

Zágoréc-Esuka Judit

A Zrínyi-kultusz napjainkban

a magyar, horvát és szlovén határsámban

Dr. Zágorec-Csuka Judit A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávbán című összegző-ismeretterjesztő kötete 340 oldalnyi terjedelemben – főhajtás Zrínyi Miklós költő és hadvezér születésének 400. évfordulója – a Zrínyi család kutatójának újabb, ezúttal a kultusz mai vonatkozásaira és tudománytörténeti jelentőségére fókuszáló, áttekintő jellegű munkája.

Szükség van-e a Zrínyi-kultuszra manapság a határsávbán élő magyar, horvát és muravidéki magyar identitású emberek hétköznapijaiban? Milyen szerepe van Zrínyi Miklós kultuszának ma, és mire terjed ki? Szüksége van-e a magyarságnak általában a Zrínyiek kultuszára?

A szerző meggyőzően bizonygatja, hogy igen. A téma területi behatárolásán túl – hogy a határsávbán élőknek szükségük van-e most is a költő és politikus, a hadvezér kultuszára – a magyar, a horvát s a szlovén kulturális közvélemény és közterek számára, a tudományos érdeklődésen túli, a közéletben tapasztalható múltbéli és élő jelenségekre is figyelmeztet és figyel. A könyvben tárgyalt kultuszvizsgálatából kiderül, hogy szinte az egész magyar és horvát történelemben is századokra kiterjedő Zrínyi család és rokoni kötelékei életükkel, irodalmi és kulturális missziójukkal, társadalmi és politikai tevékenységükkel, tragédiába torkolló helytállásukkal és erkölcsi magatartásukkal vívták ki maguknak a hősi példamutatás és hazaszeretet bajnokai címet. A szerző – könyvtartudósként – nem bocsátkozik mélyreható elemzésekbe, az irodalmi-hadtörténeti tudományos műveiket is jobbra mint szemléltetőanyagot tárgyalja, de a kultusz feltérképezése tekintetében – főleg a Zrínyi Péter (Petar Zrinski) fejezetben – figyelmének fő szemléleti-szemlélődési csapásaként a kultusz mai szerepére, a ma emberének, a kisebbségi magyarság (kettős) identitásába is beépíthető kultuszjelekre hívja fel a figyelmet.

Zágorec-Csuka Judit:

A Zrínyi-kultusz napjainkban
a magyar, horvát és szlovén határsávbán

Szaklektorok

Dr. Bence Lajos

Prof. dr. Padányi József

Lektor

Dr. Székely András Bertalan

Zágorec-Csuka Judit

A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávban

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület –
Muravidéki Magyar Tudományos Társaság

Pilisvörösvár–Lendva, 2020, 2022

Támogatók / Sponzorji

Nemzeti Kulturális Alap

Zala Megye Önkormányzata

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Önkormányzata

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet /
Zavoda za kulturo madžarske narodnosti

Lendva Község / Občina Lendava

© Zágorec-Csuka Judit, 2020, 2022

A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávban

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár

Felelős kiadó: Ruda Gábor

Társkiadó: Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, Lendva

A borítótervet Szőcs Beáta készítette

Szöveggondozás: Csaba Erika, Filemon Béla, Szemler Zsófia

Nyomdai előkészítés: Latemorf Hungary Kft., Pécel

Nyomda: Pannónia Nyomda, Budapest

ISBN 978-615-5750-82-3

ISBN 978-615-6368-14-0 (PDF)

Tartalomjegyzék

Előszó (Padányi József)	9
I. rész – Tanulmány.....	11
1. Bevezető.....	13
2. A Zrínyiek kultusza a magyar határsávban.....	16
2. 1. A Hadtörténeti esték sorozat Nagykanizsán és annak előzményei a Zrínyi-kultusz szellemében.....	16
2. 2. A Zrínyi-kadétek szervezete Murakeresztúron.....	18
2. 2. 1. A Zrínyi-kadétek avatása egyedülálló eseménynek számít Murakeresztúron – ez is erősíti a Zrínyi-kultuszt.....	20
2. 3. A Zrínyi-újvári kutatások és azok eredményei.....	23
2. 4. Zrínyi Miklós Várjátékok és Kulturális bemutatók – „Zrínyi-fesztiválok” a magyar–horvát határsáv magyarországi oldalán.....	26
2. 5. A Zalai Magyar Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség zalaegerszegi szervezetének tevékenysége a Zrínyi-kultusz ápolásában.....	28
2. 6. A Zrínyi-emlékhelyek megtekintése, tehetséggondozás, foglalkozás a fiatalokkal.....	30
2. 6. 1. Iskolák és önkormányzatok bevonása a tehetséggondozásba az EU-s projekt keretén belül.....	32
2. 6. 2. Tehetséggondozás hagyományápolással Nagykanizsán és Szigetváron.....	33
2. 7. A Zrínyi-kultusz megnyilvánulása a magyar kultúrában	34
2. 7. 1. A Zrínyi-kultusz a szépirodalomban.....	37
2. 8. Zrínyi Miklós halálának is van kultusza a magyar–horvát–szlovén határsávban.....	41
2. 9. A Zrínyi-kultusz tárgyi jelei	46
2. 9. 1. A Zrínyi-szablya a Zrínyi-emlékezet része.....	47
2. 9. 2. A Zrínyi-emlékmúzeum létrehozása erősíthetné a Zrínyiek kultuszát.....	48
2. 9. 3. Zrínyi-elnevezések – utcák, terek, dombok, kutak, oktatási intézmények Zala megyében.....	53
2. 9. 4. A Zrínyiek kultusza Szigetváron – a Szigetvári Várbaráti Kör tevékenysége.....	54
2. 9. 5. Zrínyi-szobrok Zala megyében: Zalegerszegen, Lentiben, Nagykanizsán és Murakeresztúron	56
2. 9. 6. Zrínyi kútja mint kultikus hely Zrínyi-Újváron	58
2. 10. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Napja a Zrínyi Miklós Laktanyában	59
3. Zrínyi Miklós kultusza a magyarországi tudományos szakirodalomban és könyvkiadásban.....	61
3. 1. Zrínyi Miklós kultusza a tudományos szakirodalomban és a könyvkiadásban a dr. Hausner Gábor és prof. dr. Padányi József szerkesztette művekben.....	61
3. 2. Zrínyi Miklós kultusza a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutató központ Történettudományi Intézetének a monográfiáiban.....	65
3. 3. A Zrínyi-kultusz a Zrínyi jubileumok vagy más alkalmakra kiadott magyar nyelvű monográfiákban és tanulmánykötetekben	67
3. 4. Zrínyi-kiállítás a Nemzeti Galériában, 2014-ben.....	69
4. A Zrínyiek kultusza Csáktornyan és a horvát határsávban	71

4. 1. Mi kellene ahhoz, hogy a Zrínyi-kultusz Csáktornyan a jövőben még jobban kibontakozzon, európai dimenziót kapjon úgy, mint régen a Zrínyiek idején volt?.....	71
4. 2. A Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) kultuszteremtő ereje.....	72
4. 2. 1. Nemzetközi Zrínyi-konferenciák szervezése és a Zrínyi Kutatóintézet létrehozása Csáktornyan.....	77
4. 3. Zrínyi Miklós kultusza a horvát nyelvű monográfiákban és tanulmánykötetekben Csáktornyan, Zágrábban és a Muraközben, Alsódomborún (Donja Dubrava) és Légradon (Legrad).....	78
4. 4. Zrínyi-elnevezések: szobrok, egyesületek, klubok Csáktornyan (Čakovec). A kultusz tárgyi jelei.....	85
4. 4. 1. A költő Zrínyi Miklós mellszobra és a Zrínyiek emlékműve Alsódomborún (Donja Dubrava).....	86
4. 5. Tehetséggondozás a horvát fiatalok körében.....	87
4. 6. Zrínyi-kultusz a horvát irodalomban.....	87
4. 7. Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter kettős (magyar–horvát) identitása kultuszteremtő erő... ..	88
4. 7. 1. Zrínyi Péter kultusza.....	90
5. A közös magyar–horvát Zrínyi-megemlékezések – együttműködés a Zrínyi-kultusz ápolásában.....	93
5. 1. A Zrínyi Gárda tevékenysége a magyar–horvát nemzetközi kapcsolatok színterén... ..	93
5. 2. A Zrínyi-kultusz tárgyi jelei Szigetváron és a Csáktornyai Muraköz Múzeum programjaiban. A Zrínyi-emlékév (2016) közös megünneplése.....	95
5. 2. 1. Közös Zrínyi-szoboravatások Szigetváron, Csáktornyan és Szentilonán(Šenkovec).....	97
5. 3. A szigetvári Zrínyi Miklós, valamint a csáktornyai a költő-hadvezér Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter kultusza Szigetváron, Csáktornyan és a Muraközben a különböző (magyar–horvát) megítélések keresztműzében.... ..	99
5. 4. Zrínyi Központ Lendván és Zrínyi Kutatóközpont Csáktornyan – új lehetőségek a kultusz teremtésben és a kultusz tartalmi elmélyítésében....	105
5. 4. Mi hiányzik a Zrínyi-kultusból a magyarországi és horvátországi általános iskolai oktatásban?.....	107
6. A Zrínyiek kultusza Szlovéniában.....	110
6. 1. Előzmények – Az alsólendvai Bánffyak és a csáktornyai Zrínyiek között kialakult kapcsolatok a 16. és a 17. században.....	110
6. 1. 1. Az 1603. évi híres alsólendvai diadal kultuszteremtő ereje.....	113
6. 1. 2. A költő és hadvezér Zrínyi Miklós a lendvai várban.....	114
6. 2. A Zrínyi-kultusz mai jeleinek megnyilvánulása Szlovéniában, a Muravidéken.....	115
6. 2. 1. Hírek, beszámolók, riportok, történelmi sorozatok és tanulmányok megjelenése a Zrínyi dinasztiáról – a 20. század '90-es éveiben és a 21. század elején a Népújságban, a Naptárban, a Muratájban és a Linduában, valamint a „Mostovi – Hidak” című TV-műsorban.....	115
6. 2. 2. A Zrínyiek a szépirodalomban és a valóságirodalomban.....	121
6. 3. Zrínyi-konferenciák Lendván, Csáktornyan és Sziszeken (horvátul Sisak).....	123
6. 4. Zrínyi-előadások a lendvai Bánffy Központban.....	124
6. 4. 1. „De a vár porában is áll, értem kiált!” Prof. dr. Padányi József és dr. Hausner Gábor előadása a lendvai Bánffy Központban.....	124
6. 4. 2. A Zrínyi-szablya titka Prof. dr. Padányi József előadása Lendván, a Bánffy Központban.....	126

6. 5. Zrínyi-kirándulás 2016-ban Szigetvárra a Népújság szervezésében.....	127
6. 5. 1. Szakmai kirándulások Csáktornyára és környékére, Zrínyi-Újvárra. A Zrínyi-emlékhelyek megtekintése – tehetséggondozás a fiatalok köreiben.....	128
6. 6. Zrínyi mint tananyag a kétnyelvű oktatásban és a múzeumpedagógiában.....	132
6. 7. Kapcsolat a budapesti Nemzeti Közszerológiai Egyetemmel, ösztöndíj (MTA Domus) és alkotói támogatás (NKA) Zrínyi-kutatásokra.....	133
6. 8. Összegzés.....	134
7. Összegzés a Zrínyi-kultuszról.....	137

II. rész – Interjúk.....147

Kocsis Edit.....	149
Kovácsné Kővágó Anna.....	156
Dr. Vándor László.....	167
Szakáll Tibor.....	176
Kunos Zoltán Lajosné.....	180
Palotai Hajnalka.....	184
Paál István.....	186
Prof. dr. Padányi József.....	192
Dr. Hausner Gábor.....	199
Đanino Kutnjak.....	209
Prof. dr. Pálffy Géza.....	212
Dr. Fodor Pál.....	220
Dr. Négyesi Lajos.....	224
Dr. Papp Ferenc.....	230
Prof. dr. Gadányi Károly.....	235
Dr. Nemes István.....	238
Marijan Varga.....	242
Mr. sc. Ivan Sabolić.....	247
Mr. sc. Vladimir Kalšan.....	251
Mr. sc. Zlatko Bacinger.....	257
Bojan Kocijan.....	263
Dr. Bence Lajos.....	272
Zdravec Szekeres Ilona.....	275
Đuro Bel.....	279
Dr. Varga Szabolcs.....	286
Mons. prof. dr. Juraj Kolarić.....	289
Kemény István.....	294
Dr. Bene Sándor.....	297
Dr. Morován Zsolt.....	305
Steiner Józsefné, Ilona.....	310
Varga Zoltán.....	313
Salamon Ferenc.....	316
Simon Márta.....	321
Horvát nyelvű összegzés / Sažetak na hrvatskom jeziku.....	326
Felhasznált irodalom.....	330
Aszerzőről.....	339

Előszó

Sokat töprengtem azon, hogyan tudnám összefoglalni gondolataimat úgy, hogy az olvasó ne lapozzon azonnal tovább. Kerestem hát egy „ütős” mondatot Zrínyi Miklóstól – ha már az ő és családja emlékének ápolásáról szól ez a kötet.

1648. július 5-én írja Batthyány Ádámnak, Csáktornyáról: *„Mi nem kicsiny emberek vagyunk, kicsiny csatázás és haszontalan járás, ha ugyan valami haszonnal van is, minékünk nemigen tisztességes; nagy vízben kell halásznunk, és nagy fába kell vágnunk az fejszénket, az mely ellenségünk romlásával és nagy hírrel düljön le.”*

Ilyen vízben halászott Zágorec-Csuka Judit is, amikor arra vállalkozott, hogy bemutassa a Zrínyi család emlékezetét a szlovén, a horvát és a magyar közösségekben. Arra a térségre figyelt, ahol lépten-nyomon Zrínyi emlékekkel találkozunk, ahol ma is óvják a térséget egykor uraló család emlékét, külön-külön és együtt is.

Ma már három ország osztozik ezen a területen, három ország polgárai élnek itt életüket. A szerző őket látogatta meg, és együtt emlékeztek a közös örökségre. A kötetbe foglalt beszélgetésekben, eseményekben és szervezetekben az a közös, hogy tisztelettel emlékeznek a Zrínyiekre. Lendva, Csáktornya, Murakeresztúr három ország, három település, három közösség, de egy szív.

Zágorec-Csuka Judit ebben a munkában nagy fába vágta a fejszéjét, és az eredmény őt igazolta. Bizonyította azt, hogy bár sokszor eltérő úton haladunk, néha mást gondolunk ugyanarról, de vannak közös értékeink, van okunk közösen büszkének lennünk. Ez a kötet lehet az egyik közös büszkeségünk, hiszen benne vagyunk mindahányan, akik tisztelettel gondolunk a Zrínyiekre, honvédő harcukra és áldozatukra.

Hatvan, 2020. június 20.

Padányi József

I. rész

Tanulmány

*„In galea Martis nidum fecére columbae,
Apparet Marti quamsit amica Venus.”*

[Mars sisakjában raktak fészket a galambok;
ebből látható, mennyire szereti Mars Vénuszt.]
Isten velünk!

Gróf Zrínyi Miklós

A könyvemet Zrínyi Miklós költőnek, politikusnak és hadvezérnek,
valamint a Zrínyi-kultusz ápolóinak ajánlom.

Zágorec-Csuka Judit

Zrínyi Miklós 400 éve, 1620. május 3-án született a történelmi Zala vármegyében, Csáktornyán. A 2020-as esztendőt a Magyar Országgyűlés *Zrínyi Miklós*-emlékévvé nyilvánította.

1. Bevezető

A hagyományoknak különleges szerepük van az egyes közösségek életében, hiszen a hagyományból fakadó közös tapasztalat megtart, gazdagít és mankót nyújt a világban való eligazodáshoz, és éppen ezért a mindenkori jelen okozta kihívások miatt folyamatosan változik. A Zrínyi Miklós Emlékév (2016) eseményei világosan jelezték, hogy a horvát és a magyar társadalomban töredékesen, ám kétségkívül jelen van a közös múlt pozitív emlékezetének a hagyománya. Tehát van esély arra, hogy megtörjük azokat, a nemzetépítés során kialakult kétszáz éves kánonokat, amelyek főként a két nép közötti különbségeket hangsúlyozták, és helyette inkább egymással, megértőbb múltértelmezéssel élünk (Varga 2017).

A Zrínyi-kultusz jelenléte a horvát–magyar–szlovén határsávban, napjainkban kutatási témámon túlmutatva mégis abban erősített meg, hogy egy új történeti tudat van kialakulóban éppen itt, ahol valamikor a Zrínyi dinasztia élt több évszázadokon keresztül. Véget ért egy társadalmi rendszer, amely mindhárom országban diktatórikus volt, és sok esetben a 20. században főleg a Zrínyiek kultuszának nem volt sok lehetősége teret kapni éppen ott, ahol valamikor a Zrínyiek harcoltak és küzdöttek a nép függetlenségért, a nemzeti hovatartozásáért és a kereszténység megszilárdításáért. A múltjukat veszített közösségek számára pedig nincsen közösen vállalható jövőkép, és megszűnik az összetartó erő. Az etnocentrikus nemzeteszme feláldozta a belső összetartozás érzésének oltárán a hazai kisebbségekkel és a szomszédos népekkel közös történelmi hagyományt, ami rengeteg szenvedést okozott ebben a régióban (Lajtai – Varga 2015). A Zrínyi-kultusz erőteljesebb jelenléte a megelőző tizenöt esztendőben mégis hozott változásokat az említett határsávban, mert kezdtek a Mura mindkét oldalán élő népek, mind a magyar, mind a horvát oldalon felülemelkedni a nemzeti sérelmeken. Az Európai Unióba lépve, előbb Magyarország és Szlovénia (2004), majd Horvátország (2016) is a határmenti sávban – ahol közelebb is éltek a nemzetek és nemzetiségek – új partneri viszonyokat alakítottak ki a szomszédos országokkal. S a múlt hagyományaiból merítve, újra elővették a történelem hiteles értékeit, vagyis a közös múltból a Zrínyi-hagyományokat, és elkezdtek rá építeni. Zrínyi-fesztiválokat, úgynevezett Zrínyi Miklós Várjátékokat és kulturális bemutatókat szerveztek, alkalomadtán megemlékezéseket, közös hagyományáru napokat, túrákat indítottak el Murakeresztúron az általános iskolában, majd Belezsnán, Zákányfaluban, Órtilonon, Tótszerdahelyen, valamint a Zrínyiek helytörténeti színhelyein, ösvényein a Mura és a Dráva partján. Csáktornyan, a Zrínyiek évszázados városában is feléledt a Zrínyi-hagyományok megőrzése. Zrínyi-Újvár térségében kutatásokkal tárták fel Zrínyi Miklós földvárát, erődítményét, amely Magyarországon az egyetlen Zrínyi-vár volt, majd a környező magyarországi településeken, elsősorban Órtilonon, Belezsnán, Murakeresztúron, Zákányfalun, Tótszerdahelyen, valamint a horvátországi Alsódomborún (Donja Dubrava) és Légradon (Legrad) indultak be a határ menti együttműködésre épülő kulturális és turisztikai programok, amelyek a Zrínyi-kultuszra épültek, belőle indultak ki, vagy érintették az említett hagyományt.

Lassan bevonzották ebbe a határ menti, többnemzetiségű térségbe a tudományos kutatókat is, a budapesti Nemzeti Közszerzői Egyetem, valamint a Hadtörténeti

Intézet és Múzeum kutatóit, történészeit, hadtörténészeit, műszaki szakembereit, akik évtizedes kutatómunkájukkal kitartottak abban, hogy létezett egy Zrínyi-Újvár, amit hadszíntérkutatásokkal és régészeti kutatásokkal be is bizonyítottak konferenciákon. A tudományos eredményeiket magyarországi és horvátországi nemzetközi konferenciákon adták elő, tudományos monográfiában publikálták mindkét fél örömeire, és kialakult egy *bilaterális tudományos kapcsolat* is az MTA Történettudományi Intézete, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (2021-től Nemzeti Közszolgálati Egyetem), a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, továbbá a zágrábi Matica hrvatska, Franjo Tuđman Horvát Katonai Akadémia, a Csáktornyai Muraköz Múzeum és a Zrínyi Gárda tudományos szakemberei közt. A tudományos kutatások is meghozták az eredményeiket mindkét oldalon, és ezzel is erősítették a Zrínyi-kultusz létjogosultságát főleg ott, ahol ezzel együttélnek: a magyar–horvát és a szlovéniai, muravidéki magyar határsávban. Ebben a térségben, Zala, Somogy, Muraköz megyékben és a Muravidéken élő nemzetek, nemzetiségek a Zrínyi-kultusz ápolásával a Zrínyi család értékeinek megőrzésében, vagy ebből kiindulva kezdtek összefogni főleg *önkormányzati*, majd *tudományos* szinten is, mert tudatosult bennük az a felismerés, hogy a múltjukat veszített közösségek számára nincsen közösen vállalható jövőkép sem. Ha megszűnik az összetartó erő, kevésbé lehetnek sikeresek az Európai Unió adta lehetőségek elnyerésében és a megváltozott, határ menti léthelyzetben. A légiessé vált határok között a partneri viszonyok kialakítása számukra a fejlődés egyik alapvető lehetősége, és el is kezdtek vele élni, kilépve lassan a történelmi sztereotípiák több évszázados fogságából. Ott, ahol a Zrínyi-hagyományokat felélénkítették és ápolják, *hinni is* kezdtek benne, hogy van kiút a határsávban is, amely a 20. században legalább hetven évig volt elzárva a szomszéd népektől, és egy adott kor lenyomataként nem lehetett átlépni a határt (kommunizmus- és Jugoszlávia-ellenesség), illetve kulcslyukon keresztül lehetett csak egymásra rálátni. Jellemző volt a múlt században az is, hogy e körülmények közt a határ menti nemzetek, nemzetiségek egymásra csak kicsiny részben láttak rá. Zrínyi Miklós és a Zrínyi család kultusza a határsávban mindhárom közösség (magyar, horvát és a muravidéki magyar) számára végül is a megelőző évtizedekhez képest jóval több annál, mint amennyit külön-külön láttak belőle. A légiessé vált határok csak a fizikai korlátozottságot oldották fel, de a fejekben is fel kell oldani a határokat, s ez több időt igénylő folyamat. A Zrínyiek kultuszának a segítségével talán spontánul, de nyitottabb és demokratikusabb viszonyok közt alakult ki egy olyan folyamat, ami egy *konszenzusos* időszakra vonatkozik. A Zrínyiek kultusza mindkét nép *emlékezetében közösen él*, még akkor is, ha csak a 16. és a 17. századra, a Zrínyiek időszakára vonatkozik, de hatása a 21. század elején feléledt és összetartó erővel bír. Ritkán van példa erre a szomszédos közép-európai országok történetében.

1991-ben Szlovénia és Horvátország is kikiáltották a függetlenségüket, és önálló nemzetállammá váltak. Szlovénia és Magyarország 2004-ben, Horvátország pedig 2013-ban lépett be az Európai Unióba. Mindhárom ország az ENSZ, az EU és a NATO tagja. A tudományos együttműködés mellett az Európai Unió által finanszírozott nemzetközi pályázatok is sokat lendítettek a kulturális kapcsolatokon. Az országok akadémiai intézetei között egyre szorosabbá vált a kapcsolat, és közös nemzetközi konferenciákra került sor. A Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjai lehetőségeket kínáltak rendszeres horvátországi kutatásokra, miközben horvát történészek

szinte állandó vendégei lettek a Magyar Nemzeti Levéltárnak. E sorok írója is ösztöndíjban részesült az MTA Domus- és NKA pályázatán, amelyet határon túli kutatók részére írtak ki. Egymás megismerésének alapfeltétele az irodalmi és tudományos alkotások *lefordítása*, mert csak ennek révén alakulhat ki a múlt újbóli értelmezésének egységes eszmei alapja. Így az olvasó a saját anyanyelvén olvashatja a másik fél munkáit. Erre is számos példát találhatunk a magyar–horvát tudományos publikálásban: a Zrínyi-kutatások eredményeit kétnyelvűen is közölték. Ez új tendenciának bizonyul.

A Zrínyi-kultusz területén a magyar–horvát–szlovén határsávban történtek előrelépések a megelőző két évtizedben. Azok a személyek, egyesületek, értelmiségiek, kutatók, akik ápolják a Zrínyiek kultuszát, tudják, hogy csak rajtuk áll, hogy felelősséggel és tiszta szándékkal új lapot kezdjenek a határ menti kapcsolatrendszerekben, hiszen a Zrínyi dinasztia tagjait, főleg az ismertebbeket, közülük Zrínyi Miklós költőt és hadvezért és öccsét, Zrínyi Péter műfordítót és vértanút nem lehet megérteni a magyar–horvát, vagy horvát–magyar kulturális, irodalmi és történeti kapcsolatrendszer nélkül. A közös hősként tisztelt Zrínyiek esetében is vannak olyan családtagok, akikről alig vannak adataink. A Zrínyiek kultuszának a megírása nem egyéni feladat, hanem a magyar–horvát tudományos kapcsolatok igazi próbája, mert külön-külön a teljesség igényével nem készíthető el, mivel a téma szerintem fontos és széles területre vonatkozik. *Prof. Gadányi Károly* szombathelyi emeritus professzortól hallottam a következő gondolatot akkor, amikor interjút készítettem vele a Zrínyi-kultuszról, a murakeresztúri származása okán. Így nyilatkozott: „A Zrínyi-kultusznak megvan a saját talaja. A Zrínyiek jelene később múlt lett, és szerencsénkre ezt mi meg is örököltük, de ők maguk is sokat tettek érte. Ha valakit meg akarunk őrizni az emlékünkből, de az érdemeit el akarjuk ismerni, akkor azt hagyományá kell tenni. Át kell adni gerenciákon keresztül ugyanúgy, ahogy a gyermeket meg kell tanítanunk beszélni és énekelni. Ez ilyen egyszerű.

Számomra a Mura környéke szent hely, mert itt járt és küzdött annak idején Zrínyi Miklós.” Majd így fejezte be velem a beszélgetést, amely akár irányelvet is adott a kutatásaim megkezdéséhez. Kifejtette ki, hogy: „A tudományos kutatások nagyon fontosak. Én biztatom a kutatókat, hogy tolerálják más kutatók nézetét is. Ellenvélemények is léteznek. A horvátok és a magyarok ma is megtalálják a Zrínyiekben a közös értékeket. Az együttműködés vezet minden téren eredményekhez.”

Olvassuk csak a Szigeti veszedelemnek ezeket a sorait: „Ez én vitéz öcsém mind magyar, mind horvát / Igazán szereti, mert, látjuk, hazáját.” Érezzük, milyen tágas mondat ez? Milyen szabad levegő jár benne oda-vissza, hazától a jelzőjéig? Szó sincs róla, hogy a „vitéz öccs” valamiféle hibridnek tartotta volna magát (vagy esetleg bátyja őt). Zrínyi Péter (és Miklós is, a magyar identitása mellett) teljes joggal izing-vérig horvátnak vallhatta magát. A híres Zrínyi-inverzió itt nem azt jelenti, hogy a horvát–magyar Péter szereti az egy-hazáját (melyiket is?), hanem azt, hogy a horvát Péternek két hazája van: ez mind magyar, mind pedig horvát (Bene 1996).

Kutatásaim során ezt ismertem meg, és erről szeretnék most beszámolni, átfogó képet adni a teljesség igénye nélkül azoknak, akik érdeklődnek a Zrínyiek emlékezte és a Zrínyi-kultusz iránt napjainkban a magyar–horvát–szlovén határsávban, ahol lendvaiként én is élek mint a Zrínyi-kultusz ápolója.

2. A Zrínyiek kultusza a magyar határsávban

2. 1. A Hadtörténeti esték sorozat Nagykanizsán és annak előzményei a Zrínyi-kultusz szellemében

Kocsis Edit nagykanizsai művelődésszervező 2013/14-ben a beleznai művelődési házban dolgozott. Amikor elkezdődtek a Zrínyi-újvári ásatások és kutatások, folyamatosan érdekelte a helyi embereket az, hogy mi történik a helyszínen. S innen jött egy elképzelés, hogy akkor először ott a kis közösségnek, a beleznai embereknek, akik ott élnek a környékén, szervezzenek programot ezzel kapcsolatban. *Kocsis Edit* akkor tervezett egy programot, *hadtörténelmi kirándulás* néven, később ebből sorozat lett. Ez abból állt, hogy előadásokat tartottak. Az elején a hadszíntérkutatók voltak az előadók, dr. Padányi József vezérőrnagy és a dr. Négyesi Lajos alezredes urak, akik készségesen, szívesen mentek el előadást tartani Beleznára. 2013-ban a művelődési ház felső szintjén pályázat útján lett kialakítva a *Zrínyi-emlékszoba* is, amelyet meg is nyitottak 2013 májusában. Ott a Zrínyi-újvári leletek vannak kiállítva, a *Zrínyi-makett* által reprezentálódik a múlt: a lövedékek, edénymaradványok, pénzek, érmek. A falakon pedig a térképek, amelyek segítik a tájékozódást is. Része volt a programnak az is, hogy az előadások után meg lehetett tekinteni a tárlatot. Majd utána az összegyűlt emberek egy túra keretében kimentek a helyszínre. S mindazt, amit az előadáson hallottak, beazonosíthatták a maketten, és a leleteket meg is tekinthették. A látogatók el tudták képzelni, hogy mi az, ami ott előkerült a földből, és utána a terepre rá lehetett igazítani a hallottakat. Ott a környezetben el lehetett képzelni, hogyan zajlott Zrínyi-Újvár építése, és hogyan valósult meg aztán 1664-ben az ostrom, majd azt követően hogyan pusztult el a vár. A leletek meg kézenfekvők voltak, hogy miket találtak ott a régészek. Így indult *Kocsis Edit* művelődésszervező kezdeményezése, amely először a szűk, kis közösségének szólt, hiszen Beleznán hírül adták, hogy mire lehetnek büszkéek az ott élő emberek.

A hosszú évek alatt nagyon sok mindent megtanult *Kocsis Edit* a hadszíntérkutatóktól, és jöttek a következő felkérések is. Ahogy telt az idő, újabb túrákra és előadásokra került sor. Később más településekről is szervezett túrákat, Murakeresztúrról is, de mindeközben elterjedt a híre annak, hogy ha valaki érdeklődik a téma iránt, akkor gyakorlatilag a környéken nem volt más, mint ő, akit elérhettek. Mivel nem tudnak mindig odautazni a régészek, örült annak, hogy egyrészt azt a sok tudást tőlük megkapta örökségül, s azon volt, hogy ezt *népszerűsítse*. Mindent próbált elsajátítani, megtanulni, magába szívni, hogy adott esetben Nagykanizsának vonzáskörzetéből vagy az ország bármelyik pontjáról érkező kedves érdeklődőknek tovább tudja adni. S erre volt is példa, budapesti egyházi iskola kereste meg, a Veszprém Megyei Levéltár munkatársai, aztán Pécs és Szekszárd környéki történészek, történelemtanárok is jöttek. Elterjedt a híre, hogy ő az, aki végigvezeti az érdeklődőket a Zrínyi-újvári kirándulásokon. Czupi Gyula, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár igazgatója is részt vett az egyik túráján, s valószínű, hogy másoknak is ajánlotta *Kocsis Edit*-et, aki be tudta illeszteni a szabadidejébe a túrákat, meg tudta mutatni a terepet is. Így indult,

de közben azt is tudta, hogy létezik egy kulturális fesztiválsorozat, a neve *Zrínyi-fesztivál*, és aztán a rendezvényekre ő is eljárt. Később úgy döntött, hogy a hadtörténelmi túsájt még szélesebb körben fogja népszerűsíteni. Eljutott ennek már Kanizsára is a híre, és ott volt egy olyan felkérés, hogy szervezzen valamilyen, történelemmel kapcsolatos programot. Arra is gondolt, hogy főleg az idősebbek egészségi okok miatt nem tudnak elmenni, így kivitték nekik Kanizsára a programot, s ezt hadtörténelmi sorozatként indították el. Különválasztotta a *hadtörténelmi kirándulásait* és a *hadtörténelmi esték* sorozatot. A kirándulásokon túráztak és megtekintették Zrínyi-Újvárat, amelynek története volt a téma. A hadtörténelmi esték sorozat alkalmával pedig történelemmel és hadtörténettel kapcsolatos előadásokat szervezett.

Egészen újkeletű dolognak számított ez, 2016-ban nyolc előadást tartottak, amelyek közül öt a Zrínyieket érintette, épp azért, mert ezt az évet *Zrínyi-émlékévnek* nyilvánította a magyar állam. Volt bőven téma, az évforduló kapcsán, Szigetvárról *Négyesi Lajos* beszélt, majd a mohácsi csatáról is ő tartott előadást. Zrínyi-Újvárról *Padányi József* vezérőrnagy úr, aztán áprilisban *dr. Hausner Gábortól* a Zrínyiek a magyar történelemben című előadás hangzott el. Szeptemberben a nándorfehérvári csata került napirendre, szintén az évforduló miatt. Novemberben volt két előadó, *dr. Nemes István* és *dr. Hausner Gábor*, ők világitották meg Zrínyi halálának a körülményeit. Decemberben mutatták be *dr. Hausner Gábor Zrínyi-albumát*, illetve a Zrínyiek a képzőművészetben című előadását is megtartotta. Ezt követte még *dr. Vándor László* régész, aki *Zrínyi kútjával* kapcsolatosan adott elő, és megvalósult Padányi József vezérőrnagynak a *Zrínyi szablyával* kapcsolatos új felfedezéséről szóló előadása is.

Zrínyivel kapcsolatosan folyamatosan vannak tervei Kocsis Editnek, mert keletkeztek új kutatási eredmények is. Még nem láttak napvilágot a Vittnyedy István feleségének írt leveléből feltárt adatok, pl. tudjuk, hogy 1662-ben Zrínyi Miklós árkot ásatott a katonáival. Ennek az ároknak a kutatása folyamatban van, de még nincsen publikálva. Hogyha sor kerülne rá, akkor az szintén megérne egy előadást. Kocsis Edit teljesen rugalmas, mert mindig születik valami új. Zrínyivel kapcsolatban naprakész, ugyanis megvannak az emberek, akik készségesek, és megkaphatók tőlük az új információk. Ha Vándor Lászlóéknak is lesznek új eredményeik, ha folytatódik az ásatás, akkor természetesen Kocsis Edit ezt szeretné hírül adni. A Zrínyiekkel kapcsolatosan mindenképpen aktív szerepet vállal, így a hadtörténelmi esték sorozatba sok minden belefér még a véleménye szerint.

Manapság Nagykanizsán és környékén, a határsávbán az emberek mennyire ápolják a Zrínyiek kultuszát, mennyire érdeklődnek ez iránt? Mi motiválja őket ebben 350 év távlatából Zrínyi Miklós hadvezér, politikus, költő esetében? Sajnos, azt tapasztalja a művelődésszervező, hogy mindig ugyanaz a réteg jön el az előadásokra. Nyilvánvalóan van, akit érdekel a történelem, van, akit pedig nem. El kell mondani azt is, hogy az embereket mindig is foglalkoztatta a múlt. Főleg ez az izgalmas korszak, a reneszánsz és a barokk időszaka. Az emberek ilyenkor összekötik-e Zrínyi Miklós életpályáját a mai valósággal, azzal a korrallal, amelyben most élnek? Zrínyinek mint politikusnak, hadvezérnek van-e esetleg hatása a mára, vagy csak a múltja az érdekes? Kocsis Edit művelődésszervező szerint Zrínyi Miklós dicső múltja érdekli inkább az embereket. *Benkő László* író is meghívta előadni Nagykanizsára, akinek Zrínyi-sorozatából

a következőket emelnénk ki: I. A gránitlelkű (A szigetvári hős életregénye), II. A lángelme (A költő-hadvezér-politikus Zrínyi Miklós életregénye) és II. Ilona (Zrínyi Ilona teljes életregénye). Többen megkeresték korábban már szerzők, írók, túlságosan is nyomulva, hogy majd jönnek előadást tartani Nagykanizsára, nekik ilyen és ilyen novellájuk van, stb. Kocsis Editnek viszont annyira megtetszett Benkő László pontossága, alaposága, tudása, könyveihez végzett kutatómunkája, hogy őt hívta meg előadni Nagykanizsára, és a Zrínyiekről szóló történelmi regények be is lettek mutatva.

1–3. kép: Meghívó a Zrínyi-újvári kirándulásra 2015-ben, előadó dr. Négyesi Lajos hadtörténész (Forrás: Kocsis Edit tulajdona.) A vár makettje Belezsnán, a Zrínyi-Újvár történelmi kiállításon (Forrás: Gyórfly István fényképfelvétele, <https://www.zaol.hu/elestilus/joszerencse-semmi-mas-2210957/>; Letöltve: 2020. 03. 30.) A Zrínyi-emlékszoba Belezsnán (Forrás: Gyórfly István fényképfelvétele, <http://imreiferenc.blogspot.com/2013/06/>; Letöltve: 2020. 03. 30.)

2. 2. A Zrínyi-kadétek szervezete Murakeresztúron

A murakeresztúri Általános Iskola 1990-ben vette fel *Zrínyi Miklós* nevét az akkori igazgató, *dr. Ráczi Erika* javaslatára. Ő kezdte szervezni a *Zrínyi-napot* is, az iskola napját, mint a Zrínyi családhoz kapcsolódó hagyományteremtő napot. Aztán 1999-ben *Kovácsné Kővágó Anna* lett az igazgató, s később, 2002-ben, amikor megalakult a Csáktornyai Zrínyi Gárda, az alapító professzorral, Josip Bartolić úrral ismerkedett meg, aki többször is járt náluk előadást tartani, és felhívta a figyelmet arra, hogy itt a térségükben, a Murának ezen a partján is élnek horvátok, és ajánlotta, hogy lehetne egy olyan hagyományörző szervezetük, mint a Csáktornyai *Zrínyi Gárda*. Aztán egy alkalommal meghívták őket a Zrínyi-napjukra. Így kezdődött a kapcsolatuk. Volt olyan év is, amikor a Csáktornyai Zrínyi Gárda nem tudott eljönni. Az iskola a Zrínyi-napot hét közben szervezi meg, szeptember utolsó péntekén. Így van már húsz éve. Akkor az igazgatónő elkezdett azon is gondolkodni, hogy ha mindig arra várnak, hogy ráérnek-e a csáktornyai gárdisták, akkor lehet, hogy nem lesz mindig olyan szép ünnepélyük. Felmerült benne az is, hogy mi lenne, ha ezt ők megszerveznék a tanulóik körében, és létrehozhatnák a *Zrínyi Kadétek Hagyományörző Egyesületet*, amely itt lenne helyben, s bármilyen rendezvényük

van, akkor azt még ünnepélyesebbé tudnák tenni. Erre fogékony volt a *Horvát Nemzetiségi Önkormányzat*, támogatást nyújtott, hogy a gyerekeknek ruhát vehessenek, csizmát készíthessenek és kardokat rendeljenek, mert az iskolának erre nem volt pénze. A Zrínyi Gárda tagjai 2009-ben jó ötletnek tartották a kezdeményezést, mellé is álltak, Antun Benko készítette pl. a csizmákat a horvátországi Donja Dubravában régi barátként, nagyon kedvezményesen.

A Zrínyi Gárda tagjai eljöttek, és felkészítették a fiúkat, hogyan kell menetelni, tisztelegni. Gyakorolták az első nyolc kadéttal mindazt, ami fontos volt. Amikor már megalakult a szervezet, akkor azt akarták, hogy egyesületté formálódjon, s ezt is létrehozták. Céljuk az volt, hogy minél szélesebb körben próbálják felhívni a Zrínyi családra és annak kultuszára a figyelmet, hiszen sajnálatos tény, hogy az általános iskolai történelemkönyvek csak a szigetvári Zrínyi Miklósról írnak, meg a középiskolai oktatás is csak azzal foglalkozik. Az iskolában tanítják a francia forradalmat meg az amerikai függetlenségi háborút, de a Zrínyieket nem tanítják úgy, ahogy illene a magyar történelemben. Ezen szeretett volna változtatni Kovácsné Kővágó Anna, a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola igazgatója.

A Zrínyi-kadétek minden eseményen részt vesznek, ahová meghívják őket. Ezekre a rendezvényekre elmennek akkor is, ha a Zrínyiekhez kapcsolódnak, akkor is, ha nem. Az egyházashetyeiekkel állnak kapcsolatban, ahol a Berzsényi Napot ünnepeleik, és oda is rendszeresen hívják őket május 7-re. Ugyanúgy a Magyar Kultúra Lovagjainak az avatására is elmennek Budapestre, ahová elviszik a *Zrínyi Kadétek Hagyományőrző Egyesület* (horvátul: Društvo „Zrinski kadeti” Murakeresztúr) hírét. Fő céljuk a két nyelv és két kultúra ápolása az ifjúság és a felnőtt lakosság körében, a horvát és a magyar állam közös történelmének, nemzeti azonosságának, kultúrájának és hagyományainak megismerése és megismertetése, a Mura mentén élő fiatalok és felnőttek nevelése a hagyomány tiszteletére, a Zrínyi család történetének megismeretése, a becsületes, jó magaviseletre, egymás segítésére nevelés, a kultúrák közötti párbeszéd, kapcsolat és együttműködés a magyar és a horvát, hasonló céllal létrejött történelmi hagyományápoló szervezetekkel. Ez is a Zrínyi-kultuszhoz tartozik azok részéről, akik ez évben a *Zrínyi Napokat* szervezik szeptember utolsó hétféjén Murakeresztúron, amely most már egyhetes programsorozat. Van sportos része is, amikor a gyerekeknek el kell futniuk hatszor Zrínyi-Újvárig. Aki teljesíti a hatszori futást, az az ünnepélyen aranyéremet kap. Ha ötven gyerek futja le a távot, akkor mind az ötven gyerek kap aranyéremet. Ezenkívül még minden évben külön feladatokat is adnak a környező iskolásoknak. Volt már téma Zrínyi-Újvár, aztán az, hogy Zrínyi Miklós hogyan írta levelet a mai kornak, stb.

Többféle témát dolgoztak fel a tanulók ebben a tizenöt évben, amely a Zrínyiekre is vonatkozott, előzetes feladatként. Draškovecről, Kotoribából, Donja Dubravából és Tótszerdahelyről, valamint Murakeresztúrról érkeznek általában pályamunkák, amelyeket kiállítanak a *Zrínyi Napon*. A Zrínyiek hetében minden osztályban foglalkoznak a Zrínyiekkel, akár az ének-, a testnevelés-, környezetismereti-, történelem- vagy magyarórán, stb. A Zrínyiek hete témahétté alakult náluk. 2017-ben volt második alkalommal, hogy kétnyelvű *Zrínyi diákkonferenciát* is szerveztek. Ez egyedülálló az országban, hiszen diákelőadók szerepelték. Volt tanítványaik is

csatlakoznak, akik már középiskolákba járnak. A témák a Zrínyi család életére vonatkoztak, eddig pl. Zrínyi Miklós és Zrínyi Ilona életét dolgozták fel. Az előadók közt voltak a hagyományörző egyesületek tagjai is. A pályamunkákat a pályázóknak két nyelven kellett elkészíteni, és elő is adták a közönség és a tanulók előtt. A gyerekeknek megtetszett ez az esemény, mert egyrészt megtanítják nekik, hogyan kutakodjanak a témában, másrészt kialakítják bennük, hogy fontosnak tartásák a Zrínyi család történetét, harmadrészt két nyelven, horvátul és magyarul is meg kell fogalmazniuk a gondolataikat, képeket kell hozzá készíteniük, és az

4. kép: A murakeresztúri Zrínyi-kadétek (Forrás: <https://iskola.murakeresztur.hu/index.php?menu=tartalom&id=14>; Letöltve: 2020. 03.31.)

informatikai tudásukat is fejlesztik a pályamunka elkészítésénél.

A Zrínyi-diákkonferenciának védnökei voltak prof. dr. *Padányi József* vezérőrnagy Budapestről és prof. dr. *Gadányi Károly* Szombathelyről. *Gadányi Károly* tanár úr a falu szülötte, sokáig volt rektora a szombathelyi főiskolának, majd egyetemnek. Az első osztályos tanulók a Zrínyi-napon esküt tettek a *Zrínyi-szobor* előtt, a másodikosok pedig átadták nekik a *Zrínyi-festményt*, hogy egy éven át őrizzék.

2. 2. 1. A Zrínyi-kadétek avatása egyedülálló eseménynek számít Murakeresztúron – ez is erősíti a Zrínyi-kultuszt

2009-ben volt először a Zrínyi-kadétek avatása Murakeresztúron, amelyen próbáltak egy olyan kis szertartást összeállítani, ami később állandónak bizonyult, és minden évben ugyanilyen keretek közt avatják a kadétoakat. Szertartásnak számít, hogy a Mura és a *Zrínyi kútja* vízében megmossák a kezüket, aztán a gyertya fölé tartják, majd a polgármester úrtól átveszik a kardot. A Csáktornyai Zrínyi Gárda vezetője köti fel a kardot a kadétoak oldalára. Karddal avatta fel őket prof. dr. *Gadányi Károly*, aki a Magyar Kultúra Lovagja. Utána elismerő oklevelet kaptak arról, hogy Zrínyi-kadétoak. Ezt korábban *Papp Ferenc* alezredes úr adta át, aki a Honvédelmi Minisztériumnak a képviselője volt, majd évekkel később *Paál István*, a Rákóczi Szövetség Zala megyei elnöke. Az avatás káj horvát nyelven és magyarul zajlik. Az avatás után elmondják az *eskü* szövegét horvátul és magyarul. Átadják a volt kadétoak üdvözlét nekik, és ezzel az avatás befejeződik. Állandó szereplői vannak az avatásnak, mindig egy-egy szervezettől. 2009-től a murakeresztúri polgármester és prof. dr. *Gadányi Károly*, a Csáktornyai Zrínyi Gárdától pedig mindig más jött. Végezetül a Zrínyi-kadétoak *áldást* is kapnak a helyi plébánostól, mielőtt még levonulnának a színpadról. 2017-ben az egész iskola tanulói előtt avatták a nagyobbakat kadétoakká. *Kovácsné Kővágó Anna* igazgató reméli, hogy ez is nevelőerőnek számít.

Most már több éve a középiskolákból visszatérő kadétjaiknak *ösztöndíjat* adnak, és erre is pályázni szoktak minden évben. Ezzel segítik a tanulmányaikat, motiválva őket, hogy úgy kell viselkedni, ahogy a kadétoknak illik. Az ünnepélyek színvonalát a kadétok jelenlétével, felvonulásával emelik, akik viszik a zászlót, bevonulnak és tisztelnek a zászlóval. Annak ellenére, hogy a kadétok az iskola tanulói, a Csáktornyai Zrínyi Gárda mindenhova meghívja őket, ahol nagyobb ünnepség van, hiszen a Zrínyi-kultuszt képviselik. Így a kapcsolatuk is szoros és baráti. A szigetvári Zrínyi-vitézekkel is kapcsolatban vannak, amely szintén felnőtt szervezet.

A Berzsenyi Napokra is meghívják őket, mert látták, hogy a Zrínyi-kadétok szépen tudnak koszorúzni, és ezért minden évben visszahívják őket Egyházashetyére. A koszorúzási szertartást ott a kadétoknak kell levezényelniük. Zala megyében a Rákóczi Szövetség és a Magyar Nemzeti Szövetség meghívja őket a rendezvényeikre. Zalában a Zrínyi-kultusszal eddig nem foglalkozott más szervezet, mint a murakeresztúriak, ezért már több éve november 18. környékén meghívják őket felvonulni és koszorúzni is.

Gondban is vannak, mert menniük kell Kuršanecre is koszorúzni, de közben Zrínyi-Újvárra is meg Zalaegerszegre is. A megye lakossága számontartja a Zrínyi-kultusz megnyilvánulását, hiszen Zrínyi Miklós Zala megye főispánja volt. Habár Zala megyében nemcsak egy

civil szervezetnek kellene ünnepelnie, hanem magának a megyének is.

Miután Zrínyi Miklós Általános Iskola lett a neve a murakeresztúri iskolának, Tótszerdahelyen pedig a Zrínyi Katarina Általános Iskola nevet vette fel az intézmény, így a szomszédos iskola Zrínyi Katarina-émléknapot szervez minden évben, hasonlóképpen, mint ahogy Murakeresztúron tartják meg a Zrínyinapot.

Akiket 1990-ben avattak fel, nagyon jó összeállítású csapat volt. Akkor azzal a céllal is avatták fel a kilenc új kadétot, hogy az iskolában csak a jó magatartású gyerekek legyenek a tagjai a Zrínyi-kadétok szervezetének. Fontos volt a kiválasztásukban az, hogy milyen a tanulmányi eredményük, és milyen a magaviseletük.

Ez volt az egyik cél, a másik pedig, hogy felhívják a figyelmet a csáktornyai Zrínyi család tiszteletére. A harmadik cél az volt, hogy egy olyan szervezetet hozzanak létre, amely fiataloknak a szabadidejük eltöltéséhez mintát ad, és olyan értékeket, amelyek meghatározóak lesznek a későbbi életükben, pl. hazaszeretet, a kulturális örökség és a magyar történelem tisztelete. A Magyar Kultúra Lovagjainak az avatásán Budapeste 2010 óta részt vesznek, s ott a Szent Korona másolata mellett kell az egész ünnepély alatt őrizetet adniuk. Ez mindenki számára nagy esemény, és mindig mesélik a kadétok, hogy ekkora élményük nem lesz még az életben.

5. kép: Kadétavatás Murakeresztúron (Forrás: <http://archive.nmi.hu/Nemzeti-Muvelodesi-Intezet-Zala-Megyei-Irodaja/Kadetavatas-Murakereszturon>)

De ugyanúgy eljutottak Kárpátaljára, Rahóra, és Csáktornyán a Muraköz-Napján is jelen voltak, valamint a Csáktornyai Zrínyi Gárda avatásán is rendszeresen

6. kép: A jó tanuló, példás magaviselet a feltétele annak, hogy a Zrínyi-hagyományokat ápoló általános iskolás kadétjelölteket avatási szertartással egybekötve bevegyék a Zrínyi-kadétek szervezetébe (Forrás: <http://archive.nmi.hu/Nemzeti-Muvelodesi-Intezet-Zala-Megyei-Irodaja/Kadetavatas-Murakereszturon>; Letöltve: 2020. 03. 30.)

7. kép: 2016. szeptember 23-án, a murakeresztúri Zrínyi Nap záróünnepségén volt a Zrínyi-kadétek avatása (Forrás: <http://archive.nmi.hu/Nemzeti-Muvelodesi-Intezet-Zala-Megyei-Irodaja/Kadetavatas-Murakereszturon>; Letöltve: 2020. 03. 30.)

(Draškovec), Zrínyifalva (Kuršanec), Drávaszentiván (Ivanovec) és Alsódomboru (Donja Dubrava, kaj nyelvjárásban: Dolnja Dobrava) tanintézményeiben is voltak már az évfordulókon.

A Zrínyi Gárda mellett jó viszonyban vannak a Križevačka devojačaka straža (Kőrösi Leányőrség) hagyományőrző egyesülettel is. Kovácsné Kővágó Anna szervezésében 2019-ben horvátországi *Zrínyi-emlékhelyekre* látogattak el a Zrínyi-kadétek az egyesület tagjaival: Ozaly (Ozalj), Zrínyifalva (Kuršanec), Csáktornya, Vrbovec és Zágráb útvonalon. Az elmúlt két évtizedben, amióta Kovácsné Kővágó Anna az iskola igazgatója, sikerült olyan csapatot maga köré állítania, akiknek szintén fontos a Zrínyi-kultusz ügye.

részt vesznek. Lendvára is többször meghívták őket *dr. Zágorec-Csuka Judit* könyvtáros, Zrínyi-kutató kérésére az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolába a *Zrínyi-kiállításra* és a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság által szervezett jubileumi, a *Zrínyiekről* szóló *előadásra*, ahol díszőrséget adtak. Ez is erősítette a Zrínyi-kultuszt, hiszen a csáktornyai *Zrínyi* és az alsólendvai *Bánffy* dinasztia baráti és bajtársi kapcsolatban is volt egymással abban az időben, amikor harcoltak a törökök ellen. Jó kapcsolatban vannak a *Zala megyei Rákóczi Szövetséggel* is Zalaegerszegen, ők is hívják őket felvonulni november 18-án, Zrínyi Miklós halálának a megemlékezésére. Horvátországban több iskolával tartják a kapcsolatot: Kotor (Kotoriba), Ligetvár

2. 3. A Zrínyi-újvári kutatások és azok eredményei

Dr. Vándor László, a Zala Megyei Múzeum nyugalmazott igazgatója, régész, történész már szakdolgozatában írt a Zrínyi-újvári erődítményről. 1971-ben találkozott a Zrínyi-hagyománnyal a magyar–horvát határsávbán, hiszen a Muravidéken, a Mura térségében Zrínyi alapvető kérdést jelentett. Már akkor, 1971-ben végigjárta Belezánától Órtíloson át egészen Muraszemenyéig az egész területet. Később, a '80-as évek végén és a '90-es évek elején többször volt kint a területen, és megpróbálta beazonosítani a vár helyét. 1992-ben Szigetváron, a prof. Kovács Sándor Iván által szervezett Zrínyi-konferencián adta elő először ezt a témát *Zrínyi-Újvár helyének kérdése a régészeti és történeti dokumentumok alapján* címmel. (Vándor 1992). Zrínyi-Újvár beazonosításáról szólt az előadása, amelyet publikált is. Akkor kezdődött az a folyamat, amelyik végleg összekapcsolta Zrínyi-vel. A Hadtörténeti Múzeumból Lugosi József ezredessel került kapcsolatba, aki nagyon pártolta a Zrínyi-ügyet. Majd általa ismerkedett meg Szakály Ferenc történésszel, muzeológussal, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjával, akinek a kutatási területe a magyarországi török hódoltság korszaka volt, elsősorban gazdaság-, társadalom- és politikatörténeti szemszögből, de jelentős a helytörténeti munkássága is. 1991-től haláláig a Történelmi Szemle főszerkesztője volt. Ő jött el hozzá Zrínyi-Újvárra a helyszínt megtekinteni. Szakály Ferenc akkor a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen is tanított, és évnnyitó előadást is tartott Zrínyiről. Ez oda vezetett, hogy az egyetem bekapcsolódott névadójának a kutatásába, és ekkor jelent meg Padányi József vezérőrnagy is és csapata ezen a területen. (Padányi – Hausner – Négyesi 2007)

8–9. kép: Korabeli térképek Serinvárról, Zrínyi-Újvárról a 17. századból (Forrás: 1. térkép: Padányi József – Négyesi Lajos: A Zrínyi-árok azonosítása – Egy 1662-ben épített műszakizár-elem, In: Hausner Gábor et al.: Zrínyi-Újvár. Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán. (2019); 2. térkép: Új-Zrínyivár ostrom-kép az 1664-ben megjelent metszet után; OSZK MEK – Arcanum – <http://dka.oszk.hu/html/kepeoldal/index.php?id=4112>; Letöltve: 2020.04.23.)

Ennek a várkutatásnak az volt a lényege, hogy az egész problematikáját, a védelmi rendszerét, az ostrom történetét kellett kutatni. S mint általában a komplex kutatások esetében szokott lenni, ez a tudományos előkészítésen túl az anyagiaktól is függ. A feltárásokra a Nemzeti Kulturális Alapnál végül is megteremtették annak a lehetőségét, hogy lehetett pályázni kisebb összegekre. De önrészt is kellett biztosítani, így lehetett pályázni régészeti kutatásra is. Mivel közigazgatásilag is furcsa szituáció volt Zrínyi-Újvár környéke, összekapcsolódott Somogy megyével is, főként *Költő László* régésszel, aki akkor a Somogy Megyei Múzeum

igazgatója volt. Kitalálták, hogy együtt fogják ezt a régészeti kutatást végezni. Mindkét múzeum 200-200 ezer forintot adott az önrészhez, tárgyaltak a környék falvaival, amelyek érdekeltek voltak a Zrínyi-újvári kutatásokban. Őrtilos, Belezna, később Molnári is adott településeként 100-100 ezer forintot, és azzal pályáztak. Így anyagilag is megteremtették a lehetőségét, hogy régészeti kutatás indulhasson.

Közben a kutatás komplexé vált, mivel a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ma Nemzeti Közszerelési Egyetem) elindította a maga programját, a hadszíntérkutatást. A feladatot Padányi József mellett Négyesi Lajos hadszíntérkutató végezte. A katonaság műszerezettsége nagyon magas színvonalú, így

10. kép: A Zrínyi-újvári tábor 2012-ben a Nemzeti Közszerelési Egyetem hallgatóival és oktatóival, köztük tíz honvédtiszt-jelölttel (Forrás: <https://honvedelem.hu/cikk/indul-a-zrinyi-ujvari-nyari-tabor/>; Letöltve: 2020. 03. 31.)

szerencsés helyzetben voltak. A fémkeresős, talajradaros műszerekkel az ostrommal kapcsolatos vonatkozásokat is tudták kutatni, a lövedékek helyét, a becsapódás irányokat, egyebeket. A régészek pedig gyakorlatilag a várnak a régészeti kutatásait végezték. Abban kapcsolódtak össze, hogy a kutatásokhoz az egyetem hallgatókat is hozott, akik terepgyakorlatként a régészeti ásatásokban is részt vettek. Az egyik csapatban a régészhallgatók voltak, főleg pécsiek és szegediek. A tisztjelöltek voltak a másik csapatban, akikkel közösen kezdték el a feltárást. Természetesen ez együtt járt azzal, hogy megosztották az ismereteiket. Szó volt a hadtörténetről, Zrínyiről, az ostromról és a várról is. Együttműködésük lényege az volt, hogy lassan feltártak egy épületet a vár belsejében, továbbá megtalálták a várban a kútat. A kút lokalizációja eleinte egy kicsit gyanús volt, mert annak felső rétege újkori törmelékkel volt feltöltve, s ezt a tisztjelöltek furcsának találták. Zrínyi-Újvár helyének a tönkretételéhez annak idején elsősorban a törökök járultak hozzá, akik lerombolták, de az 1950-es évek elején a Tito elleni védvonalat építő magyar honvédség tovább rongálta a várat. Talán még jobban, mint a törökök, mert utat építettek a váron keresztül, hogy meg tudják építeni a lóállásaikat. A vár északi sáncát bedózerolták a várrom kellős közepébe, ami eléggé elmosta ezt a területet. Egy hosszabb időszakban, a 18–19. században pedig a szomszédos települések gazdái szőlőt műveltek ezen a területen. Ők voltak azok, akik a préházukból a szemetet a térség legnagyobb mélyedésébe – a *Zrínyi kútjába* – hordták be.

A katonák megszervezték, hogy megfúrják a kút helyét, hoztak fúróberendezést, majd talajradart. A fúráskor hat méter mélységben is ott volt a kút törmeléke, aztán a talajradarral már tíz méterig is le tudtak hatolni, így az azonosítás már semmi gondot nem okozott. 2017-ben fejezték be a kút teljes feltárását, amikor is a 13 méter mély, fával bélelt kutat tárták fel. Ez *Zrínyi Miklósnak* volt a *kútja*, amelyet ő ásott, s amelyik benne van egyrészt *Evlia Cselebinek*¹ a várról szóló híradásában, de *Esterházy Pál*² leírásában is megtalálható.

Megtudhatjuk, hogy ez az a kút, amelynek kupoláján a Szulejmán-síremlék tetejéről származó aranyozott dísz helyezkedett el. Amikor ugyanis a téli hadjárat során elfoglalták a türbét, ahol a szultán belső testrészei voltak, Zrínyi levette ezt a díszet, és a kútnak a tetejére tetette rá.

Amikor a törökök elfoglalták a várat, ezt visszavitették a szultáni sírra, majd pedig – Esterházy leírása szerint – bosszúként az elesett védők holttesteit beledobálták a kútba. A kútból előkerült tárgyi leletanyagot Kaposváron, részben Zalaegerszegen és Budapesten a Nemzeti Múzeumban restaurálják. Régészeti anyagot akkor lehet feldolgozni, amikor már restaurálva van, addig nem tudják kézbe venni. Főleg a kényes

11. kép: „Nézőpont kérdése, kinek mit jelent az izgalmas vagy kedvenc lelet. Nekem például izgalmas egy ostrom leletein keresztül rekonstruálni az események menetét, a régészeknek pedig érdekes lehet egy kút, amelyből korabeli tárgyi emlékek kerülnek elő. Azt gondolom, hogy Zrínyi-Újvárnál minden egyes adalék, ami előkerül és hozzájárul a történet kibontásához, az rendkívül izgalmas. Egy biztos: ha muskétagyolyókat találunk, attól mindig emelkedik az ember adrenalin szintje” – nyilatkozott 2017-ben prof. dr. Padányi József mérnök vezérőrnagy (Padányi – Ondrék 2019)

(Forrás: <https://honvedelem.hu/cikk/iden-is-folytatodik-zrinyi-ujvar-feltarasa/>, Archiv/Nemzeti Közszerzői Egyetem, Letöltve: 2020. 03. 31.)

bőrleletekkel van így, csizmaszárakkal, sapkákkal és hasonlókcal. A Zrínyi kútjában feltárt anyag feldolgozása is elkezdődött. 2018. május 12-én és 13-án volt a várkutatók konferenciája a Zala megyei Egerváron, amelyen Vándor László régész a Zrínyi-újvári kutatásait foglalta össze, különös tekintettel a vár kútjának feltárására. A háromnapos konferencián a délnyugat-magyarországi régióban zajló várkutatók eredményeit

¹A 17. század beli híres török utazónak, Evlia Cselebinek (1611–1682) az utóbbi években előkerült, tíz vaskos kötetre menő útleírása van, melynek a VI. kötete s részben az V. kötet is a Magyarországon tett utazásairól szól. <http://www.tataipatara.hu/index.php/hu/toertenelem>; Letöltve: 2020. 03. 31.

²Esterházy Pál, (1635–1713) a magyar arisztokrata, Esterházy családból származó magyar gróf és birodalmi herceg, előbb Moson vármegye ispánja, majd a Magyar Királyság nádora 1681-től 1713-as haláláig. Tevékenyen részt vett a török elleni harcokban, különösen az 1663–64-es török háborúban, a török kiűzésénél. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Esterházy_Pál_\(nádor\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Esterházy_Pál_(nádor)); Letöltve: 2020. 03. 31.

ismertették zalai régészek, történészek és levéltárosok. A nemzetközi konferencián a határ túlsó oldaláról, Horvátországból érkező kutatók is beszámoltak a térség várkutatásának újdonságairól, majd tanulmányútra indultak a résztvevők Horvátországba, felkeresve Nagykemlék, Csányó és Varasd várát. A Castrum Bene Egyesület XXIV. vándorgyűlésének zalai szervezője dr. Vándor László régész volt.

12–13. kép: Befejeződött Zrínyi-Újvár kútjának a feltárása. Jelentős leletgyűttes, közte sisak, szablya, aranylemez és fokos került elő, illetve emberi csontok is. Továbbá sikerült épségben felhozni az eredetileg a kúthoz tartozott itatóvályút, amiről biztosan tudható, hogy Zrínyi Miklós is itatta belőle a lovát. (Forrás: <https://kaposvarmost.hu/hirek/orszagos-hirek/2017/05/29/aranylemezre-es-emberi-csontok-ra-bukkantak-a-kutban-ortilosnal.html>; Archív/muemlek.hu, zaol.hu Le-töltve: 2020. 03. 31.)

14. kép: Kocsis Edit művelődésszervező és dr. Vándor László régész a lelőhelyen

2. 4. Zrínyi Miklós Várjátékok és Kulturális bemutatók – „Zrínyi-fesztiválok” a magyar–horvát határsáv magyarországi oldalán

2007-ben Papp Ferenc ezredes úr ötlete alapján alakult meg a Zrínyi Kör. A Zrínyi-Újvár körüli települések – Órtilos, Légrád, Murakeresztúr, Donja Dubrava, Belezna, Zákányfalu – polgármesterei, a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora, valamint a Somogy és Zala Megyei Múzeumok főigazgatói szándéknyilatkozatot írtak alá a Zrínyi hagyományokkal kapcsolatos tudományos és kulturális együttműködésről.

2007. szeptember 30-án a horvát–magyar barátság jegyében megrendezésre került az első Zrínyi-Újvár Várjáték és Kulturális Bemutató Órtilosban. A következő években csatlakozott Magyarországról Molnári, valamint Horvátországból Muravid (Donji Vidovec, kaj nyelvjárásban: Dolnji Vidovec) település. A megállapodás alapján azóta minden település szervezett már *Zrínyi-napot*.

A rendezvénysorozat állandó programjaként évről évre szentmisével emlékezik meg a Zrínyiekről, majd tudományos konferencia keretében beszámolnak a nyári feltárások aktuális eredményeiről. A fesztiválokon minden résztvevő település képviselteti magát, lehetőséget kapva saját kultúrájuk bemutatására is.

Kunos Zoltán Lajosné, Órtilos polgármester asszonya úgy emlékezett vissza, hogy 2003-ban avattak Zrínyi-emlékművet Zrínyi-Újvár területén. 2006-ban Papp Ferenc ezredes, a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosz-

tályának vezetője mondta a polgármester asszonynak, hogy létre kellene hozni egy *kultúrkört*, amelynek keretében ápolni lehetne a Zrínyiek kultuszát, így jobban összefognának a környékbeli települések, és kulturális műsorokkal, hagyományörzéssel együtt emlékeznének meg a Zrínyiekről. Az első ilyen jellegű találkozót az őrtilosi művelődési házban rendezték meg, Légrád (Legrad) és Alsódomboru (Donja Dubrava) polgármesterei is jelen voltak Kapronca (Koprivnica), ill. Muraköz (Međimurje) megyéből.

Aztán csatlakoztak hozzájuk Murakeresztúrról Pávlicz Lajos polgármester – ahogy korábban említettük, Murakeresztúron működik a horvát nemzetiségi nyelvet oktató Zrínyi Miklós Általános Iskola / Osnovna škola Nikola Zrinski –, majd Belezna polgármestre, Jancsec Lajos is, Órtilosból Kunos Zoltán Lajosné és Zákányfaluból még Rada János polgármester (ők ketten Somogy megyei településeket képviseltek). Zákányfaluban létezett egy régi kastély, amelyben valamikor Zrínyi Miklós Általános Iskola is működött. Ezen a találkozón sok mindent lefektettek, megbeszélték a közös dolgaikat a Zrínyi Várjátékok programjával kapcsolatosan, elsősorban az alapszabályt, a működést és azt is, hogy a Zrínyi fesztiválokat, hagyományörző rendezvényeket hogyan teszik folyamatossá. Órtiloson rendezték meg először, majd Légrádon, aztán Murakeresztúron, tehát folyamatosan adták át egymásnak a szervezést. Következett Alsódomboru, majd Belezna. Utána csatlakozott hozzájuk még Molnári is, illetve horvát oldalról a Muraköz megyei Vidovec. Összeségében Horvátországból három település csatlakozott hozzájuk, a magyarországi részről pedig öt.

Papp Ferenc ezredes, a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok Koordináló Főosztályának vezetője szívesen emlékezik vissza a kezdetekre. 1996-ban véletlen folytán szerzett tudomást arról, hogy egyáltalán létezik ez a bizonyos Zrínyi-Újvár.

Erről előtte nem hallott, de nagyon sokan mások sem a budapesti tisztársai közül. Ez úgy történt, hogy 1996-ban, amikor a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia átalakult, és Nemzetvédelmi Egyetem lett belőle, az akkori rektor, prof. dr. *Szabó Miklós* altábornagy úr, azt mondta neki, illetve a felettesének, hogy kellene valami változás a monoton ünnepi programokban. Akkor jött az ötlet, hogy mi lenne, ha meghívnának egy civil történészt is, hogy tartson nekik ünnepi beszédet. Így jött el prof. *Szakály Ferenc*, aki nagyon érdekes előadást tartott, és a beszéde végén fölhívta a figyelmet arra, hogy létezik Belezna és Órtilos határában egy Zrínyi-Újvár, vagy Új-Zrínyivár, amely mostoha körülmények közt található, és senki sem foglalkozik vele.

Ő mondta, hogy kik is lehetnének méltóbbak rá, hogy felkarolják, mint a Nemzetvédelmi Egyetem tisztikara. Erre Papp Ferenc felfigyelt, ha mások esetleg el is felejtették később a beszédet.

Az akkori főnökével, *Böszörményi Zoltánnal* együtt kitalálták, hogy felkarolják ezt az ügyet, és megkeresik az illetékeseket. Meg is kapták az engedélyt a rektor úrtól, majd *Pécsi Józsefet*, Belezna polgármesterét hívták fel, aki nagy lelkesedéssel fogadta a telefonhívásukat, hisz ez az ötlet régi szívügye volt. Elutaztak hozzá néhány hét múlva, megnézték a helyszínt is.

Elhatározták, hogy megpróbálnak valamit tenni az ügy érdekében. A zrínyiújvári te-repszemlét követően felvették a kapcsolatot a környékbeli polgármesterekkel is. Utána Papp Ferenc engedélyt kért dr. *Holló József* vezérőrnagytól, a későbbi altábornagytól, aki azzal bízta meg, hogy hozzon létre találkozókat a polgármesterekkel, rábízta, kiket hívjon meg. A találkozó létre is jött, legalább huszonöt fő részvételével. Jelen voltak a helyi határőrség képviselői (ilyen még akkor létezett), a környező települések önkormányzatainak a vezetői, polgármesterek, alpolgármesterek. Néhány horvát vendég is érkezett Donja Dubravából: *Ladislav Kranjec* és kis csapata is, ők már előzőleg létesítettek egy kompot a Murán, ami megalapozta a lakosság közötti barátságot is.

Ezt követően két-három alkalommal még találkoztak, majd meghívást kaptak Csáktornyára. Akkor még élt *Zvonimir Bartolić* történészprofesszor, országgyűlési képviselő, Zrínyi-kutató, aki fogadta őket. Prof. dr. *Csikány Tamás* alezredes, *Böszörményi Zoltán* alezredes és *Papp Ferenc* mentek ki együtt Csáktornyára. Mint vendégeknek megmutatták nekik a csáktornyai emlékeket, a várat is, de akkor még a légkör eléggé fagyos volt. Úgy érezték, a vendéglátók kizárólag a sajátjuknak gondolják Zrínyit. Az akkori visszafogott hangulatból mára komoly barátság fejlődött ki.

A legelső alkalommal azt beszéltek meg, hogy a Zrínyi Miklós Várjátékon mindenki részt vesz, aki aláírta a szándéknyilatkozatot az együttműködésre. Külön meghívások nem voltak, hanem egyszerűen természetessé vált, hogy a következőkben mindenki kötelezettségének tekintette eljönni és részt venni rajta. Ma már hivatalosan is van *Zrínyi-zászlójuk*, amire minden évben szalagokat kötnek. Ezt a zászlót Varga Marijan, Alsódomboru polgármestere készítette. A zászló egyik oldalán a magyar, a másik oldalán pedig a horvát települések címerei és nevei vannak, de mindkét oldalon ott a *Zrínyi-címer* is. A rajta levő szalagok színe kék, amelyek a Dráva és a Mura folyókat szimbolizálják. Mindkét folyó összeköti és el is választja a településeket. A szalagokon dátumok is olvashatók, amelyek a kulturális szemlék megrendezésének időpontjai.

Ezt a zászlót egy évig őrzi az a település, ahol abban az évben megrendezték a Zrínyi-várjátékokat, majd a következő évben átadják annak a településnek, ahol ezt újra meg fogják szervezni. Ahogy cserélődnek a polgármesterek, úgy változik a lényege a hagyományörzésnek. Akik akkor polgármesterekként leültek egy közös asztalhoz, közös szellem szállta meg őket, volt egy közös elhatározásuk, céljuk ezzel kapcsolatosan.

Szívesen csinálták, csak amikor úgymond már lecserélődnek, másik polgármester lép a település élére, akkor megváltozik a helyzet, habár mindegyiknek megvan a maga felelőssége is. Hogy mennyire viszik ki a hagyományt a köztudatba, mennyire tudatosítják a képviselőkkel, mennyire érzi a lakosság ennek fontosságát, erejét, megnyilvánulásait, az a polgármesterektől is függ, Papp Ferenc ezredes úr véleménye szerint.

2. 5. A Zalai Magyar Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség zalaegerszegi szervezetének tevékenysége a Zrínyi-kultusz ápolásában

Akkor került előtérbe a Zrínyi-kultusz ügye, amikor 1998-ban Zalaegerszegen megalapították a *Zalai Magyar Nemzeti Szövetséget*. Paál István elnök szerint a szövetségük azt hirdeti, hogy nyilvánuljon meg a történelmi hagyomány tisztelete napjainkban. Ezen belül két nagy ünnepélyük volt: egyrészt a 907-es Pozsonyi csatának,

másrészt pedig *november 18-a, Zrínyi Miklós halálának az évfordulója*. Felerősödött a Zrínyiekkel kapcsolatos érdeklődésük is.

Kialakult a murakeresztúri iskola és művelődési központ intézményvezetőjével a kapcsolatrendszerük, a Zrínyi-kadétok a zrínyifalvi koszorúzásokon és ünnepeken is részt vesznek minden évben. Ebben Kovácsné Kővágó Anna murakeresztúri iskolaigazgató szokott közvetíteni, aki a Zrínyi-kadétjaival felvonul tiszteletadásul. Ehhez alkalmazkodva vagy előtte, vagy utána egy nappal Zalaegerszegen is megszervezik Zrínyi november 18-i halálának a jubileumi ünnepségét, felvonulnak és koszorúznak is a *Zrínyi-lovasszobornál*, amely a Polgármesteri Hivatal előtt áll,

15–16. kép: A 2012. évi Zrínyi Miklós-emlékkiállítás Balaicz Zoltán zalaegerszegi alpolgármester nyitotta meg a Polgármesteri Hivatal aulájában. A Zalai Magyar Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zalaegerszegi Szervezete emlékünnepeket rendezett Zrínyi Miklós költő és hadvezér halálának 352. évfordulója alkalmából Zalaegerszegen, a Polgármesteri Hivatal előtti téren 2016. november 18-án, **ünnepi beszédet mondott Paál István, elnök** (Forrás: <http://www.zmnsz.hu/kepek.htm>; <http://www.lenti.hu/index.php?aktiv=hirek&nyelv=hu&id=1573>; https://zalaegerszeg.hu/kepgaleria/2028/Zrinyi_Miklos_emlekunnepeg; Seres Péter fényképfelvétele; Letöltve: 2020. 03. 31.)

és mindig ott tartják meg az ünnepeket. De rendezvényeikkel és előadásaikkal megcélozták a középiskolásokat is, mert szerintük a nemzeti nevelésnek fontos tényezője, hogy a fiatalokkal is foglalkozzanak. Az idősebbekben már nemigen lehet változtatni, de a jövő nemzedéke fontos számunkra, mert nem mindegy, hogyan tisztelik a nemzet nagyjait, és milyen értékekkel válnak majd felnőttekké.

Középiskolai vetélkedőket is szerveznek, és rendszeres történeti pályázatokat is kiírnak a diákok számára. Kétéves kutatómunka alapján elkészítették a *Zrínyi-kiállításuk* anyagát, amely *kilenctablós*. A tablók a Zrínyieket származásuktól kezdve, élettörténetükön át mutatják be. Középpontba van állítva a költő és hadvezér Zrínyi Miklós, aki magyarnak vallotta magát, míg öccse, Zrínyi Péter, horvátnak. Tulajdonképpen mindketten horvát apa és magyar anya gyermekei. Az elnök véleménye szerint az egész dinasztia genealógiája kevert, horvát, magyar, osztrák felmenőkkel a házasságaik révén. Büszkéek rá, hogy a Nemzeti Múzeumtól, a Hadtörténeti Intézet és Múzeumtól, a Göcseji Múzeumtól kezdve rengeteg forrásanyagot kaptak a kiállításához. Perjes Géza kutatásaira is hagyatkoztak, akit a legnagyobb Zrínyi-kutatók közt tartottak számon. Számos tanulmányból merítettek még anyagot a Zrínyi-kiállításukhoz, amely állandóan úton van, megjárta Pápát, Keszthelyt, Nagykanizsát, Szombathelyt, Zalaegerszegt, Murakeresztúrt, Lendvát és Lentit is.

2. 6. A Zrínyi-emlékhelyek megtekintése, tehetséggondozás, foglalkozás a fiatalokkal

Szakáll Tibor, a zalakomári Somssich Antal Általános Iskola igazgatója, tüzér-tiszt, századosi rendfokozattal, a Kossuth Lajos Katonai Főiskola és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem befejezése után került tanári pályára. Sokat tesz az iskolájában, hogy a tanulók megismerjék a Zrínyi család híres személyiségeit. Véleménye szerint általános iskolában Zrínyi Miklós költő és hadvezér műveit különösebben nem tanítják, de utalnak rá a források alapján, amikor a gyerekek a 6. és 7. osztályban tanulják a Zrínyiek korszakát. Szerinte Zrínyi Miklós gondolkodásban messze megelőzte a korát, a 17. századi európai katonai teoretikusokat, gondolkodókat. A *Határtalanul-kirándulások* alkalmával kapcsolatba került az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolával (Szlovénia), személy szerint dr. Zágorec-Csuka Judit könyvtáros tanárnővel, akivel folytatott beszélgetések során kiderült, hogy szintén kutatója a témának. További adalék volt számára az is, hogy megtalálták Zrínyi-Újvárnak a helyét a Murának a Drávába torkolásától mintegy 3 km-re északra, Őrtilos messzire nyúló, északi külterületén, az innen közelítőleg 4 km-re nyugatra fekvő Belezna község vasútállomásától kb. 200 m-re dél-délnyugatra, ahol már elég komoly feltárómunkálatok folytak. A feltárócsoport vezetője a főiskolai csoporttársa volt: dr. Papp Ferenc ezredes, a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosztály vezetője. Ezen az úton indult el, s Zágorec-Csuka Judit felkérésnek tett eleget, amikor a lendvai iskolában komoly prezentációt tartott a Zrínyiek életútjáról, kiemelve a költő, hadvezér Zrínyi Miklóst. A Határtalanul-program keretében a zalakomári általános iskola tanulói jártak a Muravidéken, Lendván, de a horvátországi Csáktornyan is, ahol megnézték a szigetvári hős, Zrínyi Miklós szobrát, koszorút helyeztek el, kísérelőkkel közösen felelevenítették a hős történetét. Utána a várban töltöttek háromnegyed órát múzeumlátogatás keretében, ahol a 17. századi, a Zrínyi korra jellemző régészeti, történeti és egyéb állandó kiállítást tekintették meg. Kicsit megismerték a fiatal, az akkori Jugoszláviából 1991/92-ben kilépő Horvátország történetét is. A sétálóutca végén megnézték a *Zrínyi-emlékoszlopot*, amelyet 1904-ben emeltek, s rajta van a költő és hadvezér domborműve is. Az oszlop tetején turulmadár-szobrocska látható. Az emlékoszlopról a *magyar nyelvű felirat hiányzik*, ezt meg is jegyezte Szakáll Tibor Zágorec-Csuka Judittal való találkozásakor. A zalakomári iskola folyosóján elhelyezett tablón látható, hogy ennek a programnak az eredményét meg is fogalmazták a tanulók, és beszámoltak mindarról, hol jártak, mit fényképeztek, stb. A tablón olvasható egy idézet is Zrínyi Miklóstól: „*Ki bízik Istenben, szereti hazáját, vagyon egy csepp magyar vér benne, kiáltson fel az égben az Istenhez.*”

Kovácsné Kővágó Anna magyartanár, a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola / Osnovna škola Nikola Zrinski igazgatója, a murakeresztúri Horvát Nemzetiségi Önkormányzat / Hrvatska samouprava Murakeresztura elnöke szerint a *Zrínyi-kadétokkal* minden rendezvényen részt vesznek, ahova meghívják

őket (mint ahogy ezt már fent, a 2. 2. pontban is említettük). Ezek a rendezvények többnyire a Zrínyiekhez kapcsolódnak. A minden évben megrendezésre kerülő *Zrínyi-napokról* szintén írtunk már a 2. 2. pontban. A Zrínyi-napokat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő is támogatta. Szervezői voltak: a murakeresztúri Horvát Nemzetiségi Önkormányzat, a Zala Megyei Horvát Nemzetiségi Önkormányzat, a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola, a Nyugat-Magyarországi Horvátok Egyesülete és a Zrínyi Kadétek Hagyományörző Egyesület. A Zrínyi-napok alkalmával, ugyanazon a héten van az iskola napja is, amikor az első osztályos tanulók esküt tesznek a *Zrínyi-szobor* előtt, a másodikok pedig átadják nekik a *Zrínyi-festményt*, hogy egy éven át őrizzék. Az új *Zrínyi-kadétek* avatása gyönyörű szertartással zajlik, hiszen két nyelven, káj horvát nyelven és magyarul mondták az esküt a fiatal kadétek, mondta az interjú alkalmával Kovácsné Kővágó Anna igazgató. Egyéb programokra is meghívja őket a Csáktornyai Zrínyi Gárda. Lendvára is többször elmentek dr. Zágorec-Csuka Judit, könyvtáros, Zrínyi-kutató kérésére az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolába, a *Zrínyi-kiállításra* és a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság által szervezett Zrínyi-előadásra, de a magyar nemzeti ünnep alkalmával is felvonulnak már Lendván a kadétek.

2017. október 10-én került sor az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola szervezésében, a Tehetséggondozó nap keretében arra a szakmai kirándulásra, amelyet muravidéki kétnyelvű általános iskolák tehetséges magyarajkú tanulóinak szerveztek azzal a céllal, hogy megtekintsék a Zrínyi-kultusz emlékhelyeit. A szakmai napot *Gašpar Toth Anita* magyartanár szervezte, a kirándulás szakmai vezetője pedig *dr. Zágorec-Csuka Judit* könyvtárostanárnő volt. A lendvai, göntérházi és dobronaki kétnyelvű általános iskolákból 49 tanuló és 9 magyar- és történelemtanár vett részt a szakmai kiránduláson, amelynek célpontja Csáktornya volt, ahol a tanárok a tanulókkal együtt megtekintették a Csáktornyai Muraköz Múzeumot. A múzeumban felkeresték a *Zrínyi szobát*, amelyben állandó kiállítás jelleggel a Zrínyiek, főleg a szigetvári Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter, valamint Zrínyi Ilona életpályája volt bemutatva. A tanulók ebben a helyiségben szavalták el Zrínyi Miklós költő eposzából azokat a verseket, amelyek a hazaszeretetre és a szerelemre vonatkoztak.

Csáktornya főterén megtekintették a *Zrínyi emlékoszlopot*, amelyet a történelmi Zala megye és az egész Kárpát-medence magyarsága állíttatott fel Zrínyi Miklós költő és hadvezér tiszteletére 1904-ben. A tanulók a *szigetvári Zrínyi Miklós* hadvezér szobra előtt is tisztelegtek a csáktornyai parkban, majd könyvtárlátogatást tettek a csáktornyai *Zrínyi Miklós Könyvtárban* (Knjižnica Nikola Zrinski). A csáktornyai templomban pedig tájékoztatást kaptak a magyar szentekről, akik a templom bejáratát díszítik. A szakmai kirándulást Kuršanečen (*Zrínyifalván*) folytatták, ahol megtekintették a Zrínyi halálának emlékére állíttatott obeliszket és ünnepélyes körülmények közt meg is koszorúzták. A kirándulás végén eljutottak a Šenkovecre (*Szentilonára*), a Zrínyiek temetkezési helyére, amelyet meg is néztek a sírkápolnával és a mauzóleummal együtt.

A muravidéki magyar média a kirándulásról be is számolt a Muravidéki Magyar Rádióban és a Hidak nemzetiségi tévéműsorban. Hogy miért számít ez fontos dolognak? Mert több évtizede nem volt szakmai kirándulás az iskolákból Csáktornyára, a Zrínyiek városába, pedig Lendva csak 25 km-re van Csáktornytól. Szlovénia, valamint Horvátország önállósodása óta erre nem került sor, pedig Lendván magyar nemzetiség is él, és a kétnyelvű iskolákban nemzeti programot valósítanak meg, amelyben a Zrínyiek kultuszának ápolása fontos tényező volna, hiszen a magyar irodalom és történelem része. Ez a szakmai kirándulás 2017-ben valóra vált, a tanulók és a tanáraik igényelték a folytatását.

Prof. dr. Gadányi Károly, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, professzor emeritus tizenöt éve *ösztöndíjat* alapított szülőfalujában Murakeresztúron a legjobb tanulónak és évente egy alkotó pedagógusnak. A díjakat minden évben a *Zrínyi-napon* adja át. Ilyenkor Zrínyi túrát, versenyt és futást szerveznek a diákok. Dolgozatokat írnak a Zrínyi család történetéről. A professzor örömmel fogadta, amikor a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia egykori parancsnoka *elismerést* adott át neki 2003-ban a Zrínyi hagyományok ápolásáért. Az elismerésen látható a Zrínyiek címere, a borítólapon Zrínyi Miklós arcképe. Annak ellenére, hogy ő a Zrínyieket tudományosan nem kutatta, a kötetésének mégis elterjedt a híre. 2018 februárjában horvátországi érdemrendet is kapott. Az indokok közt ott volt a Zrínyi-hagyomány és -értékek ápolása is.

2. 6. 1. Iskolák és önkormányzatok bevonása a tehetség gondozásba az EU-s projekt keretén belül

A Nemzeti Művelődési Intézet Zala Megyei Igazgatóságának szervezésében – a „Művelődő közösségek Nyugat-Magyarországon EFOP-3.7.3-16-2017-00150” azonosító számú projektjének a bemutatására került sor Murakeresztúron 2019. szeptember 19-én a Zrínyi Miklós Általános Iskolában és a Zrínyi Miklós Általános Művelődési Központban.

Murakeresztúron a Zrínyi Kadétok Hagyományörző Egyesületének vezetője, Kovácsné Kővágó Anna igazgató fogadta a közművelődési szakembereket. Bemutatta a helyi jó gyakorlatot, azt az innovációs tevékenységet, melyet a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskolában valósítanak meg, a Zrínyi-kultusz ápolásával.

Előadása során bemutatta az egyesület munkáját és eredményeit. Kitért a Zrínyi és a Frangepán család, jelentős szerepére az újkori történelemben. Szólt a két nyelv és két kultúra harmonikus összefonódásáról, mely a település mindennapjaiban jelen van. Az idősek a tájnyelvet, a fiatalok az irodalmi horvát nyelvet beszélnek. A délután lehetőséget nyújtott arra, hogy megismerkedjenek *A szomszéd rétje – jó példák, módszerek határok nélkül elnevezésű* EU-s pályázattal, melyet a Zrínyi Kadétok Hagyományörző Egyesülete és a Zala Megyei Horvát Nemzetiségi Önkormányzat sikeresen teljesített. A programok megvalósítására 50 millió forint vissza nem térítendő támogatást nyertek. A projekten részt vett több szlovén (Lendva) és horvát partnerszervezet (Csáktornya, Muraköz) is.

2. 6. 2. Tehetséggondozás hagyományápolással Nagykanizsán és Szigetváron

Még 2016-ban, a Zrínyi Miklós halálának 450. évfordulójára megalakult Zrínyi Miklós Szigetvár 1566 Emlékbizottság elnöke, dr. Hóvári János történész, turkológus felkérte dr. Négyesi Lajos hadtörténészt arra, hogy írja meg a végzetes szeptemberi napok történéseit.

17–18. kép: Kovácsné Kóvágó Anna igazgatónő A szomszéd rétje – jó példák, módszerek határokon kívül elnevezésű EU-s projektjükéről adott elő a konferencián 2019 szeptemberében. Aznap avatták fel az új Zrínyi-kadétokat Murakeresztúron is a Csáktornyai Zrínyi Gárda jelenlétében. (Forrás: Matyasovszky Margit fényképfelvétele, <https://nmi.hu/megyei-iroda-hir/latout-murakereszturon/>; Letöltve: 2020. 04. 05.)

Ennek alapján azóta is minden évben bemutatják a Zrínyi Napokon az ostrom leghíresebb jelenetét, a kitorést, többszáz hagyományörző közreműködésével. Kocsis Edit, a Zrínyi-újvári kutatás révén került kapcsolatba dr. Négyesi Lajossal, aki megbízta őt a történelmi játék konferálásával, illetve egy szerepet is adott neki. Kocsis Edit alakította Szecsődi Máté feleségét. Ahhoz a részhez, amikor Szecsődi Mátét a családja szeme láttára lefejezik, Kocsis Edit a versemondásban szerzett, több évtizedes rutinját hívta segítségül – a hitelesség titka a belső átélés, ő is erre törekedett. Szecsődit a szintén kanizsai Németh Zoltán játszotta, aki elárulta, hogy újra 20 évesnek érezte magát, amikor felsorakozott vele szemben az állig felfegyverkezett török sereg.

Felragyogott a régi fény Nagykanizsán – itt mutatták be először szélesebb közönség előtt azt a dokumentumfilm-drámát, amely a szigetvári ostrom végnapjait örökíti meg. A Gerebics Sándor rendezte, *A régi fény ragyogjon – Szigetvár 1566* című filmben három nagykanizsai hagyományörző is szerepet kapott. „Csak törpe nép felelhet ős nagyságot, Csak elfajult kor hős elődöket; A lelkes eljár ősei sírlakához, S gyűjt régi fénynél új szöveteket. S ha a jelennek halványul sugára. A régi fény ragyogjon fel honára!” – írja egyik költeményében Garay János. Zrínyi Miklós híres kitorését is megörökítő film készítői az 1812–1853 között élt költőtől, újságírótól kölcsönözték az első alkalommal Nagykanizsán bemutatott dokumentumfilm-dráma címét. A produkció előzményeiről az egyik kanizsai szereplő, Kocsis Edit elmondása alapján értesültünk.

19–20. kép: Kocsis Edit, Kovács Bálint és Németh Zoltán voltak, akik Zalából egyedüliként – a megyét és Nagykanizsát is képviselve – vettek részt a kitérés 450. évfordulója alkalmából Szigetváron rendezett, 6 napos Zrínyi Napokon 2016 szeptemberében. Felragyogott a régi fény Nagykanizsán – itt mutatták be először a filmet. „A feladatunk az, hogy megéljük, amit az őseink ránk hagytak” – mondták Németh Zoltán, Kocsis Edit és Kovács Bálint a film bemutatón.

(Fotók: Gergely Szilárd, Csákvári Zsigmond, Forrás: <https://www.zaol.hu/hirek/megidezett-hosok-1794776/>; <https://kanizsaujsag.hu/hir/201810/bemutattak-a-szigetvar-ostromarol-keszult-filmet>; Letöltve: 2020. 04. 06.)

2. 7. A Zrínyi-kultusz megnyilvánulása a magyar kultúrában

Az újkori barokk szellemi irányzat természetesen ugyanolyan erővel hatott Drávától délre, mint a Magyar Királyság szűken értelmezett területén. A 17. században Zrínyi Miklós költő és hadvezér a barokk eposz megeremtője, a *Szigeti veszedelem eposza* ma is érettségi tétel nemcsak Magyarországon, hanem a határon túli magyarul érettségiző diákok életében, még a lendvai Kétnyelvű Középiskola gimnáziumában is. A világirodalomban talán páratlan jelenség, hogy a történelmi jeletőségű személyiségről saját unokája írjon hőskölteményt.

Különösen úgy, hogy az eposzt szerző költő maga is kiemelkedő történelmi karakter, akit művének hőisével a közös hivatás, a közös politikai elkötelezettség is összekapcsol (Orlovsky, 2016). A szigeti veszedelem a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” Emlékév kapcsán 2016-ban jelent meg újra a Magyar Napló kiadásában, *Orlovsky Géza* előszavával és *Somogyi Győző* illusztrációival.

Az eposz újrakiadásához az 1651-es bécsi kiadást vették alapul. A nyomtatás hibás helyeit, Négyesy javaslatait is figyelembe véve a Sirena-kódex alapján javították, de a könnyebb megértést segítő modern helyesírással adták ki, megőrizve a szöveg eredeti hangzását. Mindez hogyan hatott az irodalom területén az olvasók körében?

Milyen Zrínyi Miklós költészetének és prózai munkáinak a megítélése napjainkban?

Dr. Négyesi Lajos, hadszintérkutató, ezredes, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztviselői Kar docense, a Honvédelmi Minisztérium kegyeleti diplomáciáért felelős miniszteri biztosának belföldi szakreferense szerint a szigetvári Zrínyi Miklós példája egyértelműen jelzi azt, hogy haza nélkül nem érdemes élni. Neki ott volt a vára, neki az volt a birtoka, az élete. Amikor jöttek a törökök, személyes ügye volt, hogy megvédje. Amikor nem tudta megvédeni, akkor már nem volt értelme az életének sem.

Szerinte a haza és az egyén élete összefüggött. Ha az embernek nem személyes értéke a hazája, akkor csak szólam az egész. Hiába mondja, hogy védj meg a hazádat, ha ezt nem érzi értékesnek. A szigetvári Zrínyi Miklós élete épp azt példázza, hogy az embernek a hazája a legfontosabb. A költő és hadtudós Zrínyi Miklós élete egyértelműen az mutatja, hogy mennyire fontos az őseinknek a hagyománya. Azok az értékek, amelyeket a dédnagypapa megteremtett, azokat tovább kell fejleszteni. Ennek érdekében egy kiváló elme az mindent fel tud használni. „Az irodalmat felhasználja arra, hogy felépítse családjának a nimbuszát” – ehhez volt kiváló tehetsége is – mondta az interjúban dr. Négyesi Lajos hadszintérkutató.

Mr.sc. Vladimír Kalšan, nyugalmazott múzeológus, történész szerint a szigetvári Zrínyi Miklós és a csáktornyai költő és a hadvezér a legismertebbek mind a magyar, mind a horvát történelemben és irodalomban. Zrínyi Péter nem annyira, még akkor sem, ha lefordította bátyja eposzát horvát nyelvre, de együttesen *családi irodalmat* teremtettek, amely párhuzamosan a magyar és a horvát barokk irodalomhoz tartozik. Egy érdekes jelenségre hívja fel Kalšan a figyelmet, a horvát történelemben igen elterjedt az áldozatkeresés fogalma.

Ezt jól ráhúzták a Zrínyiekre is, pedig ő úgy gondolja, hogy ez nem igaz. Miért lettek volna a Zrínyiek áldozatok? Szerinte ők csak megfelelően szerettek volna élni és működni az adott történelmi körülmények közt és ez számon követhető a szépirodalmi műveikben is.

Amikor Belezsnán dolgozott még, *Kocsis Edit* nagykanizsai művelődésszervező számítógépe képernyőjén felvillant egy könyv, az volt a címe: *A Zrínyiek – A gránitlekű*. A szerzőről, Benkő Lászlóról hallott már régebben is, mert számos történelmi alakot megidézett a könyveiben. Felvette vele a kapcsolatot, és megtudta, hogy egy trilógiát ír a Zrínyiekről.

Benkő második kötete, *A lángelme* című könyv *Zrínyi Miklós költő és hadvezéréről* szól, a trilógia harmadik része pedig *Zrínyi Ilonáról*. A művelődésszervező meghívta a következő túszerződésére Benkő Lászlót, aki el is ment Zrínyi-Újvárra. Kocsis Edit meghívására az olvasóknak Benkő László *A Zrínyiek – A lángelme* című történelmi regényét mutatta be Nagykanizsán a Honvéd Kaszinóban 2015 novemberében.

1566. szeptember 7-én véget ér Szigetvár ostroma. Mindössze három várvédő marad életben. Köztük Cserek Ferenc, aki később megírta a szigetvári ostrom hiteles történetét. Bár néhány dologról úgy tűnik, inkább hallgatott. Például arról, hogy mi lett azokkal az asszonyokkal, akiket Zrínyi Miklós már nem tudott csáktornyai birtokára menekíteni, s akik mégsem kerültek az ellenség kezébe... Vagy miért változtatott a szultán eredeti szándékán, s fordította Eger felé nyomuló haderejét Szigetvárnak?

Vagy miért állt egy török janicsár, Lahib a biztos győztesek oldaláról a halálba induló magyarok mellé? Elindul egy nyomozás. A török nagyvezír, Mehmed, s tőle függetlenül az osztrák fővezér, Salm, megpróbálja kideríteni, Zrínyi hősi helytállásának mi lehetett a mozgatórugója. Az ostrom ideje alatt játszódó cselekmény egymás mellé rakott momentumai végül felvetik a kérdést: lehet, hogy a világtörténelem legnagyobb politikai gyilkosságának vagyunk tanúi? 2009-ben Szigetváron hagyományteremtő céllal mutatták be a *Zrínyi 1566* című musicalt, melyet azóta is a kirohanás napjához, szeptember 7-éhez közeli időpontban műsorra tűznek immár egy évtizede. A szigeti várban létrejött szabadtéri produkció eredményét talán legjobban példázza, hogy egy, a 2009. év végén indított szavazáson

21–22. kép: A Magyar Napló Kiadó gondozásában jelent meg a Zrínyi Miklós Szigetvár 1566 Emlékév Emlékbizottság támogatásával Zrínyi Miklós eposza Somogyi Győző Kossuth-díjas festőművész és grafikus rajzaival. Az eposz újdonsága, hogy az eredeti hangzását megtartva, de a könnyebb megértést segítő modern helyesírásra átírt szöveggel került az olvasók elé. Benkő László *A Zrínyiek – A lángelme* című történelmi regényét mutatta be Nagykanizsán a Honvéd Kaszinóban 2015 novemberében. A műsorban közreműködött Kocsis Edit művelődésszervező.

(Forrás: https://www.libri.hu/konyv/zrinyi_miklos.szigeti-veszedelem-30.html; a meghívó-plakát Kocsis Edit tulajdona, Letöltve: 2020. 04. 06.)

az év legkiemelkedőbb kulturális eseményének választották a nézők. Zalaegerszegen a darab kőszínházi változatát láthatja a közönség, a címszerepben Sasvári Sándorral. 2019-ben, amikor elkezdődött a színházi évad Zalaegerszegen, a nyitányt ez a zenés történelmi dráma, a Szigetvár hősiességének és elestének emléket állító *Zrínyi 1566* rockmusical adta. A kétfelvonásos darabban Sasvári Sándor Jászai-díjas színművész mellett a Hevesi Sándor Színház szinte egész társulata színre lépett.

23. kép: Benkő László (mikrofonnal a kezében) a XVI. Győri Könyvszalon 2016-os vendégeként Horváth Ferencsel beszélget a Zrínyi-trilógia befejező kötetéről. Ezúttal a „két pogány közt egy hazáért” aggódó, tevékenykedő család egyik hölgytagja, a regény főhőse, a címadó Zrínyi Ilona állt a középpontban. (Forrás: <https://www.gyoriszalon.hu/news/8180/66/Tr%C3%B3ra-dallamok-pr%C3%A1gai-leporell%C3%B3>, Letöltve: 2020. 04. 06.)

³ Moravetz Levente: *Zrínyi 1566*.

https://www.hevesisandorszinhaz.hu/eloadasok/nagyszinpad/1661/moravetz-balasy-horvath-papp_zrinyi_1566 (Letöltve: 2020. 04. 07.)

24–25. képek: A Zrínyi 1566 című rockmusical bemutatásra került 2010 szeptemberében Szigetváron a vár nagyszínpadán. Sasvári Sándor alakította Zrínyi Miklós grófot, a szigetvári vár kapitányát, a darab címszereplőjét. Gyulán 2018 júliusában a vár előtti téren mutatták be, Moravetz Levente rendezésében, majd Zalaegerszegen 2019-ben a színházi évad keretében. (Forrás: <http://zrinyi1566.com/fotok/>; <https://www.zalamedia.hu/vezeto-hirek/podium/zrinyi-1566-a-hevesi-szinshazban>, Letöltve: 2020. 04. 07.)

2. 7. 1. A Zrínyi-kultusz a szépirodalomban

Zrínyi Miklós gondolataival indítja Kemény István költő a *Zrínyi Miklós és az üvegplafon* című esszéjét: „...a ki a maga / országának leszállásában és esetiben született / és nem virágjában. Azért ehez is szerencse kell.” (Zrínyi Miklós: A vitéz hadnagy), amellyel elnyerte 2016-ban a Hévíz Irodalmi Díjat. Műve a Hévíz folyóirat 2015/4–5. számában jelent meg, majd a *Lúdbőr* című esszékötetében is, amelyet 2018-ban adott ki a Magvető Kiadó. Az író szerint Zrínyi Miklós olyan ember volt, aki komolyan vette a dolgokat. Milyen lehetett annak az embernek a sorsa, aki tehetséget is érzett magában, főleg a katonai és a politikai tehetségét?

Ambiciózus is volt. Ez az ember cselekvésre született, úgy élte le az életét, hogy állandóan be volt szorítva a politikai szituációkba, a belső és a külső bürokráciába, a törökről nem is beszélve, a végvári harcokba pedig beleszületett. Ő olyan ember lehetett, aki ezekkel a képességekkel egy másik korszakban, akár csak ha a halála után húsz évvel élt volna, ő üzhette volna ki a törököket. A felszabadító háborút nagy valószínűséggel Zrínyi Miklós vezethette volna. Ha mindezt pozitívan nézzük, és ha minden összeállt volna... Mi lehetett volna, ha? Mit érezhetett akkor, amikor élt? Milyen volt a bezártsága, korlátoltsága? Vagyis, naponta kiment a harctérre, kockára tette az életét, harcolt a törökökkel, megvédte a birtokait.

Így éltek nemzedékeken keresztül. Ma ez már nem számít hősiességnek, de ennek ellenére mégis van valami hasonlóság, mert azt a fajta rendkívüli hősiességet, amit Zrínyi Miklós mutatott fel vagy igényelt, amiről az írásai szóltak, azt a saját kora nem igényelte. Konkrétan azt, hogy minden erőnket szedjük össze, és merjünk bízni egy tágas, magyar tudatú anyaországban – tehetnénk hozzá. Ma is azt mondjuk, hogy semmi szükség hősiességre, de közben nyilván ma is szükség van rá. Talán, más szint-

ről kell nézni ugyanazt a dolgot. Ma, gyakorlatilag itt, Budapesten, vagy akár Lendván az ember nagyjából nyugodtan leélheti az életét, adja az Isten, ezt megteheti hősiesség nélkül is. Kemény István költő szerint, miközben olvasta Zrínyi eposzát, úgy vélte, hogy egy nagyon átélt, átgondolt eposzról van szó. Azzal szokták vádolni Zrínyi Miklóst, hogy ez egy olyan összecsapott valami volt, de Kemény Istvánnak nagyon nem úgy tűnt, hiszen átgondolt cselekménye és a cselekménynek az egyszerűsége azt a benyomást keltette benne, mintha majdnem egy regényt olvasott volna.

Miközben ott voltak Zrínyi előtt a nagy eposzi példák, amelyeket ismert, Homérosztól kezdve Tassóig, stb., de ennek ellenére, mintha valami mást szeretett volna, mondjuk irodalomtörténetileg előremutató dolgot. Az eposz önmagában eléggé régies műfaj, a regény pedig még nem alakult ki abban a korban, de műve afelé mutat.

Kemény István esszéjében Zrínyit így méltatta: *„Ideológiája a vitézségre épült. Ennek három fokozata van. Első: tudni a vitézségről. Ez még semmi. Cselekedni a vitézséget, ez már valami (maga a virtus), de erre a hitvány hősök is képesek. Hazánk javára cselekedni a vitézséget – ez az, aminél többet ember nem tehet.”* Ilyennek látta Zrínyi Miklóst, ebben a hármas meghatározásban, karakterisztikában. Azt is valószínűnek tartja, hogy hatalmas frusztráció lehetett benne, de azt a legnagyobb fajta vitézséget a három közül – cselekvést a hazáért – nem tudta kifejezni, miközben érezte a képességet rá, hogy cselekedjen. Tehát, hogy a hazájáért mindent megtegyen, hisz ő nagyon sokat tudott volna tenni a hazájáért. Ezt az „üvegplafon” kifejezést Zrínyi helyzetére is alkalmazta, hiszen valami megakadályozta őt abban, hogy mint magyar főúr, vitéz, egy birodalmi hadseregnek legyen a vezére. Az üvegplafonon nem tudott „áttörni”, valahogy megszorult, megakadályozták a kiteljesedését, vagy nem adta meg neki ezt a kora, amelyben élt.

Dr. *Bence Lajos* költő, irodalomtörténész pesszimista bizonyos tekintetben. Szerinte, ha megnézzük azt, hogy a 20. században mit tettek a magyarok, és mit tettek a horvátok a Zrínyi-kultusz teremtésében, akkor azt mondaná, hogy nagyon nehéz ebből az életműből valamit is a jövőre átvinni, mert úgy véli, szinte semmit sem alakítottunk a Zrínyi-képen, vagy nagyon keveset. Az, ami a múlt század elején volt, ha belenézünk a Muraköz hetilap hasábjába és a magyarul megfogalmazott publicisztikai írásokba, akkor találunk egy olyan hírt, amely arról számol be, hogy az utolsó Zrínyi ivadék még az isonzói csatában is harcolt. Ezt magyar források fedezték fel, Bedécs Gyula isonzói összefoglalójában áll így. Olyan szempontból döbbenetes, hogy ott is volt egy Zrínyi, aki harcolt. A Zrínyi-emlékoszlop is a kultuszt erősíti Csáktornyan, áll a vár is, de látjuk, milyen körülmények közt működik, lepusztult állapotban van, habár a '90-es évektől kezdve volt némi változás, csekély felújítási szándék. De úgy érzi az irodalomtörténész, hogy a Zrínyiek magyar vonalát nem hajlandók, vagy nem akarják felvállalni Csáktornyan. Idegennek, talán ma is elsősorban a népén élőködő „főúrnak” tekintik. Szerinte Horvátországban a Zrínyiek irodalmi munkássága horvát fordításban sincsen eléggé jelen, az aktív irodalmi életben és a közéletben

sem, nem jutott el eléggé az egyetemi szféráig. *Zrínyi új várat épít* című versében tulajdonképpen kirajzolódott benne az a kép, amely alapján párhuzamba vonta saját kisebbségi sorsát Zrínyi Miklós költő és hadvezér sorsával és törekvéseivel. Amikor elment a színhelyre, ahol Zrínyi-Újvárnak a maradványait kutatták több éven keresztül a Nemzetvédelmi Egyetem (későbbi nevén Közszolgálati Egyetem) és a Hadtörténeti Intézet kutatói, ennek alapján egyértelművé vált számára, hogy ez a vár valamikor mégis létezett. Habár hosszú évtizedeken keresztül, főleg Trianon után, amikor a határok lezárultak, Zrínyi-Újvárat nem lehetett kutatni, és feledésbe merült a létezése is.

Mivel ez a jugoszláv határ menti részen volt, nem lehetett ezt kutatni, még a levegőből sem. Kocsis Edit nagykanizsai művelődésszervező ajánlotta neki ezt az utat, és kalauza is volt ezen a felfedező úton, így elment és megkereste a Zrínyi-Újvár maradványait, s valamilyen „titkos sugallatok” mentén próbálta felidézni az eseményeket, helyzeteket, amelyek ezzel a várral megtörténtek. Aztán világosabban kirajzolódott benne az is, hogy a Habsburgok nemhogy nem segítették ennek a várnak a megmentését, hanem egyszerűen figyelmen kívül hagyták.

Van olyan történelmi feljegyzés is, hogy ott volt a Montecuccoli hadvezér vezette hadsereg egy igen erőteljes része, és végignézték, ahogy megy tönkre, s ahogy a török tűzzel, vassal, ágyúkkal ezt a vályogból cölöpökre épített várat elpusztította, a bent levő sereggel együtt.

Zrínyi Miklósnak ismerjük egy megrázó feljegyzését ebből az időből is, mert ő nem volt bent a várbán, de segélykiáltása azért volt, hiszen kért, könyörgött, hogy állítsák meg a törököt, de a segítség nem érkezett Zrínyi-Újvárra. Bence Lajos a verse első részében megpróbálta ezt a helyzetet leírni, a Zrínyi Miklós halála előtti eseményeket azzal, hogy magyar hadsereg felállításában, megszervezésében gondolkodott, de ehhez valószínűleg, mint minden efféléhez, pénzre lett volna szüksége. S bár az is igaz, hogy földbirtokos volt, bán és főúri méltóság, Zala vármegye főispánja, de erőteljesebb támogatás kellett volna neki az ország egész részére kiterjedő hadsereg létrehozásához.

Nemcsak Muraközben gondolkodott, mert maga is látta, hogy ez területileg kevés volna. Bence Lajos szerint a Muraköz népe – ide érthetjük a Muravidék népét is – nem értette meg Zrínyi Miklóst, a törekvéseit a 17. században. Ő többre vágyott, és ezt elvárta a sajátjaitól is.

A horvátjaira is gondolt, bár magyar érzelmű főúr volt a három részre szakadt, maradék országban. Öccse, Zrínyi Péter volt „inkább” horvát, tudjuk, az ő életpályája is Bécsújhelyen, a vérpadon ért véget. Bence Lajos verse ihletésében benne van az is, hogy szerinte Zrínyi Miklós újjá akarta szervezni az életét, és megépítette Zrínyi-Újvárat is, újra akarta szervezni a környezetét, a törökellenes háborút, de ismételten szembesülnie kellett azzal, hogy magára maradt. Senkire nem számíthatott, és senkiben nem bízhatott meg. Ilyen gondolatokkal írta meg Bence Lajos a *Zrínyi új várat épít* című versét. A költemény utolsó sorokban a vár maradványai Zrínyiért kiáltanak égbe ma is, amikor a szondákkal és ásásokkal kimutatták a tartócölöpjeit.

Ha mindezt egy kisebbségi költő vonja párhuzamba a saját közösségével, saját sorával, létezésével, a küldetésével, akkor Zrínyi Miklós ilyen szempontból jó példaképe lehet a szlovéniai, határon túli magyar költőknek, értelmiségieknek. Bence Lajos szerint szomorú példaképe is lehet, s valójában Zrínyi Miklós annak a harcnak is betetőzését jelenti, amit a kisebbségben élők nap nap után folytatnak a Muravidéken. A szellem emberei – nemcsak a költők – sokszor nem akarnak szembesülni a keserű valósággal, a ténnyel, hogy itt már minden harc eldőlt. Ugyanakkor mégis ott a remény, hogy nálunk nagyobb emberek is belebuktak ebbe a harcba. Sokkal nagyobb szellemek is vereséget szenvedtek, mert legtöbb esetben csak magukra hagyatkozhattak. Zrínyi Miklós költő és a hadvezér Közép-Európának az egyik legnagyobb gondolkodója volt, és minden területen, pl. a hadtudományokban, s nem utolsósorban íróként is maradandót teljesített. Az eposza a legfőbb bizonyíték erre, és az öröksége, a szigetvári dédapjának a példája, akinek a vére csordogált az ereiben. Azt is tudjuk, hogy a dédapa hogyan végezte be az életét, hősi halált halt. A költő Zrínyinek is volt bizonyára előérzete, hogy ő sem fog párnák közt meghalni. S erre az egy kártyára tette fel az életét, hogy ha a törököt a szigetvári dédapja nem tudta megállítani, ő majd megállítja. Részben sikerült is neki, érzi Bence Lajos, muravidéki költő.

Szálinger Balázs költő a *Zalai Passió* című vígeposzának az 1. és 3. énekben említi Zrínyi Miklós költő, politikus és hadvezér nevét, akitől „Európa várt harci tanácsot”. Úgy véli, hogy Zrínyi, pontosabban az eposzíró, aki a saját dédapja hősi tetteiről írt az eposzban, nagyon jól jött neki a *Zalai Passió* írásakor – 21 éves korában –, amely a történet szerint a nagyapjának nem kevésbé hősi tetteiről szól. Az, hogy Európa tőle várt harci tanácsot, szintén a műfajparódiába illeszthető megállapítás, egy kocsmai asztalokhoz, beszélgetős sajtóműsorokba való közhely, amit jól be tudott tapasztani a vígeposzba Zrínyi képe kapcsán.

Felnőttkorában, ahogy jobban beleásta magát Zrínyi Miklós történetébe, megtudta, hogy ennek a dolognak bizony tartalma is volt. Szálinger Balázs költőt Zrínyi eposza maga nem inspirálta a saját műve megírásakor, de tény, a műfaji és földrajzi közelség miatt (hiszen mindketten zalaiak) mindig is közel érezte magához Zrínyit. Egy időben szeretett volna írni róla egy esszét, az összes létező könyvet megvette hozzá, végigjárta a téli hadjárat útvonalát Csáktornytól Zrínyi-Újváron át Eszékig, de az esszéhez valahogy mégse tudta rendezni a gondolatait. Színdarabon is törte a fejét, de látta, hogy a téli hadjárat egy „road movie” volt, amit lehetetlen lett volna színpadon megcsinálni. Egyelőre csak az biztos, hogy valamiképpen fog még foglalkozni vele. Úgy érzi, hogy üres szoborrá kövült a Zrínyiek kultusza. Az irodalomtörténet újabban dolgozik a leporolásán, ami azért biztató, és szerinte sikerülni is fog, mert Zrínyinek egészen szerteágazó volt az irodalmi-hadtudományi életműve, és maga a hadvezér és politikus is minden korban izgalmas lehet. Jó, hogy vannak közös hőseink, jó lenne, ha jobban vigyáznánk rájuk, és több szó esne róluk, véli a zalai kötődésű költő. *Zágorec-Csuka Judit* muravidéki költő is írt egy-egy verset a Zrínyi dinasztia dicső tagjaihoz. *A Viharverten* (1997) című kötetében jelent meg a *Csáktornyára vezető út* című verse, amelyet Zrínyi Miklós költőnek ajánlott és benne Zrínyi haláltusás vergődését írta meg a kuršaneci (zrínyifalvi) erdőben, majd a Csáktornya felé vezető úton, amikor az életéért küzdött. *A Sivatagi szélben* (2011) című könyvében az *Epilógus* című versében Zrínyi Péternek állít emlékezetet, a *Hőstett* című versében pedig Zrínyi Ilona alakját eleveníti meg.

Az *Ismeretlen vadászmezők* (2015) kötetében még egy verset ajánl Zrínyi Ilonának *Az utolsó grófnőnek* címmel, amelyben átfogó képet ad a grófnő életéről és haláláról. *A szív akkumulátora* (2017) című novelláskötete tartalmazza *A zrínyifalvi erdő titka* című novelláját. Témája Zrínyi Miklós kultusza Zrínyifalván (ma Kuršanec Horvátországban), amelyben összekötötte a múltat a jelennel a szinkronicitás eszközeivel élve.

2. 8. Zrínyi Miklós halálának is van kultusza a magyar–horvát–szlovén határsávbán

Zrínyi Miklós költő és hadvezér halálának is kultikus a jelentősége, mivel a halála kultuszt teremtett, hiszen évente megemlékeznek róla november 18-án, a halála napján Kuršanecen (Zrínyifalván), de az emberek tudatában is legendák merülnek fel a halálával kapcsolatosan 1664-től egészen napjainkig. A művészeket is megihletti a halálának a motívuma, hiszen az írók regényeket, novellákat írnak róla. Zrínyi Miklós halálának a történetét még orvos-professzorok is kutatják, az orvostudomány interdiszciplinaritásával. Zrínyi Miklós halála most is kételyeket ébreszt és lehetőséget, hogy ebből táplálkozik a halálának a kultusza is.

Bene Sándor és Borián Gellért 1988-ban kiadott műve, a *Zrínyi és a vadkan* még mindig aktuális, hiszen az embereket még mindig érdekli, hogy Zrínyi Miklós vadkan vagy orgyilkos áldozata lett. Ezt a kérdést tettem fel ismert Zrínyi-kutatóknak, akik ismerik a történettudomány válaszát, de másoknak is, akiket foglalkoztat, akár szakmai szinten is Zrínyi halála körülményeinek az oka. Legendák oszlatását vagy legendák kialakítását okozza még ma is Zrínyi Miklós halála?

Dr. *Hausner Gábor* alezredes, szerkesztő, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztviselői Karának hadtörténésze szerint Zrínyi Miklós halálának a kultusza minden korban aktuális, napjainkban is. A hadtörténész-kutató előtt azok a nehézségek merülnek fel ezzel kapcsolatosan, hogy először a források, főleg az írott források szórtak, és igazi helyszíni szemtanúk leírása nem maradt fenn. Amit leginkább szoktak idézni, az a Bethlen Miklós erdélyi kancellár önéletrajza, aki akkor ott volt Csáktornyán, sőt a saját leírása szerint még a vadászaton is részt vett. Ezt a leírást jó ötven évvel később, Lipót császár fogságában írta meg már a 18. század elején, tehát az emlékezete sem volt egészen friss, már kihagyhatott egyrészt, és az sem biztos, hogy pontos volt. Másrészt, egy sajátos környezetben írta, fogságban. A leírásából egyértelműen az derül ki, hogy *vadászati baleset* történt, a szöveg végén van egy kis kétértelműség, ami alapján felmerülhet a gyanú. A másik nehézség pedig az, hogy nincsenek meg *Zrínyi Miklós csontjai*, a teteme, a maradványai sem. Tudjuk, hogy a 18. században és a 19. században is a szentilonai sírok, a mauzóleum a kápolnával együtt leégett, földrengés is sújtotta. Történelmi változások voltak a temetkezés színterén, országhatárokat húztak meg, stb. Ennek eredményeként nincsenek kézzel fogható csontok, maradványok. Azt tartja a hadtörténész a legnagyobb tragédiának, hogy a Zrínyiek temetkezési helye nem számít zárandokhelynek, nem látványos, nincsen felújítva.

26. kép: Gróf Zrínyi Miklós halála, egykorú metszet Ernst Lajos gyűjteményéből. (Forrás: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarIrodalom-magyar-irodalomtortenet-1/kepes-magyar-irodalomtortenet-beothy-zsolt-3180/vallasi-es-nemzeti-harcok-kora-protetans-kor-antireformacio-kora-nemzetietlen-kor-34B3/31-zrinyi-miklos-szechy-karoly-382E/zrinyi-es-montecuccoli-3874/>; Letöltve: 2020. 04. 23.)

A közép-európai történelem fintora, de nekünk, magyaroknak el kell mennünk oda akkor is, ha nekünk az már másik ország. A kultusz szempontjából Zrínyi Péter, akit kivégeztek Bécsújhelyen, jobban járt, mert az ő csontjait legalább visszahozták Zágrábba, és hatalmas ünnepség keretében a század elején helyezték el a zágrábi székesegyházban. Óriási népnünpély keretében zajlott le a visszahozatala. Zrínyi Miklós csontjai sehol sincsenek a hadtörténész szerint. A halálesetekkel az orvostudomány is foglalkozik, akár interdiszciplinárisan. Ezt sem kellene kizárni. Hausner Gábor hadtörténész szerint a tényleges Zrínyi-kutatásokat és a Zrínyiről alkotott képünket jelentősen az orvostudomány szerinte nem befolyásolja. Van egy-két orvos, történész, kutató sebész, akik fölvetettek különféle elméleteket, ez az ő érdeklődésük. De úgy, mint teljesértékű kutatást az orvostudományok területéről nem lehet a Zrínyi-kutatások egészére kiterjeszteni Zrínyi Miklós halálával kapcsolatban. Ma már a fáraók maradványait is lehet kutatni, még akkor is, ha ötezer évesek, de Zrínyi Miklósnál nincsenek testi maradványok. Nincsen test, anyag, amit vizsgálni lehetne.

Azt sem tudhatjuk, hogy esetleg estek-e a történelem forгатagában a Zrínyi-maradványok sírfosztogatók áldozatául. Ez is felmerülhetne, de nem tudjuk megállapítani. Egyáltalán nem biztos, hogy valaha is meglesznek a Zrínyiek testi maradványai. Zrínyi Miklós halálának az időpontjával is van gond, mivel a maradványai már elvesztek, nem kutathatók. De nem is a halálával kellene annyit foglalkoznunk, hanem azzal, amit az életében létrehozott, ahogy élt – mondta Husner Gábor Zrínyi Miklós halálának kultuszával kapcsolatban.

Dr. Nemes István, arc-, állcsont- és szájszabó, sebész szakorvos, fogszakorvos, a szombathelyi Markusovszky Kórház osztályvezető főorvosa 35 éve dolgozik a szakmájában dr. Tolvaj Balázs adjunktussal, pathológus és igazságügyi orvosszakértővel együtt publikál orvosi szaklapokban, Zrínyi Miklós haláláról is közösen írtak cikket. Az ő véleménye Zrínyi Miklós halálával kapcsolatban a következő. Egyrészt

Elzarándokolunk a kuršaneci emlékoszlophoz, Csáktornyára, de valahol a hős nagyságához méltó megemlékezőhely, az ott nincs meg. Csáktornya, valljuk be, hogy az utolsó évszázadban nem volt igazi méltó gazdája a Zrínyi-örökségnek. Most már vannak kísérletek, hiszen Vladimir Kalšan múzeumigazgató európeai volt, és a Zrínyieket bevitte a Muraköz Múzeum kiállítótermébe, mert azelőtt még az sem volt. De ez sem egészen méltó hely az emlékezésre.

A kassai történet is szomorú. Hahozták Rákóczi tetemét, de ma már az a Kassa, a Rákócziak Kassája, hol van? Nem Magyarországon. Ez a

újdomság lehetne az orvostudomány *új módszereinek* a bevonása Zrínyi Miklós halálának a kutatásába, de ennek feltételeként régészeti-antropológiai kutatásokkal, DNS-vizsgálatokkal kellene azonosítani Zrínyi Miklós csontvázát. Kétségtelen, hogy ez segítene, sőt már korábban meg kellett volna tenni. De ettől függetlenül az orvostudomány már van olyan szinten, hogy a sebekről, vagy éppen a vérzéses shock-ról véleményt mondjon. A szakorvos páros leírta Zrínyi Miklós sebeit, halálának a körülményeit, ami 350 évvel ezelőtt történt, szerintük ebben az esetben legalább ötven éves elmaradás van. Már a múlt század hatvanas éveiben születhetett volna orvosi vélemény. Orvosi tanulmányok készülhettek volna, akár több is, ami segíthetné a történészek munkáját. Számára az volt meglepő, hogy egyetlenegy sem készült, nincs orvosi vélemény, tanulmány, holott ismerjük Zrínyi Miklós halálának a történetet, a sebek is megvannak, és említik a források, hogy Zrínyi elvérzett. Itt nagyjából sok mindent tudnak, habár nem minden részletet.

Bene Sándor és Borián Elréd 1988-ban – *Zrínyi és a vadkan* című könyvükben – feltettek egy sebésznek két kérdést ezzel kapcsolatosan, az erre kapott orvosi válaszok helyesek voltak ugyan, de csak két részletre feleltek, kiragadva azokat az egész történetből, és a sebeket sem értékelték. Összefüggéseiben sem tárgyalták az esetet, és hiányzott a tudományos kidolgozás is. Ezt a hiányt pótolták ők ketten, a szerzőtársával együtt az Orvosi Hetilapban 2014-ben közzétett cikkükben. A modern orvostudomány pedig azért segíthet, mert például CT felvételeket is bemutatnak, amelyeken jól látszik a nyaki anatómia, a nyaki gerinc és az erek anatómiája, s hogyan helyezkednek el a nyaki gerinc csontnyúlványai. Ezzel tudják cáfolni a történészeket, akik azt állítják, hogy hátulról is el lehet valakinek vágni a „torkát” (gégét), vagy a nyaki főverőeret és a vénát. Ez nem igaz, mert ezek a csontnyúlványok ezt megakadályozzák. A nyaki, életfontosságú képleteket bizony előlről vagy oldalról lehet sérteni egy, a nyakra merőleges vágással a gége magasságában, hasonlóképpen ahhoz, ahogyan az ókori Rómában végeztek a halálraítélt gladiátorokkal. Szerintük a vaddisznó sem tud hátulról sebet ejteni a nyaki erekre, de még késsel sem lehet ezt elvégezni, hanem csak oldalirányból vagy szemből. Ráadásul a vaddisznó először dőf az agyarával, majd egy alulról felfelé irányuló rántással kiszakítja a lágyrészeket. Hátulról nem képes azonban átszúrnia a nyakat a gerinc csontos nyúlványain keresztül. Ennek értékeléséhez azonban anatómiai, traumatológiai, sebészeti ismeretek is szükségesek, amivel az orvosok rendelkeznek, ezért ezt a laikusoknak el kellene fogadniuk. Nyugodtan megkeresheti bárki ezeket a képeket az anatómiai tankönyvekben, a sebészek ajánlják is.

A kérdés az, akarnak-e a történészek ezzel foglalkozni – tette fel Nemes István sebész szakorvos a kérdést az interjú kapcsán. Egyébként a horvát szakirodalomban sem talált orvosi kutatásokat Zrínyi Miklós halálával kapcsolatosan, de ő mint kutató szakorvos hajlandó volna horvát orvosokkal diskurálni ebben a témában. Szívesen együttműködne horvát orvoskutatókkal is, akikkel megbeszélhetné a téziseit. A hazai történészek berekesztették a vitát, egyúttal el is határolódtak a véleményétől. Nem lehet előrelépni, mert nincsen vitapartnere. Lehetséges, hogy a horvát orvosokban, történészekben nagyobb az affinitás Zrínyi Miklós halálával kapcsolatosan?

Paál István, a Zalai Magyar Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zalaegerszegi Szervezete elnöke – még mielőtt dr. Nemes István és dr. Tolvaj Balázs cikkét olvasta volna – meg volt győződve minden egyéb dokumentum elolvasását követően is, hogy teljesen egyértelműen *orgyilkosok* áldozata lett Zrínyi Miklós. Megvolt a merényletnek az oka is, összeütközésbe került Montecuccoli tábornokkal, nem állt be a sorba, egyértelműen látszott, hogy teljesen lehetetlenné akarják őt tenni. Zrínyi Miklós olyan ember volt, aki ötven ütközetben szerepelt, és csak egyszer sebesült meg, tehát kiváló katona volt. A vadkanvadászaton is az oldalán a tör meg a szablya, a kezében a puska. Egy ilyen vitéz, harcos emberről el lehet-e képzelni, hogy nem tud védekezni? – vélekedett az interjójában Paál István.

Elmondta, hogy „a szakorvosok még az indiai vaddisznótámadásokat is felmérték, egyértelmű, hogy 70-80 cm távolságból a vaddisznó szétszakít. Zrínyi esetében nyakelvágás volt, amit lefogás előzött meg. Később hatalmas elismerést és pénzt kapott Póka, a vadász, aki olyan két méter magas fán volt, ahova egyedül nem is lehetett volna felmászni. Társai is segítették, ez egyértelmű merénylet volt”.

Prof. dr. Padányi József, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem vezérőrnagya, stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettesének a véleménye szerint nagyon nehéz elfogadni azt, hogy egy olyan vitézt, aki ereje tejében volt, negyvennégy évesen öli meg egy vadkan, pedig előtte száz csatát túlélt, és mégis, egy ostoba vadászbalesetben veszíti el az életét. Józan ésszel nehéz elfogadni ennek a realitását, de semmilyen jel nem utal arra, hogy akármilyen merénylet, akár birodalmi vagy személyes merénylet áldozata lett volna. A vezérőrnagy véleménye szerint a történelem teli van ilyen legendákkal, de idővel próbálnak a kutatók új értelmezést is keresni. Az ő olvasatában vadászbaleset volt. Ő nem keresett mögöttes tartalmakat ez esetben. Ha előkerülnek új orvostudományi szempontok, amelyek méltányolhatóak, akkor hajlandó lenne a kérdésről vitázni, de egyelőre nem lát ilyen bizonyítékot vagy megközelítést, amely új információkat hozott volna a felszínre.

Dr. Vándor László Zrínyi-kutató, a Zala Megyei Múzeum nyugalmazott múzeumigazgatója, régész, történész véleménye szerint a magyar történelem és a magyar lélek imádja az összeesküvés-elméleteket. Mindenütt keres, ott is, ahol nincsen. Szerinte a leírt eseménynél olyan emberek voltak ott, akiknek el lehet hinni, amit láttak, mondtak, hiszen nem volt okuk, hogy ellenkezőt mondjanak arról, amit láttak. Mindig vannak olyan emberek, még a mi szakmákban is, akik újra előhúzzák az orgyilkosság történetét – állította. Ő úgy véli, hogy az adott időpontban nem volt oka a bécsi udvarnak Zrínyi Miklóst megöletni. Zrínyi egész élete, munkássága azt közvetíti felénk, hogy nagyon okos ember volt. Ha meg is volt sértődve az adott szituációban, akkor is egészen másképpen gondolkodott a teendőkről, meg tudta választani a legcélravezetőbb utat, nem úgy, mint sokan mások. Tudjuk, hogy a merénylet ötlete jóval később bukkan fel. A kitalációkkal, a korabeli leírások félremagyarázásával mindig lehet ideiglenes ismertségre szert tenni. Mint legújabbban is, akik egy, a sebekre vonatkozó kortárs leírás alapján – amely a mai értelemben semmiképpen nem tekinthető orvosi szakvéleménynek – egyértelmű következtetéseket vonnak le. Ő elsősorban régész, a kézzel fogható, értelmezhető tények embere. Vele az ún. tények nem tudták elhitetni, hogy Zrínyi Miklós halála a jelenlévők leírásától eltérő módon történt volna. Szóval a véleménye szerint a tragikus esemény vadászbaleset volt.

Kemény István költő szerint félig tragikus, félig komikus szituációnak tűnik Zrínyi Miklós halála. Végül is úgy babrált ki vele a sorsa, hogy egy vaddisznó áldozata lett. De provokálta is a törököket, a vadászat akkor is napi sport volt számára, valószínűleg kereste a veszélyt, ez biztos. Külön kereste a veszélyt, mert addigra már eltöltött húsz évet úgy, hogy nem kapta meg a neki kijáró feladatokat. Halála évében megköttették a szentgotthárdi csata után a vasvári békét, azt láthatta, hogy az ő életébe már nem fér bele a dicsőség, nagyság stb. A költő el tudja képzelni, hogy tényleg provokálta a sorsát, játszott a halállal. Esetleg azon a vadászaton is talán óvatlanabban vagy felelőtlenebbül mozgott.

Dr. Juraj Kolaric teológus- és történészprofesszor véleménye szerint létrejöttek legendák a költő Zrínyi Miklós haláláról. Az is egyértelmű, hogy ő volt az a hadvezér, aki szembekerült a Habsburg Birodalom hatalmával, mert ő volt a feje és az eszmei atyja az ellenzéknek. Jogosan felmerül az a kétely is, hogy nem a vaddisznó martaléka, áldozata lett. Halálát követően öccse, Zrínyi Péter vette át tőle ezt a szerepet. A vadászaton senki sem látta a vaddisznó támadását, sem a költő halálának az okozóját, jó vadász és fegyverkezelő hadvezér volt. A legenda arról szólt, hogy egy vaddisznó ölte meg, de ez a vaddisznó egy „bécsi vaddisznó” lehetett. Lehetséges, hogy mindkét feltevés valós volt, az is, hogy bérgyilkos lőtte le, és azt követően a vaddisznó is megmarcangolta. Mindkét alluzió lehetséges, sőt akár egyidőben is megtörténhetett. Nem kell kizárni azt sem, hogy a vaddisznó végzett vele, de ebben az a furcsaság, hogy a költő Zrínyi Miklós képzett vadász volt, és mésem tudott volna legyőzni egy vaddisznót? Lehetséges az is, hogy egy bérgyilkos lőtte meg, majd azt követően a vaddisznó is elvégezte a magáét. A „bécsi vaddisznó” rettenetesen kétszínű és karakteres ellenség lehetett. Egy évtizeddel később ugyanazzal a kétszínűséggel végezték ki Zrínyi Pétert a Habsburgok. Azt azért ne állítsuk, hogy a vadászbalesethez semmi köze ne lett volna a bécsi hatalomnak. Szerinte a Zrínyiek eszmei és politikai ereje nagyon erőteljes és meghatározó volt, amit a Habsburgok nem tudtak elviselni.

Dr. Bene Sándor irodalomtörténész szerint az az igazság, hogy Zrínyi Miklós nagyon rossz pillanatban halt meg. Azonnal elkezdődött a halála körül egy ilyen pletyka, amit azonnal propagandaszerűen, politikai célokra kezdtek kihasználni. Neki az az érzése a források alapján, miszerint nagyon valószínű, hogy itt egy vadászbalesetről van szó. Tényleg volt Zrínyin lőtt seb is, így megtörténhetett az is, hogy nemcsak egy megsebesített vaddisznó döntötte le a lábáról és ölte őt meg, hanem hogy valaki megpróbálta lelőni a vaddisznót, s ebből egy vagy két golyó magát Zrínyit is eltalálta. Úgy tűnik, hogy ez az, ami a forrásokból kihámozható, és semmiképpen sem a szándékos merénylet. Ugyanakkor már ebben az évben, 1664-ben nagyon nagy feszültség volt a horvát, a magyar rendek és a bécsi udvar között. Neki úgy tűnik, hogy maga Zrínyi Péter kezdi terjeszteni azt a hírt, hogy bátyja esetleg merénylet áldozata lett. Úgy tűnik, de nincsen rá teljesen bizonyíték.

Ez a változat Zrínyi Péter lefejezése után elalszik, és a 17. század végétől egy évszázadon át már nem kerül elő a történeti irodalomban, hanem a hivatalos történeti irodalom alatt egyfajta szájhagyományként él ez a legenda tovább és beépül egy sorozatba. Ez a sorozat arról szól, hogy minden jelentősebb magyar politikus a bécsi udvar ármánykodása miatt halt meg. A 18. század végén, amikor Kazinczy Ferenc elkezd

gyűjteni a Zrínyi-émlékeket Somogyban, Zalában a saját ismerőseitől, akkor megírják neki a levelezőpartnerei, hogy akár a Festeticsek környezetéből is jönnek ilyen pletykák. Ez így szilárdan tovább él, sőt Kazinczy Ferenc Zrínyi kiadása után, amikor a romantika költészetében Vörösmarty és Kölcsey a Zrínyi-témára rákapnak, akkor ezzel együtt erősödik a gyanú és ismét a Bécs iránti gyanakvásnak az irodalmi motívuma lesz. Mindenki tudta, hogy ezt nem lehet bebizonyítani, de valahogy ez a pletyka, amely eredetileg is politikai propagandacélzattal indulhatott el, újra aktuálissá vált a reformkorban.

Az irodalomtörténész azt gondolja, hogy erre ma is nehéz választ adni. Mint érdekeséget, mint rejtélyt talán ma is el lehet adni. Az emberek ma is rejtélyt, izgalmat keresnek Zrínyi halálában is. Ez is a rejtélyek egyike. Mint ilyen, divatosá tehető téma, és az egész gyanú is az. Zrínyi a komoly politikai súlyát már elvesztette, ami miatt pl. a '80-as években még fontos volt. Tehát ma már a magyar nemzeti identitást nem építi az a gondolat, hogy mindig minden jobbra törekvésünket a bécsi titkosszolgálat akadályozta meg. Régebben Zrínyi halálának rejtélyessége ilyen vonatkozást is hordozott. De most is megmaradt ez a téma, amatőr történészek, aztán orvosok, ügyvédek és egyéb, történelem iránt érdeklődő, nem professzionális történészek kedves kutatási területe lett ez is, mert egyértelmű bizonyítékok nincsenek semmire. Ezért mindig akad valaki, akinek vannak egy új ötletei ezen a területen, amelyek egy-egy időre a közvéleményt megfuttattják, érdeklődést keltenek. Ennyiben látja ma Benes Sándor a Zrínyi halálával kapcsolatos kultusz szerepét. Szerinte már ennek nincsen olyan politikai jelentősége, mint régen volt.

27–28. kép: A Hadtörténelmi Esték előadássorozat keretében szervezte meg Kocsis Edit művelődésszervező Nagykanizsán 2016 novemberében dr. Nemes István főorvos és dr. Hausner Gábor hadtörténész közös előadását: „A kuršaneci (Zrínyifalva) Zrínyi-émlékoszlop ma”. A Zrínyi Miklós megsebesülése helyén 1724-ben emelt emlékoszlopot szerencsére megmentették és bevitték a közeli Zrínyifalvára (Gornji Kuršanec). Ma előtte tartják meg minden év november 18-án Zrínyi Miklós halálának a megemlékezését. (Forrás: <http://tourinformnagykanyisa.hu/wp-content/uploads/2016/11/>; <https://medjimurska-zupanja.hr/2019/11/20/u-gornjem-kursancu-i-cakovcu-obiljezena-355-godisnjica-smrti-nikole-zrinskog-cakoveckog/>; https://pangea.blog.hu/2019/06/04/pehm_jozsef_az_orszaggyarapito; Letöltve: 2020. 04. 07.)

2. 9. A Zrínyi-kultusz tárgyi jelei

A Zrínyi-kultusz hivatalos és szervezett tárgyi jelei közé tartoztak azok az események, kezdeményezések, elnevezések, előadások, Zrínyi-napok, amelyek a megelőző évtizedben alakultak ki a magyar, horvát, szlovén határsávban és Budapesten, és a Zrínyiek emlékezetére vonatkoznak. A Zrínyi-szablya titkáról izgalmas előadásokat tartott Padányi József vezérőrnagy Magyarországon, de a határon túli régiókban is, ott, ahol érdeklődtek a Zrínyiek kultusza iránt. A szablya a kultusz legkifejezőbb tárgyi jele, hiszen személyes fegyvere volt a szigetvári Zrínyi Miklósnak. A Zrínyi-émlékmúzeum terve is Zala megyében merült fel, hiszen a Zrínyi-újvári kutatások számos tárgyi, régészeti leletet hoztak a felszínre, amelyeket megfelelő helyre kívánatos elhelyezni.

Murakeresztúron, Nagykanizsán és Zala megyében utcákat, dombokat, kutakat, tereket neveztek el Zrínyi Miklósról, hogy ezzel is kifejezzék a tiszteletüket a megye volt főispánja, Zrínyi Miklós iránt. Budapesten a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Napját évente szervezik meg a Zrínyi Miklós Laktanyában, amelynek keretében ünnepélyes keretek közt, horvátországi és hazai vendégekkel együtt koszorúzzák meg Zrínyi Miklós mellszobrát a campus udvarán.

2. 9. 1. A Zrínyi-szablya a Zrínyi-émlékezet része

Prof. dr. Padányi József, a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) vezérőrnagya, stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes a szigetvári Zrínyi Miklós, a dédapa szablyájáról tartott előadást, és bemutatta a hallgatóságának a szablya másolatát a Ludovika Szabadegyetemen 2017-ben. Ez is egyik legjobb példája a Zrínyi-kultusz tárgyi megjelenítésének. Egy harci fegyverről van szó, a hős szablyájának másolatáról. Honnét az ötlet Padányi József vezérőrnagyban, hogy ezt megcsináltassa és éljen vele? Előadásában is elhangzott, hogy a Zrínyiek *genealógiája erős*, dédapáról a nagyapára, az apára, majd az unokájára szállnak a hadtudományok családi területen felmutatott értékek. Neki a szablya létrehozása örömet okozott, és általa szeretett volna másoknak is örömet okozni a kultikus fegyver reprezentálásával.

Elmondása szerint neki minden kutatás, amit elvállal, az számára fontos és nagy élvezettel végzi. Így volt ez a *Zrínyi-szablyával* is. Megszületett az a gondolat, hogy 1566–2016 között négyszázötven év telt el, így indokolt az NKE-n emlékezni a szigetvári Zrínyi Miklósról, aki jeles tagja volt a Zrínyi családnak. Szóba került az is, hogy a Zrínyiek tárgyi emlékeinek egy része Bécsben van. Mivel a vezérőrnagynak elég jó osztrák kapcsolatai voltak katonai vonalon, azt gondolta, hogy elmennének és megnéznék, mi a helyzet, hiszen tudták, hogy utoljára az ezredévi kiállításán, 1896-ban járt Magyarországon a Zrínyi-szablya. (Kovács S. – Négyesi – Padányi 2018) Azóta nem nagyon írtak róla, hisz utánanéztek, s rájöttek, hogy nemigen van szakirodalma. Összetoborzott egy csapatot: egy hadtörténésszel, egy múzeológussal, egy fotóssal, valamint egy fegyverkováccsal beültek egy autóba és elmentek Bécsbe. Előtte sikerült elintéznie, hogy fogadják őket, és meglepetésükre a bécsi Szépművészeti Múzeumban kitétték eléjük a szablyát és mondták, hogy itt a szablya és nézegessék meg. Padányi József vezérőrnagy kezébe vehette a szigetvári Zrínyi Miklós szablyáját. Csodálatos napként emlékszik vissza erre mindmáig. Lefényképezték, lemérték, itthon pedig héthónapi munkával a mesterek el is készítették a Zrínyi-szablya másolatát.

Több okból is fontos volt a professzor számára a Zrínyi-szablya másolata. Az NKE-n 2017 novembere óta a Zrínyi-szablya *hiteles másolata* előtt teszik le (korábban egy másik szablya előtt tették le) a fogadalmat a PhD doktorok. Tehát a *Zrínyi-kultuszt* beemelte Padányi József vezérőrnagy az *egyetem jelképrendszerébe* is. Ez nagyon fontos áttörés volt. Minden doktoruk, legyen az civil, katona vagy rendőr, a Zrínyi-szablya előtt tesz fogadalmat. Szerinte ez a disszemináció – a projektek eredményeinek terjesztése – szempontjából is nagyon jelentős. Meg abból a szempontból is, hogy egyedül az NKE rendelkezik hiteles Zrínyi-szablya-másolattal. A tábormoknak ez nagyon nagy öröm. A rejtett gondolataiban az is szerepel, hogy a *Zrínyi-sisak* is megérne egy kutatást, hiszen rejthet olyan dolgokat, ami segíthetne, hogy többet tudjunk meg a szigetvári Zrínyi Miklósról. (Kovács S. – Négyesi – Padányi 2017)

Vladimir Kalšan nyugalmazott csáktornyai múzeológus felidézte, hogy 2016-ban volt a szigetvári Zrínyi Miklós emlékéve a Csáktornyai Muraköz Múzeumban is, akkor Bécsből hozták el a szigetvári hős szablyáját és sisakját is kiállítani. Ezt elsősorban a Zrínyi Gárda szervezte, de a múzeum vállalta fel. Mindenkinek a Muraközben, elsősorban oktató-nevelő intézményeknek és kulturális egyesületeknek küldtek meghívót a kiállításra, és mindent megtettek, hogy bevonzzák az embereket erre a rendkívüli eseményre, amelybe annyi energiát fektettek. Akkor egyszeri alkalommal kerültek az emléktárgyak Csáktornyára. Vladimir Kalšan múzeumigazgató sokkal nagyobb közönséget várt, mint ahányan eljöttek a rendkívüli kiállításra.

32–33. kép: A Zrínyi-szablya titkáról tartott izgalmas előadást Padányi József vezérőrnagy 2017 novemberében Nagykanizsán a Hadtörténelmi esték programsorozat vendégeként és 2019 januárjában a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtárban. A jelenlévők a kezükbe is vehették a tokjából kivont kardot, a szigetvári hős szablyájának pontos másolatát. Az arannyal és ezüsttel bőségesen megtűzdelt díszes ereklje eredetijét a bécsi Szépművészeti Múzeumban őrzik. (Forrás: <https://kanizsajsag.hu/program/a-zrinyi-szablya-titka>; https://allevens.in/mobile/amp-event.php?event_id=200018901549421, Letétve: 2020. 04. 07.)

2. 9. 2. A Zrínyi-emlékmúzeum létrehozása erősíthetné a Zrínyiek kultuszát

A Zala Megyei Múzeum a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel karöltve alakította ki Belezsnán a *Zrínyi-emlékszobát*, amely azóta is fogadja az oda látogató érdeklődőket. Évekkel ezelőtt bíztak a bővülésben, de a polgármesterváltások valamelyest lelassították a folyamatot. Annak az ötlete is felmerült, hogy *Zrínyi-emlékmúzeumot* is létre lehetne hozni a határsávban, hiszen Magyarország és Horvátország is az Európai Unió tagállama, légiesek a határok. Az emlékmúzeum erősíthetné a kulturális és turisztikai kapcsolatokat a határsávban.

Mivel Zrínyi Miklós identitása kettős volt, mind magyar, mind pedig horvát, a határ menti térség is megfelel ennek a koncepciónak. Akár kulturális turizmust is ki lehetne alakítani Zrínyi-Újvár történetéből azon a környéken, ahol a Zrínyi-újvári kutatások folytak. *Dr. Vándor László* régész szerint az volna a legjobb megoldás, hogy azt az épületet, amelyet a régészek feltártak, és a vár tiszti épülete volt, rekonstruálni lehetne.

90 százalékos pontossággal meg tudnák tervezni, hogy milyen volt eredeti formában. Ez a legszebb része a várnak a kúttal együtt, tavasztól ősziig tartó nyitvatartással lehetne üzemeltetni is. Ha ott nem menne, akkor valamelyik környező faluban kellene emlékhelyet kialakítani. Belezna jó település, mert onnan lehet a várhoz menni, út is vezet arra. De Murakeresztúr is szóba jöhet, hiszen ott is szoktak emléknapiakat tartani, és konferenciákat is szerveztek az általános iskolában. Vándor László régész szerint a romos kakonyai csárdából is lehetne *Zrínyi-emlékmúzeumot* kialakítani. Ez volna talán a legjobb megoldás, lehetséges, hogy valamivel többbe kerülne, mint a többi felmerülő ötlet megvalósítása, de nagyon látványos lenne, és méltó volna egy állandó Zrínyi-kiállítás létrehozásához a magyar–horvát határsávbán. Az épület történeti értékű, a sok száz évig működő átkelőhely emlékét őrzi. A Zrínyi-kiállításon túl elférne benne a révtörténet, a horvát–magyar együttélés bemutatása, és vendéglátói funkciót is kaphatna. Ha újra nyílik a rév – amely tervbe van véve – akkor komoly idegenforgalmi szerepe lehetne. A csárdát 40-50 millióból ki lehetne tatarozni a régész szerint, természetesen közös EU-s pályázatokon is lehetne erre anyagi támogatást kapni.

Kovácsné Kővágó Anna murakeresztúri iskolaigazgató szerint Belezán létrehozták a *Zrínyi-szobát*, de ott nincsen iskola. Kocsis Edit nagykanizsai művelődés-szervező visz oda csoportokat, amelyek meg is tekintik. Lehetőségük van megismerkedni magával a Zrínyi-kultusszal és a Zrínyi-újvári ásatásokkal, azok történetével. A Zrínyi-szoba nem állandó nyitvatartással működik, csak bejelentés alapján nyit ki, ami hátrányokkal jár. Nekik Murakeresztúrról oda kellene vinnük gyerekeket, és esetleges, hogy akkor éppen ki nyitja ki. Ezért Murakeresztúron arra gondoltak, hogy ha az ő intézményünk viseli gróf Zrínyi Miklós nevét, akkor náluk szeretnének a népismereti tananyaghoz kapcsolódva többet nyújtani a Zrínyi-hagyományról. Náluk népismeretet is tanítanak horvátul a gyerekeknek, s a népismereti tananyagba beleférne az is, ami kimarad a történelemtankönyvből. Mint pedagógus gondolkodik azon, hogy kialakítsanak egy *Zrínyi-szobát* az iskolájukban. 2016-ban az *Országos Horvát Napot* a zalai horvátok szervezték, és akkor ők készítettek egy kiállítási anyagot Zrínyi Miklósról. Az akkori anyagot is el lehetne helyezni abban a szobában.

Tervezik azt is, hogy összegyűjtik a Zrínyekről megjelent kiadványokat a horvát és magyar nyelvterületről. A gyerekek megismerkednének a Zrínyi-szobában azzal, hogy milyen könyveket kell elolvasniuk ahhoz, hogy ha valaki bele akarja ásni magát ebbe a témába. De azt is fontos volna reprezentálni, hogy Zala megyében mely helyeken van Zrínyi Miklóshoz kapcsolódó szobor vagy emlékhely, pl. Zrínyi Katarina-dombormű a tótszerdahelyi Általános Iskolában. Fontosak az emlékhelyek és a szervezetek is, amelyek Zala megyében ezt a kultuszt ápolják, azokkal is meg kellene ismerkedniük. A táblókon megjeleníthetnék a Zrínyi család azon tagjait, akik Zala megye főispánjai voltak, hiszen történelmi személyiségeknek számítottak a megyében. Az igazgató az is szeretné, hogy erről is olvassanak a gyerekek, mert sehol nincsen ez a tankönyvekben leírva. Ha az életükben még ez a téma később előjönne, akkor tudják azt, hogy mire kell hogy büszkék legyenek a Zrínyi családból – fejtette ki nézeteit Kovácsné Kővágó Anna.

Szakáll Tibor, a Zalakomári Somssich Antal Általános Iskola igazgatójának véleménye szerint mivel Nagykanizsa és Csáktornya testvérvárosok is, talán a két város vezetőjét kellene ez irányba inspirálni. Akár egy közös gyűjteményt is össze lehetne hozni. Kiindulási alpnak nem lenne rossz ezen gondolkodni.

Kunos Zoltán Lajosné, Órtilos, polgármester asszonyának az a véleménye, hogy álomnak mindez csodaszép. Mert hiába támogat az EU, hiába teszünk bele milliókat, ha az átlagember másképpen gondolja. Az elmúlt években, évtizedben olyan hatalmas álmokat álmodtak ebben a térségben már az emberek. Beleznán, is cserélődött a polgármester, és más a felfogása a mostaninak, mint a megelőzőnek. A tudatlanság és az emberi gyarlóság néha igen nagyfokú – véli – habár van mindenféle ember, érdeklődő is. Valójában az a kérdés, hogy az érdekeltek tudnának-e a Zrínyi-ügynek vonzáskörzetet csinálni, s ebből turizmust. Energiát és pénzt kellene belevinni! – érvel. Lehetséges, hogy a polgármester asszony egy kicsit pesszimista ezen a téren, ugyanis megszervezték a Zrínyi-napot s -rendezvényt, amely számára élményt nyújtott. Az iskolából elmentek az emberek a délelőtti misére. A Zrínyi-előadásokra is jönnek 80-an, 90-en, még ha vannak olyanok is, akiket nem érdekel ez. A rendezvényre gyönyörű ruhákba öltöznek a hagyományörző csoportok, de megesik, hogy bizonyos helyekről még a polgármester sem teszi a tiszteletét. Ha eljön, akkor meg esetleg nem megy fel a misére, mert más dolga is akad napközben. A polgármester asszony már egy bizonyos kort megélt, és vannak tapasztalatai ilyenek meg olyanok. Nemrég Eszékre, Horvátországba mentek egy EU-s összejevetelre egy összefogás ügyében, ahol a településeket vették be az együttműködés keretei közé. Ők már korábban EU-s programot is megvalósítottak Légráddal. Most Somogy megyének két kis települését, Zákányt és Órtilost vették be az együttműködésbe. De az álmaik megvalósulását két ok is zavarja. Az egyik az, hogy a határkerítés ügye is felmerült, de ennek is oka van, mert ez a hatalmas migránsáradat, ami jött az elmúlt években, az egyik országnak sem hiányzott. Ettől még meg lehet nyitni a határokat bárhol, kivessznek három oszlopot, és nyitott a határ. 2013-ban írták alá Légráddal a testvértelepülési együttműködési megállapodást, habár már a múlt század '90-es éveitől együttműködnek egymással.

Szándékuk az, hogy egy gyaloghidat építsenek a Dráván. Nem kell kompjárat, hídra lenne szükségük, amely szolgálhatná a gyalogos turizmust, pl. látogathatnák ezáltal a turisták Zrínyi-Újvárat is. Mindkét oldalon is el lehet menni autókkal a folyóig, aztán csak át kellene sétálni egymáshoz, mondta a polgármester asszony.

Prof. dr. Padányi József vezérőrnagy szerint a *Zrínyi-émlékmúzeumnak* a helye Csáktornyan van, kicsi a valószerűsége, hogy máshol valósuljon meg. Abban lát értelmet, hogy a csáktornyai gyűjteményt úgy kellene gyarapítani, hogy magyar tulajdonban maradnának a leletek, de ehhez horvát hozzájárulás is kellene. Annak semmi értelme, hogy létrehozzanak kis gyűjteményű Zrínyi-múzeumokat. Magyarországon? Itt is, ott is? Vándorkiállításokat el tudna képzelni, de igazából, a nagy Zrínyi-relikviáknak a helye Csáktornya volna, a Zrínyiek otthona, ahol éltek. Nincs megalégedve a Csáktornyai Muraköz Múzeum Zrínyi-gyűjteményének bemutatásával, elég, ha csak arra gondolunk, hogyan néz ki a szentilonai kápolna és a mellette levő mauzóleum, a Zrínyiek temetkezési helye. Kátrány-papírral borított tákolmány még mindig, elkezdték a felújítást, de nincsen már egy évtizede befejezeve, pedig nemzeti emlékhely. Szerinte gyakorlatilag semmi nem maradt meg ott a Zrínyiekből. Ezt elmondta a professzor Vladimir Kalšannak is, és hogyha kell, magánemberként akár anyagilag is támogatná a temetkezési hely helyreállítását. Alapjában véve azonban sokkal nagyobb horvát–magyar összefogásra lenne szükség. Szerinte az osztrákokat ez csak periférikusan érinti. Számukra Zrínyi egy a sok hadvezér közül.

Dr. Négyesi Lajos hadszintérkutató véleménye szerint Zrínyi-Újváron van még mit találni. A Zrínyi-hagyományok ápolása érdekében több kezdeményezés is volt, felmerült az is, hogy egy *Zrínyi-tanösvény* készüljön a vár környékén. Elkészültek a tájékoztató táblák is pályázati pénzből, elkezdték a hadtörténeti tanösvényt kiépíteni, amely összeköti Murakeresztúrt Zrínyi-Újvárral, majd a két objektumot összekötötték Őrtilossal is. Jancsecz Lajos polgármester azt szeretne volna, ha Belezna lenne a központja ennek, mert ott alakult ki a *Zrínyi-gyűjtemény*. Csak egy volt a baj Beleznával, hogy ez egy zsákfalú. Bejön a busz, aztán nem megy tovább. Nincsen kiépített útja a várhoz, ezért nehéz rá turizmust tervezni, csak gyalogosan lehetne bejárni a terepet. A tanösvényt jelenleg még gyalogosan kell végigjárni, és ez nehéz túrának számít. Igazán Murakeresztúron keresztül lehetne megközelíteni a legidálisabb körülmények közt Zrínyi-Újvárat. A *Zrínyi-emplékházat* össze kellene kötni a Zrínyi-Újvárhoz vezető úttal, hogy akik megtekintik a Zrínyi-gyűjteményt, azt követően ki is tudjanak menni a várhoz. Pénzzel kellene segíteni ennek a kiépítését, hogy a helyi lakosság lássa a Zrínyi-értékeket, mert akkor lassan kialakulhatna egy olyan emlékhely, zárandokhely, mint Szigetváron. Ha a helyi turizmust ez élénkítené, ha volna gazdasági hatása, akkor biztos érdekelné az embereket. A környékbeli emberek az ásatás idején kimentek hozzájuk és beszélgettek velük kutatókkal, érdeklődőek voltak. De annyira azért nem inspiráltak, hogy bármit is tegyenek a továbbiakban. Mindig fontos az a személy, aki mozgatja az ügyet. Pl. a település volt jegyzője pályázott a polgármesterrel forrásokért, fontosnak tartotta a Zrínyi-hagyományt. Később odakerült Belznára *Kocsis Edit* is az IKSZT-be. Jött a polgármesterváltás, és megváltozott a helyzet ezen a téren is. Szakember meg pénz is szükséges a Zrínyi-kultusz ápolásához.

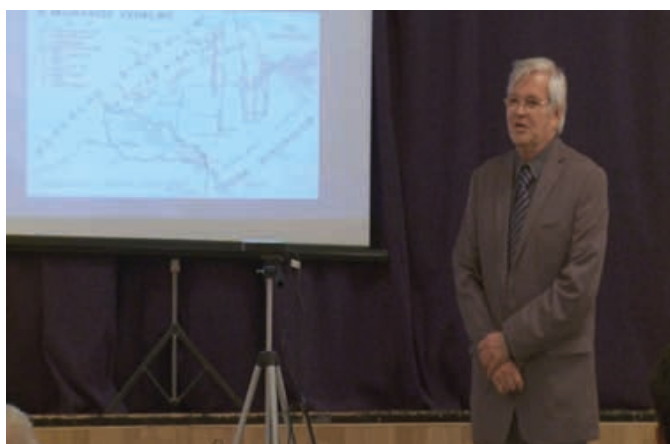
Prof. dr. Gadányi Károly szerint fontos lenne egy *Zrínyi-emplékházat* létrehozni. Nem az a lényeges, hogy hol, hanem az, hogy legyen. Murakeresztúr központi helynek számít azon a környéken. E téren sok tennivaló van, s ha van, akkor tenni is kell, nemcsak a kutatások terén. Egy olyan gyűjteményt kellene kialakítani, ami a Zrínyiek korára vonatkozna. El lehetne helyezni másolatokat is a Zrínyiek munkáiból. Ő Zrínyi tisztelőjeként készítetett magának egy Zrínyi-öltözetet és egy Zrínyi-csizmát is. Azokat a Zrínyi-ünnepeken viseli. A Zrínyi-kadétokat mindig arra biztatja, hogy a legfontosabb vezényszavakat tanulják meg magyarul és horvátul is. Ez már elindult, a korábbi és a mostani parancsnok is felkészítette őket erre. Tanácsokat ad, és ott van az avatásukon is, szablyával érinti meg a vállukat, biztatja őket, hogy ez szép teljesítmény és elkötelezettség is egyben. Az unokáját is oda szeretné vinni, a Zrínyi-kadétok közé. Több fiatalot kellene szerinte az iskolából bevonni, hogy ne szakadjanak el a szülőföldtől. A zrínyikadétság is köti a faluhoz ezeket a fiatalokat. Idővel felnőttek lesznek, és hagyományozzák ezt az identitást a gyerekeikre és unokáikra is. Egy hagyományt könnyebb elindítani, mint azt megőrizni a professzor emeritus véleménye szerint, aki aktív ápolója és teremtője a Zrínyi-kultusznak Murakeresztúron.

Papp Ferenc ezredes szerint el kell dönteniük a történészeknek, hogy hol helyezték el a Zrínyi-újvári feltárt tetemeiket, újra eltemetve, vagy múzeumokban tárolva. Az ügynek mindenesetre nem szabadna porosodnia, hiszen sok ember szurkolt azért, hogy megszülethessen ez az eredmény. Ő azt gondolja, hogy főleg a *Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézetének és Múzeumának* lennének majd a közeljövőben ezzel kapcsolatosan

feladatai. Lehetséges, hogy létre kellene hozni egy olyan *alapítványt*, amely kifejezetten a Zrínyi-Újvár feltárásával kapcsolatos célokat tűzné ki maga elé. Az alapítványnak lehetnének akár *határokon túli* résztvevői is, akik érdekeltek a Zrínyi-kultusz ápolásában.

Szerinte nagyon fontos lenne a *Magyar Tudományos Akadémiát* is megcélozni, ugyanis nem biztos, hogy sokat hallottak erről a kezdeményezésről. De hogyha egy komoly anyag kerülne az MTA elnöke elé, amiben kezdeményeznék, hogy a különböző tudományterületeken is karolják fel ezt a dolgot, akkor lehetséges, hogy gyorsabban haladnának előre. Ennek a kivitelezése szerinte nem elképzelhetetlen, közösen a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel kellene megvalósítani, prof. dr. *Padányi József vezérőrnagy* úrral együtt, hiszen ő az MTA doktora. Ha onnan van egy akarat, és onnan indulnak el a felkérő levelek, akkor valószínűleg nagyobb az esélye a pozitív hozzáállás kialakulásának.

Ivan Sabolić, Légrád polgármestere elmondta, hogy szeretnének a *Zrínyieknek* egy *emlékművet* felállítani, amelyet önerőből és Kapronca megye segítségével valósítanának meg. Valamilyik híres személynek szánják a Zrínyi dinasztiából. Lehetséges, hogy *Zrínyi Györgynek*, akinek Légrádon voltak a birtokai, aki ezt követően itt állította fel az első protestáns egyházkerületet is. De az is lehetséges, hogy *Zrínyi Péter* emlékére fognak felállítani egy mementót, aki Légrád kapitánya volt. Még nem döntötték el, csak tervezik. Mivel Zrínyi Miklósnak számos emlékműve van a Muraközben, talán inkább Zrínyi Pétert favorizálnák. Több mint tíz éve működik a *Zrínyi Kulturális-Művészeti Egyesületük*, annak keretében is ápolják a Zrínyi-kultuszt. A Zrínyiek idejéből fentmaradt népdalokat éneklük, amelyeket a vidékükön gyűjtöttek és dolgozták fel. A régi iskola épületében szeretnének kialakítani egy emlékmúzeumot, s annak részeként egy *emlékszobát a Zrínyieknek és Zrínyi-Újvárnak* is. Ezt elsősorban európai uniós pályázati pénzekből valósítanák meg. Vannak terveik és tapasztalataik is a hasonló pályázatokkal kapcsolatban, és figyelemmel kísérik a kiírásokat, lehetőségeket. Már készítik a múzeumuk tervét is, amely kiterjedne az iskolájuk és Légrád történetére, valamint a híres költőnő, Marija Bango pályafutására, továbbá a Dráva és a Mura folyó történetére, tematikusan a Zrínyiek emlékezete mellé.

34-35. képek: **dr. Vándor László** régész adott elő Nagykanizsán a **Hadtörténelmi esték** program-sorozatban „**Mit rejt Zrínyi-Újvár kútja**” címmel **2017 októberében**. (Forrás: <https://kanizsaujsag.hu/program/mit-rejtett-zrinyi-ujvar-kutja>, <https://kanizsaujsag.hu/hir/201710/hadtortenelmi-estek-kiskanizsan?page=1> Letölve: 2020. 04. 07.)

2. 9. 3. Zrínyi-elnevezések – utcák, terek, dombok, kutak, oktatási intézmények Zala megyében

Prof. dr. Gadányi Károly emlékei alapján az '50-es évek elején neveztek el sok *utcát* Murakeresztúron. Az első utcanevek között volt *Zrínyi Miklós* neve. Örült a névnek, ugyanakkor bánkódott is, mert nem az ő utcájuk kapta a költő és hadvezér nevét, hanem az az utca, amely közvetlenül a Murára vezetett. Logikus volt, hiszen az egykori Zrínyi-Újvár felé arra lehetett menni. A későbbiek folyamán iskolába járt, még az *úttörőcsapata* is Zrínyi Miklós nevét viselte. Kirándulásokon a Madarak-fák napján mindig elmentek a *Zrínyi-kúthoz*. Ez egy forrás volt, ahol a monda szerint Zrínyi megittatta lovát, és maga is ivott, amikor Csáktornya és Kanizsa között járt. Ez a történet Murakeresztúron máig ismert, amire most is büszkék. A másik esemény pedig a családjaival volt kapcsolatos. Murakeresztúr melletti Bóni hegyen volt a birtokuk, szomszédjaik kotori (horvátul Kotoriba) Latin és Maltár család voltak, neveik még ma is léteznek. Egyszer édesapja a „megye” mellett szántott, a tehének görbén mentek, és körülbelül tíz centivel belement a kotoribai megyések (horvátul mejaši) földjébe. A megyésasszony horvátul méltatlankodott: „Péter, ne csinálj ilyet, mert ezt a birtokot nekünk *Zrínyi* adta.”

Aztán a (későbbi) professzor elkerült Murakeresztúrról, a szülőföldről, de nem szakadt el tőle. Tizenöt éve ösztöndíjat alapított szülőfaluja legjobb tanulóinak és az év, alkotó pedagógusának. Ezt minden évben a Zrínyi-napon adja át. Ilyenkor *Zrínyi-túrát*, *-versenyt*, *-futást* is szerveznek a diákok. Dolgozatokat írnak a Zrínyi család történetéről. Még egy gyermekkori emléke van. A kakonyai malomba hordták őrlni a kukoricát, a rozsot, a búzát, s ott a pajtásaival játszottak, sőt fölmerészkedtek a garatig is, amely veszélyes hely volt. Aztán a felnőttek elküldték őket a *Zrínyi-várhoz*, hogy ne látatlankodjanak. Odaérve nem találtak ott semmit: se kardokat, se ágyukat, se fegyvereket. Az egykori *Zrínyi-vár* már csak az emlékeiben él. Zrínyi Murakeresztúron a többi család tudatában, az emberek emlékezetében még él, mintha most ott járna közöttük Zrínyi Miklós költő és hadvezér. A murakeresztúri iskola diákkonferenciákat is szervez a Zrínyiek tiszteletére tanulóknak, az onnan elszármazott diákoknak és egyetemistáknak. Amikor Szombathelyre került a főiskolára, akkor ajánlotta, hogy az intézmény vegye fel a *Zrínyi Miklós* nevet. Csak akkor ez a név már foglalt volt Budapesten. Zrínyi-elismeréséről, érdemrendjéről fentebb (2. 6.) már írtunk.

Kovácsné Kővágó Anna, a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola igazgatója gyermekkorában hallotta, a nagyanja mesélte neki, hogy létezik egy *Zrínyi-kút*, amelyet körbejártak. Sokszor mentek el a forráshoz, illetve a közelében álló két tölgyfához, amelyek a *Zrínyi-mondához* kapcsolódtak. Csak később, pedagógus fejjel tudatosult benne, hogy a Zrínyi-kútnál Zrínyi itatta a lovát. A murakeresztúriak erre mindig is büszkék voltak, és ez szájhagyomány útján terjedt. Ő is tudta, hogy melyik ez a forrás, amit *Zrínyi-forrásnak* hívtak annak idején, mert több forrás is van a környéken. Magyar szakosként szeretett meséket és mondákat előadni a gyerekeknek, és arra kérte őket, hogy a Zrínyi-kút mondáját próbálják elképzelni és megírni. Hogyan járt itt Zrínyi, ezt hogyan vették észre a murakeresztúriak, hogy reagáltak rá, stb. Nagyon szép kis mondákat írtak a gyerekek.

Az iskolájuk 1990-ben felvette a *Zrínyi Miklós* nevet az akkori igazgatónő, dr. Rácz Erika javaslatára. Zala megyében Murakeresztúr mellett még neveztek el Zrínyi Miklósról oktatási intézményeket. Nagykanizsán 1928-ban a polgári fiúiskola *Zrínyi Miklós*, a polgári leányiskola pedig *Zrínyi Ilona* nevet viselte, a *Zrínyi Miklós* Székhelyintézmény Nagykanizsa város legrégebb általános iskolája,⁴ 2011-től a tagintézményével együtt *Zrínyi Miklós – Bolyai János Általános Iskola*. Nagykanizsán a Thúry György Múzeumban az *Emberek, utak, kapcsolatok* című állandó kiállításon látható *Zrínyi Miklós arcképe* és a 17. századból származó fegyverek, harcászati eszközök, ágyógolyók és kerámiaedények gyűjteménye. Zrínyi-Újvár makettje is ki van állítva. Zalaegerszegen pedig 1949 óta a *Zrínyi Miklós Gimnáziumba* járnak a diákok.

2. 9. 4. A Zrínyiek kultusza Szigetváron – a Szigetvári Várbaráti Kör tevékenysége

A *Szigetvári Várbaráti Kör* fő feladata a Zrínyi-kultusz ápolása. A Kör ezzel az eszmésséggel kapcsolatosan rendez helytörténeti vetélkedőket, konferenciákat, előadásokat, helyismereti órákat tart, megemlékezéseket szervez, működési körének megfelelő könyvek – történelmi, helytörténeti tanulmányok, előadások, értekezések, regények – gondozását, kiadását végzi, valamint idegenvezetést tart.

Az egyesület elnöke *Varga Zoltán tanár*, aki a Szigetvári Városi Könyvtár igazgatója, alelnöke Salamon Ferenc, Szigetvár várkapitánya. Az egyesület székhelye 1982 óta a Szigetvári Városi Könyvtár. Itt került elhelyezésre a Kör mind mennyiség, mind pedig minőség tekintetében igen jelentős dokumentum- és könyvanyaga, valamint tárgyi gyűjteménye is.

Az archívum nemcsak a Várbaráti Kör tevékenységéről ad több évtizedre visszamenőleg tájékoztatást, de a város legjelentősebb helytörténeti gyűjteményeként is működik, melyben régi újságcikkek éppen úgy megtalálhatók, mint kéziratok, a Zrínyi Emlékünnepek dokumentumai, még sok egyéb érdekes és fontos anyaggal együtt. A közel ezer kötetes könyvgyűjtemény, amelyet akár *Zrínyi-gyűjteménynek* is nevezhetünk, nemcsak a Zrínyi-kultusszal és Szigetvár történetével kapcsolatos magyar, de nemzetközi kiadványokat is magába foglal. Kiemelkedően fontos esemény a Szigetvári Városi Könyvtár és a Szigetvári Várbarát Kör közös szervezésében a *Zrínyi-szavalóverseny*, melyet 2019-ig 36 alkalommal rendeztek meg, és amely nemcsak Szigetvár, de a térség általános iskolái részére is lehetőséget nyújt a megmérettetésre, a Zrínyi-kultusz ápolásában való aktív részvételre.

Szintén rendszeres esemény az októberi történészkonferencia, ahol nemcsak a Zrínyiekről, de egy adott év magyar vonatkozású eseményeiről is előadásokkal emlékeznek meg. Az előadók között az aktuális témakör kiemelkedő kutatói tartanak előadást a rendszeresen nagyszámú érdeklődő részére.

Minden év szeptemberében Szigetvár Város Önkormányzatával közösen szervezik meg a *Zrínyi Napokat*, mely nemzetközi találkozó, hiszen mind vendégek, mind pedig előadók érkeznek bel- és külföldről is. A Zrínyi-megemlékezéseknek egészen 1883-ig

⁴A Zrínyi Miklós – Bolyai János Általános Iskola Pedagógiai Programja: file:///C:/Users/user/Desktop/Desktop/JUDIT/Uj-Zrinyi-konyv/Kiadoi-palyazat/Uj-NKA-palyazat/Javitas/Zrinyi-Bolyai-Nagykanizsa.pdf

visszanyúló hagyománya van Szigetváron. Az 1556. szeptember 7-i kirohanás évfordulójának előestéjénén a főtéri Szent Rókus plébániatemplomban mutatnak be szentmisét Zrínyi Miklós és mártírtársai emlékére. Fontos a megemlékezés, hiszen Szigetvár mint emlékhely, a nemzeti érzésről és lélekről szól, ott esett el Zrínyi Miklós, tehát az élő történelem kisugárzása érezhető a vár falai között.

Jelentős a Szigetvári Várbaráti Kör pályázati tevékenysége is. Nemcsak belföldi, de határon átnyúló IPA (az angol rövidítés magyar kifejtése: Előcsatlakozási Támogatási Eszköz) pályázatokban is jelentős szerepet vállalt, és pályázik jelenleg is. Ezen pályázatok egyik szép eredménye a magyarul és horvátul is megjelent „Zrínyi–Szulejmán tematikus út” című kötet. Szamba veszi azokat az épített örökségeket, amelyek a Dráva folyó két oldalán fontos szerepet tölthettek be a Zrínyi família életében, és a mai napig őrzik munkásságuk emlékeit. A két szerző, Varga Szabolcs történész és Müller Nándor fotográfus személyesen járták végig az utat Újlaktól Varsádig, a nyomtatott anyag levéltári forrásokkal, korabeli metszetekkel és a modern szakirodalom adataival inspirál a helyszínek meglátogatására.

Az egyesület egyik missziója a *Zrínyi-emlékhelyek* felkeresése, ezért sokat járnak Horvátországba is, elsősorban Csáktornyára, hiszen erős a kapcsolatuk a Zrínyi Gárdával, a rendezvényeiken rendszeresen részt vesznek meghívott vendégekként. 2019-ben Zerín (Zrin) várához kirándultak, de Sziszeken, Szádréven (horvátul Sisak, ill. Bakar) is megfordultak, tehát eljutottak egészen a Tengermellékig (Tengermellék-Hegyvidék megye).

Varga Zoltán, a Szigetvári Várbaráti Kör elnöke szerint Zrínyi ma is példa kell hogy legyen, hiszen ő a mai eszmekörben is a korszerű hazafiságot és kereszténységet képviselte. Ahogy saját korában képes volt ezt a két fontos dolgot összhangba állítani, nekünk ugyanez a nehéz, de nemes feladatunk a mi korunkban. Hiszen az ország, a haza védelme ma is kardinális kérdés, és minden időszakban annak is kell maradnia. A nemzeti öntudat „ébredéséhez” elengedhetetlenül szükségesek ezek az eszmék, gondolatok, amelyek a Zrínyi-kultuszban teljeskörűen fogalmazódnak meg, és a ma élők a Zrínyi-kultusz ápolásával biztosítják a folyamatosságot minden kor hazájukért tenni akaró nemzedékei között.

Salamon Ferenc, a szigetvári Várbaráti Kör alelnöke szerint igazán az IPA EU-s programok keretében mélyültek el a kulturális kapcsolatok Csáktornyával, melyek aztán kiterjedtek más horvátországi településekre, például Đurdevacra, Slatinára is. Ennek egyik fontos programja éppen a *Zrínyi–Szulejmán tematikus út* volt. Annak az anyagából készült egy *kiállítás* is, érdekessége, hogy már sok helyen „megfordult”, és igény esetén bárhol bemutatható.

A fiataloknak évente *Zrínyi túrákat* szerveznek. Ez egy komplex program, vannak benne ügyességi versenyek, a fiatalok, miközben megismerkednek a történelemmel, helytörténeti ismereteket szerezhetnek. A résztvevők száma egyre növekszik, legutoljára elérte a százötven főt. Az alelnök szerint a Zrínyi-kultusznak a bölcsője, majd pedig állandó, tárgyi megnyilvánulása maga a vár, hiszen itt haltak mártírhálált Zrínyi Miklós és a megmaradt védők. Ez az egyedi, különleges, mai napig példát mutató esemény az, mely a Zrínyi-kultusz alapja, így az ápolása, átadása a fiatalabb generációknak a legfontosabb és a legfelelősségteljesebb feladat.

33–36. kép: „A történelem minden ország számára fontos, ahhoz, hogy tudjuk, merre tartunk, tudnunk kell, hogy honnan jöttünk. A történelmre a vallási, etnikai különbségek nélkül kell tekintenünk” – mondta el Ahmet Akif Oktay török nagykövet a Szigetvár mellett található Magyar–Török Barátság Parkban, amely Szigetvár jelképévé vált. A nyilvános emlékparkot a magyar és török nép közötti megbékélés emlékére hozták létre 1994-ben. Zrínyi Miklós és Szigetvár neve elválaszthatatlanul összeforrt az 1566-os hőstett óta, amikor a törökök megtámadták Szigetvárt. A megemlékezésen túl iskolai és hagyományörző csoportok, koncertek, játszóház és gasztronómiai programok is várják a Szigetvárra érkezőket minden év szeptemberében. A középpontban természetesen a török kor áll, melyre hadijátékkal, csatajelenettel is emlékeznek, de nem maradhat el a játék, zene, tánc, vásári forgatag sem. 2018. szeptember 7-én a megemlékezésen Zrínyi Miklós szimbolikus sírt kapott a szigetvári várban, majd Szigetvár főterén sorakoztak fel – immár hagyományos módon – a Zrínyi Napokra érkező hagyományörző csapatok. (Forrás: <http://www.zrinyinap.hu/>; <https://montazsmagazin.hu/hsoek-izek-elmennyek-zrinyi-napok-szigetvaron/> Letöltve: 2020. 04. 16.)

2. 9. 5. Zrínyi-szobrok Zala megyében: Zalegerszegen, Lentiben, Nagykanizsán és Murakeresztúron

Lentiben, a Városi Művelődési Központban 2003-ban állították fel *Németh Dezső* szobrászművész *Zrínyi Miklóst* ábrázoló *bronz mellszobrát*. Az alkotó elmondása szerint ez a szobor három üzenetet hordoz. Egyrészt emléket állít Zrínyi Miklósnak, a költőnek, hadvezérnek, másrészt ez a szobor szimbolizálja, jelképezi a magyar–horvát barátságot, a harmadik üzenet pedig – Zrínyi Miklós *A török áfium ellen való orvosság* című műve alapján – ne bánts a magyart! Németh Dezsőben Zrínyi Miklósról mint hadvezérről, kora politikusáról és a családjában is egy kemény, önmaga útját járó egyéniségről alkotott kép fogalmazódott meg. Azt igyekezett alkotásában megformálni, hogy a fő karakterjegyek, tehát az arc, a szem és környéke, az orr vonala is ezt a jellemet sugározza. Alkotásával az érettebb férfi vonásait próbálta megörökíteni. (Dányi 2005)

Zrínyi lovasszobrát 1989-ben avatták fel Zalaegerszegen a város központjában, a Városháza előtti téren. A magas, hengeres kő posztamensen két hátsó lábára támaszkodó, ágaskodó lovon ülő, kezében kardot tartó Zrínyi életnagyságnál kisebb bronz alakja tárul elénk. A szobor megformálása a 17. századi, Zrínyit ábrázoló közismert metszetet idézi. A posztamensen elől, felül bronz betűkből felirat: *Gróf Zrínyi Miklós, Zala Vármegye főispánja, költő-hadvezér*. A szobor *Tóth Béla* szobrászművész alkotása.

Murakeresztúron látható a Zrínyi Miklós Általános Iskolában *Béres János* szobrászművész *Zrínyi Miklós domborműve*, amelyet 1993-ban avatták fel. Nagykanizsán a Zrínyi Miklós Általános Iskola épületének falán (Zrínyi u. 40/A) egy széles, kiugró párkány felett márvány keretben látható *Zrínyi Miklós mellszobra*, *Rétfalvi Sándor* alkotása. A keretet felül a Zrínyi-címer díszíti. Avatására Kanizsa várának török uralom alóli felszabadítása 300. évfordulója alkalmából, 1990. április 12-én került sor. Hasáb alakú kő posztamensen *Zrínyi Miklós* vörös márványból faragott *portréja* áll a Zrínyi Miklós Gimnázium kertjében Zalaegerszegen, amelyet *Szabolcs Péter* 1972-ben alkotott.

37–41. kép: A Zrínyi-terem és Zrínyi Miklós mellszobra a lenti Művelődési Házban. Zrínyi Miklós reliefje előtt állnak csoportképen a lendvai általános iskolások, Gašpar Tot Anita magyartanár-nővel együtt a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskolában. Nagykanizsán a Zrínyi Miklós Általános Iskola falán szintén látható Zrínyi Miklós mellszobra. Zalaegerszegen Zrínyi Miklós, vörös márványból faragott portréja áll a Zrínyi Miklós Gimnázium kertjében, lovas szobra pedig a Városháza előtt. (Forrás: Zágorec-Csuka Judit felvételei, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zr%C3%ADnyi_Mikl%C3%B3s_lovaszobor_Zalaegerszegen.JPG; https://www.kozterkep.hu/509/Zrinyi_Miklos_mellszobra_Nagykanizsa_1990.html; http://www.egerszeginfo.hu/szobrok-es-emlekmuvek/?szobor_id=22&oldal=11; Letöltve: 2020. 04. 18.)

2. 9. 6. Zrínyi kútja mint kultikus hely Zrínyi-Újváron

2020-ban újjáépült Zrínyi-Újvár kútja, amely egyszer majd a Zrínyiek előtti tisztelgés zarándokhelyévé válhat. Állami, önkormányzati és vállalkozói segítséggel, magánszemélyek felajánlásaival, illetve sok-sok társadalmi munkával sikerült rekonstruálni Zrínyi-Újvár egykori kútját. Az erődítményt a költő és hadvezér, horvát bán Zrínyi Miklós építtette az 1660-as évek elején, a mai Őrtilos külterületén, a Belezna vasútállomása és a Principális-csatornának a Murába torkollása közötti Kakonyai-dombon (é. sz. $46^{\circ} 19' 27''$, k. h. $16^{\circ} 52' 43''$), Magyarország és Horvátország határán. A vár azért létesült, hogy védelmet biztosítson a bán horvátországi birtokainak és a déli osztrák tartományoknak a törökkel szemben. A fejlesztés azonban ellentétes volt a korábban megkötött békeszerződések előírásaival, ezért a Habsburgok sem nézték jó szemmel. A törökök 1664 júniusában kezdték ostromolni a várat, amely a hónap végén elesett – az ostromnak 1266 védő esett áldozatul, köztük a vár kapitánya, Horváth András is. A nagyvezír július 7-én felrobbantatta az erődítményt, amely ezzel eltűnt a föld színéről.

De a történet itt nem ért véget: korabeli dokumentumok alapján rekonstruálták a kutat, a munkálatok már a befejezéshez közelítenek. (Horváth-Balogh 2020)

Zrínyi-Újvár vélelmezett helyét dr. *Vándor László* régész, volt megyei múzeumigazgató publikálta először, de tárgyi leletek sokáig nem támasztották alá a nézetét. Feltételezését a volt Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ma Nemzeti Közszolgálati Egyetem) oktatóiból és honvédtiszt növendékeiből álló csapat erősítette meg, speciális módszereket alkalmazva.

Ezt követően indult meg a régészeti feltárás, melyből oroszlánrészt vállaltak a Somogy megyei régészek (hiszen közigazgatási szempontból a terület hozzájuk tartozik), köztük Költő László. Sikerült behatárolniuk, 2017-ben pedig feltárniuk az egykori erődítmény kútját, melybe dr. Vándor László szerint a törökök egykor a várvédők tetemeit dobták.

42. kép: Előtérben a munkát szakmai szempontból felügyelő dr. Vándor László és a kivitelező Székér László, mögöttük pedig Zrínyi-Újvár kútja a rekonstrukció alatt. (Forrás: Fotó: Szakony Attila / Zalai Hírlap, <https://www.zaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/uj-jaepult-zrinyi-ujvar-kutja-mely-egyszer-a-zrinyiek-elotti-tisztelges-zarandokhelyeve-valhat-4095882/>, Letöltve: 2020. 04. 25.)

Az volt a szándékuk a kút feltárása óta, hogy bemutassák azt a nagyközönségnek, ünnepélyes avatást is terveztek Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulója alkalmából. A munkálatokra az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap (melyekhez a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum nyújtott be pályázatot) támogatásával került sor. Segített a támogatás elnyerésében Csernyés Péter országgyűlési képviselő.

A környékbeli települések, valamint Nagykanizsa, illetve Zalaegerszeg polgármesterei szintén pénzeszközökkel járultak hozzá a rekonstrukcióhoz, a tervező ingyen dolgozott, a Zalaerdő Zrt. pedig a beruházáshoz szükséges tölgy faanyagot biztosította. A 16 méter mély kút alsó hat méterén meghagyták az eredeti, tölgyfa bélést, amely betonfedést kapott. Erre nemcsak az állagmegóvás érdekében volt szükség, de a kútra kerülő felépítmény stabilitása céljából is. A 6. métertől teljes rekonstrukcióval építették újjá a kútszerkezetet felfelé, majd a kialakult

kútforma fölé védőtetőt ácsoltak. Ez a korabeli leírásoknak megfelelő fazsindelyes kupolafedést jelent. A kútban 6 ember részleges maradványait találták meg, illetve rengeteg ruhafoszlányt. Dr. Vándor László szerint egyértelmű, hogy a kútba kerültek a védők tetemei, amelyet azonban a török elvonultával a környékbeliek kiemeltek. A tervek szerint a Zrínyi-Újvár ásatási munkálatai során előkerült leletekből kiállítást is rendeznek majd, mellyel először Nagykanizsán találkozhat a közönség.

2. 10. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Napja a Zrínyi Miklós Laktanyában

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara már évtizedek óta minden évben megünnepli a kari napját Budapesten, a Zrínyi Miklós Laktanyában, ahol ünnepélyes keretek között koszorúzzák meg Zrínyi Miklós mellszobrát. A HHK kari napja 2020. január 31-én *Zrínyi Miklós mellszobrának* megkoszorúzásával kezdődött a Hungária körúton, a nevét viselő laktanya és egyetemi campus területén. Koszorút helyezett el Szabó István, a Honvédelmi Minisztérium honvédelmi államtitkára, Pohl Árpád dandártábornok, a HHK dékánja, Sári Szabolcs ezredes, a MH Ludovika Zászlóalj parancsnoka, valamint a Magyar Honvédség Parancsnokságának képviselői, a hadvezérhez és családjához köthető települések, a Csáktornyai Zrínyi Gárda képviselői és a Franjo Tuđman Horvát Katonai Akadémia előjárói. Azt követően a meghívott vendégekkel együtt ünnepi állománygyűlést tartottak az Egyetemi Campus dísztermében.

Prof. dr. Padányi József egyetemi tanár szerint ez a nap abszolút kultikus jellegű, hiszen a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara jogutódja a *Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemnek*. Tehát, amikor Zrínyi Miklósról emlékeznek, akkor az említett egyetemre is emlékeznek és mindarra, amit a Zrínyiek jelentenek nekik. Emlékeznek a hadtudós Zrínyire, a költő Zrínyire, a politikus Zrínyire és a közigazgatásban részt vett Zrínyire. A kar életében minden évben ez a legnagyobb esemény. Amióta létezik az egyetem, azóta ez a megemlékezés is létezik. Ez a kultusz mindenkinek a felelőssége az egyetemen.

Korábban a rektor, most pedig a dékán szervezi, és ezt méltósággal teszik. Volt, amikor előadást is tartottak a Zrínyiekről, de ezt nem minden évben teszik meg. 2020. január 31-én *Zrínyi Miklós* születésének 400. évfordulóját ünnepelték, és egy tudományos előadással tisztelegtek a költő és hadvezér emléke előtt. Az ünnepség folytatásában, a Zrínyi Emlékév kari nyitányaként prof. dr. Padányi József vezérőrmagy tartott előadást az elmúlt évek Zrínyi-kutatásairól. A Hadtudományi Doktori Iskola vezetője kiemelte: bár a család nevét, a „szigetvári hős” Zrínyi Miklós alapozta meg, Zrínyi Györgytől Zrínyi Péteren át II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem édesanyjáig, Zrínyi Ilonáig egy egész család örökségéről kell beszélni. A kutatások Zrínyi-Újvár feltárására irányultak, ám egyúttal a Zrínyi Miklós által kiépített védelmi erősségek rendszere is bemutatható. Padányi József kiemelte: a Zrínyi Miklós kiépítette védelmek megnehezítették a török betöréseket a Mura folyó térségében, ennek a rendszernek a „legerősebb szelete”, első eleme Zrínyi-Újvár volt. A védelem fontos eszköze volt az a halastó, amely a terep kihasználásával a vár felé vezető utat zárta le, de a Zrínyi-árok is, amely a Mura vizét átvéve a Kanizsa-patakon jelentős területet zárt le, és megnehezítette a török áttörést – sorolta az erősségeket a professzor, aki beszélt Zrínyi-Újvár megtalálásáról, amelynek helyét a korábbi korok kutatói csak sejtették.

A kutatócsoport az elmúlt években Zrínyi-Újvár ostromának nyomait kereste a legmodernebb eszközökkel, a talajradartól kezdve a légi szkennelésen át, a helyiek emlékezetéig. A 40 ezer török által ostromolt vár helyén számos muskétagyolyó került elő, amelyek mérete, roncsolódása részleteiben feltárta az ostrom történetét és közelebb vitt a vár helyéhez. Később a bástyákat és a török lőállások helyét is sikerült azonosítani, de rátaláltak a földvár cölöpsorainak maradványaira is, így rekonstruálták az építmény falait.

A leletegyütttest azóta egyebek mellett lelettérképen mutatták be, Belezán emlékszoba létesült, és elkészült Zrínyi-Újvár makettje is. A publikációk közül a legfrissebb pedig éppen a HHK napján jelent meg. (Tasi 2020) Mindez büszkeséggel tölti el valamennyiüket, akik ebben részt vettek.

A Zrínyi-kutatások még nem fejeződtek be. Mindig vannak új céljaik, amelyeket ezen a téren el szeretnének érni. Kutatásaik első célja Zrínyi-Újvár volt, aztán felkutatták a Zrínyi-árkot, majd a Zrínyi-fegyvereket is. Ez egy végtelen történet, s amíg ezen gondolkodnak, addig kutatják a Zrínyieket is. Számukra a Zrínyi-kutatások és a Zrínyi-megemlékezések örömet okoznak, ezért is váltak hagyományossá. Mindig találnak benne valami újat. Szórazoztatja őket és örömléményt nyújt számukra. Prof. dr. Padányi József ünnepi előadását a következő mondattal fejezte be: „*Megalkuvás nélkül hazaszeretet*”. Ez azt jelenti, hogy vannak dolgok, amelyek örökérvényűek, és amelyeket nem lehet szűkíteni. A hazaszeretet az ilyen. A Zrínyiek egész életükben szolgáltak egy ügyet. Ez az ügy a török elleni harc volt. Náluk a megalkuvás nélküli hazaszeretet abban nyilvánult meg, hogy ha kellett, az életüket is adták érte Mohácsnál, Szigetvárnál, vagy később Zrínyi Ádám a szalánkeméni csatában. Ezek szerint nincsen kompromisszum, megalkuvás. Ha az életet kell feláldozni, akkor azt feláldozzák érte. A professzor számára ez az univerzális érték, amely a Zrínyiek életében is jelen volt, és megélhető érték még mai is. Az ünnepély záró részében adták át *Szigetvár Zrínyi Miklós-díját* is.

43–45. kép: Zrínyi Miklós emléke ma is él, azt elkötelezetten ápolja a Magyar Honvédség, a Nemzeti Közszerületi Egyetem és a Zrínyiekhez kötődő települések – erről beszélt az ünnepi szónok a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar napján, prof. dr. Padányi József. A Zrínyi-szablya is bemutatásra került egy fiatal honvédtiszt bevonulásával az ünnepélyre. Fotó: Szilágyi Dénes (Forrás: <https://campus21.uni-nke.hu/hirek/2020/01/31/zrinyi-miklos-emlekezete-a-hhk-kari-napjan>; Letöltve: 2020. 04. 08.)

3. Zrínyi Miklós kultusza a magyarországi tudományos szakirodalomban és könyvkiadásban

3. 1. Zrínyi Miklós kultusza a tudományos szakirodalomban és a könyvkiadásban a dr. Hausner Gábor és prof. dr. Padányi József szerkesztette művekben

Dr. Hausner Gábor, alezredes, szerkesztő, hadtörténész, a budapesti Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán, a Zrínyit érintő könyvkiadás fontos szerkesztője volt az előző évtizedekben, hiszen számos tanulmányt írt és tanulmányköteteket szerkesztett a Zrínyiekről. 2007-ben jelent meg *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében* című tanulmánykötet, amelyet Bene Sándorral együtt szerkesztett. A nyolc magyar és négy horvát kutató közös munkája egyedülálló tanulmánykötetnek számít a Zrínyi-kutatások területén. Magyar nyelven jelent meg, a függetlenségük után még a Zrínyiek korából is közöltek korhű szövegeket Marcus Forstall és Galeazzo Gualdo Priorato, a Zrínyiek életrajzíróinak a tollából. A kötet a Zrínyi-kutatások területén korszakalkotó volt, mert közelebb hozta egymáshoz a két nemzet kutatóit. Korábban mindkét fél külön-külön foglalkozott Zrínyivel.

Akkor már voltak olyan kezdeményezések, hogy ezeknek valahogy össze kell kapcsolódnuk, pl. a Klaniczay Tibor féle *Biblioteka Zriniana* kutatásánál már elmehtek Zágrábba, és a horvátok lehetővé tették számukra, hogy hónapokig, évekig kutassanak a horvát gyűjteményekben. Ez még a múlt század nyolcvanas éveiben történt, amely Klaniczay Tibor hihetetlen nemzetközi kapcsolatainak volt köszönhető, tudtuk meg Hausner Gábortól, aki a Zrínyi-kutatások egyik jeles képviselője Magyarországon.

Volt már több ilyen kitekintési kísérlet, akadtak magyar szlavisták, akik már foglalkoztak a magyar-horvát kapcsolattörténettel, a Zrínyiekkal, de az is igaz, hogy ez nem volt annyira általános folyamat. Dr. Hausner Gábor dr. Bene Sándorral úgy gondolták, hogy kellene most már egy olyan tanulmánykötetet készíteni, amelybe bevonják a horvátokat is, hogy hivatalosan is vegyenek tudomást a Zrínyi-kutatók egymásról. Ennek legjobb módjaként azt találták, ha kölcsönösen lefordítják egymás tanulmányait. Utána aztán hivatalosan is kapcsolatot teremtettek a horvát tudományossággal. Ehhez hozzájárult az is, hogy Bene Sándor főállásban már Zágrábban a Történettudományi Intézetben dolgozott, tehát voltak személyes kapcsolatai is a szerzők megtalálását elősegítendő. Bene Sándor irodalomtörténész reneszánsz és barokk irodalommal foglalkozik, és fokozatosan épült be a horvát tudományosságba, ez is meghatározó tényező volt a kötet kiadásánál. Így alakult ki ennek a tanulmánykötetnek a szerzőgárdája. Korábban Hausner Gábor a *Zrínyi Kiadóban*, majd a *Hadtörténeti Intézetben* dolgozott. A Zrínyi Kiadó felvállalta a kötet kiadását is. Így lehetett egy ilyen szép, a maga idejében is tartalmas és külsejében is figyelemre méltó tanulmánykötet kiadni.

Ennek a könyvkiadási folyamatnak folytatása is következett. 2016-ban jelent meg a *Zrínyi-album* a Zrínyi Kiadónál, amelyet szintén Hausner Gábor szerkesztett. A mű három nagyobb egységre van felosztva: *Élet és mű, Hírnév és emlékezet* és a *Jegyzék* részre. Eredetileg 2014-ben szerették volna megjelentetni a *Zrínyi-albumot* Zrínyi Miklós költő és hadvezér halálának 350. évfordulójára, de végül a sok munka miatt a szigetvári Zrínyi Miklós halálának a 450. évfordulójára sikerült kiadni. De nem volt ez hiábavaló, mert így a két jubileum összefonódott. A szigetvári Zrínyi Miklós halála után az 1570-es években jelent meg Wittenbergben egy mű, amit a szakirodalom úgy nevez, hogy Zrínyi-album. A latin nyelvű könyvben magyarországi és egyéb európai szerzők idézik fel nem egész két évtizeddel a szigetvári Zrínyi halála után a hős alakját versek, képek, metszetek, történeti munkák közlésével.

A szerkesztők azon gondolkoztak, hogy a költő Zrínyiről még nem készült el egy ilyen album, és fontos volna ezt utólag elkészíteni ugyanúgy, mint akkor megtették Wittenbergben. Ők is képekkel és tanulmányokkal szerették volna felidézni Zrínyi Miklós alakját. Ehhez kutatókat kellett gyűjteni, szerzőket, akik megírták a tanulmányokat. A csapatot azokból verbuválták, akik eddig is részt vettek a munkában, és alakították a Zrínyi képet. A másik szempont viszont az volt, hogy az utolsó évek kutatásaiból nagyon sok vonás került fel Zrínyi szellemi arcára.

Természetesen nem szerették volna kihagyni *R. Várkonyi Ágnes* professzor asszonyt, csak időközben, amíg a kötet megjelent, sajnos ő eltávozott a Zrínyi kutatók közül, de az egyik utolsó, fontos írását beválogatták. *Bene Sándor* irodalomtörténész régóta kutatja Zrínyi Miklós életét és prózai munkáit. *G. Etényi Nóra* Zrínyi európai hírnevét méltatta, amelyet már két évtizede kutat. *Kelenik József* a katona Zrínyi pályáját írta meg, Hausner Gábor pedig a Zrínyi-hagyományról, ha úgy tetszik, -kultuszról írt tanulmányt, amellelt az egész albumot ő fogta össze, szerkesztette meg és bevezetőt is írt hozzá. Kronológia is készült a könyvhöz magyar és angol nyelven, arra is törekedtek, hogy az album kétnyelvű legyen, hogy Zrínyi Miklóst azok is megismerjék, akik nem magyar anyanyelvűek, vagy nem ismerik elég jól a magyar nyelvet.

A Nemzeti Községi Egyetemen számtalan hallgató fordult meg a világból az Erasmus program keretében, és nemigen volt angol nyelvű szakirodalmuk eddig Zrínyi Miklósról, főleg nem friss szakirodalom, amit olvashattak volna. Ez az album most lehetőséget ad angolul is tájékozódni a katona és a költő Zrínyiről. Ezenkívül páratlanul szép képanyagot közöl. A Zrínyi-album népszerűsítő kiadvány, szépen illusztrált, de a benne lévő tanulmányok mégiscsak újdonságot, paradigmaváltást jelentenek a Zrínyi-kutatásokban.

Tudománytörténetileg és kultusz történetileg is a Zrínyi-téma esetében az volt a megközelítés, ami a '90-es években még újdonságnak számított, hogy át kell lépni a határon, meg kell nézni, hogy a másik kultúrában mit jelent ez, vagy az, külön Zrínyi Miklósról és külön Zrínyi Péterre mi vonatkozik.

A titói Jugoszláviában szét voltak választva a dolgok, és a kádári Magyarországon is hasonlóan zárt volt a rendszer. Azt követően pedig háború volt Horvátországban. Ami a 90-es években újdonságszámba ment, az a 2010-es évektől a legtermészetesebb dolog, hogy a Zrínyi-jelenséget csak a határ mindkét oldalán lehet kutatni. Van is egy olyan című kötet, amely *A határok fölött* címet viseli, tanulmányokat tartalmaz a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról, amely a költő halálának a 350. évfordulójára készült. A könyv

a 2014. november 18-án, Budapesten megrendezett nemzetközi tudományos konferencia szerkesztett anyagát tartalmazza, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont pedig 2017-ben adta ki. Ennek a tanulmánykötetnek a koncepcióját Bene Sándor dolgozta ki, a kötet kiadója élén pedig Fodor Pál, az MTA BTK igazgatója állt. Már Széchy Károly is tudta, hogy csak így érdemes kutatni Zrínyi Miklóst magyar és horvát vonatkozásban, hiszen a kutatások két kultúrát ölelnek fel, és a kutatók is kíváncsiak egymás eredményére. Amikor Széchy Károly Zrínyi Miklóst kutatta, akkor még Horvátország a Monarchia része volt, ahol még együtt éltek a horvátok a magyarokkal.

A *Zrínyi-Újvár emlékezete* című tanulmánykötet 2012-ben jelent meg, *Padányi József* és *Hausner Gábor* voltak a szerkesztői. A Zrínyi-újvári kutatásokból, amelyek előzményei 2005-re nyúlnak vissza, egy nagy kutatóprogram kerekedett ki. A programba bekapcsolódott a Nemzeti Közzolgálati Egyetem, akkor még Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemnek nevezték, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Somogy és Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága és a helyiek is. Egy jó évtizedes kutatómunkával zajlottak ott a helyszíni kutatások, majd az ásatások is. Előzőleg nagyon kevés ember jutott el oda ténylegesen, miközben ez volt az egyetlen autentikus vár, ami a mai Magyarországon Zrínyi Miklóshoz köthető. Utóbb sikerült ezen változtatni, még R. Várkonyi Ágnes történészprofesszor-asszony nyolcvan évesen is elment megnézni az ásatásokat. Zrínyi-Újvárat 1661-ben Zrínyi Miklós építette föl, minden más helyszín, ami Zrínyi Miklóshoz köthető, az most horvátországi területen található: Csáktornya (Čakovec), Szentilona (Šenkovec), Kuršanec (Zrínyifalva).

Zrínyi-Újvárat elő kellett bányászni a földből, szinte a semmiből, mert a felszínen semmi sem volt látható. A 17. és a 18. századi térképeken még jelölték a *Serinvárt*. Aztán nemcsak a térképekről, hanem az emberek emlékezetéből is eltűnt néhány település kivételével, amelyek a környékén máig léteznek. Még a tudomány sem tudta pontosan megnevezni a vár helyét.

A horvátok a Mura jobb oldalára gondolták, mert találtak ott ágyúgolyókat, emlékművet is emeltek. A kutatókat az vezérelte, hogy megismerjék Zrínyi-Újvár történetét, és kimentek a terepre kutatni. Tíz év alatt párhuzamosan folytak a helyszíni, levéltári, könyvtári kutatások, és ebből összeállt egy kép, főleg a tárgyi és az írott források alapján. Végül megfogalmazódott bennük, hogy most már ezt össze kell foglalni és letenni a tudomány asztalára. Hausner Gábor azt nyilatkozta, hogy élete egyik legnagyobb eredményének tartja a Zrínyi-kutatásban, hogy ma egy kis túlzással mondván a történészek jó része Zrínyi-Újvárat akarja kutatni. Minden nyáron rájuk figyel a média és az ott élő emberek is, figyelemmel kísérik a kutatásaikat és annak eredményeit. Nyitottá vált ez által a terep. A szóban forgó kutatás anyagát tartalmazza a *Zrínyi-Újvár emlékezete* című tanulmánykötet.

Prof. dr. *Padányi József* vezérőrnagy utalt rá, miszerint a kiadványukban összefoglalták az addigra elkészült kutatásaik eredményeit a történeti kutatásuktól kezdve a terepi kutatásokon át, a fémvizsgálatok eredményeiig. Látható, hogy sokszerzős munkáról van szó. Azt is felmutatták, hogy a hadtörténeti kutatások új segédtudományává vált a hadszíntérkutatás Magyarországon. Zrínyi-Újvár körül számos homályos folt volt abban az időben, amikor elkezdték a kutatásokat, de a terepkutatások során, együttműködve a régészekkel, jelentős mértékben sikerült a foltokat eltüntetni. Ma

már az emberek sokkal többet tudnak Zrínyi-Újvárról, mint évtizedekkel ezelőtt. A tanulmánykötet fogadtatása nagyon jó volt, úgy a történész szakma, mint a nagyközönség részéről. Ami igazán fontos volt számukra, hogy sikerült a köztudatba bevinniük a hadszíntérkutatót, és mint segédtudományt bemutatni. Zrínyi-Újvár ma már emblematikus helynek számít, hiszen Zrínyi Miklós költőnek és hadvezérnek az egyetlen magyarországi objektuma volt egészen 2017-ig, amikor sikerült azonosítaniunk a *Zrínyi-árkot* Kollátszeg környékén, Murakeresztúrnál. Így most már két olyan műtárgyról

46–51. kép: Zrínyi Miklós kultusza a tudományos szakirodalomban és könyvkiadásban magyar nyelven, reprezentatív könyvborítók. Dr. Hausner Gábor és prof. dr. Padányi József a Zrínyi-könyvek szerkesztői.

(Forrás: http://www.hmzrinyi.hu/termek/a_zrinyiek_a_magyar_es_a_horvat_historiaban; https://bookline.hu/product/home.action?v=Hausner_Gabor_Padanyi_Jozsef_Zrinyi_Uj&type=22&id=116459; <https://honvedelem.hu/cikk/zrinyi-miklos-hadvezer-iro-politikus/>; https://www.libri.hu/idegen_nyelvu/konyv/bene_sandor.zrinyi-album.html [https://tti.btk.https://](https://tti.btk.https://tti.btk.https://)

tti.btk.mta.hu/esemenyek/1647-nemzetkozi-zrinyi-konferencia-budapesten-beszamolo.html; https://www.libri.hu/idegen_nyelvu/konyv/bene_sandor.zrinyi-album.html; Letöltve: 2020. 03. 31.)

tudnak, ami Zrínyihez kapcsolható. 2012-ben, amikor a könyvet írták, akkor csak Zrínyi-Újvárat azonosították be az ostrom nyomain keresztül. A feltárás során nem a várat keresték, hanem az ostrom nyomait és ezen keresztül határolták be aztán a várat. Meglett a vár fala, megtalálták a cölöplyukakat is. Fölvázolták azt is, hogyan helyezkedett el az ostromló sereg.

2014-ben jelent meg *A Zrínyiek és a honvédelem* címmel az a kötet, amely a Nemzeti Közszerződés Egyetemen 2014. május 15-én ugyanezzel a címmel megrendezett nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza. A kötetet Hausner Gábor és Padányi József szerkesztették, akik a kötetben kiemelték Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulóját, amely alkalmat adott a kutatóknak Zrínyi Miklós hadtörténeti múltjára és munkásságára való visszatekintésre. Hausner Gábor Zrínyi Miklós hadtudományi jelentőségéről írt tanulmányt. Négyesi Lajos és Padányi József Zrínyi-újvári kutatásaiknak a terepmunkáit ismertették. Csikány Tamás a Zrínyi-szabadcsapatról, Kaiser Ferenc az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészetének Zrínyi nevet viselő hajójáról, Kovács Vilmos a Zrínyi-rohamlővegekről, Szem Géza

a Zrínyi nevet viselő honvédségi szervezetekről, Szabó Miklós a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiáról, Slaven Zdilar a Zrínyi családról és a horvát haderőről, Bojan Kocijan a Csáktornyai Zrínyi Gárdáról és Harald Pöcher a Zrínyiekről osztrák szemszögből írt tanulmányt a kötetbe.

Hausner Gábor *Márs könyvet olvas – Zrínyi Miklós és a 17. századi hadtudományi irodalom* című kismonográfiája (2013) Zrínyi Miklósnak a hadtudományi irodalommal való kapcsolatát tárja fel, de a szerteágazó témakörbe éppúgy beletartoznak Zrínyi könyvtárának katonai tematikájú kötetei, mint prózai munkáinak hadtudományi forrásai, avagy e művek elhelyezkedése a háború művészetéről szóló korabeli nemzetközi és hazai irodalom koordinátarendszerében. Egyúttal bizonyítja, hogy a 17. században a *virtus militaris* természetes része volt a studium, az eruditio, s magyar vonatkozásban éppen Zrínyi példája mutatja, hogy a korszak katonai elitjének szellemi tájékozódása az erődítéstani és seregvezetési szakmunkák mellett kiterjedt az erkölcs, a politika és a teológia terepeire. Ezt fejezi ki a kötet Csokonai Vitéz Mihály 1802-ben *A hadi oskoláról* írt verséből származó főcímének egyik fele is: „Márs könyvet olvas!”

3. 2. Zrínyi Miklós kultusza a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének a monográfiáiban

Prof. dr. Pálffy Géza történész, tudományos tanácsadó, a Szent Korona Kutatócsoport vezetője, az MTA BTK Történettudományi Intézetének kutatója *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai / Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara* című kétnyelvű magyar–horvát monográfiáját az MTA BTK Történettudományi Intézet és a Horvát Történettudományi Intézet adta ki közösen 2015-ben. A kötet főszerkesztői Fodor Pál és Sokcsevics Dénes. Ez a kötet tudatos tudománypolitika eredménye Fodor Pál főigazgató szerint. Az MTA kutatói úgy gondolják, hogy a magyar történelmet nem lehet abból a szűk nemzeti látószögből vizsgálni, ahogy hajlamosak vizsgálni az emberek (legyen szó horvátokról, szerbekről, magyarokról vagy más Kárpát-medencei népről). Merthogy ez valamikor egységes terület volt abban az értelemben, hogy előbb a Magyar Királysághoz, utóbb pedig a Habsburg Monarchiához tartozott. A horvát–magyar államközösség több mint nyolcszáz évig állt fenn. Magyar történészekként nem tartották normális dolognak, hogy az 1945 után bekövetkezett politikai változások miatt gyakorlatilag teljesen elfelejtették a közös nyolcszáz évet. Nem tartották helyesnek, hogy a 20. századi változások hatására mindazt, amit korábban válllatve csináltak, mindegyik ország vagy nép ki akarta sajátítani magának. Így lettek egykor közös hőseink, a Zrínyiek az egyik nép szemében horvát, a másikéban pedig magyar hősök. A horvátoknál még bonyolultabb lett a dolog, mert még a Zrínyi családot is kettészédtek: Zrínyi Péterből nemzeti hőst faragtak, Zrínyi Miklóst pedig meghagyták a magyaroknak. De, hála Istennek, az utóbbi időben Zrínyi Miklóst is felfedezték maguknak, ahogy Péter sem tekinthető csupán horvát identitásúnak.

Fodor Pál úgy gondolja, hogy az sem volt normális dolog, hogy a kutatók elbeszéltek egymás mellett, sokszor a másik számára elfogadhatatlan állításokat mondtak egymásnak, és nem vették figyelembe a másik álláspontját. Sokak számára világos volt, hogy vissza kell helyezni a dolgokat a saját koruk összefüggésrendszerébe, mert akkor

számos jelenség sokkal érthetőbbé válik. Az első pillanattól kezdve próbáltak lépéseket tenni annak érdekében, hogy a valamikor szoros kapcsolatban levő népek és ezek történetírása közelebb kerüljön egymáshoz. Ehhez jó kiindulási alapot kínált, hogy egyes horvát történészek is ugyanezt gondolták, és a 2000-es évek elején megszervezték egy nagy horvát–magyar konferenciát, amelynek anyagát ki is adták.

Sajnos, erre sokáig nem megfelelően reagáltak a magyar történészek, ezért is érezték úgy többen, hogy most nekik kell lépniük. Ezért indítványozták 2012-ben a horvát Történettudományi Intézet igazgatójának, hogy vegyék fel újra a kapcsolatot az MTA Történettudományi Intézetével, és rendezzenek közös konferenciát Budapesten. A célkitűzés szerint újra áttekintik a közös nyolcszáz évet, annak fordulópontjait, tanulságait, hozadékait, és ezzel megeremthetnék azt a kiindulási alapot, amely biztosítja, hogy a jövőben egymásra jobban odafigyelve kutassák azokat a témákat, amelyeket nem lehet egyoldalúan kutatni. Így jött létre 2014 februárjában az MTA BTK Kongresszusi Teremében az a tanácskozás, amelyre több száz ember jött el, s amelyen a horvát és a magyar történettudomány színe-java felvonult. Ennek a konferenciának az anyagát gyűjtötték össze az említett tanulmánykötetbe.

Kétéves kemény munkával sikerült minden magyar előadást horvát és minden horvát előadást magyar nyelvre lefordítani. A kétnyelvű kötet, mint ahogy a címéből is kiderül, végigkíséri a közös korszak fordulópontjait Horvátországnak a Magyar Királysághoz való csatlakozásától kezdve egészen az első világháború utáni elválásig.

2014. november 18–20-án Budapesten horvát kutatók részvételével újabb nagy konferenciát rendeztek a költő és hadvezér *Zrínyi Miklósról, halálának 350. évfordulóján*. A tanácskozást szervező intézmények a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Nemzeti Közszerzői Egyetem és az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont voltak. A konferencia igen gazdag anyagát 2017-ben adták ki *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról címmel, Bene Sándor, Hausner Gábor, Padányi József és Fodor Pál szerkesztésében*. A kötethez Fodor Pál írt előszót. Egyidejűleg a nagy előd, a szigetvári hős Zrínyi Miklós és kora kutatása is erőteljesen fellendült, összekötve a két Zrínyit és korát. A „*Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566*” *Emlékév* keretében a szigeti ostrom 450. évfordulója alkalmából számos konferenciát rendeztek Magyarországon és Horvátországban egyaránt. A legnagyobb és legjelentősebb Pécsen és Szigetváron zajlott, amelyen a nemzetközi kutatás legjobbjai tartottak előadást a 16. századi Oszmán és Habsburg Birodalomról, a korabeli Magyarországról. A Zrínyieket korábban „elmagyarosított” és „elhorvátosított” Zrínyieknek tartották, de a saját korukban egyszerre voltak birodalmi arisztokraták, jó magyar és horvát főurak egyaránt. Ma is ez felel meg a kor szellemének. Mindkét ország és nép elégedetten nézhet vissza erre az időszakra és ezekre a hősökre. Semmi ok arra, hogy veszekedjenek a kutatók, inkább bölcsen és okosan osztozzanak meg rajtuk. Ezek a gondolatok merültek fel a nemzetközi konferenciák alkalmával a 21. század elején, Budapesten és Zágrábban is.

Zrínyi Miklósnak volt egy nagy napja, a *vati hadimustra* 1663. szeptember 17-én. Ennek a napnak ma is kultuszeremtő ereje van, hiszen mindig megünneplik Vaton. Prof. dr. Páffy Géza történész erről egy kismonográfiát is írt *Zrínyi Miklós nagy napja* címmel, amely második javított kiadásban 2016-ban jelent meg az MTA BTK Törté-

nettudományi Intézet és a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár közös kiadásában. A történésznek Külsővat község ezért díszpolgári címet is adományozott. Hogy miért volt fontos nemcsak katonai szempontból a vati hadimustra? Mert ekkor ott, úgymond a világ végén, a török torkában összegyűlt a Magyar Királyság három akkori legfőbb méltósága: a nádor (Wesselényi Ferenc), az országbíró (Nádasdy Ferenc) és a horvát–szlavón bán (Zrínyi Miklós). S ennek ma is kultuszteremtő ereje van, hiszen a környék lakói szívesen emlékeznek rá.

2016-ban jelent meg az MTA BTK gondozásában egy jubileumi tanulmánykötet az *Egy elfeledett ostrom emlékezete, Szigetvár 1556* címmel magyar és angol nyelven, amely az ostromról közlő tanulmányokat Kasza Péter, B. Szabó János, Horváth Márk, Zsámboky János, Wolfgang Lazius és Tőke Ferenc tollából.

2017-ben tett közzé az MTA BTK *A szentgotthárdi csata és a vasvári béke* címmel és *Oszmán terjeszkedés – európai összefogás* alcímmel egy magyar–francia nyelvű monográfiát, amely a szentgotthárdi csata 350. évfordulója alkalmából szervezett (2014) nemzetközi tudományos konferencia anyagát tartalmazta.

Akötetben Fodor Pál tanulmányából általános képet kaphatunk az Oszmán Birodalom változásáról a 17. században, Hausner Gábor a változó Zrínyi-képeinkről írt tanulmányt, Négyesi Lajos pedig *A csataterkutatás újabb eredményei, Szentgotthárd, Zrínyi-Újvár* címmel publikálta kutatásainak az eredményeit.

52–54. kép: A horvát–magyar együttélés fordulópontjai (2015) című egyedülálló, 772 oldalas, kétnyelvű monográfia mutatja be a szélesebb közvélemény számára azokat a fontos információkat a magyar–horvát történeti viszonyokról, illetve azok mai megítéléséről, amelyek a Zrínyiek kultuszára is utalnak. A *Határok fölött* (2017) című monográfia Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulójára készült. A *szentgotthárdi csata és a vasvári béke* (2017) című monográfia magyar és francia nyelven jelent meg. Forrás: https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/konyvek/2016/horvat_magyar/horv%C3%A1t-magyar_borito1.jpg; <https://honvedelem.hu/galeriak/kettos-konyvbemutato-az-egyetemen/>; <https://tti.btk.mta.hu/esemenyek/3017-uj-tanulmanykottet-a-szentgotthardi-csatarol-es-a-vasvari-bekerol.html>; Letöltve: 2020. 04. 01.)

Ezek a tanulmányok a Zrínyiekre vonatkoznak. A monográfiát *Tóth Ferenc* és *Zágorhidi Czigány Balázs* szerkesztették.

3. 3. A Zrínyi-kultusz a Zrínyi jubileumok vagy más alkalmakra kiadott magyar nyelvű monográfiákban és tanulmánykötetekben

1997-ben jelent meg *A Zrínyi család ikonográfiája* című kötet, a bevezető tanulmányt írta és a katalógust összeállította *Cennerné Wilhelmb Gizella*. 2009-ben jelent meg a Lenti Honismereti Egyesület kiadásában *Tantalics Béla* lenti heyltörténész *A Bánffy család szellemi hagyatéka* című monográfiája *Monok István*, az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatójának, könyvtörténésznek az ajánlásával, aki a következő gondolatokat emelte ki a könyvből: „...a Bánffyak együtt gondolkodtak, harcoltak a Zrí-

nyiekkal, Batthyányakkal, Nádasdyakkal, mert a család olyan értelmiségi kört tudott maga mellé szervezni, amelynek tagjai gondoskodtak az udvari kultúra intézményeinek megszervezéséről is.” A szerző, helytörténeti pontossággal és a Bánffy-levelezések adatai alapján, számos, a Zrínyi családhoz tartozó személyiségről ír a könyvében. Említi *Zrínyi Dorottyát*, aki Bánffy Miklós felesége volt; *Zrínyi Györgyöt*, akinek Kultsár György lendvai prédikátor *A halálra való készület* könyvét ajánlja; *Zrínyi Ilonát*, *Zrínyi Jánost* és *Zrínyi Kristófot*, aki Bécsben halt meg 1574-ben; majd a dédapa *Zrínyi Miklóst*, aki 1556-ban beveszi Babócsa várát és *Zrínyi Pétert* is, akinek 1671-es kivégzését – a „*hóhér karjda ölte meg*” – is megörökítette a Bánffyak naplója. A dokumentumok szerint a költő *Zrínyi Miklós* is járt 1651. augusztus 24-én a lenti várban – amely szintén Bánffy-vár volt –, amikor a török hadjáratot szervezte. A Zrínyiekről számos adat található a *Bánffy- naplóban*, hiszen a Bánffyak nemzedékről nemzedékre vezették a naplójukat a 16. és a 17. században Alsólendván. 2010-ben jelent meg R. Várkonyi Ágnes akadémikus, professzor asszony *Európa Zrínyije – Válogatott tanulmányok* című monográfiája az Argumentum Kiadónál az MTA és az NKA támogatásával, amelyben Zrínyi Miklós európai gondolkodása és európaisága áll a középpontban. A szerző arra keresett választ, hogy mi volt Zrínyi európai jelenlétének a titka. Hogyan jött létre? Mit tartalmazott? És miért lett elfelejtve, megtagadva, betemetve ez a jelenlét? A szerző Zrínyi Miklós költő és hadvezért irodalmi és politikai vonatkozásában mutatja be. Megvilágítja a programját és világgépét, egyetemes játékterét a magyar és az európai politikában. 2014-ben mr. sc. Vladimir Kalšan csáktornyai történésznek és múzeumigazgatónak jelent meg magyar fordításban *Muraköz történelme* című monográfiája, amelyben 75 oldal terjedelemben, a *Zrínyiek Muraközben* című, V. fejezetében ad átfogó képet a Zrínyi dinasztiáról, a dinasztia tagjainak életpályájáról és a politikai meggyőződésükről, kezdve a szigetvári Zrínyi Miklóstól egészen Zrínyi Ádámgig, aki a család utolsó tagja volt. A szerző bemutatja a csáktornyai várpalotát a Zrínyiek korában, valamint a katonai egységeket a Muraközben. A könyv magyar kiadására azért került sor, mert akkor a Csáktornyai Muraköz Múzeum részt vett a Szigetvári Múzeummal egy közös EU-s projektben, s annak keretében sor került közös könyvkiadásra magyar és horvát nyelven, amelyek a Zrínyiekre is vonatkoznak.

2016-ban jelent meg Varga Szabolcs *Lenidász a végvidéken, Zrínyi Miklós (1508–1566)* monográfiája a Kronosz Kiadó és a Magyar Történelmi Társulat közös kiadásában, amelyben a szerző kísérletet tesz arra, hogy választ adjon a Zrínyivel kapcsolatos legfontosabb kérdésekre, és közérthető formában közvetítse a vele kapcsolatos legfrissebb ismereteket. A szerző túllép a biográfia szigorúan vett műfaji keretein, és a Magyar Királyság sorsfordító kérdéseit érintve mutatja be Zrínyi helyét és szerepét abban a világban, amelyben élt. 2008-ban jelent meg prof. dr. R. Várkonyi Ágnes könyve *Zrínyi Ilona : „Európa legbátrabb asszonya” – Ilona Zrínyi : „Avrupa 'nin en cesur kadım”* címmel magyar és török nyelven a Magyar–Török Baráti Társaság kiadásában. Hausner Gábor tette közzé a *Sorsfordítók a magyar történelemben* című sorozatban Zrínyi Miklós című, ismeretterjesztő művét (2018), amelyet a tanulóifjúságnak szánt, hogy minél több általános tudást szerezzenek Zrínyi Miklós életéről és munkásságáról. A kötet Romsics Ignác főszerkesztésében, gazdag

képanyaggal, korabeli dokumentumokkal illusztrálva állítja az olvasó elé a sorsfordító egyéniséget, Zrínyi Miklóst.

55–61. kép: A Zrínyiekről szóló magyar könyvek címlapjai, szerzők, szerkesztők: R. Várkonyi Ágnes, Cennerné Wilhelmb Gizella, Tantalics Béla, Varga Szabolcs, Vladimir Kalšan és Hausner Gábor. (Forrás: https://www.libri.hu/konyv/r_varkonyi_agnes.europa-zrinyije.html; http://www.balassikiado.hu/product.php?id_product=614; <https://www.antikvarium.hu/konyv/tantalics-bela-a-banffy-csalad-szellemi-hagyateka-618860>;

https://www.libri.hu/konyv/varga_szabolcs.leonidasz-a-vegvideken-zrinyi-miklos-1508-1566-1.html, <https://moly.hu/konyvek/vladimir-kalsan-murakoz-tortenelme> <https://www.regikonyvek.hu/aukcio/tetel/12-online-arveres-2018-10-28-20-00-zrinyi-ilona-europa-legbatrabb-asszonya-dedikalt-magyar-torok-barati-tarsasag>; <https://www.regikonyvek.hu/kiadas/sorsforditok-a-magyar-tortenelemben-zrinyi-miklos-2018-kossuth-kiado>; Letöltve: 2020. 04. 01.)

3. 4. Zrínyi-kiállítás a Nemzeti Galériában, 2014-ben

A Magyar Nemzeti Galéria kiállítása a 350 éve elhunyt Zrínyi Miklósnak, a korszak legkiválóbb magyar költőjének, katonai szakírójának, hadvezérének és államférfijának állított emléket 2014 novemerétől 2015 februárjáig. A tárlat legfigyelemreméltóbb képe Rubens tanítványának, Jan Thomasnak Zrínyi Miklósról festett portréja volt. A kiállításon bemutatott mintegy száz műtárgy – festmények, fegyverek, nyomtatványok, metszetek, térképek, könyvek és egyéb tárgyak – segítségével megelevenedett a jelentős személyiség és a jelentős család története a török háborúk korából. Képek és metszetek mutatták be a Zrínyiek várait és birtokait, Zrínyi Miklós irodalmi munkásságát eredeti könyvek és kéziratok dokumentálták. A kiállítás leglátványosabb része az a portrégaléria volt, amely Zrínyi Miklós arcképei mellett a család más tagjainak és Zrínyi kiemelkedő kortársainak – például III. Ferdinánd királynak, Esterházy Pálnak, Batthyány Ádámnak, Pázmány Péternek – a képmásait vonultatta föl.

Jan Thomas kiváló minőségű Zrínyi portréjáról alig két évtizede derült ki, hogy nem pusztult el a történelem viharában, hanem épségben fennmaradt a Lobkovicz család

egyik csehországi kastélyában. A festmény messze kiemelkedik a korszak magyarországi főúri portréi közül, és világosan példázza Zrínyi magas reprezentációs igényét. A gróf a képmását az általa elérhető legszínvonalasabb mesterrel, az osztrák császári udvar festőjével, Jan Thomasszal készítette el, bizonyára Bécsben, a halála előtti években. Zrínyi Miklós 1664. november 18-án szenvedett halálos vadászbalesetet csáktornyai birtokán – emlékeztetett a tárlat megnyitóján a Miniszterelnökséget vezető miniszter, Lázár János. Elmondta, hogy a fiatalon árvaságra jutott Zrínyi páratlan műveltséggel vértette fel magát: hat-hét nyelven beszélt, ismerte a barokk kultúra minden finomságát, ráadásul a három részre szakadt Magyarország egyik legnagyobb vagyonának örököse volt.

62–63. kép: A kiállítást 2014. november 14-én Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter nyitotta meg a Magyar Nemzeti Galériában. A tárlathoz gazdagon illusztrált tudományos tanulmánykötet megjelenése kapcsolódott, kurátora Veress Ferenc, társkurátora és a kiadvány szerkesztője Rostás Tibor. (Forrás: <https://kultura.hu/kolto-hadvezer/>; <https://www.szepmuveszeti.hu/kiadvanyok/zrinyi-miklos-1620-1664-kolto-hadvezer-allamferfi/> Letöltve: 2020. 04. 13.)

4. A Zrínyiek kultusza Csáktornyan és a horvát határsávban

4. 1. Mi kellene ahhoz, hogy a Zrínyi-kultusz Csáktornyan a jövőben még jobban kibontakozzon, európai dimenziót kapjon úgy, mint régen a Zrínyiek idején volt?

Mr. sc. *Vladimir Kalšan*⁵ nyugalmazott csáktornyai múzeumigazgató véleménye szerint két fontos dolgot kellene figyelembe venni ahhoz, hogy Csáktornya visszanyerje régi fényét és európai szintérré váljon. Először teljes egészében fel kell újítani a *csáktornyai várat* és visszaadni azt a rangját, ami régebben is megillette, vagy amilyen régen volt. A másik fontos teendő az, hogy szintén fel kell újítani a szentilonai *Zrínyi-mauzóleumot*, a Zrínyiek temetkezőhelyét, mert ez is a Zrínyi-kultusz része, hiszen itt nyugszanak, ide vannak eltemetve a híres Zrínyiek, ez a hely a csáktornyai Zrínyiek „*lelki helye*”. De megemlíthetnénk még a Sveti Mihovján-i kastélyukat, a csáktornyai vár reneszánsz-barokk kertjét, ahol éltek és pihentek, továbbá a szentilonai pálos kolostor is ilyen szent helynek számított, ahova végül is temetkeztek. A múzeológus véleménye szerint a Zrínyiekkel a történelem során általában mostohán bántak. Nem maradt fenn sok a tárgyi emlékeiből sem, hasonlóképpen a népdalokhoz, históriás énekekhez. Ma már vannak lehetőségek, körülmények is (digitális világ, internet stb.), hogy erőteljesebben ápolhassák a Zrínyiek kultuszát, elsősorban regionális szinten. Helyi szintről kellene az országos szintek felé haladni, majd kivezni a nemzetközi szinterekre, lentől felfelé haladva. Akár ki lehetne szélesíteni ezt a *Kárpát-medencére* is, ahova később elszármaztak a Zrínyiek rokonai, utódai. Ez volna az igazi ápolása a Zrínyi-kultusznak. A nyugalmazott igazgató a jövőben tervezi egy tudományos monográfia megírását a Zrínyiekről, akik itt a Muraközben éltek, ezzel is hozzá szeretne járulni a kultuszuk ápolásához.

Mr. sc. *Zlatko Baciger*, a Csáktornyai Muraköz Múzeum (Muzej Međimurja Čakovec) marketing-vezetőjének a tájékoztatása szerint a csáktornyai vár felújítására 40 millió kunát kaptak az Európai Uniótól. 2018-ban a várfalat, a vár bástyájának egy részét újították fel. Itt szeretnék kialakítani egy olyan modern légkört, amely a Zrínyiekre emlékeztetné az ide látogatókat. A vár külső tereiben állítanának fel egy szoborkomplexumot, amely a Zrínyieket ábrázolná, mert a vár belső termeiben nem sok tárgyat tudnak elhelyezni. Ennek három éven belül el kellene készülnie (2018–2021). A csáktornyai *Zrínyi Péter Horvát Vitézrend* emlékparkot szeretne létrehozni a vár udvarán, amely *Zrínyi Péter Búcsúlevelének a megjelenítése* lenne tárgyi emlékekkel, szobrokkal.

A szobrok a várfal, a bástya és a múzeum közötti részben lennének felállítva. A Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc búcsúzik Zrínyi feleségétől, Frangepán Katalintól szobor-

⁵ Mr. sc. Vladimir Kalšan (Prelog, 1951) csáktornyai történész, nyugalmazott múzeumigazgató és a múzeum történelmi részlegének volt kusztosa. Csáktornya és a Muraköz helytörténetének a kutatásával foglalkozik, Zrínyi-kutató. Eddig 12 tanulmánykötete és monográfiája jelent meg. 2006-tól tagja a Muraközi Tudósok Társaságának (Društvo znanstvenika Međimurja).

csoportot, amelyet a Zrínyi Gárda készítettett 2009-ben, az udvar közepére helyezték át, hogy központi szerepet tölthessen be a nagy szoborkomplexum részeként. Ebből a pozícióból kindulva jelenítenék meg – hasonló formában, mint Veronában már létezik Rómeó és Júlia búcsújának a szobor ábrázolása – Zrínyi Péter búcsúját feleségétől, Frangepán Katalintól, korhű környezetben, úgy, ahogy 1670-ben történt, amikor Zrínyi Péternek végleg el kellett hagynia a hitvesét, a csáktornyai udvaron. A drámai helyzetet szeretnék eleve tenni, hiszen Csáktornyáról, a várból indult el Zrínyi Péter végső bécsi útjára 1670-ben, és sosem tért vissza Csáktornyára a feleségéhez. Az emlékparkban Zrínyi Péter Búcsúleveléből vett részleteket is elhelyeznek a pannókon.

Kiképeznének olyan helyet is, ahol a fiatalok az év minden napján szerelmes leveleket és szerelmes verseket helyezhetnek el, amikkel kifejezhetnék szimbolikus formában az egymás iránti érzelmüket. Minden év április 29-én, amikor 1671-ben Zrínyi Péter a búcsúlevelét írta kedvesének, megemlékezéséppen a tiszteletükre a Szerelmes Verseket Fesztiválját szerveznék meg a vár udvarán. A legtehetségesebb költőt díjaznák, de elképzelhető volna a legszebb szerelmi vallomás, vagy dal díjazása is. Erre a rendezvényükre fiatalokat várnak helyi, országos és határon túli térségekből.

64–65. kép: A Zrínyi Gárda díszőrségben a „Zrínyi Péter – Frangepán Ferenc szoborkompozíció” előtt a csáktornyai vár bejáratánál. A szobrot Vene Jerković szobrász készítette a Zrínyi Gárda megrendelésére. A csáktornyai vár madártávlatból. (Források: <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum/>; <https://regionalni.com/revitalizacija-sedam-dvoraca-u-prekogranicnom-podruclu/>; Letöltve: 2020. 04. 02.)

4. 2. A Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) kultuszeremtő ereje

A Zrínyi család tagjai már 1546-tól uralkodtak Csáktornyán, s az uralkodásuk egészen az 1670-es évekig tartott. Az is elmondható, hogy a Zrínyi dinasztíának Horvátország-szerte voltak birtokaik is. A Zrínyiről a rendszerváltás előtt, a kommunizmus idején nem lehetett sokat beszélni, és ápolni sem lehetett a kultuszkat. A Zrínyi Gárda alapító tagjai előzőleg a Matica hrvatska tagjai is voltak. A Matica hrvatska elnöke prof. dr. Zvonimir Bartolić úr volt Csáktornyán. A kezdeményezők közt volt prof. dr. sc. Dragutin Feletar akadémikus is Zágrábból. A gárdát létrehozó bizottság azt szerette volna, hogy a csáktornyai vár az erődítménnyel és a Zrínyiek hagyományaival együtt újra a kulturális örökség részévé váljék Csáktornyán. Az alapítók feltették azt a kérdést is, hogy miért nem emlékeznek a Zrínyiekre az emberek olyan mértékben, ahogy ezt ők megérdemelnék, miért nem ünneplik meg őket rangjukhoz és örökségükhöz méltóan? Ezt követően létrejött egy alapítóbizottság, amelynek a tagjai összegyűltek a Matica hrvatska helyiségében Csáktornyán prof. Zvonimir Bartolić elnök úrral, valamint mr. sc. Zlatko Bacingerrel, aki szintén tagja volt az egyesületnek. Az alapítóbizottság tagjai voltak még:

Mihael Štebih, akadémiai végzettségű szobrász, prof. Josip Bajuk, prof. dr. sc. Dragutin Feletar egyetemi tanár, Ilija Mijatović ferences rendi szerzetes, Alojzij Sobočanec közgazdász, Tihomir Benčić stb.

Így 2001. május 30-án alapították meg a *Zrínyi Gárda* Hagyományőrző Egyesületet Csáktornyan, tíz alapító taggal, az első elnöke *mr. sc. Zlatko Bacinger* volt. Céljuk, hogy bemutassák a Zrínyiek életpályáját, kulturális és művészeti, valamint a katonai területen elért értékeit. Ez az elkötelezettség a gárdisták ruházatában, öltönyeiben, viseletében is megnyilvánul. A Zrínyieknek a maguk korában nem volt szolgálatot végző gárdájuk, de történeti és viseletbeli kutatások alapján kimutatták, hogy milyen öltönyt viselhettek a 17. században ezen a vidéken a katonák, és a hagyományőrök így varrattatták meg a gárdisták öltönyeit. Szponzori pénzből vásárolták meg az első húsz öltönyüket. Ezenkívül volt még lovaskatonai viseletük, dobos- és tűzeri viseletük is. Így kezdték el az egyesületükben a munkát, a következő küldetésnyilatkozattal: „*Az él igazán, aki igazságosan hal meg!*” Ezt az idézetet Frangepán Ferenc verséből kölcsönözték.

Létrejött a „Zrínyi Péter – Frangepán Ferenc szoborkompozíció” a csáktornyai vár udvarán, a Muraköz Múzeum bejáratánál. A szobrot Vene Jerković szobrász készítette a Zrínyi Gárda megrendelésére. A szobor Zrínyi Pétert és feleségét, Katalint, valamint sógorát, Frangepán Ferencet ábrázolja a végső búcsú pillanatában. A Zrínyi Gárda a szigetvári hős Zrínyi Miklósnak is

állított fel egy szobrot Csáktornyan a vár környéki parkban, a Nikola Zrinski Városi Könyvtár szomszédságában. A Zrínyiek utcaneveiben is szerepelnek Csáktornyan,

66–67. kép: A Zrínyi Gárda új tagjainak eskütétele. Felvonulás karddal Csáktornya főterén. (Forrás: <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve: 2020. 04. 02.)

ahol kaszárnyát, Zágrábban pedig katonai akadémiát is elneveztek róluk. Általános iskolák is viselik a Zrínyiek nevét a Muraközben, lövészeti egyesületet neveztek el Zrínyi Katalinról (Katarina Zrinski), de van női kézilabda klubjuk is, amelynek a névadója Zrínyi Miklós.

Horvátország megalakulását követően újraéledt a Zrínyiek kultusza Csáktornyan és térségében. De a tágabb Muraközben is felismerték, hogy híres elődeik voltak a Zrínyiek, aki nagy tekintélyű földbirtokosok, gazdasági szakemberek voltak, nemcsak Csáktornyan, Horvátország-szerte, de Magyarország déli részén is, főleg Zala és Somogy megyékben.

Művelt arisztokraták lévén, mecénásként támogatták a kultúrát és az irodalmat. Könyveket és verseket írtak. Befolyásuk volt a közéletre. Mint ismert hadvezérek sikerrel vettek részt az oszmánok elleni harcokban. Európa felismerte a tehetségüket, így bejáratosak lettek az európai udvarokba. Sokféle értéket teremtettek, amelyek ma is értékekenek számítnak és lehet rájuk alapozni, de továbbfejleszteni is mindazt, amit örökségül Csáktornyára hagytak.

68–69. kép: A Csáktornyai Zrínyi Gárda díszőrségében Zrínyi Miklós költő és hadvezér emlékoszlopa előtt, és felvonulás közben a csáktornyai vár udvarán. (Forrás: <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve: 2020. 04. 02.)

Ezeket az értékeket a Zrínyi Gárda is magá-

énak vallja, a kezdeményezésükre állítottak fel a ki- és bevezető utak mentén táblákat, amelyek Csáktornya előtt nagy betűkkel hirdetik, hogy ez a *Zrínyiek városa* (grad Zrinskih). A gárdisták vágya, hogy a csáktornyaiak is átérezzék: a Zrínyiek városában élnek. A tágabb régió, a Muraköz területén is azonosultak az emberek a Zrínyiek kulturális örökségével. Ez azt jelenti, hogy nincsen olyan rendezvény a térségükben, legyen az kulturális, közéleti vagy turisztikai esemény, ahol a Zrínyi Gárda ne jelenne meg, és a viseletükkel ne reprezentálnák a Zrínyiek szellemét. Ezenkívül négy nemzetközi tudományos konferenciát is szerveztek, melyek anyagából négy tanulmánykötetet adtak ki. Gyűjtik a Zrínyiekre vonatkozó forrásanyagot is. Azt szeretnék, hogy tevékenységük által felhívják a haza- és az istenszeretetre a figyelmet, felvállalva ezeknek az értékeknek az őrzését is. Az értékek sorában elsősorban a családok, a szülők tiszteletét emelik ki, emellett az emberek és az otthonaik védelmét. Ők senkit nem kényszerítenek arra, hogy hívó legyen, hiszen befogadják a szervezetünkbe az ateistákat is, de univerzális értékek tarják a hazaszeretetet és Isten szeretetét. Ezek az értékek Zrínyi Péter búcsúlevelében is megtalálhatók. 2011-ben kezdeményezték, hogy április 30-át mint Zrínyi Péter emléknapját a Horvát Parlament nyilvánítsa emléknappá. Ez a törekvésük meg is valósult, kérésüket az országgyűlés jóvá is hagyta.

70–71. kép: A Zrínyi–Frangepán Emléknap megünneplése ünnepi szentmisén a Zágrábi Katedrálisban 2017. április 30-án a Zrínyi Gárda bevonulásával, amely díszőrséget is állt. A mise előtt a kriptában megkoszorúzták Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc földi maradványait. A megemlékezést megtisztelte Željko Reiner, a Horvát Országgyűlés elnöke. (Forrás: <https://narod.hr/kultura/zagrebu-obiljezen-spomendan-zrinskih-frankopana>; Letöltve: 2020. 04. 03.) <https://narod.hr/kultura/zagrebu-obiljezen-spomendan-zrinskih-frankopana>

72–73. kép: A Zrínyi Gárda tagjai Csáktornya főtcáján. Gyerekek, akik elismerésben részesültek – a Zrínyi Gárda felkarolta a gyerekeket is a tehetséggondozásban. (Forrás: <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve: 2020. 04. 02.)

A Zrínyi Gárdának általában évente 130 fellépése van otthon és külföldön is, Tomislavgradtól, Sinjen keresztül Požegaig, Eszékig, Magyarországon Szigetváron, Zala megyében, Murakeresztúron, Budapesten stb., de jártak Lengyelországban, a Vatikánban, Lourdes-ban, a szomszédos Lendván is. Adódtak politikai események is, ahol díszőrséget álltak, pl. a Horvát Országgyűlésben, Zágrábban, a fővárosban. Jelen vannak a közéleti, gazdasági és politikai eseményeken is. Adományokból tartják fenn magukat, de kapnak megyei szinten és Csáktornya Város Önkormányzatától is támogatást. Csáktornya Város ünnepén mindig felvonulnak, ez április 30-án szokott lenni, amikor megünnepelik Zrínyi Péter elmenetelét Csáktornyáról Bécsújhelyre, de a megye ünnepén is jelen vannak. Ünnepélyes keretek közt *Zrínyi-vitézbált* is szerveznek minden évben Valentin-nap után, amely kulturális műsorral is párosul. Külön szertartással és ünnepélyes keretek közt veszik fel az új tagokat a Zrínyi Gárdába. Az új gárdistáknak esküt is kell tenniük, gyertyaláng fölé kell tenniük a kezüket, amely világosságot ad a szívüknek és megtisztítja őket.

A gárda nyitott más kutatók véleményének a befogadására is. Nemcsak kulturális, hanem gazdasági együttműködést is szeretnének kialakítani. A fő céljuk: „*a hazaszereget ápolása, szeressed a családot, a közösségedet, amelyben élsz, a hazádat, és tiszteled másokét is.*” Ezek azok az egyetemes értékek, amelyek többé-kevésbé minden nemzetnél megtalálhatók, s a Zrínyiek is magukénak vallották és együtt éltek velük. *Đuro Bel*, a Zrínyi Gárda jelenlegi (2019) elnöke szerint az egyesületükben nemcsak a Zrínyiek kultuszát ápolják, hanem a Frangepánokét is, hiszen a Zrínyi és a Frangepán család rokoni és bajtársi kapcsolatban volt egymással, sorsuk összefonódott, uralmuk pedig kiterjedt Csáktornyától Krk szigetén át Šibenikig, Sziszek-Monoszló megyéig (horvátul Sisačko-moslavačka županija), egészen Zrinig, ahonnet eredeztetik a nevüket is, hiszen a középkorban ott éltek az őseik, a mai horvátországi Kostajnica környékén.

2019. szeptember 3-án került sor Bécsújhelyen (Wiener Neustadt, Ausztria) száz méterre a város központjától, a közeli parkban a két mártír, Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc mellszobrának a felavatására, amelyet *Mihael Štebih* csáktornyai szobrász alkotott meg. A mellszobrok felállítására 100 évvel azután történt Bécsújhelyen, hogy 1919-ben elszállították Zrínyi Péter maradványait Zágrába, és elhelyezték a Zágrábi Székesegyház mauzóleumába. Ennek az eseménynek az emlékére került sor a két mártír szobrának a

mostani felállítására, amely egyfajta kiengesztelődésnek is számít az osztrákok irányából. Az esemény kezdeményezői szintén a Zrínyi Gárda tagjai voltak, de más horvát intézmények is csatlakoztak hozzájuk. A szándékuk elfogadtatása, vagyis Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc mártírhalála rehabilitációjának a folyamata és kivitelezése sokáig tartott, hiszen két országban kellett elfogadtatni a törekvéseket. A két országbeli Csáktornya, ill. Bécsújhely / Wiener Neustadt városvezetésének is köszönhető, hogy ez megtörtént. Egyengette a megegyezés útját még dr. Stanko Horvat, a Gradišće-i (Várvidéki) Horvát Kultúregyesület elnöke és Horvátország Ausztriai Nagykövetsége, valamint támogatták az ügyet, a muraközi polgárok is.

74–75. kép: A Zrínyi Gárda küldöttsége 2008-ban és 2020-ban Budapesten a Zrínyi Miklós Lak-tanyában a költő-hadvezér Zrínyi Miklós mellszobránál a Nemzeti Közsolgálati Egyetem napja alkalmából megrendezett ünnepélyes megemlékezésen. (Forrás: <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; <https://medjimurjypress.net/vijesti/zrinska-garda-u-madarskoj/> Letöltve: 2020. 04. 02.)

76–77. kép: 2019. szeptember 3-án avatták fel Bécsújhely (Wiener Neustadt) központjában Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc mártírok mellszobrát. A szoboravatás kezdeményezői közt voltak a Zrínyi Gárda tagjai is, képünkön jobbról balra Đuro Bel elnök és Alojzije Sobočanec volt elnök a mártírok mellszobrai mellett állnak. A Zrínyi Gárda tagjai díszőrséget állnak a várfalra elhelyezett Zrínyi–Frangepán emléktábla előtt. (Forrás: <https://volksgruppen.orf.at/hrvati/stories/3011313/>; <https://muralist.hr/drustvo/zrinska-garda-cakovec-postavila-spomenu-petru-zrinskom-i-franu-krsti-franokopanu-u-beckom-novigradu/> ; Letöltve: 2020. 04. 20.)

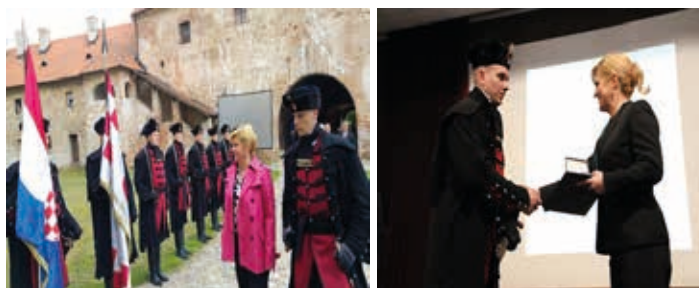
4. 2. 1. Nemzetközi Zrínyi-konferenciák szervezése és a Zrínyi Kutatóintézet létrehozása Csáktornyan

A Zrínyi Gárda eddig öt nemzetközi Zrínyi-konferenciát szervezett, amelyeknek a tematikája a Zrínyi dinasztiára vonatkozott, vagy róluk szólt. Az első konferenciát 2010-ben tartották meg Csáktornyan *A Zrínyiek és a Frangepánok politikai, kulturális és közösségi tevékenysége Horvátországban* címmel. 2012-ben a következő Zrínyi-konferencia, amelyet a Zrínyi dinasztia híres női személyiségeinek szántak, *A Zrínyiek és a Frangepánok híres női alakjai* címmel került megrendezésre. 2014-ben Alsódomborún (Donja Dubrava) szervezték meg a következő Zrínyi-konferenciát, amelynek *VII. Zrínyi Miklós és Zrínyi-Újvár* volt a címe. 2016-ban a Šubićokról szólt a konferencia, amelyet Szigetváron szerveztek meg *A IV. szigetvári Zrínyi Miklós (Šubić) és kora* (Nikola IV Šubić Zrinski i njegova doba) címmel. 2018-ban Csáktornyan és Sziszeken (Sisak) került lebonyolításra az V. nemzetközi Zrínyi-konferencia, *A bribiri Šubićoktól a csáktornyai Zrínyi dinasztia kihalásáig* (1703) címmel. A konferencia szakmai kirándulással zárult. A résztvevők megtekintették Zrin várát és azokat a dalmát emlékhelyeket, amelyek a Šubić dinasztiára vonatkoztak (Šibenik környéke, Kostanjica, az Una folyó mente, Krk sziget stb.). A nemzetközi Zrínyi-konferenciákon magyar történészek, hadtörténészek, egyetemi oktatók, irodalomtörténészek is adtak elő, köztük: prof. dr. Padányi József, dr. Vándor László, prof. dr. Pálffy Géza, prof. dr. R. Várkonyi Ágnes, dr. Varga Szabolcs, dr. Zágorec-Csuka Judit, dr. Hausner Gábor és dr. Négyesi Lajos.

A másik nagy tervüket már 2017-ben hivatalossá tették az évi közgyűlésükön, és határozatot is fogadtak el, nevezetesen azt, hogy Csáktornyan kezdjen el működni az úgynevezett Zrínyi Kutatóintézet azzal a céllal, hogy tudományos kutatásokat folytassanak a Zrínyi és a Frangepán dinasztiával kapcsolatosan (élettörténetük, tevékenységük kutatása, régészeti, történeti múltjuk feltárása stb.). Ennek az ötletadója volt mons. prof. dr. Juraj Kolarić püspök úr Zágrábból és a Zrínyi Gárda vezetősége is. 2019 júliusában a horvát kormány Csáktornyan tartotta meg az intézet alakuló ülését. A Zrínyi Kutatóintézetben tudósok, elkötelezett Zrínyi-kutatók fognak dolgozni, akik szakmailag is magas szinten képviselik majd a Zrínyiek kultuszának az ügyét, tudtuk meg Đuro Bel elnöktől. A Zrínyi Gárda most a kutatóintézet létrehozásának a technikai kivitelezésén dolgozik, hiszen a megalapításának a döntésén már túl vannak. A Zrínyi Kutatóintézet székhelye Csáktornyan a Zrínyiek várában lenne, ott is fog helyileg működni. A tervek szerint 2020-ban már elkezd működését. A Zrínyi Gárda kezdeményezésének magja tehát termékeny talajba került. Ezenkívül a Horvát Sárkányrenddel és a horvát kormánnyal együtt deklarációt fogalmaztak meg, amely arra irányult, hogy jogilag vizsgálják felül Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc 1671. április 30-ai kivégzésének ügyét, és rehabilitálják a kivégzetteket, akik igazságtalanul lettek elítélve a Habsburg-hatalom által.

2018-tól a Zrínyi Gárda elnöke Đuro Bel. Különösen büszkék Gotovina, Markač, Šundov, Zdrilić, Pađen generálisokra, Urlič admirálisra, Josip Mrzljak és Juraj Jezerinec püspökökre, Zvonimir Kustić és Drago Feletar akadémikusokra, Gordan Jadrankovića, a Horvát Parlament elnökére, Matija Berljak és Juraj Kolarić püspökökre,

Kolinda Grabar-Kitarovića, Horvátország volt elnöke, dr. Stanko Horvath úrra Bécsből, de másokra is, akik vállalkozóként és politikusként segítettek szellemiekben és a gyakorlatban a Zrínyiek kultuszának az ügyét. Az évente néhány taggal mindig bővülő Csáktornyai Zrínyi Gárdának közel 180 tagja van.

78–79. kép: 2016 áprilisában Kolinda Grabar-Kitarović, a Horvát Köztársaság elnöke a Zrínyi Gárda vendége volt Csáktornyán, a Muraköz napja alkalmából. 2016 decemberében a Zrínyi Gárda tiszteletbeli tagjává is választotta az államfőt. (Forrás: <https://muralist.hr/aktualno/predsjednica-republike-kolinda-grabar-kitarovic-rodendan-proslavila-u-medimurju/>; <https://lokalni.vecernji.hr/vijesti/sigetska-bitka-i-pogibija-nikole-subica-zrinskog-postali-su-dio-kolektivne-memorije-hrvatskog-naroda-1719>; Letöltve: 2020. 04. 03.)

4. 3. Zrínyi Miklós kultusza a horvát nyelvű monográfiákban és tanulmánykötetekben Csáktornyán, Zágrábban és a Muraközben, Alsódomborún (Donja Dubrava) és Légrádon (Legrad)

2000-ben jelent meg a *Zrinski i Europa* című tanulmánykötet, amelynek *Jadranka Damjanov* egyetemi tanár, művészettörténész volt a szerkesztője, és amelyet a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság adott ki. A könyv szerzői jeles horvát és magyar Zrínyi- kutatók. A magyarok közül Klaniczay Tibor, Király Erzsébet, Kovács Sándor Iván tanulmányait olvashatjuk benne, míg a horvát féltől Žraka Vujić, Margarita Šimat, Nataša Štefanec tanulmányait. A kötet 402 oldalon bőséges kutatási és képi anyagot nyújt a Zrínyiek után érdeklődő horvát olvasóknak. *Jadranka Damjanov* szerkesztő a kötet előszavában ki is fejtette, hogy a tanulmánykötet célja a tévhit eloszlatása, hogy megoszlik a kulturális és történeti reflexió a költő és hadvezér Zrínyi Miklós és öccse, Zrínyi Péter megítélésében.

Zrínyi Péterről rengeteg kutatási anyag jelent meg, míg Zrínyi Miklósról alig akad tanulmány és recepciós hivatkozás Horvátországban. Magyarországon éppen ennek az ellenkezője mutatható ki, ezért a szerkesztő szükségesnek tartotta, hogy mindkét Zrínyit a kutatók megfelelően karolják fel, és egymásnak is mutassák be a saját kutatási eredmények alapján. A tanulmánykötetet a szerkesztő elsősorban szakembereknek ajánlotta, akik a Zrínyieket, a 17. század történelmét és művészetét kutatják.

2006-ban jelent meg magánkiadásban horvátul mr. sc. *Vladimir Kalšan* csáktornyai történész, múzeumigazgató monográfiája, a *Međimurja Povjest*, majd ennek a magyar fordítása 2014-ben, *Muraköz történelme* címmel. Mindkét változat 13 fejezetben, alaposan mutatja be a Muraköz történelmét a kezdetektől napjainkig. 2009-ben adta ki a Bogoslivni Institut Zágrábban *Gene S. Whiting*, Csáktornyán élő amerikai származású szerző könyvét *Zrinski, Međimurje i reformacija* címmel. Whiting a jeles Zrínyiek történetét írja le, akik a Muraközben elterjesztették a reformációt mint valósi irányzatot, elsősorban IV. Zrínyi György. Ő hívta magához a protestáns magyar

nyomdászt, *Hoff halter Rudolfot*, aki vallásos és jogi könyveket nyomtatott Dráva-vásárhelyen (Nedelišće), s általuk terjesztette el a protestantizmust a Muraközben.

2009-ben jelent meg *Zágorec-Csuka Judit Tragom Zrinskih* című tanulmánykötete horvát nyelven a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület közös kiadásában. A könyvben két nagyobb témát dolgoz fel a szerző: a költő és hadvezér Zrínyi Miklós kapcsolatait a lendvai Bánffy családdal és a Zrínyi-kultusz történetét 1880–1920 között a történelmi Magyarország Zala megyei sajtója alapján.

2010-ben jelent meg prof. dr. *Pálffy Géza* történész, tudományos tanácsadó, a Szent Korona Kutatócsoport vezetője, a MTA BTK Történettudományi Intézete kutatójának horvát nyelvű monográfiája, amelynek a címe: *Povijest Mađarske : Ugarska na granici dvaju imperija (1526–1711.)* (Magyarország története. Magyarország két birodalom határán). Pálffy Géza szerint azért jelentették meg ezt a könyvét, mert Horvátországban a diákok, akik meg akarnak ismerkedni Zrínyi Miklós korával és Magyarország 16–17. századi történetével, eddig nem tudtak a kezükbe venni semmi érdemlegeset. Esetleg a kezükbe kerültek a horvát kollégák horvát nyelvű összefoglalói erről a korszakról. A horvát kutatók 99 százaléka nem tud magyarul, s ez a könyv éppen azért készült, hogy bemutassa a magyar kutatási eredmények újdonságait, és elvigye azokat a horvátokhoz. Mivel a könyv horvátországi kiadónál jelent meg, hiszen a Meridijani Kiadó adta ki, szinte minden horvát könyvtárban megtalálható. A szerző ezzel is hozzájárult ahhoz, hogy a magyar–horvát tudományos kapcsolatokat erősítse, és az egymásról szóló ismereteket ebben a témában is kibővítse, gazdagítsa. Ahhoz képest, hogy harminc éve ilyen kiadványok még egyáltalán nem voltak, nagy előrelépés történt a fordításirodalom és a könyvkiadás terén. A könyvet Zágrábban is bemutatták.

2006-ban prof. dr. Zvonimir Bartolić szerkesztésében került újra kiadásra Csáktornyan a Matica hrvatska gondozásában Katarina Zrinski *Putni tovaruš* (triptih), című imádságos könyve (triptichon, hármaskönyv), amelyet a grófnő személyesen szerkesztett Ozaljban, majd 1661-ben Velencében jelent meg először nyomtatásban. A könyv vallási célból jelent meg, hiszen a grófnő egyfelől az imádságoskönyvével szerette volna Istent közelebb hozni a hívőkhöz, másrészt a kultúra és művészet pártolójaként irodalmi szövegeket írt, és mint műfordítót is tisztelik a horvát irodalomban. A könyv 1687-ben újra megjelent Ljubljánban.

Az imádságos könyv egy eredeti példánya megtalálható volt a költő Zrínyi Miklós híres, Bibliotheca Zrinianana (Zrínyi-könyvtár) csáktornyai könyvgyűjteményében is. A triptichon – a három imádságos könyv – 2005-ben a Frankfurti Könyvásáron a világon kiadott 100 legszebb könyv közé lett besorolva.

2011-ben jelent meg Zágrábban a Jesenski és Turk Kiadónál R. Várkonyi Ágnes magyar történész, művelődéstörténész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának *Jelena Zrinski, najhrabrija žena Europe* (Zrínyi Ilona, Európa legbátrabb asszonya) című műve horvát nyelvű fordításban, amelyet 2012 októberében be is mutattak Zágrábban és Csáktornyan is. A horvát fordítás alapja az a könyv, amely 2008-ban jelent meg a Magyar–Török Baráti Társaság kiadásában magyar és török nyelven. R. Várkonyi Ágnes azért örült a könyve horvát fordításának, mert úgy érte,

hogy ezzel Zrínyi Ilona visszakerült szülőföldjére, gyermek- és ifjúkora színhelyére, hiszen Ozalj várában született 1643-ban, a Kulpa folyónál, és 20 évet élt ott. Apja Zrínyi Péter, akit a Wesselényi-összeesküvés miatt halálra ítélték, a költő Zrínyi Miklós öccse volt, anyja, Frangepán Katalin művelt, izgalmas, érdekes személyiség, aki korszerűen gazdálkodott, nagy kereskedelmi forgalmat bonyolított le Velencével, horvát, magyar és olasz nyelven beszélt. Lányát, Ilonát fiúsan nevelte, sok mindent elsajátított a fiatal lány, például a gyógyítást füvekkel.

A grófkisasszony, ahogy Horvátországban nevezték, 1666-ban férjhez ment Felső-Magyarországra I. Rákóczi Ferenchez, Sáros vármegye örökös főispánjához. Férje 31 évesen meghalt. Mivel Ilona élvezte I. Lipót császár bizalmát, átvehette Sáros vármegye főispáni tisztségét, jó politikus lévén elérte, hogy a gyermekei gyámja lehessen, és az ő kezelésében maradt a hatalmas Rákóczi-vagyon a várakkal, Munkáccsal együtt. A szépségéről Európa- szerte híres özvegyasszony 1682-ben újra férjhez ment Thököly Imre késmárki grófhhoz, és részese volt a Habsburg elleni kuruc felkelésnek, amelyet Thököly vezetett. Zrínyi Ilona egymaga 3 éven át védte Munkács várát, két gyermeke is vele volt, a császári seregek még éjszaka is bombázták a várat. Végül az asszony jó kapitulációs feltételekkel feladta Munkácsot, elérte, hogy a várvédők amnesztiát kapjanak, ő pedig két gyermekével, a 12 éves Ferencsel és a 14 éves Juliannával Bécsbe ment. A császár megszegte az egyezséget, gyermekeit elvették Zrínyi Ilonától, neki egy zárdában adtak szállást. Thököly a törökökkel szövetségben sorra szenvedte el a vereségeket a császáriaktól, fel kellett adnia a várakat.

1690-ben a fogságába került Heissler császári generálist két év múlva Thököly kicserélt a feleségére, Zrínyi Ilonára.

Amikor 1699-ben megkötötték az osztrák–oszmán háborút lezáró karlócai békét, Thököly és Zrínyi Ilona nem maradhatott Európában, a törökök segítségével a kisázsiai tengerparton, Nikomédiában éltek száműzetésben. Mivel Thököly felső-magyarországi és erdélyi fejedelem is volt, ott Zrínyi Ilonát királynénak szólították. 1703-ban halt meg, 59 éves korában a Virágok mezején, ahol a házuk állt. Csáktornyan e sorok írója is abban a megtiszteltetésben részesült, hogy jelen lehetett R. Várkonyi Ágnes professzor asszony könyvbemutatóján, és élmény volt számára a szerzővel, a híres Zrínyi-kutatóval találkozni, akitől motivációt kapott a Zrínyi-kutatásaihoz.

2012-ben jelent meg horvátul a *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* című tanulmánykötet a Matica hrvatska gondozásában, amelyben magyar szerzőktől is publikáltak horvát nyelven tanulmányokat a Zrínyiekkel kapcsolatosan. Lényegében a magyar kutatók indították el az ügyet, de a Horvát Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete karolta fel és szervezte meg a kötet alapját képező konferenciát is. A kötet szerkesztői *Bene Sándor*, *Hausner Gábor* és *Zoran Ladić*, bevonták a Matica hrvatskát és a Magyar Tudományos Akadémiát is. Nem a megelőző magyar kötetet anyagát fordították le horvát nyelvre, hanem a tanulmányírók szerzői körét bővítették. Voltak szerzők, akik mindkét kötetben publikáltak, és a horvát konferencián is előadtak, utóbbin ki is bővítették a témájukat. Így egy újabb tanulmánykötet jött létre a Zrínyiekről. Először történt meg az, hogy horvát és magyar kutatóközösség összefogva rendezett valamit, és nemcsak illusztratív célból hívtak meg egy-két magyart vagy horvátot, hanem valóban fele-fele arányban talál-

koztak a Zrínyi-kutatók. A találkozás megmutatta, hogy lehet fejleszteni a Zrínyi-kutatásokat, illetve meg lehet határozni a kutatás irányait is.

Ezt követően a Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU, magyarul: Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia) Zágrábban szervezett egy Zrínyi-konferenciát, s oda már Bene Sándort, Varga Szabolcsot és Tüskés Gábort is meghívták előadóként. Kialakult egy tudományos társaság, amely a Zrínyi-kultuszt élte, de ide tartoznak azok a kutatók is, akik ásatásokat is végeztek Zrínyi-Újvár körül a Nemzeti Közszolgálati Egyetemről. Dr. Bene Sándor irodalomtörténész Kovács Sándor Iván professzortól, tanárától – aki ösztönözte a Zrínyi-kutatásra – kapta meg még egyetemista korában a Forstall-féle anyagot. Abban nemcsak az irodalmilag megírt geneológia szerepelt, hanem ott volt Marcus Forstall összes kutatása, cédulái, az azóta elveszett Zrínyi-levéltárban készített hatalmas terjedelmű jegyzete, az úgynevezett regesztája, amelyben az oklevelek tartalmát kivonatolta. Ő tudta, hogy ez egy igen értékes forrásanyag.

Ha tudománytörténetileg nézzük, akkor a magyarországi történészek között a '90-es évek végén és a 2000-es évek elején, fordulóján jött újra divatba az arisztokrácia kutatása. A felső nemesség mentalitásával, tárgyi és szellemi kultúrájával is foglalkoztak, pl. a nemességről alkotott fogalmakkal és az ősiséggel, a leszármazással, az identitással kapcsolatos nézeteikkel, Bene Sándor a '90-es években kétszer is töltött egy-egy szemesztert a Bolognai Egyetemen, és akkor, 1995-ben jelent meg Roberto Bizoki professzornak a *Hihetetlen geneológiák* című könyve. Nagy feldolgozás volt a geneológiáról mint irodalmi műfajról és a mögötte álló mentalitásról. 2000-ben jelent meg először Esterházy Péter *Harmonia Caelestis* című, idevágó családrege nye Egyszerre kurrens téma lett a geneológiai kutatás itthon, Magyarországon is, többek között Molnár Antal, Pálffy Géza történészek is kutatták az arisztokráciát. Azóta is beszélnek róla az irodalomtörténészek, hogy mi a kettőnek a viszonya egymáshoz. Az Esterházy-geneológia rejtélyeiből eredt Bene Sándornak az az ötlete, hogy a Zrínyi-geneológiát is meg lehetne alkotni. A geneológiai kutatás nagyon erős a horvátoknál, hisz a 16. századi geneológia műfaját a 17. században hozták be a horvátok Itáliából Közép- Európába. Bene Sándor tehát ebben a kötetben közölte a Zrínyiekről szóló családtörténetét.

2012-ben jelent meg a mr. sc. *Vladimir Kalšan és Janko Kalšan* szerzőpáros életrajzi lexikona *Međimurski biografski leksikon* címmel magánkiadásban Csáktornyan, amelyben azoknak a muraközi szerzőknek az életpályája és munkássága van bemutatva, akik évszázadokon át erősítették a muraközi nép identitását, és fontos személyiségei voltak a térségnek, de azok is helyet kaptak a lexikonban, akik még élnek a térségben, és munkájuk kulturális, történelmi, művelődéstörténeti és gazdasági jelentőségű. Az életrajzi lexikon horvát nyelven közli a Zrínyi dinasztia jeles személyiségeinek az életpályáját, és kiemeli a munkásságuk fontosabb értékeit. A Zrínyiek közül szócikket olvashatunk *IV. és V. Zrínyi Györgyről, V., VI. és VII. csáktornyai Zrínyi Miklósról, a szigetvári Zrínyi Miklósról, Zrínyi Péterről, Zrínyi Ilonáról, Zrínyi Jánosról, Zrínyi Frangepán Katalinról, Zrínyi Adámról, (a Zrínyi Péterrel együtt kivégzett) Frangepán Ferenc márkiról*. Azokról a személyekről is kapunk tájékoztatást, akik elősegítői voltak a Zrínyi-kultusznak a Muraközben. Ilyenek pl. *Hoffhalter Rudolf vándornyomdász,*

Zrínyi Károly tanár, Margittai József tanár, a Muraköz főszerkesztője, Annamária Pignetelli Althán grófné, márkínő, de olyanok is bekerültek a lexikonba, akik kutatói a Zrínyiek történetének, pl. prof. dr. Nataša Štefanec történész, egyetemi tanár, prof. dr. Dragutin Feletar történész, egyetemi tanár stb.

Mr. sc. Zlatko Bacinger 2014-ben írta meg a *Moje drago serce* című könyvét, amely Zrínyi Péter *Búcsúlevelének* az elemzéséről szól. A szerző politológus, de erkölcsstani témák is érdeklik. A Zrínyiekkel akkor kezdett el foglalkozni, amikor 1995-ben sajtófelelősi állásba került a Muraközi Megyeházán. A megyei önkormányzat elhatározta, hogy április 30-án megünnepeli Zrínyi Péter mártírhalálának a napját, vagyis a Wesselényi-összeesküvés (horvát nyelvterületen Zrínyi–Frangepán összeesküvés) kivégzetei napját, emlékezve az 1671. április 30-i bécsújhelyi eseményre. Utolsó útjukra mindketten Csáktornyáról indultak el, így indokolt, hogy a város megemlékezzen a mártírhalált elszenvedettekről. Mivel Bacinger volt akkor az ünnepi szónok és protokollfőnök, olyannyira azonosult a témájával, hogy szeretne volna ezt a napot a jövőre nézve is hagyományossá tenni. Véleménye szerint ezt meg is érdemlik a horvát hősök, akik életüket veszítették,

Később, 1999-ben a *Matica hrvatska* alelnökeként szervezett egy kirándulást Szigetvárra a szigetvári csata jubileuma alkalmából, és ott döbbsent rá, hogy milyen tisztelettel ünneplik meg ezt az eseményt a magyarok az évforduló kapcsán. Az élmény olyan mély benyomást gyakorolt rá, hogy elkezdett azon gondolkodni, hogy miként emlékezzenek meg Zrínyi Péter kivégzésének évfordulójáról a Muraközben. Fontosnak érezte azért is, hogy feléledjen az ő kultusza is, mivel a kommunizmus idején ezt elnyomták, erről nem volt szabad nagyon beszélni. Mivel megalakult a saját országuk, Horvátország, amelyben szólásszabadság van, lehetőség nyílt a híres történelmi személyiségeik, eseményeik hangsúlyozására is. Ennek érdekében írta meg Bacinger a *Moje drago serce* című művét. Véleménye szerint, amikor ezt a búcsúlevelet kellő elmélyültséggel olvassuk, elemezzük, akkor eljutunk a Zrínyiek értékeihez is.

A szerző az empátia módszerével elemezte a búcsúlevelet. Nem nyelvészként, nem történészként vagy irodalomtörténészként, hanem mint etikus, erkölcsös ember. Beleélte magát Zrínyi Péter lelkivilágába, amikor az a búcsúlevelét írta Bécsújhelyen, 1671. április 29-én, a kivégzése előtti napon. Érthetően csak önmagára öszszpontosított, hiszen ezek voltak életének az utolsó órái. Levélírás közben a fizikai testéből mintegy a szellemi testébe költözve, átmeneti állapotban volt, középpontba állítva a családot, az otthon, a haza és a vallás fogalmát. Ezért emelte ki és tartotta fontosnak a szerző is, hogy például az Isten szót ötször is említette Zrínyi Péter, hiszen vallásos, keresztény ember volt, aki hazszeretete miatt veszítette el az életét. Mert annak idején azt kezdeményezte, hogy Horvátország önálló állam legyen, lépjen ki a Habsburg Monarchiából, szakadjon el tőle, önállósuljon. Azt akarta, hogy Horvátországban a horvátok uralkodjanak, nemzetállamot akart létrehozni.

Zrínyi Péter a családjának írta ezt a levelet, a feleségét, Frangepán Katalint gyengéden, így szólította meg: „*Kedvesem, drága szívem...*” A szerző ezért ezt a megszólítást választotta könyve címéül. Zrínyi Péter ötvennyolc éves, érett férfiként írta meg levelét a feleségéhez, gyermekeihez, családjához. A család számára szent dolog volt.

A család, az otthon, a haza és a vallás fogalmait a szerző szerint Zrínyi Péter mélyen népi aspektusból, odaadással használta. Zlato Bacinger meggyőződése, hogy manapság is fontos volna ezeket a fogalmakat magunkévá tenni, élni velük, mert ezek az értékek Zrínyi Pétert és a Zrínyieket is nagyvá tették.

2015-ben jelent meg horvátul *Varga Szabolcs* könyve *Studije o povjesti Sigeta I obitelji Zrinski u 16. stoljeću* címmel a Szigetvári Várbarát Kör, a Pécsi Püspöki Hit-tudományi Főiskola és a Pécsi Egyháztörténeti Intézet közös kiadásában. Ebben a tanulmánykötetben a szerző a szigetvári Zrínyi Miklós (Nikola Šubić Zrinski) horvát–magyar közös múltját gondolja át és mutatja be horvát nyelven. Kitér azokra a tisztekre is, akik részt vettek a szigetvári csatában, s ezzel megalapozta a 2016-ban megszervezett jubileumot, amikor a szigetvári Zrínyi Miklósról és Szigetvár 1566. évi elestére emlékezett Horvátország és Magyarország. Ennek kapcsán számos konferenciára került sor Zágrábban, Bécsben, Csáktornyan és Pécsen. A szerző ezzel a kötetével járult hozzá a közös párbeszéd megindításához a Zrínyiek szerepét illetően, akik a 16. században mindkét – a magyar és a horvát – nemzetük, sorsát felvállalták. A kötet gazdag kétnyelvű forrássanyaggal és bibliográfiával rendelkezik.

2016-ban jelent meg Légrádon (Legrad) reprint kiadásban *Jenő Haller Povijest Legrada* (Légrád története), amelyhez *prof. dr. Dragutin Feletar* egyetemi tanár írt előszót. Ebben a helytörténeti monográfiában négy fejezetet szenteltek a Zrínyi család történetének, hiszen a híres Zrínyiek Légrádnak is a főurai voltak évszázadokon át, és komoly erőfeszítéseket fektettek a település kiépítésébe. 1546-ban Zrínyi Miklós horvát bán kapta meg I. Ferdinándtól, ezután a 16–17. században a Zrínyiek birtoka volt. A vár mint a muraközi védelmi rendszer legkeletibb pontja fontos szerepet játszott abban, hogy a török a Muraközbe és Stájerországba ne tudjon betörni. Megerősítéséhez, amely 1567-től 1572-ig tartott, a király és a stájer rendek is jelentős összeggel járultak hozzá. A török először 1540-ben ostromolta, majd 1577-ben el is foglalta. 1579-ben rövid időre visszafoglalták. A várat, mely a Mura és Dráva összefolyásánál épült, az árvizek gyakran elöntötték, ilyen alkalmakkor súlyos károkat szenvedett. Az 1661-es esztendőben a légrádi vár falai annyira alámosódtak, hogy a helyőrséget ki kellett belőle telepíteni. Ekkor határozta el Zrínyi, hogy Légrád helyett távolabb, a Mura mellett új várat épít, melyet Új-Zrínyi-várnak nevezett el. Légrád 1691-ben Zrínyi Ádám halálával a királyra szállt.

2014-ben jelent meg *Dragutin Feletar* és *Hrvoje Petrić* társszerzők tollából az *Općina i župa Donja Dubrava* történeti, földrajzi monográfia, amelyben külön fejezetet szenteltek a Zrínyi családnak, akik a település birtokosai voltak a 16–17. században. 1546-ban Alsódomboru település a szigetvári hős, Zrínyi Miklósé lett. Ezután másfél évszázadig a Zrínyi család birtoka volt. 1660-ban a Dráva és Mura szögében Zrínyi Miklós a török ellen új várat épített, melyet Új-Zríniumnak (Zrínyi-Újvárnak) nevezett el. Ma Alsódomboru határában létezik egy emlékmű, amelyet *Zrínyi-Újvár* (Novi Zrin) *emlékezetére* állított fel 2001-ben a Matica hrvatska és a Družba „Braća hrvatskog zmaja” (Horvát Sárkányrend) honismereti egyesület. A falu lakossága itt megemlékezéseket is tart, hogy ezzel is ápolják a Zrínyi-kultuszt nemcsak a településen, de a szélesebb térségben is. Az ide látogató turisták is megtisztelik a Zrínyiek dicső múltját, mindazt, amit ebben a térségben fejtettek ki. Alsódomboru (Donja Dubrava) Muraköz megyében, Légrádtól 5 km-rel északnyugatra, a Dráva bal partján fekszik annak a helynek a közelében, ahol a Mura a Drávába ömlik.

80. kép: Üdvözlét Légrádról – képeslap a 19. századból, amely a légrádi Polgármesteri Hivatal halljában látható magyar felirattal. (Forrás: Zágorec-Csuka Judit felvétele)

2013-ban adta ki Ivan Janjčić az *Obitelji Zrinskih i Frankopana, nastajanje nestajanje* (A Zrínyi és a Frangepán család, a keletkezés és az eltűnés folyamatában) című könyvvét, amelynek megírására prof. dr. R. Várkonyi Ágnes: *Zrínyi Ilona, Európa legbátrabb asszonya* (2010) műve inspirálta. A szerző Ozaljról, a vidék híres Zrínyi és Frangepán főurainak az örökségéről ír, elsősorban Zrínyi Péter és leánya, Zrínyi Ilona élettörténetét helyezve előtérbe. Zrínyi Ilona különleges személyiségének a leírására is figyelmet fordított a könyv írója, kiemelve a grófnő horvátországi, magyarországi és európai szerepét a világtörténelem viszonyrendszerében. Ozaljban nagy szeretettel fogadták ezt a monográfiát.

81–90. kép: A Zrínyiekről szóló horvát nyelvű könyvek címlapjai. Szerzők: Jandranka Damjanov, Vladimir Kalšan, Janko Kalšan, Pálffy Géza, Varga Szabolcs, Zlatko Bacinger, Drago Feletar, Hrvoje Petrić, Nevio Šetić, Ivan Janjčić, Katarina Zrinski. (Forrás: <http://www.matica.hr/knjige/susreti-dviju-kultura-862/>; https://www.superknjizara.hr/photo/knjige/m_100093329.jpg; https://www.superknjizara.hr/?page=knjiga&id_knjiga=100021907; https://www.superknjizara.hr/photo/knjige/m_127245.jpg; <https://www.njuskalo.hr/strucna-literatura/medimurski-biografski-leksikon-oglas-6543898>; <https://katalog.kgz.hr/pagesresults/bibliografskiZapis.aspx?¤tPage=2&searchById=1&sort=0&spid=1&spv0=Petar+Zrinski&xm0=1&selectedId=755006888>; https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:Triptih_Zriniana_-_lepeza.jpg; <https://moly.hu/konyvek/szabolcs-varga-studije-o-povijesti-sigeta-i-obitelji-zrinski-u-16-stoljecu>; https://www.superknjizara.hr/?page=knjiga&id_knjiga=100008341; <https://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/dvidmarovic/15525-d-vidmarovic-prilog-povijesti-obitelji-zrinski-i-frankopana.html>; <https://katalog.kgz.hr/pagesresults/rezultati.aspx?&searchById=1&spid=1&spv0=Petar+Zrinski&xm0=1>; Letöltve: 2020. 04. 01.)

4. 4. Zrínyi-elnevezések: szobrok, egyesületek, klubok Csáktornyan (Čakovec). A kultusz tárgyi jelei

Bojan Kocijan, a Zrínyi Gárda titkára elmondása szerint Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc 1670-ben innen, Csáktornyaról indultak el utolsó úrukra, amely bécsújhelyi fogásukkal és kivégzésükkel végződött. Létrejött egy *Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc* szoborcsoporthoz-kompozíció a csáktornyai vár udvarán, ahol mindkettőjüket megjelenítették a búcsújelenet emlékezetére. A kompozíció része *Frangepán Katalin* is, Zrínyi Péter felesége, Frangepán Ferenc nővére. Csáktornyan a szigetvári *Zrínyi Miklósnak* is állítottak fel *szobrot*, a Zrínyiekről *utcákat*, *kaszárnyát* neveztek el. Zágrábban a honvédtisztképző intézmény a *Zrínyi Péter Katonai Akadémia* nevet viselte korábban. Általános iskolákat is neveztek el a Zrínyiekről a Muraközben, de céllövészeti egyesület is van Csáktornyan, amelynek a névadója *Katarina Zrinski*, női *kézilabda klubjuk* pedig *Zrínyi Miklós* nevét viseli. A Zrínyiek kultusza újraéledt a térségben. Rengeteg ötlete van még a Zrínyi Gárdának, hogyan fejlessze a Zrínyiek kultuszát Csáktornyan, többek között pl. a várban szeretnének létrehozni egy *Zrínyi-éttermet és -cukrászdát*, ahol a *Zrínyiek receptkönyve* alapján készítenék el a menüket. A csáktornyai várban még vannak üres helyiségek, amelyeket hasonló célokra lehetne felhasználni, mondta Bojan Kocijan titkár.

2019-ben kezdték el felújítani a csáktornyai várat, a bástya renoválásával kezdődtek a munkálatok. Ez is hozzájárult a Zrínyi-kultusz ápolásához. Nemcsak a csáktornyai vár külső tereit az udvarral együtt újítják fel a közeljövőben, hanem a vármúzeum bizonyos belső helyiségeit is. Ott lesz elhelyezve a Zrínyi Kutatóintézet is. Láthatóan meg fog változni a vár és a bástya. Ha majd valaki meglátogatja Csáktornyan a vármúzeumot, akkor lehetősége lesz a Zrínyiekről sok mindent megtudni. Minden bizonnyal lesz egy állandó kiállítási részlegük is a Zrínyieknek, nagyobb mérettel, mint amilyen a felújítás előtt volt, és a vár is vonzóbb lesz az ide látogatóknak. Tudjuk, hogy valamikor a csáktornyai várat mocsár vette körül, és bástyával volt védve. Hamarosan azt a képet kapjuk vissza, ami már a 17. században is megvolt a Zrínyiek idején. Az ötven évvel ezelőtti állapothoz képest számos melléképülete már ledüledezett, elpusztult, de mindezt most újjáépítik. Az új épületeket pedig majd új tartalmakkal töltik meg. Vizuálisan és tartalmilag is izgalmas lesz mindennek a látványa.

Csáktornyan a múzeumban a Zrínyiek idejéből szinte semmi sem maradt fenn az utókornak. A Habsburgok mindent kifosztottak annak idején, amikor Zrínyi Pétert lefejezték és a várból mindent elvittek Bécsbe. De ha bármi tárgyi emléket találnának még akár Bécsben, Budapesten vagy Szigetváron, ami a Zrínyiektől származik, akkor ezt igyekeznének beszerezni. A Zrínyiek szépirodalmi művei pedig reprint formában, esetleg fénymásolatban szintén megszerezhetők volnának, és kiállítást is lehetne belőlük készíteni. Ezenkívül teljesen fel kellene újítani Szentilonán (Šenkovec) a mauzóleumot, a Zrínyiek temetkezési emlékhelyét is. A felújítás elkezdődött, de még nincs kielégítő állapotban: a sírhely belseje még romokban hever, csak kívülről tekinthető meg. A múzeum munkatársai már harminc évvel ezelőtt ásatásokat végeztek itt, a kutatók tudják, hogy milyen csontokat találtak. A régészeti ásatások már befejeződtek. A talált leletek alapján kiállítássorozatot lehetne összeállítani, amely tájékoztatná az embereket, hogy mi a *Zrínyi-sírok* története, kik és mikor temetkeztek ezekben a sírokban.

Itt temették el pl. a szigetvári hőst, Zrínyi Miklóst, a költő Zrínyi Miklóst, annak édesapját, Zrínyi Györgyöt, feleségével Széchy Magdolnával együtt, kivétel Zrínyi Péter, aki nem itt nyugszik. Tehát, lenne miről hírt adni, hiszen Szentilona a Zrínyiek temetkezőhelye ma is, éppen ezért nemzeti és helytörténeti jelentőséggel bír. Jó volna végre a pálosrendi kolostort is felújítani, visszavarázsolni eredeti állapotába. A kápolna és a Zrínyiek temetkezőhelye is a kolostorhoz tartozott, ezért jó volna azzal együtt kezelni és eredeti állapotukban mutatni be az érdeklődőknek. Akár egy *Zrínyi-émlékmúzeumot* is állíthatnának a mauzóleum mellé a Zrínyiek tiszteletére, amely odavonzaná a turistákat.

91–92. kép: A Zrínyi Gárda díszőrséget állt 2017-ben a Szigetvári Vitézekkel együtt a szentilonai kolostor előtt, a szigetvári csata 451. évfordulója alkalmából a megemlékezésen. Szentilona a Zrínyiek idejéből, a 17. századi pálosrendi kolostor. (Forrás: <http://zrinskiiroute.eu/ruta/senkovec/>; <https://www.mnovine.hr/medimurje/drustvo/451-svecana-obljetnica-sigetske-bitke-senkovcu-simbol-borbe-slobodu-samostalnost/>; Letöltve: 2020. 04. 09.)

4. 4. 1. A költő Zrínyi Miklós mellszobra és a Zrínyiek emlékműve Alsódomborún (Donja Dubrava)

Alsódomboru (Donja Dubrava) 1546-ban a szigetvári hős Zrínyi Miklósé lett. Ezután másfél évszázadig a Zrínyi család birtoka volt. 1660-ban a Murának a Drávába ömlésének közelében Zrínyi Miklós a török ellen új várat épített, melyet Új Zriniumnak (Új-Zrínyi-várnak) nevezett el. 1664-ben a várat a török ostrom alá vette, és Zrínyi segélykérelme ellenére Montecuccoli serege hagyta, hogy elfoglalja és lerombolja. Az ország akkori legkorszerűbb erődítményéből néhány nap alatt romhalmaz maradt. A vár a községgel átellenben a Mura bal partján a mai Őrtilos külterületén állt, helyét emlékkő jelöli. 1752-ben még láthatók voltak romjai, emlékét ma már csak a *Zrínyi-szög* helynév őrzi. A Zrínyiek 1691-ig voltak a település urai. 2009-ben avatták fel a költő és hadvezér mellszobrát Alsódomboru központjában, a település parkjában. A település közelében, a horvát–magyar határszélén áll az az emlékmű, amely Zrínyi-Újvár és a Zrínyiek emlékezetét őrzi. Az úgynevezett Zrínyi-szög területén, a Zrínyi-Újvár emlékműnél évente megemlékezéseket is tartanak, amikor a Zrínyi Gárda és a murakersztúri Zrínyi-kadétok közösen állnak díszőrséget.

93–95. kép: 2009-ben avatták fel a költő és hadvezér mellszobrát Alsódomboru (Donja Dubrava) központjában, a parkban. A település közelében, a horvát–magyar határszélén áll az az emlékmű, amely Zrínyi-Újvárra és a Zrínyiekre emlékeztet. Hieronymus Ortelius rézkarca Zrínyi-Újvárról 1664-ből. (Forrás: Filip Fabić fényképfelvétele; <https://www.pinterest.co.uk/pin/477451997979679480/>; https://www.wikiwand.com/bs/Opsada_Novog_Zrina; https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b7/Zr%C3%ADnyi%C3%BAjv%C3%A1r_1609.jpg; Letöltve: 2020. 04. 25.)

4. 5. Tehetség gondozás a horvát fiatalok körében

Đuro Bel, a Zrínyi Gárda elnöke elmondta, hogy arra törekednek az egyesületükben, hogy a fiatalokat is tájékoztassák a Zrínyi dinasztia dicső múltjáról, és fölvilágosítsák őket arról, hogy kik voltak valójában a Zrínyiek. A fiatalok erről vajmi keveset tudnak. Vannak elképzeléseik, hogyan jussanak el az iskoláig és népszerűsítsék a Zrínyi-kultuszt. Megkeresik azokat a médiákat, amelyek iránt érdeklődnek a fiatalok. Van honlapjuk is, amiről tájékozódhatnak a fiatalok. 2019-ben felkerültek a facebookra is és más online hálózatokba is be szeretnének kerülni. Az is tény, hogy a fiatalok nem nagyon látogatják a megemlékezéseiket és rendezvényeiket, ettől függetlenül a gárdisták azt gondolják, hogy nekik is tudniuk kell Csáktornya és a Muraköz helytörténetéről, mert ebben a térségben élnek. Tudniuk kell, hogy a Zrínyi-emlékoszlop csúcsán mit szimbolizál a turulmadár. Szerinte a fiatalság fele nem tudja, hogy mi céllal és kinek állították fel a Zrínyi-emlékoszlopot Csáktornya főterén. Azon kívül azt is hírül kell adniuk, hogy Csáktornya miért a Zrínyiek városa, és ezt a fiataloknak is tisztelnünk kellene. Mindez természetesen a szigetvári Zrínyire is vonatkozik, az ő hőstetteiről és történeti tevékenységéről, törökellenes harcairól és várvédő cselekedeteiről is többet kellene hallaniuk. Ugyanúgy fontos, hogy halljanak Zrínyi Miklósról, a költőről, aki megépítette Zrínyi-Újvárat (Novi Zrin). Fontosnak tartják azt is, hogy Zrínyi Péter mártírhaláláról is tudomásuk legyen, miért is végezték ki őt 1671-ben Bécsűjhely piacterén. Tudniuk kell arról is, hogy a Zrínyi-Frangepán összeküvés (vagyis a Wesselényi-összeküvés) tulajdonképpen nem összeesküvés volt, csak annak deklarálták a Habsburgok, mert akkor hatalmi helyzetben voltak, nyilatkozta *Đuro Bel*, a Zrínyi Gárda elnöke.

4. 6. Zrínyi-kultusz a horvát irodalomban

Đuro Bel, a csáktornyai Zrínyi Gárda elnökének az a véleménye, hogy ha összpontosítanak a Zrínyiek irodalmi tevékenységére, világossá válik, hogy Zrínyi Miklós költő és öccse, Zrínyi Péter műfordító családi irodalmat hoztak létre Csáktornyan. Ez tudatosult már a horvátokban, és a Zrínyiek irodalmi tevékenységéről is vannak ismereteik.

Az elnök el tudná képzelni azt is, hogy Zrínyi Miklós eposzának a horvát fordítását újra kiadnák a költő 400. születésnapjára.

Talán jó volna a horvát fordítást újra felhasználni és kiadni, amelyet Zrínyi Péter kétszer végzett el: először 1660-ban, másodszer 1666-ban. Azt kellene némiképp aktualizálni, nyelvilag átdolgozni és olvashatóbbá tenni. A Zrínyi Gárda ebben a témában összefoghatna a Matica hrvatskával, és így együttesen újra kiadhatnák a lefordított művet, hiszen a Matica hrvatska eddig is számos Zrínyi-művet adott ki horvát nyelven. Bel úr szerint vannak horvát irodalomtörténészek, kutatók, akik szakmailag is segítséget adhatnának a Zrínyiek szépirodalmi művei aktualizálásában és újrakiadásában.

Mons. prof. dr. Juraj Kolarić teológus és történész évekkal ezelőtt Zágrábban szervezett egy olyan szimpóziumot, amely Zrínyi Péter *Búcsúleveléről* szólt (Pismo oproštaj). Ebben a témában írt is egy tanulmányt, amelyben párhuzamba hozta Zrínyi Péter búcsúlevelét azokkal a búcsúlevelekkel, amelyeket más arisztokraták írtak a kivégzéseik előtt a világ más tájain. A szóban forgó tanulmányban feltette azt a kérdést is, hogy vajon létezik-e még egy olyan búcsúlevelé a világirodalomban, amely szebb lenne Zrínyi Péter Búcsúlevelénél. Zrínyi Péter hitt abban, és bátorította a feleségét arra, hogy Isten előtt majd újra találkoznak. Édesapja, Zrínyi György mélyen hívő protestáns volt, úgy, mint Primož Trubar a szlovéneknél. Mindketten törekedtek arra, hogy anyanyelvre fordítsák

96. kép: A „*Sigetski boj u hrvatskoj epici*“ (A szigetváriak harca a horvát epikában) című gyűjteményes kötet válogatott epikai műveket tartalmaz horvát szépíróktól. 2016-ban mutatták be Csáktornyan, a 1566-os Zrínyi-émlékéven. (Forrás: <https://medjimurska-zupanija.hr/2016/09/22/predstavljena-knjiga-sigetski-boj-u-hrvatskoj-epici/>; Letöltve: 2020. 04. 14.)

tet szerzői Brne Karnarutića, Pavao Ritter Vitezović és Vladislav Vežić, az összfogalást Ferenc Črnko írta. A könyvet Josip Bartolič és Dragutin Feletár mutatták be a közönségnek. Az eseményen jelen voltak Muraköz megye elnöke, Matrija Posavec, Csáktornya város, a Horvát Írószövetség, a Zrínyi Gárda és a Zrínyi Péter Vitézi Rend képviselői is.

4. 7. Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter kettős (magyar–horvát) identitása kultuszteremtő erő

Mons. prof. dr. Juraj Kolarić teológus és történész véleménye szerint a nyelv az, ami meghatározza az embert. Az anyanyelv pedig a legszebb a világon, mert hordozza az ember

a Bibliát. A Zrínyiek ebben is élen jártak, szimpátiával közeledtek a protestáns valláshoz. Habár katolikusok voltak, nem voltak protestánsellenesek. A török kiűzésében keresték a protestánsok segítségét is. Ma ezt úgy neveznék, hogy ökümenikusan gondolkodtak. Beengedték a protestánsokat a Muraközbe, de később azok is rekatalizálódtak, míg Szlovéniában ma is fennmaradtak és működnek az egyházközösségeik. Zrínyi Péter *Búcsúlevele* (Pismo oproštaj) szépirodalmi értékkel bír.

2016-ban mutatták be Csáktornyan a „*Sigetski boj u hrvatskoj epici*“ című epikai válogatás a horvát szépirodalomból, amelyet a szigetvári csata 450 évfordulója alkalmából adtak ki. A kö-

identitását. Minden nyelvre ez jellemző a világon, de az embernek csak egy anyanyelve van. A Zrínyiek nagyon művelt arisztokraták volt, azt is mondhatnánk, hogy „reneszánsz” emberek a barokk korban, akik többféle területről szereztek meg a műveltségüket. Világlátott emberekként több nyelven beszéltek. Rokoni és vérbeli szálak kötötték őket a magyar és a horvát nemességhez, de a Habsburgokhoz is kötődtek. Nemcsak uralták a birtokaikat, de az irodalomban és a kultúra terén is termékenyek voltak mint alkotó személyiségek. Ma is érvényes az a tétel, hogy a horvátoknak, vagy akár szlovéneknek is, mint kis nemzeteknek Közép-Európában integratív a szerepük, hiszen összekötik a katolikus világot a pravoszlávval, ha csak a vallásra fókuszálunk.

A Zrínyiekre is jellemző volt ebben a térségben a többnyelvűség, ami akkor természetes volt, és ebből kifolyólag a kettős identitásuk is természetesnek bizonyul, hiszen Zrínyi Miklósnak, a költőnek és az öccsének, Péternek az édesanyja Széchy Magdolna magyar volt, az édesapjuk, Zrínyi György pedig horvát. A kettős identitás számukra csak előnyt jelentett, először vérségi vonalon, majd a birtokaik és a térség jellegéből kifolyólag is, hiszen itt éltek, és ezt a területet védtek, itt fejtették ki a küldetésüket a politikában és a kultúrában is. Miért is lázadtak fel a Zrínyiek a Habsburgokkal szemben? Kolarić szerint a Habsburgok nem tartották be az ígéreteiket, nem védték meg eléggé a horvát területeket a töröktől. Ma az összeesküvéket terroristáknak nevezik, de a Zrínyiek nem voltak azok, csupán nem tudták elfogadni a Habsburgok védelmi politikáját. Elsősorban Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc politikai tevékenységére volt ez jellemző, amelyet még ma sem tisztáztak igazán. A Zrínyiek és a Frangepánok horvát területen egészen Dalmáciáig megállították a törökök előremenetét nyugat felé. Ha mindez nem történt volna meg a 16. és a 17. században, akkor Párizsban, Madridban, Berlinben feltűzhatték volna a félholddal díszített török zászlót. De ez nem így történt.

Szép példája ennek a szigetvári hős Zrínyi Miklós, aki hősi halált halt 1556-ban, hogy megvédje a szigeti várat és a magyar népet. Ő állította meg a török sereget, amely meghátrált és nem vonult Bécs felé. IV. Zrínyi Miklós gróf, a szigetvári hős, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós dédapja feláldozta az életét a magyar népért. A legendás emlékü várkapitány mégis Horvátországból származik, Zrin környékéről. Ferdinánd király, a hozzá való hűségének elismeréseként 1542-ben horvát-szlavón-dalmát bánná nevezte ki. Mondhatnánk azt is, hogy a szigetvári IV. Zrínyi Miklós is kettős identitással bírt. A professzor véleménye szerint a Zrínyiek saját korukban elsősorban katonák voltak, akiknek az volt a feladatuk, hogy kiűzzék az oszmánokat a térségünkéből. A másik fontos ismérv, ami meghatározza őket, a tiszta elképzelésük a kereszténységről, mint vallásos főurak ezt meg is élték. Össze akarták kötni egész Európát a meggyőződéssel, hogy megteremthető az emberek közt a béke. Nem utolsósorban a kultúra hordozói és teremtői is voltak. A művelt ember magához vonzza a többi embert, és ezt jó szándékkal teszi. A közjóért is harcoltak, mert, aki „együtt él velünk, azzal békében kell együtt élnünk”. A mai európai politikusok is ezt akarják, de a köreikben megfigyelhető, hogy sok tekintetben csak a saját érdekeiket védik. *Mons prof. dr. Juraj Kolarić* szerint ez volt és ma is ez a Zrínyiek univerzális értéke, ami elsősorban a kettős identitásukból ered.

Dr. Varga Szabolcs történész szerint sokat változott a Zrínyiek kultusza, és ehhez az is hozzájárult, hogy Szigetváron van egy egyesület, amely felkarolta a kultusz ápolását. Azt is fontos megemlíteni, hogy e mögött állt a *szigetvári Barátság-park* kezdeményezés 1994-ben, közvetlenül a rendszerváltoztatást követően. A magyar kormány 2016-ban Zrínyi Miklós Emlékévet szervezett, elősegítve ezzel is a Zrínyi-kultusz megerősödését, és tett mellé anyagi fedezetet is. A Zrínyiek iránti érdeklődés a török korra is ráirányította a figyelmet. Így más török kori események is fókuszba kerültek, pl. a mohácsi csata vagy a szigetvári ostrom iránti érdeklődés is megnőtt. Mindez beépült a szigetvári turizmusba, hiszen épültek múzeumok, és kiadványok is megjelentek akkor a jubileum kapcsán. A történész bízik benne, hogy országos, ne adj' Isten közép-európai szintűre is alakulhat a Zrínyiek kultusza. Zrínyi Miklós szerinte közös hőse volt a magyaroknak, a horvátoknak, az osztrákoknak, de még a szlovénoknak is egyaránt.

97–98. kép: Mons. prof. dr. Juraj Kolarić előadás közben Csáktornyan, A Zrínyiek politikai, kulturális és közösségi tevékenysége Horvátországban címmel megtartott Zrínyi-konferencián, 2010 októberében. Dr. Varga Szabolcs történész, az MTA BTK Történettudományi Intézetének a munkatársa kapta 2018-ban a Perjés Géza-díjat a szigetvári Zrínyi Miklósról írt monográfiájáért.

Forrás: <http://www.biskupija-varazdinska.hr/vijesti/medjunarodni-simpozij-o-djelatnosti-zrinskih-i-frankopana/734>; <https://tti.btk.mta.hu/esemenyek/rendezvenyek-unnepegek-dijatadok/3468-varga-szabolcs-kapta-2018-ban-a-perjes-geza-dijat.html>; Letöltve: 2020. 04. 09.)

4. 7. 1. Zrínyi Péter kultusza

A csáktornyai *Zrínyi Péter Horvát Vitézi Rend* emlékparkot szeretne létrehozni a vár udvarán, amely Zrínyi Péter *Búcsúlevelének* a megjelenítését tűzte ki céljául. Ezt szobrok felállításával szeretné megoldani. Az ötlet Zlatko Bacinger nevéhez fűződik, aki a vitézi rend elnöke. Az emlékpark a várfal, a bástya és a múzeum közötti részben helyezkedne el. A *Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc búcsúzik Zrínyi feleségétől, Frangepán Katalintól* szobor-komplexumot, amelyet a Zrínyi Gárda készíttetett 2009-ben, áthelyeznék, a vár udvarának a közepére tennék, hogy központi szerepe legyen. Utóbb a parkot más szobrokkal is ki szeretnék bővíteni.

Mons. prof. dr. Juraj Kolarić teológus és történész véleménye szerint Horvátország 1995 előtt, a rendszerváltás előtt nem volt nyitott a Zrínyiek kultuszára, nem lehetett a Zrínyiekre emlékezni. Hogy miért? Mert már a 16. században harcosai voltak Horvátország függetlenségének. Lipót Habsburg császár azt róttá fel Zrínyi Péternek,

hogy el akarta szakítani Horvátország területét a Habsburg Monarchiától, és független államot akart létrehozni. a Habsburgok szemszögéből ez volt a fő bűne. Mindez dokumentumokkal, forrásanyaggal is bizonyítható.

Valójában kik állítottak Csáktornyan Zrínyi-szobrokat először? A magyarok, s ez még a Habsburg Monarchia idején történt, 1904-ben. A hivatalokban, a közigazgatásban magyarul beszéltek, de a templomokban megmaradt a horvát nyelv, mivel egyházközösségileg Zágrábhoz tartoztak. A Muraköz ennyire vegyes és megosztott volt. A Horvát Országgyűlés a rendszerváltást követően elfogadta azt a határozatot, hogy Zrínyi Péter kivégzésének dátuma, április 30-a nemzeti emléknap legyen. A gesztus már a Zrínyi-kultusz egyik alappillére, hiszen munkaszüneti nappá nyilvánították. Ilyenkor a horvátok – főleg a Muraközből – a Zrínyi Gárda és Varasd megye szervezésében mindig elutaznak Bécsújhelyre, és kifejezik a tiszteletüket a bécsújhelyi temetőben, majd azon a főtéren is, ahol kivégezték Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet. Több autóbusznyi ember tesz zárandoklatot ezen a napon. Ehhez *Juraj Kolarićék* is hozzájárulnak, a Zrínyi Gárda segítségével konferenciákat szerveznek, amelyeknek a Zrínyi dinasztia és a tetteik a fő témáik. Véleménye szerint mindenképpen be kell vonni a Zrínyi-megemlékezésekbe a fiatalokat is. Miért? A kommunizmus idején, amely nem olyan régen volt, nem lehet nyíltan felvállalni a nemzeti értékeket, és keveset lehetett beszélni a Zrínyiekről. Ezért szerveztek olyan szimpóziumokat, amelyek ezt pótolták, ráirányították a figyelmet a Zrínyiekre és a Frangepánokra.

Még van valami, ami fontos a Zrínyiek és a Frangepánok életében, nevezetesen az, hogy a házasságaik révén, valamint a kapcsolatrendszerükben is összehozták a magyar és a horvát nemzetet. Erre ma is lehetne építeni. Zrínyi Péter lefejezésekor sem a magyar, sem a horvát arisztokrácia nem volt jelen. A Zrínyiek hanyatlását követően a legnagyobb Habsburg-ellenes arisztokraták a magyar főurak voltak. A Zrínyi Gárda nemzetközi konferenciái közül egyet a Zrínyi dinasztia női alakjainak szenteltek. E tekintetben megemlíthető Zrínyi Ilona élete és munkássága, aki végigszenvedte a Habsburgok minden kegyetlenségét, és emigrációban hunyt el. Zrínyi Ilona Zrínyi Péter lánya volt, aki folytatta édesapja ellenzékiességét és harcát. 1918-ig Horvátország területén nem lehetett gyászmisét tartani, rekviemet az elhunyt Zrínyiek lelkéért. De ezt megtörte az a történelmi cselekedet, hogy 1919-ben hazahozták és a Zágrábi Székesegyház mauzóleumába helyezték el Zrínyi Péter földi maradványait. A Panteonban helyezték el a horvát hősök, elhunyt bánok és püspökök közé. A kriptá az oltár alatt lezárva van, nem lehet belépni, mivel temetkezési hely. A kriptában helyezték el Erdődy Tamás bánt, aki Sziszeket védte, továbbá Alojzije Stepinac vértanú, zágrábi bíborost is. A katedrális alatti kriptá szent hely. Manapság már csak a püspökök temetkezhetnek ide, ez egyházjogilag meg van határozva. Régen nem így volt, világi személyeket is el lehetett ide temetni.

A Zágrábi Székesegyház nemcsak egyházi, hanem nemzeti emlékhely is, hiszen ide temették valamikor a horvát nemzeti hősöket. A Zágrábi Székesegyház mauzóleumába van eltemetve örgróf Frangepán Ferenc Kristóf (Fran Krsto Frankopan) horvát főnemes, a Wesselényi-összeesküvés egyik vezetője és gróf Zrínyi Ádám (Adam Zrinski) zászlósúr, Légrad és Muraköz kapitánya is, akinek a maradványait az első és a második világháború között hozták vissza Horvátországba. Aleksander Karađorđević

szerb–horvát–szlovén király megengedte, hogy visszahozzák Zrínyi Ádám hamvait Erdélyből, mert abban reménykedett, hogy ez a gesztus jót tesz az újonnan megalakult jugoszláv államalakulatnak, tudtuk meg mons. prof. dr. Juraj Kolarić történéstől.

99–101. kép: A csáktornyai vár udvarán látható a két mártír szobra, Zrínyi Pétertől búcsúzó Frangepán Katalinnal. Zrínyi Péter köztéri mellszobra Csáktornyán Mihael Štebih alkotása. 2012-től ünneplik meg Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc emléknapját Horvátországban, amely egyben a Muraköz napja is, munkaszüneti nap. A mártírok halálának 341. évfordulóját, a Muraköz napját és a Zrínyi Gárda fennállásának 9. évfordulóját közösen ünnepelte Csáktornyán a város és a megye polgársága a hagyományőrző csoportokkal. Az ünneplők csoportképe a Szent Miklós templom és a pálos kolostor előtt. (Forrás: <http://radio1.hr/dan-medimurske-zupanije-spomendan-zrinskih-frankopana/>; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bista_Petra_Zrinskog_u_%C4%8Cakovcu_-_izbliza.jpg; <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve: 2020. 04. 09.)

5. A közös magyar–horvát Zrínyi-megemlékezések – együttműködés a Zrínyi-kultusz ápolásában

5. 1. A Zrínyi Gárda tevékenysége a magyar–horvát nemzetközi kapcsolatok színterén

A Zrínyi Gárda tagjai minden, a Zrínyiek kultuszát erősítő kezdeményezést jónak tartanak. Már régóta együttműködnek Magyarországon Szigetvárral, a város vezetésével és a szigetvári hagyományörző egyesületekkel, Murakersztúrral – elsősorban az ifjú Zrínyi-kadéttal – és a Mura-menti magyarországi falvakkal Zrínyi-Újvár környékén, ahol ápolják a Zrínyiek kultuszát. Szlovéniában a lendvai Horvát Egyesület tagjaival is együttműködnek. 2019 októberében került sor Goričanban (a település magyar neve: Muracsány) arra az ünnepélyes horvát–magyar találkozóra, amelyet *Kulturális találkozások Goričanban – a Zrínyi család emlékezete* címmel szerveztek meg. Ez volt a 12. Zrínyi-fesztivál, amelyet a horvát–magyar határ menti települések szerveznek évente más-más helyszínen. Ennek keretében mutatta be prof. dr. sc. Dragutin Feletar akadémikus a *Zrinski & Frankopani* (A Zrínyiek és Frangepánok) című monográfiát (2019), majd mons. prof.

102. kép: A 12. Zrínyi-fesztivál keretében megszerzett kulturális találkozón előadások hangzottak el a Zrínyiek örökségéről, előadók voltak: Đuro Bel, prof. dr. Dragutin Feletar, mons. prof. dr. Juraj Kolarić és prof. dr. Padányi József. (Forrás: <https://medjimurska-zupanija.hr/2019/10/27/gorican-domacin-kulturoloskog-susreta-posvecenog-obitelji-zrinski/>; Letöltve: 2020. 04. 10.)

dr. Juraj Kolarić teológus, történész és Đuro Bel, a Zrínyi Gárda elnöke beszéltek a Zrínyiek örökségéről. Bemutatták a *Spomenice Zrinsko-Frankopanske iz 1919* (Zrínyi-Frangepán emlékek 1919-ből) című kiadványt, amely Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc földi maradványainak a Zágrábba való visszahozásáról szól. A könyv száz év elteltével újra kiadásra került a Zrínyi Gárda támogatásával. Prof. dr. Padányi József is vendége volt a rendezvénynek, aki a Zrínyi-újvári régészeti kutatásokról tartott előadást, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, valamint a Zala és Somogy megyei múzeumok régészeinek a kutatási eredményeit ismertette.

A horvátok jónak tartják azt a törekvést, hogy a magyarországi kutatók a kutatási eredményeiket a horvát közönség elé is tárják, és ezzel is prezentálják mindazt, ami fontos és még fennmaradt Zrínyi-úvárból az utókorra. A Zrínyi Gárda tagjai azt is szeretnék, ha a Frangepánok városaival is együttműködnének, kezdve Zágrábtól, Karlovácon, Ozaljon át Bosiljevoig, Ogulinig, Bakarig Crikvenicáig, Trsatig,

egészen a dalmát tengerpartig, hiszen a Frangepánok is a Zrínyi dinasztiahoz tartoztak, főleg a feleségeik, házasságaik és birtokaik által. Így egymást támogatva és egymástól is függve élték az életüket az elmúlt idők során. A Frangepánokról szintén szeretnének tudományos tanácskozást szervezni. Tartják a kapcsolatot a zágrábi Franjo Tuđman Katonai Akadémiával is. Szakmai kirándulásokat terveznek a Frangepánok emlékhelyeire. Vrbovec, Zrínyi Péter szülőhelyének a városvezetőségével már felvették a kapcsolatot. Ezenkívül Bécsúlyhellyel is együttműködnek, ahová megemlékezésekre is eljárnak minden év áprilisában, Zrínyi Péter emlékbapján. Az együttműködések viszont költségesek, a Zrínyi Gárda egyesületi szinten működik, így a tevékenységük anyagilag behatárolt. Kapcsolatrendszerünk ennek ellenére igen szerteágazó.

103–104. kép: A Zrínyi Gárda tagjai számos rendezvényen együttműködve lépnek fel a murakeresztúri Zrínyi-kadéttal, hiszen az ügyük közös, mindkét szervezet képviseli a Zrínyiek kultuszát. Alsódomborún (Donja Dubrava) is közösen álltak díszőrséget a Zrínyi-megemlékezésen, és Budapesten a Nemzeti Közszerződési Egyetem Kari Napján Zrínyi Miklós mellszobra előtt. Forrás: <https://medjimurjexpress.net/vijesti/zrinska-garda-u-madarskoj/> - zrínyni kadétek a Zrinska gardával, 2020; <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve: 2020. 04. 03.)

105–106. kép: Zrínyi Miklós halálának 345. évfordulója alkalmával emlékeztek meg a költő-hadvezérről a muraközi Alsódomborún (Donja Dubrava) 2009. 11. 19-én. Ezen az ünnepségen a murakeresztúri ifjú Zrínyi-kadétek is részt vettek, díszőrséget álltak Zrínyi Miklós köztéri mellszobra előtt. Egy kadét közülük a Községi Hivatalban esküt is tett a közönség előtt, így hivatalosan a Zrínyi Gárda tagjává választották. 2020-ban Zrínyi-Újvár elestének 356. évi jubileuma alkalmával álltak díszőrséget a Zrínyi Gárda tagjai Alsódomborún a templom előtt. (Forrás: <http://www.donjadubrava.hr/dd2/arhiva.asp?id=1926>; <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

5. 2. A Zrínyi-kultusz tárgyi jelei Szigetváron és a Csáktornyai Muraköz Múzeum programjaiban. A Zrínyi-emlékév (2016) közös megünneplése

A szigetvári vár ostroma 450. évfordulójának alkalmából 2016. szeptember 7-én a baranyai városba látogatott Áder János meghívására Veysi Kaynak török miniszterelnök-helyettes és Kolinda Grabar-Kitarović horvát államfő. Aznap délután Szigetváron nagygyűlés keretében emlékeztek meg Zrínyi Miklós példamutató hősiességéről. Dr. Hóvári János turkológus, történész és diplomata volt a Zrínyi Miklós Emlékév Emlékbizottságnak elnöke és a szigetvári események főszervezője. Az emlékévvvel célul tűzték ki, hogy Szigetvár történeti igazságát mindenki hitelesen megismerje, ezért a szervezők arra törekedtek, hogy minél több kiadványt és értékes munkát jelentessnek meg ebben a témában. A magyar, a török és a horvát államfő látogatásával, a meghívott nemzeteket bemutató tematikus napokkal, nemzetközi tudományos konferenciával, illetve szobor- és emlékműavatásokkal ünnepelték 2016 szeptemberében Szigetváron és Pécsen a Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566 emlékét. A szigetvári Szent Rókus templomban szeptember 6-án szentmisén emlékeztek meg az ütközet halottairól.

Ezzel egy időben a Pécsi Tudományegyetemen háromnapos nemzetközi konferencia kezdődött a 16. századi magyarországi harcokról, az Oszmán és a Habsburg Birodalom közötti háborúkról „a világ meghatározó tudósainak” részvételével. A szabadságért az életét is feláldozó Zrínyi Miklós nemcsak Magyarország, hanem Közép-Európa népeinek is hőségévé vált – jelentette ki Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériuma parlamenti államtitkára a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja (MTA BTK) és a Pécsi Tudományegyetem (PTE) által rendezett konferencia megnyitóján. Az államtitkár szerint a Szigetvár ostromának, valamint Nagy Szulejmán és Zrínyi Miklós halálának 450. évfordulója alkalmából rendezett emlékkonferencia jó alkalom volt arra, hogy a kutatók nemzetközi szinten is bemutassák a hadvezér hősiességét, őrizték emlékét, valamint a szélesebb közönséggel is megismertessék Zrínyi jelentőségét. Számos határon túli kulturális és tudományos program, valamint Vajda János oratóriumának ősbemutatója is szerepelt még a Zrínyi-emlékév eseményei között, amelynek központi rendezvényét Szigetváron tartották meg 2016. szeptember 5–11. között mintegy ötvenezer résztvevővel. Moravec Levente *Zrínyi 1566* című *rock-musicaljének* horvátországi bemutatójára is sor került Eszéken, a szeptemberi Magyar Hét rendezvénysorozat keretében.

2016. szeptember 18-án a horvát zeneirodalom egyik legfontosabb alkotása, Ivan Zajc (1832–1914) *Zrínyi Miklós* című darabja csendült fel az Eszéki Horvát Nemzeti Színház előadásában a Magyar Állami Operaházban. *Szigetvári Zrínyi Miklós* címmel tartottak nemzetközi emlékkonferenciát Szigetváron 2016. szeptember 23-án és 24-én. A szervezők a tanácskozást „Zrínyi Miklós levágott fejének eltemetésére emlékezve” rendezték meg. 2016. szeptember 25-én Hedry Mária *Zrínyi Ilona* című monodramáját mutatták be a budapesti Klebelsberg Kamaraszínházban. A Zrínyi-hagyományokat ápoló határ menti települések találkozáját rendezték meg 2016. október 1-jén a Somogy megyei Órtiloson, a község közelében a költő-hadvezér Zrínyi Miklós által alapított egykori Zrínyiúvár környékén található tizenkét falu részvételével. Az eseményen a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a települések önkormányzatai emlékeztek meg a szigetvári Zrínyi Miklósról.

2016. október 4-én és 5-én a Zágrábi Tudományegyetem magyar szakos és török szakos hallgatói látogattak el Szigetvárra, hogy megemlékezzenek a 450 évvel azelőtti eseményekről. 2016 szeptemberében *Somogyi Győző* képzőművésznek a *Szigeti veszedelem*-hez készített rajzaiból álló kiállítás nyílt Szigetváron a várban. A megnyitón *Balog Zoltán* miniszter arról szólt, hogy fontos szembenézni nemzeti múltunkkal, annak révén lehetünk ma azok, akik vagyunk. A szigetvári hősök helytállásában, az ő történetükben sok minden van, amiért érdemes élni, és ha elkerülhetetlen, akkor érdemes meghalni is: ezek a haza, az otthon, a család, a népünk. A miniszter szerint a ma embere ezen eseményeknek, a hősiességnek a tudományos feltárás, az ismeretterjesztés révén is részesévé válhat, de „a királyi út” a kultúra és a művészet birtoklása. A *Szigeti veszedelem* legújabb kiadásában együtt szerepelnek a közérthetőbb, 21. századi nyelvezetű szöveg és Somogyi Győző tízéves munkával elkészített képei, amelyek nemcsak közel hozzák a múltat, hanem oda is visznek hozzá – mondta a miniszter.

Hóvári János, a Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566 Emlékév Emlékbizottság elnöke kiemelte: az emlékév arról is szól, hogy „leporolják a Zrínyi-hagyományt”, aminek érdekében Zrínyi-szobor, -kép, -zenemű készült, történelmi munkák jelentek meg. Vass Péter, Szigetvár polgármestere annak jelentőségét hangsúlyozta, hogy Zrínyi Miklósnak kiállítással is emléket állíthattak a szigetvári várban. Az emlékév kiemelt eseményeként október 11-én tartották *Vajda János Zrínyi* című oratóriumának ősbemutatóját a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében. A művet november 7-én tűzték műsorra a pécsi Kodály Központban. Október 21–22. között pedig *A Zrínyiek kora* címmel rendeztek tudományos konferenciát Zágrábban a Horvát Tudományos Akadémia és az MTA közreműködésével.

2016-ban a *szigetvári Zrínyi Miklós-emlékév keretében* Csáktornyán a Muraköz Múzeumban mr. sc. Valdimir Kalšan igazgató és a Csáktornyai Zrínyi Gárda kezdeményezésére kiállítást szerveztek, amelyre Bécsből hozták el a szigetvári Zrínyi Miklós szabályját és sisakját, amelyeket ünnepélyes megnyitóval egybekötve állítottak ki a szigetvári ütközet 450. évfordulója alkalmával. A szigetvári hős, Zrínyi levágott fejének az eltemetésére emlékezve Csáktornya városvezetése a Zrínyi Gárdával együttműködve rendezte meg a kiállítást.

107–108. kép: A szigetvári vár ostromának 450. évfordulójának alkalmából 2016. szeptember 8-án a baranyai városba látogatott Áder János meghívására Veysi Kaynak török miniszterelnök-helyettes és Kolinđa Grabar-Kitarović horvát államfő, akik részt vettek a nemzeti kegyeleti emlékülésen és felavatták a Szigetvár 1566-os védőinek tiszteletére emelt szoborcsoportot. (Fotó: Dévényi Veronika, Forrás: <https://honvedelem.hu/galeriak/ader-janos-szigetvar-vedoi-peldat-mutattak-az-egesz-vilagnak/>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

109–110. kép: A szigetvári Zrínyi Miklós szablyáját és sisakját a Csáktornyai Muraköz Múzeum Zrínyi-termében állították ki 2016-ban a szigetvári ütközet 450. évfordulója alkalmából. A kiállításra első alkalommal hozták el Bécsből a harci eszközöket a Muraközbe. A kiállítás kurátora Ana Šestak volt, a megnyitó berszédet mr. sc. Valdimir Kalšan múzeumigazgató, Zrínyi-kutató mondta e kivételes jubileumi kiállítás alkalmából. (Forrás: <https://medjimurska-zupanija.hr/2016/09/17/kaciga-i-sablja-nikole-iv-zrinskog-izlozene-u-muzeju-medimurja-cakovec/>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

5. 2. 1. Közös Zrínyi-szoboravatások Szigetváron, Csáktornyan és Szentilonán (Šenkovec)

2008 decemberétől 2016 szeptemberéig köztéri *Zrínyi-szobrok* avatására került sor Csáktornyan, Szigetváron és Szentilonán (Šenkovec). A szigetvári Zrínyi Miklós köztéri szobrát a Zrínyi Gárda kezdeményezésére s támogatásával avatták fel. 2016. szeptember 7-én a Zrínyi-napok rendezvénysorozat alkalmával avatták fel *Szabó Tamás* Munkácsy-díjas szobrászművész, az MMA rendes tagja szoborcsoportját a szigetvári várban, amely Szigetvár 1566-os védőinek a tiszteletére készült. A 2016-os emlékévhöz kapcsolódóan 2017 májusában adták át Zágrábban a szigetvári Zrínyi Miklós (Nikola Šubić Zrinski) fehér márvány mellsobrát a Zrínyi téren a Horvát Tudományos Művészeti Akadémia (HAZU) támogatásával.

111–114. kép: 2009. szeptember 6-án állították fel Szigetváron a hős Zrínyi Miklós szobrát, amelyet Mihael Štebih csáktornyai szobrász alkotott a Zrínyi Gárda megbízásából. A Zrínyi Gárda tagjai a szigetvári vitézekkel közösen emlékeztek meg a szigetvári Magyar–Török Barátság Emlékparkban az 1566-os csatáról, amelynek a 443. jubileumát ünnepelték. 2017. szeptember 11-én a Zrínyi Gárda újra megtisztelte az 1566-os csata emlékét a 451. jubileum alkalmából. Forrás: http://www.zrinska-garda.hr/old/Siget_2009.htm; <https://www.cakovec.hr/web/madarskoj-obiljezna-451-obljetnica-sigetske-bitke/#>; Letöltve: 2020. 04. 03.)

115. kép: 2008 decemberében avatták fel Csáktornyaán a szigetvári Zrínyi Miklós köztéri szobrát a város parkjában, a hős születésének 500. évfordulója alkalmából, amelyet Mihael Štebih (a kép közepén) csáktornyai szobrászművész alkotott. Forrás: http://www.zrinska-garda.hr/old/Otkrivanje_2008.htm; Letöltve: 2020. 04. 03.)

116–117. kép: Csáktornyától nem messze fekvő Szentilonán (Šenkovec) avatták fel a szigetvári Zrínyi Miklós mellszobrát 2016-ban, a Zrínyi-mauzóleum közelében, a Szent Ilona-templom előtti téren, ahol évente ünnepélyes keretek közt, majd szentmisével emlékeznek meg a hős ütközetéről. A megemlékezéseken Csáktornya városvezetése és a Zrínyi Gárda tagjai is jelen vannak. 2016-ban ünnepélyes keretek közt avattak emléktáblát a szigetvári Zrínyi Miklós tiszteletére Csáktornyán. Ante Jurkić szobrászművész alkotását a vár bástyájának a falára helyezték el. (Forrás: <https://medjimurska-zupanija.hr/2016/09/06/u-senkovcu-obiljezana-ju-nacka-pogibija-nikole-zrinskog-sigetskog-450-obljetnica-sigetske-bitke/>; <https://medjimurska-zupanija.hr/2016/09/20/otkrivena-spomen-ploca-nikoli-subicu-zrinskom>; Letöltve: 2020. 04. 10.)

118–119. kép: A szigetvári ostrom története, üzenete és dicsősége széles körben példaként szolgálhat a nemzet életében. E céllal, Zrínyi Miklós halálának 450. évfordulója emlékére „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” címmel a kormány 2016-ot emlékévvé nyilvánította, Szigetvárt pedig nemzeti emlékhellyé. 2016. szeptember 5-én Szigetvár „történelmi emlékhelyből” „nemzeti emlékhely” lett. 2016. szeptember 7-án avatták fel a szigetvári vár udvarán Szabó Tamás szoborcsoportját, amelyet az 1566-os vár védőinek a tiszteletére alkotott meg. (Forrás: <http://moosz.com/hirek/nemzeti-emlekhely-a-szigetvari-var>; <https://honvedelem.hu/galeriak/a-zrinyiek-nemcsak-hosok-hanem-hazafiak-is-voltak/> Letöltve: 2020. 04. 04.)

120–121. kép: A szigetvári Zrínyi Miklós (Nikola Šubić Zrinski) tiszteletére 2017 májusában állítottak mellszobrot Zágrábban a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia (Hrvatska akademija znanosti i umetnosti) Zrínyi téri palotája bejáratától nyugatra. A fehér márványból készült művet Zvonko Kusić, az akadémia elnöke, Milan Bandić, Zágráb polgármestere és az alkotó, Vladimir Herljević szobrászművész leplezte le. Így 451 év elteltével Zágráb is kapott egy szigetvári Zrínyi Miklós-szobrot. (Forrás: <https://narod.hr/wp-content/uploads/2017/05/hazu2.jpg>; <https://narod.hr/wp-content/uploads/2017/05/hazu.jpg> Letöltve: 2020. 04. 10.)

5. 3. A szigetvári Zrínyi Miklós, valamint a csáktornyai a költő-hadvezér Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter kultusza Szigetváron, Csáktornyán és a Muraközben a különböző (magyar–horvát) megítélések kereszttűzében

*Prof. dr. Pálffy Géza, az MTA BTK Történettudományi Intézete történésze szerint a szigetvári Zrínyi Miklós napjainkban inkább magyar hős, habár annak idején az őrségének mintegy fele Szigetváron horvát volt, és ténylegesen ő is legalább annyira volt horvát, mint magyar. A magyarországi részen a szigetvári Zrínyi Miklóst mint nemzeti hőst a 19–20. században bizonyos fokig kisajátították, ám ez annyiban érthető, hogy ő horvát létére jó magyar is volt. Átköltözött a szűkebb Magyarországra, s így sok tekintetben identitást, nyelvet és lojalitást is váltott. Közelebb áll a magyarországi magyarokhoz azért is, mert Szigetvár ma is Magyarországon van. A politikus, katona és költő Zrínyi Miklós már bonyolultabb, hiszen őt horvátul „csáktornyai Zrínyi Miklósnak” (Nikola Zrinski Čakovečki) nevezik, és Csáktornya ma Horvátországban található. Ezért ő egyszerre horvát hős is a mai magyar és horvát emberek számára, miközben magyar nyelven publikált, magyarul írta a *Szigeti veszedelmet*, és a hadtudományi műveit is magyarul vetette papírra. A téli hadjáratot is Magyarországon vezette, noha Eszék (Osijek) ma már Horvátország része, miközben horvát–szlávón bán is volt. Testvérének, Zrínyi Péternek viszont Magyarországon napjainkban minimális a kultusza. Ő sokkal inkább Horvátország hőse. De ez azzal is magyarázható, hogy a két fivér már a 17. században felosztotta a horvát–szlávón és a magyar területek irányítását egymást között. Végh Ferenc a Muraközrel foglalkozva vizsgálta azt meg, miként osztoztak meg a testvérek az akkor még Zala megyéhez tartozó muraközi birtokokon is.*

122. kép: Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc mellszobra Bécsújhelyen (Wiener Neustadt) 2019-ben került felavatásra a Zrínyi Gárda támogatásával. (Forrás: <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; Letöltve:2020.04.19.)

123. kép: Prof. dr. Pálffy Géza történész „Zrínyi Miklós vati hadimustrájának részletes történelmi felkutatása, publikálása és ezzel a község történelmi hírnevének öregbítéséért kifejtett lelkes és fáradhatatlan munkásságáért” nyerte el Külsővat díszpolgári címét 2016. október 22-én. A történész kezében a díszpolgári oklevél és az érme. (Forrás: <https://tti.btk.mta.hu/esemenyek/rendezvenyek-unnepszek-dijatadok/2455-kulsovat-diszpolgara-lett-palffy-geza.html>; Feltötve: 2020. 04. 04.)

1866-ban *Ante Starčević* horvát politikus felszólalt a horvát parlamentben (a Saborban) és azt mondta, hogy a szigetvári Zrínyi Miklós, a magyar Leonidász

124-125. kép: A szigetvári hős Zrínyi Miklós köztéri szobra Szigetváron a Vigadó Kulturális Központ előtt. A költő-hadvezér Zrínyi Miklós relieffe a Zrínyi-emlékoszlopon Csáktornya főterén és Zrínyi Péter köztéri mellszobra Csáktornyan. (Forrás: <https://www.kozterkep.hu/6373/zrinyi-miklos#vetito=27212>; <http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/zrinyi-miklos-koelto-es-hadvezer-1664-november-18-hunyt-el-0> Letöltve: 2020. 04. 04.)

Pálffy Géza meglátása tehát az, hogy a magyarok mind a szigetvári Zrínyi Miklóst, mind a politikus, költő és hadvezér Zrínyi Miklóst sokkal közelebb érzik magunkhoz, mint Zrínyi Pétert, akit úgymond átengedték a horvátoknak. Ő a horvát nemzeti kultúrának és történelemnek, tudománynak és irodalomnak a szimbolikus alakja, ahogy Magyarországon a téli hadjárat vezetője, a kiváló eposz- és hadtudományi író, Zrínyi Miklós. 1919-ben hozták vissza Zrínyi Péter hamvait Bécsújhelyről Zágrábra, akkor a Zágrábi Katedrálisban helyezték el. Hőssé avatták ugyanúgy, ahogy a magyarok tették a Rákóczi-emigráció tagjaival, akiknek hamvait ezzel közel egyidejűleg szállították az akkori Magyarországra (Kassára) haza. A nemzeti ébredés idején, a 19. század végén és a 20. század elején a horvátoknál egyértelműen Zrínyi Péter számított „igazi hősnek”.

csak a magyaroknak volt a hőse. Az aktuálpolitika tehát mindig is befolyásolta a kultusz ápolását.

Dr. Fodor Pál, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának a főigazgatója egyben a Kutatóközpont Történettudományi Intézetének igazgatója nyomatékosította, hogy a horvát–magyar államközösség több mint nyolcszáz évig állt fenn. A magyar történészek nem tartották normális dolognak, hogy az 1945 után bekövetkezett politikai változások miatt gyakorlatilag teljesen elfelejtették a közös nyolcszáz évet. Nem tartották helyesnek, hogy a 20. századi változások hatására mindazt, amit korábban válllvetve vallottak, mindegyik ország vagy nép ki akarta sajátítani magának. Így lettek egykor közös hőseink, a Zrínyiek az egyik nép szemében horvát, a másikéban pedig magyar hősök. A horvátoknál még bonyo-

lították a közös hőseink, a Zrínyiek az egyik nép szemében horvát, a másikéban pedig magyar hősök. A horvátoknál még bonyo-

lultabb lett a dolog, mert még a Zrínyi családot is kettészedték: Zrínyi Péterből a horvátok nemzeti hőst faragtak, Zrínyi Miklóst pedig meghagyták a magyaroknak. De hála Istennek, hogy az utóbbi időben Zrínyi Miklóst felfedezték maguknak is. Sokak számára világos volt, hogy vissza kell helyezni a dolgokat a saját koruk összefüggésrendszerébe, mert akkor számos jelenség sokkal érthetőbbé válik. Az első pillanattól kezdve próbáltak lépéseket tenni annak érdekében, hogy a valamikor szoros kapcsolatban levő népek és ezek történetírása közelebb kerüljön egymáshoz. Így került sor a megelőző tíz évben közös magyar–horvát nemzetközi konferenciák szervezésére az MTA BTK történészei és a horvátországi történettudományi kutatóközpontok, egyetemek közt. Fodor Pál igazgató a szerzővel készült interjújában nyilatkozta (2018): *Azt hiszem, jó úton haladunk afelé, hogy a korábban „elmagyarosított” és „elhorvátosított” Zrínyieket úgy lássuk, ahogy a saját korukban látták őket mások és ők magukat: hogy ezek a Zrínyiek egyszerre voltak birodalmi arisztokraták, jó magyar és horvátok főurak. Ez felel meg a kor szellemének. Mindkét ország és nép elégedetten nézhet vissza erre az időszakra és ezekre a hősökre. Semmi ok arra, hogy veszekedjünk rajtuk, inkább bölcsen és okosan osztozzunk meg rajtuk.*

Prof. dr. Padányi József vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettese élő adásaiban is említette a Zrínyi dinasztia kettős identitását, hiszen mind a magyar, mind a horvát kultúra, nyelv, identitás párhuzamosan jelen volt pl. Zrínyi Miklós költő és hadvezér életében. A professzor véleménye szerint Zrínyi Miklós korában sem igazán érdekelt senkit, hogy magyar, vagy horvát, hanem az volt a fontos, hogy mit tett a hazáért. Azért a hazáért, ami akkor még közös volt. Az is igaz, hogy Šubićnak és Nikolának hívták a szigetvári hőst. A dédunokáját már Miklósnak, ennek testvérét Petarnak nevezték. Az egyik a horvát, a másik a magyar irodalom nagyjá. Nem azt kell kérdezni, hogy horvát volt-e vagy magyar, hanem azt kell vizsgálni, hogy mit tett a hazáért. Akkoriban igazából senki nem tett különbséget ebben, mert a nyelv nem választott el, hiszen mindenki beszélt a határ mentén minden szükséges nyelven: magyarul, horvátul, törökül stb. Ha elmegy az ember ma Szigetvárra és megnézi a magyar emléktáblákat, tele vannak felismerhetően horvát vagy szláv eredetű nevekkal, rengeteg -ics végződéssel. Senki nem kérdezte az első és a második világháborúban, hogy mi a nemzetiséged, hanem azt, hogy hol harcolsz. A Zrínyiek korában azt kérdezték, hogy *keresztény vagy muzulmán* oldalon harcolsz-e.

Ne felejtjük el, hogy akkoriban a hadakozás egy volt a mesterségek közül. Szigetvár ostrománál török oldalon magyarok is harcoltak. A mohácsi csatában a török tüzérségnél leírták, hogy keresztény ágyúvivők is voltak. Szigetvár ostrománál a török tüzérség vezetőjét úgy hívták, hogy Ali Portug, aki keresztény, portugál ember volt. Tehát, nem az számított, hogy mi a nemzeted, hanem

130. kép: **Dr. Fodor Pál**, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának a főigazgatója. Forrás: <https://tti.btk.mta.hu/tagok/user-profile/pfodor.html>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

hogy melyik oldalon állsz. S ebből a szempontból minden Zrínyi a mi oldalunkon állt, mondta Padányi József vezérőrnagy a szerzővel készült interjújában (2018). Szerinte: *ebből kifolyólag a kultuszeremtés is attól függ, hogy milyen gyökerekhez megyünk vissza, de a gyökerek nem elegendők, az is fontos, hogy mit akartak elérni és mit tettek abban a korban, amelyben éltek. A Zrínyiek kultuszának az elemzéséhez ez is hozzátartozik, lehetne ez is egy kiindulópont, hogy nézzük meg, mit tettek a magyar és a horvát nép történetében, életében. Nyilvánvalóan mindkét nemzethez tartoztak, mindkét nemzetért harcoltak mint hadvezérek.*

Padányi József még azt is kihangsúlyozta, hogy nemcsak Zrínyi Miklósnak van kultusza, hanem a családja egyéb rokonsági ágának is, Zrínyi Péternek, Zrínyi Ilonának, de még Zrínyi Ádámnak is, és természetesen a dédapjának is, a szigetvári Zrínyi Miklósnak. Ha a Zrínyi-dinasztia teljes kultuszát át szeretnénk látni, elképzelhető volna a jövőben egy ilyen jellegű kutatás megszervezése is, és ezt mint rektorhelyettes fontosnak tartja, mert példaképek mindig kellenek. A kutatás kiterjedhetne a szigetvári Zrínyi Miklóstól kezdve, vagy még korábról indulva egészen II. Rákóczi Ferencig. A magyar történelemnek ez az időszaka egy erős kétszáz éve volna. Ráadásul olyan kétszáz éve, amely meghatározó a mai napig a magyar történelemben, és a Zrínyiek ebben a meghatározó kétszáz évben főszerepet játszottak. Mindig felmutatható *példaképek* lehetnek a mai ifjúságnak is. A vezérőrnagy úgy véli, hogy a fiatalok azok, akik a mai internetes világban is minden további nélkül jól elérhetők. Ha megtekintjük a YouTube-on a szigetvári csata animációs feldolgozását, több mint kétszázezer letöltés van mögötte. Ez elképesztően nagy szám egy történelmi animációs film tekintetében.

127. kép: **Prof. dr. Padányi József vezérőrnagy** (saját gyűjteményéből)

Nagy eredmény, hogy a rég elhalt, dicső elődöket olyan korszerű eszközökkel tudja felmutatni az animációs film, amelyet a mai ifjúság is örömmel fogyaszt. Ez nagyon szép eredmény a kultuszeremtésben, mondta Padányi József.

Dr. Hausner Gábor hadtörténész, szerkesztő a szerzővel készült interjújában (2018) elmondta, hogy amikor először, a múlt század '80-as éveiben elment mint a Zrínyi-könyvtár kutatócsoport tagja a Zágrábi Egyetemi Könyvtárba a Zrínyi-könyvtár anyagát feldolgozni, akkor egy még kicsit bizalmatlanul néztek rá, habár lehetővé tették a

kutatást, amelyet egy akadémikus vezetett, dr. Klaniczay Tibor. Szerinte a horvátoknak Zrínyi Miklós nem volt úgy szívük csücske, mint Zrínyi Péter. Talán azért sem, mert Zrínyi Miklós magyarul írta műveit, és még nem volt rendszerváltás akkoriban, más volt a politikai légkör. Létezett az a hozzáállás, hogy mindenki csak a sajátjának szerette volna tudni Zrínyi Miklóst. Ez az attitűd rengeteget oldódott azóta, a szerkesztő megfogalmazásában: *haladunk arrafelé, hogy teljesen barátilag*

elférjünk egymás mellett a Zrínyiek kutatásában. Tudomásul vesszük, horvát is volt és magyar is volt egyszerre. Ez Zrínyi Miklósnak sem okozott gondot, lassan nekünk sem szabad hogy gondot okozzon. Hausner Gábor szerkesztője volt *A Zrínyi család ikonográfiája* (1997), *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében* (2007), *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* (2012), *Zrínyi-album* (2016) tanulmányköteteknek és kezdeményezője, összekötő személye a magyar–horvát, nemzetközi Zrínyi-kutatásoknak.

Bojan Kocijan, a Zrínyi Gárda tikárának a véleménye szerint Zrínyi Péternek nagyobb a kultusza Csáktornyán, mint Zrínyi Miklósnak, mert *mártírhalált* halt 1671-ben Bécsúhelyen (Wiener Neuerstadt): 13 havi fogság után, felségárulás vádjában bűnösnek találták, majd 1671.

április 30-án kivégezték. Zrínyi Péter *drámai halála* példaértékű a horvát nemzet számára. 2019-ben volt száz éve, hogy hazahozták a hamvait Bécsújhelyről Zágrába, és újra eltemették a Zágrábi Katedrálisban. Ezt az eseményt a Zrínyi Gárda 2019-ben meg is ünnepelte, hiszen kultikus jelentősége volt. Bojan Kocijan olvasott egy könyvet, amelyben Bécsújhely polgármestere nyilatkozta azt, hogy amikor átadja Zrínyi Péter hamvait a horvát küldöttségnek (1919), majd akkor mondja ki, hogy Zrínyi Pétert *felségárulás*

128. kép: Dr. Hausner Gábor alezredes a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Kari Napján tarott előadását 2018 februárjában, amelyben Zrínyi Miklós történelmileg kiemelkedő téli hadjáratát mutatta be a hallgatóság számára. (Fotó: Bodoróczkiné Bazsika Brigitta, Forrás: <https://hhk.uni-nke.hu/hirek/2018/02/03/zrinyi-miklos-peldakep-szamunkra>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

miatt végezték ki. Ezzel akart a császári udvar a horvát nemzeti tudatra hatni, példát statuálni, hogy mi fog történni, ha árulóvá váltok. Zrínyi Péter *Búcsúlevelét* horvát nyelven írta, ez is az identitását jelzi, ezért és a tragikus sorsa miatt is, meg a császári udvar felségárulásának az ügye miatt tartják fontosnak a hazájában a Zrínyiek közül.

1670. április 13-án éjjel távoztak Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc Csáktornyáról, Frangepán Katalin és leánya ott maradt. Zrínyit és Frangepánt a bécsújhelyi börtönbe zárták. Itt Zrínyi ékes latin nyelven írt egy öngazolást a királynak, amelyben bizonyítani igyekezett tetteit, és hivatkozott az uralkodó ígéretére, hogy nem lesz bántódása, ha megadja magát. Miklós bátyja és más ősei nagy érdemeire hivatkozva kegyelmet kért. Mindezt hiába tette. Egy év egy hónapi fogság után osztrák bíróság alkotmányellenesen – hiszen magyar főúr felett csak magyar bíróság ítélezhetett volna – halálra ítélte őt és sógorát. Zrínyi hősként, félelem nélkül lépett a vérpadra. Az 1671-ik esztendő április 30-án fejeztette le a Habsburg-zsarnokság Zrínyi Pétert és sógorát, Frangepán Ferenc Kristófot mint a Wesselényi-összeesküvés két belső tagját. Ezért is erősebb Zrínyi Péter kultusza manapság Csáktornyán, mint bátyjáé, Miklósé, Bojan Kocijan véleménye szerint.

A szigetvári Zrínyi Miklós, a dédapa hősi halált halt Szigetvár megvédése érdekében. Neki más gyökerű a kultusza, mint a költő Zrínyi Miklósnak, aki vadkan-baleset áldozata lett, mondta Bojan Kocijan.

129. kép: **Bojan Kocijan, a Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) titkára.** (Forrás: <https://sjever.hr/2019/12/19/zajednica-zrinske-garde-cakovec-ojacana-za-23-nova-civilna-clana-i-jednog-gardista/>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

zatokat is, hiszen egy emléktábla sok mindent elindíthat az itt élő emberekben. Lendván célszerű a táblaállítás távlatosan is, mert itt magyar nemzetiség is él. Nem hiszi, hogy Csáktornyán elhelyezhető volna magyarul egy emléktábla, habár a magyar nemzetiség Szlovéniában, a Muravidéken, Csáktornya közelségében él. Zrínyi Miklós költő és hadvezér kultuszát inkább a magyarok vállalják fel a muravidéki térségben.

130. kép: **Dr. Bence Lajos költő, szerkesztő, újságíró, Lendva.** (Forrás: <https://www.kl-kl.si/domoznanstvo/lendavski-znanstveni-portreti/dr-lajos-bence/>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

Péter a horvátok nemzeti hőse, ezért a szoboravatásának is országos jelleget adtak. A Zrínyi Gárda kezdeményezésére indult el Zrínyi Péter igazságtalan kivégzésének, mártírhalálának a rehabilitációja is – mondta Đuro Bel, a Csáktornyai Zrínyi Gárda elnöke, hittel és meggyőződéssel hangsúlyozva azt, hogy miért van kultusza Zrínyi Péternek Csáktornyán és egész Horvátországban.

Dr. Bence Lajos muraviéki költő, szerkesztő, újságíró véleménye szerint jó ötlet, hogy a Horvátok Egyesülete Lendván emléktáblát szándékozik elhelyezni Zrínyi Miklós tiszteletére a Horvát Ház falára a Fő utcán. Valahol el kell kezdeni a kultuszteremtést. Szerinte a magyar nemzetiségnek kötelessége volna támogatni ezt a kezdeményezést, vagy csatlakozni a horvátokhoz, hiszen Zrínyi Miklósnak voltak kapcsolatai a Bánffy dinasztiával, főleg Bánffy Kristóffal, és adathozható is a források alapján, mikor, hol, milyen alkalommal találkoztak Lendván stb. Be lehetne vonni a magyar nemzetiségi önkormányzatokat is, hiszen egy emléktábla sok mindent elindíthat az itt élő emberekben. Lendván célszerű a táblaállítás távlatosan is, mert itt magyar nemzetiség is él. Nem hiszi, hogy Csáktornyán elhelyezhető volna magyarul egy emléktábla, habár a magyar nemzetiség Szlovéniában, a Muravidéken, Csáktornya közelségében él. Zrínyi Miklós költő és hadvezér kultuszát inkább a magyarok vállalják fel a muravidéki térségben.

Đuro Bel, a Csáktornyai Zrínyi Gárda elnöke emlékeztet arra, hogy 2019-ben Bécsúlyhelyen Zrínyi Péternek szobort állítottak, ami pontosan száz évvel Zrínyi Péter csontjainak a hazahozatala után történt. A szobor felállítása is az egyesületük kezdeményezésére történt. A szigetvári Zrínyi Miklós szobrának a felállítását a parkban és Zrínyi Péter – Frangepán Ferenc szoborkomplexumát a Csáktornyai Múzeum bejáratánál is ők valósították meg.

A szoboregyüttes Zrínyi Péter búcsúját ábrázolja, azt a pillanatot, amikor elbúcsúzik feleségétől, Frangepán Katalintól a csáktornyai vár udvarán. Ezenkívül Szentilonán (Šenkovec) is felállították a Zrínyi-mauzóleum környékén a szigetvári Zrínyi Miklós mellszobrát a templom előtti téren. Szigetváron is felállításra került a Művelődési Ház előtt a szigetvári hős, Zrínyi Miklós szobra. Az is igaz, hogy a szoborállítások jogát nem volt könnyű megszerezniük, de végül is sikerült. Zrínyi Péter a horvátok nemzeti hőse, ezért a szoboravatásának is országos jelleget adtak. A Zrínyi Gárda kezdeményezésére indult el Zrínyi Péter igazságtalan kivégzésének, mártírhalálának a rehabilitációja is – mondta Đuro Bel, a Csáktornyai Zrínyi Gárda elnöke, hittel és meggyőződéssel hangsúlyozva azt, hogy miért van kultusza Zrínyi Péternek Csáktornyán és egész Horvátországban.

5. 4. Zrínyi Központ Lendván és Zrínyi Kutatóközpont Csáktornyán – új lehetőségek a kultuszteremtésben és a kultusz tartalmi elmélyítésében

Danino Kutnjak, a Muravidéki Horvát Kultúregyesület / Hrvaško kulturno društvo v Pomurju elnöke szerint Lendván az Európa Kulturális Fővárosa 2025 projekt keretében *Zrínyi Központot / Center Zrinskih* szeretnének létrehozni a Horvát Házban. Itt lenne az elnök irodája, és itt működne egy turisztikai-információs központ is. Az elképzelésük a megvalósulás felé halad. A következő intézmények és szervezetek anyagiakkal is támogatják a projektet: *Lendva Község / Občina Lendava, Međimurska županija / Muraköz megye és a külhonban élő Horvátok Országos Hivatala / Državni urad za Hrvate izven Republike Hrvatske*. A Zrínyi Központ elképzelésnek az volt

131. kép: Đuro Bel, a Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) elnöke. (Forrás: <https://muralist.hr/drustvo/intervju-duro-bel-zrinska-garda-njeguje-i-cuva-kult-zrinskih-i-frankopana/>; Letöltve: 202. 04. 04.)

az előzménye, hogy a Horvát Kultúregyesület keretében korábban többször is szerveztek a Zrínyiekről előadásokat, könyvbemutatókat, színpadi előadásokat. A Zrínyiek e programokban vagy fő-, vagy párhuzamos témaként helyet kaptak. A Zrínyiek a majdani központjuk nevében összekötnék a két szomszédos országot, főleg *Lendva Községet és Muraköz megyét*, mint két szomszédos régiót, ahol a Zrínyiek is éltek és ismert történelmi család tagjai voltak, a horvát és a magyar nemzethez egyaránt tartoztak, hiszen kettős identitással rendelkeztek, védtek a kereszténységet is a Muraközben és tágabb vonatkozásban is egész Európában.

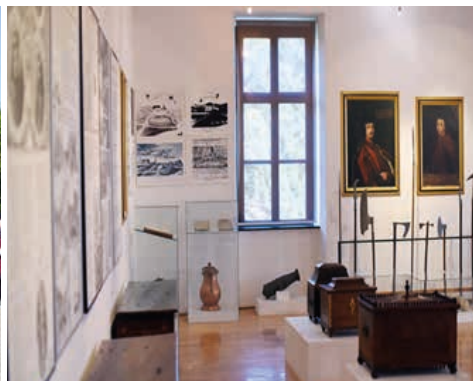
Az emlékezetük Lendvára is kiterjed, hiszen történelmi vonatkozásban fontos, hogy ne feledjük el a nemes nevüket és tetteiket. Nemcsak az épületet szeretné felújítani a Horvát Kultúregyesület, hanem az udvart is, amely teret adna egy szabadtéri színpadnak, és valahol a kerthelyiségben elhelyeznék a költő és hadvezér *Zrínyi Miklós mellszobrát* is, valamint egy *emléktáblát* a Fő utcai homlokzatára. A tábla Zrínyi Miklós *lendvai kapcsolataira* vonatkozna, hiszen 1639-ben itt járt Lendván, kapcsolatot tartott fenn a Bánffyakkal, elsősorban Bánffy Kirstóf várkapitánnyal, főúrral. „Tudnunk kell, hogy a Zrínyiek mit tettek a történelem során és erre *emlékeznünk kell*” – mondta Đanino Kutnjak elnök.

Bojan Kocijan, a Zrínyi Gárda titkára elmondása szerint 2016-ban a szigetvári csata és a szigetvári Zrínyi Miklós 450. évfordulója alkalmával szervezett nemzetközi konferencián *Alojzij Sobočanec*, a Zrínyi Gárda volt elnöke vetette fel, hogy létre kellene hozni Csáktornyán a *Zrínyi Kutatóintézetet*, amelynek keretében tudományos kutatásokat végeznének a Zrínyiek és a Frangepánok életéről, pályafutásukról és

irodalmi munkásságukkal kapcsolatosan. Két lehetőség volt a létrehozására. Az első az, hogy a zágrábi Történettudományi és Kulturologiai Kutatóintézet keretei között működne, a másik lehetőség pedig az, hogy önálló intézetként jöhetne létre, állami támogatással, és Csáktornyan, a Zrínyiek városában volna a székhelye. Muraköz megye vezetősége megígérte, hogy helyiséget biztosít erre a célra. A csáktornyai vár felújítására már kaptak támogatást az Európai Uniótól. A kutatóintézet alkalmazottjait állami költségvetésből finanszíroznák. A Zrínyi Gárda mint egyesület eljutott már egy olyan minőségi szintre, hogy támogatást adnának az említett kutatóintézetnek, és együtt is működnének velük. Ez volna a következő szakmai lépésük a jövőt illetően.

A kutatóintézet létrehozásának legnehezebb része a finanszírozás megoldása volna, hiszen szakembereket könnyebben meg lehetne szerezni, mivel azok léteznek, jó ideje együttműködnek velük. A Zrínyi Gáda megváltoztatta a státútumát azzal a céllal, hogy azt követően létre tudják hozni ezt a kutatóintézetet. A megyétől is megkapták a támogatást. Reménykednek abban is, hogy mindezt két év alatt létre is tudják hozni, és egy elfogadott programmal megindulhatnak a Zrínyiek és Frangepánok témájú kutatások Csáktornyan, mondta Bojan Kocijan.

Duro Bel, a Zrínyi Gárda elnöke szerint az egyesületük az intézet létrehozásának a technikai kivitelezésén dolgozik, hiszen a megalapítási aktuson, a döntésén túl vannak. A Zrínyi Kutatóintézet székhelye a Zrínyiek várában lesz, ott fog helyileg működni. Remélhetőleg 2020-ban már el is kezdi a működését. A 2019-es év folyamán adják ki az V. Zrínyi nemzetközi konferencia tanulmánykötetét, és az intézet tényleges beindulását követően a tudományos publikálás feladatát átadják a Zrínyi Intézetnek. A Zrínyi Gárda kezdeményezése tehát termékeny talajba került. Ezenkívül a Zrínyi Gárda a Horvát Sárkányrenddel és a horvát kormánnyal együtt deklarációt fogalmazott meg, amely arra irányult, hogy jogilag vizsgálják felül Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc 1671. április 30-i kivégzésének ügyét, és rehabilitálják a kivégzetteket, akik igazságtalanul voltak elítélve a Habsburg-hatalom által.

132–133. kép: A Csáktornyai Zrínyi Gárda Zrínyi Miklós költő és hadvezér emlékoszlópa előtt díszőrségben. A Csáktornyai Múzeum Zrínyi-terme, ahol állandó kiállítási gyűjteményben látható a Zrínyiek története és tárgyi hagyatéka. (Forrás: <https://hotelpark.hr/en/destinations/welcome-cakovec-7/>; <https://www.zrinska-garda.hr/arhivum>; <https://lokalni.vecernji.hr/zupanje/u-me-imurju-i-danas-kaoda-stoluje-obi-telj-zrinski-98>; Letöltve: 2020. 04. 05.)

5. 4. Mi hiányzik a Zrínyi-kultusból a magyarországi és horvátországi általános iskolai oktatásban?

Kovácsné Kővágó Anna, a murakeresztúri, horvát nemzetiségi nyelvet oktató Zrínyi Miklós Általános Iskola igazgatója szerint a jövőben az iskolában egy *Zrínyi emléksorozat* szeretnének kialakítani, ahol helyi, helytörténeti jelleggel egy állandó gyűjteményt állítanának össze abból az anyagból, amely az iskolájukban a *Zrínyi-projektjeikben* felhalmozódott. Ezt a kiállítandó anyagot tudnák majd népszerűsíteni és felhasználni a *népismeret* tantárgy oktatásában. Nem egy bezárt helyiséget képzeltek el, hanem mindenki számára hozzáférhető, élő anyagot, hiszen az igazgatónő hiányolja a történelemkönyvekből azt az ismerethalmazt, amit nekik, zalaiaknak meg kellene tanítaniuk a Zrínyiekkel kapcsolatosan. A *Zrínyi-szobában* lenne elhelyezve az adatbázis, és a tanulók ezt tudni fogják használni.

Paál István, a Zalai Magyar Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zalaegerszegi Szervezetének az elnöke szerint helyére kellen tenni történetileg is Zrínyi Miklóst, mert kimagasló vitézi érdemei és katonai, hadászati eredményei voltak. A fiataloknak példaként fel lehet hozni, mert keveset tudnak róla a tankönyvekből. Az egyesület tagjai minden évben Zrínyi Miklós halálának az évfordulóján koszorúznak Zrínyifalván (Kuršanec), Szentilonán a kápolna mellett, de Csáktornyan is a dédapa Zrínyi Miklós szobra előtt, a város központjában, a Zrínyi-emlékoszlop közelében. Az alapszabályukban is benne van, s úgy hirdetik magukat, hogy történelmi hagyományápolók, akik a történelmi személyiségek, kítűnőségek történelmi ápolását vállalták fel. Népszerűsítik, ápolják a történelmi események és személyiségek emlékét is. Szeretnék mindezt példaképp a fiatalok elé állítani publikációkban vagy vizuális előadásokban. Paál István véleménye szerint a rendszerváltoztatásig elmúlt több mint négy évtizedben, a szocializmus idején a magyar nemzeti tudat területén nagy űr keletkezett. Az idősebbekben még él Zrínyi Miklós kultusza, főleg a '70-es korosztályban, ők értik az egyesület céljait is. Az ünnepi beszédében is mindig kitér erre, és felhívja a történelemtanárok figyelmét ezekre a hiányosságokra. Szerinte Zrínyi nem méltó helyre került a történelmi és az irodalmi kánonban, több figyelmet kellene ráirányítani, többet kellene közvetíteni az irodalmi munkásságából és a munkáiból, mert olyan szintű hazai történelmi személy, akiből kevés volt a magyar történelemben, mondta Paál István.

Bojan Kocijan, a Zrínyi Gárda titkárának a véleménye szerint emelni lehetne a Zrínyiekről szóló történelmi anyag terjedelmét és szintjét a horvátországi tankönyvekben azzal is, ha Csáktornyan létrejön a *Zrínyi Kutatóintézet*, amelynek keretében tudományos kutatásokat végeznének a Zrínyiek és a Frangepánok életéről, pályafutásukról és irodalmi munkásságukról. Ezek a témák is a horvát történelem részeit képezik, hiszen a Zrínyiek gazdag múlttal rendelkeznek. Az említett főúri családoknak kutatásra méltó értékeik vannak, és nagyobb mértékben kellene vizsgálni őket tudományos szinten, mint ezt eddig tették. S ezt követően a tudományos eredmények bekerülhetnek a horvát tankönyvekbe is olyan mértékben, ahogy ezt a mai kor történelem- és irodalomtudománya megköveteli.

Szakáll Tibor, a zalakomári Somssich Antal Általános Iskola igazgatója szerint az általános iskolában Zrínyi Miklós műveit nem tanítják különösebben, de utalnak rá a

források alapján, amikor a gyerekek 6. és 7. osztályban tanulják a Zrínyiek korát. Véleménye szerint *Zrínyi Miklós* gondolkodásban messze megelőzte a korát, az akkori európai katonai teoretikusokat, gondolkodókat. Mindkét nemzet a magáénak vallja őt, hiszen születése Horvátországhoz köti, Csáktornyán és környékén rendelkeztek birtokokkal, a csáktornyai vár is az övék volt. Szerinte is az iskolában többet és bőségesebb tananyaggal kellene tanítani a Zrínyi család tagjai, közöttük Zrínyi Miklós költő és hadvezér szerepét.

Dr. Négyesi Lajos hadszíntérkutató, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának honvéd tisztjelöltjeit évről-évre elviszi Zrínyi-Újvárra az emlékhelyre, és ott tart számukra órát, a helyszínen bemutatva nekik a kutatások eredményeit. A rendszeres programot a Hadtörténelmi Tanszék vezetője, Csikány Tamás ezredes úr kezdeményezte. Négyesi Lajos, amikor hívják, helyi kezdeményezésre is odautazik és bemutatja a kutatásait. Kezdetben az egyetemi hallgatókat Szigetvárra vitték, most már ugyanolyan súllyal elmennek Zrínyi-Újvárra is, az is bekerült a programba. Az egyetem szempontjából is fontos emlékhellyé vált Zrínyi-Újvár.

Térségi szinten is szerveznek ide Zrínyi-emléktúrákat, és bemutatják Zrínyi-Újvárt mint erődítményt és várat is. Vannak spontán érdeklődők is, pl. Szombathelyről jött egy csoport, mert kíváncsiak voltak Zrínyi-Újvárra. Ha aktívabb sajtóvisszhangja lenne ennek, nem csak tudományos lapokban írnának róla, akkor az kelthetne olyan érdeklődést, hogy többen jönnének megtekinteni. Budapestről kevésbé tudnak idejárni,

134. kép: A beleznai IKSZT-ben dr. Négyesi Lajos alezredes, hadszíntérkutató, a Honvédelmi Minisztérium kegyeleti diplomáciáért felelős miniszteri biztosának belföldi szakreferense vezette körbe a fiatalokat a helyszíneken, és előadást tartott a tisztjelölteknek 2017 szeptemberében. Fotó: Kocsis Edit. (Forrás: <https://www.zaol.hu/kozelet/kolto-hadv-ezer-zrinyi-miklos-egyetlen-magyarorszag-i-emlekhelyen-jartak-2163877/>, Letöltve: 2020. 04. 05.)

ni, hogy minden hétvégén csoportokat vezessenek. Szükséges volna ennek az infrastruktúráját is kiépíteni, vagy egyetemet végzett fiatal történészeket erre alkalmazni, ill. felkészíteni ilyen idegenvezetésekre. Erre is volt kezdeményezésük és javaslatuk is, mivel az is személyfüggő. Ha a turizmust jobban szeretnék fejleszteni Murakeresztúron vagy a Muravidéken, ha jobban integrálnák, akkor Zrínyi-Újvár ennek nagyon fontos objektuma lehetne.

Zdravec Szekeres Ilona szlovéniai magyartanár a Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola tanulóival együtt jelen volt a 2017 októberében megszervezett, Zrínyi Miklós-nak szentelt Tehetséggondozó nap keretében megvalósított csáktornyai kiránduláson. Utána kíváncsi volt a tanulók véleményére, ezért felmérést íratott velük. A tanulók lelkesek voltak. Megállapította, hogy sok minden megmaradt bennünk és megnyerte a tetszésüket, annak ellenére, hogy tanítás után kellett elmenniük erre a programra. A Zrínyi-kirándulás ötletét adó Zágorec-Csuka Judit könyvtárostanárral kezdeményezését csodálatosnak tartja, egyben dicséretesnek, hogy a központi 1. Számú Lendvai

Kétnyelvű Általános Iskola kivitelezőként funkcionált. Tetszett neki az is, hogy a kisebb kétnyelvű általános iskolákat is bekapcsolták a programba, csatlakozhattak a göntérháziak mellett a dobronaki tanulók is, akik tanáraikkal együtt járták be az emlékhelyeket: megtekintették a csáktornyai várat és a Zrínyi-emlékoszlopot a város központjában, így alakulhat, erősödhet bennük a hazaszeretet. Véleménye szerint: *a hazaszeretetről és a magyarságtudatról nem prédikálni kell, hanem el kell vezetni a gyerekeket ilyen emlékhelyekre, ezeket meg kell nekik mutatni, és ezekről tartalmilag ott kell nekik a helyszínen beszélni, ott kell bemutatást szervezni, ahol ezek vannak.* Úgy gondolja, így lesz majd elvárható, hogy később ők is átadják ezt a hagyományt az utódaiknak.

A folytatását úgy tudná elképzelni, hogy ezt a kis csapatot a 49 tanulóval és tanáraikkal együtt el kellene vinni még Szigetvárra is. Akár egy következő tehetséggondozó nap alkalmával, vagy valamilyen ajándékkirándulás programjaként. Zrínyi Miklós költő után a dédapa Zrínyi Miklós kultuszát kellene megtisztelni és összekötni a költő Zrínyi kultuszával. Olyan lehetőség a Muravidéken a kétnyelvű általános iskolákban nincsen ahhoz, hogy ezt a programot minden gyereknek felkínálják. Azokat a tanulókat kellene ezzel megszólítani, akik a magyar nyelvet anyanyelvként tanulják, és a magyar történelem iránt is érdeklődnek.

Bizonyára nehéz volna általános iskolában belemerülni Zrínyi Miklós műveibe, elemezni, értelmezni azokat, talán a középiskolás korosztály jobban megértené, célszerűbb volna ezt középiskolában tanítani. Magyarországon sem oktatják általános iskolában, kikerült az általános iskolai irodalom tananyagából. Most nagyon erős a kortárs irodalommal való foglalkozás, így a barokk kor irodalma nem éppen könnyen érthető a tanulóknak, mondta még Zadravec Szekeres Ilona magyartanár.

135. kép: Prof. Dr. Gadányi Károly ösztöndíjasok a murakeresztúri, horvát nemzetiségi nyelvet oktató Zrínyi Miklós Általános Iskolában, a 2008/2009-es tanévben: Szabó Péter 5., Bencze Alexandra 6., Novák Sára 7. és Tislerics Laura 8. osztályos tanuló. Kővágó Károlyné lett az év pedagógusa. (Forrás: <https://www.zaol.hu/kozelet/kolto-hadvezer-zrinyi-miklos-egyetlen-magyarorszagi-emlekhelyen-jartak-2163877/>; Letöltve: 2020. 04. 05.)

136–137. kép: Professzor Dr. Gadányi Károly Ösztöndíj Murakeresztúron. A Zrínyi-napok eseményei 2018 szeptemberében a murakeresztúri, horvát nemzetiségi nyelvet oktató Zrínyi Miklós Általános Iskolában. A csoportkép közepén prof. dr. Gadányi Károly, az ösztöndíj alapítója, Murakeresztúr szülöttje és díszpolgára. Ösztöndíjasai a 2018/19-es tanévben: Orbán Flóra, Zsuzek Zétény Márton, Rákos Nóra Anna és Virovecz Anna. Az év alkotó pedagógusa címet pedig Bedi Gyöngyi kapta. A Zrínyi-dolgozatok díjkiosztása a Zrínyi-kiállítással egybekötött rendezvényen az iskola aulájában. (Forrás: <https://www.facebook.com/670132119817149/photos/a.1108742315956125/1108757819287908/?type=3&theater>; Letöltve: 2020. 04. 15.)

6. A Zrínyiek kultusza Szlovéniában

6. 1. Előzmények – Az alsólendvai Bánffyok és a csáktornyai Zrínyiek között kialakult kapcsolatok a 16. és a 17. században⁶

A 16. század második felében a jelentősebb főúri központok a nyugati végeken a magyar kultúra fontos, meghatározó helyei voltak. A Nádasdyak, a Batthyányak, a Thurzó család mellett az ország közvetlen peremvidékén is élénk mozgás volt megfigyel-

138–139. kép: A *Calendarium historicum* című könyv, a nevezetes 450 éves Bánffy napló, amely jelenleg a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtárban található. (Forrás: bal oldali kép: <http://www.vasidigitkonyvtar.hu:8080/web/guest/4/>; jobb oldali kép: https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Alsóindvai_Bánffy_nemzetség_naplója; Letöltve: 2020. 03. 21.)

hető, különösképpen a Mura mentén. A mi vidékünkön a Zrínyiek és az alsólendvai Bánffyok udvarában volt pezsgő kulturális élet. A középkori magyar hatalmi hierarchia keretében rendkívül fontos szerepet betöltő Bánffyok kultúrapártoló és mecénási tevékenységéről a *családi naplójuk* bejegyzéseiből tudunk meg részletes információkat, megbízható adato-

kat. A naplóból a tekintélyes családnak a Zrínyiekhez kapcsolódó történelmi adatai némelyikére is fény derül.

Az *Alsóindvai Bánffy nemzetség naplója* című munkát Bánffy István (1522–1568) fia, Bánffy Miklós (1547–1593) és unokája, Bánffy Kristóf (1577–1644) írták. A kéziratban fennmaradt művet Sélyei Elek közölte a *Tudománytárban* 1841-ben. (Új folyam IX. 252. és 321. l.) Bánffy István kezdte el a családi napló írását, az 1551-ben kiadott *Calendarium historicum* című latinul írt naptár üres oldalaira korabeli eseményeket jegyzett fel (így pl. *Szigetvár elestét* is). (Kovács Attila 1999: 92–97) Mindenki feltüntette a nevét is, így tudjuk, hogy a család melyik tagja végezte az adott napra vonatkozó bejegyzést. A napló több értékes írást tartalmaz, amelyek némely esetben, a viszonylag gyér kutatás jelenlegi állása szerint elsődleges források a család életére és a korabeli eseményekre vonatkozóan. A naplóban szereplő legrégebb adatok az 1522-es évből valók, a legutolsó bejegyzés pedig az 1617-es esztendőből származik. Az értékes dokumentum fontos forrásanyagot őrzött meg az utókor számára, ugyanis a családi eseményeken kívül elég sok történelmi, helytörténeti bejegyzést is tartalmaz. A Zrínyi-családdal kapcsolatosan is található a Bánffy-naplóban néhány bejegyzés. A napló eredeti példánya ma a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtárban található.

⁶ Vö. Zágorec-Csuka Judit: *A Zrínyiek nyomában. I. 1. Az alsólendvai Bánffyok és a Zrínyiek között kialakult kapcsolatok* című fejezet, 9–11. p.

140–141. kép: Alsólendva látképe (1660–1664) Montecuccoli hagyatékából és Lendva látképe ma. (Forrás: bal oldali kép: <https://kirandulastippek.hu/gocsej-zala/lendvai-var>; jobb oldali kép: https://www.wikiwand.com/hu/B%C3%A1nffy_csal%C3%A1d; Letöltve: 2020. 03. 21.)

Példaként említhetjük azt a naplóbejegyzést, amely az 1566. szeptember 7-i szigetvári csatáról szól. Benne egyebek mellett a következő szöveg olvasható: „...vette meg Szulimán török császár Szigetvárát, mely várban fejét vették jó Zrínyi Miklósnak, mely Szigetvár alatt holt meg török császár is.” (Az eredeti Bánffy-naplóban: 313. p.; Tantalics 2009: 167) A másik bejegyzés az alsólendvai *Bánffy Miklós*⁷ 1570. december 10-én Nempty (ma Lenti) várában *Zrínyi Orsolyával* kötött esküvőjét írja le. „*Alsólendvai-i Bánffy Miklós nagyságos úr, Zala vármegye főispánja, ő szent császári és királyi felsége, pohárnoka feleségül vette nemzetes és nagyságos Zrínyi Orsolyát, a nagyságos és tekintélyes Zrínyi Miklós gyermekét, a néhai Nyalab-i Pereny János özvegyét, mely lakodalmat a Nempty nevű várban ünnepelték, 1570-ben.*” (Az eredeti Bánffy-naplóban: 411. p.) Az esküvőt tehát Nemtyben, azaz a mai Lentiben tartották meg. A későbbiek során jelentős hírnévre szert tett Bánffy Miklóst egyéb érdemei mellett az alsólendvai Hoffhalter-nyomda mecénásaként is említhetjük. A szigetvári Zrínyi-dinasztia és az alsólendvai Bánffy-család közvetlen rokoni, házassági viszonyba is került egymással.

Művelődéstörténeti vonatkozásban is értékes adatok derülnek ki a naplóból. Ilyenek pl. a családtagok iskoláiról, nyelvtanulásáról szóló tudósítások. Bánffy Miklós és Zrínyi Orsolya gyermekeként született 1577. március 12-én *Bánffy Kristóf*, aki a méltóságokban gyorsan emelkedett, Zala megye főispánja, főpohárnoka és tárnokmestere lett. A Bánffy-család a 16. század néhány évtizedében (1598-ig bezárólag) áttért a református vallásra, majd azt követően rekatolizált. Ennek jeléül Bánffy Kristóf 1608-ban katolikus templomot is építtetett a várdomb alatt (a korábbi alsólendvai templomok másutt álltak), amelynek az említett alkalomból aranyozott kelyhet is ajándékozott a következő felirattal: „*Christoforus Bánfy L., Baro de Alsó-Lindva 1608.*” A kehely ma a Murszombati Múzeumban található.

⁷ Bánffy Miklós, Bánffy István fia, az Alsólendvai Bánffy család egyik legkiemelkedőbb tagja. Grácban és Bécsben tanult, majd miután visszatért Alsólendvára, a protestantizmus odaadó terjesztője és a kultúra mecénása lett.

A harmadik fontos bejegyzés, amelyet a Bánffy-napló szolgált, *Hoffhalter Rudolf* vándornyomdász Bánffy Miklós alsólendvai várából való eltűnésének a körülményeit írja le. (Dervarics 1896: 211–212) Egyébként fontos megemlíteni, hogy jelenlegi ismereteink szerint a nyomdából Alsólendván három magyar nyelvű könyv került ki

Kultsár György prédikátor-tanító tollából. Közismert azonban, hogy 1574-ben Hoffhalter Rudolf a Csáktornya szomszédságában lévő Drávavásárhelyen (Nedelišće) bukkant fel, Zrínyi György kúriáján, s még ugyanabban az évben horvát nyelven kinyomtatta a Werbőczy-féle joggyűjteményt. A könyv címe: „*Decretvm koterogaie Verbewczi István diachki popiszal... V Nedelischu 1574*”. (RMNy 354., RMK II.136) E jogi kézikönyv fordítása két részre tagolható. A főszöveg előtt – szokás szerint – ajánlás olvasható, amely *Zrínyi Györgynek* szól: „*Jurij Zrinszkomu*”, Nedelic, 1574. augusztus 13-i keletkezéssel. Ezt követi két példa arról, hogy milyen legyen az okos és igazságos bíró. Utána a legfontosabb jogi kifejezések olvashatók betűrendben, latin–horvát szójegyzék szerint. (Tantalics 1988: 58)

A lendvai könyvek fogadtatása feltehetően nagyon jó volt a magyarországi protestáns körökben. Természetesen katolikus oldalról, különösképpen a bécsi udvarban nagy ellenszenvet váltottak ki. A veszedelmes könyvek megjelenésének hírére a király rendeletet bocsátott ki a nyomdász elűzésére. II. Miksa ugyanis az 1574. február 7-i rendeletében felszólította a pozsonyi országgyűlésen tartózkodó Bánffy Lászlót, Bánffy Miklós fivérét, hogy az eretnek nyomdászt azonnal távolítsa el Lendváról. Bánffy László ugyan azt válaszolta a királynak, hogy ő személyesen nem tud Hoffhalter Rudolf lendvai működéséről, azonban ettől függetlenül a rendeletnek komoly következménye lett. Hoffhalter Rudolf elköltözése Alsólendváról minden bizonnyal összefüggött Miksa császár követeléseivel. A nyomdással, amint arra már utaltunk, még ugyanabban az esztendőben Zrínyi birtokán, Drávavásárhelyen találkozzunk, ami azt jelenti, hogy Lendváról mindenképpen elköltözött. (Göncz 1996: 75)

Egy fontos irodalmi mű is született 1556-ban Alsólendván, amikor Tőke Ferenc megírta históriás énekét, amely Szigetvárnak Ali Khadin budai basa általi 1556. évi sikertelen ostromáról szól. A címe latin (*Historia obsidivnis... Insulae Sziget*), de a művet magyar nyelven írta, 622 sorból áll. Tantalics Béla helytörténész kutatásai alapján a legvalószínűbb, hogy a szigetvári hősről szóló vers valamelyik Hoffhalter-nyomdában jelenthetett meg, vagy Alsólendván, vagy a muraközi Nedelišćén 1573-ban, vagy 1574-ben. (Tantalics 2009: 67; Bence 2018: 79–84)

A 16. századi magyarországi kulturális életre általában az úgynevezett „sziget”-műveltség volt a jellemző. Vitathatatlan tény, hogy Zala vármegyén belül Alsólendva e tekintetben jelentős centrumot képezett. Kimagasló szerepe volt ebben a művelődéspártoló, feltehetően nemzeti érzésében is erős főúri családnak, a Bánffyaknak. A mohácsi csatát követő időszakban jelentős ideig még nyugalom volt a Mura mentén, azonban a 16. század 30-as éveinek elején Zala megyét is elérték a török portyázó csapatok. 1587-ben a törökök már Lendva vidéken pusztítottak. A Zrínyiek két alkalommal is, a segélycsapataik révén, részt vettek Lendva várának a védelmében. Az alsólendvai vár 1600 után, miután a török elfoglalta Kanizsát, fontos stratégiai ponttá minősült, akárcsak a Zrínyiek csáktornyai vára is. Mindkét várnak a térségre vonatkozó stratégiai szempontokat illetően adódott meghatározó szerepe, hiszen a Mura völgye és a térséget átszelő néhány fontos útvonal szempontjából is jelentősek voltak. Példaként említhetjük, hogy 1664-ben maga Montecuccoli a seregét a Muraközből Alsólendván át vezette Szentgotthárdra.

6. 1. 1. Az 1603. évi híres alsólendvai diadal kultuszteremtő ereje⁸

Alsólendvát tekintve a legjelentősebb török elleni csata *Dervarics Kálmán*⁹ helytörténetíró szerint 1603. október 14-én zajlott, amelyben a csáktornyai gróf, Zrínyi György is részt vett a segélycsapataival. Horváth Sándor viszont július 11-ét említi az ütközet napjaként Alsólendva történetéről írt munkájában. Utóbbi műből megtudhatjuk, hogy Bánffy Kristóf értesítést kapott, miszerint egy 6000 főnyi portyázó török csapat Sinán Küprili aga vezetésével Lendva felé tart, a hírre Bánffy – a vár őrsége csak 800 főből állott, 12 ágyúval – rögtön gyorsfutárt küldött Csáktornyára Zrínyihez és Belatinra Nádasdyhoz segélycsapatokért. (Horváth 1942: 30–31) A harc a Bánffy Kristóf vezetete várvédők diadalával végződött.

Egy harmadik leírás szerint – amely ellentmond annak, hogy a Zrínyi által küldött csapat közvetlenül részt vett a harcokban – a csatával kapcsolatosan a következő olvasható: „Ezen alkalommal mindkét részről elesettek tetemeit Bánffy még azon est folyamán összeszedette, és a várfölötti dombon fáklyafénynél közös sírba temettette. Az ütközet a lendvaiak diadalával végződött anélkül, hogy a szabad hajdúkon kívül más valaki segédkezett volna, mivel a Mura kiáradása folytán és a híd hiányában *Zrínyi György* 1200 lovas katonája nem tudott időben átkelni a Murán és elkéstek az ütközetről, és a lovaikat nem tudták idejében átkeltetni a túlpartra. Nádasdy pedig, aki szintén jelentést kapott, hogy a török Steierban garázdálkodik, lovasaival napokkal a lendvai ütközet előtt ezek üldözésére indult (...), s így nem vehetett részt a lendvai diadalban. E csata emlékére a »kanizsai utcza« ama pontján; ahol a török elleni harc leginkább dúlt, Bánffy Kristóf később, mintegy három hónap múlva egy (...) kőoszlopot állíttatott, amely állítólag a budapesti Nemzeti Múzeumban van elhelyezve.” Egy másik csata 1609-ben volt Alsólendván, amikor Zrínyi ismét csapatot küldött a Bánffyak segítségére – írja Göncz László, muravidéki magyar történész, költő a *Hadik Mihály* (Legenda nyomán) című kötetében. Versében a Zrínyiek és a Bánffyak bajtársiasságáról pedig így tesz vallomást:

*»Indulj hős vitéz, eredj Csáktornyára,
Mondd a jó Zrínyinek, adjon néhány zsoldost.«
Felül a vitéz a hű paripára
viszi Bánffy hírét gyorsan Csáktornyára.»*

Göncz László: *Hadik Mihály* (1997: 71)

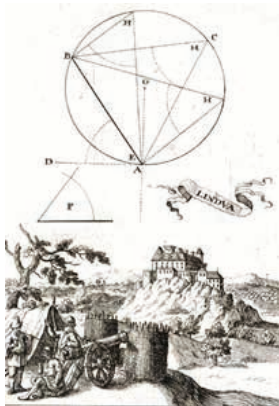
⁸ Vö. Zágorec-Csuka Judit: *A Zrínyiek nyomában. I. 2. A híres alsólendvai diadal 1603-ban* című fejezet, 12–14. p.

⁹ Dervarics Kálmán (Gutorföldre, 1827 – Lendva, 1904) aljárásbíró, helytörténeti író. 1832-től Lendván élt, 1852 után különböző közigazgatási tisztségeket töltött be. Tanulmányait is Lendván kezdte, Varasdon folytatta, Győrben jogakadémiát végzett. Számos történeti témájú elbeszélést írt, Lendva történetével is foglalkozott.

6. 1. 2. A költő és hadvezér Zrínyi Miklós a lendvai várban

Tóth Sándor lovászi helytörténész állítása szerint 1637. november 6-án a lendvai vár éber őrei az esti szürkületben egy vágtazó lovascsapatot láttak a várhoz közeledni. Nem kis csodálkozásra az ifjú Zrínyi Miklós kért bebocsátást a várba. Csapatában állítólag több jól ismert arcot lehetett felfedezni. A kedves, de váratlan vendég némi szorongással léphetett be a várúrhoz, Bánffy Kristófhoz, aki vendége külsejéről azonnal láthatta, hogy valami baj van. Zrínyi Miklós november végén egy rajtaütésszerű harcba indult a Mura mentén Szemenyére, hogy Péter öccsével együtt lecsapjon a Kanizsára tartó török seregre. A túlerő miatt azonban menekülnie kellett, hiszen a Murához vezető útjukat Murarátkánál a törökök elvágták, őt pedig üldözőbe vették. Más kiút nem volt, Lendva felé vágattak. Az üldözőkkel folytatott összecsapások után, az esti órákban, szerencsésen meg is érkeztek, s kíséretével az éjszakát Lendván töltve, másnap indult Csáktornya felé. Zrínyi Miklós murarátkai lesvetése nem járt sikerrel, de Bánffy Kristóf udvarában biztonságban érezhette magát.

Végezetül megjegyezhetjük, hogy a Bánffyak kihalása után (1644, Bánffy István halála) az alsólendvai vár és a hozzá tartozó tekintélyes birtok rövid ideig a *Nádasdyak* tulajdonába került, majd a közismert bécsújhelyi hűtlenségi pert követően visszaszállt a királyra. I. Lipót 1687-ben az *Esterházy* családnak adományozta. Zrínyi Miklós és családjának sorsa úgyszintén ismert, ennek alapján a korábban virágzó Bánffy–Zrínyi kapcsolat a 17. század közepén befejeződött. (Tóth 1998: 100–110) Azt is elmondhatjuk, hogy 1645-ben Bánffy István halála után a költő Zrínyi Miklós vette át tőle a Zala főispánja címet, amelyet 1646. április 12-ig tartott meg, amikor Zala vármegye rendjei a Kőrmenten tartott gyűlésükön ezt tudomásul vették.¹⁰

142–143. kép: **Justus van der Nypoort: Lindva látképe Birckenstein geometriakönyvéből – az előtérben tűzerek. Birckenstein: Erzherzogliche Handgriffe. Wien, 1686, 91. kép.; Bánffy Kristóf a lendvai katolikus templomnak adományozott kelyhe 1608-ból, felirata: 1608-Christophorus-Banfi-Liber/-Baro-de-Aso-Lindva.** (Forrás: bal oldali kép: <http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/index1734.html>; jobb oldali kép: https://issuu.com/gmlendava/docs/lyndva13_sacral_web (Letöltve 2020. 03. 21.)

¹⁰Kiss Ernő: Mikor lett Zrínyi Miklós Zala főispánja?, 209–210. p. https://eda.emc.ro/bitstream/handle/10598/4774/EM1902_4_010_KissErno-MikorLettZrinyiZalaFoispanja.pdf? Letöltve: 2020. 03. 21.; Kalšan Vladimir: *Muraköz történelme*. Csáktornya, 2014. Zrínyiek a Muraközben című fejezet: 101. p.

6. 2. A Zrínyi-kultusz mai jeleinek megnyilvánulása Szlovéniában, a Muravidéken

A Zrínyi-kultusz jelenléte Szlovéniában, a Muravidéken napjainkban, a saját kutatási témámon túlmutatva még abban is megerősített, hogy *egy új történelmi tudat* van kialakulóban éppen itt, a muravidéki régióban is, ahol valamikor a Zrínyi dinasztia élt több évszázadon keresztül. Véget ért mindhárom országban (Szlovénia, Horvátország, Magyarország) a diktatórikus társadalmi rendszer. Főleg a 20. században a Zrínyiek kultuszának nem volt sok lehetősége teret kapni éppen ott, ahol valamikor a Zrínyiek harcoltak és küzdötte a nép függetlenségéért, a nemzeti hovatartozásáért és a kereszténység megszilárdításáért. A múltjukat veszített közösségek számára pedig nincsen közösen vállalható jövőkép, és megszűnik az összetartó erő. Az etnocentrikus nemzeteszmé feláldozta a belső összetartozás érzésének oltárán a hazai kisebbségekkel és a szomszédos népekkel való közös történelmi hagyományt, ami rengeteg szenvedést okozott ebben a régióban. Közép-Európa huszadik századi történelme sajnos elég bizonyítékot szolgáltat erre, és nem véletlen, hogy minden diktatórikus társadalomkísérlet az addigi kánon megszüntetésére és egy új történelmi tudat megteremtésére törekedett. (Varga 2017: 1632–1643)

A Zrínyi-kultusz erőteljesebb jelenléte az utolsó tizenöt esztendőben mégis hozott változásokat az említett határsávban, mert kezdtek a Mura mindkét oldalán élő népek mind a magyar, mind a horvát oldalon *felülemelkedni* a nemzeti *sérelmeiken*. Az Európai Unióba lépve, előbb Magyarország és Szlovénia (2004), majd Horvátország (2016) is a határ menti sávban, ahol közelebb is élnek a nemzetek és nemzetiségek, *új partneri viszonyokat* alakított ki a szomszédos országokkal. S a múlt hagyományaiból merítve, felelevenítették a történelem hiteles értékeit, közöttük a *közös múltból a Zrínyi-hagyományokat*, és elkezdtek rájuk építeni.

6. 2. 1. Hírek, beszámolók, riportok, történelmi sorozatok és tanulmányok megjelenése a Zrínyi dinasztiáról – a 20. század '90-es éveiben és a 21. század elején a Népújságban, a Naptárban, a Muratájban és a Linduában, valamint a „Mostovi – Hidak” című TV-műsorban

A Népújság a szlovéniai magyarok hetilapja, az 1991. XXXV. évf. 26–30. számaiban július 5. – augusztus 9. között jelent meg Zágorec-Csuka Judit újságíró tollából az a Zrínyiekről szóló *sorozat*, amely a *Zrínyiek családtörténetét* ismertette a muravidéki magyar olvasókkal. A sorozat címei a következők voltak: A Zrínyi sírok Szentilonán; A kursaneczi Zrínyi-emlékoszlop története; Új Zrínum a Zrínyiek idejéből; A történelmi múlt jellegzetes személyiségei, akik kapcsolatban voltak a Zrínyi családdal; A Zrínyiek idejéből Muraköz múltjáról és Emlékezés gróf Zrínyi Miklós, a költő 1664. november 18-án történt haláláról.

A Népújságban 2013. december 5-én *A Zrínyi-kadétok is tisztelgettek* címmel jelent meg egy beszámoló arról a *Zrínyi-kiállításról*, amelyet az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában nyitottak meg december 4-én. A kiállítást a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zala Megyei Szervezete ajánlotta fel az iskolának. *Paál István*, mindkét szervezet elnöke előadással egybekötött kiállításmegnyí-

tót tartott a tanulóknak és a tanároknak. A kiállítás megnyitója mellett a költő és hadvezér *Szigeti veszedelem* című eposzából hangzottak el illusztráló részletek Zágorec-Csuka Judit előadásában. A megnyitón a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola *ifjú Zrínyi-kadétjai* álltak díszőrséget, tisztelegve a muraközi gróf és hadvezér emléke előtt, azt bizonyítva, hogy a mai kor szellemiségéből általában hiányzó láncszem, az összetartozás és összefogás nagyon is aktuális lehet. A csatákat ma nem fegyverekkel kell megvívni – s ebben is Zrínyi lehet példakép –, hanem esetleg költőként a toll fegyverével, valamint az egyenes beszéd erejével. (Bence 2013: 17)

A Zrínyi-kiállítás 2013. november 20-án nyílt meg a Lendvai Kétnyelvű Középiskola aulájában, közel háromszáz diák tekinthette meg. Paál István a középiskolában is tartott előadást a Zrínyiekről.

2014. április 12-én, Kapcán a József Attila Művelődési Egyesület szervezésében József Attila-emléktáblát avattak. A rendezvényre a partnerszervezetek, valamint Murakeresztúr és az emléktáblát adó Zalabaksa település képviselőit is meghívták. Zágorec-Csuka Judit, a Kapcai Helyi Közösség elnöke a költő emlékének az őrzésére hívta fel a figyelmet, és kifejtette, hogy egy újabb tárgyi emlékkel, egy ajándék emléktáblával lesz teljesebb a település kulturális élete. Az ünnepi műsor ideje alatt és az

144. kép: Zágorec-Csuka Judit, a Kapcai Helyi Közösség elnöke mondott ünnepi beszédet a József Attila-emléktábla avatásakor Kapcán. Az ünepély alkalmával a murakeresztúri ifjú Zrínyi-kadétek álltak díszőrséget. (Forrás: <https://is-suu.com/nepujtag/docs/15-14nepujtag>; Letöltve: 2020. 04. 06.)

emléktábla-avatáskor a murakeresztúri *ifjú Zrínyi-kadétek* díszőrséget álltak. (Bence 2014: 4–5)

2014. november 20-án cikk jelent meg a Népújság hasábjain *Zrínyi Miklós „balesete” a kuršaneci erdőben* címmel, amelyben Bence Lajos arról számolt be, hogy Kuršanecen a település központjában álló *Zrínyi-emlékműnél* emlékeztetett meg a magyar költő és hadvezér, horvát bán halálának 350. évfordulójáról Csáktornya és Varazsd képviselő-testülete, a Csáktornyai Zrínyi Gárda, a helyi és az egyházi élet képviselőivel

együtt szervezett ünnepségen. A megemlékezésen Zalaegerszegről, Lentiből és Mura-szerdahelyről is érkeztek látogatók. A rendezvényen jelen voltak a lendvai magyar média újságírói is. A Lenti Honismereti Egyesület tagjai évek óta szoros kapcsolatot tartanak fenn a Zrínyi Emlékbizottsággal. Képviselői a rendezvény előtt Csáktornyán megkoszorúzták a Zrínyi-emlékművet, majd látogatást tettek a Zrínyi Várkastélyban, ahol megtekintették a kiállítótermeket. Tantalics Béla, lenti helytörténész szerint a két nemzet közötti kapcsolatoknak újabb fejezete van kialakulóban, hiszen az ünnepi beszédben Zrínyi Miklós nevével a horvát mellett a magyar titulust is megemlégtették. A cikk szerzője viszont jelezte, hogy a szlovén–horvát, illetve muravidéki–muraközi közeledésre talán kicsit még várni kell. (Bence 2014^a: 19).

2014. november 20-án jelent meg a Népújságban *Emlékünnepség Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulóján* címmel egy másik beszámoló arról, hogy a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zalaegerszegi Szervezete a költő és hadvezér Zrínyi Miklós 1664. november 18-i halálának 350. évfordulója tiszteletére november 14-én emlékülennepséget szervezett Zalaegerszegen a Zrínyi-szobornál. Gece Péternek, Zalaegerszeg alpolgármesterének az ünnepi beszéde után Patyi Zoltán és Zágorec-Csuka Judit, a Rákóczi Szövetség Lendvai Szervezete tagjaiként is elhelyezték a koszorújukat a szobornál, és kifejezték tiszteletüket a költő és hadvezér előtt.¹¹

145–146. kép: Zalaegerszegen Zrínyi Miklós lovas szobra előtt emlékeztek meg a költő Zrínyi Miklósról halálának 350. évfordulója alkalmából, 2014 novemberében. Tíz hagyományörző egyesület képviseltette magát Zalából, Szigetvárról, Lendváról és Csáktornyról. (Forrás: bal oldali kép: <https://www.kozterkep.hu/2509/zrinyi-miklos-lovas-szobra>; jobb oldali kép: <https://www.zaol.hu/hirek/a-kolto-es-hadvezer-zrinyi-miklosrol-emlekeztek-meg-1659834/>; Letöltve: 2020. 03. 21.)

2016. március 12-én a kapcai József Attila Művelődési Egyesület és a magyarországi vendégcsoporthok képviselői, együtt emlékeztek a dicső, 1848. márciusi eseményekre. Zágorec-Csuka Judit verse – a szerző előadásában – adta meg az alaphangját a magyar–magyar kapcsolatokat is megidéző ünnepnek. Az ünnepelőket előbb Herženjak Marika, a művelődési egyesület elnöke köszöntötte, majd Vida Törnar Judit, a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség elnöke szolt az egybegyűltekhez, hangsúlyozva március 15. máig ható üzenetét. Kovácsné Kővágó Anna, a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola igazgatója felszólalásában a legszerethetőbb ünnepnek nevezte március 15-ét, amelyben egybefonódik a tavaszvárás hangulata és a hősies helytállás. Az ünnepi műsor alatt díszőrséget álltak a *Zrínyi Kadétok Hagyományörző Egyesület* tagjai, a műsorban pedig felléptek a helybéli szavalók és a népdalkör, verses-dalos március 15-i összeállítással pedig a Zalakomári Általános Iskola diákjai is bemutatkoztak, akik a „Határtalanul” program keretében látogattak el a Muravidékre, illetve Kapcára. (Bence 2016^a: 3)

¹¹Emlékünnepség Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulóján. In: Népújság, 58. évf. 46. sz. 19. p. (2014).

147–148. kép: Kovácsné Kővágó Anna, a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola igazgatója mondott ünnepi beszédet a magyar nemzeti ünnepen, Kapcán, ahol az ifjú Zrínyi-kadétek díszőrséget álltak. (Forrás: Népujság, 60. évf., 11. sz. 3. p. (2016). <https://mail.nepujasg.net/nemzetiseg/484-marcius-15-i-unnepsseg-kapcan.html>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

Kapcán 2018. március 14-én a kapcai József Attila Művelődési Egyesület ünnepségén megemlékeztek az 1848–49-es szabadságharcról és forradalomról. Az egybegyűlteket Herzenjak Mária elnök köszöntötte, majd felszólalásában hangsúlyozta: ahogy a szabadságért 170 évvel ezelőtt a márciusi ifjak vállalva küzdöttek, úgy a muravidéki magyaroknak is közösen kell küzdeniük a megmaradásért és a célok megvalósításért. Az ünnepségen Horváth Ferenc, a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség Tanácsának elnöke mondott ünnepi beszédet, felelevenítve a március 15-i eseményeket. Akkor a fiatalok „útra keltek”, hogy szebb és jobb jövőt harcoljanak ki maguknak és az utódoknak: „A mai napon is felemelő, hogy a közös cél érdekében összefogott a magyar nemzet – egészen a hétköznapi emberektől a nagyurakig –, és harcolt a szabadságért”, mondta az elnök. Az ünnepélyen díszőrséget álltak a murakeresztúri ifjú Zrínyi-kadétek. (Horvát 2018: 6)

149–151. kép: A magyar nemzeti ünnep alkalmából Horváth Ferenc mondott ünnepi beszédet Kapcán, Herzenjak Mária köszöntötte a jelenzőket. A murakeresztúri ifjú Zrínyi-kadétek díszőrséget álltak. (Forrás: Népujság, 62. évf., 11. sz. 6. p. (2018). [https://nepujasg.net/nemzetiseg/4587-közös-felelőség-a-megmaradásunk.html](https://nepujasg.net/nemzetiseg/4587-kozos-felelossag-a-megmaradasunk.html); <http://lendavainfo.com/category/sveze/>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

2019. január 27-én a magyar kultúra napját ünnepelték meg Kapcán. A József Attila Művelődési Egyesület megemlékezéssel, illetve együttműködési megállapodás alá-

írásával egybekötött műsort szervezett, amelyen a Himnusz születésének a körülményeiről és annak máig ható, az alkotókra kifejtett hatásáról is szóltak. Földes Gyula lendvai magyar főkonzul a kopjafánál a magyar Himnusz megszületésének a szerzők személyes vonatkozásait említve, Kölcsey szövegírói gyötrelmei mellett a művet megzenésítő Erkel Ferenc zsenialitásáról is szólt. A főkonzul kifejtette: ez az egyetlen himnusz, amely magától vált himnusszá, gondoljunk csak szabadságküzdelmek hosszú folyamatára, majd a rendszerváltás kapcsán vált „törvényesen” is igazán azzá, ahogy a magyar kultúra napjának megünneplése is. A főkonzul beszédének folytatásában feltette a kérdést: mi is a magyar kultúra, s főleg ma, a 21. században hogyan éljük meg? Minden, amit magyar emberek létrehoztak, a magyar nyelv, a magyar néptánc, a gasztronómiánk – minden, amit magyar emberek létrehoztak! Az ünnepi műsorban és a kopjafánál meghívott vendégként a murakeresztúri ifjú *Zrínyi-kadétok* díszőrséget álltak. (Bence 2019: 17)

152–153. kép: Földes Gyula lendvai magyar főkonzul a kapcai kopjafánál a magyar Himnusz megszületéséről és a magyar kultúra napjának a jelentőségéről tarotta az ünnepi beszédét. A murakeresztúri ifjú *Zrínyi-kadétok* díszőrséget álltak. (Forrás: Népújság, 63. évf. 11. sz. 17. p. (2019). <https://nepuj-sag.net/10-nepuj-sag-online/6574-kapcan-is-megunnepestek-marcius-15-et.html>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

2019. március 10-én került sor Kapcán a művelődési házban március 15-e megünneplésére a Kapcai József Attila Művelődési Egyesület szervezésében. Ünnepi beszédet mondott *Papócsi László*, a murakeresztúri *Zrínyi Kadétok Hagyományörző Egyesületének* az elnöke. A műsorban szavatokkal léptek fel a murakeresztúri *Zrínyi Miklós Általános Iskola*, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola gyertyánosi tagiskolájának a tanulói, valamint a csentei és a kapcai népdalkör. Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével Morován Zsolt, a Lendvai Magyar Főkonzulátus első beosztott konzulja, Soós Mihály, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatója, Vida Törnár Judit, a Lendva Község Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség elnöke, valamint Kramar Jernej, a Kapcai Helyi Közösség elnöke. A rendezvényt díszfelvonulásukkal és jelenlétükkel a murakeresztúri ifjú *Zrínyi-kadétok* tették még ünnepélyesebbé. (Bence 2019^a: 17)

Dr. Zágorec-Csuka Judit Zrínyi-kutatót 2019. december 17-én a Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) polgári egyesület rendes tagjává választotta. Az ünnepélyes avatási szertartást Đuro Bel, a Gárda elnöke és Bojan Kocijan titkár, valamint az egyesület elnöksége vezette a Csáktornyai Múzeum Zrínyi-termében. Ez alkalommal

32 civil tagot avattak fel és egy gárdistát. Zágorec-Csuka Judit avatásakor ismertették a munkásságát, amelyet a Zrínyiek emlékezetének az ápolásáért, továbbadásáért és a Zrínyi-kultusz kutatásában fejtett ki.¹²

154–155. kép: Dr. Zágorec-Csuka Juditot 2019 decemberében Csáktornyán a Zrínyi Gárda rendes tagjává választotta. A Csáktornyai Múzeum Zrínyi-termében tett esküt. (Forrás: Népujság, 63. évf., 52. sz. 13. p. (2019). <https://www.nepujsg.net/horizont/8167-a-zrinyi-garda-tagjává-vlasztottak.html>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

Naptár. A múlt század '90-es éveitől jelentek meg tanulmányok is a *Naptárban*, a szlovéniai magyarok évkönyvében. A kiadvány tartalmilag összefoglalja az év eseményeit, fontos évfordulókról és helytörténeti kutatásokról is beszámol. Így jelent meg 1991-ben (Zágorec-) Csuka Judit *A Zrínyi-sírok Szentilonán*, majd 2014-ben *Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér halálának 350. évfordulója* című tanulmánya. Tóth Sándor lovászi helytörténész 1996-ban publikálta a *Naptárban* a *Képek a török korból. Zrínyi Miklós és a rátkai lesvetés* című tanulmányát, amelyben leírta Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter balsikerű 1637. november 6-i rátkai lesvetését, amikor menekülés közben a török elől bebocsátást kértek gróf Bánffy Kristófhhoz a lendvai várba. Ennek a dátumnak kultuszeremtő ereje van, hiszen bizonyítható vele, hogy az ifjú Zrínyi Miklós öccsével az alsólendvai várban töltött el egy éjszakát, amikor menekülőfélben voltak a török túlerő elől. Kovács Attila történésznek 1999-ben jelent meg a *Naptárban* egy tanulmánya *A Bánffyak* címmel, amelyben leírta Bánffy Miklós kapcsolatait a szigetvári Zrínyi Miklóssal, akinek feleségül vette Orsolya leányát, és az esküvőjüket 1570-ben Lentiben tartották meg.

Muratáj. A *Muratáj*, a szlovéniai magyarok Lendván megjelenő folyóirata is közölt a Zrínyiekkel kapcsolatos tanulmányokat. Tóth Sándor *Újabb adatok a Bánffy családról és a lendvai várról* címmel írt dolgozata 1997-ben jelent meg a *Muratájban*.

A *Muratáj* (2016. 1–2.) *Írott szóval a megmaradásért... Sok szerettel a 60 éves Bence Lajosnak* című különszámában jelent meg két tanulmány, amelyekben a Zrínyi-kutatók eredményeit tárták az olvasók elé prof. dr. Padányi József és dr. Hausner Gábor Zrínyi-kutatók Budapestről, a Nemzeti Közzolgálati Egyetemről. Zágorec-Csuka Judit

¹²*A Zrínyi gárda tagjává választották.* In: Népujság, 63. évf. 52.sz. 13. p. (2019).<https://www.nepujsg.net/horizont/8167-a-zrinyi-garda-tagjává-vlasztottak.html>. (Letöltve: 2020. 03.18.)

is írt egy rövidebb tanulmányt a tematikus folyóiratszámába *Zrínyi-émlékév Lendván* címmel, amelyben az emlékévben szervezett előadásokat és az előadókat méltatja, egyben ismerteti gondolatait azokról a kultuszteremtő erőkről, amelyek a Zrínyiekre vonatkoznak a Muravidéken.

Lindua. A Lindua multikulturális folyóirat 2009. 3. évf. 6–7. számában jelent meg Bánffy Szilviának, az Országos Széchenyi Könyvtár tudós könyvtárosának a tanulmánya *A nyomdászat kezdetei a Dráva-Mura-vidéken* címmel. Ebben részletezi Hoffhalter György vándornomdász könyvnyomtató munkásságának a történetét, aki Zrínyi György meghívására érkezett Drávavásárhelyre (Nedelišće) a Csáktornya melletti birtokára, a Muraközbe. A Lindua ugyanebben a számában közölte Bence Lajos recenzióját *A Zrínyiek nyomában a Muraközben, Zággráiban, Sárospatakon...* címmel, amelynek témája Zágorec-Csuka Judit a Zrínyiekről írt magyar, majd horvát nyelven is megjelent tanulmánykötete. A recenzió a folyóiratban horvát nyelven is megjelent.

Mostovi–Hidak magyar nyelvű tv-műsor. A szlovéniai magyar nemzetiség Mostovi–Hidak televíziós adásában a *Vendégem* című műsorában vetítették le a 30 perces riportműsort Zágorec-Csuka Judit közreműködésével, amelyet a *Zrínyiek nyomában* címmel készített Kovácsics Ildikó műsorvezető, újságíró. A tv-műsorban elhangzottak Zágorec-Csuka Judit költő Zrínyieknek ajánlott versei Zadavec Szekeres Ilona előadásában, a felelős szerkesztő Lovrić Mirjana volt. A műsort 2011 júliusában készítették az RTV Slovenija *Mostovi–Hidak* nemzetiségi tv-műsora számára a Lendvai Stúdióban.

6. 2. 2. A Zrínyiek a szépirodalomban és a valóságirodalomban

Szépirodalom. A muravidéki magyar költőket is megihlette Zrínyi Miklós mint költő, politikus és hadvezér. Bence Lajos *Zrínyi új várát épít* című versében (Bence 2016: 33–34) tulajdonképpen párhuzamba vonja a költő Zrínyi sorsát a saját kisebbségi sorsával. Szerinte annak a harcnak a betetőződéséről is van szó, amit a kisebbségi költők nap-nap után folytatnak. A szellem emberei nemcsak a költők, aminek az a tanulsága sokszor, hogy nem akarnak szembesülni a keserű valósággal, azzal a ténnyel, hogy itt már minden harc eldőlt. Ugyanakkor példamutató, hogy nálunk nagyobb emberek is belebuktak a hasonló harcokba. A vers megjelent a Pannon Tükör folyóiratban is (Bence 2015: 3). Zágorec-Csuka Judit a szigetvári Zrínyi Miklósnak, valamint Zrínyi Miklós költőnek, Zrínyi Péter grófnak és Zrínyi Ilona grófnőnek is ajánlott saját verseket, amelyek a versesköteteiben, a Lindua és Pannon Tükör folyóiratokban jelentek meg. *A zrínyifalvi erdő titka* című novellájában felidézte Zrínyi Miklós titokzatos halálát a kuršaneci erdőben (Zágorec-Csuka 2005: 12; 2007: 106; 2017: 129–140; 2019: 22–33). *A Csáktornyára vezető út* című verse, amit Zrínyi Miklós költőnek ajánlott, 2001-ben az Irodalomismeret 3–4. számában is megjelent (Zágorec-Csuka 2001: 22).

Varga József 2001-ben tette közzé első kiadásban *A lendvai vár kapitánya* című történelmi regényét, amely a muravidéki magyar ifjúság köreiből igen közkedvelté vált, az általános iskola felső tagozatán házi olvasmányként is számontartják. A regény Lendva-vidék török kori idejében játszódik, a gazdag néprajzi és történelmi értékeket megörökítő munka a Mura mentén élő magyar közösség önazonosságának újabb, szépirodalmi megjelenítője (Göncz 2001: 5–6). Főhőse az alsólendvai vár kapitánya, Miska, aki hősi-

156–159. kép: Zrínyi-témát feldolgozó muravidéki magyar könyvek: Varga József regénye, Bence Lajos verseskötete, Göncz László és Zágorec-Csuka Judit novelláskötete (Forrás: <https://mek.oszk.hu/02900/02989/02989.htm>; <https://moly.hu/konyvek/bence-lajos-szoval-vagok-rendet/>; https://www.libri.hu/konyv/gonc_z_laszlo; https://www.kl-kl.si/knjizne_novosti/9838/ Letöltve: 2020. 03. 18.)

esen küzd a törökök ellen a Muravidéken, hiszen édesapja is derék katonája volt Zrínyi Miklósnak. A regény számos jelenete utal a csáktornyai Zrínyi és az alsólendvai Bánffy dinasztia, a híres törökverő főurak, várkapitányok életére és történelmi helytállására. Zrínyi Miklós és Bánffy Kristóf, a vidék főurai név szerint is szerepet kaptak a könyvben.

Göncz László *Emlékoszori* című elbeszélésének a története érintőlegesen vonatkozik a Zrínyiekre, az elbeszélés több helyén is felbukkan a nevük. Először *A szétszórtság arénája* című kötetben jelent meg 2003-ban, majd a kiegészített és javított változata a *Pannon Tükörben* 2015-ben. A 2016-ban megjelent *Határ-szél* című, szépprózakötetében is utal a Zrínyiekre. Az író-történész a szépirodalmi műveiben is feldolgozta a Zrínyiek kultuszát, akik a környék meghatározó történelmi személyiségei voltak.

160–161. kép: Dr. Zágorec-Csuka Judit tanulmányköte magyar és horvát nyelven: *A Zrínyiek nyomában* (2003) és a *Tragom Zrinskih* (2009). (Forrás: <https://www.kl-kl.si/domoznanstvo/digitalne-knjige/>. Letöltve: 2020. 03. 28.)

(magyar–horvát) hetilap hasábjain. A Zrínyi-kultusz legméltóbb kifejezése a Muraközben, amelynek hatása egész Magyarországra is kiterjedt, a *Zrínyi-emlékoszlop* felavatása volt Csáktornyan 1904. június 12-én. A tanulmánykötet bővített változata 2009-ben jelent meg horvát nyelven Helena Molnar fordításban, *Tragom Zrinskih* címmel.

Valóságirodalom. 2003-ban jelent meg Zágorec-Csuka Juditnak *A Zrínyiek nyomában* című tanulmánykötete, amely két nagyobb részre tagolódik. *A Zrínyiek és Alsólendva* részben a szerző a Zrínyiek és az alsólendvai Bánffy dinasztia 16. és a 17. századi baráti és bajtársi kapcsolatát mutatja be. A második részben pedig a Zrínyi-kultuszt írja le a történelmi Zala vármegyében 1880–1920 között. A kultusz megjelent a néphagyományokban és a szépirodalom témáiban, de erőteljesebben megfigyelhető Csáktornya és környéke publicisztikájában is, főleg a Muraköz / Međimurje kétnyelvű

Zágorec-Csuka Judit *A muravidéki magyar könyvek világa* című, 2010-ben publikált kötetének része *A Zrínyi főúri dinasztia kettős, horvát–magyar identitása* című tanulmány, amelyben a szerző a Zrínyi testvérpár, Zrínyi Miklós és öccse, Zrínyi Péter, valamint Zrínyi Ilona kettős identitásának az alapvető ismérveit írja le. Figyelme kiterjed a családi örökségükre, műveltségükre, munkájukra, szépirodalmi, politikai és hadtudományi tevékenységükre, továbbá önfeláldozó hazaszeretetükre, a sorscsapásaik méltó elviselésére. Megállapítása szerint a kettős identitásuk példaértékű lehet a 21. századi emberek számára, akik most az Európai Unióban élnek.

6. 3. Zrínyi-konferenciák Lendván, Csáktornyan és Sziszeken (horvátul Sisak)

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér „*Adriai tengernek Syrénája Groff Zrínyi Miklós*” című könyve megjelenésének 350. évfordulója alkalmából Hosszúfaluban, Lendva város szomszéd településén rendezett *Zrínyi-konferenciát* 2001. szeptember 21–23. között, amelyen hét előadás hangzott el Zrínyi-kutatóktól. A Zrínyi-konferencia megnyitóján elmondták, hogy a konferencia ötlete Zágorec-Csuka Judit, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola tanára és *prof. dr. Kovács Sándor Iván*¹³, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság (MIT) elnöke nevéhez fűződik. A konferencián 60 MIT-tag és a muravidéki kétnyelvű iskolák magyartanárai vettek részt. Az ünnepi előadást Kovács Sándor Iván irodalomtörténész tartotta *Adriai tengernek szirénái; Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter* címmel, előadásában Zrínyi Miklós 350 évvel azelőtt, 1651-ben kiadott „sziréna-kötetét” és annak Zrínyi Péter által készített horvát nyelvű fordítását méltatta.

Őt követően *Jadranka Damjanov*, a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság keretein belül folytatott Zrínyi-kutatásokat ismertette. Előadása *Új horvátországi kapcsolattörténeti kötetek és Zrínyi-tanulmányok* címmel hangzott el, amelyből kiderült, hogy a magyar történetírásban elsősorban Zrínyi Miklós, míg a horvátokéban Zrínyi Péter van jelen, és a társaság az itt keletkezett űrt szeretné pótolni azáltal, hogy Zrínyi Miklós prózai műveit és a róla szóló reprezentáns magyar nyelvű forrásokat, valamint műveket horvát nyelvre lefordítja és kiadja. (Kovács 2001: 9) A következő előadó, *Jung Károly* néprajzkutató *Zrínyi-hagyományok a Balkánon* címmel tartott előadást, melyben a horvát, szerb és bosnyák-moszlím nyelven megjelenő, a Zrínyiekhez kapcsolódó hagyományokat mutatta be.

Majd Zágorec-Csuka Judit *Zrínyi és Lendva; A Zrínyi-kultusz a történelmi Zala vármegyében* című előadásában a Zrínyiek 16. és 17. századi alsólendvai kapcsol-

¹³Kovács Sándor Iván fő kutatási területe a 17. századi magyar irodalom és Zrínyi Miklós munkássága: 1984 és 1989 között a Zrínyi-dolgozatok, 1985-től a Zrínyi-Könyvtár alapító szerkesztője volt. 1985-től az Irodalomtörténeti Társaság főtítkára, majd elnöke. 1986-tól az Irodalomtörténet, 1990-től az Irodalomismeret szerkesztője, 1993-tól főszerkesztője. Munkásságát számos irodalmi díjjal ismerték el. 1973-ban József Attila-díjat kapott.

latairól tartott ismertetést, melyhez fő forrásként a Bánffyak naplóját használta fel. Történelmi topográfiai órának is beillett volna az az előadás, melyet során Németh József *Dunántúli Zrínyi-lábnymok nyomában* címmel tartott. A Zrínyiek dunántúli megjelenésének nyomába szegődött, és bemutatta azokat a településeket, amelyekhez valamiféle kapcsolat fűzte a Zrínyieket. A konferencia záróelőadását Praznovszki Mihály irodalomtörténész tartotta, aki *Mindig Új Zrínyiász* címmel bemutatta, hogy a 19. század végén íródott Mikszáth-mű a mának is számos üzenetet tartogat. A Zrínyi-konferencia előadóinak tanulmányai 2001-ben megjelentek az *Irodalomismeret* 12. évfolyamának 3–4. számában.

2004. április 4-én tartották meg Csáktornyan a Gazdasági és Kereskedelmi Középiskolában (Ekonomiska i trgovačka škola Čakovec) a *Tolerancia a közös történelmünk tanításában* című, nemzetközi konferenciát. Zágorec-Csuka Judit Lendváról *A Zrínyiek nyomában* címmel a Zrínyi-kultusz 1880–1920 közti időszakban jelentkező szervezett és látható jeleiről tartott előadást, amelyek a történelmi Zala vármegye magyar publicisztikájában, elsősorban a *Muraköz* és az *Alsólendvai Híradó* hetilapok hasábjain követhetők nyomon.

2018. október 27-én Csáktornyan, és 28-án Sziszekén (Sisak) szervezték meg az V. nemzetközi tudományos konferenciát *A brebiri Šubićoktól a csáktornyai Zrínyiekig (1102–1347–1546–1671–1703)* címmel. A második helyszínen dr. Zágorec-Csuka Judit *Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávban* címmel adott elő. Mondandójában hangsúlyt fektetett a kultusz hivatalos jeleire, amelyek a magyar, horvát és szlovén határsávban nyilvánulnak meg, elsősorban az ott élők kulturális programjaiban, megemlékezéseiben, előadásorozataiban, hagyományörző tevékenységeiben. Felhívta a figyelmet a murakeresztúri ifjú Zrínyi-kadétkok és a Csáktornyai Zrínyi Gárda hagyományörző egyesületek tevékenységére, bemutatta a tudományos kutatómunka, a Zrínyi-újvári feltárások folyamatát és a Zrínyi-kultuszt elemző monográfiákat, amelyek magyar és horvát nyelven jelentek meg a megelőző két évtizedben.

2020 őszén *A Bánffy-Zrínyi confusio* című nemzetközi konferenciára kerülne sor Lendván a Zrínyi-emlékév megünneplése alkalmából, amelyet a *Lendva Községi Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség a Fiume Baráti Egyesülettel* együtt szeretne megszervezni. A konferenciára elismert magyarországi, horvátországi és muravidéki Zrínyi-kutatók kapnak meghívást.

6. 4. Zrínyi-előadások a lendvai Bánffy Központban

6. 4. 1. „De a vár porában is áll, értem kiált!” Prof. dr. Padányi József és dr. Hausner Gábor előadása a lendvai Bánffy Központban

A Zrínyi-emlékév kapcsán 2016-ban a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet a Zrínyi-témában jártas kutatókat, Padányi Józsefet és Hausner Gábort kérte fel, hogy ismertessék a nagyhírű Zrínyi családdal kapcsolatos új tudományos kutatások és a Zrínyi-újvári ásatások eredményeit. Az előadásukat 2016. október 13-án a Bánffy Központban

szervezték meg, ahol Zágorec-Csuka Judit a bevezető köszöntőjében felvetette: képesek vagyunk-e a Zrínyi-hagyományt nemcsak szigetvári vagy csáktornyai ügynek tekinteni, hanem azon túlmutatva ésszel-értelemmel, szívvel és tisztelettel a magyar és a horvát történelmi-művészeti és hadtörténeti-katonai hagyományban is elhelyezni a 21. században? (Bence 2016^b: 19)

Padányi József dandártábornok, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektorhelyettese előadásában a Zala és Somogy, illetve a horvát határ közelségében lévő, a Mura mentén felépült, majd később a török csapatok által földig rombolt Zrínyi-Újvárnál 10 éve tartó ásátásokról számolt be, egyben az 1660-as évek zűrzavaros politikai-történeti szituációját is változta. Ekkor a török haderő mélyen benyomult a birodalomba, elérve a Mura folyót. Zrínyi, a zseniális költő-hadvezér, hogy megakadályozza a szeretett Muraköz elfoglalását, egy új vár építésébe kezdett, még hozzá török területen, a Mura bal partján. 1661-ben fogott hozzá az építéshez, s hamarosan el is készült vele, s a vár 1664-ig állt. Ekkor a törökök úgy döntöttek, hogy nincs tovább, s júniusban ostrom alá vették az erösséget, s egy hónapnyi ostrom után fölégették és földig rombolták azt. Maga a hősi ellenállás, mely a maroknyi keresztény csapatnak a 40 ezres török sereg elleni harcáról szólt, azóta feledésbe merült.

Hausner Gábor alezredes, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum hadtörténész, a Zrínyieknek a történelem során a törökkel folytatott védelmi küzdelmei mellett a család európai kiterjedésű kapcsolatrendszerébe is bepillantást nyújtott, amelyből nem hiányoztak a tragikus felhangok sem.

Az előadások között Bence Lajos és Zágorec-Csuka Judit Zrínyiekhez kapcsolódó verseit Z. Szekeres Ilona mondta el. A murakeresztúri Zrínyi Iskola hagyományörzői díszőrséget álltak a rendezvényen, megidézve a hősi idöket. A teltház program közönsége elégedetten távozott a Bánffy Központból.

162. kép: **Zdravec Szekeres Ilona** muravidéki költők Zrínyit megidézö verseit szavalja, **dr. Zágorec-Csuka Judit** az előadások moderátora, **dr. Hausner Gábor** és **prof. dr. Padányi József** az előadók. (Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/1684-,,de-a-vár-porában-is-áll,-értem-kiált-?.html>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

163. kép: **Prof. dr. Padányi József** a Zrínyi-újvári kutatásait ismertette a lendvai közönséggel. (Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/1684-,,de-a-vár-porában-is-áll,-értem-kiált-?.html>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

6. 4. 2. A Zrínyi-szablya titka Prof. dr. Padányi József előadása Lendván, a Bánffy Központban

A Zrínyi-szablya titkáról tartott előadást a Bánffy Központban 2018. október 25-én a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet közös rendezvényén Padányi József vezérőrnagy, egyetemi tanár, rektorhelyettes. A díszes ereklye másolatát, melynek eredetijét a bécsi Szépművészeti Múzeumban őrzik, kézbe is vehették az érdeklődők. Patyi Zoltán a művelődési intézet részéről, Zágorec-Csuka Judit pedig a tudományos társaság nevében köszöntötte a vendéget. A tábournok kijelölte azokat az eddig félreértéseken alapuló kutatási pontokat a szablyával kapcsolatban, amelyekre a legutóbbi kutatások derítettek fényt. Ezek közül a legfontosabb a szablya markolatán lévő, elvileg a fegyver elkészítését jelölő évszám, melyet az előadó szerint a korábbi vizsgálatok során tévesen olvastak. Az elmúlt 100 évben – bár kísérlet volt rá – nem sikerült elérni, hogy a magyar ereklyék Bécsből visszakerüljenek Magyarországra. Erre ma sincs esély.

164. kép: **Dr. Hausner Gábor a Zrínyiek kultuszáról, történeti jelentőségükről és európai hírnevükről adott elő.** (Forrás: <https://www.nepujstag.net/nemzetiseg/1684-„de-a-vár-porában-is-áll,-értem-kiált-”.html> ; Letöltve: 2020. 03. 18.)

élmény, ha nem eredeti, hanem hasonmás – mondta Padányi József hadtörténész a magyar tudomány napja előestéjén a Bánffy Központban. Ezt az érzést tapasztalhatták meg azok, akik a kezükbe vették a tokjából kivont fegyvert, a szigetvári hős szablyájának pontos másolatát. Az arannyal és ezüsttel bőségesen megtűzdelt díszkard készítésének pontos évszámáról folyó régi vitát az előadó által vezetett újabb kutatások zárhatják le. (Bence 2018^a: 4)

A szigetvári ostrom 450. évfordulójára Padányi József és kis csapata újból elővette a témát, megkeresve a korábban említett bécsi múzeumot, ahol szívesen álltak rendelkezésre, majd a másolatot is elkészítették. Bécsben kiderült, hogy a vitrinben, illetve kiállítási tárgyként nem szereplő fegyver tokja és a famarkolat is igencsak rossz állapotban van. Nem így a penge, amelyen egyetlen karcolás sincs. Padányi József az eddigi 1567 helyett a szigetvári hős kirohanása előtti időkből származtatja a fegyvert, mondván, semmi sem indokolja Zrínyi halála után egy ilyen díszes kard elkészítését. Sokan írtak – főleg az 1896-os millenniumi kiállítás kapcsán – a Habsburg-gyűjteményben található fegyverről, melynek a díszítése, használati módja is kifejezetten magyar. Az első leírás 1889-ben készült el, a szerző úgy véli, 1563-ból származhat a szablya, s a maga 1,15 kilogrammos tömegével nem hadakozásra, hanem díszfegyvernek készült, a markolatkupakon a később

tévesen azonosított 1567-es évszámmal. S éppen az említett évszám keltette fel a gyanút, hiszen Zrínyi ekkor már halott volt. A valószínű évszám – a Zrínyiek sárkányos címerjelével a markolatkupakon – Padányi szerint 1563. Ekkor Zrínyi Miklós ereje teljében volt, s I. Miksa koronázásán a szablya az országalmát vivő Zrínyi ajándéka-ként, emléktárgyként szerepelhetett. Erről az eseményről festmény is készült, bizonyítva a fentieket.

165–166. kép: A díszes Zrínyi-szablya másolatát nagy érdeklődéssel vették kezükbe a jelenlévők, közöttük Papp Ferenc Kerkabarabásról és dr. Morován Zsolt, a Lendvai Magyar Főkonzulátus első beosztott konzulja. (Forrás: <https://nepujstag.net/horizont/5855-a-zr%C3%ADnyi-szablya-titka%20.html>; Letöltve: 2020. 03. 18.)

167–168. kép: A Népújság szervezésében a kirándulók a történelmi várkapun keresztül léptek be a szigetvári várba, ahol megtekintették a Szulejmán-dzsámit a csonka minarettel és a történelmi kiállítás a múzeumban. (Forrás: <https://issuu.com/nepujstag/docs/2716nepujslow>; Letöltve: 2020. 03. 19.)

6. 5. Zrínyi-kirándulás 2016-ban Szigetvárra a Népújság szervezésében

2016 májusában a Népújság az olvasóit egy szakmai kirándulás keretében Máriagyűdre, az egyik legősibb magyar Mária-kegyhelyre, és Szigetvárra, a várvédő Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán 450 éve vívott hősi csatájának helyszínére invitálta. A város múltját erősen meghatározta a 14. század végén épült vár, ezért 2016 szeptemberében, a szigetvári csata 450. évfordulójára, a Zrínyi Miklós gróf hősie ellenállására való megemlékezésre

készült a város. Az 1994-ben felavatott Török–Magyar Barátság Park, melyben Zrínyi és Szulejman monumentális portréja található, akkor nem volt megtekinthető. A történelmi múlt felidézésére azonban a várudvar és a múzeum megtekintése alkalmat adott. Zrínyi Miklós horvát bán 1561-ben lett Szigetvár védelmének irányítója, a török terjeszkedés idején, amikor Szigetvárnak egyre nagyobb közigazgatási szerep jutott. Szulejmán szultán Bécs ellen induló, közel 80 ezer fős seregét Zrínyi a várfalak előtt megállította, és hősiességgel védte a várat. A Népúj-ság-kirándulók a történelmi várkapun keresztül léptek be a várba, s tekintették meg a Szulejmán-dzsámit a csonka minarettel és a történelmi kiállítást a múzeumban. Majd a belső vár udvaráig sétáltak Zrínyi Miklós szobraig, ahonnan a bátor csapat a nagy és nemes kapitánnyal a végső kirohanása indult. (SZOLARICS NAĐ 2016: 16–17)

6. 5. 1. Szakmai kirándulások Csáktornyára és környékére, Zrínyi-Újvárra. A Zrínyi-emlékhelyek megtekintése – tehetséggondozás a fiatalok köreiben

Tehetséggondozó nap – szakmai kirándulás Csáktornyára. A Zrínyi-kultusz ápolásának egy formájaként az emlékhelyek megtekintésére tehetséggondozó nap keretében került sor Csáktornyán és környékén, 2017. október 10-én. A göntérházi és dobronaki kétnyelvű általános iskolákból, továbbá az 1. Számú Kétnyelvű Általános Iskolából összesen 49 muravidéki tanuló vett részt rajta. A programot összeállította és a szakmai kirándulást vezette dr. Zágorec-Csuka Judit könyvtárostanárné, Zrínyi-kutató. A szakmai kirándulás célpontja Csáktornya volt, ahol először megtekintették a csáktornyai vármúzeumot, amely valamikor a 16. és 17. században legnagyobb részben a Zrínyi dinasztia, kiemelten Zrínyi Miklós költő, hadvezér és politikus otthona volt. Megtekintették a múzeumban a *Zrínyi-szobát*, és a szervező rövid, átfogó előadást tartott Zrínyi Miklósról mint költőről, aki a csáktornyai várban alkotta meg a híres *Szigeti veszedelem* című barokk eposzát, amelyben dédapjának, a szigetvári Zrínyi Miklós hadvezérnek állít emléket. A tanulók felolvastak egy-két versszakot az eposzból. Ezt követően a múzeum többi helyiségét is megtekintették. Csáktornya főterén körbejárták a Zrínyi-emlékoszlopot, amelyet 1904-ben, a történelmi Magyarország idején állítottak fel Zrínyi Miklós költő tiszteletére Csáktornya, valamint Zala- és Vas megyék polgárai.

Az emlékoszlop megtekintését követően a csáktornyai Zrínyi Miklós Városi Könyvárba mentek, ahol megnézték Zrínyi műveit és a Zrínyiekre vonatkozó szakirodalmat is, a könyvtárosok pedig tájékoztatást adtak a Zrínyi könyv- és szakirodalom gyűjteményéről, amely a könyvtárak jellegzetessége. A szigetvári Zrínyi Miklós-szobrot is felkeresték a Zrínyi-emlékparkban, ahol rövid ismertetésre került sor a vitézi életpályájáról, hőstetteiről és kultuszáról. Csáktornyát elhagyva a Dráva folyó közelében található Zrínyifalvát (Kuršanec) keresték fel, ahol megkoszorúzták Zrínyi Miklós obeliszkjét. Hazafelé Szentilonán (Šenkovec) is megnézték a Zrínyiek temetkezési helyét, a pálosrendi kápolnát és mauzóleumot. A szakmai kirándulás fő szervezője Gašpar Tot Anita, az 1. Sz. Lendvai KÁI magyartanárné, a tehetséggondozó nap vezetője volt.

169–170. kép: 2017 októberében a muravidéki kétnyelvű iskolák 49 felsős tanulója és 9 tanára Csáktornyan és környékén meglátogatta a Zrínyi-emplékhelyeket. (Forrás: Gašpar Tot Anita felvétele, 2017)

Kirándulás a Zrínyi-kultusz jegyében az iskolai könyvtár legjobb magyar olvasói részére Zrínyi-úrvár meglátogatásával. 2018. szeptember 21-én az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola legjobb magyar nyelvű olvasói részt vettek a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola (Osnovna škola Nikola Zrinski) napján, és ünnepélyes keretek közt emlékeztek meg a költő és hadvezér Zrínyi Miklósról, az iskola névadójáról. A lendvai iskolából Zágorec-Csuka Judit és Gašpar Tot Anita tanárok az ünnepi műsor végén koszorút helyeztek el Zrínyi Miklós mellszobránál az iskola udvarán. Azt követően a lendvai tanulók meglátogatták a Zrínyi-útvári emlékművet Murakeresztúr határában, ahol Zrínyi-verseket szavaltak a költő tiszteletére. A szakmai kirándulás záróprogramja keretében a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár gyermek- és ifjúsági részlegébe látogattak, ahol tájékoztatást kaptak a legújabb gyermek- és ifjúsági irodalomról. A Zrínyi-kultusz élményekben és szépirodalmi művekben elevenen él tovább a tanulók emlékezetében. A Zrínyi-empléknapon részt vett lendvai tanulók beszámoltak a kirándulásuk eseményeiről a Népújságban.

Történelmi vetélkedő a Zrínyiekről az általános iskolások és a középiskolások körében. A muravidéki kétnyelvű általános iskolák tanulói 2019 novemberében magyar történelmi versenyére a Pártosfalvi Kétnyelvű Általános Iskolában került sor. A Muravidék négy kétnyelvű általános iskolájából az utolsó tanulmányi harmadban tanuló (7–9. osztályos) diákok indulhattak a versenyen. Összesen nyolc, két-három főből álló csapat mérte össze tudását Mátyás király halálától Buda visszafoglalásáig,

171–172. kép: A Zrínyi-útvári emlékműnél Zrínyi-verseket szavaltak az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola tanulói 2018 szeptemberében. (Forrás: Gašpar Tot Anita felvétele, 2018)

150 év történeleiből, a török uralom idejéből. Az elmúlt évek során jól bevált típusfeladatokkal és kérdéscsoportokkal felépített vetélkedőt Patyi Zoltán, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet munkatársa vezette. Szóbeli feladatként a mohácsi csatát kellett bemutatniuk, majd következtek az évszámokhoz kapcsolódó kérdések, *igaz-hamis*

és kakukktojás feladatok, végül a fontos történelmi alakok ismerete, illetve a vaktérképen való tájékozódás. A vetélkedőt háromtagú zsűri kísérte figyelemmel: Tomšič Tibor, a Lendvai Kétnyelvű Középiskola történelemtanára, Pisnjak Atilla művészet-történész és Suszter Rita (elnök), a Lenti Arany János Általános és Művészeti Iskola történelemtanára. (ABRAHAM 2019: 3)

A muravidéki kétnyelvű általános iskolás történelmi vetélkedő után röviddel a kétnyelvű középiskola diákjai is összemérték erejüket a magyar történelmi vetélkedőn. A 2019. évi versenyen a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában összesen öt kétfős, jobbra végzősökből álló csoport indult, akik a török világ Magyarországon történelmi témában bizonyíthattak. Ebben a témakörben a Zrínyiekről is volt szó, akik fontos személyiségei voltak a 16. és a 17. századnak. (Bence 2019^b: 5) A diákok a Zrínyi-témakörből Hausner Gábor Zrínyi Miklósról szóló ismeretterjesztő kötetéből készültek, amely a *Sorsfordítók a magyar történelemben* című sorozatban jelent meg 2018-ban.

173–174. kép: A kétnyelvű általános iskolások és a középiskolások csoportjai a történelmi vetélkedőn, amelyet a török kor magyarországi históriájáról rendeztek. (Forrás: bal oldali kép: <https://www.nepujsg.net/nemzetiseg/8001szoros-verseny,-jol-felkeszult-tanulok.html>; jobb oldali kép: <https://www.nepujsg.net/nemzetiseg/8001szoros-verseny,-jol-felkeszult-tanulok.html>; Letöltve: 2020. 03. 26.)

A „Határtalanul” program és együttműködés a zalakomáromi Somssich Antal Általános Iskolával. A program keretében 2016-ban dr. Zágorec-Csuka Judit lendvai könyvtáros-tanár, a Magyar Írószövetség tagja mutatta be Zalakomáron a jelenkori muravidéki irodalom helyzetét. A rendhagyó tanórán résztvevő 8. osztályosok nagy érdeklődéssel hallgatták az előadást, illetve a tanárnő által sorra vett kötetek ismertetését. Az irodalomórát követően a *Zrínyi családról* hallhattak és láthattak *vetített képes előadást* a költő-hadvezér életútjáról és hazafias cselekedeteiről. Mint azt Szakáll Tibor, a zalakomári iskola igazgatója elmondta: a magyar nyelv s a hagyományok ismerete terén intézményük a jövőben bővíteni kívánja az együttműködés lehetőségét a lendvai iskolával. Például a „Határtalanul” program keretében, ami szélesre tárja a magyar–magyar kapcsolatokat, és soha nem látott módon erősíti a nemzeti összetartozást.¹⁴

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtára és a zalakomári Somssich Antal Általános Iskola könyvtára együttműködési szerződést írt alá 2017. április

¹⁴A jövőben kiszélesítik az együttműködést. In: Zaol, (2016). <https://www.zaol.hu/zalakomar/a-jovoben-kiszélesitik-az-egyuttmukodest-1804787/>. (Letöltve: 2020. 03. 19.)

7-én, Lendván. A szerződés alapján mindkét iskolai könyvtár rendszeres tájékoztatást ad egymás szolgáltatásairól, a tanulók és a nevelők programokba való bevonhatóságáról, vállalják egymás rendezvényeinek látogatását és a tanulók nyilvános szerepeltetését. Vállalják a muravidéki magyar irodalom, illetve az anyaországi irodalom kölcsönös megismertetését, népi és nemzeti hagyományaink ápolását.¹⁵ 2019. október elején a Somssich Antal Általános Iskola 7. osztályos tanulói a *Határtalanul* program keretében négy napot Horvátországban és Szlovéniában töltöttek. A kirándulás központi eleme a költő, hadvezér *Zrínyi Miklós (1620–1664) élete és munkássága* volt. A diákok hathatós témavezetést kaptak a lendvai iskola tanárától, *dr. Zágorec-Csuka Judittól*. Az első nap Lendva nevezetességének megismerésével telt. Második nap Csáktornyára indultak, ahol felkeresték a Zrínyi-emlékhelyeket. Szentilonán (Šenkovec) megnézték a Zrínyi család temetkezési helyét. A továbbiakban varasdi városnézés gyönyörködtette őket.

175–176. kép: **Dr. Zágorec-Csuka Judit** előadása a Zrínyiekről Zalakomáron a Somssich Antal Általános Iskolában, és az együttműködési szerződés aláírása az 1. Sz. Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában 2017-ben: **dr. Zágorec-Csuka Judit** (könyvtáros, Lendva), **Sabo Tatjana** (igazgató, Lendva), **Szakáll Tibor** (igazgató, Zalakomár) és **Perényi Ildikó** (könyvtáros, Zalakomár). (Forrás: bal oldali kép: <https://www.zaol.hu/zalakomar/a-jovoben-kiszulesitik-az-egyuttmukodest-1804787/>; jobb oldali kép: <https://www.nepujasg.net/archivum/10-nepujasg-online/2679-könyvtári-együttműködés.html>. Letöltve: 2020. 03. 19.)

A trakostyáni Draskovics-vár is lenyűgözte a diákokat. Zrínyi Miklós első felesége Draskovics György leánya volt, így feltárult a vendégek előtt a két család kapcsolata. Mint azt Szakáll Tibor igazgató elmondta: a kirándulás során a gyerekek megismerték a Kárpát-medence egy szegletét, a Muravidéket, a térség magyar hagyományait. Emellett hasznos ismereteket szereztek a kiváló hadvezérről, a hadtudomány európai rangú képviselőjéről, Zrínyi Miklósról. S talán tudatosult bennük, hogy a nagy műveltségű, széles látókörű, tollat és kardot egyaránt kitűnően forgató Zrínyi Miklóst miért tiszteli hősként a horvát és a magyar nép. (Pásztor 2019)

¹⁵Könyvtári együttműködés. In: *Népújság*, 61. évf. 5. sz. (2017). <https://www.nepujasg.net/archivum/10-nepujasg-online/2679-könyvtári-együttműködés.html>. (Letöltve: 2020. 03. 19.)

177. kép: Csoportkép a Zrínyi-emlékoszlop előtt Csáktornyán, a főtéren a Határtalanul program keretében szervezett szakmai kiránduláson. (Forrás: a zalakomári Somssich Antal Általános Iskola arhívuma, 2019)

szepember 28-án a csáktornyai várban megtekintették a szigetvári kapitány sisakját és szablyáját, a helyi muzeológus vezetésével pedig elmélyítették a Zrínyi családra vonatkozó ismereteiket. Ezt követően a diákok találkoztak a Csáktornyai Zrínyi Gárda tagjaival, majd Szentilonán (Šenkovec) megtekintették a pálos kolostor maradványait és a Zrínyiek temetkezési helyét.

178–179. kép: A szigetvári kapitány sisakja előtt a lendvai gimnazisták. A diákok találkoztak a Zrínyi Gárda tagjaival, csoportkép a Csáktornyai Múzeum bejáratánál (Forrás: <https://www.dssl.si/zrinyi/>; Letöltve: 2020. 03. 31.)

6. Zrínyi mint tananyag a kétnyelvű oktatásban és a múzeumpedagógiában

A Zrínyiek a kétnyelvű általános iskolák tananyagában nem szerepelnek, csak a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában, ahol érettségi tétel magyar irodalomból Zrínyi Miklós és a barokk irodalom. Ezért nagyon fontos a tehetséggondozás keretében szakmai kirándulásokat szervezni a Zrínyi-emlékhelyekre, elsősorban Csáktornyára, de Zrínyi-Újvárra is. A magyar történelmi vetélkedők alkalmával a tanulók már feldolgozták a török idők témáját, így értékelhető felkészültséggel rendelkeztek a Zrínyiekből. A Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Karán a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken az egyetemi program keretében a barokk irodalom oktatása során kitérnek Zrínyi Miklós költészetére és a Szigeti veszedelem című eposzára. Ha-

A lendvai gimnazisták csáktornyai kirándulása. Szigetvár ostroma 450. évfordulójának tiszteletére a 2016. évet Zrínyi-emlékvé nyilvánították. Ennek keretében a Lendvai Kétnyelvű Középiskola elsős, másodikos és harmadikas gimnazistái is megemlékeztek Zrínyi Miklós várkapitány és kis serege hősie, önfeláldozó harcáról. 2016.

gyománypótlásként a Lendvai Galéria-Múzeumban *Élet az alsólendvai Bánffy család udvarában* címmel múzeumpedagógiai foglalkozásokat szerveznek az óvodások és az általános iskolai tanulók számára. Ebben a témakörben érintik a Zrínyieket is, akik a Bánffyakkal voltak baráti és bajtársi viszonyban. A gyerekek magyar identitástudatának kialakításában nagy szerepet játszhat a múzeumpedagógia.

Danino Kutnjak, a Muravidéki Horvát Kultúregyesület – Hrvaško kulturno društvo v Pomurju elnöke szerint Lendván az Európa Kulturális Fővárosa 2025 projekt keretében szeretnének létrehozni egy *Zrínyi Központot* (Centar Zrinski) Lendva főutcáján, a horvát egyesület székházában. A következő intézmények és szervezetek anyagiakban is támogatják a projektet: Lendva Község (Občina Lendava), Muraköz megye (Međimurska županija) és a Horvátországon Kívül Élő Horvátok Országos Hivatala (Državni urad za Hrvate izven Republike Hrvatske). A Zrínyi Központ megalakításának fő célja, hogy a Horvát Kultúregyesület keretében a központ színteret adjon a Zrínyiekről szóló az előadásoknak, könyvbemutatóknak, színpadi előadásoknak stb. Azt szeretnék a jövőben, hogy a *Zrínyi-név*, amely a központjuk elnevezésében szerepel, majd *összekötte a két szomszédos országot, főleg Lendva Községet és Muraköz megyét, a két kapcsolódó területet*. A Zrínyi dinasztia főurai egy ismert történelmi család tagjai, akik a saját korukban egyidejűleg a horvát és a magyar nemzethez is tartoztak, tehát *kettős identitással* rendelkeztek.

180. kép: Múzeumpedagógiai foglalkozások a Lendvai Galéria-Múzeumban (Forrás: http://www.e-kompetencia.si/egradiva/mad_zgo/09/a_muravidk_a_humanizmus.html; Letöltve: 2020. 03. 21.)

Védelmezték a *kereszténységet* a Muraközben és tágabb vonatkozásban is egész Európában. Nemcsak az épületet szeretnék felújítani, hanem az udvart is, amely teret adna egy szabadtéri színpadnak, és a kerthelyiségben szeretnék elhelyezni a költő és hadvezér *Zrínyi Miklós mellszobrát*. *Emléktáblát* is terveznek az épület Fő utcai homlokzatára, amely Zrínyi Miklós lendvai kapcsolatait szimbolizálná, és tudatná, hogy mikor és miért járt itt, Lendván. Tudnunk kell, hogy a Zrínyiek mit tettek a történelem során, és erre emlékeznünk kell – mondta *Danino Kutnjak*, a Horvát Kultúregyesület elnöke.

6. 7. Kapcsolat a budapesti Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel, ösztöndíj (MTA Domus) és alkotói támogatás (NKA) Zrínyi-kutatásokra

Dr. Zágorec-Csuka Judit lendvai könyvtáros, költő és író a Zrínyi-kultuszra vonatkozó magyarországi kutatásait az MTA Domus határon túli senior pályázat útján valósította meg. 2018 februárjában Budapesten a Nemzeti Közszolgálati Egyetem könyvtáraiban, a Ludovika Könyvtárban, valamint a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Könyvtárában gyűjtött szakirodalmat, amely a Zrínyi dinasztiaival összefüggő tudományos szakirodalmat ölelte fel. A témavezető dr. Padányi József

tudományos rektorhelyettes volt, aki segítséget is nyújtott a könyvtárhasználatban és a releváns szakirodalom megszerzésében. 2019-ben a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalom Kollégiuma dr. Zágorec-Csuka Juditot 10 hónapos alkotói támogatásban részesítette, és ezzel is segítette a Zrínyi-kutatásait továbbvinni, hogy a kutatott anyagból *A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávbán* címmel megírja ezt a könyvet. Dr. Zágorec-Csuka Judit 2018-ban és 2020-ban meghívott vendégként részt vett a Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Kari Napján, amelynek keretében az intézmény a Zrínyi Miklós Laktanya és Egyetemi Campusban ünnepi állományülést szervezett, és a Zrínyi-szobor megkoszorúzására is sor került.

6. 8. Összegzés

Zrínyi Miklós kultuszának az elterjedése a Muravidéken, különösen Lendván és környékén annak is köszönhető, hogy a Muraköz közvetlen szomszédságában van, amely a Zrínyiek földje volt, akik a 16. és a 17. században kiemelkedtek mint arisztokraták a többi vidéki főúr közül. Zrínyi György, Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter nagy távlatokban gondolkodó politikusok, hadvezérek voltak. Elsősorban baráti és bajtársi viszonyban álltak az alsólendvai Bánffy Miklós főúrral és fiaival, Kristóffal és Istvánnal. Mindkét főúri család tagjait összekötötte a táj szelleme is, a „*genius loci*” fontossága a török elleni harcokban. Kapcsolatuk nemcsak barátinak nevezhető, hanem családinak, vallásinak, katonainak, szakmainak és kulturálisnak is. A Zrínyiek a megmaradásuk érdekében a magyar nemesekkel mélyítették el a kapcsolatot azért is, mivel a horvát nemesi réteg az oszmán törökök támadása miatt meggyengült. Nagykanizsa 1600. évi eleste után földrajzi szempontból a Muraköz és a Muravidék volt az egyetlen híd, ill. a fizikai kapcsolattartás lehetősége Horvát-Szlavónország, valamint a magyarság között a 17. század kilenc évtizedén keresztül (Milinović 2012: 41–42).

Tóth Sándor helytörténész kutatásai szerint 1637. november 6-án az ifjú Zrínyi Miklós Bánffy Kristóf alsólendvai várába kért bebocsátást, mert menekülőben volt a törökök elől. Az itt élő emberek emlékezetében a történelmi múlt a törökök kiűzésének az idejéből kultikus erővel bír. Ma Lendva és Csáktornya közép-európai városok, amelynek a lakosai – mind a horvátok, mind a muravidéki magyarok – az Európai Unióban kezdték újra felfedezni a közös történelmüket, megismerni helytörténetüket, a lokális és regionális kulturális örökségüket. A magyar–magyar kapcsolatok területén is jelentős tényezőnek számít a Zrínyi-kultusz ápolása, amely a murakeresztúri *Zrínyi-kadétok* egyesülete és a kapcai József Attila Művelődési Egyesület közt alakult ki kulturális tevékenységként.

2001-ben Hosszúfaluban a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Zrínyi Miklós a költő és hadvezér „Adriai tengernek Syrénája Groff Zrínyi Miklós” című könyve megjelenésének 350. évfordulója alkalmából szervezett *Zrínyi-konferenciát*, amelynek főszerzője prof. dr. Kovács Sándor Iván Zrínyi-kutató, egyetemi tanár volt. A Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet közös szervezésében a Bánffy Központban, Lendván Zrínyi-előa-

dásokra is sor került a Zrínyi-émlékév kapcsán 2016-ban és 2018-ban. Ekkor a Zrínyi-szablyáról és a Zrínyi-újvári kutatásokról, a Zrínyiek-kultuszáról hangzottak el előadások a budapesti Nemzeti Közszerződési Egyetem tanáraitól, prof. dr. Padányi Józseftől és dr. Hausner Gábor Zrínyi-kutatóktól.

A muravidéki magyar tudományos- és szépirodalom területén is jelentek meg művek, tanulmányok, versek, elbeszélések és egy ifjúsági regény is, melyek Zrínyi motívumokból építkeztek, vagy a Zrínyiekre vonatkoztak. Ezek Bence Lajos, Göncz László, Varga József és Zágorec-Csuka Judit muravidéki magyar költők, írók, tudósok alkotásai. A *Határtalanul* program keretében erős együttműködés alakult ki a zalakomáromi Somssich Antal Általános Iskola és az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola között, aminek a keretében került sor 2019-ben a Zrínyi-émlékhelyek megtekintésére Csáktornyán és környékén. Más magyarországi általános iskolák tanulói is ennek a programnak köszönhetően látogatták meg Lendvát és Csáktornyát, a Bánffyok és a Zrínyiek várát, éltetve a kultuszukat.

A Zrínyi-kultusz ápolásának szép példája volt a tehetséggondozó nap megszervezése, amikor is 2017 októberében a muravidéki (lendvai, göntérházi és dobrownaki) kétnyelvű általános iskolák tanulói ellátogattak Csáktornyára és környékére. 2018 szeptemberében az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtárának legjobb magyar olvasói részt vettek a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola *Zrínyi-napján*, majd megnézték a Zrínyi-újvári emlékhelyet. Magyar történelmi vetélkedőre is sor került 2019-ben, amelyre az általános iskolások és középiskolások jól felkészültek a 16. és 17. század történelméből, különösen a Zrínyiek korából.

Zrínyi-kirándulást is szerveztek a Népújság olvasóinak 2016-ban Szigetvárra a Zrínyi-émlékév kapcsán, amelyen szép számban vettek részt a muravidéki magyarok. 2013-ban rendeztek Zrínyi-kiállítást az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában és a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában is, amelyet a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zala Megyei Szervezete ajánlott fel az iskoláknak. Paál István, mindkét szervezet elnöke előadással egybekötött kiállításmegnyitót tartott a tanulóknak és a tanároknak. A Lendvai Kétnyelvű Középiskolában a magyar irodalom tantárgy részeként oktatják Zrínyi Miklós költőt és a Szigeti veszedelem című eposzát, amely érettségi tétel is. A Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Irodalom és Nyelvi Tanszékén a barokk irodalom keretében Zrínyi Miklós költészetére és prózai műveire is ráirányítják a hallgatók figyelmét.

A Zrínyi-kultusz jelen van a „mában” Lendván és környékén, a Muravidéken. Így mint helytörténeti téma kiváló modellként szolgálhat a muravidéki magyarok nemzeti identitásának a megtartásában, mivel sokrétű módon irodalmi, nyelvi, művelődéstörténeti, történeti, helytörténeti, politikai és nemzeti értékeket képvisel. Zrínyi Miklós költőre és hadvezérre és a Zrínyi dinasztiára, a Zrínyiekre a muravidéki magyarság ma is felnéz, mert a nehéz sorsuk ellenére nemzetépítő, nemzetszabadító autonóm személyiségek, európai hírnevű magyar és horvát főurak voltak, akiknek erénye volt a hazaszeretet, a hősiesség és a keresztény erkölcsiség.

Szerb Antal szerint Zrínyi Miklóst, a költőt és hadvezért „*az országa szolgálatára alkotta az Isten...*” A költő és hadvezér Szigeti veszedelem című eposzának a nyelvében felfedezhetők a nyugat-dunántúli, göcseji nyelvjárás sajátosságai, amelyek a muravidéki magyarok nyelvében is jelen vannak, és ez 400 év távlatából is identitás-építő erővel bír. A Zrínyi-emlékévek megünneplése is abban erősített meg bennünket itt, a Muravidéken, hogy a Zrínyiek öröksége hozzásegít a magyar nemzettudatunk alapos megőrzéséhez. A 20. században nem volt ildomos beszélni a Zrínyiek kultuszáról a kommunizmus idején, hiszen arisztokraták voltak. A 21. század elején azonban a Zrínyiek kulturális öröksége és a kettős identitásuk regionális szempontból is újraértelmezhetővé vált az Európai Unió közép-európai térségében, mivel az emberek a Muravidéken, de a Muraközben is ragaszkodnak a hagyományos identitásuk megéléséhez.

7. Összegzés a Zrínyi-kultuszról

„A Zrínyi-kultusz ápolása csak határok nélkül értelmezhető”
(Prof. dr. Padányi József)

Szükség van-e a Zrínyi-kultuszra manapság a határsávban élő magyar, horvát és szlovéniai, muravidéki magyar identitású emberek hétköznapijában? A tanulmányom alapján azt állítanám, hogy igen. Az itt élő magyaroknak szükségük van most is a Zrínyiek, kifejezetten Zrínyi Miklós kultuszára, amely egy karizmatikus hadvezérre, költőre, politikusra vonatkozik. A horvátok ma is inkább Zrínyi Péter kultuszát ápolják. Milyen funkciója van Zrínyi Miklós kultuszának ma, és ez mire terjed ki? Mivel Magyarország és Horvátország, de Szlovénia is az Európai Unió tagállamai, demokratikusabb berendezkedésben élnek a határsávban, mint évtizedekkel ezelőtt a kommunizmus idején, ezért nyitottabbá is váltak a Zrínyiek kultuszának a megítélésében is. Milyen ez a nyitottság, amelyben Zrínyi Miklós és a dinasztia tagjai újra figyelmet kaptak, és mire terjed ki? A kettős identitásukra? Az itt maradt váraikra? A megírt műveikre? A társadalmi és politikai meggyőződésükre? A magyarságukra? A horvátságukra? Az európaiságukra? Mire irányul a szűk határsávban élők figyelme, ha Zrínyi Miklósról és a családjáról gondolkodnak? Mire irányul a tudományos érdeklődés, ha kutatják a múltjukat? Miben ihleti meg Zrínyi Miklós manapság is a határsávban élő nemzetiségi költőket? Miért írnak az élettörténetükről az írók történelmi regényeket? Mennyiben közös a magyarok és a horvátok múltértelmezése a Mura mindkét partján a 21. század elején? Vannak-e fájdalmaik még mindig a Zrínyiek értelmezésében? Milyenek a szigetvári Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós, vagy Zrínyi Péter kultuszának a szervezett és tárgyi jelei? Az alapvető kérdés mégiscsak az, hogy miért lehetünk büszkéek a Zrínyiekre, elsősorban a költő és hadvezér Zrínyi Miklósról napjainkban, az információs társadalom és a globalizmus időszakában.

A Zrínyi-újvári ásatások és kutatások folyamatosan érdekelték a helyi embereket. Különösen az, hogy mi történik a helyszínen, Belezán és környékén. Kocsis Edit művelődésszervező tervezett egy programot, amelynek az lett a neve, hogy *hadtörténelmi kirándulások*, később ebből *Hadtörténelmi esték* előadássorozat kerekedett. 2013-ban a művelődési ház felső szintjén pályázat útján kialakították és megnyitották a *Zrínyi-emlékszobát* is, amelyben Zrínyi-Újvár leleteit és a *Zrínyi-makettet* is kiállították. Kocsis Edit később különválasztotta a hadtörténelmi kirándulásait és a Hadtörténelmi esték sorozatot. A kirándulásokon megtekintették Zrínyi-Újvárat, ismertette a történetét. A Hadtörténelmi esték alkalmával történelemmel és hadtörténettel kapcsolatos előadásokat szervezett Nagykanizsán. Zrínyi-előadásokat tartottak 2015–2018 között Négyesi Lajos, Padányi József, Hausner Gábor és Vándor László Zrínyi-kutatók, továbbá Nemes István szakorvos és Benkő László regényíró is vendége volt a rendezvényeknek.

2009-ben alakult meg Murakeresztúron a Zrínyi Miklós Általános Iskola keretében az ifjú *Zrínyi-kadétok* szervezete, a Csáktornyai Zrínyi Gárda kezdeményezésére a Horvát Nemzetiségi Önkormányzat anyagi támogatásával. Célkitűzésük máig az, hogy minél

szélesebb körben próbálják felhívni a figyelmet a Zrínyi család érdemeire, kultuszára. Vezetőjük a kezdetektől Kovácsné Kővágó Anna iskolaigazgató. A Zrínyi-kadétk minden kapcsolódó rendezvényen részt vesznek Zala megyében, de országos és nemzetközi (Horvátország, Szlovénia) szinten is jelen vannak a hagyományörző programokon. Az iskola keretei között évente *Zrínyi Napokat* és *Zrínyi-diákkonferenciát* szerveznek, amelynek védnökei prof. dr. Padányi József vezérőrnagy és dr. Gadányi Károly professor emeritus. A Zrínyi Napon, vagyis az iskola jeles napján, az első osztályos tanulók *esküt tesznek* a Zrínyi-szobor előtt, a másodikosok pedig átadnak nekik egy *Zrínyi-festményt*, hogy egy éven át őrizzék. 2009-ben volt először a *Zrínyi-kadétk* avatása, amely ma már fontos szertartásnak számít, hiszen a Mura és a Zrínyi kútja vízében mossák meg a kezüket, majd gyertya fölé tartják, végül a polgármester úrtól átveszik a *Zrínyi-kardot*. A Csáktornyai Zrínyi Gárda vezetője köti fel a kardot a kadétk oldalára, majd karddal avatja fel őket prof. dr. Gadányi Károly, a Magyar Kultúra Lovagja és a falu szülötte. Utána egy elismerő oklevelet is átvesznek. A szertartás szimbolikus jellegű és két nyelven, magyarul és kaj nyelvjárásban zajlik.

Dr. Vándor László zalaegerszegi Zrínyi-kutató, a Zala Megyei Múzeum nyugalmazott igazgatója, régész és történész már a szakdolgozatában írt a Zrínyi-újvári erődítményről. 1971-ben találkozott a Zrínyi-hagyománnyal a magyar–horvát határsávban, hiszen a Mura mentén Zrínyi már akkor is alapvető kérdés volt, és ezért végigjárta Belezsnától, Őrtilostól egészen Muraszemenyéig az egész területet. Később, a '80-as évek végén és a '90-es évek elején többször volt kint a területen, és megpróbálta beazonosítani a vár helyét. Vándor László a Somogy Megyei Múzeum igazgatójával, *Költő László* régésszel együtt kutatott. Közben a kutatás átfogóvá vált, mivel a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ma Nemzeti Közszolgálati Egyetem) elindította a maga programját, párhuzamosan az övékkel, ami hadszíntérkutatásra is kiterjedt. A feltárást főleg *Padányi József* és *Négyesi Lajos* hadszíntérkutatók végezték. A katonaság műszerezettségé nagyon jó, így szerencsés helyzetben voltak. A fémkeresős, talajradaros műszerekkel az ostrommal kapcsolatos leleteket tudták kutatni, a lövedékeket, a becsapódási irányokat stb. (Költő – Négyesi – Bertók – Padányi – Szabó 2019)

A régészek pedig ugyanakkor a vár archeológiai feltárást végezték. Abban kapcsolódtak össze, hogy a kutatásokba az egyetem hallgatóit is bevonták, akik terepgyakorlatként a régészeti ásatásokban vettek részt. 2017-ben fedezték fel a Zrínyi-újvári ásatások folyamatában a *Zrínyi kútját*, amely szenzációnak számított a Zrínyi-kutatások területén. *A Zrínyi-Újvár emlékezete* című tanulmánykötet 2012-ben jelent meg prof. dr. Padányi József és dr. Hausner Gábor szerkesztésében. A kiadványukban összefoglalták az addigra elkészült kutatásaik eredményeit. A történeti kutatásuktól kezdve a terepi munkálatokon át, még a fémvizsgálatok eredményeit is közzölték. Sokszerzős munkáról van szó, azzal a céllal, hogy felmutassák azt, hogy a hadszíntérkutatás új segédtudományává vált Magyarországon a hadtörténeti kutatásoknak. Ma már az emberek sokkal többet tudnak Zrínyi-Újvárról, mint régen. A tanulmánykötet fogadtatása nagyon jó volt a történész szakma részéről. Számukra fontos volt az is, hogy ez által sikerült a köztudatba bevinniük a hadszíntérkutatást mint segédtudományt.

A Zrínyi Miklós Várjátékok és Kulturális Bemutatók a magyar–horvát határsáv magyarországi és horvátországi oldalán erős kulturális és önkormányzati összefogásnak

bizonyultak. *Kunos Zoltán Lajosné*, Őrtilos polgármester asszonya tájékoztatott, hogy 2003-ban volt Zrínyi-emlékmű avatás Zrínyi-Újvár területén. 2006 nyarán itt dolgoztak a katonák, és akkor Papp Ferenc ezredes, a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosztályának a vezetője javasolta neki, hogy létre kellene hozni egy kultúrkört, amely ápolná a Zrínyiek kultuszát. Egyesületi keretek között összefoghatnának a környékbeli települések, és kulturális műsorokkal, hagyományőrzéssel együtt emlékezhetnének meg a Zrínyiekről. Az első ilyen jellegű találkozót 2007-ben rendezték az őrtilosi művelődési házban. Akkor Légrad (Legrad) és Alsódomboru (Donja Dubrava) polgármesterei is jelen voltak, az egyik település Kapronca (Koprivnica) megyében, a másik Muraköz (Međimurje) megyében található.

Később csatlakozott hozzájuk Murakeresztúrról Pávilicz Lajos polgármester, hisz Murakeresztúron működik a horvát nemzetiségi nyelvet oktató Zrínyi Miklós Általános Iskola (Osnovna škola Nikola Zrinski). Mellettük Belezna polgármestere, Jancsec Lajos, Őrtilosból Kunos Zoltán Lajosné és Zákányfaluból még Rada János polgármester is igent mondott a hívó szóra, ők ketten Somogy megyei településeket képviseltek. Zákányfaluban létezett egy régi kastély, amelyben Zrínyi Miklós Általános Iskola is működött. Ezen a találkozón sok mindent lefektettek, megbeszélték a közös dolgaikat a Zrínyi Várjátékok programjával kapcsolatosan. Összeállították az alapszabályt, meghatározva a működést, és azt is, hogy a *Zrínyi-fesztiválokat*, egyéb hagyományőrző rendezvényeket hogyan teszik folytonossá, majd a határozatokat alá is írták szerződés formájában.

A Zrínyiek példája mindenekelőtt arra utal, hogy mi köti össze a két népet, a horvátot és a magyart, mivel a Zrínyiek egyaránt szolgálták a hazájukat, Magyarországot és Horvátországot. A napi gondokat úgyis a Mura két oldalán élő nép fogja megoldani a saját érdekében, amire jó példa az összefogás a települések közt.

A *Zalai Magyar Nemzeti Szövetség* és a *Rákóczi Szövetség* zalaegerszegi szervezetének a tevékenysége a Zrínyi-kultusz ápolásában akkor került előtérbe, amikor 1998-ban Zalaegerszegen megalapították a Zalai Magyar Nemzeti Szövetséget. Paál István elnök tájékoztatása szerint a szövetségük azt hirdeti, hogy erőteljesebben nyilvánuljon meg a történelmi hagyomány tisztelete napjainkban. Felerősödött a Zrínyiekkel kapcsolatos érdeklődésük is. Kialakult a murakeresztúri iskola és művelődési ház igazgatójával való kapcsolatrendszerük, emellett a zrínyifalvai (Kuršanec) koszorúzásokon és ünnepeken is részt vesznek minden évben. Zalaegerszegen is megszervezik évente november 18-án Zrínyi halálának az ünnepségét, felvonulnak és koszorúznak a *Zrínyi-lovasszobor* előtt. Középiskolai vetélkedőket is szerveznek és rendszeres történelmi pályázatokat írnak ki a fiatalok számára. Kétéves kutatómunka alapján készítették a kilenctablós *Zrínyi-kiállításukat*. A táblokon a Zrínyieket származásuktól kezdve, élettörténetükön át mutatják be. A kiállítás középpontjában Zrínyi Miklós költő és hadvezér áll.

Zrínyi Miklós kultusza a tudományos szakirodalomban és a könyvkiadásban dr. Hausner Gábor és prof. dr. Padányi József szerkesztésében fontos könyvkiadási programnak és folyamatnak számít. 2007-ben jelent meg *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében* című tanulmánykötet, amelyet Hausner Gábor Bene Sándorral együtt szerkesztett. Nyolc magyar és négy horvát kutató közös munkája ez az egyedülálló tanulmánykötet a Zrínyi-kutatások területén, magyar nyelven. A tanulmánykötet függelékében a Zrínyiek korából is közöltek korhű szövegeket Marcus Forstall és Galcazzo

Gualdo Priorato tollából. A kötet a Zrínyi kutatások területén korszakalkotó volt, mert közelebb hozta egymáshoz a két nemzet kutatóit. 2016-ban jelent meg a *Zrínyi-album* a Zrínyi Kiadónál, amelyet szintén Hausner Gábor szerkesztett. A mű három nagyobb egységre van felosztva: Élet és mű, Hírnév és emlékezet, valamint a Jegyzék. Dr. Hausner Gábor következő könyve a *Márs könyvet olvas – Zrínyi Miklós és a 17. századi hadtudományi irodalom* című kismonográfia (2013), amely Zrínyi Miklósnak a hadtudományi irodalommal való kapcsolatát tárja fel.

Zrínyi Miklós kultusza a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének a monográfiáiban is erősen jelentkező tendencia. A Zrínyi-emlékév (2016) kapcsán több nemzetközi konferenciát is szerveztek, és az előadások anyagát tudományos monográfiákban is kiadták. *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai / Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara* című kétnyelvű magyar–horvát monográfiát az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete és a Horvát Történettudományi Intézet közösen adta ki 2015-ben. A könyv főszerkesztői Fodor Pál és Soksević Dénes voltak. Ez a kötet egy tudatos tudománypolitika eredménye, Fodor Pál főigazgató szerint. Az MTA kutatói úgy gondolják, hogy a magyar történelmet nem lehet abból a szűk nemzeti látószögből vizsgálni, ahogy korábban történt (legyen szó horvátokról, szerbekről, magyarokról vagy más Kárpát-medencei népről). Merthogy ez valamikor egységes terület volt, hisz előbb a Magyar Királysághoz, utóbb pedig a Habsburg Monarchiához tartozott. 2014. november 18–20-án Budapesten horvát kutatók részvételével nagy konferenciát rendeztek a költő és hadvezér *Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulóján*. A konferencia igen gazdag anyagát 2017-ben adták ki *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katonára, államférfi Zrínyi Miklósról* címmel, Bene Sándor, Hausner Gábor, Padányi József és Fodor Pál szerkesztésében. Prof. dr. Páffy Géza történész *Zrínyi Miklós nagy napja* címmel írt egy kismonográfiát, amely második javított kiadásban 2016-ban jelent meg az MTA BTK Történettudományi Intézet és a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár közös kiadásában. 2017-ben jelent meg az MTA BTK kiadásában *A szentgotthárdi csata és a vasvári béke* címmel, Oszmán terjeszkedés – európai összefogás alcímmel egy magyar–francia nyelvű monográfia, amely a szentgotthárdi csatának a 350. évfordulója alkalmából 2014-ben szervezett nemzetközi tudományos konferencia anyagát tartalmazza, szerkesztői Tóth Ferenc és Zágorhidi Czigány Balázs voltak.

A Zrínyi-kultusznak a Zrínyi-jubileumokhoz kapcsolódóan, vagy más alkalmakkor magyar nyelven kiadott tanulmánykötetekben is látható jelei voltak. 1997-ben jelent meg *A Zrínyi család ikonográfiája* című kötet, amelynek a felelős szerkesztője dr. Hausner Gábor volt. 2010-ben jelent meg R. Várkonyi Ágnes akadémikus professzor asszony *Európa Zrínyije*, válogatott tanulmányok című monográfiája az Argumentum Kiadónál az MTA és az NKA támogatásával, amelynek tárgya Zrínyi Miklós európai gondolkodása és európaisága volt. A szerző arra keresett választ, hogy mi volt Zrínyi európai jelenlétének a titka. Hogyan jött létre? Mit tartalmazott? És miért lett elfeledve, megtagadva, betemetve ez a jelenlét?

2014-ben mr. sc. Vladimir Kalšan csáktornyai történésznek és múzeumigazgatónak jelent meg magyar fordításban a *Muraköz történelme* című monográfiája, amelyben 75 oldal terjedelemben a *Zrínyiek Muraközben* című, V. fejezet átfogó képet ad a Zrí-

nyi-dinasztiáról. Szól a dinasztia tagjainak életpályájáról és politikai meggyőződésükről, kezdve a szigetvári Zrínyi Miklóstól Zrínyi Ádámgig befejezőleg, aki a család utolsó tagja volt. 2016-ban tette közzé Varga Szabolcs a *Leónidász a végvidéken, Zrínyi Miklós (1508–1566)* monográfiáját a Kronosz Kiadó és a Magyar Történelmi Társulat közös kiadásában. A szerző kísérletet tesz arra, hogy választ adjon a Zrínyivel kapcsolatos legfontosabb kérdésekre. Közérthető formában közvetíti a vele összefüggő legfrissebb ismereteket, egyben túllép a biográfia szigorúan vett műfaji keretein, és a Magyar Királyság sorsfordító kérdéseit is érintve mutatja be Zrínyi helyét és szerepét abban világában, amelyben élt. 2021-ben lát napvilágot a Zrínyi-Újvárnál végzett kutatások legfrissebb összefoglalója Hausner Gábor, s Németh András szerkesztésében. A könyv címe: *Zrínyi-Újvár. Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*.

Zrínyi Miklós kultusza a horvát monográfiákban, tanulmánykötetekben a Muraközben Csáktornyan (Čakovec), Alsódomborún (Donja Dubrava) és Légradon (Legrad), valamint Zágrábban is szerepel. 2006-ban jelent meg horvátul mr. sc. Vladimir Kalšan csáktornyai történész, múzeumigazgató monográfiája, a *Povijest Međimurja*. 2010-ben adták ki prof. dr. Pálffy Géza történész horvát nyelvű monográfiáját *Povijest Mađarske: Ugarska na granici dvaju imperija (1526–1711)* (Magyarország története. Magyarország két birodalom határán) címmel. Pálffy Géza szerint azért jelentették meg ezt a könyvet, mert Horvátországban a diákok, akik meg akarnak ismerkedni Zrínyi Miklós korával és Magyarország 16–17. századi történetével, eddig nem kaphattak a kezükbe semmi érdemlegeset. 2011-ben jelent meg Zágrábban a Jesenski és Turk Kiadónál R. Várkonyi Ágnes magyar történész, művelődéstörténész, egyetemi tanár, a MTA rendes tagjának *Jelena Zrinski, najhrabrija žena Europe* (Zrínyi Ilona, Európa legbátrabb asszonya) című műve horvát fordításban, amelyet 2012 októberében bemutattak Zágrábban és Csáktornyan is.

2012-ben tette közzé a mr. sc. Vladimir Kalšan és Janko Kalšan szerzőpáros az életrajzi lexikonát *Međimurski biografski leksikon* címmel magánkiadásban, Csáktornyan. Azoknak a muraközi szerzőknek az életpályáját és munkásságát mutatják be, akik fontos személyiségekként a kultúra és a közélet területén évszázadokon át erősítették a muraközi nép identitását. De olyanok is helyet kaptak a lexikonban, akik még itt élnek a térségben, és a munkájuknak kulturális, történelmi, művelődéstörténeti és gazdasági jelentősége van. A horvát nyelvű életrajzi lexikon közli a Zrínyi dinasztia jeles személyiségeinek az életpályáját, és kiemeli munkásságuk fontosabb értékeit. Mr. sc. *Zlatko Bacinger* 2014-ben adta ki a *Moje drago serce* című könyvét, amely Zrínyi Péter Búcsúlevelének az elemzését tartalmazza. Zrínyi Péter a levelének középpontjába helyezte a *család, az otthon, a haza és a vallás* fogalmát. A szerző ezeket az eszméket ma is fontosnak tartja, hiszen univerzálisak a horvát nép identitása és nemzeti létének a megélésében.

2015-ben jelent meg Varga Szabolcs *Studije o povjesti Sigeta i obitelji Zrinski u 16. stoljeću* (Tanulmányok Szigetvárról és a Zrínyi család a 16. században) című műve horvát nyelven, amelyben a szerző a szigetvári Nikola Šubić Zrinski, azaz a szigetvári Zrínyi Miklós horvát–magyar közös múltját gondolja át, és mutatja be. 2016-ban vehették kézbe Légradon reprint kiadásban Haller Jenő *Povijest Legrada* (Légrad története) című könyvét, amelyhez prof. dr. sc. Dragutin Feletar egyetemi tanár írt előszót.

Ebben a helytörténeti monográfiában négy fejezetet szenteltek a Zrínyi család történetének. A Zrínyiek Légrádnak is főurai voltak évszázadokon át, és komoly erőfeszítéseket tettek a település kiépítéséért. 2007-ben jelent meg Dragutin Feletar és Hrvoje Petrić társszerző tollából az *Općina i župa Donja Dubrava – povijesno geografska monografija* (Alsódomboru község és egyházközség – történelmi-földrajzi monográfia), amelyben külön fejezetet szenteltek a Zrínyi családnak, amelynek tagjai a település urai voltak a 17. században. 1546-ban Alsódomboru település a szigetvári hős Zrínyi Miklósé lett. Ezután másfél évszázadig a Zrínyi család birtoka maradt.

2012-ben jelent meg horvátul a *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* című tanulmánykötet, amelyben magyar szerzőktől is publikáltak horvát nyelven írásokat a Zrínyiekkel kapcsolatosan. A Matica hrvatska adta ki a tanulmánykötetet, amely a 2009-ben a Zrínyiekről megtartott horvát–magyar nemzetközi konferencia anyagát tartalmazza. A tanulmánykötet főszerkesztője Romana Horvát, szerkesztői Bene Sándor, Zoran Ladić és Hausner Gábor.

2003-ban jelent meg Zágorec-Csuka Judit *A Zrínyiek nyomában* című tanulmánykötete a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület kiadásában. A könyvben a szerző két nagyobb témát dolgoz fel: a költő és hadvezér Zrínyi Miklós kapcsolatait a lendvai Bánffy dinasztiával, és a Zrínyi-kultusz történetét 1880–1920 között a történeti Magyarország Zala vármegyei sajtójában. Horvát nyelven ugyanennek a kötetnek bővített változata 2009-ben jelent meg *Tragom Zrinskih* címmel, a Horvátországi Magyar Tudományos Társaság és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület kiadásában.

A Zrínyi-kultusz tárgyi jelei közül Szigetváron és a Csáktornyai Muraköz Múzeum programjaiból a Zrínyi-emlékév (2016) kapcsán azt kell kiemelnünk, hogy a szigetvári vár ostroma 450. évfordulójának alkalmával 2016. szeptember 7-én a baranyai városba látogatott *Áder János. Továbbá*, meghívására *Veysi Kaynak* török miniszterelnök-helyettes és *Kolinda Grabar-Kitarović* horvát államfő, így nemzetközi szintre került az emlékév. Zrínyi-emlékműveket avattak, kulturális rendezvényeket és nemzetközi konferenciákat szerveztek Szigetváron, Pécsen, Csáktornyan és Zágórában is, szerte a Kárpát-medencében, valamint a magyar–horvát–szlovén határsáv kisebb városaiban és településein is, így pl. Lendván, ahol magyar nemzetiség él.

Mi kellene ahhoz, hogy a jövőben a Zrínyi-kultusz Csáktornyan még jobban kibontakozzon, európai szintereket kapjon úgy, mint régen a Zrínyiek idején volt? Mr. sc. Vladimir Kalšan véleménye szerint két fontos dolgot kell figyelembe venni ahhoz, hogy Csáktornya visszanyerje régi fényét és európai szintérré váljon. Először teljes egészében fel kell újítani a csáktornyai várat, és visszaadni neki azokat a tulajdonságait, amik korábban megillették, vagy amilyen régen volt. A másik fontos teendő az, hogy fel kell újítani a szentilonai Zrínyi-mauzóleumot, a Zrínyiek temetkezőhelyét, mert ez is a Zrínyi-kultusz része, hiszen itt nyugszanak, ide vannak eltemetve a híres Zrínyiek. Ezek számítottak a csáktornyai Zrínyiek „*lelki helyeinek*”. Mr. sc. Zlatko Bacinger elmondta, hogy a csáktornyai vár felújítására 40 millió kunát kaptak az Európai Uniótól. 2018-ban kezdték el a felújításokat, a várfalat, a vár bástyájának egy részét renoválták. Itt szeretnék megteremteni azt az új és modern külső légkört, amely a Zrínyiekre fogja emlékeztetni az idelátogatókat.

A csáktornyai Zrínyi Péter Horvát Vitézi Rend egy emlékparkot szeretne létrehozni a vár udvarán, amely Zrínyi Péter Búcsúlevelének tartalmát a jelenítené meg.

A Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) kultuszteremtő ereje abban nyilvánul meg, hogy úgy emlékeznek a Zrínyiekre, ahogy ezt ők megérdemlik, rangjukhoz és örökségükhöz méltóan. A Zrínyi Gárdának 30 aktív tagja van, akik évente 130 alkalommal szerepelnek nyilvánosan Horvátországban, Magyarországon és más országokban. Adományokból tartják fenn magukat, de kapnak megyei szinten és a Csáktornya önkormányzatától is támogatást. Csáktornya város ünnepén mindig felvonulnak, ez április 30-án szokott lenni, amikor megünnepelik Zrínyi Péter *emléknapját*, amely Muraköz megye ünnepe is. *Zrínyi-bált* is szerveznek. A fő céljuk a hazaszeretet ápolása, vagyis, hogy szeressed a családodat, a közösségedet, amelyben élsz, a hazádat, és tiszteled másokét is. 2016-ban a Zrínyi-emlékév csáktornyai konferenciáján vetették fel, hogy Csáktornyan kellene létrehozni a *Zrínyi Kutatóintézetet*, amelynek keretében tudományos kutatásokat végeznének a Zrínyiek és a Frangepánok életével, pályafutásukkal és irodalmi munkásságukkal kapcsolatosan.

A Zrínyi Miklós Információs Központ Lendván új lehetőség a kultuszteremtésben és a kultusz tartalmi elmélyítésében. Đanino Kutnjak, a Muravidéki Horvát Kultúregyesület (Hrvaško kulturno društvo v Pomurju) elnöke tájékoztatása szerint Lendván az *Európa Kulturális Fővárosa 2025* projekt keretében szeretnének létrehozni egy *Zrínyi Központot* a Horvát Házban, melynek keretei közt a *Zrínyiekről előadásokat, könyvbemutatókat, színpadi előadásokat* szerveznének. Ezek a programok összekötnék a két szomszédos országot, elsősorban Lendva Községet és Muraköz megyét mint a két szomszédos régiót, hiszen ez a térség valamikor a Zrínyiek felségterületéhez tartozott. A Zrínyi Központ megnyitását 2020-ra tervezték.

A Zrínyi-emlékhelyek megtekintése, a tehetséggondozás és a fiatalokkal való foglalkozások is fontos tényezői a Zrínyiek kultuszának a határsávbán. Ezek úgy nyilvánultak meg eddig, hogy a Zala megyei általános iskolák, köztük a Zalakomáromi Általános Iskola tanulói is részt vettek a folyamatosan működő *Határtalanul* pályázati programban. Így határon túli magyar emlékhelyeket tömegesen is fel tudnak keresni, többek közt megtekinteni Csáktornyan a Zrínyiek történelmi örökségét: a várat, az emlékoszlopot és a Zrínyiek temetkezési helyét Szentilonán (Šenkovec). A murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola (Osnovna škola Nikola Zrinski) tanulóinak *Zrínyi-napokat, Zrínyi-futóversenyt és Zrínyi-diákkonferenciát* is szerveznek, s ezzel is kifejezik az iskolájuk névadója iránti tiszteletet. 2017 októberében került sor az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola szervezésében, a *Tehetséggondozó nap* keretében arra a szakmai kirándulásra, amelyet muravidéki kétnyelvű általános iskolák tehetséges tanulóinak szerveztek a *Zrínyi-kultusz* emlékhelyeinek a megtekintésére. Bojan Kocijan, a Zrínyi Gárda titkára fontosnak érzi, hogy elkezdtek kijárni a fiatalok közé, kezdve az óvodáktól, az általános- és középiskolákig, és előadásokat tartanak a Zrínyiekről, akik a Muraköz helytörténetét gazdagították. Főleg akkor látogatják az oktatási-nevelési intézményeket hagyományörző viseletben, kardokkal, fegyverekkel felszerelve, amikor azok külön iskolai napokat tartanak, és a programjaikba bekapcsolják a Zrínyiek történetét is. A Zrínyi Gárda így formálja a fiatalok tudatát.

A Zrínyi-kultusz megnyilvánul a mai irodalomban, az oktatásban, a kulturális életben is. *A szigeti veszedelem* a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” emlékévkapcsán 2016-ban

jelent meg újra a Magyar Napló kiadásában, *Orlovsky Géza* előszavával és *Somogyi Győző* illusztrációival. *Négyesi Lajos* hadtörténész szerint a költő és hadtudós Zrínyi Miklós élete egyértelműen azt mutatja, hogy mennyire fontos az *őseink hagyománya*. Azokat az értékeket, amelyeket a dédnagyapa, a szigetvári Zrínyi Miklós megteremtett, tovább kellett fejlesztenie a költő és hadvezér Zrínyi Miklósnak, a kiváló csáktornyai elmének. Az irodalmat arra használta fel, hogy felépítse a családjának a nimbuszát.

Vladimir Kalšan történész szerint a szigetvári hős, Zrínyi Miklós és a csáktornyai Zrínyi Miklós költő és a hadvezér a legismertebbek mind a magyar, mind a horvát történelemben és irodalomban, Zrínyi Péter műfordítóval együtt „*családi irodalmat*” teremtettek. Zrínyi Miklós eposza klasszikussá vált a barokk irodalomban. Lendván Bence Lajos írt verset *Zrínyi új várát épít* és Zágorec-Csuka Judit *Csáktornyára vezető út* címmel, amelyekben mindkét nemzeti költő párhuzamot von koruk és Zrínyi Miklós költő és hadvezér sorsával, törekvéseivel. Benkő Lászlónak pedig 2015-ben jelent meg a Zrínyiek sorozatban *A lángelme* című történelmi regénye, amellyel nagy sikert aratott, nem utolsósorban azért, mert a kultusz-trilógiája II. részében a költő és hadvezér Zrínyi Miklós életpályáját mutatja be.

Zrínyi Miklós *halálának* is van kultusza a magyar–horvát–szlovén határsávban. Zrínyi Miklós költő és hadvezér halálának is kultikus a jelentősége, illetve a halála is kultuszt teremtett, hiszen évente megemlékeznek róla november 18-án, a halála napján Zrínyifalván (Kuršanec). Az egyszerű emberek tudatában is felmerülnek a halálával kapcsolatos legendák, naiv történetek, ezeket szájhagyomány által is közvetítik egymásnak a századfordulótól egészen napjainkig. *Dr. Hausner Gábor* hadtörténész-kutató előtt olyan nehézségek merülnek fel, hogy az írott források szórtak, és igazi helyszíni szemtanú általi leírás sem maradt fenn Zrínyi Miklós halálával kapcsolatosan. Amit leginkább szoktak idézni, az Bethlen Miklós erdélyi kancellár önéletrajza, aki akkor ott volt Csáktornyán, sőt a saját leírása szerint még a vadászaton is részt vett. Zrínyi Miklósnak eddig nem kerültek elő a testi maradványai. Nincsen, amit vizsgálni lehetne, ezért nehéz megbízható véleményt kialakítani a halálával kapcsolatosan.

Dr. Nemes István szájsebész szakorvos véleménye szerint újdonság lehetne az orvostudomány új módszereinek a bevonása Zrínyi Miklós halálának a kutatásába, így régészeti-antropológiai kutatásokkal, DNS-vizsgálatokkal kellene azonosítani Zrínyi Miklós csontvázát. Kétségtelen, hogy ez segítene, sőt már korábban sor kerülhetett volna rá. Úgy véli, az orvostudomány ma már van olyan szinten, hogy a sebekről, vagy éppen a vérzéses shock-ról véleményt mondjon. Szerinte Zrínyi Miklós halálát nem vadkan okozta, mert a vaddisznó nem tud hátulról sebet ejteni a nyaki ereken, de még késsel sem lehet ezt elvégezni, kizárólag oldalirányból vagy szemből. A halál módjának értékeléséhez azonban anatómiai, traumatológiai, sebészeti ismeretek is szükségesek, amivel az orvosok rendelkeznek, a laikusoknak az ő szakvéleményüket kellene elfogadniuk.

A *Zrínyi-szablya kultikus* tárgy és a Zrínyiekre való emlékezet része, amelyről *prof. dr. Padányi József* vezérőrnagy, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem tanára, stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes is szólt. A szigetvári Zrínyi Miklós, a dédapa szablyájáról tartott előadást, és be is mutatta a hallgatóságának a szablyát a

Ludovika Szabadegyetemen 2017-ben. Ez talán a legjobb példája a Zrínyi-kultusz tárgyi megjelenítésének. Egy harci fegyverről van szó, egy hős szablyájának a hiteles másolatáról. Több okból is fontos volt a tábornok számára a Zrínyi-szablya másolata, amelynek az eredetije Bécsben található, és általa készült el a másolat is. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen 1996 óta egy másik Zrínyi-szablya előtt tették le a fogadalmat a PhD doktorok, és most már 2017 novemberétől egy hiteles másolat előtt tehetik meg mindezt. A hiteles szablya erősíti a Zrínyi-kultuszt, és ez Padányi József vezérőrnagy által bekerült az új egyetem jelképrendszerébe is. A szablyáról az egyetemi tanár Magyarország-szerte, de határon túl, Lendván is tartott népszerűsítő előadásokat.

A *Zrínyi-emlékmúzeum* létrehozása tovább erősíthetné a kultuszt a határsávban. A Zala Megyei Múzeum és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem karöltve alakították ki Belezsnán a *Zrínyi-emlékszobát*, amely máig létezik. Akár kulturális turizmust is ki lehetne alakítani Zrínyi-Újvár történetéből azon a környéken, ahol a vár kutatásai folytak. A vélemények ebben a témában hasonlóak. Vándor László régész szerint Zrínyi-Újvár tiszti épületét lehetne rekonstruálni, de a kakonyai csárdát is át lehetne alakítani emlékmúzeummá a határsávban. *Kovácsné Kővágó Anna* ötlete volt az, hogy a murakeresztúri iskolában legyen egy *Zrínyi-emlékszobájuk*, ahova elhelyeznék azokat a kiállítási anyagokat, amelyek a Zrínyiekről szólnak a horvát és magyar területről. *Papp Ferenc* ezredes szerint el kell dönteniük a történészeknek, hogy hol helyezték el a Zrínyi-Újváron feltárt tetemeket, egyáltalán újra eltemessék, vagy múzeumokban tárolják ezeket. Ez még nem dőlt el, mindenesetre nem szabad, hogy elfeledve porosodjanak, hiszen sok ember szurkolt azért, hogy megszülethessen ez az eredmény. Az ezredes úr azt gondolja, hogy főleg a *Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézetének és Múzeumának* lennének majd a közeljövőben ezzel kapcsolatosan feladatai.

Esetleg létre kellene hozni egy olyan *alapítványt*, amely kifejezetten a Zrínyi-Újvár feltárással kapcsolatos célokat tűzné ki maga elé. Ennek lehetne akár a Zrínyi-kultusz ápolásában érdekelt határokon túli résztvevői gárdája is. *Prof. dr. Padányi József* vezérőrnagy szerint a *Zrínyi-múzeumnak* a helye *Csáktornyán* van, kicsi a valószínűsége, hogy máshova kerüljön. A professzor úr annak látná értelmét, ha a csáktornyai gyűjtemény úgy gyarapodna, hogy magyar tulajdonban maradnának a leletek, de ehhez hazai hozzájárulás is szükséges volna.

Kunos Zoltán Lajosné, Órtilos polgármester asszonyának az a véleménye, hogy mindez álomnak csodaszép, de a megvalósítással van a gond. Ők Légráddal írtak alá testvértelepülési együttműködési megállapodást, habár már a múlt század '90-es éveitől tart az együttműködés. Szándékuk az, hogy egy gyaloghídat építsenek a Drávára. Nem kell kompjárat, hídra lenne szükségük, amely szolgálhatná a gyalogos turizmust, pl. látogathatnák ezáltal a turisták Zrínyi-Újvárat is. Mindkét oldalon el lehet menni autóval a folyóig, aztán csak át kellene sétálni egymáshoz. Ő a kulturális turizmus híve a térségében és a határ menti sávban. (Padányi – Egeresi 2015: 23)

A szigetvári *Zrínyi Miklósnak* is állítottak fel egy *szobrot* Csáktornyán. A Zrínyiekről *utcát és kaszárnyát* neveztek el Csáktornyán, és Zágrábban *katonai akadémiának lett a névadója* Zrínyi Péter. Általános iskolák is viselik a Zrínyiek nevét a Muraközben, *Katarina Zrinski* céllövészeti egyesület is van a városban, női kézilabdaklubjukat

női kézilabdaklubjukat Zrínyi Miklósról nevezték el, tehát mára kialakult a *Zrínyiek nevének* a kultusza a Muraköz térségében.

Murakeresztúron létezik *Zrínyi-kút*, de Zrínyi Miklósról nevezték el utcat, és az általános iskolájuk is a költő és hadvezér nevét viseli. Nagykanizsán iskolát nevezték el Zrínyi Miklósról, de egész Zala és Somogy megyében is megtalálhatjuk Zrínyi Miklós nevét az intézmények és iskolák soraiban, amely szintén kultuszteremtő erővel bír a határsávban.

181. kép: A költő és hadvezér Zrínyi Miklós szablyája a bítovi gyűjteményben (Forrás: <https://honvedelem.hu/cikk/soha-ne-add-fel-zrinyi-kutatas-a-hatarokon-is-tul/>; Letöltve: 2020. 05. 06.)

*„Vitézek Istene, íme az te szolgád
Nem szánta éretted világi romlását,
Vére hullásával nagy bötűket formált,
Ily subscribálással néked adta magát,
Ő vitéz véérért vedd kedvedben fiát.”*

Gróf Zrini Miklós, [Szigeti veszedelem, XV. rész, részlet]

II. rész

Interjúk

Kocsis Edit

Nagykanizsa, művelődésszervező

– Honnét eredezteti a Zrínyi-kultusz ápolását az életében? Mi motiválta ebben?

– Igazából, iskolás koromban a humán tárgyak álltak hozzám közel – a magyar irodalom és a magyar történelem. Versmondóként ismernek Nagykanizsán nagyon hosszú ideje, hiszen 28 esztendeje mondok verset. A történelem a másik kedvenc területem. Teljesen a véletlen hozta Zrínyi Miklóst a karjaimba, ha lehet így fogalmazni. Mivel a kultúra területén éltem és mozogtam, amióta az eszemet tudom, néptáncosként, versenytáncosként, versmondóként, aztán Kanizsán (tősgyökeres kanizsai vagyok) a szervezői munkámnak köszönhetően előadóként rengeteg olyan kapcsolatra tettem szert, ami mindig tovább-burjándzott. Ennek köszönhetően megfordult a fejemben már gyermekkoromban, hogy régész vagy újságíró legyek, majd az egyik elképzelésem az volt, hogy logopédus. Másoddiplomaként lehetett volna megszerezni, s úgy gondoltam, hogy ami igazán közel áll hozzám, az a művelődésszervezés. Akkor ez lesz az első lépcső, onnan majd tovább lehet ugrani – gondoltam.

Testhezállónak találtam, illetve az addigi élményeim segítettek ahhoz, hogy Pécsen elvégezhessem a művelődésszervező szakot, és ott hallottam az egyik nagy-szerű tanáromtól Zrínyi-Újvárról. Nem csak tőle, másoktól is hallgattam Zrínyi Miklósról előadásokat akár Kanizsán is. Többek közt Vándor Lászlónak az előadásaira is eljártam, amikor a Nagykanizsa-monográfia kiadásra került. Már három kötete van. Tőle is hallottam Zrínyi-Újvárról a megyeszínházban, de magam személyesen nem jártam a környékén. Ami nem meglepő, mert a kutatások a 2000-es évek közepétől kezdődtek, nem jóval korábban, hanem néhány évvel később, mint ahogy elvégeztem a főiskolát. De nagyon érdekelt, hol is lehet, gondolkoztam azon, hogy ki a megfelelő ember, aki esetleg megmutatná. Megfogalmazódott a fejemben, hogy esetleg Vándor Lászlót kellene megkérdezni, hogy tudnák-e ott körbenézni egy kicsit, hiszen itt van a közvetlen környezetünkben. Ha kedveljük a történelmet, akkor az identitásunkhoz hozzájárul, hogy egy kis kíváncsisággal elébe menjünk a dolgoknak, és ilyen helyszínt felkeressünk. Teljesen a véletlen hozta, hogy amikor elvégeztem a főiskolát, akkor megkerestek Beleznáról, úgy ajánlottak ki Beleznára, akkor alakultak ki az integrált közösségi szolgáltató terek, IKSzT-k, pályázati forrás útján közművelődési intézménnyé alakultak pl. iskolák, lepukkant művelődési házak, TSz-ek, sorolhatnám tovább. Itt, Beleznán is bezárt egy régi iskola 2007-ben, és úgy gondolták, hogy megpróbálják felújítani, ha csak részletét is, az alsó szintet sikerült is a pályázatból. Kétszintes épületről van szó, ide kerestek vezetőt. Kimentem Beleznára. Tudtam, hogy Belezna és Órtilos környékén húzódott Zrínyi-Újvár, de a motivációm az volt, hogy egy intézményt kell vezetni, kultúrát lehelni egy kis közösség életébe. A többi meg jött szembe velem. Gyakorlatilag ott pottyantam bele

182. kép: Kocsis Edit (Forrás: [https://archivum.kanizsaujsag.hu/hirek/31754/zr%C3%ADnyi-em-1%C3%A9k%C3%A9v-;Letoltve:2020.05.06.\)](https://archivum.kanizsaujsag.hu/hirek/31754/zr%C3%ADnyi-em-1%C3%A9k%C3%A9v-;Letoltve:2020.05.06.))

ezekbe a kutatási munkálatokba úgy, hogy az IKSZT volt a helyszín, ahol a régészeknek és a hadszíntérkutatóknak szállást biztosítottunk. Tehát, kissé nomád körülmények között, de mégsem kint sátorban kellett aludniuk, hanem fedett helyen tudtunk nekik szállást biztosítani, és itt kezdődött a kapcsolat a kutatókkal. Kíváncsi voltam mégis, mi az, amit csinálnak. Reggel tölem mentek ki az ásatásra, délután hozzám jöttek be, s megkérdeztem, hogy milyen új eredményeik vannak. Feltették a kérdést, hogy mikor tudom szabaddá tenni magamat, és ha érdekel, akkor megmutatják.

– **Beleznán hogy tudta továbbvinni a kapcsolatait a kutatókkal?**

– Engedélyükkel kint lehettem az ásatásokon. Gyakorlatilag napi szinten követhetem azt, hogy milyen új eredményekre jutottak. A régészekkel, tehát régészeti szempontból, akár hadszíntérkutatókkal, hadszíntérkutatói szempontból. Ami elsőként nagyon motivált az az volt, hogy tölem is érdeklődtek a helyi emberek a kutatások felől. Nyilván én dolgoztam ott egy intézményben és látták, hogy jön a katonai busz, jönnek a régészek és jöttek hozzám, hogy: no, mit történt? A helyi embereket érdekelte a kutatások folyamata. Sokan a beleznaiak közül már jártak azon a vidéken, főleg gyermekkorukban, de most az egészségügyi állapotuk nem teszi lehetővé, hogy kigyalogoljanak a helyszínre, de folyamatosan érdeklődtek felőle. *Mégis, hol van ez?* Kérdezték, hogy mit találtak a régészek, mit találtak a hadtörténészek. Folyamatosan érdekelte a helyi embereket az egészek a története. S innen jött egy elképzelésem, hogy először csináljunk a mi kis közösségünknek, a beleznai embereknek valamit, akik ott élnek a környéken, hogy kielégítsük az érdeklődésüket. Terveztem egy programot, az lett a neve, hogy *Hadtörténelmi kirándulás*, amelyből sorozat is lett, nem csak program. Ez abból állt, hogy előadásokat tartottunk. Kezdetben a hadszíntérkutatók voltak az előadók, Padányi József vezérőrnagy úr és Négyesi Lajos alezredes úr. Készségesek voltak, és eljöttek előadást tartani. Fontos elmondanom, hogy 2013-ban a felső szinten megnyitottuk, vagyis egy pályázat útján lett kialakítva a *Zrínyi-emlékszoba* Beleznán. Ott leletek vannak kiállítva, és a *Zrínyi-makett*. Része volt a programnak az is, hogy az előadás után meg lehessen tekinteni ezt a tárlatot. Illetve, hogy utána egy túra keretében kimenjünk a helyszínre. S mindazt, amit az előadáson hallanak, beazonosítják, mondjuk a maketten láthatóval, és a leleteket is láthatják a *Zrínyi-szobában*. El tudják képzelni, hogy mi az, ami ott előkerült a földből, utána a terepre rá lehetett igazítani a hallottakat. Ott a közvetlen környezetben el lehetett képzelni az előadások által is, amit meghallgattak, hogy hogyan zajlott Zrínyi-Újvár építése, hogyan történt meg aztán 1664-ben az ostrom, és hogyan pusztult el a vár. A leletek kézenfekvőek voltak, hogy miket találtak ott a régészek. Így kezdődött, hogy először a szűk kis közösségnek, ott, Beleznán hírül adtuk, mire lehetnek büszkék. Akkor már tölem, aki kanizsai vagyok, érdeklődtek kanizsai emberek is Zrínyi-Újvár felől. S azt gondoltam, hogyha meghirdetek egy ilyen programot, nincs messze Kanizsa, a környékbeli településekről is voltak érdeklődő emberek, s adok neki hangot és lehetőséget, hogy eljöjjenek egy ilyen előadásra, vagy túrára máshonnét is. A hadszíntérkutatók is ren delkezésre álltak. Egyszer Négyesi Lajos azt mondta nekem, hogy „mindig nem tudunk eljönni, te majd megtartod a túrát előadással együtt”. Néztem kerek szemekkel, *Úristenem, hol vagyon én hozzájuk képest, hogy ezeket megtartsam? Messze nem tudok annyit, mint ők, nem tudnám elmondani*. Odáig jutottunk, hogy most már szinte minden bokrot ismerek.

A hosszú évek alatt nagyon sok mindent megtanulhattam tőlük. Jött a következő felkérés, következő időszak, telt az idő, s akkor újabb túság és újabb előadások valósultak meg. Később más településekről is szerveztem, Murakeresztúrról is, de mindeközben elterjedt a híre annak, hogy ha valaki érdeklődik a téma felől, akkor gyakorlatilag a környéken nincs más, akit elérjenek. Nem szeretnék nagyképűnek tűnni, de örültem annak, amit Lajos mondott, hogy nem tudnak mindig lejönni a régészek, sem a hadszíntérkutatók, de örültem, hogy egyrészt azt a sok tudást megkaptam örökségül tőlük, s azon voltam, hogy ezt népszerűsítsem. Ha ők nem tudnak jönni, akkor én mindent próbáljak elsajátítani, megtanulni, magamba szívni, és adott esetben Nagykanizsa vonzáskörzetéből, vagy az ország bármelyik pontjáról érkező kedves érdeklődőnek tovább tudjam adni. S erre volt példa, amikor a budapesti egyházi iskola keresett meg, a Veszprém Megyei Levéltár munkatársai, aztán Pécs és Szekszárd környéki történészek, történelemtanárok kerestek fel stb. Elterjedt a híre, de úgy emlékszem, hogy a nagykanizsai könyvtár igazgatója ajánlott be, mert a könyvtár egy jó kiindulópont, hogy mégis kit keressenek meg. Czupi Gyula, az igazgató, volt az egyik túsámon, s valószínű, ő mondhatta, hogy keressenek engem. Be tudtam illeszteni a szabadidőmbe. Ha kellett, akkor családokat vittem ki, ha kellett, mert iskolák jelentkeztek, iskolásokat vittem ki Zrínyi-Újvárra. Akkor már tartottam előadást is. A tárlatot meg tudtam mutatni. Minden egyes leletről meg tudtam mondani, hogy mit kell tudni róla. Meg tudtam mutatni a terepet is. Így indult, de közben, azt is tudni kell, hogy van egy kulturális fesztiválsorozat, ez a *Zrínyi-fesztiválsorozat*, ami magyar és horvát településeket érint, nyolc település tartozik ide: Órtilos, ahol először rendezték meg, aztán Zákányfalu, Molnári, Belezna, Murakeresztúr, Légrád, Donja Dubrava, Donji Vidovec [kaj nyelvjárásban Dolnja Dubrava, Dolnji Vidovec]. Minden évben más település szervezi meg a Zrínyi-fesztivált. Igen ám, amikor én ennek részese lehettem, mert meghívott vendége voltam, én azt tapasztaltam, hogyha nem Beleznán történik, hanem másik településen, akkor a rendezvény úgy van összerakva, hogy a rendezvény elején van egy protokoll-előadás, ahova előadókat hívnak. Egy, kettő, esetleg három előadót, a határon túlról is, illetve a kutatók valamelyikét, akik előadásokat tartanak. Majd van egy állófogadás része is, s ekkor zajlik a zászló átadása a következő település polgármesterének, amire felkötnek egy kis szalagot is. Az állófogadás után van egy kulturális program a nagyszínpadon, ahova ezeknek a településeknek a művészeti csoportjai vannak meghívva, akik szórakoztatják az érdeklődő, kedves vendégeket. Aztán elgondolkodtam azon is, hogy az előadáson beszélünk az új eredményekről, de utána van egy kis tánc, énekes program, és végül is ezek az emberek nem nézik meg az emlékszobát. Ezek az emberek nem jönnek ki aznap Zrínyi-Újvár területére? S akkor úgy gondoltam, hogy ezeket a *hadtörténelmi túságokat* én még szélesebb körben fogom népszerűsíteni, mert szükségesek. Eljutott ennek már Kanizsára is a híre, és ott volt egy olyan felkérés, hogy szervezzek valamilyen történelemmel kapcsolatos programot. Gondoltam arra, hogy a kiránduláson nem mindenki tud részt venni, főleg az idősebbek, egészségi okok miatt, tehát vigyük Kanizsára a programot, s legyen *hadtörténelmi sorozatként* elindítva. Különválasztom a *hadtörténelmi kirándulásaimat* és a *hadtörténelmi esték sorozatomat*. A kirándulásokon túságunk és megtekintjük Zrínyi-Újvárat, és ennek a története a téma, és van a *hadtörténelmi esték sorozatom*, amikor történelemmel, hadtörténettel kapcsolatos előadásokat szervezek. Ide is jócskán beleférnek a Zrínyiekkel kapcsolatos előadások is.

– **Tudna-e néhány nevet mondani az előadók közül az előadássorozata indulásakor?**

– Egészen újkeletű dolog ez, 2016-ban volt nyolc előadás, amelyek közül öt a Zrínyieket érintette, azért, mert ezt az évet *Zrínyi-évnak* nyilvánította a magyar állam. Volt bőven téma, mivel évforduló volt, Szigetvárról volt előadás, azt Négyesi Lajos tartotta, majd a mohácsi csatáról is ő tartott előadást. Zrínyi-Újvárról Padányi vezérőrnagy úr, aztán áprilisban Hausner Gábor a *Zrínyiek a magyar történelemben* címmel. Szeptemberben volt a nándorfehérvári csata, szintén az évforduló tiszteletére. Utána kicsit ugrottunk a történelemben, október végén Hermann Róbert az aradi vértanukról tartott előadást. Novemberben volt két előadó, dr. Nemes István és Hausner Gábor, elemezték Zrínyi Miklós halálának a körülményeit. Decemberben volt Hausner Gábor *Zrínyi-albumának* a bemutatója, illetve a *Zrínyiek a képzőművészetben* előadás hangzott el tőle. Ezt követően dr. Vándor László a *Zrínyi kútjával* kapcsolatosan adott elő, és Padányi vezérőrnagynak a *Zrínyi-szűzével* kapcsolatos új felfedezéséről szóló előadása is volt.

– **Milyenek a tervei a jövőben a Zrínyi-előadásokkal kapcsolatosan? Kiket szeretne még meghívni előadni, akiket eddig nem sikerült?**

– Nagyon elfoglaltak a kutatók, az tény, de mindegyiknek vannak kapcsolataik, és ajánlják őket mások is. Ha bármelyiküknek szólok, hogy milyen témakör az, amit szeretnék felvetni, mindjárt kapok segítséget hozzá, pl. mondják nekem, „van egy barátom, aki ebben, vagy abban van otthon, biztos el tudna jönni”. Ha Hermann Róbertnek szólok, neki is megvannak az elérhető emberei. De az egyetemről Csikány Tamást szeretném ’48-cal kapcsolatosan lehozni, mert ő is fantasztikus előadó. Jó sok munka előzi meg, hogy ki tudjam úgy alakítani, hogy más olyan programot ne fedjen, ahol szintén történelemmel kapcsolatos előadások zajlanak. A könyvtárral mindig egyeztetek, mert ott is van egy történelmi témával kapcsolatos program. Nehéz, mert rengeteg program van Kanizsán, és sok az intézmény, úgy kell megszervezni, hogy ne fedjék egymást. Igyekszem úgy alakítani, hogy legyen érdeklődő.

– **Szeretne-e olyan kutatókat is meghívni, akik Horvátországban kutatnak, és tolmácsolással adnának elő a Zrínyi-témában? Vagy akár kitégítaná az előadások témáit Zrínyi európai kapcsolataira? Végül is a Zrínyi-kultuszt ápolhatják bárhol, akár világszerte is. Mit gondol erről?**

– A Zrínyiek témájával kapcsolatosan folyamatosan vannak terveim, mert vannak új kutatási eredmények is. Még nem láttak napvilágot Vittiény István feleségének írt leveleiből a feltárt adatok, pl. tudjuk, hogy 1662-ben Zrínyi Miklós árkot ásatott a katonáival.

Ennek az ároknak a kutatása folyamatban van, de még nincsen publikálva. Hogyha sor kerülne rá, akkor szintén megérne egy előadást. Teljesen képlékeny ez a téma, mert mindig születik valami új. Ha Zrínyivel kapcsolatban ismerem a kutatókat, akik készségesek előadni arról, amit kutatnak, akkor tudok továbbgondolkodni. Ha Vándor Lászlóéknak is lesznek új eredményeik, ha folytatódik az ásatás, akkor természetesen szeretném azt is hírül adni. A Zrínyiekkal kapcsolatosan mindenképpen, de ha hadtörténelmi estékről volna szó, azért ebbe a témába is sok minden befér.

– **Ön szerint manapság Nagykanizsán és környékén a határsávban mennyire ápolják a Zrínyiek kultuszát, mennyire érdeklődnek efelől? Mi motiválhat 450 év távlatából, ami Zrínyi Miklós hadvezérre, politikusra, költőre vonatkozik?**

– Sajnos azt tapasztalom, hogy mindig ugyanaz a réteg jön el az előadásokra. Nyilvánvalóan van, akit érdekel a történelem, de van, akit nem. El kell mondani azt, hogy az embereket mindig is foglalkoztatta a múlt. Főleg ez az izgalmas időszak, a reneszánsz, a barokk időszaka.

– **Az emberek a barokk korszakát összekötik a mával, azzal a korrall, amelyben most élnek? A Zrínyieknél, akik politikusok, hadvezérek, katonák, költők, műfordítók, közéleti személyiségek, bánok és főispánok voltak, elsősorban a dicső múltjuk érdekes?**

– Ez érdekes kérdés. Én inkább azt mondanám, hogy Zrínyi Miklós költő és hadvezér dicső múltja érdekli a Zrínyi család tagjai közül inkább az embereket.

– **Talán az volna fontos, hogy a kutatási eredményeket, amelyek több kutatásterületen jöttek létre, valamilyen szinten el kellene juttatni az emberekhez, akár ismeretterjesztő formában, vagy publikációk által is. Főleg a fiatalokat kellene ezzel megérinteni. Mit gondol erről?**

– Nagyon fontos, hogy eljussanak a kutatási eredmények az emberekhez. Erre példát is tudok mondani. Mikor elterjedt annak a híre, hogy hol állt egykor Zrínyi-Újvár, és elterjedt annak is a híre, hogy ennek el kell terjeszteni a hírét, iskolákból kerestek fel. Például történelemtanárok, és általános iskolákból is kapok meghívást, hogy tartsak rendhagyó történelemórát Zrínyi-Újvár történetéről, valamint az 1664-es ostrom történetéről és a kutatási eredményekről. De nem mindegy, hogy hogyan van ez tálalva, ugye? Ha a Zrínyi család képviselőiről, vagy a költő Zrínyi Miklósról tanulnak, sajnos a tanárok sem tudnak Zrínyi-Újvárról sokat, mert annyira újszerű minden információ ezzel kapcsolatban. Az egy szenzációs dolog, hogy gyerekeknek a saját nyelvükre lefordítva kell élményszerűen elmesélnem azt, amit tudok erről. Amikor megfogok egy muskétagolyót és elmondom nekik, hogy miért olyan a formája, miért deformálódott el. Fogja meg a gyerek, és érezze a golyó által a „Zrínyiek lelkét”. Megfogja, s akkor mondom, hogy lehetséges, hogy ez katonát ölt. Lehet, hogy pont Zrínyi ölt vele katonát. Persze, hogy felkelti a gyerekek érdeklődését.

A tapasztalatom az, hogy beszélnek róla, sőt vissza is szoktam utána kérdezni a tanártól. Utána történelemórán még megbeszélhetik ezt alaposabban is. Hál’ istennek pozitív a visszajelzés. Volt, hogy utánam is kiabáltak a folyosón, hogy „Edit néni, jobb volt az előadása, mint a történelemórán szokott lenni!”

– **Mert érdekesebb volt, ugye?**

– Igen, érdekesebb voltam ezzel az előadásmódommal és az élményszerűséggel, amit akkor a tanulók másképpen tudtak befogadni.

– **Mit gondol Zrínyi Miklós költőről és hadvezérről most, amikor ennyi mindent felfedezett róla Zrínyi-Újváron és a környékén? Mégiscsak az ő kultuszát bogyozgatjuk.**

– Lehetne sorolni Zrínyi Miklós titulusait, hogy mi mindent ért el az élete folyamán. Bele lehetne menni történelmi pillanatokba, adatokba is. Ő a történelem egyik legnagyobb alakja volt, szerintem a magyar és horvát történelemben mint költő és hadvezér. Úgy gondolom, hogy nincsen kellő óraszám ahhoz az iskolában, hogy megtanulhassák alaposabban a tanulók, valójában ki is volt ő.

Nemcsak órála nem tudnak sokat a mai gyerekek, hanem sok-sok híres egyéniségről sem a magyar történelemnek, akiket jobban meg kellene ismerniük, és gyökereket vetniük velük a lelkükben. Zrínyi Miklósnak a személyiségéről, a tetteiről, cselekedeteiről is többet kellene tudniuk. Fontosnak tartom, hogy az utókornak fennmaradjon minden információ a Zrínyiekkel kapcsolatosan, és továbbra is ápolva legyen a Zrínyi-kultusz a vidékünkön. Beleznán dolgoztam még, amikor felvillant a számítógép képernyőjén egy könyv, az volt a címe: *A Zrínyiek – A gránitlelkű*. Benkő László írta, akiről hallottam régebben is, mert számos történelmi alakot megidézett a könyveiben. Ebben a művében a szigetvári Zrínyi Miklósról volt szó. Kicsit jobban utánanéztam az írónak, megnéztem egy csomó interjút vele, hogyan nyilvánul meg, hogyan fogalmaz, mi alapján ír. Mennyire hiteles az, amit leír, honnan szerzi az információt, milyen forrásokból táplálkozik, stb. És felhívtam telefonon. Győrben él, s mondtam neki, hogy Beleznán dolgozom, s hogy mond-e neki ez valamit. Azt felelte, hogy igen, hiszen ott zajlanak a kutatások Zrínyi-Újvárral kapcsolatosan. Elkezdtünk beszélgetni, s azóta is jó barátok vagyunk. Hosszú beszélgetések előzték meg a személyes találkozásunkat. Ő mondta, hogy egy trilógiát ír a Zrínyiekkel kapcsolatosan. A második könyv, *A lángelme*, Zrínyi Miklós költő és hadvezérről szól, és a harmadik részt a trilógiából Zrínyi Ilonáról írta. Amikor feltettem neki a kérdést, hogy tudja-e, Zrínyi Miklós mikor született, akkor már írta a Zrínyi Miklósról szóló könyvét, sőt ott tartott, hogy Eusébia kisasszonynak udvarolt Zrínyi – 2014-ben volt ez. Mondta, hogy 1620. május 1-én Ozaljban, esetleg Csáktornyan, mert akkoriban mindenhol így szerepelt a születésének dátuma. Abban az évben volt a Nemzeti Galériában a Zrínyi-kiállítás is éppen, és ott is megjelent egy szenzációs album Zrínyiről. Abban az albumban először lett publikálva Zrínyi Miklós hivatalos születési ideje. Napvilágra került egy levél, amit Zrínyi György, az apja Gerselyi Pető Gergelynek írt és felkérte őt a komaságra. S ebben a levélben kerek perccel le van írva, hogy egy hét múlva, május 10-én lesz a keresztelő. Ennek függvényében a születési ideje 1620. május 3., és helye Csáktornya. Ez volt keltezőve. Mondtam Benkő Lászlónak, hogy nem jó az, amit mond, kérdezte, hogy mire alapozom. Elküldtem a könyv hivatkozását lefotózva. Hatalmas köszönetet kaptam érte, mert ő ezt nem tudta. Kijavította az adatokat. Elsőként írhatta le a történelmi regényében a megfelelő, hiteles időpontot.

Benkő László azt mondta, hogy történelmi regényeket ő nem olvas és nem követi más történelmi regényírók műveit sem. Ő forrásokat keres, nagyon precíz, ha valami kétes, nem írja le, és szinte olyan alapos, hogy nem is történelmi, hanem életrajzi regénynek lehet felfogni. Többet megkerestek korábban már szerzők, írók, erőszakosan nyomulva, hogy jönnének előadást tartani, nekik ilyen novellájuk van, stb. Nem akarok neveket mondani. Benkő Lászlónak annyira tetszett a pontossága, alaposága, tudása, amit ő ehhez, a könyveihez felkutatott és elolvasott. Azt mondtam, hogy vele foglalkozni kellene. Én a Padányi vezérőrnagy úrnak is mondtam, hogy létezik ez az író, lesz egy könyve Zrínyi Miklósról, egy kicsit segítsük. Meghívtam a következő hadtörténelmi túrámra, s Benkő László eljött a feleségével, együtt koszorúzott a vezérőrnagy úrral a felkérésemre, és utána megjelent ez a kötete is. Később Zrínyi Ilonáról is jelent meg könyve.

A könyv kb. 500 év, míg felbomlik. Nem csináltam mást, csak az volt a célom, hogy legalább 500 évre be legyen biztosítva ez a történet, hogy igen, valamikor élt egy költő és hadvezér, aki 1620. május 3-án született Csáktornyán, itt épített várat, s bizony az itt van a húsz km-es körzetünkben, és ennek hangot adjak országszerte.

– **Ön szerint össze kell-e kötni Zrínyi Miklós költő és hadvezér kultuszát a dédapja, a szigetvári Zrínyi Miklós kultuszával, ha igen, akkor miért? Egy családi dinasztia kultuszáról van szó végeredményben?**

– Természetesen. Olyan programokat szervezek és veszek is részt bennük, amelyekben a Zrínyiek kultuszát ápoljuk. Ehhez még hozzátartozik egy szenzációs esemény is, lehet már azt is mondani, hogy sorozat. Nem véletlen, hogy dr. Négyesi Lajos alezredes úr volt a forgatókönyvírója annak a kitörési jelenetnek, ami Szigetváron került előadásra már két alkalommal. Dr. Hóvári János *Szigetvár 1566 Zrínyi Miklós emlékbizottság* elnöke felkérésére és a ZOFI rendezvénystúdió megrendezésében került sor rá. Tavaly adták elő először, Lajos írta hozzá a forgatókönyvet, és ő rendezte ezt a jelenetet. A kitörési napokban zajló kitörési jelentről van szó. Tavaly felhívott Lajos, hogy tudnék-e szerepeltetni benne, és tudnék-e szerepelni benne, el tudnék-e menni, kérdeztem is tőle, hogy mi lenne a feladat, azt mondta, hogy sikítanom kellene, mert bánt a török. Mondtam neki, hogy abban jó vagyok, mert tudok sikítani, stb. És a kedvéért is természetesen vállaltam. Ezt elmeséltem egy kiránduláson ismerőseimnek, és ezen a kiránduláson ott volt egy nagyon kedves barátom, ő a Thúry Toportyánok Egyesületének egyik tagja itt, Kanizsán. Thúry György várkapitánya volt a kanizsai várnak és szigetvári Zrínyi Miklós kortársa is és barátja. Itt két egyesület van: a Thúry Vitéz Iskola és annak a lovas bandériuma, az úgynevezett Thúry Toportyánok. Német Zoltán, aki az egyik tagja az említett iskolának, mondta nekem, hogy eljönne velem, és elhozná egy Thúry vitézt is, Kovács Bálintot. Lajos is jótállt mellettük. Kiderült az is, hogy Lajos nekem a konferanszié szerepét is szánta. Az előadás megkezdése előtt én konferálhattam fel, hogy mit fog látni a közönség. A végén én sorakoztattam fel a hagyományörzőket, illetve mondtam el, hogy melyik szerepet ki töltötte be. Ez volt a feladat. Nagyon lelkesek voltunk, elmentünk innét, Kanizsáról hárman, ezzel képviseltük Nagykanizsát is. Az idén Lajos ismét szólt, hogy el tudnék-e ismét menni.

Akkor megint jöhetne velem a két fiatalember is. Megint elmentünk hárman, és most külön szerepet kaptunk mindhárman. Nekem nemcsak sikítoznom kellett és konferálnom, hanem Szecsódi Máté feleségét is alakítottam. Zoltán volt a Szecsódi Máté, s amikor levágták a fejét, akkor erősen kellett sírnom és sikítanom, a férjem halálát megsiratni. Bálint meg Zrínyi zászlótartóját játszotta. Az idén egy forgatócsoport is volt ott. Készült egy film róla. Nem teljesen a kitörésről, hanem készítettek egy dokumentumfilmet, ami állt interjúból, animációs filmrészletekből, illetve a kitörésjelenetünk egy-egy epizódjából. Ez a film most készül el. Egyik kitűzött célom az, hogy a jövő év elején szeretném elhozni Nagykanizsára. Mivel három nagykanizsai szerepelt benne, egy ilyen szenzációs és szívet dobogtató történetben. Láttam a filmnek azt a részét is, amelyben Zrínyi Miklós rohan ki, Turbók Attila játszotta el, akivel szintén kapcsolatba kerültem ott. Egy esemény, élmény kapcsán új barátokra tehetsz szert, ezt is meg kell említenem, így alakulnak a kapcsolataim a Zrínyi-kultusz területén. Nagy érdeklődéssel várják, hogy levetítsük ezt a filmet Kanizsán is.

Kovácsné Kővágó Anna

Murakeresztúr, a Zrínyi Miklós Általános Iskola (Osnovna škola Nikola Zrinski) igazgatója, a Murakeresztúri Horvát Nemzetiségi Önkormányzat (Hrvatska Samouprava Murakeresztur) elnöke, a Magyar Kultúra Lovagja

183. kép: Kovácsné Kővágó Anna (saját gyűjteményéből)

– Mikor alakult ki Önben a Zrínyiek kultusza, és ez milyen tevékenységekben nyilvánul meg?

– Gyermekkoromban hallottam, a nagymamám szokta mesélni, hogy létezik egy *Zrínyi-kút*, ami végül is tényleg létezett, amelyet körbejártunk. Sokszor mentünk a forrásához is, illetve volt ott két tölgyfa, közel a *Zrínyi-kúthoz*, és mindez kapcsolódott a *Zrínyi-mondá*hoz is. Akkor én még gyermek voltam, és csak később, pedagógus fejjel tudatosult bennem, ahogy mesélték, hogy a *Zrínyi-kútnál* Zrínyi itatta a lovát. A murakeresztúriak erre mindig is büszkéek voltak, és ez szájhagyomány útján terjedt. Én is tudtam, hogy melyik ez a forrás, mert több is van ezen a környéken belőle, amit *Zrínyi-forrásnak* hívtak annak idején. Később pedagógusként, magyar szakosként szerettem meséket és mondákat mondani a gyerekeknek, és arra kértem őket, hogy a *Zrínyi-kútról* szóló mondát próbálják elképzelni és megírni. Hogyan járt itt ő, Zrínyi, ezt hogyan vették észre a murakeresztúriak, hogyan reagáltak rá, stb. Nagyon szép kis mondák születtek belőle. Aztán az iskolánk 1990-ben felvette a Zrínyi Miklós nevet az akkori igazgatónő, dr. Rác Erika javaslatára. Ő kezdte szervezni a Zrínyi-napot is mint az iskola napját, amikor a Zrínyi családhoz kapcsolódó hagyományokat is felelevenítettük. 1999-ben én lettem az igazgató, s később, 2002-ben, amikor megalakult a Csáktornyai Zrínyi Gárda, az alapítójával, professzor dr. Zvonimir Bartolić úrral is megismerkedtem, aki többször is járt nálunk előadást tartani, és ő hívta fel a figyelmemet arra, hogy itt, a térségünkben, a Mura másik partján is élnek horvátok, és ő foglalkozott is velünk.

– Ő is nyitott volt a Zrínyiek kultuszára?

– Igen, sőt az ő fejből pattant ki, hogy lehetne egy ilyen hagyományőrző szervezetünk, mint a Csáktornyai Zrínyi Gárda. Aztán, amikor megtudtuk, hogy ők léteznek, meghívtuk őket a Zrínyi-napunkra. Így kezdődött a kapcsolat velük. Volt olyan év is, amikor a Csáktornyai Zrínyi Gárda nem tudott eljönni, ők felnőttek voltak, s mi a Zrínyi-napot hétközben szerveztük meg, szeptember utolsó péntekén. Így van már húsz éve. Akkor elkezdtem azon gondolkodni, hogy ha mindig arra várunk, ráérnek-e, akkor lehet, hogy nem lesz mindig olyan szép ünnepélyünk. Felmerült bennem az is, hogy mi lenne, ha ezt a gyermekeinkből szerveznénk meg? A Zrínyi Kadétok szervezetét hoznánk létre, akkor ők itt lennének helyben, bármilyen ünnepélyünk van, s általuk ezt ünnepélyesebbé tudnák tenni. Erre fogékony volt a Murakeresztúri Horvát Nemzetiségi Önkormányzat, főleg az anyagiak egy részében támogattak, hogy a gyerekeknek ruhát vehessünk, csizmát készíthessünk és kardot rendelhessünk. Ezt az akkori Horvát Nemzetiségi Önkormányzat állta, az iskolánknak erre nem volt pénze. Az akkori tagok 2009-ben ezt jó ötletnek tartották, mellém álltak, és bizony mi az éves

költségvetésünket erre költöttük. Antun Benko készítette el a csizmákat Donja Dubravából, Horvátországból, nagyon kedvezményesen. Ő is régi barátunk volt a régebbi időkből. A Zrínyi Gárda tagjai jöttek, és felkészítették a fiúkat, hogy hogyan kell menetelni, tisztelegni. Személyesen eljöttek, és itt gyakorolták az első nyolc kadéttal mindazt, ami a tagok felkészítéséhez fontos volt. Így kialakult, ha már megvolt a szervezet, akkor egyesületté formálódjon, s ezt is létrehoztuk. Ha már megvan az egyesület, akkor minél szélesebb körben próbáljuk felhívni a Zrínyi-kultuszra és a Zrínyi családra a figyelmet, ugyanis sajnálatos tény, hogy az általános iskolai történelemkönyvek csak a szigetvári Zrínyi Miklósról írnak, meg a középiskolai is azzal foglalkozik. Az is tény, hogy tanítjuk a francia forradalmat meg az amerikai függetlenségi háborút, de a Zrínyieket nem tanítjuk úgy, ahogy illene a magyar történelemben. Ezen szerettem volna változtatni.

– Ez a tanári szempont fontos kiindulópontja volt, hiszen észrevette, hogy jó helyen van egy általános iskolában a Zrínyi-kultusz ápolása. Sőt, ezt az ügyet összehozta a Horvát Nemzetiségi Önkormányzat céljaival is?

– Igen, de akkor a múlt század kilencvenes éveiben jött egy horvát küldöttség Horvátországból, és keresni kezdték Zrínyi-Újvárat¹. Addig megemlítettük, tudtunk róla, de ez még engemet is meglepett, hiszen negyven éven keresztül arra mentem biciklivel. Zrínyi-Újvár mellett a mi hegyünkre, ott volt a mi szülőhegyünk, de soha nem tudtam, hogy a vár mellett megyek el, vagy legalábbis a helye mellett, mert nem maradt belőle semmi. Jött egy horvát küldöttség, és én mentem ki velük a Princi és a Mura folyásához, és megállapították, hogy ezen a területen nem lehetett Zrínyi-Újvár, csak a Mura másik partján, horvát részen, s a dubravaiak fel is állítottak ott egy emlékművet. A 2000-es években Padányi József rektorhelyettes úr és csapata kijöttek a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemről, és ők műholdas felvételeket is készítettek, kutattak itt és megállapították, hogy mégis a folyónak ezen a felén volt Zrínyi-Újvár. Emlékszem, fiatal tanárként, hogy ez mekkora vita volt a horvát és a magyar szakértők között. Engem meg meglepett, hogy itt a mindennapokban ott jártam el mellette, és nem tudtam róla szinte semmit. Elszégyelltem magamat, hogy nem tudtam pedagógusként, hogy hol volt Zrínyi-Újvár.

– Kezdtett úgy alakulni, hogy a Zrínyi-kultusz az iskolából Zrínyi-Újvár felé is irányult, ahol tudományos kutatásokat végeztek és mások is érdeklődtek? A kutatókkal milyen kapcsolatot alakított ki?

– Igazából Belezna és Őrtilos Község Önkormányzatai segítettek a kutatókat szállás és étel szemponjtjából. Egy-egy hetet töltöttek mindig elszállásolva Belezna, mivel hogy az ő területükhöz közel van Zrínyi-Újvár. Nagyon közel van Murakeresztúrhoz, de a kutatás területe nem murakeresztúri, ahol ők kutattak. Sokat tettek az említett önkormányzatok akkori vezetői, hogy a kutatások meg tudjanak valósulni.

¹Zrínyi-Újvár, vagy más néven Új-Zrínyivár (horvátul Novi Zrin) a Zrínyi Miklós magyar–horvát szabadsághős által épített erősség a Mura folyó mellett, a Somogy megyei Őrtilos külterületén, amely a zalai Belezna vasúti megállóhelyétől közelíthető meg legkönnyebben, de Murakeresztúr irányából is. Több mint tíz éve és jelenleg is végeznek területén régészeti feltárásokat.

Mi már csak akkor kapcsolódtunk be, amikor ott találtak tárgyi leleteket. Tudomásra jutott, és nyáron én is kimentem megnézni, hogy hogyan folyik a kutatás.

Most már úgy folytatódott, hogy az iskolában alszanak, amikor jönnek és kutatnak. Itt vannak elszállásolva, ezzel tudjuk segíteni őket és a kutatásukat. Nagyon érdekel, hogy milyen elméleteket gyártanak Zrínyi-Újvárhoz kapcsolódva. Én is minden újdonságot elmondok a gyerekeknek, hogy ők is tudják, ne csak úgy elmenjenek valami mellett, hogy ne tudják meg, milyen jelentősége volt a magyar és a horvát történelemben. A magyar történelemben is fontos, hiszen ez az egyetlen Zrínyi-vár, amely területileg Magyarországon van.

– **Az iskolájában a tanulóinál miben nyilvánulnak meg a Zrínyi-kultusz jelei?**

– A Zrínyi-kadéttal minden rendezvényen részt veszünk, ahova meghívunk bennünket. Ezek a rendezvények lehet, hogy a Zrínyiekhez kapcsolódnak, vagy nem. Az egyházashetyeiekkel van olyan kapcsolatunk, amikor a Berzsenyi-napot ünnepelek, akkor oda is rendszeresen hívnak bennünket, május 7-re. Ugyanúgy a Magyar Kultúra Lovagjainak az avatására Budapestre is, és oda is elvisszük azt a hírt, hogy létezik a Zrínyi Kadéttal szervezete. Ez is jelentheti a Zrínyi-kultuszt. Aztán minden évben a Zrínyi-napokat szervezzük szeptember utolsó hétvégén. Most már egyhetes programsorozatként. Van egy sportos része is, amikor a gyerekeknek el kell futniuk hatszor Zrínyi-Újvárig. Aki teljesíti a hatszori futást, az ünnepélyen aranyérmeket kap. Ha ötven gyerek futja le a távot, akkor az ötven gyerek kap aranyérmeket. Ezenkívül még minden évben külön feladatokat is adunk a környező iskolásoknak is, ez alkalommal egy ilyen feladatot: képzeld el a horvát konyhát, és azt írd le. Több mint harminc alkotás érkezett, nagyon színvonalas dolgozatok voltak. De volt téma Zrínyi-Újvár is, aztán Zrínyi Miklós levelet írni a mai kornak, stb. Többféle téma volt ebben a tizenöt évben. Ezt úgy hívjuk, hogy előzetes feladat. Draškovecéről, Kotoribából, Donja Dubravából és Tótszerdahelyről, valamint Murakeresztúrról érkeznek általában pályamunkák, amelyet kiállítunk a Zrínyi-napon. A Zrínyi-héten témahét van, tehát minden osztályban foglalkozunk a Zrínyiekkel, akár az énekórán, a testnevelésórán, környezetismereti órán, történelemórán, magyarórán stb. A Zrínyiek hete témahétté alakult át az iskolánkban. Azon az utolsó szeptemberi héten, csütörtökön az idén volt második alkalommal kétnyelvű Zrínyi-diákkonferenciát is. Szerintem ez is egyedülálló az országban, hiszen diákelőadókkal szervezzük meg. Volt tanítványaink is csatlakoznak, akik már felsőbb iskolákba járnak. A témák a Zrínyi család életére vonatkoznak, eddig pl. Zrínyi Miklós, Zrínyi Ilona életét dolgozták fel. Az előadók közt vannak a hagyományörző egyesületek tagjai is. A pályamunkát két nyelven kell elkészíteni, és a szerzőjüknek elő is kell adniuk a közönség, a tanulóink előtt. Ezt a mi iskolánk tanulóinak végighallgatják. Most már mindenki készülni akar a következő évre, annyira megtetszett a gyerekeknek, egyrészt tanítjuk velük, hogy kutakodjanak a témában, másrészt, érzik, hogy mennyire fontosnak tartjuk a Zrínyi család tagjait, harmadrészt két nyelven, horvátul és magyarul is meg kell fogalmazniuk a gondolataikat, képeket kell hozzá készíteni, és az informatikai tudásukat is lehet vele fejleszteni, mivel ppt-ben kell ezt elkészíteniük. Elég sok mindenben fejleszti ez a gyerekeket. A Zrínyi-diákkonferenciánk védnökei prof. dr. Padányi József vezérőrnagy Budapestről és prof. dr. Gadányi Károly Szombathelyről. Gadányi Károly tanár úr a falunk szülöttje

is, és sokáig rektor volt a szombathelyi főiskolán, majd egyetemen. Aztán azon a héten van az iskola napja, amikor az első osztályos tanulóink esküt tesznek a *Zrínyi-szobor* előtt, a másodikosok pedig átadják a *Zrínyi-festményt*, hogy egy éven át őrizzék. A pénteki napon volt az új Zrínyi-kadétok avatása is. Nagyon gyönyörű szertartás volt két nyelven, kaj nyelvjárásban² és magyarul. Azonkívül mindig meghívunk valakit, aki az iskolánk volt tanulója, felkérjük, hogy mesélje el, hogyan érezte magát, amikor ide járt, és azt követően mi történt vele.

– **Minket is meghívott Szlovéniából évekkkel ezelőtt, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolából.**

– Igen. Erre a napra meghívunk mindenkit, aki kapcsolódik a Zrínyiek hagyományához, kultuszához. Donja Dubraváról, Kotoribáról hívtunk vendégeket, a draškoveci és a kuršaneci általános iskolák képviselőit, mert velük jó kapcsolatban vagyunk, és benneteket is az 1 Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolából, Lendváról. De Magyarországról is hívtunk vendégeket, a Rákóczi Szövetség Zala Megyei Szervezetét, a Magyar Nemzeti Szövetség képviselőit, mindenkit, akiről tudjuk, hogy érdekli a téma, és az is fontos, hogy erről meg is emlékezzünk, mert nálunk kétnyelvű a megemlékezés. Az ünnepi műsorban mindig van egy részlet a Szigeti veszedelemből, röviden elmondjuk gróf Zrínyi Miklós életét, hogy a gyerekek hallják, és amíg nyolcadik osztályig jutnak, már kívülről tudják ezt. Az ötödik osztályosok pedig mindig szavalnak, ezért felelősek. Majd, az ünnepélyes megemlékezés koszorúzással zárul. Erre mindig úgy készülünk, hogy főpróbánk is van. Nálunk úgy kell koszorúzni, hogy azt meg kell tanítani a gyerekeknek, hogy a Himnusz alatt csendben legyenek, és vigyázban álljanak. A gyerekek megtanulják a nagyobbaktól, hogy hogyan kell lebonyolítani a koszorúzást.

Ezen a napon van még szépíróverseny, meg angol, horvát és német szótanuló versenyünk is, amire jönnek a környező iskolák tanulói is, illetve szavalóversenyünk. Az idén, 2017-ben volt a Zrínyi-kadétok avatása is. A szombati napon mi Zrínyi-futást is szerveztünk, az idén kilencven résztvevő jött el, gyerekek és felnőttek egyaránt. Ezen a téren Horvátországgal és a nagykanizsai Futóklubbal nagyon jó a kapcsolatunk. Erre a rendezvényre a Murakeresztúri Zrínyi Kadétok Egyesülete veszi meg az érmeket, ami nem kis pénz. Mindenkit jutalmazunk, aki részt vesz a Zrínyi-futásban, és ezt mi bonyolítjuk le. Harminc felnőtt van az erdőben, mert itt több távon kell futni, vagyis három, hat, kilenc, tizenegy és huszonegy kilométeren lehet futni. S amikor a huszonegy kilométeren van a futás, ott gyerekek és felnőttek is vannak, hogy irányítsák a futást, mert eltévedhetnek a futók is ezen a távolságon. Ez is a Zrínyi-hét programjaihoz tartozik még. De november 18-án mindig elmegyünk és koszorúzunk Kuršanecben a Zrínyi-kadéttal, és az iskolánk tanulóival pedig kimegyünk Zrínyi-Újvárhoz, hogy megismerjék a helyszínt, és ott röviden el szoktam mondani, hogy hova jöttünk és miért koszorúzunk. Az ötödikesek műsorából, ami szeptemberben elhangzott, kiviszünk egy részletet, ott előadják a gyerekek, és ott is koszorút helyezünk el. El szoktuk énekelni a Magyar és

²A kaj nyelvjárás (horvátul *kajkavsko najrečje*, *kajkavica* vagy *kajkavština*) egyike a közép-délszláv diarendszer három legnagyobb nyelvjárásának a ča és a što nyelvjárás mellett. Elnevezése a mi kérdés névmásból származik, ami a kaj nyelvjárásban kaj. (https://hu.wikipedia.org/wiki/Kaj_nyelvjaras)

a Horvát Himnuszt közösen. Ez általában gyalog- vagy biciklitúra, amelyen elég sok gyermek vesz részt. A fél iskola ki szokott jönni, és konkrétan azon a helyen koszorúzunk, ahol valamikor Zrínyi-Újvár állt. A novemberi program az, ami a Zrínyiek kultuszának a szempontjából nagyon fontos. De januárban most is lesz a Mura-futóversenyünk, ami még mindig egy kicsit a Zrínyi-kultusz ápolásával függ össze.

– **A Zrínyi-kadétok avatása is erősíti a Zrínyi-kultuszt, és egyedülálló eseménynek is számít, talán rituálénak Önöknél? Hogyan szervezik meg ezt az eseményt? Miben látja a kadétok erejét, és milyen élmények megszerzéséhez járult hozzá ez a szervezet? Találkoztam Önökkel a rendezvényeken Csáktornyan, Nagykanizsán, Lendván, amikor jelen voltak a Zrínyi-kadétok, felvonultak, díszőrséget álltak. Ezért áldozatot is kellett hozniuk, vinni, hozni a kadétoakat, jelen lenni a rendezvényeken, példát mutatni a katonai felvonulás, prezentáció terén.**

– Az előző csapat nagyon jó összeállítású volt, amelyet 1990-ben avattunk, kilenc új kadétot. Akkor azzal a céllal hoztuk létre, hogy az iskolában csak a jó magatartású gyerekek lehetnek a tagjai. Fontos volt a kiválasztásukban, hogy milyen volt a tanulmányi eredményük, hogy tudjanak viselkedni, és a Zrínyi Kadétok szervezete nevelje is őket. Ez volt az egyik cél, a másik pedig, hogy felhívjuk a figyelmet a csáktornyai Zrínyi család tiszteletére, ha ez a név elhangzik, akkor megadjuk a tiszteletet. A harmadik cél az volt, hogy egy olyan szervezetet hozunk létre, amely a fiataloknak a szabadidejük eltöltéséhez mintát ad és olyan értékeket, amelyek meghatározóak lesznek a későbbi életük során. Volt olyan diákunk is, aki az elsők közt volt felavatva, nem volt olyan jó magatartású, de később jobb lett a viselkedése, és sok évig még visszajárt a kadétok közé mint parancsnok, még középiskolás korában is, de már külföldön dolgozik, és mégis az egyesület elnökségének a tagja. Ő Cafári József volt, egyébként, amikor először, másodszer, harmadszer részt vettünk a Magyar Kultúra Lovagjainak az avatásán Budapesten, amelyen 2010 óta veszünk részt minden évben, s ott a Szent Korona mása mellett kellett az egész ünnepély alatt egy ilyen díszőrizetet adniuk, ő is ott volt. Ez az esemény mindenki számára nagy élmény volt, és mindig mesélik a kadétok, hogy számukra nagy élmény volt, amikor ott álltak a Szent Korona mellett, erről szoktak nagy lelkesedéssel beszélni. De ugyanúgy eljutottunk Kárpátaljára, Rahóra is velük, Csáktornyára a Muraköz Napján is jelen voltunk, és a Csáktornyai Zrínyi Gárda avatásán is rendszeresen részt veszünk. Ha egyéb program van, akkor is meghív a Zrínyi Gárda. Lendvára is többször meghívtak bennünket dr. Zágorec-Csuka Judit, könyvtáros, Zrínyi-ku tató, vagyis az Ön kérésére az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolába a *Zrínyi-kiállításra* és a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság által szervezett, Zrínyiekről szóló előadásra, a Zrínyi-megemlékezések, jubileumok alkalmával. Ilyenkor is eljöttek és felvonultak a Zrínyi-kadétok. Ez is erősítette a Zrínyi-kultuszt, hiszen a csáktornyai Zrínyi és az alsólendvai Bánffy dinasztia baráti és bajtársi kapcsolatban is volt egymással abban az időben, amikor éltek és harcoltak a törökök ellen. Ezért is szeretünk Lendvára menni, mert ott még a Bánffy család kultusza lehet fontos tényező. Egyházashetye faluval is tartjuk a kapcsolatot Vas megyében, ahol szervezik a Berzsényi-napot, és emlékeznek a költőre, van egy Berzsényi-emplékházuk is. Velük Budapesten találkoztunk, és a

szervezők meghívtak bennünket, s azóta minden évben elmegyünk hozzájuk, és ott is koszorúzunk május 7-én. Jó kapcsolatunk van a Zala megyei Rákóczi Szövetséggel is Zalaegerszegen, ők hívnak bennünket felvonulni november 18-án, Zrínyi Miklós halálának a megemlékezésére. Oda is évek óta visszajárunk. Igazából, ami pluszt adott az egyesületnek, azok az élmények, pl. az Erzsébet Szállóban is volt már a Kultúra Lovagjainak az avatása, vagy a Stefánia Palotában is, olyan helyszínekre jutnak el a kadétjaink, ahova egyébként nem jutnának el, ha nem lennének Zrínyi-kadétek.

– Eljutottak-e a Zrínyi-kadéttal Horvátországban a Muraközön kívüli területekre is, Zágrábba, a fővárosba, vagy elit rendezvényekre Horvátország más városaiba?

– Horvátországban két szervezettel és több iskolával tartjuk a kapcsolatot, Kotoribában, Draškovecban jártunk is, voltunk a kuršaneci iskolában is, szintén november 18-hoz kapcsolódva jártunk Ivanovecban is és Donja Dubravában is voltunk megemlékezésen, illetve a Križevačka devojačka srtaža női hagyományörző egyesület hívott bennünket, de én is invitáltam őket a nemzetiségi települések találkozójára, és ők is visszahívtak bennünket Križevacra egy hasonló eseményre, a városuk napjára. Ezeken a helyeken jártunk, ahova meghívtak bennünket Horvátországban. Terveim között szerepel, hogy szeretném 2018-ban, vagy 2019-ben a magyarországi, a kárpátaljai és felvidéki Zrínyiek emlékhelyeinek meglátogatását a Zrínyi-kadéttal, az egyesület tagjaival együtt. Illetve ezt Horvátországban is megtesszük, megnézzük Zrin várát, Ozaljt, Kuršanecet, Csáktornyát, ahol már jártunk, de emlékhelyeik is vannak, és még Vrbovecet. Ezekre az emlékhelyekre is szeretnénk még eljutni. Ez két-, vagy háromnapos túrára tervezett program volna. Nyertünk egy nagyobb pályázatot ugyanis, a Zrínyi Kadétek Egyesületével, a Zala Megyei Horvát Nemzetiségi Önkormányzattal is. Van két horvát partnerünk, egy prelogi egyesület és a draškoveci Általános Iskola; Szlovéniából a 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola és a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség is. Van egy projektünk, amely 30 hónapos lesz, és a felsorolt hat szervezettel valósítjuk majd meg. A projekt keretén belül a következő két évben szeretnénk megnézni azokat az emlékhelyeket, amelyek a Zrínyiekhez is kapcsolódnak.

– Ön is kettős identitású személy, vagyis magyar–horvát származású, úgy, mint Zrínyi Miklós volt, aki szintén a magyar–horvát határsávban élt, mint Ön, de a 17. században. Ön hogyan éli meg a kettős identitását? Van-e valamilyen párhuzam Zrínyi Miklóssal ezen a téren, mert, ahogy tudjuk, a költő és hadvezér jól tudta kezelni a kettős identitását, és ezt összekötötte nyelvvel, kultúrával, politikával és európaisággal. Mi a véleménye erről? A kettős identitás kiváltságos szerep, de egyes esetekben tud konfliktust is okozni?

– Ahogy ezt megfogalmazta, ez egy érdekes kérdés. Ezen nem is gondolkodtam még. Volt egy olyan konfliktus az életemben, amikor az elszármazott murakeresztúriak, nagyon idős emberek találkozója volt megszervezve (akkor még kezdő igazgatónő voltam), és bejöttek az épületbe, meghívtak a találkozóra és mondták, hogy mit akarok én itt, mit horvátoskodok itt, Murakeresztúron nincsenek is már horvátok. Ennek több mint tizenöt éve, és nagyon mellbe ütött, mert azt követően utána néztem,

és az illető magyarosította a nevét is. Horvát édesanyja volt, horvát szülei voltak, nem a mi falunkból származott, de én azt találtam neki mondani, hogy én nagyobb magyar vagyok, mint ő, mert én megvallom a kultúrámat, azt ápolom, és én el merem mondani, hogy horvát szülőktől származom. Megdöbbenett, hogy én ettől nagyobb magyarnak gondolom magamat. Csak vissza akartam vágni neki, mert annyira megdöbbenett, hogy ilyent szól. Csak azt akartam mondani neki, hogy az nagyobb magyar, aki bevallja a gyökereit, tudja, hogy honnan jött, és tudja, hova született. Aki magyarodik, de nincsenek gyökerei, az szegényebb. A jelenlegi helyzetben, a rendszerváltás óta ez csak pozitívum, és a magyar állam a horvát nemzetiségi önkormányzatokon keresztül nagyon tudja támogatni az elképzeléseinket, hiszen a Zrínyi-kadétokat is azért tudtuk létrehozni, mert ott volt az a plusz támogatás, amiből meg tudtuk ezt valósítani, az iskolán keresztül nem lett volna rá lehetőségünk. A mai napig is úgy működünk, hogy a Tankerület is támogat bennünket, hiszen a Zágrábi Egyetemmel is van már együttműködési megállapodásunk. Jönnek a zágárbiak ide egyhetes gyakorlatra, mi meg gyerekeket viszünk tíz napra Zágrábba ottani ellátásra. No, ilyen kapcsolataink is vannak. Nem éppen a Zrínyi-kultusszal kapcsolatos, de ezt a területet is sikerült kidomborítani. A Horvát Nemzetiségi Önkormányzat viszont ott van mögöttünk, a Zrínyi Kadétok Hagyományörző Egyesület pedig tud pályázni a programjainkra. Így minden programunkat meg tudjuk valósítani, mert a horvát önkormányzat is támogatni tud bennünket, ahogy említettem.

Nincsenek nagy elképzeléseink, de el tudunk utazni, ruhákat, vagy most éppen új sapkákat varratni, amit szeretnénk. Itt kiaknázom pozitívan, hogy én magyarországi horvát vagyok. Mellette meg a magyar nyelv és irodalom órán is tanítom a Zrínyieket. Mint ahogy Ön mondta, felhívom a figyelmet, hogy ahány nyelvet beszél az ember, annyit is ér. De hogy a Zrínyieknél miért nem okozott problémát? Jó lenne, ha ez másnak sem okozna problémát, hogy ezen, vagy azon a nyelven tud megszólalni. Én is fel szoktam hívni a figyelmet, hogy horvát családból származik Zrínyi Miklós és magyarul írt, de a testvére horvátul. S ez köztük nem okozott viszályt. Ami nekem megdöbbenő, tudjuk, hogy Zrínyi Ilonáról született egy regény, Benkő Lászlóé, és amikor végigolvastam, akkor gondolkodtam el rajta, hogy utána, a történelemben, hogy próbálták ezt a családot mindenféle módszerrel tönkretenni. Amikor egy anyától elveszik a gyermekét, aztán a gyermekét jezsuiták nevelik, a gyermeknevelés módszere is az volt, hogy eltávolítsák a szüleitől, és mégis ebből a gyermekből lesz a magyar szabadságharcnak a vezére, Rákóczi Ferencre gondolok, Zrínyi Ilona fiára. A Zrínyiek szellemét nem tudták évszázadokon keresztül kiirtani. Ez a mai fiataloknak is példa lehetne. Mindegy, hogy milyen nyelven szólalunk meg, de azért a hazaért, azért a kisebbségért, azért a közösségért, akár horvátul, akár magyarul, valamit tenni kell. Szeretném, ha ezt a fiatalok is észrevennék.

– Azt mondják, hogy a nemzetiségi életből sorsot kell kovácsolni, most gondolok a horvát nemzetiségi életére is. Általában is minden élet egy sorsszerűség, de a kettős identitásból is egy sorsot kell formálni. A beszélgetésünk alapján mondhatnánk, hogy itt ez a törekvés az Ön életében is megtörtént?

– Igen. Azt gondolom egyrészt, hogy a Zrínyiek méltatlanul voltak elfeledve a politikai rendszerekben, amikor erősíteni kellett volna azt a tényt, hogy tenni kell a hazáért

valamit. Zrínyi a saját sorsával bizonyította azt, hogy áldozott sok mindent a hazáért, pl. felépítette Zrínyi-Újvárat főleg a birtokainak a jövedelméből, holott utazhatott volna Európában bárhova abból a pénzből. De mégis az itteni falvakat szerette volna megvédeni a török ellen. Nem is igazán Csáktornyát, hanem az itteni embereket, mert Csáktornya meg volt védve. Mindenképpen valami olyan életcél mutatott fel Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér, amiből lehet építkezni. Nekem magamnak sok mindent adott a Zrínyi-kultusz. Egyrészt az élményeket az ünnepélyeken és megemlékezéseken, hiszen mindig inspirált, hogy különböző helyekre el tudtunk jutni. Most az inspirál, hogy az összes Zrínyi-emlékhelyet meglátogassam. Nekem egy nagy élmény volt, amikor Kassán voltunk a dómban, és ott az idegenvezető elmondta, hogy itt nyugszik, itt vannak Rákóczi Ferencnek a hamvai, amit 1906-ban vittek haza Kassára. Az anyja, Zrínyi Ilona nem látta tizenkét éves kora után a fiát, de valahol Törökországban mégis őt és az anyját egy sírba temették el, a csontok is egy helyre kerültek. Még az ellenség is annyira tisztelte őket, hogy lehetővé tette számukra, hogyha életükben nem is találkozhattak, a halálukban mégis.

Az ellenségük is megtisztelte őket, mert olyan emberek voltak, akik megérdemelték ezt. Minderre, főleg a kultuszukra nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a magyar történelemkönyvekben. De, mi az iskolánkban ezt biztosan megtesszük. Akik itt végeznek, remélem, hogy úgy mennek ki az életbe, hogy tudni fogják, ki volt Zrínyi Miklós, és hol volt Zrínyi-Újvár.

– **Kellenek-e személyek, akik a Zrínyi-kultusz hordozói legyenek, vagy idővel azzá váljanak? Mindig vannak, akik ezt felvállalják, tesznek ezért, de én úgy gondolom, hogy Ön is jó példa erre. Érti-e Ön azt, hogy ennek az ügynek az „embere”?**

– Igen, de nem csak én, hála isten. Nekem olyan közösségem van, a tantestületem nagy része, akik felvállalják ezt, mindig az ötödikes tanulók és az osztályfőnökük vállalják a műsort. Dr. Rác Erika nevét már említettem, aki elkezdte a Zrínyi-kultuszt itt, Murakeresztúron látványosan ápolni az iskolán belül. Ilyen területen a horvát szakos pedagógusaimra vagyok büszke, bármilyen feladatot kapnak, elvégzik, mert egymagam nem is tudnám ezt csinálni. Másrészt a Zrínyi Kadétok Egyesületében olyan embereket sikerült megnyernem, akiknek ez szintén fontos ügy. Ha én nem tudok menni valamilyen helyre, ahova meghívnak, akkor ők mennek a gyerekekkel. A horvát önkormányzatoknak is olyan tagjai vannak, akik vállalják, ha el kell menni valamilyen Zrínyivel kapcsolatos rendezvényre. Ha Zrínyi-rendezvényt szervezünk, akkor ők is részt vesznek és segítenek a szervezésben. Az elmúlt 19 évben, amióta én vagyok az iskola igazgatója, sikerült olyan csapatot magam köré állítani, akiknek szintén fontos a Zrínyi-kultusz ügye. Egyedül egy csomó feladatot nem tudnék megoldani.

– **Ön szerint most a Zrínyiekben mi univerzális, egyetemes értékű a 21. század elején?**

– Zrínyi Miklós a török elleni harcokban meg akarta ezt a vidéket védeni. Ezen a vidéken katolikus emberek éltek. Ez akár a hitünknek a megerősítése is lehetne, hiszen most migrációs időket élünk. Meg a hazának a megerősítése, mert Zrínyi Miklós is a hazájáért tett és az emberekért. Ennek az ügynek mindig is univerzálisnak kellene lennie. Mindig is voltak korszakok, amikor nem volt az, ezért nem tanították Zrínyit, s azt sem, hogy a hazáért és a szabadságunkért tennünk kellene valamit. Most nekünk egyszerű felvállalni a nemzetiségünket. Neki ezért is harcolnia kellett mint magyar főurnak,

hogy elismerjék Bécsben. Most ez könnyebb, s a mai lehetőségeket ki is kell aknáznunk. Ez is egy üzenet. Ebben a korban ünnepelhetjük a Zrínyiek kultuszát, és engedik, hogy kultuszt teremtünk, ezzel meg mindenképpen élni kell. Most tényleg olyan politikai rendszerben vagyunk, hogy fel is emelik, vagy hagyják ezt a kultuszteremtést, vagy kultuszápolást. A történelemből kiemelünk egy-egy személyiséget és rávetítjük a fényt, hogy ő mit tett. Ez a gesztus hiányzott a történelmünkben az elmúlt szocialista időszak alatt. Legyünk büszkéek azokra, akik tettek valamit, emeljük fel, és mutassuk meg a fiataloknak, hogy milyen példák állnak előttünk. Zrínyi Miklós több nyelven beszélt, értett a hadtudományokhoz, költőként is, politikusként is próbált lavírozni. S mindezt a hazáért, s azokért az emberekért tette, akik közel álltak hozzá, akár a szegényekért is. A falvakban a török ellen meg kellett védeni az embereket. Ez ma is üzenhet a fiatalnak valamit, hogyha tehetős vagy és megtehetnéd, akkor tedd is meg, hogy segítesz másokon.

– Hogyan folyt a Zrínyi-kadétok avatása Murakeresztúron, és mihez kötődik elsősorban a tevékenységük itt, a magyar–horvát határsávban?

– 2009-ben volt először a Zrínyi-kadétok avatása, próbáltunk egy olyan kis ceremóniát összeállítani, ami állandó, és minden évben ugyanilyen keretek közt avatjuk fel a kadétoakat. Szertartásnak számít, hogy a Mura és a *Zrínyi-kútja* vizében megmosásuk a *kezüket*, aztán a gyertya fénye fölé tartják, majd a polgármester úrtól veszik át a kardot. A Csáktornyai Zrínyi Gárda vezetője köti fel a kardot. A karddal avatta fel őket prof. Gadányi Károly, aki a Magyar Kultúra Lovagja és a falunk szülöttje. Utána kapnak egy elismerő oklevelet arról, hogy ők Zrínyi-kadétok. Ezt eddig Papp Ferenc alezredes úr adta át, aki a Honvédelmi Minisztériumnak a képviselője volt, de most az idei évben nem tudott jönni, ezért Pál István, a Rákóczi Szövetség Zala megyei elnöke adta át és gratulált a kadétoknak. Az avatás, mint már említettem, kaj nyelvjárásban és magyarul zajlik. Elmondják az eskü szövegét zen a két nyelven.

A volt kadétok üdvözlétüket küldik nekik, és ezzel az avatás befejeződik. Állandó szereplői vannak az avatásnak, mindig egy-egy szervezettől képviseltetik magukat, és 2009-től a polgármester úr sem változott, a Csáktornyai Zrínyi Gárdától mindig más jött, de professzor dr. Gadányi Károly is állandó képviselője a rendezvényünknek. Végezetül a Zrínyi-kadétok áldást is kapnak a helyi plébánostól, mielőtt még levonulnak a színpadról. Az idén az egész iskola tanulói előtt avattuk a nagyobbakat kadétoakká. Remélem, hogy ez is nevelő erő volt. Most már több éve a közpiskolákból visszatérő kadétjainknak is ösztöndíjat adunk, és erre is pályázni szoktunk, és minden évben kaptunk rá pénzt. Az idén is három kadétunk lett ösztöndíjas. Ezzel segítjük a tanításukat és egy kicsit motiváljuk őket. Milyen hatással voltunk a környezetünkre? Egyrészt az iskolánk tanulói tudják, hogy kik a Zrínyi kadétoak, és az iskolában figyelmeltetni is szokták őket, hogy úgy kell viselkedni, mint azok. Az ünnepélyeink egyébként a kadétoak által sokkal ünnepélyesebbek. A kadétoak mindig viszik a zászlót, bevonulnak, tisztelegnek és díszörséget állnak az ünnepélyeinken.

Annak ellenére, hogy a mi kadétjaink az iskolánk tanulói, és ők vesznek részt a szervezetben, a Csáktornyai Zrínyi Gárda mindenhova meghív bennünket, nagyobb ünnepségekre is, amelyek a Zrínyiekhez kapcsolódnak. Így, baráti kapcsolatban vagyunk egymással. A szigetvári Zrínyi-vitézekkel is kapcsolatban vagyunk, ők már egy

felnőtt szervezet. Zala megyében a Rákóczi Szövetséggel és a Magyar Nemzeti Szövetséggel is már egy pár éve szorosabb kapcsolatban vagyunk, mert ők is látták és olvasták az újságban, hogy mi hogyan emlékezünk a Zrínyiekről, és voltak is az ünnepélyünkön, és meghívtak a rendezvényeikre is, mert Zalaiban a Zrínyi-kultusszal eddig nem foglalkozott más szervezet, mint mi. Már jó pár éve november 18-a környékén meghívunk bennünket felvonulni és koszorúzni is. Gondunk is van, mert kell mennünk Kuršanecbe is koszorúzni, de közben Zrínyi-Újvárra is kimegyünk koszorút elhelyezni, de Zalaegerszegre is. Volt úgy, hogy két felnőtt ment kétfelé, hogy eleget tegyünk a szertartásoknak. Hála isten, hogy észrevették a Zrínyi-kultusz megnyilvánulását, hiszen Zrínyi Miklós Zala vármegye főispánja is volt. Örülünk annak is, hogy zalaegerszegi civil szervezet kezdeményezett, és minden évben részt veszünk az ő ünnepélyükön is, ezzel is emelve az ünnepélyük színvonalát. Miután mi Zrínyi Miklós Általános Iskola lettünk Murakeresztúron, Tótszerdahelyen pedig Zrínyi Katarina Általános Iskola van, és ők is Zrínyi Katarina-emléknapot szerveznek minden évben, hasonlóképpen, mint mi Zrínyi-napot. Úgy gondolom, hogy ez is hatásos volt a környéken. A Nemzeti Községi (2012 előtt Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi) Egyetem a községekkel együtt szervezi meg 2007-től a *Zrínyi-újvári fesztiválokat*, amelyeken mi is részt veszünk, a kadétok is felvonulunk. A himnuszok és a köszöntők közt zászlóval tisztelegnek a kadétjaink. Ilyen szerepünk is van, de a szervezés az fölöttünk zajlik, hiszen az Egyetem és a polgármesterek szervezik, és minden évben más településen. Légrad és Donja Dubrava a horvát területen vesz részt, magyar oldalon pedig Órtilos, Zákány, Murakeresztúr, Molnári is. Forgószínpad-szerűen mutatkoznak be a falvak kulturális csoportjai, és a rendezvény napjának délelőttjén pedig a Zrínyiekről előadásokat is tartanak, akkor, amikor a Zrínyi-újvári játékok vannak.

– Vannak-e tervei a jövőben valamilyen Zrínyi-emlékhelyiséget felállítani? Mi lenne ennek a szerepe?

– Beleznán létrehozták a *Zrínyi-emlékszobát*, de ott nincsen iskola. Nem mondanám azt, hogy ezt felesleges volt létrehozni. Kocsis Edit, nagykanizsai művelődésszervező visz oda csoportokat, s látják ott ezt a kiállítóhelyet. Lehetőségük van megismerkedni magával a Zrínyi-kultusszal és a Zrínyi-újvári ásatásokkal, meg annak történetével. De, a *Zrínyi-emlékszoba* be van zárva. Nekem mint pedagógusnak ez nem tetszik. Nekünk oda kellene vinnünk gyerekeket is. És akkor éppen ki nyitja ki? Ezért én arra gondoltam, hogyha a mi intézményünk viseli gróf Zrínyi Miklós nevét, akkor én itt szeretnék a népismereti tananyaghoz kapcsolódva, hiszen népismeretet is tanítunk horvátul a gyerekeknek, s a népismereti tananyagba nagyon beleférne az, ami kimarad a történelmi tankönyvből, és mint pedagógus gondolkodom ezen, hogy csinálunk egy Zrínyi-szobát. 2016-ban az országos Horvát-napot a zalai horvátok szervezték, és akkor én készítettem egy kiállítási anyagot. Maga az anyag is itt lenne elhelyezve a szobában. Tervezem azt is, hogy összegyűjtöm a Zrínyiekről megjelent kiadványokat horvát és magyar területről. A gyerekek megismerkednének a Zrínyi-szobában azzal, hogy milyen könyveket kell elolvasni ahhoz, ha valaki bele akarja ásni magát ebbe a témába. Volna egy kis könyv- és szakirodalom-gyűjteményünk is. De azt is, hogy Zala megyében mely helyeken vannak Zrínyi Miklóshoz kapcsolódó szobrok vagy emlék-

helyek, pl. Zrínyi Katarina-dombormű a tótszerdahelyi általános iskolában. Fontosak az emlékhelyek és a szervezetek is, akik Zala megyében ezt a kultuszt ápolják. Ezekkel is kellene hogy megismerkedjenek. Kiállíthatnánk a Zrínyi család tagjait, akik Zala megyének főispánjai voltak, hiszen történelmi személyiségek voltak. Arról is olvasson a gyerek, mert sehol nincsen ez a tankönyvekben leírva. A mi iskolánkról úgy menjen el, hogy „hoppá, én erről már olvastam, és a mi iskolánkon ez kiállításon is szerepelt”. Ha az életében ez előjön, akkor tudja azt, hogy kire kell hogy büszkék legyünk a Zrínyi családban.

– **A Csáktornyai Muraköz Múzeumban van egy Zrínyi-szoba, állandó kiállítási funkcióval. Hasonló kiállítási lehetőség lenne az Önök iskolájában is helyi, helytörténeti jelleggel és archiválással? Ez a gyűjtemény abból az anyagból készülne, ami itt az iskolájuk projektjeiben felhalmozódott?**

– Igen, mindenképpen. De a kiállított anyagot tudjuk népszerűsíteni, felhasználni a népszerűségben, össze tudjuk kötni az oktatással. Nem egy bezárt helyiséget képzelek el, hanem egy élő gyűjteményt, kiállítási anyagot. Hiányolom a történelemkönyvekből azt az anyagot, amit nekünk, zalaiaknak meg kellene tanulnunk a Zrínyiekkel kapcsolatosan. Ez nekünk itt lesz elhelyezve a Zrínyi-szobában, és a mi gyermekeink ezt tudni fogják.

Dr. Vándor László

Zalaegerszeg, régész, történész, Zrínyi-kutató, a Zala Megyei Múzeum nyugalmazott igazgatója

184. kép: Dr. Vándor László³

– Élete során Önben, hogyan alakult ki a Zrínyi-kultusz? Miből ered és mi motiválta?

– Az igazság az, hogy nagyon régen kezdtem el ezzel foglalkozni. Már középiskolás koromban a történelem irányába mentem, tanulmányi versenyt is nyertem. De talán nem ez a lényeges motiváció, hanem a családi tradíciók. A családom muraközi eredetű. Egy magyarosított név az enyém, hiszen nekem a dédapám vándorolt be Kanizsára. Nagyanyám mesélte, hogy az első világháborúig őriztek egy kardot, az egyik ősrunkét, aki Zrínyi katonája volt. Majd, az első világháború alatt összeszedték a fegyvereket és mindent elvittek. Ennek a kardnak is nyoma veszett. Valahol itt kezdődik az, amiről érdemes beszélni. Az egyetemen én végül is régészetre szakosodtam, és úgy volt, hogy visszamegyek a szülővárosomba, Nagykanizsára. Kerecsényi Edit volt akkor a múzeumigazgató, ő nagyon szerette volna, hogy odakerüljek, gyakorlatilag már a szobám is, meg a székem is megvolt. László Gyula professzor, akinek én a tanítványa voltam, azt mondta, hogy „csinálj egy olyan témát, ami oda vág”, és hogy „soha senki nem foglalkozott a terület településtörténetével”. Ő mondta, hogy csináljam meg a Mura mente magyarországi részének a településtörténetét szakdolgozatnak. Akkor találkoztam Zrínyivel és az egész hagyománnyal, hiszen a Mura vidékén Zrínyi alapvető kérdés volt. Én akkor, 1971-ben végigjártam Belezától, Őrtilostól egészen Muraszemenyéig az egész területet. Ez nem volt egyszerű dolog, mert határsáv volt. Nekem különleges engedélyem volt az egyetemtől, bejelentkező, piros sávós papír. Kerecsényi Edit mondta, hogy létezik valahol ebben a térségben Zrínyi-Újvár, de senki nem tudja pontosan, hogy hol van. Ő úgy gondolta, hogy valahol Belezna, Kákonya térségében kellene ennek lennie. Mondta nekem, ha már kimegyek, akkor nézzek körül azon a területen. Beszéltem az ottaniakkal, akik elmesélték, hogy a Mura, illetve a Kanizsa, amit most Principálisnak hívnak, kotrásakor ágyúgolyókat találtak, stb. Akkor én egyetemi hallgatóként, többé-kevésbé azonosítottam azt, hogy itt volt ezen a helyen Zrínyi-Újvár. Beleírtam a szakdolgozatomba is, amit el is fogadtak. De utána mélységes csend volt, mert nem publikáltam ezt. Akkor én nem Nagykanizsára kerültem, mert éppen kiürült Zalaegerszegen a múzeum, és a megyei tanács irányította a frissen végzetteket. Ők azt mondták, hogy oda kell a szakember, mert Zalaegerszegen nincsen senki, és én a Göcseji Múzeumba kerültem. Ez nem jelentette azt, hogy Kanizsát és a vidéket elhanyagoltam volna, az első ásatási alkalomkor is ott voltam azon a területen. Attól kezdve, sok más mellett mint közép- és népvándorlás koros régész folytattam ezeket a kutatásokat. Amikor mehettem, a '80-as évek vége, a '90-es évek eleje volt. Többször voltam kint a területen,

³Forrás:

és pontosan is azonosítottam a vár helyét. Végül is Szigetváron 1992-ben a Kovács Sándor Iván által szervezett Zrínyi-konferencián adtam elő először. A Zrínyi-Újvár azonosításáról szólt az előadásom, amelyet publikáltam is. Akkor kezdődött egy olyan folyamat, amelyik engem végleg összekapcsolt Zrínyivel. Volt tanárom, Cseke Ferenc, aki a kanizsai honismeretnek volt az egyik legnagyobb bajnoka, azt mondta, hogy jelöljük meg egy emlékművel Zrínyi-Újvárat. Ezt meg is szervezte, és elkészült az első Zrínyi-emlékmű is egy évvel az azonosítás után. A mai napig megvan, áll még a zászló rész, az alsó táblát sajnos ellopták. A gyerekeknek, a középiskolásoknak is lett lehetősége meglátogatni. A környező falvakba is eljártam, kapcsolatot teremtettem a beleznai és az őrtilosi polgármesterrel. Közigazgatásilag furcsa helyen van Zrínyi-Újvár, mert csak a zalai Belezna felől lehet odamenni, de ha átme-gyünk a patakon, az már Somogy megye, illetve Órtilos. A két polgármesterrel jó viszonyba kerültem, és elkezdődött az egész Zrínyi-újvári projekt. Először a Hadtörténeti Múzeum-ból Lugosi Józseffel, vagyis Lugosi ezredessel kerültem kapcsolatba, ő zalai fiú volt, innét származott Zalalövőről. Ő nagyon pártolta a Zrínyi-ügyet. Majd általa ismerkedtem meg Szakály Ferencsel, a törökkori történelem jeles kutatójával, ő lejött hozzám Zrínyi-Újvárra a helyszínt megtekinteni. Szakály akkor a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen is tanított (ma Nemzeti Közszolgálati Egyetem), és tartott egy évnnyitó előadást Zrínyiről, és ott elmondta, többek között, hogy szerinte hol van Zrínyi-Újvár. Ez vezetett oda, hogy az egyetem bekapcsolódott névadójának a kutatásába, és ekkor jelent meg Padányi József vezérőrnagy és csapata ezen a területen.

– **Amikor megismerkedett a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem kutatóival, szakembereivel, ez új szakaszt is jelentett a Zrínyi-újvári kutatások területén?**

– Ennek a várkutatásnak a lényege, hogy az egész problematikáját, a védelmi rendszerét, az ostromtörténetét kell kutatni. S mint általában a komplex kutatások, ez az anyagiak függvénye a tudományos előkészítésen túl. Ez Magyarországon nem egyszerű ügy, mert sok mindenre van pénz, de tervszerű régészeti kutatásokra a legkevésbé. A Hadtörténeti Intézet és Múzeummal is próbálkoztunk többször, de nemigen akadt pénz. A feltárásokra sem, egészen addig, amíg a Nemzeti Kulturális Alapnál végül is megteremtették annak a lehetőségét, hogy lehetett pályázni kisebb összegekre. De önrészt kellett összeszedni, így lehetett pályázni régészeti kutatásra is. Mivel ez egy közigazgatásilag is furcsa szituáció volt, összekapcsolódtam régész kollégámmal, Költő Lászlóval, aki akkor a Somogy Megyei Múzeum igazgatója volt. Kitaláltuk, hogy együtt fogjuk ezt a régészeti kutatást csinálni. Mindkét múzeum 200-200 ezer forintot adott az önrészhez, tárgyaltunk a környék falvaival, akik érdekeltek voltak a Zrínyi-újvári kutatásokban. Órtilos, Belezna, később Molnári is adott településeként 100-100 ezer forintot, és ezzel pályáztunk. Így összehoztuk ezt a lehetőséget, hogy régészeti kutatás indulhasson. Közben a kutatás komplexsége vált, mivel a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem elindította a maga *hadszintérkutatás* programját, ami párhuzamos volt a miénkkel. Ők ugyanis nem áshatnak, mert az egyik műfaj. Ők a hadszintérkutatást csinálták. A feladatot Padányi József mellett Négyesi Lajos végezte, ő ennek a témának a guruja, a legfőbb tudora. A katonaság műszerezettsége nagyon jó, így szerencsés helyzetben vannak. A fémkeresős, talajradaros műszerekkel az ostrommal kapcsolatos dolgokat tudták kutatni, a lövedékeknek a megtalálását, a becsapódásirányokat, egyebeket. Mi pedig gyakorlatilag a várnak a régészeti kutatásait végeztük. Abban kapcsolódtunk össze, hogy a kutatásokhoz az egyetem hallgatókat is

hozott, akik a mi ásatásunkban is részt vettek, terepgyakorlatokat végeztek. Mi elsősorban régészhallgatókkal ástunk, főleg pécsiekkel és szegediekkel. A tisztjelöltek voltak a másik csapatban, akikkel közösen elkezdjük a feltárást. Természetesen ez együtt járt azzal, hogy megosztottuk az ismereteket. Szó volt a hadtörténetről, Zrínyiről, az ostromról, s természetesen a várról is. Együttműködésünk lényege részükről az volt, hogy lassan feltártunk egy épületet a vár belsejében, megtaláltuk a vár kútját is. A kút lokalizációja eleinte egy kicsit gyanús volt, mert annak felső rétege újkori törmelékekkel volt feltöltve, s ez a katonai csapatnak furcsa dolognak tűnt. Azt még elmondanám, hogy Zrínyi-Újvár helyének tönkretételéhez elsősorban hozzájárultak annak idején a törökök, akik ezt lerombolták, de az 1950-es évek elején a Tito elleni védvonalat építő magyar honvédség tovább rongálta a várat, talán még jobban, mint a törökök, mert utat építettek a váron keresztül, hogy meg tudják építeni a lőállásaikat. A vár északi sáncát bedózerolták a várróm kellős közepébe, ami eléggé elmosta ezt a területet. Egy hosszabb időszakban, a 18–19. században pedig a szomszédos települések gazdái szőlőt műveltek ezen a területen. Ők voltak azok, akiknek a présházukból a szemetet a térség legnagyobb mélyedésébe hordták be, ez pedig a *Zrínyi-kútja* volt. Nekem régészként evidens volt, hogy egy kutat nem lehet úgy betömni, hogy később ne sülyedjen meg. A térségben az egyetlen komolyabb mélyedés volt a kút helye, így oda hordták bele a gazdák a szemetet. Amikor elkezdjük feltárni a kutat, akkor először ezeknek a gazdáknak a szemetét kellett kiszedni. A kutatás folytatása szempontjából lényeges volt, hogy eloszlassuk a kételkedést a katonák részéről. Ők megszervezték, hogy megfúrassuk a kút helyét, melyhez ők hoztak fúróberendezést, majd talajradart. A fúrásakor hat méter mélységben is még ott volt a kút törmeléke, aztán a talajradarral már tíz méterig is le tudtak hatolni, így az azonosítással már semmi gond nem volt. A tavalyi évben befejeztük a kútnak a teljes feltárását, a 13 méter mély, fával bélelt kutat. Ez volt Zrínyi Miklósnak az a kútja, amelyet ő ásatott, s amely benne van egyrészt az Evrija Cselebinek a várról szóló leírásában is, másrészt pedig Eszterházy Pálnak a leírásában is. Ezeknek a forrásoknak az volt a lényege, hogy ez az a kút, amelynek a kupoláját díszítette a Szulejmán-síremlék tetejéről származó aranyozott dísz. Ugyanis amikor a téli hadjárat során elfoglalták a türbét, ahol a szultán belső részei voltak, Zrínyi levetette ezt a díszet, és ennek a kútnak a tetejére helyezte. Amikor a törökök elfoglalták a várat, ezt visszavitték a szultáni sírra, majd pedig Eszterházy leírása szerint bosszúként az elesett védők holttesteit beledobálták a kútba. Elsősorban nyilván bosszúként, de azért is – ezt én mondom –, mert gondolhatták, ha később Zrínyi újra fel akarná építeni ezt a várat, akkor ezt a kutat nem tudnák újra használni, hiszen ha megfertőznek egy kutat, azt később nem lehet hasznosítani.

– **Szerencsés helyzetnek tartja-e azt, hogy összejött egy jó és szakmailag erős kutatócsoport, amely összefogott a Zrínyi-Újvárat feltáró kutatásokban? A kutatások eredményeit hogyan közvetítették a szakirodalomban, hogyan publikálták?**

– Elmondható, hogy nagyon szerencsés egymásra találás volt. Szerencsés volt, hogy mindenki összejött, aki ehhez a munkához fontos volt, de el kell mondani, hogy ez hosszú szervezőmunka után állt össze. Első felállásban nem volt igazán jó partner a budapesti, hiszen hiányoztak anyagi eszközei. Aztán, amikor a Szakály-féle felhívás utáni felbuzdulásban később Padányiék beszálltak, akik intézménye névadó hősének, Zrínyi Miklósnak egyetlen magyarországi emlékhelyéről volt szó, akkor felperegtek az

események. Beszálltak a kutatásokba, s ettől a pillanattól kezdve már helyükre kerültek a dologok. Meghatározták és kijelölték a hadszíntérkutatás terepét, összehan golódtak a régészeti munkákkal, s akkor sikerült végül is összehozni az egészet. Ez úgy alakult, hogy minden a helyére került, és a feladateloszlás mindenkinek jó volt.

– A Zrínyi-kultusznak vannak tárgyokban is megjelenő jelei. A Zrínyi-kútnak a felkutatott maradványait, kellékeit, a talált leleteket hol helyezik el? Lesz-e ennek a közeljövőben gyűjteményes helye, esetleg valamilyen emlékszobája, stb.? Ön hogyan fogja ezt dokumentálni, megírni a szakirodalomban?

– Visszatérek a *Zrínyi-kútjának* feltárásához. Ez régészeti feladat volt, de ehhez nem voltak meg az eszközeink. Egy ilyen mélységhez, amilyen mélysége van a kútnak, ahhoz profi kútásót kellett keresni. Egyrészt meg kellett szerezni a pénzt a munkálatok kivitelezéséhez, másrészt pedig kellett keresni egy kútásót is, aki számlaképes volt. Mi feketén nem dolgozhattunk senkivel. Amikor ez meglett, akkor álltunk neki a munkálatoknak, és a feltárást már a kútásóval és annak embereivel csináltuk együtt mi, régészek. Nekem nem ez az első kútfeltárásom, ennél sokkal mélyebb kutat is tártam már fel, hasonló időszakokból. De a dolognak az a lényege, amit utójára kérdezett, hogy mi lesz a feltárt maradványokkal, tárgyakkal? Nehéz megfogalmazni, de ebben az országban mindig az van, hogy a lelkesedés addig tart, amíg nem kell pénzt adni.

Lehet, hogy másutt is így van, de nálunk egészen bizonyosan. A kút feltárása után az a következő lépés, hogy mi legyen a kúttal és a leletanyaggal. A leletanyagban nagyon sok faanyag volt, amelynek a konzerválása és megtartása nem egyszerű, sok pénzbe kerül. Volt egy olyan szerencsés helyzet, hogy a környék diplomás farestaurátora itt tartózkodott Zalaegerszegen, és az én utódom vállalta az intézmény részéről ennek a munkának az elvégzését. Vele egyeztetve elszállítottuk Zalaegerszegre az anyag azon részét, amiről azt gondoltuk, hogy feltétlenül meg kell menteni. Amíg a konzerváláshoz pénz tudtunk szerezni, a Zalavíz, a zalaegerszegi vízműtársulat medencét biztosított a leleteknek. A megőrzés szempontjából fontos, hogy vízbe kellett süllyeszteni ezeket az anyagokat addig, amíg a konzerválás meg nem kezdődött. A konzerválási anyagokhoz össze kellett szedni a pályázati pénzt is, és kellett keríteni Budapestről egy olyan kollégát, aki ebben profi. Ez hónapokig tartó folyamat volt. Mára úgy néz ki, hogy a faanyagoknak ez a kis, értékes része megmenthető. A másik dolog az, hogy magával a kúttal mi legyen? Az egy kaotikus helyzet volt, mert kezdetben mindenki mindent ígért, utána egy ideig úgy tűnt, hogy semmi nem lesz a dologból. Egészen októberig, amikor a mi főlöttes hivatalunk hozott egy olyan határozatot, hogy temessük be a kutat egészen addig, amíg az eredeti fabélés megmaradt, majd csináljunk egy rekonstrukciót azon a hat méteren, ahol már nem maradt meg, és így próbáljuk meg a kutat bemutathatóvá tenni. Pénzt persze senki sem adott. A Zalaerdő volt az egyetlen cég, amely szponzori alapon hajlandó volt az ügyet támogatni. Köszönet érte. A cég előzőleg is segítette a kutatást. Ő csinálta meg a várhoz vezető úton a teljesen leromlott hidat, valamint újjáépítette azt a feljárót, amelyiken el lehet jutni Zrínyi-Újvárhoz. Ők adtak tehát pénzt a fabélés elkészítéséhez is. Egy zalaegerszegi cég felajánlotta, hogy ezeket a faanyagokat méretre szabja, és így meg tudjuk csinálni. A kutat a felszínig remélhetőleg 2018-ban rekonstruáljuk, de a felépítményt még nem tudjuk, miből csináltatjuk meg. Bizonyosan megpróbálunk pályázni rá. Nem titok, támogatásért írtunk levelet a következő helyekre: a Mini-

szerelnökségre, az Emberi Erőforrások Minisztériumához, a Honvédelmi Minisztériumhoz. Volt visszahívás, érdeklődés, de érdemi választ, illetve segítséget egyelőre nem kaptunk. Jártam Cseresznyés államtitkár úrnál, a Nagykanizsa környéki képviselőnél. Ő is ígérte, hogy támogatni fogja az ügyet. De most ott tartunk, mint mondtam, hogy annyi pénzünk van, hogy a kutat felhozzuk a felszínig. Ha nem kapunk támogatást, lefedjük, így megteremtjük annak a lehetőségét, hogy majd folytatni lehessen. A kútból előkerült tárgyi leletanyagot részben Kaposváron, részben Zalaegerszezen és Budapesten, a Nemzeti Múzeumban restaurálják. Nagyon szép leletanyag jött elő a kútból. Ennek a feldolgozása most kezdődik. A régészeti anyagot akkor lehet feldolgozni, amikor restaurálva van, addig nem tudjuk kézbe venni. Főleg a kényes bőrleletekkel van így, csizmaszárakkal, sapkákkal és hasonló dolgokkal. A *Zrínyi-kútról* még azt szeretném elmondani, hogy a feltárás feldolgozása elkezdődött. 2018 májusára sikerült megszervezni, hogy a Zala megyei Egerváron lesz a magyar és horvát várkutatók konferenciája, amelyen előadást tartok a vár és kútjának feltárásáról, annak eredményeiről. Ennek az előadásnak az anyaga 2019-ben a következő konferenciáig kötetben is meg fog jelenni. Az a publikáció tehát összefoglalja majd Zrínyi-Újvárnak a kutatását. Eddig nekem több tanulmányom is volt ebben a témában, kettő meg is jelent. Van még egy tanulmányom, amit kiadásra szántak a Hadtörténeti Múzeumban egy Zrínyi-konferencia anyagával, de még nem jelent meg. Higgyünk benne, hogy meg fog jelenni.

– **Mennyi időt ad annak, hogyha lehetne álmódolni, hogy létrejöhessen egy Zrínyi-émlékszoba ebből a gyűjteményből? Megvalósítható volna, ugye? És hol?**

– Annak idején a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel karöltve alakítottuk ki Belezsnán a *Zrínyi-émlékszobát*, amely még most is megvan, Bízunk a bővülésben, de ott most a polgármesterváltáskor leálltak a dolgok valamelyest.

– **Murakeresztúron is hallottam Kovácsné Kővágó Anna igazgatónőtől, hogy szeretnének egy Zrínyi-szobát, főleg a tanulóik oktatása végett, ahova bejárnának és tanulnának is a gyűjtemény alapján a Zrínyi családról és arról a korról, amikor éltek, mert ez fontos volna. Akár még Zrínyi-émlékmúzeumot is létre lehetne hozni itt, a határsávban, hiszen az Európai Unióban vagyunk, légiesek a határok, és Zrínyi Miklós identitása is kettős, mind magyar, mind horvát volt, ahogy ő ezt meg is vallotta. Akár kulturális turizmust is ki lehetne alakítani Zrínyi-Újvár történetéből azon a környéken. Erről Önnek mi a véleménye?**

– A Zrínyi-Újvár és környéke magánterület. Többször próbálták kisajátítani, megvenni, főleg az őrtilosai polgármester asszony kezdeményezésére. A mai napig nem tudom a további fejleményeket. Közben a régi gazda meghalt, öröklődés volt, stb. Nagyon bonyolult az ügymenet. De a pénz megvan rá Órtiloson, hogy kisajátítható legyen. Ott van a Mura-Dráva Nemzeti Park területén, s ez is oda tartozhatna a kezelésükbe.

Őket remélhetőleg meg lehetne győzni ennek érdekében. A Zala Megyei Múzeum is adott be EU-s pályázatra egy koncepciót annak idején, amely ezt a témát is magába foglalta, sajnos a pályázat nem nyert. Az volna a legjobb, s ezt én úgy tudnám elképzelni, hogy azt az épületet, amelyet mi feltártunk és a vár tisztí épülete volt, fel kellene állítani eredeti formájában. Azt tudom mondani, hogy 90 százalékos pontossággal meg tudnánk tervezni, hogy milyen volt. Ezt meg lehetne csinálni magában a várban

is, ez a legszebb része a várnak a kúttal együtt. Ezt tavasztól őszig tartó nyitvatartással lehetne üzemeltetni is. Ha ez nem menne, akkor valamelyik környező faluban kellene emlékhelyet kialakítani. Mondjuk Belezna jó település, mert onnét lehet a várhoz menni, onnét vezet az út. De Murakeresztúr is szóba jöhet, hiszen itt is szoktak emléknapokat tartani és konferenciákat is az általános iskolában. A vártól alig kétszáz méterre található, az oda vezető út mellett, de sajnos ma már romos Kakonyai Csárdából is lehetne Zrínyi-múzeumot kialakítani. Ez volna talán a legjobb megoldás. Ez valamivel többbe kerülne, mint a többi ötlet, de nagyon látványos és Zrínyihez méltó állandó kiállítást lehetne benne kialakítani. Az épület történeti értékű, hiszen sokszáz évig működő átkelőhely volt, van örökségvédelmi emléke. A Zrínyi-kiállításon túl elférne benne a révtörténet, a horvát–magyar együttélés bemutatása, és vendéglátói funkció is. Ha újranézzük a rév – ami tervbe van véve –, akkor komoly idegenforgalmi szerepe lehetne. A csárdát 40-50 millióból meg lehetne csinálni.

– Zrínyi Miklósnak kettős identitása volt, ebből kifolyólag kettős kultusza is van. Vagy a kettő egyben. Ezt a múzeumot, amiről beszélt, el lehetne egy magyar–horvát koncepcióban is képzelni és együttműködéssel létrehozni?

– Jugoszlávia időszakában tudatos politikai döntés volt, hogy a két Zrínyit, Miklóst és Pétert kettéválasztották, vagy szétválasztották az identitásukat. A horvát Zrínyi a Péter volt, a magyar Zrínyi a Miklós. De ezen már túl vagyunk. Úgy vélem, hogy az ötletnek ma pozitív fogadtatása lenne.

– Elmúlt már több mint 350 év a Zrínyiek idejétől, most a Magyar Tudományos Akadémia és a Horvát Tudományos Akadémia Zrínyi-kutatói összefogva, közösen adtak ki tanulmányköteteket Budapesten és Zágrábban. A két kutatótábor közt beindult az információcsere, egymás koncepcióira, módszereire, véleményére kíváncsiak, és képesek ezt el is fogadni. Ezek szerint eljött a Zrínyiek kultuszának az ideje? Kialakult egy szabadabb politikai légkör, amelyben elismerik a Zrínyiek kettős identitását, és erre akár fel is néznek?

– Én azt mondom, hogy igen. Az elmúlt időszakban, az EU-ba való belépés, a határok kinyitása után rendkívül intenzívvé váltak ezek a kapcsolatrendszerek. Ezen a magam területén én is dolgoztam. Büszke vagyok arra, hogy a határ menti tudományos együttműködést én kezdem el *A népek a Mura-mentén* című konferenciasorozat megszervezésével 1995-ben. Lendván volt az első konferencia, majd Nagykanizsán a második, Burgenlandban a harmadik. Tanulmánykötetekben is kiadtuk a konferencia anyagát.

A Lendvai és a Muraszombati Múzeum után a Csáktornyai Múzeummal is kialakítottuk a kapcsolatrendszerünket. Közös nemzetközi kiállításokat is szerveztünk. Ekkor volt az az időszak, amikor ők a Zrínyi-kultuszt végre helyre tették, elkezdhattünk vele tudományos szinten is foglalkozni. Konferenciákat szervezhattünk ebben a témában is. Ennek az együttműködésnek a betetőzése lehetne most egy közös múzeum, ami erősíthetné az együtt gondolkodást. A horvátok ma már rendszeresen és csoportosan is átjárnak koszorúzni Zrínyi-Újvárra. A Zrínyi Gárda is eljön Csáktornyáról a murakeresztúri Zrínyi-kadéttal együtt koszorúzni és megemlékezni. Ha az illetékesek akarnák, akkor Zrínyi-Újváron is létre lehetne hozni egy múzeumot. Kiállítóhellyel, szabadtéri bemutatóval. Kellene egy méltó emlékmű is a vár területére, ahol közösen lehetne ünnepelni és emlékezni. Ennek, amit felvázoltunk, ma már van hagyománya is.

– **Mi a véleménye Zrínyi Miklós halálával kapcsolatosan, amely szintén felkelte, felkelti az érdeklődést akár a 19., a 20. vagy a 21. században. Zrínyi Miklós halála mindig bír aktuális és kultikus jelleggel. Vadkanbaleset vagy orgyilkosság áldozata lett Zrínyi Miklós? Ön inkább arra hajlik, hogy baleset volt?**

– Ott kezdeném, hogy a magyar történelem és a magyar lélek imádja az összeesküvés-elméleteket. Mindenütt keres, ott is, ahol nincsen. Sorolhatnám, de ebbe most ne menjünk bele. Én azt vallom, hogy a leírt eseménynél olyan emberek voltak ott, akiknek el lehet hinni, amit láttak, mondtak, hiszen nem volt okuk, hogy ellenkezőt állítsanak arról, amit láttak. Mindig vannak olyan emberek, még a mi szakmánkban is, akik újra előhózzák az orgyilkosság történetét. Én úgy vélem, hogy az adott időpontban nem volt oka a Bécsi Udvarnak Zrínyi Miklóst megöletni. Zrínyi egész élete, munkássága azt közvetíti felénk, hogy nagyon okos ember volt. Ha meg is volt sérődve az adott szituációban, akkor is egészen másképpen gondolkodott a teendőkről, meg tudta választani a legcélravezetőbb utat, nem úgy, mint sokan mások. Tudjuk, hogy a merénylet ötlete jóval később bukkant fel. A kitalációkkal, a korabeli leírások félremagyarázásával mindig lehet ideiglenes ismertségre szert tenni. Mint legújabban is egyesek, akik egy, a sebekre vonatkozó kortárs leírás alapján – amely a mai értelemben semmiképpen nem tekinthető orvosi szakvéleménynek – egyértelmű következtetéseket vonnak le. Én elsősorban régész vagyok, a kézzelfogható, értelmezhető tények embere. Velem az ún. tények nem tudták elhíttetni, hogy Zrínyi Miklós halála a jelenlévők leírásától eltérő módon történt volna. Szóval az én véleményem szerint a tragikus esemény vadászbaleset volt.

– **Ma, amikor nincsen már Jugoszlávia, az Európai Unióban élünk, nincsenek határok, légiessé vált a tér, közelebb kerültek egymáshoz a szomszédos nemzetek, a Zrínyiek kultuszában mi az univerzális érték, amire ma az emberek felfigyelnek, amit benne még mindig értéknek tartanak?**

– Zrínyi Miklós egy univerzális európai ember volt, erről nagyon keveset beszélnek. Ő volt az a horvát, vagy ha akarjuk, magyar a Habsburg Birodalomból, az az ember, akit az akkori egész Európa ismert. Durván szólva celeb volt, akit a kor sajtója, újságjai, a tudósításai egész Európából követtek. Angliában életrajzot adtak ki róla, halálának híre eljutott a francia udvarba, a Napkirályig. Emellett Zrínyi olyan személyiség volt, aki a közös cél érdekében össze tudott szervezni érdekeket a határon átnyúlólag is, bevonni a stájereket, a horvát bányságot, a Magyar Királyságot. El tudta azt is érni, hogy a Német-római Birodalomból, a francia határvidékről kapjon embereket és csapatokat a téli hadjáratához. S ezeknek az élére állt, és a vállalkozást sikerre vitte. Szóval, egyértelműen európai ember volt, európai léptékű politikus. Ha szabadna aktualizálni, akkor mondhatnánk, hogy egy korai Európai Unió embernek tekinthető. De az is tény, hogy rálátása és kapcsolatrendszere volt Európában. Minden olyan politikai erő figyelt rá a törököktől a francia vagy az angol királyig, akinek az adott körülmények közt érdekei voltak ebben a térségen. Életét tette rá, s próbálta megszervezni fő célját, hogy a törököt kiszorítsák erről a területről.

– **És most is elő lehet venni a hadtudományi és szépirodalmi munkáit, amelyekből ma is lehet bölcsességeket meríteni, hazaszeretetet, antik bölcsességeket stb.?**

– Igen, egy nagyon művelt, kortársai közül magasan kiemelkedő arisztokrata volt.

Műveltsége, iskolái, nyelvismerete sem volt akármilyen. Minden nyelven beszélt, amelyet akkor ebben a térségben érteni kellett, a töröktől kezdve a franciáig.

– Mit szeretne még a Zrínyi-kultuszról elmondani, amit nem kérdeztem meg Öntől? Ki érdemelné meg manapság a magyar történelemben a kultuszt? Érdekes-e a kultuszteremtés manapság?

– Egyáltalán a Zrínyi család nagyon sok tagja megérdemelné a magyar történelemben a kultuszt. A Zrínyi család a magyar történelemben olyan mértékben beleírta magát, hogy kevés olyan főnemesi családot tudnék mondani, amelyik ezt itt ily mértékben megtette. Én a családon belül nemcsak a költő Zrínyi Miklós kultuszával foglalkoztam, hanem emlékoszlopot állíttattam a dédapa, a szigetvári hős emlékére is a csatári vár helyén, ahol a hős családja élt az ostrom idején. Foglalkoztam Zrínyi Györggyel mint kanizsai főkapitánnyal, feltártam a bajcsai várat is, melyet ugyan a stájerekkel építettek, de védelmét Zrínyi Györgyre bízta. Erre a Muraközt védő várra hivatkozott Zrínyi Miklós Zrínyi-Újvár felépítésénél. A bajcsai vár emlékét a falu templomán ma domborműves emléktábla őrzi. Mi annak idején a nagy elődömmel, Német Józseffel, aki irodalomtörténész volt, nagyon komolyan vettük a Zrínyi-kultuszt, konferenciák és más programok szervezésével is megemlékszünk róluk. Én egészen addig folytattam, amíg erre lehetőség volt. Úgy érzem, hogy ez a '80-as és '90-es években élte a reneszánszát. Az utóbbi időben mintha valami törés keletkezett volna, habár a határsávban ápolják a hagyományörző csoportok, egyesületek, de hivatalosan máshol nem. A legilletékesebb Zala megye nincsen a helyzet magaslatán a Zrínyi-kultusz ügyében. Tudnám mondani a múzeumi vonalat, vagy a politikai vonalat is. Említhetném Nagykanizsát, amely a két háború között a Zrínyi-kultusz letéteményese volt, szerepelt a Zrínyi-emléknapoktól kezdve mindenhol. Reméltem, hogy ebben a városban sikerül a Zrínyi-kultuszt újjáéleszteni, hoztunk ide tematikus kiállításokat, számos előadást is. A bajcsai vár (ma Nagykanizsához tartozik a település) anyagából készített kiállítás volt Budapesten, Grazban, elment Csáktornyára, Lendvára is. Csáktornyáról hoztunk ide hasonló témájú kiállításokat. Azért nem egyszerű, de ki kell mondani, hogy mióta 2011-ben elmentem nyugdíjba a múzeumból, Budapestről hozott utódom alatt a kultuszörzés nem folytatódott. Amíg volt megyei múzeumi szervezet, a megyei ügyeket, így a Zrínyi-kultuszt is könnyebben lehetett ápolni. Most, hogy van Kanizsai Múzeum, Keszthelyi Múzeum, Zalaegerszegi Múzeum, ezek a városokhoz tartoznak, a városok pedig nem igazán gondolkoznak megyében, pláne, hogy pénzt áldozzanak arra, ami egy faluban történik. Amíg a Megyei Közgyűlésnek is volt hatóköre, mindig meg lehetett találni azokat az embereket, akik ebben segítettek. Valamikor teljesen másképpen működött ez, mint manapság.

– A régiók Európája, ahogy azt Zrínyi Miklós elképzelte régen, az volna ma is megfelelő?

– Igen, a '90-es években kezdtük ezt el, akkor lelkesedtünk, örültünk annak, hogy végre össze lehetett jönni a horvát, a szlovén és az osztrák kollégákkal, s örömmel dolgoztunk velük, hiszen mindannyian tudjuk, hogy nagyon erősen összefüggő történettel bírunk. Ez a térség történetileg nézve gyakorlatilag egymás nélkül nem létezett a közelmúltig. Itt a kereskedelemtől kezdve a katonai összefogáson át egy összefüggő közege volt. Ezek a népek mind a Mura mentén éltek. Büszke vagyok arra, hogy a közös

kutatások érdekében létrehozhattam a *Népek a Mura mentén* elnevezésű nemzetközi konferenciasorozatot. Nagyon jó dolgok jöttek elő a középkori kereskedelemről, hogy pl. a grazi kések portékái hogyan jöttek le tutajokon a Murán, majd ugyanezen módon a török elleni harcok utánpótlását is szállították. Volt egy ilyen lendület, ami mára ahelyett, hogy kiteljesedett volna, sajnos megakadt. Az sem tett jót a Zrínyi-kultusz ügyének, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem beolvadt a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe. Ez a Zrínyi-kultusznak is törés volt, hiszen névadójuk ügyéért az országban ők teheték a legtöbbet. Ez most egyértelmű, hogy nem működik a korábbi intenzitással.

Szakáll Tibor

A zalakomári Somssich Antal Általános Iskola igazgatója, a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen szerzett oklevelet tüzetiszt századosi rendfokozattal.

– Mivel az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Könyvtára (Szlovénia) a Zalakomári Somssich Antal Általános Iskola Könyvtárával 2017-től együttműködési szerződés alapján is kapcsolatban van, alkalmam volt 2016-ban Önöknél előadást is tartani a Zrínyiek kultuszáról, főleg Zrínyi Miklósról, a költőről és hadvezérről szolt az előadásom, de kitértem a Zrínyi dinasztia fontosabb tagjaira – Zrínyi Péterre és Zrínyi Ilonára is. Hadd kérdezzem meg, hogy Önben mikor és hogyan alakult ki a Zrínyi-kultusz?

– Az egyetemi évek alatt komoly történeti, hadtörténeti, hadművészeti tananyagot kaptunk, ennek egy sarkalatos pontja volt Zrínyi Miklós, aki a Nemzetvédelmi Egyetem névadója is volt. Érdekes módon már a rendszerváltás előtti években és utána is a Zrínyiek katonai, hadművészeti munkássága a magyar közéletben központi és kiemelkedő helyet foglalt el. Általános iskolában a műveit különösen nem tanítjuk, de utalunk rá a források alapján, amikor a gyerekek 6. és 7. osztályban tanulják a Zrínyiek korát. Véleményem szerint Zrínyi Miklós gondolkodásban messze megelőzte a korát, az akkori európai katonai teoretikusokat, gondolkodókat. A másik apropója pedig az, hogy két nemzet is a magáénak vallja, hiszen tudjuk, hogy születése Horvátországhoz köti, Csáktornyan és környékén rendelkeztek ők birtokokkal, a csáktornyai vár is az övék volt. Nekem annyi családi kötődésem is kapcsolódik hozzá, hogy a nagyapám, aki határvadászokként szolgált a második világháborúban, Csáktornyan és az akkori visszacsatolt birtokokon, főleg Macinecen (Miksavár) teljesített szolgálatot. Édesanyám és nagybátyám az iskolai tanulmányaikat is Csáktornyan végezték az akkori általános iskolában, és még jól emlékszem az utca nevére is, a Zrínyi Károly utcában laktak.

– Zrínyi Károly Csáktornyan a múlt század elején a polgári iskola tanára és a Zrínyi-kultusznak az ápolója volt, hiszen ünnepélyeket, megemlékezéseket szervezett a Zrínyiek tiszteletére a diákjaival együtt. Önben mégis, hogyan alakult ki később az élete során a Zrínyi-kultusz?

– Ezek voltak a közvetlen személyek, és gyökök. Ha visszagondolok a tanulmányaimra, akkor a dédapa, a szigetvári Zrínyi Miklós kultuszát is ápolták. Mi minden szeptemberben látogatást tettünk Szigetvárra, és ott komoly szakmai napok voltak. A rendszerváltási években a törökországi küldöttség is jelen volt, és többször közösen tartották a magyarok és a törökök a megemlékezéseket. Másik nagyon fontos apropója az, hogy több főiskolai és egyetemi társam, akik a honvédség különböző vezetői posztján tevékenykednek, és Zrínyi-kutatásokat is végeztek, sok információval szolgáltak nekem. A *Határtalanul* kirándulások alkalmával kapcsolatba kerültem a szlovéniai

185. kép: Szakáll Tibor (Fekete Lívia fényképfelvétele)

1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolával, közelebbi kapcsolatba dr. Zágorec-Csuka Judit könyvtáros tanárnővel, akivel a beszélgetések során kiderült, hogy maga is kutatója a témának. Még egy adalék, megtalálták Zrínyi-Újvárnak a helyét a Dráva-Mura torkolatában, Őrtilos és Belezna községek között, ahol elég komoly feltáró munkálatok folytak. A feltárócsoporthoz a vezetője az én főiskolai csoporttársam volt, dr. Papp Ferenc ezredes úr, aki a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosztály felelős vezetője. Ezen az úton indultunk el, s Zágorec-Csuka Judit ennek a felkérésnek tett eleget az iskolánkban, komoly prezentációt tartott a Zrínyiek életútjáról, kiemelve a költő, hadvezér Zrínyi Miklóst.

– **A Határtalanul program keretében jártak a Muravidéken, ahogy említette, Lendván, de Csáktornyan is. Az iskolájukban a folyosón láttam egy tablón, hogy ennek a programnak az eredményét meg is fogalmazták, beszámoltak mindarról, ahol jártak, fényképeztek stb., s olvastam egy idézetet is Zrínyi Miklóstól: „Ki bízik Istenben, szereti hazáját, vagyon egy csepp magyar vér benne, kiáltson fel az égben az Istenhez.” Tetszett ez a Zrínyi-idézet és az is, hogy hivatkoztak rá, ez is a kultuszának a jele. Mi volt a csáktornyai kirándulásuknak a lényege?**

– Csáktornyan megnéztük a szigetvári hős Zrínyi Miklósnak a szobrát, koszorút helyeztünk el, a gyerekekkel közösen felelevenítettük a hős történetét. Utána a várban tartottunk egy háromnegyedórányi múzeumlátogatást, ahol a 17. századi, a Zrínyi korra jellemző régészeti, történeti és egyéb állandó kiállítást tekintettünk meg. Kicsit betekinttünk a fiatal, mostani Horvátország történetébe is, amely az 1991/92-es esztendőre tekint vissza, amikor Horvátország kivált az akkori Jugoszláviából. Illetve a sétálóutca végén megtekintettük a *Zrínyi-emlékoszlopot*, amelyet 1904-ben emeltek, rajta van a költő és hadvezér domborműve is. Az oszlop tetején van elhelyezve a turulmadár-szobrocska. Az emlékoszlopról talán a magyar nyelvű felirat hiányzik, ezt megjegyezném.

– **Ahogy említette, hadtudományi műveltséggel is rendelkezik, tanulta ezt a tudományágat, ez mindenképpen kiérződik a tevékenységéből is. A Zrínyi-kultuszt az általános iskolájában a jövőben is ápolni szeretnék, vannak-e terveik ebben az irányban?**

– Én úgy gondolom, hogy ezt folytatni kell, megpróbáljuk együttműködésben az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolával megoldani úgy, hogy kihelyezett szakmai programot viszünk ki Zrínyi-Újvárra, kis létszámú gyermekcsoportokkal, amikor a gyerekek közvetlenül meg tudnak ismerkedni a történetével. Nem sok Zrínyi-emlékünk van. Vasváron tudunk egy épületet, ahol az 1664-es békét megkötötték. A költő, hadvezér Zrínyi Miklós nevéhez Zrínyi-Újvár fűződik, s ezt jó lenne ápolni. Már csak azért is, mert az általános iskolások esetében is fontos szempont az, hogy a hazafias, nemzeti, a Kárpát-medencére kiterjesztett nevelést reflektorfénybe kellene állítani. Tulajdonképpen ez a mi történelmünk és a mi emlékünk.

– **Beszélgettem dr. Vándor László nyugalmazott muzeológussal, régésszel, Kovácsné Kóvágó Annával, aki a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola igazgatója és a Zrínyi-kadétok vezetője, valamint Nagykanizsán Kocsis Edit művelődésszervezővel is. Tevékenységeikkel mindhárman ápolják a Zrínyiek kultuszát. Milyennek látja ezekben az évtizedekben a Zrínyi-kultusz ápolását Zala megyében?**

– A Zrínyi-kultusz jelenléte Zala megyében annak köszönhető, hogy még mindig van pár ember, aki ápolja, és nem engedi ezt a parazsat kialudni. Szinten tartja. Szerintem még jobban be kellene emelnünk az irodalomtanításunkba és történelemtanításunkba. Pozitívabb megítélést kellene hogy kapjon, mert Zrínyinek nemcsak a *Szigeti veszedelem* eposza a fontos műve, utalnék egy másikra is, a *Vitéz hadnagyra*, amelyet az 1640-es években írt. Modern hadseregszervezési elveket fektetett le benne, amelyeket tulajdonképpen a 20. századi hadseregek megalkotásakor alkalmaztak is.

– Igen, ezekkel az elvekkel most is modernizálni lehetne a hadseregek szervezését, vagyis Zrínyi Miklós hadtudományi munkáival is megelőzte a korát, mondhatnánk így is. Felmerült az is a szakirodalomban, hogy Zrínyi Miklós lojális is volt Bécshez, és valójában egy önálló királyságot szeretett volna létrehozni az akkori körülmények közt. Ezekre utal a hadtudományi munkáiban, de mindig felmerülnek a kételyek is, hogy talán nem így volt. Mit gondol Ön erről, aki hadtudományokat is tanult? Miért univerzális ma Zrínyi Miklós kultusza, talán a régiók Európája miatt, amelyet ő is említett a műveiben? Mi az Európai Unióba lépve ma ezt meg is éljük már? Eljött ennek az ideje?

– Igen, véleményem szerint jó politikus volt amellett, hogy jó katona és hadvezér is volt, mert a politikai, hatalmi erőviszonyokat ő maximálisan figyelembe vette. Azt tudta, hogy a bécsi sasnak nekirohanni nem lehet, mert akkor egyből elveszik. A javára írandó, hogy próbálta a Kárpát-medence, tehát az ország egészét egységesíteni. Erre voltak törekvései az erdélyi fejedelmekkel is, akár Rákóczi Györggyel, de ezt istenigazából nem sikerült neki elérnie. Mindenképpen a javára írandó, hogy a magyar és a horvát népet ugyanúgy a sajátjának tekintette. A törökellenes küzdelmei is méltán vívtak ki elismerést és nemcsak a hadseregszervezési elveivel, hanem tulajdonképpen ő volt az a 17. században, aki a fegyvernemeknek, tehát a gyalogság, lovasság, tüzérség alakulatainak az együttműködésén alapuló harcba vetését alkotta meg és sikerre is vitte. A nevét Montecuccoli császári tábornokkal azonos szinten említik meg.

– Zrínyi Miklós itt vívta, ebben a zalai és somogyi határsávban a törökellenes harcokat, és együtt volt az itteni néppel, akik itt éltek. Zrínyi-Újvárat is Belezna, Órtilos környékén hozta létre, és nem Csáktornyan. Nem távolodott el a néptől. Talán ezért a kultusza tisztelete is többet érdemelne meg. Szerintem a határsávban jobban ápolják a kultuszát a hagyományőrző csoportok, mint Zala megye

más területein. Talán Zala megye egy kicsit el is hanyagolta 2016-ban a Zrínyi-emlékév kapcsán a kultuszát, mert lehetett volna akkor, abban az évben, ebben a térségben több megemlékezés is. Hogyan látja Ön mindezt?

– Igaz, amit mond, és sok mindent a helyére is kellene tenni. A szigetvári hős, Zrínyi Miklós, a dédszülő az ismertebb, mert a magyar állami szervek, a Honvédelmi Minisztérium is évente megtartja a *Szigetvári Napokat*. Talán a Zala megyei szerveket kellene inspirálni, hogy ezen a részen, a Murának a Drávába torkollásánál is hasonló lehetne létrehozni, vagy a valamikori Kanizsa váránál, mert létezett, a csáktornyai Zrínyi volt a kapitánya. Az sem véletlen, hogy Zrínyi-Újvárat oda építette, mert a természetes védelmet a Mura és a Dráva folyók alkották. Ezen a területen a falvaknak is ő volt a birtokosa. Az elmondások alapján igyekezett a jobbágyságot tisztességesen eltartani, akik ezen az említett területen éltek. Megélhetést biztosított a számukra.

Mindenképpen megérne talán egy fokozottabb odafigyelést és törődést a kultusza is. Valamilyik hagyományörző egyesület is elindíthatja ezeket a törekvéseket a kultuszának a megélésével kapcsolatosan, s hátha akkor több figyelem összpontosulna Zrínyi Miklóstra Zala megyében.

– **Esetleg valamilyen Zrínyi-emlékszoba, vagy helyismereti gyűjtemény, a kutatások leletei is bekerülhetnének a múzeumokba. Ezt el lehetne képzelni Ön szerint a magyar–horvát határsávban, akár egy magyar–horvát összefogással?**

– Szerintem igen, már csak azért is el kellene indulni, mert Nagykanizsa és Csáktornya testvérvárosok is, talán a két város vezetőjét kellene ez irányba inspirálni. Akár egy közös gyűjteményt is lehetne róla összehozni. Kiindulási alapnak nem lenne rossz.

– **2019 októberében a *Határtalanul* programjuk által jutottak el a zalakomári Somssich Általános Iskola tanárai és tanulói Csáktornyára és környékére, ahol megtekintették a Zrínyi-emlékhelyeket. Miért választották ezt a programot, és a megvalósítást követően hogyan értékeli a szakmai kirándulásukat?**

„Az okosság megválasztja, minek nem kell okát keresnünk s minek kell” – írta Zrínyi Miklós. A költő, hadvezér Zrínyi Miklós (1620–1664) a magyar hadtudomány megalapozója, nagy műveltségű európai léptékű politikus, katonai vezető. A mottó is tőle származik, *Vitéz hadnagy* című munkájából. A *Határtalanul* program keretében szervezett kirándulásunk Zrínyi Miklós születésének közelgő, 400. évfordulója tiszteletére szült. Mit adott a kirándulás? A résztvevő 7. osztályosok és kísérő pedagógusok számára egyaránt hasznos, élménydús volt. Diákjaink megismerték hősünk életútját, főbb állomásait, tevékenységét. Felkeresték emlékhelyeit, megkoszorúzták emlékoszlopát. A tapasztalati úton szerzett ismereteket beépíthetik irodalmi, történelmi, földrajzi tanulmányaikba. Felismerhetik a határ közeli népek (magyar, horvát, szlovén) egymásra utaltságát. Választ kaptak, kaptunk a hagyományok, a Zrínyi-kultusz továbbéléséről. A 18. századi magyar viszonyokat kicsit adaptálhatják korunkra is. A kirándulás a Kárpát-medence egységét is mutatja, amely Zrínyi törekvése is volt két hatalom, a Habsburg és török ölelésében. Zrínyi Miklós hős, személye ma is minta a műveltségben, hazaszeretetben, népének szeretetében. Hadseregszervezési elvei a mai korban is időállóak. Itt bizonyosodott be előttünk, hogy Zrínyi Miklós korának egyik legkiemelkedőbb személyisége volt. Életének tragédiája, hogy gondolatainak megvalósításához szükséges feltételek hiányoztak. Ezúton köszönjük meg Zágoréc-Csuka Judit hatalmas segítségét az életút megismerésében, az irodalmi és történelmi adalékok felszínre hozásában. A Csáktornya környéki szakmai kirándulás tartalmas és élményszerű volt. Több okból is. A magyar–horvát főúri család életútját ismertük meg. Zrínyi igazi hős, ma is példakép emberi, szellemi, politikai kvalitásai alapján. A történelmi Magyarország területén voltunk, ez egyfajta hidat jelent a két nép között. Hiányoltam a magyar nyelvű feliratokat az emlékművekről. A kultusz mindenképp a határ menti kapcsolatok erősítését szolgálja. Zrínyi munkásságát be kell emelni az oktatásba, Magyarországon hatványozottabban.

Kunos Zoltán

Lajosné

Örtilos polgármestere

– Örtilos község Somogy megyében, a Csurgói járásban fekszik, határában, Murakeresztúr irányában található Zrínyi-Újvár, mely Zrínyi Miklós seregeinek sáncváraként szolgált. Hogyan alakult ki Önben a Zrínyi-kultusz és mióta ápolja ezt, milyen tevékenységek vannak mögötte?

– Igazából 1991-ben, amikor első alkalommal találkoztam ezzel a ténnyel, s utána egyszer még elmentünk kirándulni. Amikor polgármester lettem, azt követően kezdtem megismerkedni Zrínyi Miklós történetével és a nagy múltjával. Lehetséges, hogy az iskolában tanították, de én nem emlékszem rá. Amióta azokkal az emberekkel találkoztam, akik elhivatottak a Zrínyiek kultuszának ápolásával foglalkozni, azóta én is maximális tisztelettel és odaadással pártolom ezt a tényállást. Büszke vagyok rá, hogy tagja lehetek ennek a csapatnak. 2002-től vagyok Örtilos polgármestere, 2003-tól indulunk meg ebbe az irányba, hogy folyamatosan dolgozzunk valamit, s azóta járnak ki az egyetemisták, akik különböző feladatokat, illetve olyan kutatásokat és méréseket végeznek, ami az embernek közel áll a szívéhez, és egyre több mindent megtudunk a múltjából ennek a területnek. A hadtörténeti és a történeti múltunkról szerzünk új információkat. Többször kint voltam az ásatások alkalmával, és láttam, amikor megtalálták a várbástya cölöpjeinek az égetett darabjait. Láttam nagyon sok színes kályhacsempét, olyan dolgokat, ami az embernek csodálatára válik, pl. bent van a Zrínyi-címer a kályhacsempében, tehát ilyenkor döbben rá az ember arra, hogy kis tudással rendelkezők lévén mennyire tudatlanok tudunk lenni, és mennyire nem ismerjük a múltunkat, és mennyire nem foglalkoztunk a környezetünkben lévő fontos dolgokkal. 2003-ban volt a *Zrínyi-émlékmű* avatása, 2006-ban nyáron itt voltak a katonák, dolgoztak, és Papp Ferenc ezredes úr, a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosztályának a vezetője hívott, hogy menjek ki hozzá és beszélgessek el vele. Ő mondta nekem akkor, hogy létre kellene hozni egy kultúrkört, amely ápolná a Zrínyiek kultuszát, amelynek a keretében összefognánk azokat a településeket, amelyek itt, a környékünkön vannak, és kulturális műsorokkal, hagyományörzéssel együtt emlékeznénk meg a Zrínyiekről. A beleznai presszóban találkoztunk, majd folyamatosan kapcsolatban voltunk egymással. Az első ilyen jellegű találkozásonkra itt, az örtilosi művelődési házban került sor, jelen volt Varga Marjan, Légrad (Legrad) polgármestere és Mladen Vernics, Alsódomboru (Donja Dubrava) polgármestere, a horvát oldalról ez a két település kezdett ez ügyben velünk együttműködni.

200. kép: Kunos Zoltán Lajosné (Forrás: A Honvédelem Kítettető Cím Babérkoszorúval ékesített II-es fokozatát vehette át 2016-ban dr. Neszményi Zsolt kormány megbízottól Budapesten Kunos Zoltán Lajosné, Örtilos polgármestere a 2015-ben kialakult migrációs válság kezelésében tanúsított kiemelkedő szakmai munkájáért. <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/somogy/hirek/magasrangu-kituntetest-kaptak-a-somogyi-vedelmi-szakemberek>; Letöltve: 2020. 04. 17.)

Az egyik település Kapronca (Koprivnica) megyei, a másik Muraköz (Međimurje) megyei. Aztán csatlakozott hozzánk Murakeresztúrról Pávlicz Lajos polgármester Zala megyéből, Murakeresztúron is működik a horvát nemzetiségi nyelvet oktató Zrínyi Miklós Általános Iskola (Osnovna škola Nikola Zrinski), majd Belezna polgármestere, Jancsec Lajos is, Őrtilosból én személyesen, és Zákányfaluból még Rada János polgármester, mi ketten Somogy megyei településeket képviseltünk még. Zákányfaluban létezik egy régi kastély, amelyben valamikor *Zrínyi Miklós Általános Iskola* is működött. Ezen a találkozón sok mindent lefektettünk, megbeszéltünk. Megírtuk az alapszabályt, a működést, és megbeszéltük azt is, hogy a Zrínyi-fesztiválokat, hagyományörző rendezvényeket folyamatossá tesszük. Őrtiloson rendeztük meg először, majd Légrádon, aztán Murakeresztúron, tehát folyamatosan átadtuk egymásnak a szervezést. Következett Alsódomboru, majd Belezna. Utána csatlakozott hozzánk még Molnári is, illetve horvát oldalról Vidovec, amely Muraköz megyéhez tartozik. Túlfoldalról három horvát település csatlakozott hozzánk, innét meg őt.

– **Évente váltakoznak a Zrínyi-fesztiválok színhelyei?**

– Igen, de megvan ennek a hivatalos neve. Nem fesztiválnak van nevezve, hanem *Zrínyi-Újvár Várjátékok és Kulturális Bemutatók* volt a megnevezés, és a hagyományápolás céljából szerveztük ezeket a rendezvényeket. Ezt írtuk be a szándéknyilatkozatunkba is 2007-ben. Legelső alkalommal itt voltak a budapesti néptáncosok is, akik Budapestről jöttek el szerepelni.

– **Őrtiloson hogyan szervezte meg Ön a Zrínyi-Újvár Várjátékok és Kulturális Bemutatókat?**

– Már a legelső alkalommal megbeszéltük azt, hogy a *Zrínyi-Újvár Várjátékokon* mindenki részt vesz, aki aláírta a szándéknyilatkozatot az együttműködésre. Külön meghívások nem voltak, hanem egyszerűen olyan természetesnek tűnt, hogy mindenkinek kötelezettsége volt eljönni és részt venni rajta. Ha már egyszer összeálltunk, akkor össze is jövünk. Most már van hivatalos *Zrínyi-zászlónk* is, arra kötünk minden évben szalagokat. Ezt a zászlót Varga Marijan, Alsódomboru polgármestere készítette. Ennek a zászlónak az egyik oldalán a magyar települések címerei és nevei vannak, a másik oldalán pedig a horvát települések címerei és nevei. De mindegyik oldalán rajta van a *Zrínyi-címer* is. A szalagok színe kék, amely a Dráva és a Mura folyókat szimbolizálja. Mindkét folyó összeköt és el is választ bennünket. Ezeket a településeket összeköti a Dráva, és el is választja. A szalagon dátumok is vannak, amelyek a kulturális szemlék megrendezésének a dátumai. Ezt a zászlót egy évig őrzi az a település, ahol abban az évben megrendezték a *Várjátékokat*, majd a következő évben átadja annak a településnek, ahol ezt újra megszervezik. Most Murakeresztúron van éppen a zászló, tavaly Légrádon volt, és ők adták át a murakeresztúri polgármesternek, hogy őrizzék. Ezeket a rendezvényeket mindig szeptember 30-án, a hónap végén rendezzük meg. 2016-ban volt nálunk a zászló Őrtiloson, és itt voltak velünk Murakeresztúrról a Zrínyi-kadétok is. Katonazenekari kísérettel vonultunk le az iskola felé.

– **Mennyire érzi Ön most, 11 év elteltével a Zrínyi-Újvár Várjátékok és Kulturális Bemutatók hagyományörző szerepét erősnek, maradandónak? Mennyire jó út ez a Zrínyi-kultusz által az összefogásra a települések közt és a hagyományápolásra itt, a magyar–horvát határsávban, ahol élnek?**

– Nagyon szép és jó, csak egy baj van. Ahogy cserélődnek a polgármesterek, úgy lesz kisebb lényege a hagyományörzésnek. Minket, akik akkor polgármesterekként leültünk egy közös asztalhoz, megszállt egy közös szellem: volt egy közös elhatározásunk és célunk ezzel kapcsolatosan. Szívesen csináltuk, csak amikor a polgármester lecserélődik, és egy másik kerül a helyébe, akkor más a helyzet, habár mindegyiknek megvan a maga felelőssége is, hogy mennyire viszik ki a köztudatba, mennyire tudatosítják a képviselőkkel, mennyire érzi a lakosság ennek a fontosságát, erejét, megnyilvánulásait. A történelmi tudatunk is különböző. A szüleim is egyszerű emberként nem voltak nagyon könyvolvasók. Inkább csak, amit hallottak szájhagyomány alapján, de Zrínyiről különösebben nekem nem beszéltek. Itt a faluban nem volt ilyen kultusza.

– De mégiscsak kialakult ebben az évtizedben Önöknél, Órtiloson a Zrínyiek kultusza? Mi lenne a jövője? Lehetne-e összekötni ezt turizmussal is? Hiszen a Mura és Dráva közelsége vonzó, csak valamit nyújtani kellene a kultúra terén még hozzá. Az Európai Unióba lépve a horvátországi fél is aktívan együttműködik Önökkel?

– Álomnak csodaszép. Hiába támogat az EU, hiába teszünk bele milliókat, ha az átlagember másképpen gondolja. Az elmúlt években, évtizedben olyan hatalmas álmokat álmodtunk. Beleznán is cserélődött a polgármester, és más a felfogása a mostaninak, mint a megelőzőnek, és mondhatnám tovább. A tudatlanság és az emberi gyarlóság néha olyan nagyfokú, habár van mindenféle ember, érdeklődő is. És valójában kérdés, hogy az érdeklődők tudnának-e a Zrínyi-ügynek vonzáskörzetet csinálni, s ebből turizmust? Energiát és pénzt kellene belevinni. Nem tudom. Lehetséges, hölgyem, hogy én már egy kicsit pesszimista vagyok ezen a téren. Én már belerúgtam a kőfalba is, meg a gumifalba is, de az üvegfalba nem, mert az megvágott volna. Higgye el, hogy az első öt évben mentem ajtón, ablakon keresztül, de amikor az embernek a saját környezetével kell megbirkóznia... Amikor megszervezzük a Zrínyi-napot, rendezvényt is szervezünk hozzá, amely számomra élményt nyújt. Az iskolától elindul fönt, a templom alatt a közösség, délelőtt misét is tartunk. A Zrínyi-előadásokon is van 80 vagy 90 ember. De van, akiket nem érdekel ez. A rendezvényre gyönyörű ruhákba öltöznek a hagyományörző csoportok, de megesik, hogy bizonyos helyekről még a polgármester sem teszi meg a tiszteletét. Ha eljön, akkor meg, mondjuk, nem jön fel a misére, mert más dolga is akad napközben. Mekkora tudnánk alkotni ebben a témában, de egy kicsit most pesszimista vagyok. Én már egy bizonyos kort megéltem, és vannak tapasztalataim ilyenek, meg olyanok. Tegnap is Eszéken voltunk, Horvátországban, egy EU-s összefogóval, összefogós dologban, ahol a településeket vettük be az együttműködés keretei közé. Mi már EU-s programot végrehajtottunk Légráddal. Somogy megyének két kis települését, Zákányt és Órtilost vették be az együttműködésbe. De álmaink megvalósulását két ok is zavarja. Egy a kerítés, de ennek is oka van, mert ez a hatalmas migránsáradat, ami jött az elmúlt években, azt hiszem, hogy egyik országnak sem hiányzott. Ettől még lehet nyitni a határokat bárhol, kivesznek három oszlopot, és nyitott a határ. Ennek nincsen akkora akadálya, mint ahogy gondolnánk. 2013-ban írtuk alá Légráddal a testvértelepülési együttműködési megállapodást, habár már a múlt század '90-es éveitől együttműködünk egymással. Szándékunk az, hogy egy gyaloghídat építsünk a Drávára. Nem kell kompjárat, hídra lenne szüksé-

günk, amely szolgálhatná a gyalogos turizmust, pl. látogathatnák ezáltal a turisták Zrínyi-Újvárat. 1994-ben, amikor az első tárgyalásokon voltunk Légradon, még az első határnyitás előtt, volt egy evangélikus lelkész, aki teljes egészében magyarul beszélt, és ő már akkor elmondta, hogy igaz, vitatkoznak rajta, de az ő lánya is ebből írta a diplomamunkáját – a Zrínyi-Újvár történetéből –, és megállapított tény, hogy a Murának ezen az oldalán van. Én ekkor hallottam róla először, majd folyamatosan egyre többet. Nagyon szeretem ezeket az urakat, akik ezzel foglalkoznak, ezt kutatják. Korrektek. Én tipikus parasztlánynak születtem, tanultam is, de én csak kísérni tudom a kutatásokat. Örülök, ha valakiknek van erre energiája.

– Február másodikán, Budapesten, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Napján, amelyet Zrínyi Miklós téli hadjáratanak a jubileumára szerveztek, Ön is jelen volt és koszorúzott a Zrínyi-szobor előtt. Többféle szinten ápolja a Zrínyi-kultuszt, de legfőképpen itt Órtiloson? Mire terjed ki ezen a téren a tevékenysége?

– A kutatásokhoz közmunkásokat is adtam, anyagilag is segítettem, tavaly a kutatások béréhez is hozzájárultam, akik ásták a *Zrínyi-kutat*, én 200 ezerrel hozzájárultam ehhez. Mindig boldog voltam, ha előadásokon megemlítették, hogy az „órtilosi Zrínyi-várnál” ez, vagy az történt. Ilyenkor is büszke vagyok, hogy itt élek, és itt születtem, ahol Zrínyi Miklósnak valamikor vára is volt. Habár erről még mindig keveset tudok, amire viszont nem vagyok büszke. A falu befogadta a kutatókat. Órtilos határában, Murakeresztúr irányában található Zrínyi-Újvár, mely Zrínyi Miklós seregeinek sánccváráként szolgált valamikor a 17. században.

Palotai Hajnalka

Zákányfalu polgármestere

– **A múltban a falujukban, Zákányfaluban, milyen kötődése volt Zrínyi Miklós nevének a településük intézményeihez? Iskolát is neveztek el róla?**

– Annyit tudok összesen elmondani az Ön által érdekelt dologról, hogy Rada János, az elődöm hat településsel, a szomszédos magyar és horvát településekkel együtt írta alá azt a szerződést, amely később nyolc települést érintett, és annak alapján évente egy-egy településen Zrínyi-napokat, rendezvényeket, fesztiválokat szerveznek.

Ez is nyilván erősíti a Zrínyiek kultuszát. 2010-ben lettem Zákányfaluban polgármester, sajnos én már csak a rossz oldalát láttam, mivel a Zrínyi Miklós elnevezésű Általános Iskola a romos kastélyépületben volt, és valahogy nem lehetett ebben az állapotban tovább működtetni. A gyerekek létszáma is lecsökkent harmincra, és az ezerkétszáz négyzetméteres épületet már nem lehetett egyébként sem fenntartani, mivel alsó tagozatos iskola volt, és kétféle ok miatt 2013-ban bezártuk. A képviselő-testületünk úgy döntött, hogy a két km-re levő Zákányba szállítjuk a gyerekeket. Akkor felajánlottuk a Zákányi Általános Iskola vezetőségének, hogy vegyék fel a Zrínyi Miklós nevet. Van egy fényképem is az avatőünnepségről. Dr. Padányi József professzor is jelen volt. Mióta bezártuk az iskolát, az épület üresen áll. A fűdémgerenda beszakadt a felső szintre. Azóta is arra várunk, hogy valamilyen pályázati lehetőség által felújíthassuk. Viszont megfelelő funkciót kell az épületnek keresni. Gondolkodtunk arról is a képviselő-testületünkben, hogy Zichy Ödön volt kastélyának az épületében egy kis múzeumi részleget alakítunk ki, ahova el lehetne helyezni a Zrínyiekre vonatkozó kellékeket, vagy a rájuk vonatkozó kultusz történeti, helytörténeti anyagát, amit viszont említettem is Padányi professzor úrnak. De abban maradtunk, hogy Belezán van egy ilyen állandó nyitvatartású *Zrínyi-emlékszoba* is, és Kocsis Edit művelődésszervező azt mondta nekem, hogy ekkora épületet, mármint a volt Zichy-kastély épületét, nem lehet ezzel kitölteni. A kastélynak van egy parkosított része is, nagy területen fekszik. Végül is lehetne egy Zrínyi-szoba is az épületben, de a kastély egészét is fel kellene újítani a tetőzettel együtt, és fűteni is kellene a helyiséget, szóval fenntartani. Egyébként Zrínyi-szobával már rendelkezik Belezna, amely csak pár km-re van tőlünk. Ezt a részét a Zrínyi-kultusz ápolásának valahogy elvetettük.

– **Volt-e valamilyen elképzelésük, hogy más formában is ápolnák a Zrínyiek kultuszát?**

– A képviselő-testületünk úgy döntött, hogy a jövőben, amikor nagyobb beruházásra kerül sor a településünkön, amikor felújítjuk a közterünket, akkor a templom előtti tér

187. kép: **Palotai Hajnalka** (A Honvédelem Kitüntető Cím Babérkoszorúval ékesített II-es fokozatát vehette át 2016-ban dr. Neszményi Zsolt kormány megbízottól Budapesten a 2015-ben kialakult migrációs válság kezelésében tanúsított kiemelkedő szakmai munkájáért. Forrás: <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/somogy/hirek/magasarangu-kituntettest-kaptak-a-somogyi-vedelmi-szakemberek>; Letöltve: 2020. 04. 17.)

lesz a Zrínyiekről elnevezve, vagy pedig a kultúrházunk, amennyiben az betölti a közösségi tér funkcióját is. Azért is javasoltam a képviselő-testületnek, hogy mindkettőt fontoljuk még meg, mielőtt döntenénk ez ügyben. Választási lehetőségünk van, csak valami olyanféle megoldásra gondoltam, amikor elkészül egy nagyobb beruházás, akkor ünnepélyes kereteket kell adni a Zrínyi Miklósról elnevezett térnek, vagy épületnek. Most vagyunk éppen a legjobban okafogyottabbak, hogy a Zrínyi-fesztivált, -emléknapot hogyan is ünnepeljük meg, mert bent vagyunk a társulásban, csak várjuk a megfelelő beruházások megvalósulását, hogy a Zrínyi-kultusz megünneplését folytathassuk. Ahogy mondtam, a Zrínyi Miklós Általános Iskolánk megszűnt, a Zrínyi terünket pedig még nem teremtettük meg. Nagyon sérelmezném, ha kimaradnánk belőle a jövőben, mert maga az elképzelés és a Zrínyi-kultusz ápolása a horvát és a magyar részről mégiscsak látványos. Minden évben el szoktam menni, csak az idén nem voltam ott. Ebből véletlenül sem szeretnék kimaradni, mert pozitívnak tartom ilyen formában is, hogy évente más-más településen emlékeznek meg Zrínyi Miklósról. Azóta más képviselő-testület állt fel a településünkön, s őket is meg kell győzőm arról, hogy ezt a Zrínyi-fesztivált és a rá vonatkozó hagyományt továbbvigyük.

Paál István

Zalaegerszeg, a Zalai Magyar Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zalaegerszegi Szervezetének elnöke

– **Mikor alakult ki Önben a Zrínyi-kultusz, ha visszanez az életében (mert többféle tisztségben már találkoztunk), mindig képviselte valamilyen szinten a Zrínyieket?**

– Már gyermekkoromban is megvolt a Zrínyiek iránti tisztelet. Kanizsán laktunk, és már középiskolás koromban is ez érződött, mert Kanizsán és környékén több Zrínyi elnevezésű általános iskola is működött, és a Thury György Múzeumban is megnyilvánult a Zrínyiek iránti tisztelet és becsület. Zrínyi-Újvárról is hallottunk a Mura folyónál, s annak a Principálissal való találkozásának a környékén. De akkor még nem olyan mélységben értesültem a tényekről, mint most. A Zrínyi-kultusz felerősödése talán akkor alakult ki bennem, amikor befejeztem a főiskolát. Amikor elkezdtem dolgozni, akkor kezdtem eljárni előadásokra, ahol ebben a témában szakemberek, történészek, muzeológusok előadásait hallgattam meg. Igazán akkor került előtérbe a kultusz ügye, amikor Zalaegerszegen megalapítottuk a Zalai Magyar Nemzeti Szövetséget. Ennek most lesz májusban a tizedik jubileuma. Most is azt hirdetjük, mint a kezdetekkor, hogy nyilvánuljon meg a történelem-hagyomány tisztelete a napjainkban is. Ezen belül két nagy ünnepélyünk van, amit mindig ünnepélyes keretek közt is megszervezünk, egyrészt a pozsonyi csatának a 907-es évfordulója, a másik pedig november 18., Zrínyi Miklós halálának az évfordulója. Felerősödött a Zrínyiekkel kapcsolatos érdeklődésünk is. Kialakultak a murakeresztúri iskolával, kultúrházzal és azoknak az igazgatóival való kapcsolatrendszerünk, akikkel együtt a zrínyifalvai (kuršaneci) koszorúzásokon és ünnepségeken is részt veszünk minden évben. Ebben Kovácsné Kővágó Anna, murakeresztúri iskolaigazgató szokott közvetíteni, aki a Zrínyi-kadétjaival is felvonul és tiszteletet ad. Ehhez alkalmazkodva vagy előtte, vagy utána egy nappal Zalaegerszegen is megszervezzük november 18-án Zrínyi halálának a jubileumi ünnepségét, felvonulunk és koszorúzunk is a *Zrínyi-lovas szobor* előtt. Szerencsénkre emeltek a volt rendszerben egy Zrínyi-lovas szobrot, amely a Polgármesteri Hivatal előtt van. Mindig ott tartjuk meg az ünnepségeket. Ezen túl célba vettük a középiskolásokat is, mert a nemzeti nevelésnek ez is fontos tényezője, hogy a fiatalokkal is foglalkozzunk. A nagyon öregeken már nem lehet változtatni, nem lehet őket tanítani, de a jövő nemzedéke fontos számunkra, mert nem mindegy, hogyan tisztelik a nemzet nagyjait, és milyen értékekkel válnak felnőttekké. Középiskolai vetélkedőket is szervezünk, és rendszeres történelmi pályázatokat is kiírunk. Most Görgei Artúr születésének 200. évfor-

188. kép: **Paál István** (Forrás:

dulója van, és a megye minden középiskolájában írtunk ki ebben a témában pályázatot. A szabadságharcnak is évfordulója van ebben az évben. Igyekeztünk mindenhol nyitottak lenni ebben a kérdésben. Kétéves kutatómunka alapján megcsináltuk a Zrínyi-kiállításunkat, amely kilenctablós. A tablók a Zrínyieket származásuktól kezdve, élettörténetükön át mutatják be. Központba van állítva a költő és hadvezér Zrínyi Miklós, aki magyarnak vallotta magát, míg öccse, Zrínyi Péter horvátnak. Tulajdonképpen mindketten horvát apa és magyar anya gyermekei. De hát az egész dinasztia genealógiája kevert, horvát, magyar, osztrák keverékek, házasságaik és felmenőik által is. Ez vonul végig az egész kiállításon. Büszkék vagyunk rá, hogy a Nemzeti Múzeumtól, Hadtörténeti Intézet és Múzeumtól, a Göcsei Múzeumtól kezdve rengeteg forrásanyagot kaptunk hozzá. Itt Perjes Géza kutatásaira is hagyatkoztunk, akit a legnagyobb Zrínyi-kutatók közt tartottak számon. De számos tanulmányból merítettünk még anyagot a Zrínyi-kiállításunkhoz, amely már két éve forog, megjárta Pápát, Keszthelyt, Nagykanizsát, Szombathelyt, Zalaegerszeget természetesen, Murakeresztúrt, Lendvát és most Lentiben van a Művelődési Házban.

– Hova viszik még el a Zrínyi-kiállításukat, s Önt mi motiválja ezzel kapcsolatosan, hiszen számtalanszor meg is nyitotta ezeket a kiállításokat? Népszerűsíti ezzel is Zrínyi Miklós kultuszát, s ebbe időt, energiát fektet – jól látom?

– Igen, természetesen. Az alapszabályunkban is benne van, s úgy hirdetjük magunkat, hogy történelmi hagyományápolók vagyunk, akik a történelmi személyiségek, kitűnőségek történelmi ápolását vállalják fel. A történelmi helyzeteket is és a történelmi személyeket is népszerűsítjük és ápoljuk az értéküket. Szeretnénk ezt a fiatalok elé állítani példaképként, mert csak így lehet. Ezt publikációkban, vagy előadásokban nyilvánítjuk meg. Sajnos, az elmúlt ötven évben a magyar nemzeti tudat területén nagy űr keletkezett, főleg a kommunizmus idején, de az idősebbekben még él, főleg a 70-es korosztályban még megvan, ők értik a céljainkat. Az ünnepi beszédeimben is mindig kitérek erre, és felhívom a történelemtanárok figyelmét ezekre a hiányosságokra. Zrínyi sem került méltó helyre a történelmi és az irodalmi kánonban, több figyelmet kellene rá irányítani, többet közvetíteni az irodalmi munkásságából és a munkáiból. Ő olyan szintű hazai történelmi személy, akiből kevés volt a magyar történelemben. Ő is tisztelője volt a történelem nagyjainak, pl. Mátyás királynak és a hadvezetésben is voltak példaképei. Egy európai gondolkodó volt, aki hat nyelven perfekt beszélt és olvasott. Rendkívüli európai kapcsolatai voltak, és királyt is akartak belőle csinálni. Ő titokban talán Rákóczi Györgyöt, erdélyi fejedelmet látta volna ebben a szerepben. Helyzete nem volt egyszerű, mert a Habsburg-viszonyrendszerben ez nem volt könnyű dolog, elképzelés, lásd Zrínyi Péter kivégzésének a történetét. A kialakult helyzetben mégis helyállt, harcolt a török ellen, a téli hadjárata is európai hírnevű volt. Téli időszakban jól teljesített, és korszerű volt, nemcsak az eszéki hidat gyűjtötte fel, hanem megkapta a spanyol királytól az Aranygyapjas rendet, kitüntetés is. Lehetne ezt még tovább sorolni, tehát olyan kimagasló történelmi személyiség volt, aki helytállásban, hadvezetésben teljesített, s nemcsak a saját birtokait védte, hanem azon túl a nép érdekeit is. Azért kellene történetileg is a helyére tenni, mert kimagasló vitézi érdemei és katonai, hadászati eredményei voltak. A fiataloknak példaként fel lehet hozni, mi visszafelé is tiszteljük a hagyományokat. Minden évben, Zrínyi Miklós halálának az évfordulóján Zrínyifalván, Szentilonán is a kápolna mellett koszorúzunk.

De Csáktornyán is a dédapa, Zrínyi Miklós szobra előtt, és a téren is a *Zrínyi-emlékoszlop*nál. Én most már meg vagyok győződve arról, hogy Zrínyi Miklóst meggyilkolták, és ez csak így történhetett.

– **Zrínyi Miklós halálának is megvan a kultusza, de a közvélemény és a tudományos élet is megosztott ebben. Van, aki azt állítja, hogy vadkanbaleset áldozata lett, de van, aki szerint orgyilkosok végeztek vele. Az egyszerű embereket is foglalkoztatja ez a „títok”. Felsőzrínyifalván (Gornji Kuršanec) évente megünneplik nemzetközi horvát–magyar résztvevőkkel is a halálának az évfordulóját. Az Önök szervezete is évente koszorúz a *Zrínyi-emlékoszlop* előtt. Ön hogyan látja ennek a szertartásnak a lényegét?**

– Én, mielőtt dr. Nemes Istvánnak és dr. Tolvaj Balázsnak a cikkét olvastam, akkor is meg voltam győződve minden dokumentum elolvasását követően, hogy teljesen egyértelmű, hogy Zrínyi Miklós orgyilkosok áldozata lett. Megvolt a merényletnek az oka is, felrendelték pár napra rá Bécsbe is Zrínyi Miklóst. Megvolt az oka olyan szemszögből is, hogy összeütközésbe került Montecuccoli tábornokkal is, nem állt be a sorba, ezért egyértelműen látszott, hogy teljesen lehetetlenné akarják őt tenni. Zrínyi Miklós olyan ember volt, aki ötven ütközetben szerepelt, és csak egy sebesülést szenvedett, tehát kiváló katona volt. A vadkanvadászaton is az oldalán a tőr, meg a szablya, a kezében a puska volt. Egy ilyen vitéz, harcos embert el lehet-e képzelni, hogy nem tud védekezni? Apám nagy vadász volt, aki két és fél mázsás vaddisznót is lelőtt. Az említett orvosok vaddisznókutatáshoz még indiai vaddisznótámadásokat is felmértek, egyértelmű, hogy 70-80 cm távolságból a vaddisznó szétszakít. Zrínyi esetében nyakelváágás volt, amit lefogás előzött meg. Később hatalmas elismerést és pénzt kapott a Póka vadász, aki olyan két méter magas fán volt, ahova egyedül nem is lehetett volna felmászni. Társai is segítették, ez egyértelmű merénylet volt.

– **Ön szerint ez miért volt ennyire elhallgatva? Bethlen Miklós önéletírásában említi a baleset megélését, de ezt már idősebb korában írta meg, nem közvetlenül Zrínyi Miklós halála után.**

– Várkonyi Ágnes Zrínyi-kutatótól, professzor asszonytól kérdeztem meg – aki két évvel ezelőtt halt meg –, amikor Kanizsán előadott, hogy mi a véleménye erről, ő azt mondta, hogy volt akkor az országnak éppen elég baja, hogy éppen Zrínyi Miklós halálával foglalkozzon, és egyébként nincsenek erről fentmaradt dokumentumok, amikből meríteni lehetne. De nem tudtam megállni, hogy ne feleltem volna neki vissza, hogy végül is a merényletekről nem szoktak jegyzőkönyveket készíteni. Ebben maradtunk. Ő egyértelműen a liberális szemléletet képviselte, a tudását és a történeti rálátását nem vonom kétségbe, de ugyanezt mondja, mint amikor a Habsburgok 1874-ben idejöhettek, még magyarul sem tudtak, de átvették a Tudományos Akadémiának az irányítását, és mindent elsímítottak, ami az osztrák témában ellenérzést váltott volna ki. Zrínyinek az eposza európai szinten is megállja a helyét, és száz valahány évig nem is lehetett hallani róla. Még a szerelmes versei is megállták a helyüket a magyar irodalomban, és nem tudtunk róluk. Zrínyi Miklóst a Zrínyi–Frangepán összeesküvést követően másképpen fogták fel, félretették, hogy eltűnjön a köztudatból. Továbbviszem a kérdést logikailag még. Zrínyi Ilonának, Zrínyi Miklós unokahúgának a fia, II. Rákóczi Ferenc, férjei voltak I. Rákóczi Ferenc és Thököly Imre, ők mind Habsburg-ellenes vezérek voltak, és összerakva a történeti képeket, látjuk, hogy a császárimádatukból kiábrándultak, mert közben sok mindennel szembesülniük kellett, lásd a vasvári békét, amelyben már nem is vett részt Zrínyi, mert megtörtént a baj.

Félgyőzelmet is aratott a Rábánál, olyan békét kötöttek a törökkel, hogy gyalázatos volt, és közben Zrínyinek veszélyes is. A nemzeti tudatnak az erősödése nem volt téma, a Habsburgok a törökökkel való harcokkal, a három részre osztott Magyarországon végül is a magyarok erejét fogták le. Inkább nyugatra pislogtak, folytonos örökösödési háborúkban és egyéb harcokban élve. Minden módon gyengítették a magyar nemzeti erőket. Függetlenül attól is, hogy a téli hadjárat sikeres volt, Zrínyi Miklós második feleségének az apja, tehát Zrínyi apósa a Bécsi Haditanácsnak volt a vezetője, talán így tudott ebben a dologban lépni. Itt állt a legutolsó magyar vár, a kanizsai vár a mocsárvilágával együtt, hogy a nyugati erők itt megálltak, egyértelmű volt, hogy a Habsburgok nem akartak a törökkel szembeszegülni. Zrínyi-Újváron Montecuccoli nem avatkozott be a törökökkel való ütközetbe, nem védelmezte a várat, és nem segített Zrínyinek sem, aki nyilván rettenetesen el volt keseredve ez ügyben, s azzal kapcsolatosan is, amivel szembesülnie kellett. De most visszatérnék Zrínyi Miklós vadászbalesetéhez, szerintem, ha vaddisznó marcangolta volna szét, akkor sokkal súlyosabb sebei lettek volna, nem csak karcolások. Ennyit tudok erről mondani, de van, aki mást állít ezzel kapcsolatosan is.

– Tavalyelőtt volt a szigetvári Zrínyi Miklós emlékéve. Magyarország-szerte, és Zala megyében is ünnepelték. Ön szerint mennyire volt ez az emlékév alapos előkészítve? Önök milyen megemlékezéseket szerveztek megyei szinten?

– Országosan a szigetvári Zrínyi Miklósnak volt ez az emlékéve, aki 1566-ban hősi halállal hunyt el. Neki nagy nimbusza volt akkor is, amikor meghalt, meg később is, habár császárpárti volt. Ő Szigetváron okozott a törököknek nagy veszteséget, akik aztán tovább már nem voltak képesek nagy hadjáratokat vezetni. Őt ezért tisztelik, mi azért tiszteljük, amit tett, s ahogy hősként viselkedett Szigetvár védésénél. A költő Zrínyi Miklós (1620–1664) 44 évesen hunyt el, mégis maradandót alkotott, mind a költészetben, mind a hadtudományokban. Kutatói közül kiemelném Hausner Gábort és Bene Sándort. Nekik is szembe kellett nézniük az újabb kutatásokkal is, pl. az orvosi kutatásokkal. Tudtommal voltak vitáik a főorvos úrral, dr. Nemes Istvánnal, aki nyilván nem fogja megváltoztatni a véleményét. Egy kicsit neheztelek ilyen szempontból a történészekre és a hadtörténészekre. Ütköztetni kellene az elméleteket és fejlődni ezen a téren is.

– Azt gondolja, hogy Zrínyi Miklós kultuszának nagyobb teret kellett volna adni? Többet várna el azoktól, vagy komolyabb vitákat, akik Zrínyi Miklóst most kutatják?

– Sajnos van egy ilyen szakmai hiúság, hogy a szakmabeliek nem tudják elképzelni, hogy más szakemberek más területekről is bele tudnának szólni, pl. orvosok a Zrínyi-kutatásokba. Érdeklődésük által is, meg egyébként is, hogy valami újat hozzanak napvilágra, vagy kutassanak ki. Nemcsak a Zrínyi témával kapcsolatosan van ez így, hanem akár pl. a mohácsi csatával kapcsolatosan, vagy akár királyok halálának a kutatásában is, pl. II. Lajos király halálának esete is vitatott, hogy az ő holttestét találták-e meg a patakban, vagy másét, stb.?

– Interdiszciplinárisan kellene kutatni? Több tudományterületről kellene összehozni kutatókat, konferenciákon megvitatni a közös dolgokat, az újabb kutatásokat? Valójában most itt élünk a határsávban, ahol Zrínyi Miklósnak a birtokai

voltak, ahol együtt élt a népével, és védte a hazáját. Miért ne lenne nekünk is az ő koráról, életéről, munkásságáról, műveiről és akár a haláláról is véleményünk?

– A kutatók nyugodtan értékeljék át akár a múltban leírt, vagy elmondott véleményüket, és legyenek új kutatások is, és ha vannak, akkor azt nézzük meg, vitassuk meg, s ne azon lovagoljunk, ami eddig volt, vagy ahogy eddig tanítottak bennünket. Éppen nemrég volt Röntgennek az évfordulója, ha ő nem kutatta volna ki a röntgent, az átvilágítást, akkor ma hol tartanánk? Igaz, akár az is, hogy Semmelweis is meghurcolták a kutatásai miatt. Azok, akik hatalmon vannak, esetleg megesik, hogy az új kutatásokat nem bírják elfogadni, vagy elviselni. Ez ma is érvényes, de ezt kell áttörni. Én elismerem, hogy dr. Hausner Gábor, dr. Padányi József és dr. Négyesi Lajos tudományosan kutatják Zrínyi-Újvárat hadtörténetileg, és tanulmánykötetek jelentek meg erről, de nyitni kellene akár az orvostudományi kutatás felé is. A Zrínyi-ügy most már senkinek sem árt, de újabb harcterekre kellene nyitni a kutatásokban. Ismerem Vladimir Kalšan, a Csáktornyai Múzeum volt igazgatójának a tudományos monográfiáját, amely magyar nyelvű fordításban is megjelent. Ő is a vadkanbalest mellett érvelt, és nyilván ő is így tanulta annak idején: a kommunizmusban ez volt az elmélet. Ha visszatérünk egy kicsit Zrínyi halálához, tudjuk, hogy Bethlen Miklós *Önéletírásában* írta le Zrínyi halálának a megélését, de egyébként is ő művelt ember volt, hiszen Hollandiában is tanult orvostudományokat, akkor már ott lehetett boncolni. Magyarországon még nem. Ő tisztában volt az emberi test működésével, akár ez is alátámaszthatná azt, hogy Zrínyi halála merénylet is lehetett.

Habár Bethlen Miklós sem volt merész, hogy kimondja ezt, ő is meg volt félemlítve végül is, ismerjük az élettörténet, hiszen bécsi fogságában írta le Zrínyi halálával kapcsolatos élményeit, emlékeit. S ezt élete végén tette, ötven év elteltével. Tudnám ajánlani Grandpierre K. Endre *Fekete hőésés* című regényét, amelyben kordokumentumok felhasználásával írta meg háromszáz év távlatából Zrínyi gyilkosságát, amelyet történelmi gyilkosságnak vélt. Ebben emelte ki Vitnyédy István leveleit, aki Zrínyi Miklós főembere volt, ügyvédként szolgálta őt, szoros kapcsolatot tartott vele, támogatta őt a törökök kiűzésében. Saját lovascsapatával ott volt Zrínyi Miklós híres téli hadjáratában és az eszéki híd felégetésénél. Sopronban politikai és diplomáciai központot működtetett. Több nyelven is levelezett, kezdeményezője volt a Wesselényi-mozgalom kibontakozásának. De ha megnézzük a Zrínyi dinasztia sorsát, látjuk, hogy milyen sorsra jutottak, főleg a Zrínyi–Frangepán összeesküvést követően (magyar szemszögből Wesselényi-összeesküvés). Zrínyi Pétert kivégezték, s a családja is szenvedett. De akik körülötte voltak, azoknál is előfordult az, hogy kétes körülmények közt hunytak el. Ezeket a tényeket is figyelembe kellene venni. Nemcsak a leírtakat, hanem azt is, hogy mik történtek előtte és utána.

– **Zala megyében is foglalkoztak a Zrínyi-kultusszal, született is egy diplomamunka. Igaz Klaudia írta a szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola magyar szakán 2003-ban. Ő is elemezte a Zrínyi-szobrokat, emlékhelyeket, emléktáblákat, amelyeket Zala megyében helyeztek el. Ön szerint mit kellene tenni annak érdekében, hogy a Zrínyi-megemlékezések és a kultikus helyek, Zrínyi Miklós kultuszának a tárgyi jelei bővíljenek megyékünkben, hiszen Zrínyi Miklós Zala vármegye főispánja volt a 17. században?**

– Nem csak a tárgyi jelek kultuszára gondolok elsősorban, hanem fölül kezdeném. Ha mondjuk, Orbán Viktor miniszterelnök lennék, akkor még jobban erősíteném a Magyar Művészeti Akadémiát. Itt, Zala megyében is egy ilyen lépést kellene tenni. Nagyon jó, hogy van Budapesten a VERITAS Történetkutató Intézet, dr. Szakály Sándor ennek a főigazgatója. Ez is egy kisebb kör, s ennek a kibővítése is szükséges volna.

Nemcsak a Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézetei vannak, hanem más irányból is vannak kezdeményezések, kutatások a történelemtudomány terén. Valahogy fentről, magasabb fórumokról kellene segíteni lefelé a történelemtanítást, nevelést az egyetemeken, középiskolákon át az általános iskoláig. Valahogy el kellene törölni, megállítani a nemzetvesztő folyamatot, és több figyelmet irányítani a magyar történelmi értékekre. Már külföldön is, vagyis kintől is kutatják a magyar történelmet, és hoznak új eredményeket a történelemtudományba, a pozsonyi csatát említeném ez esetben, de ez felmerül a Zrínyiek ügyében is. Ezeréves országunk van, nemzetünk, s ezt tisztelni kell, s reménykedünk, hogy tiszta menet lesz továbbra is. Nagyon elvárnám, hogy a nemzeti nevelést napirendre vegyék a közéletben és a politikában. Kiegészítésképpen nézzünk körül, nemcsak Zalaegerszegen, hanem Kanizsától kezdve tele van az ország Zrínyi iskolákkal, utcanevekkel, szobrokkal és akkor egy hatalmas fájdalom, hogy a Zrínyi Katonai Akadémia már nem hordja Zrínyi Miklós nevét, mert átrendezték a felsőoktatást, összevontak intézeteket, és lekerült az intézmény nevéből a Zrínyi Miklós név. Le voltam döbbenve. Írtunk is levelet az egyesületünkben ez ügyben az egyetem vezetőségének, hogy nem értjük a döntésüket, és kérjük, hogy állítsák vissza a Zrínyi nevet. Vissza is jött egy udvarias levél, hát tulajdonképpen ez azért történt, mert összevonták a katonai, rendészeti, meg a közigazgatási egyetem bizonyos részét. Igen, de mi újra érveltünk, hogy azt is illene tudni, hogy Zrínyi nemcsak költő, hadvezér volt, hanem húsz évig Somogy és Zala vármegyék főispánjaként közigazgatási vezetői posztot is betöltött. Ezt a vitát még nem fejeztük be, nem mondtunk le róla, legalábbis mi itt, Zala megyében. De ezt a nevet nem törölheti le a magyar katonai, rendészeti, közigazgatási szféra az egyetem úgymond tetejéről. Mi most is így gondoljuk. Perjés Géza, kiváló hadtörténészre is felhívnám a figyelmet. Az ő könyvei, tanulmányai is tanulságosok a Zrínyi-kutatások területén.

Prof. dr. Padányi József

Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, vezérőrnagy, stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes, a Katonai Műszaki Doktori iskola vezetője

– Véleményem szerint Ön több területen is ápolja és ötvözi a Zrínyiek kultuszát, kutatásaival, előadásaival, és a felsőoktatás területén is kinyilvánítja ezt. Hogyan alakult ki Önben és mióta ápolja a Zrínyiek kultuszát?

– 1997-től a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi

Egyetemen dolgoztam (2012-től Nemzeti Közszolgálati Egyetem). Előtte ott tanultam, katonaként meg mindig is tudtam, hogy a Zrínyi család mit tett a hazáért, bármelyik Zrínyire gondolhatok, ez volt a kiindulás. Tehát, tulajdonképpen attól a pillanattól kezdve, hogy katona vagyok, a Zrínyiek jelentőségével tisztában voltam. Az egyetemen, ahol végeztem, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián, később a Nemzetvédelmi Egyetem pedig a költő és hadvezér nevét viselte akkor, így nem volt nehéz választás, hogy a Zrínyiekkel is foglalkozzam a magyar történelem egyéb területein kívül. Ez a kapcsolat azután vált intenzívvé, amikor Bosznia-Hercegovinából visszatértem a békefenntartó misszióból. Gyakorlatilag maga a terepi kutatás, tehát a helyszínen való kutatás Zrínyi-Újvár és környékén 2009 körül kezdődött el, amikor létrejött a csata- és hadszíntérkutató csoport, amelyben én és munkatársaim azóta is minden évben ott vagyunk, és a helyszínen próbáljuk vallatni magát a várat és az erődítményt. Ez nemcsak arról szól, hogy a helyszínen kutatunk, hanem egy komplex kutatás is folyik, amely a helyi hagyományok feltárásától a levéltári, a műszeres, a talajradar-kutatáson keresztül a talajjellenállás mérését, a lidarméréseket, a légi szkennelést, a fémkeresők használatát, a megtalált elemek metallurgiai elemzéséig, ezt mind magába foglalja. A disszeminációval az ember szereti megmutatni azt, hogy mivel is foglalkozik. Cikkeket, tanulmányokat, könyveket írunk erről a témáról.

2009-től ez a csapat, amelyet hadszíntérkutató csapatnak nevezünk, nagyon sok mindent letett az asztalra. Ide tartozik a *Zrínyi-szablya* is, amelyet 2017-ben kezdtünk el vizsgálni, és amelynek eredményeként ma már a Nemzeti Közszolgálati Egyetemnek van egy hiteles másolata a *Zrínyi-szablyáról*, amelynek az eredetije Bécsben található. Ami különösen izgalmas, hogy nemcsak lemásoltuk a szablyát, hanem a tudományos kutatás során nagy valószínűséggel arra is rábukkantunk, hogy mire készült, milyen alkalomból, hogy ezek a tárgyak, vagyis a szablya, a sisak, a mente milyen szerepet játszottak a szigetvári Zrínyi Miklós életében. Részt veszünk a kutatásban, nagyon jó kapcsolatokat alakítottunk ki a helyi lakossággal, a polgármesterekkel, és azt is mondhatom, hogy intenzív résztvevői vagyunk a mindenkori Zrínyi-fesztiválnak, hiszen eddig mindegyiken tudományos előadást is tartottunk. Az egyetem polgárai viszonylag nagy létszámban vesznek részt ezeken a rendezvényeken.

127. kép: Prof. dr. Padányi József vezérőrnagy (saját gyűjteményéből)

– **A kutatócsoportjában milyen neveket említene, akik segítik a kutatást?**

– Nagyon széles a paletta, hiszen dr. Négyesi Lajos és dr. Hausner Gábor hadtörténész, kollégánk, dr. Kállai Attila, a földrajzi kérdések feldolgozásával foglalkozik, Dénes Kálmán kiváló mérnök, és a terepi mérések előkészítését folytatja, Német András és Szabó András kollégáim villamosmérnökök, kiváló szervezők, és a műszeres kutatásokban nyújtanak nagyon nagy támogatást. Rengeteg külsős kollégát is bevonunk a Pécsi Egyetemről, az Egri Egyetemről, akik műszeres kutatásokkal segítik a munkánkat. Ez egy nagyon széleskörű összefogás eredménye. El kell mondanom, hogy a helyi segítőink is rendkívül felkészültek. Elég, ha csak Kocsis Editre utalok, akivel szintén készített interjút. De említeném még a barátainkat, akik logisztikai támogatást nyújtanak, Kele Jánost, vagy Bartha Tibort, aki kiváló mérnök és a fémvizsgálatok kiváló szakértője. Ezek a legfontosabb nevek ebben a hadszíntérkutatásban, ők is támogatják a kutatásainkat.

– **A *Zrínyi-Újvár emlékezete* című tanulmánykötetük 2012-ben jelent meg, amelyet Hausner Gáborral együtt szerkesztett. Mi volt a céljuk ennek a kötetnek a megjelentetésével, és mennyire tudták bevinni a köztudatba a Zrínyi-kutatások eredményeit? Volt-e kritika a kötetre?**

– A kiadványunkban összefoglaltuk az addigra elkészült kutatásaink eredményeit. A történeti kutatásoktól kezdve a terepi kutatásokon át, a fémvizsgálatok eredményeit is közöltük. Látható, hogy sokszerzős munkáról van szó, amelybe mindenki hozzátette a szakterületének ismerethalmazát. A célunk az volt vele, hogy bemutassuk a hadszíntérkutatást mint új segédtudományát Magyarországon a hadtörténeti kutatásoknak, és ezzel hogyan tudunk hozzájárulni egy ilyen kérdésfeltevés vizsgálatához, hiszen tudjuk, hogy Zrínyi-Újvár körül számos homályos folt volt ebben az időben, amit mi a terepi kutatásokkal, és összefogva a régészekkel, azért erősen oszlattuk. Ma már sokkal többet tudunk Zrínyi-Újvárról, mint akkor. A tanulmánykötet fogadtatása nagyon jó volt, mert a történész szakma jól fogadta, és ami igazán fontos nekünk az az, hogy sikerült a köztudatba bevinni a hadszíntérkutatást mint segédtudományt. Ezen a területen is már vannak eredményeink. Zrínyi-Újvár ma már *emblemikus* hely, hiszen Zrínyi Miklós költőnek és hadvezérnek az egyetlen magyarországi objektuma volt, egészen tavalyig, amikor sikerült azonosítanunk a *Zrínyi-árkot* is Kollátszeg környékén. Most már legalább két olyan műtárgyat ismerünk, ami Zrínyihez kapcsolható. De 2012-ben, amikor ezt a könyvet megírtuk, akkor csak a Zrínyi-Újvárat azonosítottuk be az ostrom nyomain keresztül. Tehát, mi nem a várat kerestük, hanem az ostrom nyomait, és ezen keresztül határoltuk be aztán a várat is. Meglett a vár fala, hiszen megtaláltuk a cölöplyukakat. Fölváztuk azt is, hogyan helyezkedett el az ostromló sereg, számos apró részlettel, amelyet addig Zrínyi-Újvárról véltünk. Igazából kritikai megjegyzéseket nem kaptunk, hiszen a módszerünk is egészen új, nem nagyon van, aki hozzá tud szólni kritikai szemmel. Amit talán jobban kellett volna csinálnunk vagy nagyobb hatékonysággal végeznünk az az, hogy a megtalált végpontokon valószínűleg végig kell menni. Ha megtaláltuk valahol a vár falát, azt érdemes felgombolyítani és végigmenni a cölöpsorokon, hogy pontosan felmérjük, merre húzódott a várfal. Ez még előttünk van. Ez még megér egy szép kutatási célkitűzést.

– Az előadásaiban említette, hogy sokáig úgy lokalizálták Zrínyi-Újvárat, hogy a Murának a jobb partján van. Közben kiderítették Önök a kutatásaik alapján, hogy a Murának a bal partján volt a vár. A legújabb kutatásaik eredményeit hogyan fogadták el a horvát kutatók és a közvélemény? Szándékukban van-e lefordítani az említett tanulmánykötetüket horvát nyelvre? Mi lenne ennek a folytatása?

– Minden Zrínyi-fesztiválon, minden évben ismertettük a legújabb eredményeinket, horvát oldalon is, amit azonnal lefordítottak, vagy eleve horvátul írtunk meg. Természetesen a horvát kollégák a kezdeti kételyek után elfogadták azt, hogy sikerült azonosítani a helyet. Olyan nevek fogadják el ezt tényként, mint Petar Feletar, Vladimir Kalšan, vagy Hrvoje Petrić professzor urak, akik a Zrínyi-kutatásoknak horvát oldalon a zászlóvivői. Tehát, velük kiváló együttműködésünk van, rendszeresen publikálunk a horvát folyóiratokban is. Közöljük a legújabb eredményeinket. Ők is járnak hozzánk konferenciákra. Más könyvekben akadémiai szinten is közösen publikálunk. Ez teljesen jól működik, ez is azt mutatja, hogy a Zrínyi-kultusz ápolása csak határok nélkül értelmezhető.

– A horvátországi Zrínyi-kutatók végeztek-e terep- és talajkutatásokat, vagy csak szakirodalom alapján kutatták Zrínyi-Újvárat?

– Ők csak szakirodalom alapján kutattak, térképeket, vázlatokat, szakirodalmat néztek át. Terepen csak mi dolgoztunk, igazából ők csak annak a néhány tárgynak a meglétére alapozták a kutatásukat, ami az ő területükön előkerült, pl. egy-egy ágyúgolyó, ami nem csoda, hiszen a folyón keresztül is lehetnek maradványok, lövedékek, ágyúgolyók, hiszen folyhattak csaták ilyen irányban is az ostrom és a harc idején. De magának a várnak a terepkutatásait csak mi végeztük el.

– A „mában”, most mégiscsak Önök mutattak fel több eredményt a Zrínyi-kutatásokban. A horvát kutatók egyetemi, akadémiai közegben kutattak, vagy helyi szinten is, a helytörténészek a Muraközben élő történészek voltak?

– A horvát kollégák akadémiai kutatásokat folytattak elsősorban, a kutatók is, ahogy az előbb mondtam, akadémikusok, egyetemi professzorok. Igazából a kettő összecsúszik, hiszen ők muraközi emberek voltak, onnét származtak többnyire. Attól, hogy Zágrábban dolgoznak, Csáktornyán, levéltárban, múzeumban vagy az akadémián, az egyetemen, attól nyilván a kötődésük személyes is, ha Podravinából, Muraközből, Légrádról, Alsódomborúról származnak. Rendkívül lendített a kutatásokon az, hogy a helyiek, a polgármesterek, az egyszerű emberek, mindkét oldalról abszolút nyitottak voltak, és támogatták a kutatásainkat. Nyitottak voltak a kutatásaink és az eredményeink iránt is. Ez azért fontos, mert amikor az eredmények megismertetéséről beszélünk, nem mindegy, hogy milyen gyorsan jut el a mondanivalónk az emberekhez és az iskolaigazgatókhoz, a helyi véleményvezérekhez, a papokhoz, a polgármesterekhez, a helyi kultúra szóvivőikhez, Csáktornyán a Zrínyi Gárdához. Nélkülük ez nem menne, de ők is a Zrínyi-kultusz ügye mellé álltak. De ők is hozzáteszik a magukét. Az ott élő emberek azért voltak nyitottak irányunkban, mert tudták, ha jönnek a kutatásaink eredményei, azok nemcsak a mi eredményeink, hanem az övéik is. Tehát Belezán, Őrtiloson, Murakeresztúron tudták, hogy ők lesznek gazdagabbak, ha mi megtaláljuk a vár maradványait. Ez nem egy öncélú kutatás, hiszen az a célja, hogy a helyieknek legyen több a tudatában, a büszkeségében, ne adj’ Isten az anyagi gyarapodásában, hi-

szen ebből okos gazdálkodással sok mindent ki lehet hozni. Én csináltam egy tervet, amely a *Zrínyi-tanösvényre* vonatkozik, amely ott futna a határ mentén. Hát, egyelőre még nem valósult meg, de véleményem szerint komoly turisztikai vonzerő lehet, a Zrínyi-Újvár, a Zrínyi-kút, az '50-es években épült erődítményrendszer, ez mind elképzelhető egy történelmi tanösvény keretében bemutatva. Mindenkiel nagyon jóban vagyunk, oda-vissza, és én nem tudtam olyant kérni, amit ne csináltak volna meg. Mondok néhány példát rá. Az a híd, ami odavezet a várhoz, az nagyon rossz állapotban volt. Az erdészet ingyen felújította. Ha én odamegyek a csapattal, hatan, nyolcan, nem az okoz nehézséget, hogy hol legyünk, hanem inkább az, hogy hogyan sakkozzuk a rendelkezésre álló meghívásokat. Több a meghívás, mint ahány napunk van a helyszínen. Ez is azt bizonyítja, hogy rendkívülien nyitottak és támogatók az ottaniak.

– **Akkor Önök jó időben jókor mentek Zrínyi-Újvárra kutatni?**

– Igen, egyébként nyitottak vagyunk. Én az egyetemen tanítok, és az egyik tantárgyam a nemzetközi műveletekről szól. Két évig szolgáltam Boszniában, ezért tudom, hogy mit jelent a másik tisztelete, mit jelent a helyi kultúra elfogadása. Szerintem ezt nem is kell tanulni, alapból minden ember így van összerakva, hogy nyitott a másikhoz, mondom én. Akivel én dolgozom, az mind ilyen.

– **A szigetvári Zrínyi Miklós, a dédapa szablyájáról tartott előadást és be is mutatta a hallgatóságának a szablyát a Ludovika Szabadegyetemen 2017-ben. Szerintem ez is a legjobb példája a Zrínyi-kultusz tárgyi megjelenítésének. Egy harci fegyverről van szó, egy hős szablyájának a másolatáról. Honnét az ötlete, hogy ezt megcsináltassa és éljen vele? Az előadásában is elhangzott, hogy a Zrínyiek genealógiája erős, dédapáról, az apára, majd az unokára szállnak a hadtudományok területén felmutatott értékek. Önnek a szablya létrehozása örömet okozott és általa szeretne másoknak is örömet okozni?**

– Ez teljesen így van. Nekem minden kutatás személyes fontosságú, hiszen nagy élvezettel csinálom. Így volt ez a *Zrínyi-szablyával* is. Bevallom őszintén, hogy itt, ebben a szobában született meg a gondolat, amikor arról beszélgettünk, hogy 2016 valamilyen módon *évforduló*, és hogyan tudnánk emlékezni a szigetvári Zrínyi Miklósról, aki egy jeles tagja a Zrínyi családnak. Akkor valaki szóba hozta azt, hogy a Zrínyi-emlékek egy része ott van Bécsben. Mivel nekem elég jó osztrák kapcsolataim vannak katonai vonalon, azt gondoltam, hogy próbáljuk meg, mi lenne, ha elmennénk és megnéznénk, hiszen tudtuk, hogy utoljára az ezredévi kiállításon (1896-ban) járt Magyarországon a *Zrínyi-szablya*. Azóta nem nagyon írnak róla, megnéztük a szakirodalmat, s rájöttünk, hogy nem nagyon van igazán szakirodalma. Összetoboroztam egy csapatot, mivel én mindig csapatban dolgozom. Akkor egy hadtörténésszel, egy muzeológussal, egy fotóssal és egy fegyverkováccsal beültünk egy autóba, és elmentünk Bécsbe. Előtte sikerült elintézni, hogy fogadjanak minket, és meglepetésünkre a bécsi Szépművészeti Múzeumban kitétték elénk a szablyát és mondták, hogy nézegessük meg. Elképesztő délelőtt volt, mert kezembe foghattam Zrínyi Miklós szablyáját, amit ő is érintett, a szigetvári Zrínyi Miklós. Csodálatos nap volt. Lefényképeztük, lemértük, itthon pedig héthónapnyi munkával néhány mester elkészítette a Zrínyi-szablyának a pontos másolatát. Több okból fontos nekem a *Zrínyi-szablya* másolata. Egyrészt nagyon büszke vagyok rá, hogy Magyarországon ez az egyetlen. Másrészt a Zrínyi Miklós

Nemzetvédelmi Egyetemen 1996 óta a *Zrínyi-szablya* előtt, vagyis egy másik szablya előtt tették le a fogadalmat a PhD doktorok. 2017 novemberétől egy hiteles másolat előtt tehetik meg mindezt. Tehát a Zrínyi-kultuszt beemeltém az új egyetemnek a jelképrendszerébe is. Ez egy nagyon fontos áttörés. Minden doktor, legyen az civil, katona, rendőr, a *Zrínyi-szablya* előtt tesz fogadalmat. Szerintem ez disszeminációs szempontból is nagyon nagy dolog. Meg abból a szempontból is, hogy egyedül a Nemzeti Közszerződési Egyetem rendelkezik hiteles *Zrínyi-szablya* másolattal. Nekem ez nagyon nagy öröm. Lendván is szívesen bemutatom.

– Vannak-e még tárgyi jelei a Zrínyi-kultusznak, pl. a *Zrínyi-sisak*, a *Zrínyi-mente* stb., amit a jövőben szeretnének kiállítani, vagy bemutatni a közönségnek? Milyen irányba mennek a kutatásaikkal ebben a témában?

– Rengeteg tervem van. Említettem már, hogy a *Zrínyi-árok* megtalálása, vagy a létének a bizonyítása megtörtént az elmúlt évben. Ezt is publikálni fogjuk. Valóban ott van a rejtett gondolatomban, hogy a *Zrínyi-sisak* is megérne egy kutatást, hiszen a szigetvári Zrínyi Miklóshoz kötődik, akkor nyilvánvalóan rejthet olyan dolgokat, ami segíthetne, hogy többet tudjunk meg a szigetvári Zrínyi Miklósról. Van még egy nem titkolt vágyam, hogy nagyon szeretnék körülnézni Csehországban, mert a Zrínyiek egyik ága oda származott, ott volt egy ideig a *Zrínyi-könyvtár*, tudtommal az egyik Zrínyi oda nőszült. Csehországban megtörtént a teljes reprivatizáció, ki tudja, mi minden van még ott, ami a Zrínyiekhez köthető, tehát, ha lesz egy kis időm, ezt is meg fogom szervezni.

– A Zrínyi-kultusz nemzetközi jelleggel bír, ez a jövő titka, hogy lenne egy Zrínyi-émlékmúzeum valahol Európában, ahova el lehetne helyezni a Zrínyiek tárgyait, a leleteit, amelyek a kutatásokkal előkerültek. Ideális hely volna valahol a magyar–horvát határsávbán. Mit gondol Ön erről, hol volna a legmegfelelőbb hely?

– Szerintem a Zrínyi-émlékmúzeumnak a helye Csáktornyan volna a legmegfelelőbb, kicsi a valóságossága, hogy máshol lenne. Abban látok értelmet, hogy a csáktornyai gyűjteményt úgy kellene gyarapítani, hogy magyar tulajdonban maradjanak a leletek, de ehhez itteni hozzájárulás is szükséges volna. Annak semmi értelme, hogy létrehozzunk kis Zrínyi-émlékmúzeumokat. Magyarországon legyen, itt is legyen, ott is legyen. Vándorkiállításokat el tudok képzelni, de igazából, a nagy Zrínyi-relikviáknak a helye Csáktornyan volna elképzelhető.

– Meg van-e elégedve a Csáktornyai Múzeum Zrínyi-kiállítási anyagával, gyűjteményével?

– Nagyon nem vagyok megelégedve, hogyha csak arra gondolok, hogy néz ki a szentilonai kápolna és a mellette levő mauzóleum, a Zrínyiek temetkezési helye, akkor sírva fakadok. Kátránypapírral borított tákolmányt találunk ott, ahol valamikor a Zrínyiek temetkeztek. Gyakorlatilag semmi nem maradt meg ott a Zrínyiekből. Ezt elmondtam professzor Vladimir Kalšannak is, hogy ha kell, akár anyagilag támogatom a temetkezési hely helyreállítását, én mint magánember. Sokkal nagyobb horvát–magyar összefogás kellene. Az osztrákokat ez csak periférikusan érint. Számukra Zrínyi egy a sok hadvezér közül.

– Mi a véleménye a Zrínyi dinasztia kettős identitásáról, hiszen mind a magyar, mind a horvát kultúra, nyelv, identitás párhuzamosan jelen volt Zrínyi Miklós költő és hadvezér életében, ahogy élte az életét ez megnyilvánult. Előadásaiban is visszatér ehhez a megnyilvánuláshoz?

– A kérdés nem egészen jó. Az én olvasatomban, előadásaimban nem érezhető az, hogy magyar, vagy horvát identitását kellett volna megvallania Zrínyi Miklósnak, hiszen abban a korban, amelyben élt, éltek, akkor sem igazán érdekelt senkit, hogy magyar, vagy horvát vagy, hanem az volt a fontos, hogy mit tesz a hazáért. Azért a hazáért, ami közös volt. Közös hazában éltek. Az is igaz, hogy Šubićnak hívták, és Nikolának hívták mondjuk a szigetvári hőst. A dédunokát már Miklósnak hívták. A testvérét Petarnak. Az egyik a horvát irodalom, a másik pedig a magyar irodalom nagyja. Véleményem szerint nem azt kell kérdezni, hogy horvát volt-e, vagy magyar, hanem azt kell vizsgálni, hogy mit tett a hazáért. Akkoriban igazából senki nem tett különbséget ebben, mert a nyelv nem választott el, hiszen mindenki beszélt a határ mentén minden nyelven, törökül, magyarul, horvátul. Ha elmegy az ember ma Szigetvárra és megnézi a magyar emléktáblákat, tele vannak láthatólag horvát, vagy szláv eredetű nevekkel, rengeteg az -ics végződésű vezetéknev. Senki nem kérdezte az első, de a második világháborúban sem, hogy neked mi a nemzetiséged. Azt kérdezték, hogy hol harcolsz.

Ezt kérdezték. A Zrínyiek korában pedig azt kérdezték, hogy keresztény, vagy muzulmán oldalon harcolsz-e. Ne felejtjük el, hogy akkoriban a hadakozás egy mesterség volt. Szigetvár ostrománál török oldalon magyarok is harcoltak. A mohácsi csatában a török tüzérségnél leírták, hogy keresztény ágyúvivők is voltak. Szigetvár ostrománál a török tüzérség vezetőjét úgy hívták, hogy Ali Portug, egy keresztény, portugál ember volt. Tehát, nem az számított, hogy mi a nemzeted, hanem hogy melyik oldalon állsz. S ebből a szempontból minden Zrínyi a mi oldalunkon állt, ha szabad ezt mondanom.

– **Felmerül a Zrínyi-kutatók tanulmányaiban az is, hogy Zrínyi Miklós a nemzetek feletti arisztokráciának a része volt, persze a Habsburg Birodalomban. Hogyan lehetne ezt ma elfogadni, értelmezni, amikor az Európai Unióban élünk?**

– Azt gondolom, hogy a Habsburg Monarchia egy jóval hierarchikusabb szervezet volt, mint az Európai Unió. Valójában a monarchiának volt egy nemzetek feletti elitje: cseh, német, tiroli, magyar, osztrák, lengyel stb., az a rengeteg nemzet, ami alkotta, azért most az Európai Unió sokkal decentralizáltabb. A Habsburg Birodalom egy erősen centralizált birodalom volt. Tessék megnézni a Zrínyi családok házasságát. Volt egy cseh ág is. Volt, aki egy cseh grófnét vett el. A Zrínyi is az elitbe nősült. Horvát–magyar, magyar–horvát párosításban, csak most mondjuk, akkoriban inkább az érdekelte a főurakat, hogy mekkora hozomány, vagy mekkora a kapcsolati tőke az adott házasságban.

– **Mennyire volt Ön szerint Zrínyi Miklós lojális, vagy patrióta? Ez manapság milyen mércékkel mérhető, fontos-e, vagy nem?**

– Az, hogy patrióta volt, az nem lehet kérdéses. Ő a hazát védte, amikor a déli országrészt védte, a sajátját is védte, mert ott voltak a birtokai. Az, hogy mekkora hazafi volt, akár a szigetvári Zrínyi Miklós, akár a fiai, vagy a dédunoka, a költő és hadvezér, ez nem kérdőjelezhető meg. Az egész életük másról sem szólt, mint a harcról a hazáért. A lojalitása sem kérdőjelezhető meg, hiszen a vadkanbaleset kapcsán felmerülnek a Habsburgok is. Zrínyi Miklós lojális volt a Habsburg-házhoz. Neki ez nem merült fel kérdésként, habár forradalmi elképzelési is voltak, önálló haderőt szeretett volna, stb., de ő része volt az előbb említett nemzetek feletti elitnek is.

– **Zrínyi Miklós halálának is kultikus a jelentősége, illetve a halála is kultuszt teremtett, hiszen évente megemlékeznek róla november 18-án, a halála napján Felsőzrinyifalván (Gornji Kuršanec), de az egyszerű emberek tudatában is legendák merülnek fel a halálával kapcsolatosan, a művészeket is megihletti halálának a motívuma, hiszen az írók regényeket, novellákat írnak Zrínyi Miklós életéről és a haláláról is. Zrínyi Miklós halálának a történetét még orvosprofesszorok is kutatják az orvostudomány interdiszciplinaritásával. Mit gondol Ön Zrínyi Miklós halálának a kultuszáról?**

– Nagyon nehéz elfogadni azt, hogy egy olyan vitézt, aki ereje teljében volt (hiszen negyvennégy éves volt), megölt egy vadkan, pedig előtte száz csatát túlélte. És mégis, egy ostoba vadászbalesetben veszíti el az életét. Józan ésszel nehéz elfogadni ennek a realitását, de semmilyen jel nem utal arra, hogy akármilyen merénylet, akár birodalmi vagy személyes merénylet áldozata lett volna. Szerintem a történelem teli van ilyen legendákkal, de idővel próbálnak a kutatók új értelmezést keresni. Az én olvasatomban vadászbaleset volt. Én nem keresek mögöttes tartalmakat ez esetben. Ha előkerülnek új orvostudományi szempontok, amelyek méltányolhatók, akkor hajlandó vagyok a kérdésről vitázni, de egyelőre nem látok ilyen bizonyítékot, vagy megközelítést, amely új információkat hozott volna a felszínre.

– **Nemcsak Zrínyi Miklósnak van kultusza, hanem a családja egyéb rokonsági ágának is, Zrínyi Péternek, Zrínyi Ilonának, de még Zrínyi Ádámnak, és természetesen a dédapjának is, a szigetvári Zrínyi Miklósnak. Ha a Zrínyi dinasztia teljes kultuszát át szeretnénk látni, elképzelhető-e a jövőben egy ilyen jellegű kutatás létrehozása? Hogy tudná ezt elképzelni? Fontosnak véli kutatni ezt manapság?**

– Kétségen kívül fontos, mert példaképek mindig kellenek. El tudnám képzelni, mert egy szigetvári Zrínyi Miklóstól, vagy még korábbról induló vérvonalon is, amely elvezet II. Rákóczi Ferencig, az a magyar történelemnek egy erős kétszáz éve. Ráadásul olyan kétszáz éve, amely meghatározó a mai napig a magyar történelemben. A Zrínyiek ebben a meghatározó kétszáz évben főszerepet játszottak. Mindig *felmutatható példaképek* lehetnek a mai ifjúságnak is. S azt hiszem, hogy pont ők azok, akik a mai internetes világban is minden további nélkül jól kommunikálhatók. Ha megtekinti a YouTube-on a szigetvári csata animációs feldolgozását, több mint kétszáz ezer letöltés van mögötte. Ez elképesztően nagy szám egy történelmi animációs film tekintetében. Nagy eredmény, hogy a rég elhalt régi, dicső elődöket olyan korszerű eszközökkel tudja felmutatni az animációs film, amit a mai ifjúság is örömmel fogyaszt. Ez elképesztően szép dolog.

Zrínyi-Újvár is sokkal többet érdemel, hiszen a hadvezér és költő egyetlen magyarországi erőssége. 2021 tavaszán eljutottunk oda, hogy -- kezdeményezésünkre -- a Honvédelmi Minisztérium politikai államtiktárának és az NKE rektorának támogatásával Zrínyi-Újvár Történelmi Emlékhely kitüntető címet kap. Ez nagy lépés, és újabb lehetőségeket nyit meg.

Ezzel párhuzamosan Zrínyi Miklós hadtudományi munkái bekerültek a Honvédelmi Minisztérium Értéktárába, és ezeket a remekműveket könyvben is megjelentettük egy általam írt bevezető tanulmánnyal.

Dr. Hausner Gábor

Budapest, alezredes, szerkesztő, hadtörténész, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

– **Hogyan alakult ki Önben a Zrínyi-kultusz, mikor, hogyan, milyen körülmények közt, és ez folyamatában hogyan bővült?**

– Oly sokan, akik irodalomtörténettel foglalkoztak, az egyetemen jutottak el Zrínyihez. Én is az egyetemi éveim alatt kezdtem el komolyabban foglalkozni Zrínyi Miklóssal. Gimnáziumban még kiegészítő anyagként említettük meg őt. Az egyetemen Kovács Sándor Iván professzor Zrínyi-szemináriumán hallottam róla behatóbban. Akkor még nem kreditrendszer volt, hanem régi magyar irodalmat tanítottak, és hagyományos kronologikus tanítás folyamatában kerültünk Kovács Sándor Iván professzorhoz. Többen voltunk hallgatói Orlovsky Géának, később Bene Sándornak is. Mi voltunk, akik a *Zrínyi-kutatásban* megmaradtunk. Kovács Sándor Iván professzor egyénisége az embert megragadta, és elvezette Zrínyihez, friss szemmel tudta láttatni őt. Nem mint avított tananyagot, régiséget adta elő, hanem mintha élő szerzőnek a műveit olvastuk volna Zrínyitől, akinek még mindig sok üzenete lehet a mai ember számára. Felnitotta a szemünket, hogy hogyan lehet vele foglalkozni, mennyi mindent lehet még kutatni és mennyi mindent nem tudunk még róla. Én nagyon hálás is vagyok, hogy Kovács Sándor Ivánhoz kerültem, és ennek révén, akik megragadtunk ott, öt évig is jártunk hozzá Zrínyi-szemináriumra, amely speciális kollégium formájában zajlott. Ennek révén kerülhettünk aztán Zágrábra, belekeveredhettünk Zrínyi megmaradt könyveinek a kutatásába. Klaniczay Tibor akadémikussal is így ismerkedhettünk meg még egyetemistaként, ami óriási szó volt, és szépen fokozatosan épült a Zrínyi-kutatásokba való bevonás, részben Kovács Sándor Ivánnak, részben Klaniczay Tibornak köszönhetően. Többen meg is maradtunk ezen a területen, én is a mai napig kutatom a Zrínyieket, hiszen Zrínyi-hívőnek és -kutatónak vallom magamat. Nem vagyok hajlandó eltántorogni más korszak irányába. Ezen mostanában sokat gondolkodtam, tulajdonképpen nagy szerencse az életemben, hogy Kovács Sándor Iván professzortól Zrínyit kaptam.

– **Kovács Sándor Iván professzor feladatokat adott a Zrínyi-témában, és megtanította a tanítványait kutatni?**

– Így van. Nekem az volt a szerencsém, hogy egymásra talált ez én esetemben maga Zrínyi Miklósnak az alakja, a személyisége, ha lehet így mondani, az én személyiséggemmel. Hogyan? Már egyetemista koromtól kezdve nagyon fontosnak tartottam a hagyományt és a hagyományoknak az ápolását. Ez nem mindig volt jellemző. Voltak szabad korszakok az egyetemen is, meg mindenhol. Engemet családi és egyéb indíttatásból is rettenetesen érdekelt a hagyomány. A szakdolgozatomat is a Zrínyi-hagyományból írtam, mert ez volt az, ami megfogott. Milyen hatóerő volt ez 1848–49-ben is, amikor pl. Zrínyi-szabadcsapatot szerveztek olyanok, mint Perczel Mór, aki Vörösmartytól hallott Zrínyiről. Vörösmarty elvitte őket Szigetvárra, és ott felolvasott nekik a *Szigeti veszedelemből*,

190. kép: Dr. Hausner Gábor
(Forrás: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/zrinyi-miklos-hadvezero-iro-politikus.html>; Letöltve: 2020. 03. 31.)

és azt követően 1848–49-ben alakított egy szabadcsapatot Perczel, és Zrínyinek nevezte el. Ez a hagyomány egészen eleven hatóerő volt 1848–49-ben és az utána lévő korszakokban is. Ez engemet rettenetesen érdekelt, hiszen mindig tiszteltem a hagyományt, az idősebbeket, ilyen értelemben egymásra találtunk. A másik szempont pedig az, hogy később dr. R. Várkonyi Ágnes professzor és akadémikus asszonyhoz is jártam történészként, aki a Zrínyi-kutatásokat széles európai szemlélettel tágitotta ki. Az ő víziója az volt Zrínyiről, hogy ő egy nagy egyeztető személyiség volt a saját korszakában, a 17. században. Ott voltak a főurak, akik egymást gyilkolták a vallási és gazdasági megosztottságban és a birtoki ellentétek közepette, de volt egy ember, egy rövid időre, Zrínyi Miklós, aki karizmájának, műveltségének, tudásának köszönhetően össze tudta fogni rövid időre ezeket a magyar rendeket. Ez benne van az én személyiségemben is, én is mindig egyeztető próbáltam lenni a könyvkiadásban, a szerkesztésben, a saját munkámban, a családban, ahol soha nem a feszültségeket kerestem, hanem megpróbáltam kiegyenlíteni ezt valahogy. Szívemhez nagyon közel áll Zrínyi Miklós. Hogy így egymásra találtunk az egyetemen, Kovács Sándor Ivánnak köszönhettem. R. Várkonyi Ágnes professzor asszony pedig ebbe az irányba vitte el Zrínyi Miklóst, aki a 17. században politikailag megfogalmazott egy olyan programot, ami mellé odaálltak a magyar főrendek és az európai uralkodók is, akár János Fülöp, mainzi érsektől kezdve a pápáig mindenki támogatta Zrínyi Miklós törekvéseit a törökellenes harcokban. Ő a kutatásaiban ezt bizonyította be már a múlt század '70-es és '80-as éveiben. Bennem ez a két irányvonal így nyilvánult meg.

– **A Zrínyi-hagyományok tiszteletét nevezhetnénk akár Zrínyi-kultusznak is?**

– Igen, abszolút nevezhetnénk így is.

– **2007-ben jelent meg *A Zrínyiek a magyar és a horvát históriában* című tanulmánykötete, amelyet Bene Sándorral együtt szerkesztett. Nyolc magyar és négy horvát kutató közös munkája, és egyedülálló tanulmánykötet a Zrínyi-kutatások területén, magyar nyelven. A tanulmánykötet függelékében még a Zrínyiek korából is közöltek korhű szövegeket Marcus Forstall és Galcazzo Gualdo Priorato tollából. Nekem úgy tűnik, hogy korszakalkotó volt ez a kötet, amely valahogy összehozta a két nemzet kutatóit is. Milyen céllal és koncepcióval szerkesztették meg ezt a tanulmánykötetet?**

– Köszönjük szépen, ha ez így tűnik. Akkor azért már voltak olyan kezdeményezések, amelyek megelőzték a horvát és a magyar kutatásokat, a tudományosságot. Mindkét fél külön-külön foglalkozott Zrínyivel. Ezeknek valahogy össze kellett kapcsolódniuk, pl. a Klaniczay Tibor-féle *Biblioteka Zriniana* kutatásánál már elmehettünk Zágrábra, és a horvátok lehetővé tették számunkra, hogy hónapokig, évekig kutassunk. Ez még a múlt század nyolcvanas éveiben volt, amely Klaniczay Tibor hihetetlen nemzetközi kapcsolatainak volt köszönhető, mert azért kezdetben ferde szemekkel néztek ránk a Nacionalna i sveučilišna knjižnica elnevezésű nemzeti könyvtárban, Zágrábban még a kutatások elején, de mindent lehetővé tettek számunkra. Volt már több ilyen kitekintési kísérlet, voltak magyar szlavisták, akik már foglalkoztak ilyen kapcsolattörténettel, de az is igaz, hogy ez nem volt annyira általános folyamat. Mi ketten, Bene Sándorral úgy gondoltuk, hogy kellene most már egy olyan tanulmánykötetet készíteni, amelybe bevonjuk a horvátokat is, hogy vegyünk tudomást hivatalosan is egymásról. Ennek a legjobb módja, ha kölcsönösen lefordítjuk egymás szövegeit. Utána hivatalosan is kapcsolatot teremtünk a

horvát tudományossággal. Ehhez hozzájárult egyébként, de nem mellékesen, hogy Bene Sándornak horvát felesége volt, aki érdekelt volt Horvátországban, és ő főállásban már ott volt Zágrábban, a Történettudományi Intézetben, tehát voltak személyi kapcsolatai is a szerzők megtalálásában. Bene Sándor irodalomtörténész reneszánsz és barokk irodalommal foglalkozik, és fokozatosan épült be a horvát tudományosságba, ez is meghatározó tényező volt, hiszen személyes kapcsolatokra tett szert, ami nagyon fontos tényező volt a tudományos vállalkozásunknál. Így alakult ki ennek a tanulmánykötetnek a szerzőgárdája. Korábban én a Zrínyi Kiadóban, majd a Hadtörténeti Intézetben dolgoztam, és én azt a kapcsolatrendszeret vontam be a kötet szerkesztésébe, létrehozásába. A Zrínyi Kiadó felvállalta a kötet kiadását is. Így lehetett egy ilyen szép, a maga idejében is tartalmas és külsejében is mutatós tanulmánykötetet kiadni. Ennek nem lett vége, ilyen szempontból korszakalkotó az említett magyar–horvát tanulmánykötet, majd következett ennek a folytatása is. 2012-ben jelent meg horvátul a *Susretidvijukultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti* című tanulmánykötet, amelyben magyar szerzőktől is publikáltak horvát nyelven tanulmányokat a Zrínyiekkel kapcsolatosan. A könyvet a Matica hrvatska adta ki.

– Mindkét tanulmánykötetnél azt állapítottam meg, hogy több tudományterületről közöltek tanulmányokat, történészekről, hadtörténészekről, irodalomtörténészekről és művészettörténészekről. Ez a jellemző a szerkesztési koncepciójukra? Vagy a Zrínyiek csak több tudományterület összevonásával érdemes kutatni?

– Már Kovács Sándor Iván irodalomtörténész Zrínyi-szemináriumain hamar kiderült, hogy a Zrínyieket csakis interdiszciplinárisan lehet kutatni. Ő művészettörténeti szempontból is mindig figyelt a Zrínyi-alkotásokra, de az irodalmi kultusznak a jeleire is ráirányította a figyelmet, fölnyitotta rá a szemünket. Tehát, Zrínyit nem is lehet másképpen kutatni. Másrészt meg mindig oda kanyarodunk vissza, hogy jók voltak a mestereink. R. Várkonyi Ágnes történész mindig azt hangsúlyozta, hogy együtt kell látni a Zrínyi-kutatásokat, és figyelni kell a történészek, irodalomtörténészek, művészettörténészek kutatásainak az eredményeire is, és hogy csak interdiszciplináris keretben lehet a magyar történelemről beszélni, s nem bezárkózó szemlélettel. Ezeket kaptuk gyakorlatilag a mestereinktől, és mi ezt továbbra is vallottuk. Lassan három évtizede belemélyedtünk a Zrínyi-kutatásokba, és láttuk, hogy csak közösen érdemes kutatni, nemcsak szakmák, hanem országoknak a tudományosságával együtt. Ezt mi a fordítások által is kezdeményeztük, és meg is valósítottuk.

– A Zrínyiek a magyar és a horvát historiában című tanulmánykötetben fontos helyet szántak a függeléknek. Miért?

– A két tudományosság összekapcsolása is célunk volt, de az is fontos volt, hogy föltárult Bene Sándor kutatásai alapján egy olyan anyag a Zrínyi család házi történetírója, Forstall Márk által, aki a Zrínyiek Agoston-rendi titkára és életrajzírója volt, amit meg akartunk jelentetni. Gyakorlatilag egy stemmatográfiai Zrínyi-életrajzról van szó, amit Bene Sándor levéltárakban kutatott fel, és ez az életrajz még Zrínyi Miklós életében készült. Zrínyi Miklós 1664 novemberében halt meg, és Zrínyi Péter az életrajzírását továbbadta Forstall Márknak, aki ezt meg is írta egy kicsit más szemlélettel. Az ősoket egy kicsit máshova pozícionálják, de végül is Zrínyi útmutatása alapján készült el, és ennek az anyagnak az első megjelenése az említett kötet függelékében történt. Ez is óriási jelentőségű. Erről korábban lehetett tudni, Széchy Károlynál is voltak erről hivatkozások, de ez így egyben, magyar fordításban még soha nem jelent meg. A publikáció nagy újdonsága volt a tanulmánykötetünknek.

– 2012-ben jelent meg horvátul a *Susretidvijukultura*. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti című tanulmánykötet, amelyben magyar szerzőktől is publikáltak horvát nyelven tanulmányokat a Zrínyiekkal kapcsolatosan. A Matica hrvatska adta ki. Ez a kötet egy 2009-ben Zágrábban, a Matica hrvatska szervezésével megtartott nemzetközi Zrínyi-konferencia anyagából készült, Ön is szerkesztője volt a kötetnek. Milyen volt a kötet fogadtatása, hiszen 21 horvát és magyar kutató tollából közöltek a Zrínyiekről szóló tanulmányokat.

– Amikor a magyar tanulmánykötetünk megjelent, már akkor elhatároztuk, hogy lesz ennek folytatása, elmegyünk a horvátokhoz, és közösen készítünk velük egy kötetet, amelyben több lehetőséget kapnak a horvát kutatók a publikálásra. Bene Sándor is látta már, hogy milyen kutatások folynak Horvátországban, és talált is partnereket ehhez szerencsére, a Matica hrvatskától volt egy fogadókészség erre, *Zoran Ladić* volt a horvát szerkesztője a kötetnek. Zágrábban 2009-ben szerveztek egy nagy nemzetközi konferenciát, ahova szép számban meghívtak minket, magyarokat is. Akkor eldöntöttük, hogy ennek is lesz egy kötetváltozata. Ez még küzdelmes volt Magyarországról nézve, mert sokkal nehezebben tudtunk ebbe belefolyani és beleavatkozni, mint a magyar kötetbe, de végül is a Magyar Tudományos Akadémia és a Hadtörténeti Múzeum is támogatták anyagilag a kötet kiadását, mert voltak költségek a fordításra és a megjelentetésre is. Hároméves küzdelem után kiadásra került. Horvátországban a konferenciának is és a kötetnek is jó visszhangja volt, és azóta is folytatódnak az együttműködések nemcsak a Zrínyiekkal kapcsolatban, hanem más területen is, amely a horvát–magyar múltnak a feldolgozására vonatkozik. Mi jó időpontban, az együttműködés kezdetén már bekapcsolódtunk ebbe a folyamatba. Az biztos, hogy terjesztői voltunk ennek a folyamatnak.

– Ez a tanulmánykötet is egyedülálló, hiszen jegyzetekkel, bibliográfiával, mutatókkal van ellátva, és tudományos mélységgel van megszerkesztve. Aki tájékozódni szándékozik a Zrínyi-kutatásról, amelyek napjainkban folynak, annak ez a kötet lehetőséget ad. Mi a véleménye erről?

– Így van. De az is nagyon fontos, ha szabad megjegyeznem, már említettem, hogy amikor először kimentünk Zágrábba a *Zrínyi-könyvtárat* feldolgozni, akkor egy kicsit sandán néztek ránk, habár lehetővé tették, mert a kutatást egy akadémikus vezette, Klaniczay Tibor. Tudjuk, hogy Zrínyi Miklós nem volt úgy a szívük csücske, mint Zrínyi Péter. Talán azért sem, mert Zrínyi Miklós magyarul írt, meg még nem volt rendszerváltás akkoriban, más volt a politikai légkör. Volt egy ilyen hozzáállás, hogy mindenki csak a sajátjának szerette volna tudni Zrínyi Miklóst. Ez rengeteget oldódott azóta. Haladunk arrafelé, hogy barátilag elférünk egymás mellett a Zrínyiek kutatásában. Tudomásul vesszük, horvát is volt és magyar is volt egyszerre. Ez Zrínyi Miklósnak sem okozott gondot, lassan nekünk sem fog gondot okozni.

– 2016-ban jelent meg a *Zrínyi-album* a Zrínyi Kiadónál, amelyet Ön szerkesztett. A mű három nagyobb egységre van felosztva: Élet és mű, Hírnév és emlékezet és a Jegyzék. Mi volt a koncepciója a *Zrínyi-albumnak*, és kiket kért fel a mű megírására?

– Eredetileg a 2014-es Zrínyi-évfordulóra szerettem volna megjelentetni a *Zrínyi-albumot*, Zrínyi Miklós költő és hadvezér halálának 350. évfordulójára. Közben elhúzódtott a sok munka miatt, és a szigetvári Zrínyi Miklós halálának a 450. évfordulójára

sikerült végül is kiadni. De nem volt ez hiábavaló, mert mindkét jubileum összefonódott. Egyébként is, az ötletem a *Zrínyi-albumhoz* a szigetvári Zrínyi Miklós albumától eredeztethető. A szigetvári Zrínyi Miklós halála után, az 1570-es években jelent meg Wittenbergben, amit a szakirodalom úgy nevez, hogy *Zrínyi-album*. Ez egy latin nyelvű könyv, amibe a magyarországi és európai szerzők fölidézik a szigetvári Zrínyinek az alakját nem egész két évtizeddel a halála után: verseket, képeket, metszeteket, történeti munkákat közölnek az albumban. Azon gondolkoztunk, hogy a költő Zrínyiről még nem készült egy ilyen album, és fontos volna ezt utólag megalkotni ugyanúgy, mint akkor ezt megtették Wittenbergben. Mi is képekkel és tanulmányokkal szeretnénk volna felidézni Zrínyi Miklós alakját. Ez az én ötletem volt, csak utána csapatot kellett gyűjteni hozzá, szerzőket, akik megírták a tanulmányokat. A csapat meg a szokásos volt, akik eddig is részt vettek ebben a munkában, akik alakították ezt a Zrínyi-képet. A másik szempont viszont az volt, hogy az utolsó évek kutatásaiban azért nagyon sok vonás került fel a Zrínyiek szellemi arcára. Természetesen nem szerettük volna kihagyni az egész albumot, R. Várkonyi Ágnes professzor asszonyt, csak időközben, amíg a kötet megjelent, sajnos ő elment közülünk, de az utolsó egyik nagyon fontos írását beválogattuk. Bene Sándor irodalomtörténész kollégám régóta kutatja Zrínyi Miklós életét és prózai munkáit. G. Etényi Nóra Zrínyinek az európai hírnevét méltatta, amelyet már két évtizede kutat, Kelenik József a katona Zrínyi pályáját írta meg, én pedig a Zrínyi-hagyományról, ha úgy tetszik kultuszról írtam tanulmányt. Összefogtam, megszerkesztettem és bevezetőt is írtam hozzá. Kronológiát is csináltam hozzá, hogy komplett és komplex könyv legyen. Magyar és angol nyelvű, erre is törekedtünk, hogy kétnyelvű legyen, hogy azok is megismerjék, akik nem magyar anyanyelvűek. Itt, az egyetemünkön is számtalan hallgató megfordul a világból az Erasmus program keretében, és nemigen volt angol nyelvű szakirodalmunk Zrínyi Miklósról, főleg nem friss szakirodalom, amit olvashatnának. Ez az album most lehetőséget ad angolul is tájékozódni a katona és a költő Zrínyiről. Ezenkívül páratlanul szép képanyagot közöl a könyv.

– **Mint szerkesztőnek milyen tervei vannak a *Zrínyi-albummal*? Nemzetközi vonalon is szeretné bemutatni még valahol Európában, Horvátországban, angol és francia nyelvterületen?**

– Gondoltunk mi más nyelvű kiadásra is, de az az igazság, hogy amit itthon adunk ki idegen nyelven, azt nehéz külföldön terjeszteni. Rá kellett jönnünk arra, hogy egy következő kötetnél, amit csinálunk, annak az útja nem az lesz, hogy itthon lefordíttatjuk, és itthon terjesztjük, hanem meg kell nyerni egy külföldi nagy angol nyelvű kiadót, akár úgy, hogy néhány angolszász szerzőt is be kell venni, s akkor azt az egész világon el lehet terjeszteni. A gondolat megvan hozzá, sőt szinopszisunk is van már a Történettudományi Intézetnek az igazgatója, Fodor Pál ezt támogatja is. Reméljük, hogy a születésének a 400. évfordulójára, 2020-ra már ezt tető alá hozzuk, ez még két év.

– **Említette az *emlékezet* szót, és R. Várkonyi Ágnes Zrínyi-kutató is vissza-visszatér tanulmányaiban ehhez a szóhoz, hogy mennyire is fontos az életünkben az emlékezet, különösen egy történeti személy esetében, mivel a *Zrínyi-albumban* Zrínyi Miklós emlékezetéről írt tanulmányt. Mit emelne ki ebből az emlékezetből, amely valójában Zrínyi Miklós kultuszának a része volna?**

– Hál’ istennek Zrínyi Miklósnak van emlékezete. Talán az iskolai tananyagokat kellene megváltoztatni róla. A 20. században rengeteg intézmény viselte Zrínyi Miklósnak a nevét, akár a szigetvári, akár a költő Zrínyi Miklóset. A honvédség is ápolta mindkét Zrínyinek a kultuszát, ápolja még ma is. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem is Zrínyi Miklósról volt elnevezve. Az egyetem laktanyája még mindig viseli Zrínyi Miklós nevét. A 18. és a 19. században inkább mint politikust és katonát tartották számon, és csak 1816-ban, Kazinczy Ferenc kiadásában jelent meg a műve, ott fedezték fel újra mint író és költőt. Később mindkettő teljes mértékben összefonódott.

– Zrínyi Ádámnak, Zrínyi Péternek és Zrínyi Ilonának is megvan a kultusza, illetve a Zrínyiek leszármazottjainak is. Lehetséges volna-e a Zrínyi-genealógiát, a Zrínyiek kultuszát egy egységes kötetben kiadni? Vagy mindegyik kimagasló Zrínyi-személyiség a saját kultuszával járja a saját maga útját, külön-külön?

– Volt rá kísérlet, hiszen az első tanulmánykötetünkben, a *Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében* című kötetben igyekeztünk közölni a Zrínyiekről tanulmányokat, azokról a Zrínyiekről, akik nyomot hagytak a horvát és a magyar történelemben. De a kép nem teljes, mert rengeteg kutatást igényelne még, hogy a Zrínyiek portréját külön-külön megrajzoljuk, de még ott nem tartunk. Annak idején Bene Sándorral terveztük, hogy összegyűjtjük Zrínyi Péternek a levelezését, de ez ügyben rettenetesen kevés gyűjtés történt ott is, meg nálunk is. Az alap kutatások hiányoznak. Ezen a területen nehéz komplex munkát véghezvinni. Ez a következő generáció feladata volna. Nem hiszem, hogy mi fel tudnánk vállalni. Amire mi készülünk, az a 2020-as Zrínyi-évforduló, születésének a 400. évfordulója, amit nemzetközi konferenciával, kötettel és kiállítással, valamint bélyeggel stb. ünneplünk. Készülünk, és a kultuszt is ápoljuk sokféle szinten. S ezzel is szeretnénk bevinni Zrínyi Miklós nevét a köztudatba, hogy mekkora kincsünk van. Mi most erre készülünk, hogy ezt előbb meg tudjuk csinálni. Aztán már újabb generációk jönnek, akik viszik tovább Zrínyi Miklós kultuszát. Zrínyi Ilonáról is keveset tudunk, általában a Zrínyi dinasztia női alakjairól, őket is jobban kellene kutatni. Zrínyi Péter utóda, Zrínyi János is hasonló helyzetben van, keveset tudunk még róla. Ő az, aki börtönben, házi őrizetben hunyt el a 18. század elején. Zrínyi Ádám is abszolút utóda Zrínyi Miklósnak, hiszen fia volt. Ami nem sikerült Zrínyi Miklósnak, az sikerült Zrínyi Ádámnak, aki a törökellenes háborúban halt meg. Ő végigküzdötte a szalánkeméni csatáig a török elleni harcokat, a visszafoglaló háborút, és méltó módon, a század legvéresebb csatájában, 1691-ben hunyt el a csatatéren. Akkor már azért zajlott a küzdelem, hogy a magyar korona országai összeálljanak, és megerősödjének. Ő ezekért a célokért esett el a harctéren. Ha Zrínyi Ádám életpályáját nézzük, akkor műveltségében, tanultságában, a katonai pálya folytatásában abszolút utóda volt Zrínyi Miklósnak. A *Zrínyi-könyvtár* is rajta keresztül öröklődött tovább, megőrizte, majd házassága révén elvitte Csehországba, ott szerencsére megmaradt, lehet, hogy Magyarországon nem így lett volna.

– A *Zrínyi-Újvár emlékezete* című tanulmánykötet 2012-ben jelent meg, Ön egyik szerkesztője volt ennek Padányi József professzor mellett. Mi volt a szerkesztői feladata a Zrínyi-újvári kutatásokat feltáró monográfia létrehozásában?

– Ennek az előzménye valamikor 2005-re nyúlik vissza, amikor először lementünk egy hadtörténész kollégámmal, Négyesi Lajossal a helyszínre, mondván, hogy még soha nem jártunk azon a helyszínen, ahol ez a vár volt. Soha nem láttam addig Zrínyi-Újvárat, Négyesi Lajos pedig hadszíntérkutató, felderítő és katona is volt, így együtt megnéztük a színteret, gondolkodtunk arról, hogy mit is lehetne ezzel kezdeni. Utána elkezdtünk levéltári anyagokat gyűjteni, Vándor László régésszel felvenni a kapcsolatot, aki a múlt század '70-es éveitől kutatta Zrínyi-Újvárat, illetve abból írta annak idején a szakdolgozatát. S ebből aztán egy nagy kutatóprogram kerekedett ki. Nem azonnal, hanem egy-két év alatt, amikor bekapcsolódott a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, akkor még Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem volt, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Somogy és Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága és a helyiek is. Egy jó évtizedes kutatómunkával elindultak ott a helyszíni kutatások, és aztán az ásatás is. Előzőleg nagyon kevés ember jutott el fizikailag oda, aztán sikerült ezt megváltoztatni, még R. Várkonyi Ágnes történész és professzor asszony is eljött megnézni az ásatásokat nyolcvanévesen, miközben ez a hely az egyetlen autentikus hely, vár, ami Magyarországon Zrínyi Miklóshoz köthető. Ezt ő hozta létre, a Zrínyi-Újvárat 1661-ben ő építette föl. Magyarországon ez az egyetlenegy hely, de ki kell mondani, ha esetleg fáj is, mert minden más, ami Zrínyi Miklóshoz köthető, az most horvátországi területen van. A történelem során így alakultak ki a határok, és ez a mai helyzet. Csáktornya, Szentilona (Šenkovec), Zrínyifalva (Kuršanec) Horvátországban van. Zrínyi-Újvárat elő kellett bányászni a földből, a semmiből, mert a helyszín felszínén semmi sem volt látható. A 17. és a 18. századi térképeken még jelölték a Serinvárt, vagyis Zrínyi-Újvárat. Aztán nemcsak a térképekről, hanem az emberek emlékezetéből is eltűnt néhány település kivételével, amelyek a környékén még léteznek. Még a tudomány sem tudta pontosan megnevezni, hogy hol van. A horvátok a Mura jobb oldalára lokalizálták, mert találtak ott ágyúgolyókat, emeltek is emlékművet. Bennünket az vezérelt elsősorban, hogy megismerjük Zrínyi-Újvár történetét, kimentünk a terepre kutatni. Tíz év alatt párhuzamosan folytak a helyszíni, a levéltári és a könyvtári kutatások, és ebből összeállt egy kép, főleg a tárgyi és az írott forrásokból. Majd úgy gondoltuk, hogy ezt össze kell foglalni, és letenni az asztalra. Életem egyik legnagyobb eredményének tartom a Zrínyi-kutatásban, hogy ma, egy kis túlzással mondva, minden történész Zrínyi-Újvárat kutatja. Minden nyáron odamegy a média, az emberek figyelemmel kísérik a kutatásainkat és annak eredményeit. Nyitottá vált ez a terep.

– **1997-ben jelent meg *A Zrínyi család ikonográfiája* című kötet, amelynek Ön volt a felelős szerkesztője. Mit vállalt ennél a könyvnél?**

–Az az igazság, hogy volt egy kiváló művészettörténész, aki a Nemzeti Múzeum képcsarnokában dolgozott, Cennerné Wilhelmb Gizella, aki kikutatta a Zrínyieknek az ikonográfiáját, tehát a róluk mint személyekről készült képeket, és a személyes helyeikről készült képi anyagot gyűjtötte össze. A csatákról készült metszeteket és festményeket is gyűjtötte a Zrínyiekről, és az összes képzőművészeti szobornak az ábrázolását is. Rengeteg publikációja volt, és amikor a Zrínyi-kutatásoknak beindult a menete, Kovács Sándor Iván, R. Várkonyi Ágnes, Klaniczay Tibor által is, akkor ők rábeszéltek a Gizi nénit, hogy foglalja össze egy kötetbe azokat a publikációkat, amelyeket már százfelé publikáltak a Zrínyiekről, és csináljon már egy nagy ikonográfiát belőle, és művészet-

történeti módszerekkel legyen összefoglalva, ahogy ezt a szakma csinálja. Leírva a metaszet méretét, típusát, jelzetét stb. Cennerné Wilhelmb Gizella néni ezt elkezdte csinálni, és tulajdonképpen 80 százalékban el is készült, amikor szegény egy betegség következtében elment, és itt maradt a 80 százalékban kész kézirat. Akkor megkértek engemet a fent említett urak, kiegészülve még más művészettörténészekkel, pl. Galavics Gézával, hogy rakjuk össze, és próbáljuk ezt köteté formálni a Gizi néni halála után. A kötet bizonyos kiegészítésekkel készült el, pl. Zrínyi Ilona előzőleg nem volt benne, azt már egy fiatalabb művészettörténész írta meg. Én ezt az anyagot szerkesztettem meg, de hangsúlyozom, hogy ez Cennerné Wilhelmb Gizella művészettörténész kutatásait tartalmazza. Nyilván lehetne ezt a kötetet is aktualizálni, frissíteni, mert azóta már eltelt néhány év, de bárki leveheti a polcra, és érdeklődhet a Zrínyiek ikonográfiája felől belőle. Most már ki lehetne tágitani a horvát szakirodalommal is, hiszen van olyan művészettörténész, aki ezzel foglalkozik, és ki lehetne bővíteni a Horvátországban kibővített képanyaggal is. De ez akkor is egy megkerülhetetlen alapmunka, s ráadásul meg Cennerné Wilhelmb Gizella volt az, aki azt a legcsodálatosabb *Zrínyi-képet*, a Jan Thomas-féle fantasztikus festményt (1662–1663) fölfedezte a művészettörténet számára, meg mindenki számára. Ez az ő találmánya. Ő fedezte ezt fel a Lobkowitzek-kastélyban.

– *Márs könyvet olvas – Zrínyi Miklós és a 17. századi hadtudományi irodalom* című kismonográfiája anyagának középpontjában Zrínyi Miklósnak a hadtudományi irodalommal való kapcsolatát tárja fel, de a szerteágazó témakörbe éppúgy beletartoznak Zrínyi könyvtárának katonai tematikájú kötetei, mint prózai munkáinak hadtudományi forrásai, avagy e művek elhelyezkedése a háború művészetéről szóló korabeli nemzetközi és hazai irodalom koordináta-rendszerébe tartoznak? A felsoroltak milyen mértékben érintik a Zrínyi-kultuszt?

– Ez a doktori disszertációmnak a kibővített anyaga, és 2013-ban jelent meg ebben a formájában. Ennek a címe azt jelenti, hogy, és innét a kultusz: „*Márs könyvet olvas*”, ez egy Csokonai idézet valójában, egyik versében arra utal, hogy lásd, a katonák is olvasnak. Ez egy üzenet, hogy a katonák akár műveltek is lehettek, vagy lehetnének, hiszen könyvet is olvastak. Ez Zrínyinek a példája. Ebben a művemben arra utalok, hogy Zrínyi idejében milyen hadtudományi irodalom volt, és neki milyen volt ezzel a kapcsolata. A prózai műveivel mibe kapcsolódott bele a hadtudományok területén, mi volt a könyvtárának az állománya? Ennek a gyűjteményének volt hadtudományi szaka is 70 könyvvel, nem is kevés, és ha megnézzük az európai kultúrát, akkor ez a könyvgyűjteménye párhuzamba is vonható azzal. Ez a művem valójában egy hadtudományi eszmetörténet, hogy hova lehet Zrínyit az olvasmányai és a műveltsége alapján elhelyezni a könyvkultúrában. Ő egy humán műveltségű katona volt, úgy, mint én.

– **Visszatérek egyik tanulmányára, amelyben arról is elmélkedett, hogy mennyire volt lojális és patrióta Zrínyi Miklós. Ön mit gondol erről?**

– *A Korunk* című folyóiratban publikáltam a tanulmányomat, arra kértek fel, hogy adjak választ erre a kérdésre, hogy mennyire volt rendpárti és rebellis Zrínyi Miklós. Nekem meggyőződésem, hogy abszolút rendpárti volt, csak az a rend akkor nem a korabeli társadalmi rend volt, hanem volt egy ideálképe a rendről, és ő azt próbálta volna megvalósítani. Semmilyen tekintetben nem volt rebellis, legföljebb, mint gondolkodó, de nem abban az értelemben, hogy ő a fennálló királyi hatalom vagy

rendszer ellen lázított volna. Legfeljebb a gondolkodása volt merész, ami még ma is egészen merésznek tűnik. Sokkal inkább azt mondanám, hogy az akkori széthúzó világban ő volt az összetartó erő, aki olyan gondolatokat fogalmazott meg, amelyen ma is érdemes volna elgondolkozni. Ő megfogalmazta, hogy ne csak egységesek legyünk, de reformáljuk is meg vétkeinket és magunkat. Rettenetes önkritikával párosult az ő társadalmi és katonai programja, amin érdemes volna ma is elgondolkozni. Ő a környező országokra és a szomszédságokra is kitekintő volt. Azt mondta, hogy: „Jó lenne a szomszédos országokkal a liga, Morvaországgal, Csehországgal és a hasonlókkal, de fontoljuk meg nagyon, hogy vajon nem követtünk-e el mi ellenük, vagy ők ellenünk injuriákat és hasonlókat. Jó volna, ha ezt megszüntetnénk és közös országgyűlésben rendeznénk el a közös dolgainkat.” Olyan előremutató programot adott, amelyet szebben nem lehetne megfogalmazni. Hiteles ember volt, ma sem tudok ilyent találni. Ennekem ezt üzeni Zrínyi Miklós, ennek olyan ars poetica üzenete van. Én ezért vagyok a mai napig is a bővületében, abszolút. Tisztelem, és ha úgy tetszik, rajongok is érte.

– Ha Zrínyi Miklós ma élne, akkor az Európai Parlamentben volna a helye. Önálló hadsereget szeretett volna létrehozni, a határvédelem és a katonaság modernizációját szorgalmazta. Vissza lehet térni a prózai műveihez is. A nemzetek feletti arisztokráciához tartozott, de közben patrióta is volt?

– Szerintem neki egyszerre sokoldalú lojalitása volt. Sokféleképpen kötődött a családjához és a tágabb pátriához is. Ezt tudom mondani. Természetesen, kötődött a Habsburg Monarchiához is, a királyhoz, császárhoz is, tágabb kontextusba helyezve. Hatalmas műveltséggel, irodalmi és politikai tájékozottsággal is rendelkezett, és meg tudta találni ebben az egyensúlyt. Ez igazán figyelemre méltó az ő esetében.

– Zrínyi Miklós halálának a kultusza is aktuális minden korban, napjainkban is. Ön szerint miért? Mennyire és milyen módon kutatható Zrínyi Miklós halála manapság?

– A kutatás előtt azok a nehézségek, hogy először a források, főleg az írott források szórtak, és hogy az igazi helyszíni szemtanúleírás nem maradt fenn. Amit leginkább szoktak idézni, az a Bethlen Miklós erdélyi kancellár önéletírása, aki akkor ott volt Csáktornyan, sőt a saját leírása szerint még a vadászon is részt vett. Ezt a leírást jó ötven évvel később, Lipót császár fogságában írta már a 18. század elején, tehát az emlékezete sem volt egészen friss, már kihagyhatott egyrészt, nem biztos, hogy pontos volt. Másrészt egy sajátos környezetben írta, fogságban. A leírásából egyértelműen az derül ki, hogy vadászati baleset történt, a szöveg végén van egy kis kétértelműség, az adott tápot a gyanúnak később. A másik nehézség pedig az, hogy nincsenek meg Zrínyi Miklós csontjai, a teteme, a maradványai sem. Tudjuk, hogy a 18. és a 19. században a szentilonai sírok és a mauzóleum a kápolnával együtt leégtek, földrengés is sújtotta. Történelmi változások voltak a temetkezés színterén, országhatárokat húztak meg, stb. Ennek eredményeként nincsenek kézzelfogható csontok, maradványok. Ezt tartom én a legnagyobb tragédiának, hogy még nincs egy olyan szent hely, ahova az ember elzarándokolhasson. Elzarándokolunk a kuršaneci emlékoszlophoz Csáktornyára, de a méltó megemlékezőhely az nincs meg. Valljuk be, Csáktornya nem volt méltó gazdája a Zrínyi-örökségnek az utolsó évszázadban. Most már vannak kísérletek,

hiszen Vladimir Kalšan, múzeumigazgató, aki europaer volt, a Zrínyieket bevitte a vármúzeum kiállítási termébe, mert azelőtt még az sem volt. De ez még nem egészen méltó hely. A kassai történet is szomorú, hogy hazahozták Rákóczi tetemét, de ma már az a Kassa hol van? Nem Magyarországon. Ez a közép-európai történelem fintora, de nekünk, magyaroknak el kell menni oda, viszont számunkra az már másik ország. A kultusz szempontjából Zrínyi Péter, akit kivégeztek Bécsújhelyen, jobban járt, mert az ő csontjait visszahozták Zágrádba, és hatalmas ünnepségek keretében a század elején elhelyezték a Zágrábi Székesegyházban. Óriási népünnepély keretében zajlott le a visszahozatala. Zrínyi Miklós csontjai sehol sincsenek.

– Igen, itt a kihívás, egy megfelelő emlékmúzeumot kellene létrehozni Zrínyi Miklósnak, akinek sajnos nem maradtak fenn a maradványai az utókor számára, de a kultusza és az emlékezete ezt már megérdemelné a 21. század elején. Ön szerint hova kellene elhelyezni ezt az emlékmúzeumot?

– Helyi kultuszt a helyiek nélkül nem lehet ápolni, tehát központilag, felülről vezérelni nem lehet, ez kiderül a Zrínyi-újvári kutatásaink során is. Egy ilyen múzeumot viszont nem lehet csak a helyiek önerejéből létrehozni, mert a múzeumokat törvények szabályozzák, anyagiak is kellene hozzá, és a ráépülő programok is költségesek, pl. elképzelhető a turizmussal összekötni, múzeumpedagógiával stb. Ezek a kis települések ott a magyar-horvát határsávbán, Zrínyi-Újvár környékén nem tudnak fenntartani egy Zrínyi-emlékmúzeumot önerőből, csak központi segítséggel és az ott élők összefogásával. Egyébként én kitaláltam ilyent. Valahová a határ mentére kellene tenni, ahol jól átjárható a terep, akár négy oldalról is, magyar, horvát, szlovén, osztrák mobilitással. A Zrínyi család alkalmas volt európai szinten is összefogni több nemzetet, most az Európai Unióban miért ne lehetne egy ilyen közép-európai jellegű emlékmúzeumot létrehozni? A Zrínyieknek többféle kötődésük volt, ez lehetne egy jó kiindulópont, de pénz, paripa, fegyver kellene hozzá, meg hát, aki ezt kijárná. Ez volna a legnagyobb feladat: összefogva reprezentálni a Zrínyiek hagyatékát, értékeit, nem csak konferenciák és régészeti ásatások szintjén maradni vele. Ez volna az igazi Zrínyi-kultusz lényege.

– Ön szerint hogyan lehetne bevonni az orvostudományt mint új kutatási ágat Zrínyi halálának a kutatásaiba? A halálesetekkel az orvostudomány is foglalkozik, akár interdiszciplinárisan. Ezt sem kellene kizárni.

– Igen, csak a tényleges Zrínyi-kutatásokat és a Zrínyiről alkotott képünket jelentősen az orvostudomány szerintem nem befolyásolja. Van egy-két orvos, történész, kutató sebész, akik fölvetettek különféle elméleteket, ez az ő érdeklődésük. De úgy, mint egész kutatást az orvostudományok területéről nem lehet a Zrínyi-kutatások egészére kiterjeszteni. Ma már a firaók maradványait is lehet kutatni, még akkor is, ha ötezer évesek, de Zrínyi Miklósnál nincsen maradvány. Nincsen test, anyag, amit vizsgálni lehetne. Azt sem tudhatjuk, hogy ezek-e a Zrínyi-maradványok sírfosztók áldozatául a történelem forrásaiban. Ez is felmerülhetne, de nem tudjuk megállapítani. Egyáltalán nem biztos, hogy valaha is meglesznek a Zrínyiek testi maradványai. Zrínyi Miklós halálának a kiindulópontjánál van a gond, ahogy mondtam, a maradványai nem léteznek, nehezen kutatható, ami erre épülne. De nem is a halálával kellene annyit foglalkoznunk, hanem azzal, amit az életében létrehozott, ahogy élt.

Danino Kutnjak

Lendva (Lendava, Szlovénia), a Muravidéki Horvát Kultúregyesület (Hrvaško kulturno društvo v Pomurju) elnöke

– Nemrég volt a Muravidéki Horvát Kultúregyesületnek Lendván az évi közgyűlése, amelyen elhangzott az, hogy az Európa Fővárosa 2025 projekt keretében tervezik létrehozni az egyesületük lendvai épületében, a Horvát Házban a Zrínyi Központot. Honnét ez az ötlet, mi célból hozták létre a Zrínyi Központot (Center Zrinskih) Lendván, miért választották a Zrínyi elnevezést?

– Lendván a Fő utca 28. alatt van a Horvát Ház, amelyben a Horvát Kultúregyesületünknek helyiségei vannak. Ez már hét éve működik, és az egyesületünk gazdag kulturális programokat valósít meg benne. Ezekben a helyiségekben működnek az egyesület szekciói. Az épületben még vannak üres helyiségek, amelyek a Maribori Örökségvédelmi Intézet által védettek. Ezeket szeretnék felújítani, működőképessé és élhetővé tenni. Európai Unió támogatással fogjuk felújítani a teljes épület külső homlokzatát, de tervbe vettük azt is, hogy kiszélesítjük az épületet, és a felújított helyiségekben teremtjük meg a Szlovéniai Horvát Kultúregyesületek Szövetségének (Zveze hrvaških društev v Sloveniji) székhelyét itt, Lendván. Én vagyok ennek az országos szövetségnek is az elnöke. Itt lenne az irodám, itt lenne egy projektiroda is, és egy turisztikai és információszervezési központ is itt működne. Mindent egy közös nevet kapna: Zrínyi Központ (Center Zrinskih). Ez az elképzelésünk, és már ebben az évben szeretnénk az említett központ építési és felújítási folyamatait megvalósítani. Akik ezt lehetővé teszik számunkra és anyagiakban is támogatják, azok a következő intézmények és szervezetek: Lendva Község (Občina Lendava), Muraköz megye (Međimurska županija) és a Horvátországon Kívül Élő Horvátok Országos Hivatala (Državni urad za Hrvate izven Republike Hrvatske). Két héttel ezelőtt, 2018. február 15-én volt itt, Lendván a városházán az említett témában egy közös ülésünk is. Az említett szervezetek, intézmények résztvevői jelen voltak az ülésen és elfogadták, megerősítették ezt az elképzelést, tervet. Ez az ülés a Muraköz megye és a Muravidéki Horvát Kultúregyesület vegyesbizottsági ülése volt tulajdonképpen, és ránk vonatkozott. A Zrínyi Központ terve pedig a Muravidéki Horvát Kultúregyesület évi közgyűlésén, 2018. március 10-én lett fogadva. A Zrínyi Központ létrehozása azért szükséges, mert az egyesületünk keretében többször is szerveztünk előadásokat, könyvbemutatókat a Zrínyiekről, sőt a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központban Zrínyi-tematikában színpadi előadásokra is sor került, amelyeket mi kezdeményeztünk. A Zrínyi-téma általában programjaink fő részét képezi. Mi azt szeretnénk, ha a jövőben a Zrínyi név, amely a központunk neve lesz, összekötné a két szomszédos országot, főleg Lendva Községet és Muraköz megyét mint két szomszédos régiót, hiszen azt gondoljuk, hogy a Zrínyi dinasztia ismert történelmi család a vidékünkön, tagjai a saját korukban kettős identitással a horvát és a magyar nemzethez is tartoztak. Ezenkívül gazdag és nemes családnak bizonyultak. Kivételes hadvezérek is voltak,

191. kép: Danino Kutnjak
(Forrás: <https://www.rtvsl.si/zunanje-vsebine/priznanje-bi-hrvatom-veliko-pomenilo-saj-je-slovenija-nasa-maticna-domovina/444652>;
Letöltve: 2020. 05. 15.)

akik védték ezeket a területeket, ahol most mi élünk. De védték a kereszténységet is a Muraközben, és tágabb vonatkozásban egész Európában. Az emlékezetük Lendvára is kiterjedt. Történelmi vonatkozásban is fontos, hogy ne feledjük el a nemes nevüket és tetteiket. Tudnunk kell, hogy mit tettek a történelem során, és erre kötelességünk emlékezni.

– A Zrínyi névnek most az Európai Unióban pozitív a kicsengése, hiszen amikor éltek, a Habsburg Birodalom térségében ismert arisztokratáknak számítottak.

– Igen.

– Néhány méterrel van a Horvát Háztól a Bánffy Központ Lendván, a Fő utcán. Ha szimbolikusan tekintünk vissza arra a korra, amelyben éltek – a két arisztokrata, főnemesi család együtt is működött egymással, gróf Zrínyi Miklós költő és hadvezér Bánffy Kristóf lendvai főúrral baráti és bajtársi viszonyban volt –, akkor jogos a kérdésem, hogy el tudja-e képzelni, hogy egy állandó kiállítással emlékezzünk rájuk itt, az Önök Zrínyi Központjában?

– Mi azt szeretnénk, ha ez megvalósulhatna, természetesen lehetne egy állandó kiállítást is felállítani a Zrínyi Központban, amely Zrínyi Miklós lendvai kapcsolataira vonatkozna, konkrétan a Bánffy családra. De elmondanám azt is, hogy nemcsak az épületet szeretnék felújítani, hanem az udvart is, amely teret adna egy szabadtéri színpadnak, és valahol a kerthelyiségben elhelyeznénk a költő és hadvezér *Zrínyi Miklós mellszobrát* is, valamint egy *emléktáblát* a Fő utcai homlokzatra, amely Zrínyi Miklós lendvai kapcsolataira vonatkozna, mikor és miért járt itt Lendván. Amikor erre sor kerülne, akkor az Ön segítségére is szükségünk volna, ha ebben tanácsokat adna nekünk, és bevonjuk a kutatásainak az eredményeit, amelyek a Zrínyiek kultuszára vonatkoznak. A Zrínyi Központ belső helyiségeiben természetesen teret adnánk a Zrínyi-kultusznak is. Azt képzeltük el, hogy egy történetet mutatnák be a Zrínyiek életéből, amely akár Lendvára is vonatkozna, és amikor bejönnek a turisták, akkor lejátszunk nekik a tévé képernyőjéről. Egyfajta ismeretterjesztő animációs filmről lenne szó, amelyben egymásra találna a történettudomány és a modern számítástechnika, és promóciós anyagként is szolgálna azoknak, akik bejönnek a központunkba, hogy többet tudjanak meg a Zrínyiekről és Lendváról is. Ezt az Interreg elnevezésű európai pályázati forrásokból szeretnénk megvalósítani, hiszen egy turisztikai információs központot szeretnénk létrehozni, amely a Zrínyiek nevét viselné. Nemcsak Zrínyi neve fontos, hanem az is, amit be kell mutatni, hogy a történelem során a Zrínyi dinasztia tagjai milyen értékeket mutattak fel életükkel és munkásságukkal a térségünkben. Ahogy látja, a mostani helyiségünkben is elhelyeztük a szigetvári Zrínyi Miklós festményét, aki szintén a magyar–horvát történelem nagy személyisége, hőse volt. Mindenképpen elgondolkozunk azon, hogy milyen ikonográfiával, képekkel, szobrokkal tehetnénk hangulatossá a központunkat, és Ön is adott egy ötletet az emléktábla felállítására, amely Zrínyi Miklós és Bánffy Kristóf lendvai kapcsolataira és emlékezetére vonatkozna, hogy ezáltal is szebbé tegyük a Zrínyi Központ belső és külső helyiségeit Lendván. Nem elég viselni a Központnak a Zrínyi nevet, hanem valamit kell tenni azért, hogy ez a név fennmaradjon, ismertté váljon azok számára is, akik még nem ismerik. Tervezzük az ünnepi megnyitóprogramot, majd egy ünnepi konferenciát is

szerveznék erre az alkalomra, amikor megnyitjuk a Zrínyi Központot Lendván. Azt is el kell mondanom, hogy 2016-ban, amikor a szigetvári Zrínyi Miklós-emlékévet ünnepeltük, a Horvát Kultúregyesületek Szövetsége kezdeményezte, hogy a szigetvári Zrínyi Miklósnak Ljubljánában, a szlovén fővárosban egy mellszobrot állítsanak. Sajnos, a kezdeményezésünket háromszor utasították el, és ezt nem sikerült megvalósítanunk. Ebbe természetesen beleszólt valószínűleg az is, hogy összekötötték az aktuálpolitikai szlovén–horvát határmeghúzás kérdésével és problematikájával, habár ez nem volt konkrétan kimondva. Ljubljánában van Horvát tér is, de nem volt elegendő kedv ahhoz akkor, ott, hogy egy mellszobrot állítsunk fel a szigetvári Zrínyi Miklós halálának 400 éves évfordulója kapcsán. Mi ezt az ügyet nem adtuk fel, de az is lehetséges, hogy Ljudevit Gaj-emlékszobrot állítunk majd a Horvát térre.

– Lehetséges, sőt meg vagyok róla győződve, hogy Lendván sikerülni fog majd elhelyezni a Zrínyi Központjuk kerthelyiségében egy Zrínyi Miklós mellszobrot. Itt nem látom ennek akadályát, hiszen a Horvát Ház udvarán lenne, és teljesen autentikus térben, nem messze a Bánffyak várától, a Fő utcán.

– Amikor eligazítjuk a Horvát Ház külső területét, a kertet, akkor erre is sor kerül, hiszen már tervbe vettük, határozatot is hoztunk ez irányban. Egyébként a kertbe egy szabadtéri színpadot is tervezünk, felújítjuk a már meglévő kutat, és elhelyezzük a zöld övezetbe Zrínyi Miklós mellszobrát is. A *Zrínyi-emléktábat* pedig a Horvát Ház Fő utcai oldalára helyeznénk el, hogy többen szemügyre vehessék, akik a Fő utcán járnak. A Zrínyi Központ tulajdonképpen egy turisztikai-információs központnak is számítana, hiszen úgy volt elképzelve az Európai Unió által kiírt Interreg pályázat alapján, hogy Lendva turisztikai fejlesztését is szolgálja a programjaival és tájékoztatást is ad róla a turistáknak.

Prof. dr. Pálffy Géza

Budapest, történész, tudományos tanácsadó, a Szent Korona Kutatócsoport vezetője, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének kutatója

– Ön a Zrínyiek akadémiai kutatója, kutatásaiban szinte egész élete során kíséri ez a téma. Mégis hogyan alakult ki Önben a Zrínyiek iránti érdeklődés és a Zrínyi-kultusz?

– Pontosan nem tudom megmondani, de egyértelműen több oka van, mint minden olyan történész esetében, aki ezzel a korszakkal (a 16. és a 17. századdal) foglalkozik és a Zrínyieket is kutatja. Az egyik legkorábbi kutatási területem a törökellenes végvárrendszer történetének vizsgálata volt, és ebben mind a szigetvári hős, Zrínyi Miklós, mind a dédunoka, a költő és hadvezér, Zrínyi Miklós meghatározó szerepet játszottak. Emellett Szigetvár várához kapcsolódott az első publikációm is, így hamar eljutottam a Zrínyiekhez. S természetesen minden magyarnak, így egy történésznek is fontos szimbólumnak számít, hogy Zrínyi Miklós 1566-ban Szigetvárott hősként védte meg országát. Pontosabban szólva, megvédte mindkét országát, Magyarországot és Horvátországot is. A másik téma, amely a Zrínyiekhez vezetett, a horvátok 16. századi magyarországi betelepülése volt. Az 1990-es években egy nemzetközi projektben dolgozhattam, amikor magyarok, horvátok és osztrákok kutattuk együtt a Nyugat-Magyarországra betelepült horvátok történetét. A témában végül egy horvát–német kettős nyelvű kötetünk is megjelent. S köztudott, hogy ebben a migrációs folyamatban, azaz a gradišćanski, vagy helyesebben a nyugat-magyarországi horvátok betelepítésében a Zrínyieknek szintén kiemelkedő szerepük volt. Ennek hosszútávon is döntő jelentősége volt, hiszen a Muraköz horvátokkal való betelepítése elsősorban nekik köszönhető, sőt maguk is úgymond fölvándoroltak Horvát-Szlovónországból a Muraközbe, miközben jelentősebb tömegeket hoztak magukkal.

A harmadik mozgatórugó pedig az volt, hogy a költő és a hadvezér Zrínyi Miklós, akit én inkább neveznék politikus, katona, költő-író Zrínyi Miklósnak, a 17. századi Magyar Királyság életében meghatározó szerepet töltött be. S ha az ember ezzel a korszakkal elmélyülten foglalkozik, akkor előbb-utóbb találkozik vele, hiszen Zrínyi pályája és tevékenysége megkerülhetetlen.

A negyedik szempont pedig az, hogy a Zrínyiek a történelmi Magyarország meghatározó magyar és horvát családjai közé tartoztak, és az ország irányításában döntő szerepet játszottak. Másként szólva, ebben a korszakban a Zrínyiek szinte „kikerülhetetlenek”.

Végül hadd mondjak el Önnek még valamit, egy egészen személyes tényezőt, miért is kötődök én a Zrínyiekhez. Kanizsa mellett az 1570-es években emelték Bajcsa várát, amelynek első kapitánya Zrínyi György volt. Én ebben a várban ifjúkoromban „régészkedtem”, majd írtam is róla kedves régészcollégáimmal, Kovács Gyöngyivel

192. kép: Prof. dr. Pálffy Géza (Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/G%C3%A9za_P%C3%A1lffy; Letöltve: 2020. 05. 06.)

és Vándor Lászlóval. Az egykor Nagykanizsa határában feküdt Bajcsa vára (németül Weitschawar) ráadásul a stájer történelemnek is meghatározó helyszíne, hiszen a véghely az osztrák tartományt is védelmezte a törökökkel szemben. Sőt, Szigetvár 1566. szeptemberi eleste után hamarosan Kanizsa és Bajcsavár várai lettek a Balaton és a Mura közötti határvédelem központjai. Mint látható tehát, összességében sok-sok úton jutottam el a Zrínyiekhez.

– **Meghatározó tanulmányai jelentek meg a Zrínyiekről szóló tanulmánykötetekben, hadd említsem meg a *Zrínyiek a magyar és a horvát történelemben* című kiadványt, amely 2007-ben jelent meg. Ebben a kötetben írt egy tanulmányt a Zrínyiek szerepéről a Habsburg Monarchia nemzetek feletti arisztokráciájában és a Zrínyiek határokon átvélő kapcsolatairól. Hogyan jelenik meg a Zrínyiek identitásában az, hogy a nemzetek feletti arisztokráciához is tartoztak a saját korukban? Hogyan jelenik meg az identitásukban patriotizmusuk, vagy párhuzamban a másik ismérvvel, a nemzetek-felettségükkel és lojalitásukkal a Habsburg Monarchiához? Felmerül-e a két ismérv között valamiféle probléma és átláthatatlanság? Vagy harmonikus volt ez a párosítás Ön szerint?**

– Természetesen felmerül e tekintetben némi ellentmondásosság, hiszen a Zrínyiek speciális családnak számítanak. Egyértelműen horvát származásúak (a Šubićok voltak a felmenőik), majd úgy kapaszkodtak fel Magyarországra, hogy megmaradt egy águk (birtokokkal, alattvalókkal, érdekekkel stb.) Horvátországban is. Egyszerre voltak tehát magyarok és horvátok, egyszerre voltak a Magyar és a Horvát Királyságnak is a vezetői. 2007. évi tanulmányomban ugyanakkor már azt is próbáltam hangsúlyozni, hogy a 16. században egyúttal a Habsburg Monarchia meghatározó politikusaivá is váltak. Kicsit hasonlóan úgymond a mai helyzethez, hiszen a mai Magyarország is benne van az Európai Unióban, de már Horvátország is bekerült. Egyszerre voltak tehát több országnak állampolgárai, ha mondhatnám ilyen modern kifejezéssel. Sőt, feleségeik egy része cseh állampolgár volt, maguk pedig rokonságuknak és birtokaiknak köszönhetően többen morva állampolgárok is lettek, azaz úgymond többféle útlevéllal bírtak.

Manapság gyakran beszélünk kettős állampolgárságról. Akkoriban hármás és négyes állampolgárság is létezhetett. Ez elsősorban annak volt köszönhető, hogy a Zrínyiek egy *speciális régióban éltek*, pont abban a régióban, ahol ma Ön is lakik: a mai szlovén, magyar, horvát, osztrák határnál, és ott voltak a törzsbirtokaik a Mura vidékén, ezért már akkor is többféle identitásuk volt. Ezzel kapcsolatban a korábbi kutatással az volt a probléma, hogy amikor az irodalomtörténet-írás és a történetírás megszületett, akkor a 19. században a nemzetállamok születésének korát éltük. Most, a 21. század elején már elmondhatjuk, hogy a 19. század folyamán mindenki igyekezett magának kisajátítani a Zrínyieket. A magyarok csak magyaroknak tartották őket, a horvátok csak horvátoknak, a szlovének sok figyelmet nem fordítottak rájuk, de ezt Ön jobban tudja nálam [igen, egyetértek, habár voltak a Zrínyieknek birtokaik a mai Ljutomer és Ptuj környékén is, de nem nagy területen – Zágorec-Csuka Judit megjegyzése]. Az osztrákok viszont csupán a 19. században tartották őket az osztrák (birodalmi) patriotizmus képviselőinek, elsősorban a szigetvári Zrínyit.

Én *mindegyik országnak közös hőseként* tartom számon őket, hiszen már akkoriban is több színpadon politizáltak. A feleségek osztrák és cseh területekről származtak, így ott is megvolt a kapcsolatrendszerük, de a közép-európai Habsburg Monarchiában is otthonosan mozogtak. A szigetvári Zrínyi Miklósnak például Bécsben is volt háza. Ha összevetjük a mai helyzettel, akkor azt mondhatnánk: ez olyan volt, mintha ma Zrínyi Miklósnak Brüsszelben lenne háza. De rögtön hozzáteszem: félreértés ne essék, maga Zrínyi is arra gondolt, hogy ha Bécsben van háza, akkor megfelelő kapcsolatrendszerrel is rendelkezhet ott, amire szüksége is volt, hiszen az uralkodó itt tartotta székhelyét és központi kormány szerveit. Nem szeretném természetesen aktuálpolitikai mederbe terelni a Zrínyiek kérdését, de mégis aktuális, hiszen sokáig számos ország, *sámos nemzet igyekezett kisajátítani magának őket*. Ez sehol nem vezetett jóra, és nem is volt helyes. Ha csak arra gondolunk, hogy a költő és hadvezér tudott hat-nyolc nyelvet, amelyből hármát-négyet anyanyelvi szinten beszélt, akkor elmondhatjuk, hogy a *nyelvi identitása is sokféle* volt. S persze *sokféle volt a politikai lojalitása és a kapcsolatrendszere* is. Nyugodtan lehet tehát arról beszélni, hogy határokon átívelő volt a kapcsolati hálója.

Bízom tehát abban, hogy a Zrínyiek kutatása és kultusza is lehet határokon átívelő. Míg a 19–20. században mindenki igyekezett kisajátítani őket, most már egyszerre lehet a szigetvári Zrínyi Miklós *csáktornyai, szigetvári, lendvai, monyorókeréki hős, vagy ünnepelhetik akár a csehek is*, hiszen ifjabb fia az ő hősi halála után Csehországban nevelkedett, János cseh állampolgárként hunyta le a szemét.

– Ön szerint manapság milyen Zrínyi Miklós kultusza? Miben nyilvánul meg ez a tudomány területén, a közös tanulmánykötetek kiadásában, közös konferenciák megszervezésében, gondolok elsősorban magyar–horvát viszonylatban, ha a tudományos szférát nézem? Eljött-e a Zrínyi-kultusz ideje?

– Ha egy erősen nacionalista politikust nézek (s hát ilyenek is akadnak mindenfelé), akkor ő a kultuszt teljesen másra használja fel, mint mi, történészek. Magam azonban csak a történetírásról tudok Önnek beszélni. A történészeknél nagyon nagy az előrelépés ahhoz képest, mi volt harminc évvel ezelőtt, amikor alig léteztek komolyabb tudományos kapcsolatok, pláne nem a Zrínyiek esetében. Ám az elmúlt másfél-két évtizedben szerencsére igen nagyot változott pozitív értelemben a világ. Közös konferenciák, közös tanácskozások és publikációk jöttek létre, egymás országában jelentek meg újabb és újabb tanulmányközlések, tehát a magyarok publikálják az eredményeket horvátul, a horvátok magyarul, de még a szlovénekkal is van kapcsolat. Például dr. Andrej Hozjan a Maribori Egyetemről kifejezetten jó kapcsolatokkal bír a horvát kollégákkal, de velünk, magyarokkal is, van rálátása erre a régióra, hiszen a korabeli posta és hadiposta történetével foglalkozik, mely szintén határokon átívelő téma. Azt hiszem, hogy *eljött annak az ideje, hogy félretegyük a sérelmeket, és közösen ismerjük meg a Zrínyiek történetét*. Erre az elmúlt években nagyon sok jó példa akadt, bár néha még mindig van egymás melletti elbeszélés is, mert a horvátok nagyon kevesen olvasnak magyarul, a magyarok pedig horvátul, de azért vannak már kivételek is. Nekem például a 16–17. század magyar történelméről jelenhetett meg horvátul könyvem. És a borítón nem más, mint a szigetvári hős fia, Zrínyi György viszi Magyarország zászlaját I. Ferdinánd 1565. évi temetésén. Ráadásul Horvátországban piros, fehér, zöld színekben jelent meg e könyvem, *Povjest Mađarske: Ugarska na granici dvaju imperija (1526–1711.)* címmel.

Napjainkban tehát van már kiút, mert van igény arra, hogy a horvátok megismerjék a magyar történelmet, és ez fordítva is érvényes. Persze, ha megszólal egy nacionalista politikus, néhány perc alatt akár szét is rombolhatja a tudományos kapcsolatokat. Nekünk, tudósoknak ugyanakkor nem ezzel kell foglalkoznunk, hanem azzal, hogy az új kutatási eredményeket mind a nagyközönséggel, mind az emberekkel, mind a kutatótársakkal megismertessük. Magam optimista vagyok, mert igen sokat változott pozitív irányban a magyar–horvát kapcsolatrendszer, és ebben a Zrínyiek összekötő erejének nagyon jelentős a szerepe. A Zrínyiek kultusza tehát befolyásolhatja a tudományos kapcsolatokat, itthon és határokon túl egyaránt. Az elmúlt években készült a Zrínyiekről film is, a horvát televízió alkotása, s ebben már magyar szakértők is részt vettek, ráadásul nem is egy, hanem több. Ez arra mutat, immár túlléptünk azon, hogy kisajátítsuk a Zrínyieket. *A Zrínyi-kultuszt pozitív összekötő erőként is lehet tehát használni.*

– A Zrínyiek kultusza, tehát a szigetvári Zrínyi Miklós, valamint a dédunoka, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós, illetve az utóbbi öccse, Zrínyi Péter kultusza Ön szerint miben aktuális ma? Miben közös és esetleg miben eltérő az egyes országokban?

– A szigetvári Zrínyi Miklós napjainkban inkább magyar hős, habár annak idején őrségének mintegy fele Szigetváron horvát volt, és ténylegesen ő is legalább annyira volt horvát, mint magyar. Mi, magyarok a szigetvári Zrínyi Miklóst mint nemzeti hőst a 19–20. században egy kicsit kisajátítottuk, ám ez annyiban megérthető, hogy *ő horvátból magyar lett.* Felköltözött Magyarországra, s így sok tekintetben identitást, nyelvet és lojalitást is váltott. Röviden szólva: közelebb áll hozzánk, különösen, hogy Szigetvár ma Magyarországon fekszik. A politikus, katona és költő Zrínyi Miklós már bonyolultabb, hiszen őt horvátul „csáktornyai Zrínyi Miklósnak” (Nikola Zrinski Čakovečki) nevezik, és Csáktornya ma Horvátországban található. Ezért ő egyszerre horvát hős is a mai magyar és horvát emberek számára, miközben magyar nyelven publikált, magyarul írta a *Szigeti veszedelmet*, a hadtudományi műveit is magyarul vetette papírra, és a téli hadjáratot is Magyarországon vezette (noha Eszék ma már Horvátország része), miközben horvát–szlavón bán is volt. Testvérének, Zrínyi Péternek viszont Magyarországon napjainkban *minimális* a kultusza. Ő sokkal inkább Horvátország hőse. De ez azzal is magyarázható, hogy a két fivér már a 17. században is felosztotta a horvát–szlavón és a magyar területek igazgatását és irányítását egymás között. Nemrég egy pécsi tanítványom, Végh Ferenc a Muraközzel foglalkozva vizsgálta azt, miként osztoznak meg a testvérek az akkor még Zala vármegyéhez tartozó muraközi birtokokon is.

Összegezve tehát: mi, magyarok mind a szigetvári Zrínyi Miklóst, mind a politikus, költő és hadvezér Zrínyi Miklóst sokkal közelebb érezzük magunkhoz, Zrínyi Pétert pedig sokkal kevésbé, őt úgymond átengedtük a horvátoknak. Ő a horvát nemzeti kultúrának és történelemnek, tudománynak és irodalomnak a szimbolikus alakja, úgy, mint nálunk a téli hadjárat vezetője és kiváló eposz- és hadtudományi író, Zrínyi Miklós.

– Amikor 1919-ben visszahozták Zrínyi Péter hamvait Bécsújhelyről Zágrádba, akkor a Zágrábi Katedrálisban helyezték el, és hőssé avatták. Hogy látja ezt?

– Igen, hőssé avatták ugyanúgy, mint mi, magyarok a Rákóczi-emigráció tagjait, akiknek hamvait ezzel közel egyidejűleg szállítottuk az akkori Magyarországra (Kassára) haza. A nemzeti ébredés idején, a 19. század végén és a 20. század elején a horvátoknál egyértelműen Zrínyi Péter volt „az igazi hős”. 1866-ban Ante Starčević, horvát politikus felszólalt a horvát parlamentben (a Saborban), és azt mondta, hogy a szigetvári Zrínyi Miklós, a magyar Leonidász csak a magyaroknak volt a hőse. *Az aktuálpolitika tehát mindig befolyásolta a kultusz ápolását.* Részben ez még ma is így történik, de erről magam nem tudok beszélni, hiszen nem vagyok politikus. Erről politikusokat lenne érdemes megkérdezni, meg talán Hóvári János urat, aki közelebb áll a politikához. Én csak történészként tudok róla beszélni, miként látjuk ezt ma.

– Zrínyi Miklósnak volt egy nagy napja, a vati hadimustra 1663. szeptember 17-én. Ennek a napnak ma is kultuszteremtő ereje van azzal, hogy mindig megünneplik Vaton. Ön írt is erről egy kismonográfiát, és Külsővat község díszpolgári címet is adományozott ennek tiszteletére Önnek. Hogyan zajlik ennek a napnak a megünnepelése manapság Külsővat községben?

– Így van, 1663. szeptember 17-én volt Zrínyi Miklós nagy hadimustrája, amikor megszemlélte a Dunántúlon összegyűlt magyar nemesi felkelőket. Ezzel már korábban is foglalkozott a kutatás, sőt Kovács Sándor Iván, a híres Zrínyi-kutató kezdeményezésére az 1980-as években a Veszprém megyei Külsővaton, az iskolában állítottak egy emlékportrét, a polgármesteri ház falára 1988-ban egy emléktáblát helyeztek el, a falu közepén pedig már bő negyedszázaddal korábban felállították Zrínyi Miklós szobrát. Most is áll a szobor, s ezt minden évben ünnepélyes keretek között megszorúzzák.

Engem régóta érdekelt ez az esemény, mert veszprémi születésű vagyok, s ez volt az egyetlen Zrínyi-emlékhely Veszprém megyében. A kutatás során kiderült azonban, hogy kötődésem úgymond egy mítosz-helyhez kapcsolódik. A levéltári alap kutatások nyomán ugyanis egyértelművé vált, hogy a nevezetes hadimustra a Marcal folyónak nem a Veszprém, hanem a Vas megyei oldalán volt. Nekem kutatóként tehát cáfolnom kellett az emléktábla megállapítását, s ezt az említett kis könyvben meg is írtam. Ennek ellenére a helyiek nem sértődtek meg, sőt kiemelten ünneplik továbbra is a közeli eseményt, mert büszkéek Zrínyi Miklóstra. Valójában e tekintetben mindegy, hogy néhány száz méterrel odébb volt a szemle vagy sem. Zrínyi Miklós ugyanis kétségkívül ott volt a Marcal folyó partján 1663 szeptemberében, amikor Wesselényi Ferenc nádor helyetteseként az összegyűlt magyar csapatok főkapitánya lett. Öröm számomra, hogy a külsővatiak megértették, a hadimustra nem az ő falujuk határában volt, hanem a Marcalnak a túlpartján. Ennek ellenére mind a mai napig büszkéek az eseményre, és ápolják Zrínyi Miklós kultuszát. Tehát az új kutatási eredmény – annak ellenére, hogy módosította a valamikori tudományos megállapításokat – mégis hozzájárulhatott a kultusz további ápolásához. Az említett emléktáblát annak idején Kovács Sándor Iván irodalomtörténész állíttatta, s ő is sokat dilemmázott, hol is volt az esemény. Több tanulmányt is írt róla, de nem tudta biztosra megválaszolni a kérdést. Most, huszonöt év elteltével, újabb kutatások alapján már biztosan tudjuk, melyik napon volt, mikor, hol és hogyan történt. Azt is tudjuk, milyen tisztséget töltött be Zrínyi Miklós. Végül *Zrínyi Miklós nagy napja* címmel írtam meg a vati hadimustra történetét. A kis köny-

vecske először 2013-ban jelent meg, majd második, javított kiadásban a szigetvári hős halálának 450. és dédunokája, az első magyar tábornok kinevezése 370. évfordulója emlékére 2016-ban adta ki az MTA BTK Történettudományi Intézet és a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár. Ennek a kis könyvnek köszönhetem, hogy ennek a helynek, vagyis Külsővat Községnek díszpolgára lehetek. Azóta is baráti kapcsolatot ápolok a falu lakóival, pedig meg is sértődhetek volna, hogy jön egy fiatal történész és azt mondja, hogy odébb lehetne rakni a Zrínyi-szobrot. Szerencsére nem így történt, mert ahogy a szlovén, horvát, magyar határsávban több nemzet is ünnepelheti a Zrínyieket, Vas és Veszprém megye határán is több falu ünnepelheti Zrínyi hadimustrájának emlékét. Hogy miért volt fontos nem csak katonai szempontból a vati hadimustra? Mert ekkor itt, úgymond a világ végén, a török torkában összegyűlt a Magyar Királyság három akkori legfőbb méltósága: a nádor (Wesselényi Ferenc), az országbíró (Nádasdy Ferenc) és a horvát–szlavón bán (Zrínyi Miklós). Ma nagyon kevés falu van akár Horvátországban, akár Magyarországon, ahol egyszerre jelenik meg a köztársasági elnök, a miniszterelnök és a parlament elnöke. Ez Budapestet kivéve igen ritkán fordul elő. Kíváncsi lennék, mikor gyűlik össze Lendván, Lentiben vagy éppen Órtilonon valamelyik ország három vezetője. Ezen a kis településen, az egykori Vaton, a Marcal folyó partján, Vas és Veszprém megye határán 1663. szeptember 17-én összegyűltek, s erre méltóképpen lehet büszke minden szomszédos település. A külsővati polgármester ezt kiemelten fontosnak tartja, és ápolja a hagyományt. S ebben én történészként nagyon támogatom, hiszen ez az igazi lokálpatriotizmus mintapéldája.

– Az ünnep alkalmával koszorúznak, és a hagyományörző csoportok kulturális programot is adnak?

– Igen, így van. Minden alkalommal koszorúznak, különleges alkalmakkor pedig hagyományörzők is szerepelnek, és iskolai ünnepséget is tartanak. Tehát itt valóban eleven kultusza él Zrínyinek. 1960-ban avatták az említett szobrot, s akkor ez az általános iskola lelkes, történelemszerető igazgatójának volt köszönhető. Akkor még volt iskola a faluban, ma már sajnos nincsen. Az akkori tanácselnök pedig felkarolta a kezdeményezést. Utána a hagyományápolást segítette Kovács Sándor Iván Zrínyi-kutató, majd újabban jómagam is. *Így ennek a kis településnek a neve örökre bekerülhetett a magyar történelembe, ezért is tartják a vati hadimustrát a helyiek annyira fontosnak, hogy külön napot szerveznek a megemlékezésére.*

– Miként akart Zrínyi Miklós a nemzetek feletti arisztokrácia vagy a magyar és a horvát főrendek képviselőjeként önálló nemzeti hadsereget létrehozni, mint gyakran írják? Mi a véleménye erről Önnek?

– Én úgy gondolom, nem úgy akarta, ahogy mi, az utókor történészei próbáltuk ezt sokáig belemagyarázni, elsősorban a 19. századi elvárásainknak megfelelően. Mivel a 17. században nem volt még nemzetállam, természetesen abban a korban Zrínyi nem akarhatott nemzeti hadsereget. Mivel nem volt önálló magyar hadügy, nem akarhatott önálló magyar hadsereget sem. Azt szerette volna, hogy legyen a törökök ellen többnyire magyarokból álló, a határon jól alkalmazható haderő, amellyel aktívan fel lehet lépni a törökök ellen. Csakhogy nem volt ilyen hadsereg, s ezzel horvát–szlavón bánként és a Muraköz uraként, de egyébként a Habsburg Monarchia generálisaként is szembesült. Az tehát, amit a középiskolai tankönyvek is írnak, és még én is így tanul-

tam, hogy önálló magyar nemzeti hadsereget akart volna Zrínyi, egyszerűen nem igaz. Ezt ma már ki lehet mondani. Én történészként kimondhatom, akkor is, ha esetleg ez valamelyik politikusnak nem tetszik. De hogyan is akarhatott volna magyar nemzeti hadsereget, ha akkor még nem volt modern és önálló magyar nemzet? S ha még azt is hozzáteszem, hogy Zrínyi Miklós második felesége a bécsi „hadügy-miniszter” leánya volt, akkor ugye furcsállanánk azt, hogy egyszer valaki nemzeti hadsereget akar, másszor pedig elveszi a közép-európai „NATO főtitkár” leányát. Másként fogalmazva: akkor érthetjük meg reálisan a Zrínyieket, ha nem a 19. és 20. századi államkeretekben, hanem a korabeliekben (közép-európai Habsburg Monarchia, benne a Magyar és Horvát Királysággal) gondolkozunk.

– Igen, mint minden nehéz témához, kellő információ, megfelelő tájékoztató szükséges. Végül is a Zrínyiek szerepe és kultusza nem annyira egyszerű dolog, mint ahogy gondolnánk?

– Igen, tökéletes, amit mond, mert a Zrínyiek sok helyen mozogtak, *sok határon át és felett*. Sokféle mezőben politizáltak egykoron, így sokan küzdöttek-küzdenek értük. *Az aktuálpolitikának a kultusz és kultuszeremtés tehát mindig része*. Nekem, történésznek ugyanakkor az a feladatom, hogy horvát nyelven elmondjam a horvátoknak, hogy a Zrínyiek több színpadon politizáltak, magyar nyelven pedig ugyanezt szükséges a magyar nagyközönséggel is megismertetni. Itthon sem tetszik ez mindenkinek, félreértés ne essék. Mert nem könnyű megemészteni azt, hogy *egy magyar hős nem csak magyar*. Mivel ma nemzetállamokban élünk, nem egyszerű ezt megérteni. Ám gyakran még a mai politikusoknak is sokféle kötődésük és lojalitásuk van. A Zrínyiek idejében ez teljességgel így volt, hiszen többféle nyelvi és származási identitásuk, politikai lojalitásuk volt. Nekik is okozhatott és okozott is ez problémákat, de szerintem kevésbé, mint ma nekünk.

– A kezemben tartom a 2010-ben megjelent, már említett horvát nyelvű monográfiáját, amelynek a címe: *Povijest Mađarske: Ugarska na granici dva-ju imperija (1526–1711.) / Magyarország története. Magyarország két birodalom határán*. Milyen fogadtatásban részesült ez a könyve, hiszen tudtommal eddig ilyet még nem adtak ki horvátul.

– Igen, éppen ezért jelentettük meg. Ma Horvátországban egy diák, aki meg akar ismerkedni Zrínyi Miklós korával és Magyarország 16–17. századi történetével, eddig nem tudott kezébe venni semmi érdemlegeset. Esetleg a kezébe vette a horvát kollégák horvát nyelvű összefoglalóit erről a korszakról. De a horvát kutatók 99 százaléka nem tud magyarul, s ez a könyv éppen azért készült, hogy bemutassa az új magyar kutatási eredményeket, és elvigye ezeket a horvátokhoz. Mivel a könyv horvátországi kiadónál jelent meg, a Meridijani Kiadó adta ki, szinte minden horvát könyvtárban megtalálható. Azért örülök ennek, mert így egy kicsit hozzájárulhattam ahhoz, hogy a magyar–horvát tudományos kapcsolatokat erősítsük, és egymás ismereteit gazdagítsuk. S ebben a Zrínyieknek kiemelkedő szerepük van. Szerintem sok ilyen kiadványra lenne szükség a szomszédos országok nyelvén. De ahhoz képest, hogy harminc éve ilyenek még szinte egyáltalán nem voltak, nagy előrelépés történt ezen a téren. Könyvemet Zágrábban is bemutatták – nagy megtiszteltetés volt.

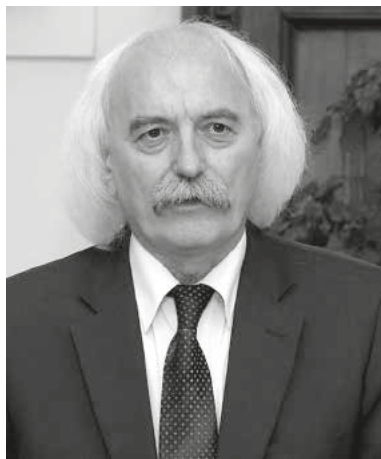
– **Mint az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének a kutatója, mit vár a jövőtől a Zrínyi-kutatások és a kultusz kutatás területén?**

– Az MTA Történettudományi Intézete a Zrínyi-kutatások területén igen jelentős szerepet töltött be, hiszen 2002-ben, a magyar–horvát államszövetség 1102. évi létrejöttének 900. évfordulója alkalmából volt Zágrábban egy nagy közös horvát–magyar konferencia, amelynek társrendezője volt. A konferencia anyaga utóbb horvátul megjelent. Néhány éve, 2014-ben pedig Magyarországon rendeztük meg ennek folytatását, egy ugyancsak közös konferenciát, horvátok és magyarok összefogásával. A tanácskozás anyaga mindkét nyelven egy kötetben 2015-ben látott napvilágot Budapesten az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Történettudományi Intézetének kiadásában, Fodor Pál főigazgatónk szerkesztésében, amelynek a címe: *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai – Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađžara*. A tudományos együttműködések területén tehát nagyon jó a kapcsolat. Talán az egyik legvirágzóbb éppen a horvátokkal.

Hogy a jövő mit hoz? – hát nehéz megmondani. Nekünk, kutatóknak egymás eredményeit kell megismertetni, s ezeket a szélesebb nagyközönséghez is eljuttatni. A magyarok ugyanis a horvátoknak is tudnak újat mondani, s természetesen ez fordítva is igaz. Például legújabb koronázás-kutatásaim szintén arra utalnak, hogy a magyar–horvát történelmet érdekes és érdemes összefüggéseiben megismerni. Az említett külsővati díszpolgári oklevélen ott van a jelenleg ismert legkorábbi Horvátország zászlajának képe, amelyet a Szent Korona Kutatócsoportom fedezett fel nemrég az ausztriai Fraknó várában. Ezt a horvát kutatás nem ismerte. E horvát zászlót magyar uralkodókoronázáson, IV. Ferdinánd ceremóniáján vitték a 17. század közepén. Ezzel azt szeretném szimbolizálni, mennyire összefügg a magyar és a horvát történelem. A legkorábbi horvát zászlót egy magyar koronázáson, 1647 nyarán egy magyar arisztokrata, Esterházy László, a híres nádor (Miklós) fia vitte. Ez a zászló is érzékletesen mutatja, mennyire összefügg Közép-Európa történelme, hiszen egy magyar koronázáson, Pozsonyban vitték, amely ma Szlovákia fővárosa (Bratislava), miközben a lobogót ma Ausztriában, Fraknó várában, a herceg Esterházy-család európai hírű kincstárában őrzik. *Közös történelmünket tehát csak akkor fogjuk objektívan megismerni, ha mi, magyarok, horvátok, szlovének, osztrákok, szlovákok, szerbek és románok együtt dolgozunk, akik annak idején is egy közös Közép-Európában éltünk.* Én ennek a szemléletnek nagy híve vagyok, ellenkező esetben ugyanis közös történelmünk nem érhető meg. *Ha viszont közös történelmünket alaposabban megismerjük, akkor a kultuszok ápolása terén is realisabb lesz a hagyományörzés.*

Dr. Fodor Pál

Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának a főigazgatója és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének az igazgatója

– A kezemben tartom *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai / Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara* című, magyar–horvát kétnyelvű monográfiát, amelyet az MTA BTK Történettudományi Intézet és a Horvát Történettudományi Intézet adott ki közösen 2015-ben. A kötet főszerkesztői Fodor Pál és Sokcević Dénes voltak. Ebben a monográfiában milyen mértékben kutatták a Zrínyi-dinasztiát, és hogyan merül fel esetleg a Zrínyi-kultusz a kutatókban, hiszen a vaskos kötet címlapján is látható a Zrínyi-testvérpár, Zrínyi Miklós gróf, a költő és a hadvezér, valamint öccse, gróf Zrínyi Péter.

193. kép: Dr. Fodor Pál (Zágoréc-Csuka Judit fényképfelvétele)

– Remélem, nem hangzik nagyképpen, ez a kötet egy tudatos tudománypolitika eredménye. Annak a tudománypolitikának, amelyet próbálunk követni azóta, hogy én lettem az igazgatója a két említett intézménynek. Úgy gondolom, hogy a magyar történelmet nem lehet abból a szűk nemzeti látószögből vizsgálni, ahogy hajlamosak vagyunk (legyen szó horvátokról, szerbekről, magyarokról vagy más Kárpát-medencei népről). Merthogy ez valamikor egységes terület volt abban az értelemben, hogy előbb a Magyar Királysághoz, utóbb pedig a Habsburg Monarchiához tartozott. A horvát–magyar államközösség több mint nyolcszáz évig állt fenn. Magyar történelemszakként nem tartottuk normális dolognak, hogy az 1945 után bekövetkezett politikai változások miatt gyakorlatilag teljesen elfelejtettük a közös nyolcszáz évet. Nem tartottuk helyesnek, hogy a 19. századi változások hatására mindazt, amit korábban vállalva csináltunk, mindegyik ország vagy nép ki akarta sajátítani magának. Így lettek egykor közös hőseink, a Zrínyiek az egyik nép szemében horvát, a másikéban pedig magyar hősök. A horvátoknál még bonyolultabb lett a dolog, mert még a Zrínyi családot is kettészédtek: Zrínyi Péterből nemzeti hőst faragtak, Zrínyi Miklóst pedig meghagyták nekünk. De, hála istennek, az utóbbi időben *őt is felfedezték* maguknak. A magam részéről úgy gondoltam, nem normális dolog, hogy elbeszélünk egymás mellett, sokszor a másik számára elfogadhatatlan dolgokat mondunk egymásnak, és nem vesszük figyelembe a másik álláspontját. Sokak számára világos volt (és már régóta ezen dolgoztak), hogy vissza kell helyezni a dolgokat a saját koruk összefüggésrendszerébe, mert akkor számos jelenség sokkal érthetőbbé válik. Az első pillanattól kezdve próbáltunk lépéseket tenni annak érdekében, hogy a valamikor szoros kapcsolatban levő népek és ezek történetírása közelebb kerüljön egymáshoz. Ehhez jó kiindulási alapot kínált, hogy egyes horvát történészek is ugyanezt gondolták, és a 2000-es évek elején megszerveztek egy nagy horvát–magyar konferenciát, amelynek

anyagát ki is adták. Sajnos mi erre sokáig nem megfelelően reagáltunk, ezért is éreztük úgy, hogy most nekünk kell lépünk. Ezért indítványoztuk 2012-ben a két horvát Történettudományi Intézet igazgatójának, hogy vegyük fel újra a kapcsolatot, és rendezzünk közös konferenciát Budapesten, amelyen újra átnézzük a közös nyolcszáz évet, annak fordulópontjait, tanulságait, hozadékait, és ezzel teremtünk olyan kiindulási alapot, amely biztosítja, hogy a jövőben egymásra jobban odafigyelve kutatjuk azokat a témákat, amelyeket nem lehet egyoldalúan kutatni. Így jött létre 2014-ben az a nagy közös konferencia a Budai Várban, a kongresszusi teremben (azóta elvesztett régi munkahelyünkön), amelyre több száz ember jött el, s amelyen a horvát és a magyar történettudomány színe-java felvonult (már akik ezekhez a témákhoz hozzá tudtak szólni). Ennek a konferenciának az anyagát gyűjtöttük össze az Ön által említett kötetbe. Kétéves kemény munkával sikerült minden magyar előadást horvát és minden horvát előadást magyar nyelvre lefordítani. A kétnyelvű kötet, mint ahogy a címe is ígéri, végigkíséri a közös korszak fordulópontjait Horvátország meghódításától kezdve egészen az első világháború utáni elválásig. A későbbi időszakot, az eltávolodás korszakát kevésbé érinti, úgyhogy erre majd vissza kell térni. Azt hiszem, mindez jó kezdet volt, mert azóta nagyon sok területen jelentősen előre tudtunk lépni. 2014. november 18–20-án Budapesten horvát kutatók részvételével nagy konferenciát rendeztünk a költő és hadvezér Zrínyi Miklósról halálának 350. évfordulóján. A konferencia igen gazdag anyagát 2017-ben adtuk ki *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról* címmel, Bene Sándor, Hausner Gábor, Padányi József és az én szerkesztésében. A kötethez én írtam előszót. Egyidejűleg a nagy előd, a szigetvári hős, Zrínyi Miklós és kora kutatása is erőteljesen fellendült, összekötve a két Zrínyit és korát. *A Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566 Emlékév* keretében a szigeti ostrom 450. évfordulója alkalmából számos konferenciát rendeztünk Magyarországon és Horvátországban egyaránt. A legnagyobbat és legjelentősebbet Pécsen és Szigetváron, amelyen a nemzetközi kutatás legjobbjai tartottak előadást a 16. századi Oszmán és Habsburg Birodalomról, a korabeli Magyarországról. Azt hiszem, jó úton haladunk afelé, hogy a korábban „elmagyarosított” és „elhorvátosított” Zrínyieket úgy lássuk, ahogy a saját korukban látták őket mások és ők magukat: hogy ezek a Zrínyiek egyszerre voltak birodalmi arisztokraták, jó magyar és horvát főurak. Ez felel meg a kor szellemének. Mindkét ország és nép elégedetten nézhet vissza erre az időszakra és ezekre a hősökre. Semmi ok arra, hogy veszekedjünk rajtuk, inkább bölcsen és okosan osztozzunk meg rajtuk.

– **Úgy gondolja, hogy a tanulmánykötetek kiadásai jó időben történtek, hiszen eljött annak az ideje, hogy a kutatók, a történészek már összeültek és konferenciáznak, rálátnak egymás kutatásaira, tudományos módszereire és a feltárt eredményekre is. Egy nyitottabb korszak elejét éljük, amely kedvez a Zrínyi-kutatásoknak is?**

– Pontosan erről van szó. Van itt még egy dolog, nem véletlenül emlegettem együtt a két Zrínyit. A szigetvári Zrínyi Miklósból voltaképpen a dédunoka csinált igazi hőst azzal, hogy nagy eposzában, a *Szigeti veszedelemben* megénekelte a tetteit. Mindez egyben egy meghatározott politikai program része volt, hiszen a saját *családi hagyományait* is ápolta, a saját családját is igyekezett magasra emelni. Az egész ugyanakkor

elválaszthatatlan a török kortól, amelyben éltek, és elválaszthatatlan attól a problematikától, amely az egész korban ott lebegett a fejük felett. Mi lesz Magyarországgal és Horvátországgal az állandóan, lopakodva terjeszkedő török hatalom árnyékában? A maga módján mindkét Zrínyi a kibontakozást kereste a nehéz helyzetben, és a dédapa követésre méltó mintát adott a dédunokának. A szigetvári Zrínyi Miklós olyan korban élt, amikor sok volt a megalkuvás, és a korabeli keresztények Magyarországon és Horvátországban meglehetősen rossz állapotban voltak: számosan kilátástalannak ítélték a török nagyhatalommal szembeni küzdelmet. És ebben a kétségbeesítő helyzetben Zrínyi életáldozatával megmutatta, hogy egyetlenegy magatartásforma lehetséges: *semmi áron sem szabad megalkudni, hanem az utolsó csepp vérig kell küzdeni és kitartani*. Zrínyinek óriási szerepe volt abban, hogy az 1560-as években kialakult az a honvédő ethosz, ami az országot százötven éven keresztül fenntartotta. A későbbi Zrínyi pedig, nemzetek feletti arisztokrataként, de ugyanakkor jó horvátként és magyarként, megpróbálta még tágabban, nagy birodalmi kontextusban értelmezni és megélni ezt a hagyatékot. Meg akarta találni az ország helyét abban a birodalmi rendszerben, amelynek megkerülhetetlensége a 17. századra teljesen nyilvánvaló lett. A 16. században még ábrándozhattak egyesek arról, hogy a magyarok visszaszerezhetik országukat a maga teljességében, de aztán kiderült, hogy a török hatalom árnyékában ez lehetetlen. A költő és hadvezér Zrínyi pontosan ismerte az *európai összefüggéseket*, azt, hogy merre tart a világ, s azt is tudta, volt rá programja, hogy miként kellene szellemileg és politikailag felépíteni, korszerűsíteni a két országot annak érdekében, hogy megtalálják méltó helyüket – ha nem is teljesen a régi fényükben, de a *pozíciójuk jelentős részét megőrizve* – az új világban, amely akkoriban bontakozott ki. Ez adja a két Zrínyi óriási jelentőségét mindkét nép számára.

– Lesz-e még következő lépés vagy lesznek-e lépések a Zrínyi-kutatások terén, hiszen megünnepelték a Zrínyi-jubileumokat, megszervezték az erre vonatkozó konferenciákat, és ki is adták a tudományos tanácskozások eredményeit kötetek formájában.

– A Zrínyi-konferencia kötete nem véletlenül lett ilyen. Jól elgondolt koncepció szerint készült. Ennek kialakításában kulcsszerepe volt Bene Sándornak, aki egyszerre képes horvát és magyar szemmel és források alapján vizsgálni a kérdést. Számba vettük, hogy a korábbi kutatások hogyan értelmezték a hadvezér Zrínyit, és milyen kutatási irányok bontakoztak ki az utóbbi időben. Számba vettük a horvát családi kontextust, a „dinasztia” származását, és hogy ez milyen szerepet játszott például Zrínyi irodalmi tevékenységében. A kötet címe (*Határok fölött*) önmagában mutatja – csúnya szóval – a paradigmaváltást: arra utaltunk vele, hogy Zrínyi messze az utóbb neki kitalált nemzetállami keretek fölötti elgondolásokkal rendelkezett, birodalmi méretekben gondolkodott, mindenféle értelemben „határátlépő” volt, aki fölényesen ismerte kora legfrissebb szellemi irányzatait és koncepcióit. A kötet tanulmányai foglalkoznak Zrínyi hadtudományi és hadvezetési munkásságával és költészetével is. Itt is az derült ki: hadtudományi elképzeléseit sem lehet Habsburg-ellenes kontextusban értelmezni. Az sem állja meg a helyét, hogy udvarellenes, „kurucos” ellenálló lett volna, mint ahogy ezt a 19. századi történetírás állította (még akkor sem, ha az udvarban valóban mellőzték). A magyar és a horvát hadügyet a legújabb európai változások

figyelembevételével próbálta megreformálni. Korszerű, minőségelvű nemzetprogrammal állt elő. Mostanra sokkal jobban látjuk, hogy miképpen állította ezen eszmék szolgálatába költészetét és egész írói tevékenységét. Ismétlem: Zrínyi rendkívüli tájékozottsággal bírt, fölényesen ismerte kora szellemi áramlatait, és az írásaiban folyamatosan reagált rájuk. Még a török problematika balkáni összefüggéseit is remekül ismerte, mélyebben, mint ahogy eddig gondoltuk volna. Úgy érzem, ez nagy előrelépés a Zrínyi-kutatásban, habár korábban is jelentek meg alapos monográfiák, tanulmánykötetek. Bene Sándor és Hausner Gábor szerkesztésében már több szép kötet látott napvilágot ezekről a kérdésekről. A hadtörténészek a Zrínyi-Újvárral kapcsolatos kérdésekben léptek előre jelentősen. Természetesen a viták is folytatódnak, például abban a kérdésben, hogy miként kell megítélni Zrínyi 1663–64. évi katonai tevékenységét. Kalandor, katonailag téves lépés volt-e a vár építése, vagy éppen ezzel mentette meg a Habsburg Birodalmat? Egyesek szerint haszontalan lépés volt, mások szerint viszont ezzel térítette el a törököket attól, hogy Bécs ellen vonuljanak, aminek beláthatatlan következményei lettek volna. Ezernyi szálon folyik tehát a múlt ezen részének újraértékelése, és ehhez járulnak hozzá az említett és további, itt nem érintett kötetek írásai is. Nagy öröm számomra, hogy az intézet ebből a munkából kutatásai-val és szervezőmunkájával derekasan kiveszi a részét.

Dr. Négyesi Lajos

Budapest, hadtörténész, hadszintérkutató, ezredes, egyetemi docens a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán, a Honvédelmi Minisztérium kegyeleti diplomáciáért felelős miniszteri biztos titkárságvezetője

– **Mikor és hogyan alakult ki Önben először a Zrínyi-kultusz, és ennek mi lett a folytatása az élete során?**

– A Zrínyi-kultusszal és Zrínyi Miklóssal úgy kerültem kapcsolatba, hogy 1992-ben kezdtem el a tanulmányaimat a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián. Ott találkoztam a Zrínyi-hagyományokkal. Elvittek bennünket Szigetvárra, és megnéztük a várat, tartottam egy előadást a szigetvári Zrínyi Miklós 1566-os várvédő tevékenységéről, és utána megkoszorúztuk a költő és hadvezér Zrínyi Miklósnak

a szobrát is. Lényegében folyamatosan éreztük azt, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián igen komoly jelentősége van a Zrínyi-hagyományoknak és a Zrínyi-kultusznak is. A magyarországi hadtudomány *első jeles képviselőjének* a hagyományait őriztük. Már akkor, a szigetvári látogatás során felvetődött bennem az a gondolat, hogy tulajdonképpen az egyetemet a költő és hadtudósról nevezték el, de mi mégis Szigetvárt látogattuk, ahol a dédapának a hagyományai élnek igazából. Olyan kettősség volt ebben a dologban. Abban az időben nem volt Magyarországon olyan *emlékhely*, amely Zrínyi Miklóshoz, a költőhöz és a hadvezérhez kötődött volna, és ez volt az oka annak, hogy a figyelem a szigetvári Zrínyi Miklóstra terelődött, a dédapára. Tudtak róla, hogy van egy Zrínyi-Újvár valahol a Mura mellett, de hosszú ideig ez határsáv volt, nem is lehetett nagyon megközelíteni. Kutatni főleg nem, mert bizonytalan volt a lokalizációja. Az akadémiának is előbb volt kapcsolata Szigetvárral és a szigetvári Várbaráti Körrel, később az egyetem Hadtörténeti Tanszékének szoros kapcsolata volt az említett egyesülettel. Én is tagja lettem a Várbaráti Körnek, tehát ez egy sokkal tágabb együttműködés volt. Az egyetem részéről is inspirálta ezt a kapcsolatot Szakály Ferenc beszédeiben, hogy el kellene indítani Zrínyi Miklós Zrínyi-újvári várának a feltárását. Papp Ferenc ezredes úr azt követően meg is kereste a helyi önkormányzatok vezetőit Murakeresztúron, Beleznán stb., jó kapcsolatokat alakított ki a polgármesterekkel, Csáktornyával is kiépítették a kapcsolatrendszeret. Elindult egy szál abba az irányba. Csikány Tamás alezredes úr a tanszékről is alakította a kapcsolatokat, de egy alkalommal nem tudott elmenni a csáktornyai koszorúzásra, és engemet küldött el. Részt vettem a koszorúzáson, beszédet mondtam, örültünk egymásnak, s megemlékeztünk Zrínyi Miklósról is. Amikor visszafele jöttünk Csáktornyáról, akkor Papp Ferenc ezredes úr beszélt nekem arról, hogy ők milyen munkákat végeznek Zrínyi-Újváron, felépítették az emlékművet, azt is elmondta, hogy jó kapcsolata van Pécsi Józseffel, Belezna polgármesterével is, és szándékában áll elkezdni Zrínyi-Újvár kutatását. Számomra is meglepő volt, hogy az akkori vezetője a Honvédelmi Minisztérium Humán Osztályának hogyan fog kutatásokat folytatni a vár területén. Én

194. kép: **Dr. Négyesi Lajos** (Forrás: <https://honvedelem.hu/cikk/konferencia-a-mohacsi-csata-hoseiert/>; Letöltve: 2020.05.06.)

ajánlottam magamat is a kutatásokra, mert hadszíntérkutató vagyok, és régóta ezzel foglalkoztam. Ő meg is ígérte, hogy kimegyünk a várhoz, és megmutatja nekem a terepet, de ezt én második, harmadik vonalba raktam akkor a terveim közé. Akkor voltak fontosabb kutatási témáim is. Aztán Hausner Gábor a Hadtörténeti Közlemények szerkesztőségében járva tájékoztatott arról, hogy hol is van ez a Zrínyi-Újvár. Aztán vele együtt kimentünk a színtérre, előtte megnéztem a szakirodalmat, a térképeket, felkészültem, majd kezdetben kétségeim voltak a vár lokalizációjával kapcsolatban. Több ábrázolása is volt a várnak, megnéztem a magaslatokat, stb., mindez arra utalt, hogy ez inkább hídfőerőd volt, mintsem vár, s én ezt az erődítményt a jelenlegi hulladéktároló környékére tudtam elképzelni. Sikerült beazonosítani a Murának az egykori medrét is, s ott van egy laposabb terület, ami alkalmas egy nagyobb erődítmény kialakítására is. Bejártuk a területet Vándor Lászlóval, felmentünk arra a helyre, ahol gyanították a vár helyét, és úgy voltam vele, hogy azt mondtam, fölmérem a helyszínt, vittem térképet is, és kiértékeltem a helyszínt, mintha ott lenne a vár. Majd bejártuk a környéket, a másik helyszínt is. Fölmértem, ami látszott a felszínen, ároknyomok, sáncok, egyéb. Még amikor eljöttünk Beleznáról, a polgármester úrnak elmondtam, hogy szerintem a vár nem ott volt, a dombtetőn, ahol sejtik, ahol az emlékmű van, mert ahhoz túl szűk ez a hely, hanem máshol. Hiszen a leírások alapján sokkal nagyobb a vár, mint amennyi hely volt ott rá. A sáncok sem azok, aminek gondolják őket, lehetséges, hogy csak ágyúsáncok, és mikor hazajöttünk, letöltöttem az adatokat, amiket gyűjtöttem a terepen, rávetítettem a térképre, és meglepő volt, hogy szépen lehozta a korabeli metszeteken megjelenő kontúrokat. Aztán korrigálnom kellett magamat, hogy tényleg fönt van a vár, de ezt csak akkor lehet bizonyítani, ha megindulnak a kutatások, és bizonyítható lesz ez ásatások alapján is. Akkor elkezdtünk tapogatózni, hogy hogyan lehetne ott kutatásokat folytatni. Az ásatásoknál a régészekre is szükség van, igazából rájuk van szükség leginkább. Ez a terület Somogy megyéhez tartozik. Vándor László foglalkozott a kutatási témával, ő a Zala Megyei Múzeumot képviselte. Nekem viszont Költő Lászlóval, a Somogy Megyei Múzeum igazgatójával egy régebbi kapcsolatomból volt, tudományos vonalon ismertük és tiszteltük is egymást. Amikor őt megkerestem ezzel a témával, akkor ő bízott bennem, és pozitív volt a hozzáállása. Vándor László egy kicsit tartózkodó volt, de végül is sikerült összehozni egy megbeszélést 2006 tavaszán, Beleznán, ahol a polgármester úr is ott volt, de a Hadtörténeti Intézet és Múzeum igazgatója, Holló József Ferenc tábornok úr is, és ott volt Vándor László is. Mi is mentünk az egyetemről, Papp Ferenc ezredes úr, Padányi József vezérőrnagy úr és jómagam. Mindenki elmondta, hogy mennyire fontos Zrínyi-Újvár, ennek a kutatása, és milyen szerepe van a magyar történelemben. Az alapkérdés az volt, hogy tudnánk-e ott kutatni. Ekkor Vándor László azt mondta, hogy feltétlenül szeretne ott kutatni, és neki ez évek óta már be van tervezve, meg hogy pályáznak erre a célra. S amikor hozzám került a szó, én elmondtam, hogy nem elég három-négy embernek kutatni, sokkal több mindenre szükség volna. Mondtam, hogy viszünk oda egyetemi hallgatókat is, de más eszközökre is szükség volna, hogy lokalizáljuk a sáncokat. Akkor nyáron elindult az első kutatótábor, kaptunk is rá 300.000 Ft-ot, és lementünk az egyetemi hallgatókkal, az iskolában laktunk. Vándor László leküldött egy régésztechnikus fiút, de jött Nováki Gyula is.

– **Olvastam a tanulmányát *Zrínyi-Újvár a helyszíni kutatások tükrében* címmel, amelyben bemutatta a kutatás eredményeit is. A tanulmánya *A Zrínyi család és Szigetvár történetéből* című tanulmánykötetben jelent meg. Hogyan összegezné az eredményeket?**

– A nyári kutatások arról szóltak volna, hogy felássuk a vár sáncait, de rengeteg földet kellett volna felásni, s valahogy nem akartak megjelenni a várt eredmények sem. Először úgy voltunk ezzel Padányi József tanár úrral együtt, hogy lemegyünk a hallgatókkal, és a régészek megmutatják, hogy hol kell ásniuk, mi meg figyeljük ezt az egész dolgot. Én már akkor foglalkoztam hadszíntérkutatással, ahogy ott lent voltunk, és nem jöttek a várt eredmények. Esténként összeültünk a hallgatókkal, és beszélgettünk, a projektorról kivetítettük a vár térképét, néztük azt, hogy minek kellene kirajzolódni az egészből. S végül is aztán arra fókuszáltunk, hogy nem a várat kellene kutatnunk, hanem az *ostromnak a nyomait*. Ott volt egy háromhetes ostrom és 50.000 török, ott ástak, lőttek stb. Próbáltuk megtalálni az ostrom nyomait. Elkezdtünk megvizsgálni déli időszakban egy szőlőterületet, nagyjából az ostromterületre esett volna. Ott előjöttek nagy mennyiségben a muskétagolyók, később puszkagolyókat, gránátrepeszeket is találtunk. Ezt rögzítettük a térképen is, és ez szépen kirajzolta a váromnak a sziluettjét és nyommintázatát. A következő két, három, négy évben a vár körüli területet vizsgáltuk át. Sikerült az ágyúállást lokalizálni, sikerült egy kitörésnek a terepszakaszát behatárolni. Ezek alapján össze tudtuk hozni a terepen talált leleteket a metszeteken ábrázolt helyszínekkel. 2009-ben vagy 2010-ben volt, amikor a régészek is rámentek a területre. Előtte még végeztettünk méréseket, talajradaros, fémkereső kutatásokat stb. Amikor a vár belsejében elkezdődtek az ásatások, akkor már volt mögöttünk három, négy év hadszíntéri kutatás. Aztán már nem volt kérdéses, hogy volt-e ott ostrom, ezt azért mondom, hogy a régészeti ásatások során, amit feltártak az első két évben, ott előkerültek bizonyos tárgyak, üres mozsárbomba, vasszögek, kályhacsempék, leégett épületeknek a darabjai. De, ha csak ezt találtuk volna, akkor ez még nem jelentené, hogy volt ott egy vár, ez nem elegendő bizonyíték. Az elsődleges cél az volt, hogy a történeti forrásokban leírt eseményeket beazonosítsuk a terepen végzett kutatásokkal, de magát az ostromot a harc nyomainak a feltárása bizonyította. Ezt hagyományos régészeti módszerekkel nem lehetett volna megtenni.

– **Aztán végül is összefogtak hadszíntérkutatók és régészek, majd jöttek a kutatási eredmények?**

– Igen, a méréseinkkel sok mindent ki tudtunk mutatni. Fel tudtuk tární a vár sáncait. Mindig hozzáadtunk valamit a kutatásokhoz, és alakultak a dolgok, a régészeti kutatások nem lettek volna elegendők a komplex feltáráshoz. (Hausner – Négyesi – Padányi 2012: 189–217)

– **Mi lenne a jövője ennek a kutatásnak? A feltárt anyagot Ön szerint hol kellene elhelyezni? Esetleg fel lehetne-e állítani egy állandó Zrínyi-gyűjteményt, és összekötni a turizmussal, a környékkel? Élővé tenni a Zrínyi-kultuszt ott, ahol keletkezett és ápolják? Mit gondol erről?**

– A várudvaron szóba kerül a kút, amit most tártak fel. Vándor László állítja, hogy ez a vár kútja, de a korabeli vázlatok nem oda jelzik a kutat. A kútból előkerültek faanyagok, amelyeknek a vizsgálata majd megmutatja, hogy milyen korból származ-

nak. Szerintem ez egy 16. századi kút, ez nem az a kút, amire gondolnak. Nem az, amiről Esterházy Pál írt. Kell lennie egy másik kútnak is a vár másik oldalán. Ez évekig tartó huzavona volt, én mindig azt állítottam, hogy a másik oldalán van a kút. Vándor László azt mondta, hogy nem így van. Most tavasszal tovább folytatjuk a kút kutatását is. Geofizikai mérésekkel, talajvizsgálással megnézzük azt a másik oldalt is. Én történész vagyok, és nekem a történeti források az elsődlegesek, abból indulok ki, nem a régészetiből. A várudvar a másik oldalon van szerintem, és a kútnak is ott kell lennie Holz térképe alapján is.

– **Még nem fejeződtek be a kutatások Zrínyi-Újvár környékén?**

– Nem, hiszen van még ott mit találnunk. A Zrínyi-hagyományokról szólva annyit, hogy több kezdeményezés volt, hogy készüljön ott egy Zrínyi-tanösvény. Elkészültek a tájékoztató táblák pályázati pénzből, elkezdtek a hadtörténeti tanösvényt kialakítani, amely összeköti Murakeresztúrt Zrínyi-Újvárral, a két objektumot, majd összekötöttük Órtilossal is. Jancsecz Lajos polgármester azt szerette volna, ha Belezna lenne a központja ennek, mert ott alakult ki a *Zrínyi-gyűjtemény*. Csak egy a baj Beleznával, hogy ez egy zsákfalú. Bejön a busz, aztán nem megy tovább. Nincsen kiépített útja a várhoz, ezért nehéz rá turizmust tervezni, csak gyalogosan lehetne bejárni a terepet. A tanösvényt is gyalogosan kell továbbjárni, és ez nehéz túrának számítana. Igazán Murakeresztúron keresztül lehetne megközelíteni a legideálisabb körülmények közt Zrínyi-Újvárat. (Padányi József – Négyesi 2018: 146–163)

– **A Zrínyi-kultuszt ott kellene ápolni, ahol keletkezett, vagyis össze kellene fogniuk Zrínyi-Újvár térségének és a települések polgármestereinek is?**

– Persze, így van. Papp Ferenc által jó kezdeményezés volt a Zrínyi-napok, fesztiválok, de önmagától ez sem működik. Ezen a téren is jól jön a segítség akár Budapestről.

– **Akkor mivel lehetne még motiválni a Zrínyi-kultusz kiteljesedését?**

– Pénzzel, ha a helyi lakosság látja a Zrínyi-értékeket, akkor lassan kialakulhatna egy olyan emlékhely, zarándokhely, mint Szigetváron. Ha ez élénkítené a helyi turizmust, ha volna gazdasági hatása, akkor biztos érdekelné az embereket. A környékbeli embereket érdekli az, hogy kimegyünk a környékükre kutatni, túrázunk, beszélgetünk velük. De ez még annyira nem inspirálja őket, hogy bármit is tegyenek ezért. Mindig fontos az ember, aki mozgatja az ügyet, pl. Gigler Ildikó, a volt jegyző, aki pályázott a polgármesterrel forrásokért, fontosnak tartotta a Zrínyi-hagyományt. Később odakerült Beleznára Kocsis Edit is, az IKSZT-be. Jött a polgármesterváltás, és megváltozott a helyzet ezen a téren is. Ember is kell, meg pénz is szükséges a Zrínyi-kultusz ápolásához.

– **A Zalai Hírlapban olvastam, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának honvéd tisztjelöltjeit évről évre leviszi Zrínyi-Újvárra, az emlékhelyre, és ott tart nekik órát, bemutatja nekik a kutatásait a helyszínen is. Miért tartja ezt fontosnak?**

– Ez már egy rendszeres program. Nem is én kezdeményeztem, hanem a Hadtörténeti Tanszék vezetője, Csikány Tamás alezredes úr. De helyi kezdeményezésre is lemegyek, és bemutatom a kutatásaimat. Ahogy már mondtam, kezdetben az akadémiai hallgatókat Szigetvárra vitték, most már ugyanolyan súllyal elmennek Zrínyi-Újvárra is, ez is bekerült a programba. Az egyetem szempontjából is egy fontos emlékhellyé vált Zrínyi-Újvár. De helyi szinten is Zrínyi-emléktúrákat szerveznek, és közösen is

bemutattuk Zrínyi-Újvárat mint erődítményt és várat is. Vannak spontán érdeklődők is, pl. Szombathelyről jött egy csoport, mert kíváncsiak voltak Zrínyi-Újvárra. Ha aktívabb *sajtóvisszhangja* lenne ennek, nem csak tudományos lapokban írnának róla, akkor az indukálhatna olyan érdeklődést, hogy többen jönnének megtekinteni. Nyilván Budapestről nem tudunk lejárni, hogy minden hétvégén csoportokat vezessünk. Szükséges volna ennek az infrastruktúráját kiépíteni, mondjuk egy egyetemet végzett fiatal történeészt alkalmazni, vagy többet is felkészíteni ilyen bejárásokra. Erre is volt kezdeményezésünk és javaslatunk is, csak ez is személyfüggő. Ha a turizmust jobban fejlesztenék Murakeresztúron, vagy a Muravidéken, jobban integrálnák, akkor Zrínyi-Újvár ennek nagyon fontos objektuma lehetne, a *Zrínyi-vár* és a hagyományok őrzése.

– A szigetvári Zrínyi Miklós, a dédapa és az unoka, a csáktornyai Zrínyi Miklós kultusza miben hasonlítható össze? Miben vannak a közös vonásaik és miben különböznek?

– Két évvel ezelőtt kért meg Padányi József tábornok úr, hogy írjak egy cikket a Zrínyi-napra, ami nem olyan, mint a többi. S akkor elengedtem a fantáziámat egy kicsit, nem maradtam a szűk tudományos mederben. Leírtam egy feltételezésemet ezzel a témával kapcsolatosan. 1566. az az évszám, amikor elindul a Zrínyi-család karrierje. 1563-ban úgy nézett ki, hogy esetleg Zrínyi Miklós nádor lesz. Rendkívül magas posztra juthat, de aztán ezt visszavetették, közben vagyonzvizsgálatot is indítottak ellene. Ha a hátságvidéken gyanúba keveredtek a várurak, akkor ennek visszhangja is volt. Ha a szigetvári Zrínyi Miklós megadta volna magát, akkor tekintélyvesztés érte volna, inkább szembenézett a hősiesség halállal. Így katonaszentté magasztosult. Példaként állították azóta mindenki elé. Az lett volna dicső dolog, ha száz év elteltével a költő és hadvezér visszaszerzi Szigetvárat, amit akkor a család elveszített. Én azt feltételezem, hogy a költő és hadvezér ugyanazt a nevet kapta, mint dédapja, a Miklós nevet, az meghatározó. Megírta az eposzát, de ezzel vége is lenne a költészetének. De neki volt egy terve, programja, szeretne volna felépíteni a *dédapja a kultuszát*, aki szintén Miklós volt, akinek a nyomába akart lépni. Utána katona lett, és elindult azon az úton, hogy hogyan lehet Szigetvárat megszerezni. Előtte fel kell számolni Kanizsát, felgyújtani az eszéki hidat, aztán visszafoglalni Kanizsát 1664-ben. És elérhető volna oda, hogy akár 1666-ban ostromolhatta volna Szigetvárat. De ez sajnos csak elképzelés. 1664-ben Zrínyi Miklósnak szembesülnie kellett azzal, hogy Zrínyi-Újvár alkalmatlan arra, hogy bázisa legyen a dél-dunántúli hadműveleteknek. A birodalomnak meg nem volt érdeke megváltoztatni a törökkel való viszonyát. Ebből az látszik egyértelműen, hogy Zrínyi-Újvár ostroma alkalmával jött el az a pont, amikor ezt belátta. Fogta magát, és elment Csáktornyára, otthagya az ostromot. Szentgotthárdra már el sem ment. Teljesen visszavonult. Ez egy törés volt az életében, mint ahogy teljesítette az eposz megírásával az irodalmi programot, utána átlépett katonának – sajnos 1664-ben belátta, hogy nem fog sikerülni neki visszaszerezni Szigetvárat.

– Zrínyi Miklósban megvolt a dédapjának a kultusza, ha nem is tudta úgy végigjárni az eltervezett programját, ahogy elképzelte, de benne mint katonában megvolt ennek az eszmeisége?

– Igen, ez éltette őt. Meghal a vaddisznókalandban. Valószínűleg nagyon erős csalódottság volt benne.

– **Fontos-e ma a Zrínyiek kultuszával foglalkozni?**

– Akkor van kultusza bárkinek ma is, ha most találnak benne értéket. Gyakorlatilag, mind a szigetvári Zrínyi Miklós, mind a költő Zrínyi Miklós munkássága szervesen összekapcsolódik. Szerintem nem lehet a kettőt egymás nélkül vizsgálni. Egyértelműen látszik a szigetvári Zrínyi Miklós példáján, hogy itt, a közös Európában szükség van arra, hogy az ember nagyon erősen kötődjön a szülőföldjéhez, a hazájához. Sokan elmentek Londonba dolgozni, de ők előbb-utóbb vissza fognak jönni, mert a honvágy erősebb az emberben. A szigetvári Zrínyi Miklós egyértelműen jelzi azt, hogy haza nélkül nem érdemes élni. Neki ott volt a vára, neki az volt a birtoka, az élete. Amikor jöttek a törökök, személyes ügye volt, hogy megvédje. Amikor nem tudta megvédeni, akkor már nem volt értelme az életének sem. A haza és az egyén élete összefüggött. Ha az embernek nem személyes értéke a hazája, akkor csak szólam az egész. Hiába mondom, hogy véd meg a hazádat, ha ezt nem érzi értékesnek. Szigetvári Zrínyi Miklós élete pont ezt példázza, hogy az embernek a hazája a legfontosabb. A költő és hadtudós Zrínyi Miklós élete egyértelműen az mutatja, hogy mennyire fontos az őseinknek a hagyománya. Azokat az értékeket, amelyeket a dédnagyapa megteremtett, tovább kell fejleszteni. Ennek érdekében egy kiváló elme mindent fel tud használni. Az irodalmat felhasználja arra, hogy felépítse a családjának a nimbuszát. *Költő és hadtudós, de kiváló gazdasági szakember volt. Muraközben egy nagyon jól működő, gazdaságilag is erős birodalmat építettek fel az öccsével, Zrínyi Péterrel együtt. Ha akkor nem lett volna háború, akkor egy multinacionális vállalkozó lehetett volna. Volt hozzá kiváló tehetsége is.*

– **Akkor megelőzte a korát?**

– A magyar és a horvát föld ilyen kiváló embereket tud teremni.

– **Akkor legyen Zrínyi Miklósnak is kultusza a mában, a mai valóságunkban?**

– Természetesen, mindenképpen érték az utókor számára az egész élete.

Dr. Papp Ferenc

Budapest, Honvédelmi Minisztérium, Társadalmi Kapcsolatokat Koordináló Főosztály, főosztályvezető, ezredes

– Ön volt a kezdeményezője az *Új-Zrínyivár Várjátékok és Kulturális Bemutató* együttműködésen alapuló programnak, amelyet Zrínyi-fesztiváloknak is elneveztek, és ezt 2007-ben magyarországi részről Belezna, Őrtilos, Murakeresztúr, Zákányfalu polgármesterei, horvátországi részről pedig Alsódomboru (Donja Dubrava), Légrad (Legrad) polgármesterei is aláírtak, de a Somogy Megyei és Zala Megyei Múzeumok főigazgatói, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora is az aláírók közt voltak. Honnét volt az ötlete erre az együttműködésre, amelynek keretében évente megnyilvánul egy megtervezett nap keretei közt a Zrínyi-kultusz Zrínyi-Újvár környékén?

– Nagy szeretettel emlékszem vissza azokra az időkre, ugyanis 1996-ban egy véletlen folytán szereztem tudomást arról, hogy egyáltalán létezik ez a bizonyos Zrínyi-Újvár. Erről előtte nem hallottam, de nagyon sokan mások sem a budapesti tisztársaim közül. Ez úgy történt, hogy 1996-ban, amikor a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia átalakult, és Nemzetvédelmi Egyetem lett belőle, az akkori rektor úr, prof. dr. Szabó Miklós altábornagy úr azt mondta nekem, illetve a vezetőknek, hogy kellene valami változás ezekben a monoton programokban az ünnepeinken, s akkor jött az ötlet, hogy mi lenne, ha meghívnánk egy civil történészt is, aki tartana nekünk egy ünnepi beszédet. Akkor hívtuk meg Szakály Ferenc professzor urat, aki nagyon érdekes előadást tartott, és a beszéde végén fölhívta a figyelmet arra, hogy létezik Belezna és Őrtilos határában egy Zrínyi-Újvár, vagy Új-Zrínyivár, amely mostoha körülmények közt van, és senki sem foglalkozik vele. Ő mondta, hogy kik is lehetnének méltóbbak rá, hogy felkarolják, mint a Nemzetvédelmi Egyetem Tiszti Kara. Erre én odafigyeltem, ha mások esetleg elfelejtették a szónoklatot követően. Az akkori főnökömmel, Böszörményi Zoltánnal együtt kitaláltuk, hogy mi valahogy kézbe vesszük ezt, és megkeressük az illetékeseket. Erre meg is kaptuk az engedélyt a rektor úrtól. Felhívtuk Pécsi Józsefet, Belezna polgármesterét. Hatalmas nagy lelkesedéssel fogadta a telefonhívásunkat, ő az, akinek ez az ötletünk régi szívügye volt. Közös indítottnak el ezt az ügyet. Elmentünk hozzá néhány hét múlva, megnéztük a helyszínt is, ott úgy mondják, hogy „dzsindzsás”, amely körülvette az akkori vár területét. Elhatároztuk, hogy bizony ebben a dologban mi tovább fogunk haladni, és megpróbálunk tenni valamit az ügy érdekében.

– A Zrínyi-újvári terepszemlét követően felvették a kapcsolatot a környékbeli polgármesterekkel?

– Így van, utána én kértem engedélyt dr. Holló József vezérőrnagytól, később altábornagytól, aki azzal bízott meg, hogy hozzak létre egy találkozókat a polgármesterekkel,

195. kép: Dr. Papp Ferenc (Forrás: <https://honvedelem.hu/cikk/adatvedelmi-tajekoztatot-tartottak/>; Letöltve: 2020. 05. 07.)

illetve rám bízta, kiket hívok meg. A találkozó meg is született, voltunk ott legalább huszonöten. Jelen voltak a helyi határőrség képviselői (ilyen még akkor létezett), a környező települések önkormányzatainak a vezetői, polgármesterek, alpolgármesterek, néhány horvát vendég is Donja Dubravából, Ladislav Kranjec és kis csapata is, ők már előzőleg létrehoztak egy kompot a Murán, és ez megalapozta a lakosság közt a barátságot is. Erre jött a mi ötletünk, majd a konferenciánk is. Ezt Holló tábornok úr vette kézbe. Ezt követően két-három alkalommal még találkoztunk, majd kaptunk meghívást Csáktornyára is. Akkor még élt dr. Zvonimir Bartolić professzor úr is, aki akkor még országgyűlési képviselő volt, Zrínyi-kutató, történész, aki fogadott bennünket. Csikány Tamás professzor, alezredes, Böszörményi Zoltán, alezredes és én mentünk ki együtt Csáktornyára. Megmutatták nekünk a csáktornyai emlékeket, a várat, de bizony akkor még a légkör eléggé fagyos volt. Úgy éreztük, vagy úgy jött le a dolog, hogy „mit akartok ti a mi Zrínyinktől?” A visszafogott hangulatból lett a mai napra egy nagyon komoly barátság.

– Végül is megtörték a jeget. Megtették az első lépéseket a csáktornyaiak felé is, de a Zrínyi-Újvár környéki polgármesterek felé is?

– Igen, így volt. Ott voltunk a vezérkarból Csáktornyán, de a horvátországi kollégák nem voltak annyira nyitottak, inkább távolságtartóak. Nem volt akkoriban ennyi mobilitás sem a két ország közt. A legnagyobb meglepetésemre Zvonimir Bartolić Kuršanecben minden évben november 18-án, Zrínyi Miklós halálának a napján megszervezte az emlékműnél a koszorúzást és az ünnepi beszédeket, és erre bennünket is meghívott. Akkor én már az egyetem vezetőit is rábeszéltem, hogy jöjjenek el velünk. Azóta ezen a megemlékezésen mindig megjelennek a magyarországi meghívott vendégek is, vagy akik elmennek, a Magyar Kultúra Lovagjai, a Zrínyi-kadétok és a Nemzetvédelmi Egyetemről is az illetékesek, valamint a Zala Megyei Rákóczi Szövetség tagjai. Ennek a megemlékezésnek Kuršanecben is megvan a *sajátos kultusza*, hiszen immár hagyományosan két nemzet tagjai vesznek részt rajta.

– 2007-ben aláírták azt a szerződést, amely a Zrínyi-Újvár Várjátékok és Kulturális Bemutatóra vonatkozik, és együttműködésen alapszik; immár nyolc település csatlakozott hozzá a magyar és a horvát oldalon, akik részt vesznek benne a Mura- és a Dráva-vidék környékén. Azóta eltelt már tíz év, közben minden alkalommal konferenciákat is tartottak, ahol rangos kutatók adták elő a legújabb kutatási eredményeiket főleg a Zrínyi-újvári feltárásokkal és a Zrínyiekkel kapcsolatosan. 2012-ben megjelent a Zrínyi-Újvár emlékezete című tanulmánykötet, amely összegzi a tudományos kutatások eredményeit. Közben sok minden megváltozott ebben az időszakban. Ön most hogyan látja ennek a projektnek a jövőjét?

– Azt meg kell említenem még, hogy ebben az ügyben nagyon sokat tettek a Somogy és Zala Megyei Múzeumok képviselői, Vándor László és Költő László urak, régészek. Az ő nevüket nem szabad elfelejtenünk ennél a témánál. Ők ott voltak, és segítettek bennünket. Lehetséges, hogy néha nem hívtuk meg őket, de ezt nekem megbocsátják. Amikor már van valaminek eredménye, akkor mindenki szereti learatni a babért. De ez nem arról szól, hanem a *közös együttműködésünkről a Zrínyi-kultusz ápolásában*. Ők a '90-es évek végén helyezték el egy kopjafát, amivel jelezték, hogy

ott állt valamikor Zrínyi-Újvár, de az sem volt biztos, hogy ott volt igazán. Amikor mi elkezdtünk kutatni, akkor már meg volt jelölve a helye Zrínyi-Újvárnak, de a földben először mi kezdtünk el ásni, és így indultak be igazán a kutatások. Puszkagolyókat és ágyúgolyókat találtunk, és megbizonyosodtunk arról is, hogy ott van a vár helye. A horvát barátaink azt gondolták, hogy a Mura túlsó oldalán van, s amikor bebizonyosodott, hogy nem, akkor ennek nemigen örültek. 2003-ban viszont közös összefogással felállítottunk a vár romjainál egy *Zrínyi-emlékművet* márványtáblával, ami most is fönt van a dombtetőn, az volt az első komoly összefogásunk ezen a téren. Kézzel kellett felhordanunk az alapanyagokat, köveket, amiből ez megépült. A motivációnk megvolt, a helyi emberek nagyon örültek az emlékműnek, és munkát is fektettek bele, hogy megépítsék. Nagyon örült Kunos Mária polgármester asszony is Örtilosról. Felépítettük azt a kis hidat is a Visszafolyó pataknál. Az ott lakó nép ezért is hálás volt, mert megint tudták ezt használni. Egy csomó olyan kedves gesztust csinált a hadsereg, illetve a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia munkatársai, amiért örökké hálásak lesznek az emberek, akik ott élnek. Nyaranta ott szerveztük meg a *Zrínyi-táborainkat* is. Akkor jött az ötlet, hogy hogyan kellene ősszel lezárni egy évet, mert nyáron volt a táborunk, de azt követően már nem történt arrafelé semmi. Nekem kultúros múltam volt, s abból is eredeztettem azt a gondolatomat, hogy mi lenne, ha elkezdenénk kivitelezni a *Zrínyi-Újvár Várjátékok és Bemutatót*? Kiderült, hogy nagyon hasznos, mivel azok a polgármesterek, akik nem is tudják, pontosan miről is szól ez, ha eljönnek, akkor megtudják, a saját bőrükön megtapasztalják. Van rá lehetőségük, hogy kommunikáljanak róla, és akkor erről többet tudnak, illetve többen akarnának ehhez a hagyományörző programhoz csatlakozni. Egymás programjait is láthatják. Ez úgy volt kitalálva, hogy egy magyar és egy horvát színhelyen valósul meg, de mivel több volt a magyar település a programban, sorrendiséget követnek. Ennek kivitelezéséhez van egy együttműködési megállapodásuk is.

– Sok mindent megtettek ennek a programnak a fellendítése érdekében, Zrínyi-fesztiválokat, konferenciákat szerveztek rá, előadásorozatokot indítottak el Nagykanizsán is. Milyen lesz mindennek a folytatása a jövőben? Ön hogyan látja a Zrínyi-kultusznak a jövőjét Zrínyi-Újvár környékén? Talán fel kellene állítani olyan emlékházat, ahova el lehetne helyezni a már feltárt leleteket egységes és állandó kiállítás keretei közt? Lehetséges, hogy innét, Budapestről kellene ezt megint elindítani?

– Ebben Önnek maximálisan igaza van, mert a kisebb települések talán nem képesek önállóan valamit létrehozni. Nagyszerű dolog történt a nyár folyamán, azt a bizonyos *Zrínyi-kutat* feltárták, amelyet előtte sok évtizeden át emlegettünk, ez megtörtént. Hát, most ezt bizony Vándor László és Költő László és csapata fel is tárta. Sajnálatos módon, most is a pénzihiány miatt nem tudták befejezni a feltárást, és újra be kellett temetni, viszont egy dolog kiderült, Cselebi Evlija világotutató följegyzéseiből tudjuk, hogy az elesett katonák holttesteit beledobálták a kútba, az igaznak bizonyult. Amit nem tudhatunk ebben a pillanatban (további kutatást igényelne), de az is valószínű, hogy a beledobált katonákat újra kivették onnét. Most viszont alig találtak benne csontmaradványokat, csupán némi emberi csontot, koponyákat, de nem teljességükben egész csontvázmaradványokat. A feltárt emberi maradványokat is emberi

módon kellene eltemetni, ez is nyilvánvaló. Én elképzelhetőnek tartanám azt, hogy ott, a helyszínen kialakulhasson egy olyan kegyeleti emlékhely, amit látogatni lehetne. Ha a *Zrínyi-kutat* egy pár éven belül sikerülne rekonstruálni, visszaépíteni, látogathatóvá tenni, látványossága lehetne ennek a várnak, hiszen döngölt földvár volt, amely cölöpökre épült, amiből semmi sem maradt meg. A rekonstruálható kút reprezentatív része lehetne a várnak. A kút látható és megjeleníthető dolog lehetne, kultuszteremtő erővel bírhatna. De ettől még távol állunk, mert előbb még el kell dönteniük a történészeknek, hogy hol legyenek a tetemek elhelyezve, egyáltalán újra eltemetve, vagy múzeumokban tárolva. Ezt még nem tudjuk, mindenesetre ennek nem szabadna porosodnia, hiszen sok ember drukolt azért, hogy megszülethessen ez az eredmény. Én azt gondolom, hogy főleg a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeumának lennének majd a közeljövőben ezzel kapcsolatosan feladatai. Lehetséges, hogy létre kellene hozni egy olyan alapítványt, amely kifejezetten a Zrínyi-Újvár feltárásával kapcsolatos célokat tűzné ki maga elé. Ennek lehetne akár határokon túli résztvevői gárdája is, akik érdekeltek a Zrínyi-kultusz ápolásában. Azt látom és örömmel tapasztalom, hogy szerencsére oda-vissza járnak a települések egymás rendezvényeire, és a csáktornyai Zrínyi-gárdisták nagyon szép öltözetben vonulnak fel és reprezentálnak, jó látványnak bizonyul, és mindig megszépítik a rendezvényeket mindkét (magyar–horvát) oldalon, ahol a Zrínyi-kultusz rendezvényeit szervezik meg. Évekkel ezelőtt én is támogattam azt a kezdeményezést, amikor létrehozták Murakeresztúron a Zrínyi Kadétok Egyesületet.

– **Önnek kulcsfontosságú szerepe van ebben a folyamatban, ahogy elkezdte kiépíteni a Zrínyi-Újvárhoz fűződő Zrínyi-hagyományok kultuszának ápolását, de ennek a folytatása is sok új ötletet és munkát vet fel a jövővel kapcsolatosan, amelyben Önre is számítanak. És az Európai Unióba kerülve új lehetőségeket kellene találni?**

– Nekem személyesen ezzel még van dolgom, most ezt gondolom. Ha máskor nem, akkor, amikor elmegyek nyugdíjba, és több szabadidőm lesz, és többet tudok ezzel a dologgal foglalkozni. De addig is mindenféleképpen újra fel kellene rázni ezt a közösséget, akár egy konferencia megszervezésével. De be lehetne mutatni a budapesti nagyközönségnek is, hogy létezik egy ilyen dolog, hiszen akkor a '90-es években mi sem tudtunk róla szinte semmit, de most sem tudják még sokan, hogy létezik Zrínyi-Újvár, és van története. Nagy hiba, hogy 2016-ban, amikor Zrínyi-emlékév volt, kihagyták a programokból ezt a régiót, terepet, hiszen többnyire a szigetvári Zrínyiről volt szó, holott ez is nagyon fontos lett volna. Talán Hóvári János tanár úr is későn kapott erről elegendő információt, hogy milyen eredményes munka folyik Zrínyi-Újvárral kapcsolatosan.

– **Lehetne egy következő emlékévként méltatni a költő és hadvezér Zrínyi Miklós értékeit, többek közt Zrínyi-Újvárnak a jelentőségére fókuszálni, jobban bemutatni, központi szerepet adni neki?**

– Mindenesetre tovább kell vinni a Zrínyi-fesztiválok őszi bemutatóit, mert ez pozitív. S erre van érdeklődés az emberekben, még akkor is, ha néha elcsépeltnek tűnik, mert hasonló programokat hoznak létre, ugyanazok a hagyományörző csoportok lépnek fel, stb., de ezen a napon együtt vagyunk és ünnepelünk, megéljük Zrínyi Miklós

kultuszát is. Az emberi kapcsolatok is javulnak és erősödnek azokban, akik ápolják a Zrínyiek kultuszát a magyar–horvát határsávban. Erre kellene egy központi szándék, hogy ez legyen jobban felkarolva. Nem valószínű, hogy egy minisztérium elegendő ehhez.

– Ha abból indulunk ki, hogy maga Zrínyi Miklós munkásságát, műveit, katonai pályafutását is több művészeti és tudományos területen kutatják, jogos a megállapítása, hogy több minisztérium ügyének kellene tekinteni e kultusz ápolását. Interdiszciplinárisan és sokkal gazdagabban, kiszélesítve az EU körülményeinek és lehetőségeinek a vonzáskörében kellene megközelíteni ezt a jövőben?

– Azt hiszem, hogy nagyon fontos lenne a Magyar Tudományos Akadémiát megcélozni, ugyanis nem biztos, hogy sokat hallottak erről a kezdeményezésünkről. De hogyha egy komoly anyag kerülne az MTA elnöke elé, amiben kezdeményezzük, hogy karolják fel tudományterületeken is ezt a dolgot, akkor lehetséges, hogy gyorsabban haladnánk előre. Ennek a kivitelezése szerintem nem elképzelhetetlen, közösen a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel kellene kivitelezni, dr. Padányi József vezérőrnagy úrral együtt, hiszen ő az MTA doktora. Ha onnét van egy akarat, és onnét indulnak el a felkérő levelek, akkor egészen más a hozzáállás. Lehet, hogy most is kitaláltunk valamit.

Prof. dr. Gadányi Károly

Szombathely, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, professor emeritus

– **Örülök, hogy Önnel beszélgethetek ebben a gyönyörű szép helyiségben, mondhatnám úgy is, Szombathely képtárában, a Fő téren, amely a témánkhoz illő. Mint tanár és mint Murakeresztúr szülöttje, díszpolgára több szinten jelen van az életében a Zrínyi-kultusz ápolása. Ez mikor alakult ki Önben, és mi lett ennek a folytatása az életében?**

– A mi generációnk háborús generáció, ezért a génjeinkben hordozzuk Zrínyi Miklós nevét. Ha akarjuk, ha nem, de inkább akarjuk és örülünk neki. Ott van. Én előbb hallottam Zrínyi Miklósról, mint Kossuthról, mert a szüleim gyakran beszéltek róla. A nagyapám, akire még emlékszem, Kossuth-nótákat énekelt, a dédapám pedig 1849-ben született Murakeresztúron. Őt nem ismertem, de Kossuth-párti volt. Valami választás alkalmával néhány hónapra be is csukták Zalaegerszegen, mert kiállt Kossuth mellett, a Habsburgok ellen. Térjünk vissza Zrínyi Miklóshoz. Az '50-es évek elején neveztek el Murakeresztúr utcáit. Az első utcanevek között volt Zrínyi Miklós neve. Örültem a névnek, ugyanakkor bánkódtam is, mert nem a mi utcánk kapta a költő és hadvezér nevét, hanem az az utca, amely közvetlenül a Murára vezetett. Logikus volt, hiszen az egykori Zrínyi-vár felé arra lehetett menni. Aztán Zrínyit meg is sirattuk. Volt valamilyen olvasmány, talán a padláson találtam. Ebben Zrínyiről írtak, és egy vaddisznó is ott volt a képen. Megjegyeztem egy mondatot a halálával kapcsolatban: „...vagy amint a hír susogta, a császári bérgyilkos”. Megsirattam, mert a gyerek hamar elsírja magát. Talán öt-hat éves lehettem, amikor ezt megéltem. A későbbiek folyamán iskolába jártam, még az úttörőcsapatom is Zrínyi Miklós nevét viselte. Kirándulásokon a madarak-fák napján mindig elmentünk a *Zrínyi-kúthoz*. Ez egy forrás volt, ahol a monda szerint Zrínyi megitta lovát, és maga is ivott, amikor Csáktornya és Kanizsa között járt. Ez a történet Murakeresztúron máig is ismert, amire mi most is büszkék vagyunk. A másik esemény pedig a családommal kapcsolatos. Murakeresztúr mellett van a Bóni-hegy, ott van a mi birtokunk is. A Bóni-hegyen szomszédjaink kotoribaiak voltak, a Latin és a Maltár család. Ezek a nevek ott még ma is léteznek. Történt, hogy édesapám a megye mellett szántott, s hát a tehének görbén mentek, és körülbelül tíz centit elszántott a kotoribai megyések földjéből (mejaši– úgy hívtuk őket). A megyésasszony szigorúan mondta horvátul édesapámnak, hogy „Péter ne csinálj ilyet, mert ezt a birtokot nekünk *Zrínyi adta*” (Tonam je Zrinski dal). Aztán elkerültem Murakeresztúrról, a szülőföldről, de nem szakadtam el tőle. Tizenöt éve ösztöndíjat alapítottam szülőfalum legjobb tanulóinak és az év alkotó pedagógusának. Ezt minden évben a Zrínyi-napon adom át. Ilyenkor Zrínyi-túrát, -versenyt, -futást is szerveznek a diákok. Dolgozatokat írnak a Zrínyi-család történetéről.

196. kép: Prof. dr. Gadányi Károlynak a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia egykori parancsnoka elismerést adott át 2003-ban a Zrínyi-hagyományok ápolásáért. 2018 februárjában horvátországi érdemrendet kapott. Az indokok közt ott volt a Zrínyi-hagyomány és -értékek ápolása is. (Zágorac-Csuka Judit fényképfelvétele)

a Zrínyi-család történetéről. Még egy emlékem van a gyermekkoromból. Kakonyán volt egy malom, mi oda hordtuk örölni a kukoricát, a rozsot, a búzát, s ott a pajtásaimmal játszottunk, sőt, fölmerészkedtünk a garatig is, amely veszélyes hely volt. Aztán a felnőttek elküldtek a *Zrínyi-vár*hoz, hogy ne lábatlankodjunk. Elmentünk oda. Nem találtunk semmit: se kardot, se ágyúkat, se fegyvereket. Az egykori *Zrínyi-vár* már csak emlékeinkben él. Zrínyi Murakeresztúron a családok tudatában, az emberekben él, mintha most is ott járna közöttünk. Az iskola konferenciákat szervez a Zrínyiek tiszteletére a tanulóknak, az onnan elszármazott diákoknak és egyetemistáknak. Amikor Szombathelyre kerültem a főiskolára, akkor ajánlottam az intézmény vezetőinek, hogy vegyük fel a Zrínyi Miklós nevet. Csak akkor ez a név már foglalt volt Budapesten. Örültem, amikor a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia egykori parancsnoka elismerést adott át számomra 2003-ban a Zrínyi-hagyományok ápolásáért. Az elismerésen látható a Zrínyiek címere, a borítólapon pedig ott van Zrínyi Miklós képe. Én a Zrínyieket tudományosan nem kutattam. Kötődésemnek azonban elment a híre. 2018 februárjában horvátországi érdemrendet kaptam. Az indokok közt ott volt a Zrínyi-hagyomány és -értékek ápolása is.

– Minden kultusz ott él, ahol megvan hozzá a megfelelő emlékezet is, és ahol ápolják, ahol értéket látnak benne, élnek vele, legyen ez Murakeresztúron vagy Csáktornyan, Donja Dubravan stb. A határsávbán erre jó példákat látok, ami a Zrínyi-kultusz megtartására vonatkozik. Mit gondol erről?

– A Zrínyi-kultusznak megvan a saját talaja. A Zrínyiek jelene később múlt lett, és szerencsénkre ezt mi meg is örököltük, de ők maguk is sokat tettek érte. Ha valakit meg akarunk örözni az emlékünkből, vagy *az érdemeit el akarjuk ismerni*, akkor *azt hagyományá kell tenni*. Át kell adni generációkon keresztül, ugyanúgy, ahogy a gyermeket meg kell tanítani beszélni, énekelni. Ez ilyen egyszerű. Számomra a Mura környéke szent hely, mert itt járt és küzdött annak idején Zrínyi Miklós.

– Sőt, erre ráépül egy tudományos szféra is, Zrínyi-Újvárat kutatók vizsgálták, régészek, múzeumigazgatók, történészek, hadtörténészek, műszaki szakemberek stb., és még kutatják továbbra is. Tanulmányköteteket adtak ki a kutatások eredményeiből, konferenciákat szerveznek a feltárt anyag népszerűsítése érdekében. Ezeket a leleteket, amelyeket feltártak a vár környékén, hova lehetne elhelyezni, milyen gyűjteménybe szervezni és reprezentálni? Lehetne-e egy kisebb Zrínyi-gyűjteményt vagy egy kisebb helytörténeti múzeumot felállítani abban a környezetben, ahol ápolják a kultuszát?

– Fontos lenne egy Zrínyi-emlékházat létrehozni. Nem az a lényeges, hogy hol, hanem, hogy legyen. Murakeresztúr központi helynek számít azon a környéken. Itt sok tennivaló van, s ha van, akkor tenni is kell. Nem csak a kutatások terén. Egy olyan gyűjteményt kellene kialakítani, ami a Zrínyiek korára vonatkozik. El lehetne helyezni másolatokat a Zrínyiek munkáiból. Én Zrínyi tisztelőjeként készíttettem egy *Zrínyi-öltözetet* és egy *Zrínyi-csizmát* is. Azokat a Zrínyi-ünnepeken viselem is. A Zrínyi-kadétoakat mindig biztatom arra, hogy a legfontosabb vezényszavakat tanulják meg magyarul és horvátul is. Ez már elindult, a korábbi és a mostani parancsnok is felkészítette őket erre. Tanácsokat adok, és ott vagyok az avatásukon is, a szablyával én érintem meg a vállukat, biztatom őket, hogy ez szép teljesítmény és elkötelezettség

is egyben. Az unokámat is szeretném odavinni, a Zrínyi-kadétok közé. Több fiatal kell az iskolából bevonni, hogy ne szakadjanak el a szülőföldjüktől. A Zrínyi-kadétság is köti a faluhoz ezeket a fiatalokat. Idővel felnőttek lesznek, és viszik tovább ezt az identitást a gyerekeikre és unokáikra is. Ez a hagyomány. Egy hagyományt könnyebb elindítani, mint megőrizni.

– Zrínyi Miklós a nemzetek feletti arisztokráciának is tagja volt a Habsburg Birodalom idején. Hogyan fogalmazódik meg Önben Zrínyi szellemi arca magyar, horvát, európai identitásával?

– Sokféle megközelítés lehetséges. Az biztos, hogy a korának kimagasló embere volt, s nem ilyen halált érdemelt volna. Ugyanúgy becsülte a horvátságot, de magyar főúr is volt. Mindkét nép elfogadja és tiszteli.

– Mindkét nemzet, a horvát és a magyar is évszázadokig külön-külön kisajátította Zrínyi Miklóst, ahogy a történelem megengedte, és amilyen a légkör volt. De a rendszerváltásokat követően, a 2000-es években valahogy megváltozott a helyzet, hiszen a horvát és a magyar tudományos szféra egymással konferenciázni kezdett, kezdtek együttműködni, kíváncsiak voltak egymás kutatási eredményeire, rá akartak látni egymás kutatási módszereire, közösen adtak ki már akadémiai szinten monográfiákat, tanulmányköteteket stb. Valami megváltozott ezen a téren. Ön hogyan látja ezt?

– A tudományos kutatások nagyon fontosak. Én biztatom a kutatókat, hogy tolerálják más kutatók nézetét is. Ellenvélemények is léteznek. A horvátok és a magyarok ma is megtalálják a Zrínyiekben a közös értékeket. Minden téren az együttműködés vezet eredményekhez.

Dr. Nemes István

Szombathely, arc-, állcsont- és szájszész, sebész szakorvos, fogszakorvos, a szombathelyi Markusovszky Kórház osztályvezető főorvosa

197: Dr. Nemes István (Zágoréc-Csuka Judit fényképfelvétele)

– **Mikor alakult ki Önben a Zrínyi-kultusz, mikor szembesült azzal, hogy Zrínyi Miklós értékes személy a magyar történelemben?**

– Zrínyi Miklóst már az általános iskolában tanították. Majd gimnáziumban is tanultunk róla irodalom- és történelemórákon. Sőt, a '70-es években nagyszerű tévéfilm készült róla, láthattuk a történetét a tévé képernyőjén. Már abban az időben figyelemmel kísértem a témát, és ismert dolog volt számomra. Amit meglepőnek tartottam, és ami elindított a kutatás útján, az az volt, hogy néhány éve teljesen véletlenül a könyvtárban megtaláltam Perjés Géza hadtörténész 1965-ben kiadott könyvét, amelynek *Zrínyi Miklós és kora* volt a címe, amiben le van írva Bethlen Miklós *Önéletírásából* az a két, három oldal, ami a kuršaneci vadászatról és Zrínyi Miklós haláláról szól, illetve akinek az arcán, nyakán talált sebeket részletezi a későbbi erdélyi kancellár. Ez rögtön szöveget ütött a fejembe, mert a sebek feltűnően pontosak, célzottak voltak, a kabátjának gallérja fölötti kis résben érte Zrínyi nyakát a halálos vágás („a torka felé ment”), ezért kétségek ébredtek bennem a vaddisznótörténettel kapcsolatban. Eleve a vaddisznó magassága miatt rendszerint az ember combját, nem pedig a nyakát, arcát sértheti meg agyarával a kan. Ugyanakkor a vadászat szereplői is azt állították, és a történetből is az derül ki, hogy magát a balesetet nem látta senki. Csak látott valaki egy vaddisznót elfutni, valaki látott egyet odafutni, de közben fölmászott a fára, ezért a balesetet nem is látta. Ezekben a beszámolómban semmiféle konkrétumot nem látok, ami igazolná a vaddisznótörténetet. Magliani nyilatkozata pedig félreértésre ad okot, mivel a gyilkosként Zrínyi által említett „disznó” embert is jelent a szó kétértelműsége miatt. Könnyen lehet, hogy Zrínyi nem is látta, vagy nem ismerte gyilkosát, azért nevezte disznónak. Ergo, Póka mellett még egy ismeretlen személynek is ott kellett lennie az erdőben.

– **Mikor kezdett úgy foglalkozni ezzel a kétellyel, mikor kezdte el kutatni Zrínyi Miklós halálának a körülményeit, amit a nyilvánosság előtt is előadott, leírt, publikált?**

– Konkrétan egy jó évet töltöttem azzal, hogy elolvastam Bethlen Miklós munkáit, és tanulmányoztuk dr. Tolvaj Balázssal együtt *Zrínyi sebeit*, összefüggésben az ember anatómiájával. Kiértékeltek a szemtanúk beszámolóit a történetről, és elemeztük a vaddisznóról szóló ismeretanyagot, bevonva professzionális vadászokat is. Bethlen Miklós *Önéletírásában* saját filozófiai elmélkedéseit is leírta, számomra becsületesnek, szavahihetőnek, vallásosnak tűnt a személyisége. Olvastam az életmódjáról, külföldi tanulmányútjairól is. Orvosként az volt számomra az érdekes, hogy az 1600-as években hogyan tudott egy Bethlen Miklós orvosként gondolkodni, milyen iskolákba járt és kik voltak a tanítómesterei? Meg lehetett találni az *Önéletírásában* azokat a pon-

tokat, amikor a leydeni egyetem orvosi fakultására járt, Franciaországban pedig szál-
lásadója volt egy orvos. Egyik tanítómesterétől, a kalandos úton Angliából, a királyi
udvarból Erdélybe került teológus és orvos, Isaacus Basiricustól is szerezhetett orvosi
ismereteket. Bethlen Miklósnak lehetett olyan orvosi ismeretanyaga, ami alapján meg
tudta ítélni azokat a sebeket, amiket Zrínyi Miklós testén látott. Bethlen Miklós maga
szállította ugyanis hintón a holttestet Csáktornyára, miközben az ölében tartotta Zrí-
nyi Miklós fejét és mellkasát, tehát közvetlenül közelről láthatta azt, ami egész életre
szóló drámai élményt jelentett számára.

– **Az orvostudomány mai módszereivel kutatni egy 17. századi balesetet
vagy gyilkosságot mennyire kihívás, hiszen Zrínyi Miklós életét, munkás-
ságát, sőt halálát is irodalomtörténetileg, történetileg, hadtörténetileg ku-
tatták, kutatják elsősorban.**

– Egyrészt újdonság lehetne az orvostudomány új módszereinek a bevonása
Zrínyi Miklós halálának a kutatásába, de ennek feltételeként régészeti-antropo-
lógiai kutatásokkal, DNS-vizsgálatokkal kellene azonosítani Zrínyi Miklós
csontvázát. Kétségtelen, hogy ez segítene, sőt már korábban meg kellett volna
csinálni. De hozzáteszem, ettől függetlenül az orvostudomány már van olyan
szinten, hogy a sebekről, vagy éppen a vérzéses shockról véleményt mondjon.
Mi leírtuk Zrínyi Miklós sebeit, halálának a körülményeit, ami 350 évvel ez-
előtt történt, szerintem ebben az esetben legalább ötvenéves elmaradás van.
Már a múlt század hatvanas éveiben születhetett volna orvosi vélemény. Orvo-
si tanulmányok készülhettek volna, akár több is, ami segíthetné a történészek
munkáját. Számomra az tűnt fel ebben a történetben, hogy egyetlenegy sem
készült, *nincs orvosi vélemény*, tanulmány, holott ismerjük a történetet, a sebek
is megvannak, és említik a források, hogy Zrínyi elvérzett. Itt nagyjából sok
mindent tudunk, habár nem minden részletet. Bene Sándor és Borián Elréd
1988-ban – *Zrínyi és a vadkan* című könyvükben – feltettek egy sebésznek két
kérdést ezzel kapcsolatosan, az erre kapott orvosi válaszok helyesek voltak
ugyan, de csak két részletre feleltek, kiragadva azokat az egész történetből, és
a sebeket sem értékelték. Összefüggéseiben sem tárgyalták az esetet, és hiány-
zott a tudományos kidolgozás is. Ezt a hiányt pótoltuk az *Orvosi Hetilapban*
2014-ben közzétett publikációnkkal. A modern orvostudomány pedig azért
segíthet, mert például CT-felvételeket is bemutattunk, melyeken jól látszik a
nyaki anatómia, a nyaki gerinc és az erek anatómiája, s hogyan helyezkednek
el a nyaki gerinc haránt irányú csontnyúlványai. Ezzel tudjuk cáfolni történés-
zeinket, akik azt állítják, hogy hátulról is el lehet valakinek vágni a „torkát”
(gégét), vagy a nyaki főverőeret és vénát. Ez nem igaz, mert ezek a csont-
nyúlványok ezt megakadályozzák. A nyaki életfontosságú képleteket bizony
előlről vagy oldalról lehet sérteni egy, a nyakra merőleges vágással a gége
magasságában, hasonlóképpen ahhoz, ahogyan az ókori Rómában végeztek a
halálra ítélt gladiátorokkal. Ezért a vaddisznó sem tud hátulról sebet ejteni a

nyaki ereken, de még késsel sem lehet ezt elvégezni, hanem csak oldalirányból vagy szemből. Ráadásul a vaddisznó először döf az agyarával, majd egy alulról felfelé irányuló rántással kiszakítja a lágyrészeket. Hátról nem képes azonban átszűrni a nyakat a gerinc csontos nyúlványain keresztül. Ennek értékeléséhez azonban anatómiai, traumatológiai, sebészeti ismeretek is szükségesek, amivel mi, orvosok rendelkezünk, ezért ezt el kellene fogadniuk a laikusoknak. Nyugodtan megkeresheti bárki ezeket a képeket az anatómiai tankönyvekben, ezt azért mondom, mert enélkül nem tudnak előbbre lépni történészeink. Kérdés, hogy akarnak-e? (Nemes – Tolvaj 2014: 2097–2104)

– Az a probléma, hogy nincsen megfelelő dialógus a Zrínyi-kutatókkal ezen a téren?

– Igen, néhány levélváltásom volt Hausner Gáborral, de ez mára megszakadt. Kértem, hogy folytassuk a dialógust, beszéljük meg, hívjanak meg előadásokra, amit vállalok, de a leveleimre már hónapok óta nem kaptam választ.

– Egyébként a horvát szakirodalomban sem talált orvosi kutatásokat Zrínyi Miklós halálával kapcsolatosan? Hajlandó volna-e esetleg horvát orvosokkal diskurálni? Hogyan látja a kutatásait ezen a téren a jövőben?

– A horvát szakirodalmat nem követtem, de a témát érintő magyar nyelvű fordításokról sem hallottam, nem tudom, létezik-e ilyen egyáltalán. Szívesen együttműködnék horvát orvos kutatókkal is, akikkel megbeszélhetném a téziseimet, mára azonban a történészek berekesztették a vitát, egyúttal el is határolódtak. Nem lehet előrelépni, mert nincsen vitapartner. Lehetséges, hogy a horvát orvosokban, történészekben nagyobb az affinitás. Állok elébe, és szívesen válaszolok minden egyes érdeklődőnek, akinek van kérdése a témában.

– Ha már hadszíntérkutatók kutatják, műszaki szakemberek Zrínyi-Újvár maradványait, akkor az orvostudomány is lehetne egy interdiszciplína ebben a kutatásban?

– Nyilván a régészek, antropológusok lennének a legmegfelelőbb kutatók, akik a csontokat is vizsgálják. Sok minden előkerülhet még a szentilonai sírokból, mert ha azonosítani lehetne Zrínyi csontvázát, az sok mindent elárulhatna a csontsérülés és az esetleges lőtt sérülés vonatkozásában. Azt tudnám még egyszer mondani, hogy pontosan el kell olvasni, mit is írt le Bethlen Miklós és a Zrínyi-udvar lelkésze, a csáktornyai Forstall Márk. Utóbbi kérdezte ki ugyanis a szemtanúkat, és a Zrínyi arcán lévő seb alapján elsősorban lövési sérülésre gyanakodott, nem pedig vaddisznótámadásra! Sajnos a nyaki sebet nem értékelték megfelelően, így ezt nem is vették igazán figyelembe. Mindenesetre megállapítható, hogy már akkor komolyan felmerült a lövési sérülés lehetősége, nem csak a vaddisznótámadás teóriája.

– Később Zrínyi Péterben is felmerült a kétely Zrínyi Miklós halálával kapcsolatban, habár erre csak utalások vannak. Mit gondol erről?

– El kell mondanom azt, hogy közvetlenül Zrínyi Miklós halálát követően többet kellett volna a holttestével foglalkozni, de akkoriban nem lehetett boncolniuk az orvosoknak, mivel ezt tiltotta a katolikus egyház. Csáktornya a Habsburg Birodalom része volt akkor, a Zrínyiek idején, ami katolikus terület volt. Ellenben a protestáns Hollandiában – ahol Bethlen Miklós tanult – már lehetett a 17. században boncolni, ezért

ott az orvostudomány jóval előrébb járt. Most hiába okoskodunk arról, hogy mit kellett volna csinálni akkor, csak a konkrét történéseket tudjuk értékelni. Zrínyi Péterben pedig élhetett a gyanú Miklós halálának hivatalos verziójával szemben, ezért kerülhetett horvát bánként a kormányellenes összeesküvők, szervezkedők táborába. Sajnos a császár kivégeztette, utána pedig nem sok dokumentum maradt fenn, ha volt is egyáltalán ezzel kapcsolatosan valamilyen irat, az később eltűnt, vagy megsemmisítették. Mindenesetre feltűnő, hogy sem Zrínyi Péter, sem Vitnyédi István, Zrínyi Miklós ügyvédje után nem maradtak fent olyan iratok, melyben leírták volna a Miklós haláláról kialakított véleményüket.

– Milyennek látja Zrínyi Miklós szellemi arcát mai szemmel nézve, és hogyan kellene kezelni a kételyeket, amelyek felmerülnek a halála kapcsán? Milyen legyen Zrínyi kultusza manapság?

– Nagyszerű magyar történelmi, irodalmi örökség Zrínyi Miklós munkássága, melyet őrizni, ápolni kell, melyre büszkék lehetünk, sőt, ez nemzeti érdekünk is. A kultusz kifejezést túlzónak érzem, de ennek eldöntése már a történészekre tartozik. Amivel mi, orvosok segíthetünk, azt a feladatot elvégeztük, tudományos alapossággal értékeltük Zrínyi Miklós halálának lehetséges okait. A tudományt hagyni kell, hogy járja a maga útját, és érzelmileg is el kellene vonatkoztatni magunkat a teóriáktól, preconcepcióktól, személyes érdekektől, presztízsszemponctoktól. Erre figyelemmel voltunk munkánk során. Nem igazán érthető, hogy a tudományos, orvosi kutatások eredményeit miért nem akarják irodalmárok, történészek elfogadni. A kultusznak is jobb lenne, sokat segítene, ha ezt a halálügyet le lehetne zárni. A vaddisznótörténetet tíz ember esetében nyolc nem hiszi el, kételkedik benne, mert valószerűtlen, meseszerű. A vaddisznó – magassága miatt – eleve csak az ember combját sértheti. Vaddisznó okozta nyaki sérülést nem találtunk az interneten, de a vadászati irodalomban sem. Statisztikai adatok szerint az utolsó 57 évben átlagosan évente 800 ezer vadászati esemény történt Magyarországon, de nyaki sérülést egyszer sem okozott vaddisznó, ergo, ez a típusú sérülés nem is létezik! Erről a Nimród vadászati szaklapban 2018 márciusában számoltunk be. Rengeteg találgatás van még mindig ezzel kapcsolatban, ami nem tesz jót Zrínyi Miklós kultuszának. Sokféle variáció, teória ismert, legalább húszféle. Olyanról is tudok, hogy Zrínyi öngyilkos lett volna. Ez azonban teljesen életszerűtlen. Vegyük azt is figyelembe, hogy Zrínyi Miklós nem akárki volt, hanem egy harcművész, kiváló katona, egy „hadisten”, aki 44 évesen is igen jó fizikai állapotban volt. Abban az évben, amikor meghalt, végigcsinálta az eszéki hadjáratot, végiglovagolta a Csáktornya, Pécs, Eszék térséget a téli hónapokban, majd egész tavasszal, nyár elején nyeregben volt, harcolt a törökkel, ostromolta Nagykanizsát. Bethlen Miklós leírta, hogy ottlétekor mindennap mentek vadászni, ez számukra a testgyakorlást, a kikapcsolódást jelentette. A vadászatnak minden csínját-bínját ismerte Zrínyi Miklós, mivel ifjúkora óta vadászott, gyakran egyedül, mégsem sérült meg egyszer sem. Persze halálakor vele volt a horvát vadász, Póka, aki bármit is csinálhatott, egy biztos, nem segített Zrínyi Miklósnak, földesurának, a horvát királynak!

– Zrínyi halálával kapcsolatos gondolatmenetünket le kellene zárni...

Igen, azzal a megjegyzéssel, hogy el kell mondani: Zrínyi Miklós *halála nem tisztázódott*, nincsenek megfogható tárgyi bizonyítékok pro és kontra, de a baleset helyett orvosilag valószínűbb a *merénylet*. Kereken lezárva a gondolatot, nem szabad kihagyni a tankönyvekből ennek a lehetőségét sem, erre mindenféleképpen fel kell hívni a figyelmet.

Marijan Varga

Alsódomboru (Donja Dubrava, Horvátország) polgármestere

– **Hogyan ápolják Donja Dubraván a Zrínyiek kultuszát, milyen programokat szerveznek ennek érdekében, és hogyan működnek közre egymással a szomszédos magyarországi falvakkal ezen a téren?**

– Ami a Zrínyi családot illeti, mi itt, Donja Dubraván és az egész Muraközben is büszkéek vagyunk rájuk. Ők voltak azok, akik a török megszállás idején harcoltak a törökök ellen, és védték ezt a területet, ahol mi is élünk. Ez a terület sosem volt a töröktől megszállva, ellentétben azokkal, amelyek a Mura másik partján terülnek el. Kanizsa is néhány évig török megszállás alatt volt. A Zrínyiek védték a *kereszténységet* is, és ezért is ápolja a kultuszukat az itt élő nép, ezt különböző megnyilvánulásokban fejtik ki. Horvátország nemzetállammá válásáig, tehát megalakulásáig a Zrínyiek *marginalizálva* voltak, ha visszatekintünk a horvát történelemre. Valahogy nem szabadott róluk beszélni, vagy áttételesen emlékezni rájuk mint hősökre. Majd ez a rendszerváltás után megváltozott. Az emberekben felelevenedett az emlékezetük, és azokon a helyeken, ahol a Zrínyieknek a múltban történetük volt, elkezdtek rájuk emlékezni. Nálunk megemlíteném Dragutin Feletar professzor urat, történészt, aki Donja Dubraváról származik, és megírta *Novi Zrin* (Zrínyi-Újvár) című művét, majd mi is kiadtunk egy történeti-földrajzi monográfiát a községünkéről, amely *Općina i župa Donja Dubrava* címmel jelent meg 2013-ban, és ebben egy fejezetet szenteltünk a Zrínyieknek, akik tulajdonosai voltak a településünknek. Több információt kaptunk a Zrínyiekről a nemzetvédő háború után, a '90-es években, amikor a háború véget ért, és több idő jutott az emlékezetükre. A 21. század első évtizedében fellendült a kultuszuknak az ügye, mondhatnám úgy is, hogy aktuálissá vált. Mi itt, a településen a Matica hrvatska és a Družba „Braća hrvatskog zmaja” (Horvát Sárkányrend) egyesülettel karöltve felállítottuk a *Novi Zrin* (Zrínyi-Újvár emlékezete) nevű *emlékművet*. Ez az emlékmű a Mura partján lett elhelyezve 2001-ben, négy km-re, a településünk határában, de maga Zrínyi-Újvár a túloldalon volt. Ott ásatásokat is folytattak Órtilos környékén, s ez a Mura bal partján van, de a mi oldalunkon voltak még hozzá tartozó épületek, lovasistállók stb. Mivel a kutatók bebizonyították a helyes lokalizációt, mi ezt is el tudjuk fogadni, habár voltak erről viták és nézeteltérések a múltban a magyar és a horvát kutatók, történészek közt. Hozzám közelebb áll az az elképzelés, amelyet a magyar kutatók képviseltek, illetve ahogy bemutatták, hogy is nézett ki ez az erődítmény. Dragutin Feletar és Zvonimir Bartolić professzorok azt állították, hogy a Zrínyi-újvári erődítmény hasonlóan volt megépítve, mint a csáktornyai vár, és csak katonai, harcászati célra szolgált. Az említett emlékműhöz el szoktuk vinni a fiatalokat, és megmutatjuk nekik az emlékművet, illetve elmondjuk Zrínyi-Újvár és Zrínyi Miklós történetét, amely egyben településünk helytörténetéhez is tartozik. Valahogy felélénkítettük a Zrínyiek emlékezetét ezáltal is, túsárat szervezünk ennek érdekében

198. kép: **Marijan Varga** (Zágoréc-Csuka Judit fényképfelvétel)

a Mura-parthoz, ahol az emlékmű megtekinthető. Valamikor működött ott egy komp is, amely összekötötte a Mura-parti településeket mindkét oldalon, ma már ez nem működőképes, de láthatóak a maradványai. Egyébként meg a Mura árvíz sújtotta részén volt, és ilyenkor, amikor megnőtt a Mura, az áradása veszélyesnek is bizonyult, sőt el is süllyedt a komp, tehát kivontuk a forgalomból. Egyébként is problematikus volt az átjárás, mert a magyar oldalon fizetős volt a szállítás, és be kellett jelenteni a rendőrségen, stb., nem vált egyértelművé a forgalom rajta. Ha nálunk a schengeni rendelkezés megszűnik, akkor megpróbáljuk a forgalmat a komp által élehetővé tenni, újra beindítjuk, és szabadabbá tesszük a határsávjunkat. Öt évvel ezelőtt benyújtottuk egy EU-s pályázatra a tervünket, amelynek alapján a Zrínyi-tanösvény szeretnénk volna megvalósítani, létrehozni, sajnos nem nyertünk. De mindezt újra megpályázzuk és tervbe vesszük, nem adtuk fel ezt a tervünket sem. Akkor nem tudták ezt kilobbizni, én viszont akkor Zágrábban dolgoztam, és nem voltam annyira jelen a település életében. A Zrínyi-ösvényt végigjárva fel kellett mutatni a terveinkben, hogy hol volt a Zrínyi-kapitányság területe. Donja Dubrava, Legrad, Donji Vidovec (magyarul Alsódomboru, Légrád, Muravid) területe volt erre kiválasztva a horvát oldalon, de a magyar oldalon is voltak bevonva települések. Ez egy közös tervünk volt, bilaterális összefogással lehetett volna igazán megvalósítani. Légrád volt ennek a kapitányságnak a központja, viszont 1712-ben a Dráva megváltoztatta a folyását, és Légrád a folyó másik oldalára került, megváltozott a lokalizációja. Légrádból indult volna a tanösvény, ahol valamikor a kapitányság székhelye volt, majd ment volna Donja Dubravára, ahol szintén volt a Zrínyieknek valamilyen állomása, ahol a lovak pihentek, ettek valamikor, azt követően pedig Donji Vidovecre folytatódott volna az út, ahol a Zrínyieknek volt egy kis hétvégi kúriájuk. A Zrínyiek vitézei fogadalmakat is tettek, egyfajta vitézavatást tartottak, vagy a vitézi fogadalmukat erősítették meg, ez egy kiszemelt mezősi helyszínen volt. Itt zajlottak ezek a rituálék is. Ezt a projektet most újra Donja Dubrava és Legrad, valamint Donji Vidovec fogják megpályázni. Ez most egy történelmi-természetvédelmi útszakasz lesz, és épül rá egy EU-s információs központ is. Az útszakaszon pannókat helyezünk el, amelyek tájékoztatják a turistákat az érintett települések kulturális és történelmi értékeiről is. Donja Dubrán a központban, a parkunkban van Zrínyi Miklós mellszobra, és a Mura-parton pedig a *Novi Zrin-* (Zrínyi-Újvár-) *emlékmű*. Van mit látni a Zrínyi kultusz területén. Ezt a projektet az EU Interreg, határ menti együttműködésen alapuló pályázat alapján szeretnénk megvalósítani. Ebben részt vesz Murakeresztúr település is. Ha nyerünk, akkor ezt 18 hónap alatt ki kell építenünk, létre kell hoznunk. Tehát, ez az álmunk két év múlva meg is valósulhatna, mondjuk, 2020-ra. De addigra majd a schengeni övezet is megszűnik. Ha a hivatalos úton megyünk itt a határsávjában, akkor 80 km távolságot kell megtennünk ahhoz, hogy átkeljünk a Murán. Ha megvalósul a Zrínyi-tanösvényen vezető útszakaszunk kiépítése, akkor ez lecsökken a felére, mondjuk, s akkor közvetlenül itt a komppal is átmehetünk a Murán, és nem kell megkerülni a térséget. Ez a projekt ilyen szempontból is fontos volna, hiszen a *Zrínyiek összekötnek bennünket a Murán*, úgy mint régen, amikor a légrádi kapitányságuk is kiterjedt a szélesebb régióra, hiszen a horvát és a magyar területeket is magába foglalta. Ezt újra aktuálissá tehetjük, *revitalizálhatjuk*. A Zrínyi-kultuszt szerintem ezzel a tanösvénnyel és a rá épülő kulturális

programokkal, hagyományos Zrínyi-fesztiválokkal méltóképpen képviselhetnénk a településünkön azzal, hogy másokkal is összefogunk a Mura mindkét oldalán.

– Ön a Csáktornyai Zrínyi Gárda alapító tagja. Ez a tisztség milyen szinten fontos Önnek és mennyire függ össze a Zrínyi-kultusz ápolásával az életében?

– Én tényleg alapító tagja voltam a Csáktornyai Zrínyi Gárdának, a tagsági könyvecskémben a 14. számmal jelöltek, tehát a legelsőik közt voltam, akik ezt az egyesületet megalapították és ápolják a Zrínyiek kultuszát. Most már nem vagyok aktív tag, de jelen vagyok az egyesület életében, kaptam tőlük elismerést is a munkásságomért. A Zrínyi Miklós Katonai Akadémiára is én vittem a Zrínyi-gárdistákat Budapestre, és alakítottam ki velük a kapcsolatot még akkor, amikor a Muraközi Rendőrség vezetője voltam, és fennhatóságom volt a határvédelem területén is, a határ menti incidensekkel foglalkozó bizottság elnöke is voltam. Akadtak problémák a határsávban, és annak intézését meg kellett beszélni a magyar illetékes szervekkel is. Innét a kapcsolat Magyarországgal. Így a katonasággal is kapcsolatba kerültem, és együttműködtünk velük több szinten, ebbe bevontam a Zrínyi Gárdát is. Ők is eljöttek hozzánk, ismerkedtünk stb., majd elkezdték szervezni a *Zrínyi-Újvár Várjátékok és Kulturális Bemutatókat*. Kezdetben négy település működött benne közre, ma már, ha jól tudom, kilenc együttműködésén alapszik. *A civil alapon, egyesületi szinten működő, Csáktornyai Zrínyi Gárda tette a legtöbbet a Zrínyi-kultusz terjesztésében, megélésében nemcsak a Muraközben, hanem egész Horvátország-szerte, de a határokon túl is.* Ha a Matica hrvatska tevékenységét nézem, amely könyveket ad ki, és ezzel prezentálja, mondjuk a Zrínyiek kultuszát, akkor a Zrínyi Gárda sokkal reprezentatívabb, mert kimegy az emberek közé, és vizuálisán is képviseli a Zrínyiek ügyét. A gárda tagjainak is sokféle beosztása van. Az embertömeg megismeri őket, akikkel találkoznak, míg a könyvek által nem. *Népszerűsítő* jellegük van. Mondjuk, szeptemberben kimennek zászlókkal a kezükben a Zrínyi-újvári emlékmű elé, és ott képviselik az Zrínyieket, ezt látja a lakosság és azonosul velük. Ez számukra munka, áldozatot is hoznak a kultuszteremtésben.

– A kultusz ott létezik, ahol ápolják azt. A Zrínyi Gárdának Ön szerint mi a célkitűzése, küldetése?

– Szerintem az, hogy felelevenítsék a Zrínyiekre való *emlékezést*, ez a fő céljuk, hogy ráirányítsák a figyelmet az értékeikre, hogy ezek ne vesszenek el. Mivel régóta működnek, van nevük. De pl. Murakeresztúron, hasonló célkitűzésekkel alapították meg az általános iskolában a Zrínyi-kadétok szervezetét. A mi gárdánk segítette őket létrehozni, anyagiakban is támogatta, de szellemiségükben is. Sajnos azt is el kell hogy mondjam, hogy a Muraközben nem annyira irányítják a Zrínyiekre a figyelmet, mint ahogy kellene, pl. van egy hidunk a Murán, ami az autótunkat összeköti Magyarországgal Letenye–Goričani térségében, és magyar részről *Zrínyi Miklós hídjának*, míg a horvát oldalon a Tenger hídjának nevezik. Maradjunk a realitás talaján! Magyarországon a katonai akadémia Zrínyi Miklós nevét viselte, és ezt fontos dolognak tartom. Mégis ezt a nevet választották, és kiálltak Zrínyi Miklós értékei mellett. Zrínyi Miklósnak megmaradtak a művei, ebből is lehet művelődni és felhasználni napjainkban. Megemlíthetném a téli hadjáratát is 1664-ben, amikor a hideg tél ellenére – mínusz 20 fokban – is győzelmet aratott. Erre mindenképpen emlékezni szükséges, sőt fel kellene nézni rá, ismerni kellene a hadvezér értékeit, hiszen emberfeletti erővel küzdött a túlerővel szemben.

– **A Zrínyi Miklós kettős identitással rendelkezett öccsével együtt, de akkor, a 17. században ez nem volt különösen fontos dolog, majd az évszázadok során ezt mind változott, a kommunizmus idején nem beszéltek róla, mert arisztokraták voltak, stb. Most az európai unió térségében mégis aktuálisvá válhat a többféle kötődésük, identitásuk. Mi a véleménye erről?**

– Igen, most más időket élünk. Lehetséges, hogy nem vagyunk eléggé tájékozottak a Zrínyiekről. Sok mindent a helyére kellene tenni akár a közelmúltból is, hiszen most volt a horvátországi háború (domovinski rat), és el kell döntenünk azt, hogy kire akarunk emlékezni. Azokra, akik elhunytak, vagy akik élnek mint hősök? Ez is egy kényes kérdés. Hétköznapi nyelvre lefordítva, akik hőssé váltak a háborúban, most követelik ezért a jó nyugdíjat, s meg is kapják, egyszerre sok lett a hős... Közben elfeledjük azokat, akik elveszítették az életüket. Hasonló a helyzet a Zrínyiekkel kapcsolatosan is. A dolog egyszerű, ha ápolni akarjuk a Zrínyiek kultuszát, akik kitűnő hadvezérek voltak, harcoltak a nemzetükért, a hazáért, akkor most a kultuszuk ápolására is kellene áldozatokat hozni, vagy konkrétan: anyagiakban is támogatni a határsávban immár hagyományossá vált Zrínyi-fesztiválokat és kulturális rendezvényeket akár Alsódomborún, vagy Légrádon, és azokat a községeket ebben támogatni. Logikus a következőtetésem. Az EU-s projekteket is ezért pályázzuk meg, hogy a Zrínyi-tanösvényt látogassák a fiatalok, akik érdeklődnek a Zrínyi-emlékhelyek iránt, szórakozva, de mégis hasznos információkat kaphatnak a történelmünkről és a Zrínyiek kultuszáról is. Ez is hasznos pedagógiai célkitűzés. Ebben gondolkozunk.

– **Mit gondol a Zrínyi Központ létrehozásáról Lendván, a Horvát Házban?**

– A Zrínyieket mi úgy éljük meg, hogy összekötötték az itt élő népeket és hirdették a kereszténységet. A magyar, horvát, osztrák népeket úgymond a kereszt alatt kötötték össze, vagyis a *keresztény eszmék* által, azzal, hogy egységesen *kiűzzék az ellenséget, a törököket* ebből a térségből. Ez volt a céljuk akkor, a 17. században. Muraköz megye segíti a Lendván és a Muravidéken élő horvátokat, hogy megőrizzék az identitásukat. Külön *bizottságot* is létrehoztunk ennek érdekében, amelynek keretében az említett együttműködéssel foglalkozunk. Ez a bizottságunk a Mura bal oldalán élő magyarországi horvát nemzetiséggel is foglalkozik, és segíti őket. Ennek a bizottságnak immár kilencedik éve vagyok az elnöke, és a bizottság tagságát is kiszélesítettük. 10 vagy 20 ezer kunával segítjük a horvát nemzetiség helyzetét, akikkel együttműködünk muraközi szinten is, testvértelepülési viszonyban vagyunk számos horvát nemzetiségi településsel Magyarországon. Ezt a támogatást többnyire kulturális, történelmi, sport és egyéb programokra, megemlékezésekre használják fel. Persze, az emberek az aktuálpolitikával is összeköthetik a nemzetiségek és a határ mentén élők helyzetét, de azon fölül is emelkedhetnek. Tudomást kell venni arról is, hogy vannak problémák, lásd Ivo Sanadernek a Mol-ügye Magyarországon, vagy a Ljubljana Bank-ügye Horvátországban, viszont ezek nem gátolhatják meg a jó szomszédi és baráti kapcsolatokat. Ha együtt tudunk dolgozni és működni, akkor a felmerülő problémákat is meg tudjuk majd oldani. De sosem szabad alpári dolgokon megakadni, mert esetleg olyanok is felmerülhetnek. Magasabb szinten kell gondolkodnunk, mert a nemzetek azon a szinten maradhatnak meg, ha fölvilágosultan viszonyulnak a közös dolgainkhoz. Én elmegyek, és megnézem Szlovénia és Magyarország szépségeit is, fürdök a ptuji

és a zalakarosi gyógyfürdőben is a feleséggel. Társalgunk a szlovénekkal és a magyarokkal is.

– **Mit gondol a Zrínyiek univerzalitásáról? Az Alsódomborúról szóló monográfiájukban egy fejezetben említették a történelmi szerepüket, történetüket mint a történelmük vezéralakjait ebben a régióban, a Muraközben, hiszen Zala és Somogy vármegyékben voltak birtokaik, azokat is védték.**

– Őket úgy tudom elképzelni, hogy harcoltak a megmaradásért, a népükért a törökök ellen, és védték a mi területeinket, ahol most mi élünk. *Céljuk volt megvédeni a hazájukat, a nemzetüket.* Ma is szükségünk van az Európai Unióban a hazaszeretetre, a nemzet értékeinek megőrzésére. Most is jelen vannak a migránsok az Európai Unió területén, én ellenzem a letelepítésüket. Ha a Zrínyiek élnének, azt mondanák, hogy nincs szükségük arra, hogy mások kényszerítsék ránk a saját kultúrájukat, vallásukat, dzsámijukat stb. A Zrínyiek idején a törökökkel vívtak ilyen harcot, nekünk most a migránsokkal kell szembenéznünk, hogy megvédjük a saját kultúránkat, hazánkat. Harcolnunk kell, hogy megvédjük magunkat, hogy ne adjuk fel a kultúránkat, a hazánkat, az identitásunkat – ez ma is aktuális feladatunk.

– **A Zrínyiek a nemzetfelletti Habsburg Birodalom elitjéhez is tartoztak. Milyen Önnek erre a rálátása?**

– Igen, így van, de nem származtak vérvonalukban a Habsburg-családból. Lásd a mai politikai helyzetet, ha Orbán Viktor német eredetű családból származna, egészen más volna a helyzete. De ő magyar. A Zrínyiek is elsősorban horvátok és magyarok voltak, aztán a Habsburg-elit tagjai. Tudták róluk, honnét jönnek, hova tartoznak elsősorban. A sorrendiség mindenképpen fontos és meghatározó volt a Zrínyiek identitásában.

– **A Zrínyiekről mikor hallott először az életében, és ez hogyan alakult ki, bővült róluk a tudása az élete folyamán?**

– Először az általános iskolában hallottam róluk, s azt követően is olvastam róluk könyvekben, tanultam róluk a történelem- és a földrajzórán is. Prof. Dragutin Feletar Légrádról írt könyve is hatott rám, 1971-ben ír a Zrínyiek kultuszáról is az említett monográfiájában. Ebből a monográfiából tanultam meg azokat a fontos dátumokat, adatokat, amelyek a Zrínyi családra vonatkoztak, és ez számomra jó tájékozódásnak is számított. Később a gimnáziumban és az egyetemen ezt a megszerzett tudásomat bővítettem tovább a Zrínyiekről. Mi, akik Légrádon élünk, büszkék vagyunk a Zrínyiekre, mivel ők hozzájárultak Légrád kiépítéséhez, majd gazdaságilag és katonailag is fejlesztették és meg is védték a törököktől Légrádot. Ha nem lettek volna a Zrínyiek, akkor Légrád sem lenne ma az, ami. Általuk fejlődött a kereskedelem a vidékünkön, hidakat építettek, és megindult a forgalom, ami összekötött bennünket a szomszédokkal és a tágabb térségekkel, országokkal. Valójában ez ma nem így tűnik, mert nagy változások történtek a megelőző évszázadokban itt a határsávban, a Zrínyiek hanyatlása után lezárták a határokat, bizonyos katonai és egyéb épületek is megsemmisültek, stb., és ebből kifolyólag megváltozott a településünk arculata is.

Mr. sc. Ivan Sabolić

Légrád (Legrad, Horvátország) polgármestere, politológus

– Hogyan reprezentálják itt, Légradon a Zrínyiek kultuszát?

– Légradon főleg a rendszerváltást követően, a háború befejezése után kezdtek el a Zrínyekre emlékezni. Azt megelőzően még a kommunizmus idején úgy tekintettek rájuk, mint valamiféle nacionalista családra, akikről nem lehetett nagyon beszélni, de megemlékezni sem. Bizonyos szinten mégis kutatták azok a kutatók, akiket a „másképp gondolkozók” jelzővel bélyegeztek meg. Légradon egy utcát neveztek el Zrínyi Péterről, majd elkezdtek együttműködni a magyarországi településekkel. Ezek elsősorban a Zrínyi-fesztiválokra terjedtek ki, amelyek kulturális jellegűek voltak, és a *Zrínyi család emlékezetét* erősítették. Ennek keretében rendezték meg a *Zrínyi-konferenciákat* is, amelyek a Zrínyi-újvári kutatások eredményeit tarták fel, vagy tematikusan azokra fókuszáltak. Itt kerültek bemutatásra azok az újdonságok, amelyeket a kutatók a Zrínyiekkel kapcsolatosan kutattak és tártak fel. Légrad Alsódomboru településsel együtt állított fel egy közös emlékművet Zrínyi-Újvár (Novi Zrin) emlékezetére, ezt Muraköz megye is támogatja. Kataszterileg ez az emlékmű Légrad területéhez tartozik.

– Ehhez az emlékműhöz évente járnak és megemlékeznek?

– Nem, külön megemlékezéseket, jubiláris ünnepeket itt nem tartunk. Mi szeretnénk a Zrínyieknek önerőből felállítani egy emlékművet, amelyet elsősorban Koprivnica (Kapronca) megye segítségével valósítanánk meg. Valamelyik híres személynek szánánk a Zrínyi dinasztiából. Lehetséges, hogy Zrínyi Györgynek, akinek itt voltak birtokai Légradon, és itt állította fel az első protestáns vallású egyházkerületet is. De az is lehetséges, hogy Zrínyi Péternek állítunk emlékművet, aki Légrad kapitánya volt. Még nem döntöttük el, csak tervezzük. Mivel Zrínyi Miklósnak számos emlékműve van a Muraközben, mi inkább Zrínyi Péternek szánánk azt az emlékművet. Több mint tíz éve működik a Zrínyi Kulturális és Művészeti Egyesületünk, amely szintén ápolja a Zrínyi-kultuszt, hiszen olyan népdalokat énekelnek, amelyeket itt a vidékünkön gyűjtöttek, dolgoztak fel. A régi iskola épületében szeretnénk kialakítani egy múzeumot, ahol információs központunk is lenne, s ebben a múzeumi épületben rendeznénk be emlékszobát a Zrínyieknek és Zrínyi-Újvárnak is. Ezt elsősorban Európai Unió pályázati pénzeiből szeretnénk megvalósítani. Vannak terveink és tapasztalataink is az Európai Unió pályázatokkal, és figyelemmel kísérjük a kiírásokat, keressük a lehetőségeket. Már készítjük a múzeumunk tervét is, amely kiterjedne az iskolánk és Légrad történetére, és híres költőnőnkre, Marija Bangora is emlékeznénk, majd a Dráva és a Mura folyók történetére és a Zrínyiek emlékezetére terjedne ki a tematika.

– Mit gondol Ön politológusként a Zrínyiek többféle identitásáról, többnemzetiségű létükről most az Európai Unióban?

199. kép: Mr. sc. Ivan Sabolić
(Forrás: <https://drava.info/2019/06/foto-dan-opcine-legrad/>)

– A Habsburg Monarchia többnemzetiségű volt a 17. században, és nem helyezte előtérbe annyira a nemzeti megnyilvánulásokat 1848-ig, amikor kitört a forradalom, addig nem volt külön fontos az, hogy ki magyar, vagy ki horvát, egy államalakulaton belül éltek, léteztek. A főurak is vegyes nemzetiségű házasságokban éltek. A főnemes családok is multinacionálisak voltak, főleg az arisztokrácia. Ez akkor nem volt szerintem problematikus a monarchia idején. Később már felmerült az is, hogy külön-külön kutatták a tudósok pl. a Zrínyi dinasztia tagjait, mert ilyen volt a politikai légkör. De az is lehetséges, hogy a magyar–horvát viszonylatban talán a kutatók nem ismerték kölcsönösen egymás nyelvét, és ezért nem voltak közös kutatásaik, vagy projektjeik.

– **Ön itt él Légrádon, ahol a Mura belefolyik a Drávába, több érintkezési pontja is van a határ menti együttműködésnek a horvát és magyar oldalon. De lehetne-e a Zrínyiek kultuszából valami többet is kihozni a turizmus terén?**

– 1994-ben kezdődött el az együttműködés a magyarországi településekkel, megindult a kishatárforgalmi átkelés a lakosság részére. 1948-ban Légrád nagy része átkerült Magyarországra, a Légrádi szőlőhegy nagy része átkerült Órtilosra, és a légrádiak szerették volna, ha a szőlőhegyi telkeik visszakerülnének katasztrófa-szerűleg Légrádkhoz. Később, amikor megnyílt a határ, a légrádiak átjártak évente egyszer-kétszer és közös rendezvényeken vettek részt, társalogtak egymással, főleg Szent Anna napján, ez mindig júliusban van. Ilyenkor átkelnek a komppal a Murán, és Órtiloson részt vesznek a programokban. De Órtilos mellett a murakeresztúriakkal, a beleznaiakkal is együttműködtünk, és ápoljuk a Zrínyiek kultuszát. Vannak települések, mint pl. Tótszerdahely, ahol nagymértékben élnek horvátok is, akikkel természetesen tudunk horvátul is beszélgetni, és ezért fontosak számunkra. Szerintem akkor lesz a legjobb együttműködési lehetőség, ha megszűnik a schengeni övezet, mert akkor még szabadabban közlekedhetünk, és megszűnnek az akadályok, könnyebb lesz átjutni. Légrád–Órtilos közt meg kellene építeni egy hidat, amelyen kerékpárút is átvezetne. Most a Dráva folyó szétválaszt bennünket. Ezt a hidat önerőből nem tudjuk megépíteni mint szomszédos települések, és anyagi eszközeink sincsenek a beruházáshoz.

– **Lehetséges, hogy ezt a hidat Zrínyi-hídnak kellene elnevezni, „Zrínyi, aki összeköt” címszóval élve. Mit szól hozzá?**

– Igen. A mi oldalunkon, Légrádon most nincsen elegendő támogatásuk ehhez, míg Órtiloson nincsen annyi erejük, de van esetleg több háttértámogatásuk az ügy érdekében. Ebben a témában pl. a magyar oldalon megkapták az állami támogatást a híd építéséhez, míg mi itt, Légrádon már három éve lobbizunk abba az irányba a kormány felé, hogy tegyék lehetővé számunkra, de még nem kaptuk meg a támogatást, vagy a megerősítést a hídépítéshez. Nálunk kormányváltások voltak, és mindig újra kellett kérelmeznünk, de ha megkapjuk a jóváhagyást, akkor együttes erővel kell fellépniünk és kérniünk rá brüsszeli támogatást. Így össze tudnánk kötni a két települést és a két önkormányzatot is. 2013-ban írtuk alá Órtilossal az együttműködési szerződésünket, és nyertünk is egy EU-s projektet, hogy kiépítsük a kerékpárutat, amelyet 2014-ben meg is valósítottunk, és Légrádnak van két km-es kerékpárútja, Órtilosnak is ugyanennyi van, de ezt a két utat, egyben a Dráva két oldalát, össze kellene kötni egy közös híddal.

– **Milyen Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter kultusza Légrádon, hiszen tudjuk, hogy ez a hely az ő kapitányságuk volt, és itt vonultak el ők is csapataikkal, katonáikkal együtt. Milyen a Zrínyi-kultusz Légrád helytörténetében és a lakosság tudatában?**

– Sok történet kering a Zrínyiek korából. Itt vonult át Zrínyi serege a téli hadjárat idején, amikor ledöntötték az eszéki hidat. Innét indultak, Légrádról, és mi erre itt büszkéek is vagyunk. Zrínyi-Újvár építésének az *ötlete is Légrádról* ered, hiszen amikor Légrád meggyengült a folyó áradása miatt, amely megrongálta a légrádi erődítményt, azt követően a Zrínyiek úgy döntöttek, hogy egy újabb erődítményt építenek, de azt egy jobb területen. Akkor határozták el, hogy Órtilos környékére építik meg Zrínyi-Újvárat, mert az jobb területi pozíciónak minősült, stratégiailag fontos helynek. A légrádiak segítették Zrínyi-Újvár építését, majd védték is a várat. Jelen voltak a keletkezésénél, védelménél és a pusztulásánál is. Ma nincsenek látható jelei a Zrínyiek kultuszának, sajnos. 1918-ig volt Légrádon egy múzeuma is, ahol ki voltak állítva bizonyos tárgyak, fegyverek, kellékek Zrínyi-Újvár területéről, maradványaiból, de az első világháború után ebből nem maradt meg szinte semmi. A katonaság akkor ezt sajnos tönkretette. A Zrínyi-fesztiválok idején Padányi professzor megmutatta a Zrínyi-újvári ásatások régészeti leleteit, a kiásott fegyvereket, lőszereket, muskétásgolyókat és egyéb tárgyak maradványait, ez látványos volt, de ebből semmi sem maradt itt Légrádon.

– **El tudja-e képzelni, hogy itt, Légrádon létrejöjjön egy helytörténeti múzeum a Zrínyiek idejéből, esetleg egy kisebb részlege, kihelyezett egysége a csáktornyai múzeumnak, amely a Zrínyiekeről szólna?**

– Azt kell mondanom, sajnos, hogy erre nincsen lehetőségünk, mert kis település vagyunk egy múzeum fenntartásához. A feltárt régészeti leleteket sem lehet az önkormányzat tulajdonába venni, a gyakorlat az, hogy vagy Szigetvárra, vagy Budapestre viszik azokat. A feltárt leletek magyarországi területen vannak, és ott is maradnak.

– **A Zrínyiek kultuszát ápolni kell, és csak ott működik igazán, ahol élnek is vele, magyarul ott van kultusz, ahol a Zrínyiek valamikor is éltek, ott kötődik az értékeikhez a nép, ahol lokális szinten birtokaik, váraik voltak stb. Nem kellene olyan gyorsan feladni a gyűjtemény létrehozását sem, ugye?**

– Igen, csak Budapesttel, Szigetvárral és Csáktornyaival szemben mi kis önkormányzat vagyunk. Nem tudom, hogy Csáktornya mennyire érdekelt Légrád irányában, hiszen mi már Kapronca (Koprivnica) megyéhez tartozunk, ez is egy megközelítés, habár közel vagyunk egymáshoz. Bécsből elhozták a szigetvári Zrínyi Miklós szablyáját és sisakját a Csáktornyai Múzeumba, ki is állították, de ez ideiglenes volt, a Zrínyi-emlékév kapcsán került erre sor, 2016-ban. Természetesen Légrádra is elhozhatnak bármilyen időszakos kiállítást, amely a Zrínyiekre vonatkozna. Ezt mi befogadjuk, és lehetőséget teremtünk a kiállítás megszervezésére, létrehozására is. Nyitottak vagyunk ezen a téren. Én írtam is egy szakdolgozatot, amelynek a témája a Zrínyiek hadászati területeire vonatkozott. Ez hadtörténeti témának számított, és a Zrínyiek hadtörténetére vonatkozott itt, természetesen Légrád környékére. Kutattam a légrádi kapitányságot is, mert itt élek, ide kötődöm, és a muraközi kapitányság része volt akkor. A légrádi kapitányság magyar generálishoz tartozott, de a kapitánysághoz

horvát és részben osztrák katonák is tartoztak, tehát nemzetiségileg vegyes volt. Főleg a törökök elleni harcban volt specifikus jelentősége itt, a határsávban. A légrádi kapitányság történetét írtam meg, amelyet a Zrínyiek birtokoltak, és amire büszkék is voltak. Bemutattam Zrínyi-Újvárat is, amely ehhez a kapitánysághoz tartozott. Itt építették fel, itt pusztították el, és soha többé nem volt szabad újjáépíteni. 2014-ben írtam meg, és a Zágrábi Egyetem Államtudományi Karán (Fakulteta političkih znanosti, vseučilište v Zagreb) védtem meg. Ha lehetőségem lesz rá, akkor szeretném publikálni.

Mr. sc. Vladimír Kalšan

Szentilona (Šenkovec, Horvátország), a Csáktornyai Muraköz Múzeum (Muzej Međimurja Čakovec) nyugalmazott múzeumigazgatója, történész, szakértői tanácsos, Zrínyi-kutató, szakíró

– **2006-ban jelent meg horvátul a *Međimurska povijest* monográfiája, majd ennek magyar fordítása 2014-ben a *Muraköz történelme* címmel. Milyen céllal jelentette meg ezt az átfogó monográfiáját magyarul is?**

– Először is el kell mondanom, hogy horvátul magánkiadásban adtam ki a *Međimurska povijest* (*Muraköz történelme*) című művet, amelyet horváttanár feleségem lektorált, és ő volt a könyv szerkesztője is. A történeti monográfia kétszer került kiadásra, másodszor magyar nyelven. A magyar kiadására azért került sor, mert akkor a Csáktornyai Muraköz Múzeumban részt vettünk a Szigetvári Múzeummal egy közös EU-s projektben, amelynek a keretében került sor arra, hogy közösen adjunk ki könyveket. Így lefordították az én monográfiámat magyarra, és egy szigetvári szerző művét pedig, amely a szigetvári csatáról szólt, horvátra. Ez egy ilyen bilaterális megegyezés volt. Ezáltal a magyar értelmiség lehetőséget kapott arra, hogy tájékozódjon a lefordított művem által is a Muraköz történetéről. Tudjuk, hogy a Muraköz sokáig a történeti Magyarország része volt, és Zala vármegyéhez tartozott.

– **Kaptott-e visszajelzéseket, esetleg kritikát a *Muraköz történelme* című művére?**

– Közvetett módon jó kritikákat kaptam, elfogadták a művet és annak tényszerűségét. Sokcevíts Dénessel is beszélgettem róla. A kötet Szigetváron is be volt mutatva, elfogadta a magyar közönség. Én ezzel meg vagyok elégedve. Budapesten nem mutatták még be, Pécsen is terveztük, ahol működik a Horvát Konzulátus, de mivel nyugdíjba vonultam, ez valahogy elcsendesült. Viszont Budapesten elnyertem a Magyar Kultúra Lovagja címet, azzal, hogy a művem magyar fordításban is megjelent.

– **A monográfiájában közel száz oldalt szentelt a Zrínyi család történetének. Milyen sorrendiségbe állította őket?**

– A monográfiám a Muraköz múltjáról szól, amelyben a Zrínyiek történetéről 76 oldalt írtam, egy hosszú fejezetet. A Zrínyieknek fontos szerepük volt a Muraköz történetében. Ezt olyan sorrendiségben írtam meg, ahogy valójában a történelem során a Muraköz feudális földesurai éltek és megkapták ezt a területet. Az azt megelőző korszakokról nem írtam. Írtam a Zrínyi–Frangepán összeesküvés [magyarországi szóhasználatban Wesselényi-összeesküvés – a kiadó megjegyzése] történetéről is, habár mi horvátok ezt nem összeesküvésnek véljük vagy nevezzük, hanem felkelésnek, összeesküvésnek a Habsburgok a Habsburg-abszolútizmus idején nevezték. Mindez a törökök kiűzésének idejére esett és ezzel is összefüggött. Azt követően, amikor elhunyt Zrínyi Ádám, már nem foglalkoztam a Zrínyiekkel, de említettem még a kurucokat és a Rákócziakat. Egyedül a kurucoknak sikerült elfoglalniuk a csáktornyai várat, ezt is megemlíteném. Miért is szenteltem a Zrínyieknek ennyi figyelmet a könyvemben,

200. kép: Mr. sc. Vladimír Kalšan
(Forrás: <https://lokalni.vecernji.hr/tag/vladimir-kalsan-844>)

amelynek egyötöde róluk szól? A Zrínyi dinasztia a 16. és a 17. században élt a Muraközben, Csáktornyán és környékén. Ők helyi, muraközi földesurakból végül is európai arisztokratákká váltak. A Zrínyiek előtt nem voltak olyan feudális földesurak, akik európai hírnévre tettek volna szert. A Zrínyiek nemcsak mint feudális földesurak, bánok, Zala és Somogy megye főispánjai, katonák és hadvezérek tűntek ki, hanem mint jól gazdálkodó és szervezőerővel bíró személyiségek is, akik fejlesztették a kereskedelmet egészen a Baltikumig. Kiemelném azt is, hogy rendkívül értékesek voltak a kultúra területén is. Nemcsak úgy, hogy könyveket adtak ki, nyomtattak, hanem úgy is, hogy könyveket írtak. A horvát–magyar térségben kultúrát teremtettek, és terjesztették a protestantizmust is, de toleránsak voltak a katolikusok iránt, tehát el tudták viselni a másságot is, ismerték a vallási toleranciát. A szigetvári Zrínyi IV. Miklóstól kérdezték egyszer, hogy miért viseli el a légrádi protestánsokat. Ő azt felelte, hogy mi háborúban vagyunk a törökkel. És nem különböztette meg őket, mert egységesen harcolt velük együtt a törökkel szemben. Zrínyi Miklós a költő és hadvezér kivételes személyiség volt, biztos voltak ellenségei is ebből kifolyólag. Gróf Zrínyi Miklósnak tragikus halála előtt mindössze néhány hónappal, 1664. június 24-én ítélte oda IV. Fülöp spanyol király (1621–1664) az egyik legrégebb és legnagyobb presztízzsel rendelkező világi (lovag)rend: az Aranygyapjas rend kitüntetését. Ő sosem vette át, habár odaítélték neki, a Habsburg Birodalom székhelyén, Bécsben ezt nem adták át neki. Ez is azt bizonyítja, hogy nem volt Bécsben annyira megbecsült, mint ahogy gondolták. Nem tudjuk, hogy miért nem kapta meg a rendjelet⁴.

– **Kiket emelne ki legfőképpen a Zrínyi dinasztia személyiségei közül?**

– Érdekes kérdés. Mindenféle kételkedést félretéve, nekem a csáktornyai Zrínyi VII. Miklós, költő és hadvezér volt érdekes személyiség. Miben volt a különlegessége a többi Zrínyihez képest? Nagyon művelt ember volt. Volt önbizalma, tudta, hogy ki ő és mit képvisel. Amikor 1637-ben Rómában a pápánál volt, a pápa tudta, hogy ki megy hozzá. Az emlékkönyvébe dedikációként írta le számára a következő latin, Horatius-idézetet:

Jók és erősek nemzenek erőseket

Még a tinónak, még a csikónak is

Apjára szít erkölcsse, s nem költ

Gyáva galambot a bérczi vad sas.

(Dr. Barnai Ignác fordításában)

Ő már akkor predesztinálva volt a küldetésére, amit el kellett végeznie. Nemcsak horvát bán volt a csáktornyai Zrínyi VII. Miklós költő, hadvezér, hanem jó szervező, olyan sze-

⁴1664. november 12-én kelt az Aranygyapjas Rend kincstárnokának levele, amelyben értesítette IV. Fülöpöt, hogy a Rend legfontosabb ünnepe, Szent András apostol napján (nov. 30.) Brüsszelben sorra kerülő András-napi ünnepség után indul el Bécsbe a Zrínyi Miklósnak szánt rendjellel. Levelének keltezését követően hat nappal azonban a 17. század egyik legkiválóbb magyar politikusa, hadvezére és költője tragikus hirtelenséggel elhunyt, így a méltán megérdemelt rendjelet már sohasem vehette át. (Martí 2014: 18)

– A szerző megjegyzése.

mélyiség is, aki maga köré tudta vonzani az embereket, és volt víziója, amit arra alapozott, hogy abból a lehetetlen helyzetből, amelyben a Magyar–Horvát Királyság volt, hogyan lehetséges kijutni. Számára egyértelmű volt, hogy két dolgot kell megoldani: egyrészt felszabadulni a török alól, másrészt pedig megdönteni a Habsburgok trónját. Valójában Wesselényinek, Lippainak, Nádasdynak és Zrínyi Péternek is ez volt a célja. Ha egy kicsit fölülemelkedünk és más perspektívából nézzük ezt, akkor azt mondanám, hogy Zrínyi-Újvár építése stratégiaileg nézve rosszul volt megtervezve, hiszen határ menti erődítmény volt, de ettől nagyobb értéke, vagyis szimbolikus jelentősége volt Zrínyi Miklós költő és hadvezér politikájában, hiszen kirajzolódott, hogy általa *offenzív politikát* folytatott. Zrínyi-Újvárat török hódoltsági területre építette, ez is része az erődítmény *szimbolikus* jelentőségének, amely szimbolizálta Zrínyi Miklós *ellenzékiségét* is. Természetesen a szigetvári Zrínyi Miklós nagy hős volt, de mégis más minőséggel rendelkezett, mint költő dedunokája, aki Draskovics Mária Eusébiához verseket írt, stb., vagy 1664-ben Londonban könyvet írtak az életrajzából, mert élt ott egy magyar származású nemesi csoport, akik Londonban is felnéztek Zrínyi Miklós európaiságára, és őt protestánsnak tüntették fel. Ami még érdekesebb ebben a témában, ez a londoni életrajzi ihletésű könyv, ami róla szólt, nem volt meg Zrínyi könyvtárában, talán nem is ismerte. Nem maradtak fenn róla dokumentumok, amelyek bizonyítanak, hogy ismerte ezt a róla szóló művet.

– **Mi a véleménye Zrínyi Péter kultuszáról?**

– Nekem nincsen róla különösképpen jó véleményem. Elsősorban megemlíteném, hogy Zrínyi Péter Zrínyi Miklós halálát követően nem korrekten, nem megfelelően viselkedett a sógornőjével, az özvegygel, Löbel Máriával, pedig nem is volt semmilyen oka a viszályhoz. Ugyanennyire nem volt korrekt a viszonya Zrínyi Ádámmal sem. Anyagilag megfosztotta őket a birtokaiktól, lehetetlenné tette az életüket bátyja halálát követően. Másodsorban, Zrínyi Péter hirtelen természetű ember volt, gyorsan haragra gerjedt, sokszor meggondolatlan volt. Szerintem, több hibát követett el, mint jó dolgot. Így is kifejezhetném magamat. Mindig is viszályban volt a bátyjával, nem volt köztük harmonikus a testvéri viszony. Dalmáciában élt, de Csáktornya ura volt közben. Hatalmaskodott a birtokain, stb.

– **Zrínyi Péter lefordította Zrínyi Miklós eposzát horvát nyelvre, *Adrianskoj mora sirena* címmel. Ön szerint mi volt ezzel a célja?**

– Én azt gondolom, hogy a szigetvári Zrínyi Miklós és a csáktornyai Zrínyi Miklós költő és a hadvezér a legismertebbek mind a magyar, mind a horvát történelemben, irodalomban. Zrínyi Péter nem annyira, még akkor sem, ha lefordította bátyja eposzát horvát nyelvre, és családi irodalmat teremtettek ezáltal, megteremtették a barokk irodalmat. Egy érdekes jelenségre hívnám fel a figyelmét, a horvát történelemben igen elterjedt az *áldozatkeresés*. Ezt jól ráhúzták a Zrínyiekre, pedig én úgy gondolom, hogy ez nem igaz. Miért lettek volna a Zrínyiek áldozatok? Szerintem ők csak megfelelően szerettek volna élni és működni az adott történelmi körülmények közt.

– **Mégis, a horvát nemzet megteremtette a Zrínyiek kultuszát. Zrínyi Péter hamvait, csontjait 1919-ben Bécsújhelyről visszahozták Zágrábra, és hőssé avatták, újra eltemették a zágrábi katedrálisban. Miért?**

– Erre is csak azt tudom mondani, hogy a horvát nemzet *áldozatot* keresett, Zrínyi Péterben is, de általában, a 19. században, vagy a 20. század elején. Áldozatot valamiféle hibáért, bosszúságért. Dr. Nataša Štefanec történészprofesszor asszony, Zrínyi-kutató beszélt erről a konferenciákon, és én is megerősítettem ezt, hogy minek az a felfogás, hogy a Zrínyiek áldozatok, és csak így lehet a sorsukat megközelíteni. Vagyis mindent, amit a Zrínyiek csináltak, azt a horvát nemzetért csinálták, és ezért fel kellett őket feszíteni a keresztre. Röviden így mondhatnám el. Szerintem ők csak egy dolgot csináltak rosszul, ami beárnyékolta őket. Zrínyi Péter nem jól mérte fel a helyzetet a Habsburg Birodalommal szemben, a Bécsi Haditanáccsal szemben. Az volt a legnagyobb probléma, hogy elárulták egymást az összeesküvők, és így lett vége az összeesküvésnek is 1671-ben. A bécsi császárság ez esetben képmutató volt, Zrínyi Péter pedig besétált az udvarukba, hogy kegyelmet kérjen, közben elárulták, majd kivégezték. Nádasdy közülük a leggazdagabb feudalista főúr volt, övé volt fél Magyarország és Stájerország is. Gazdaságilag is megfontolandó a helyzet, hogy ki kit árult el és miért.

– Akkor is valahol igazságtalannak tartom az egész eljárást, amelyen sem a magyar, sem a horvát főúri réteg, az arisztokrácia képviselői nem voltak jelen. A mai napig jogilag nézve a kivégzetteket nem rehabilitálták. Mi a véleménye erről?

– Igen, természetesen igazságtalan volt, ahogy kivégezték őket. Volt-e Ön Bécsúj-helyen? Láta-e azt a feliratot, amit az osztrákok kitűztek a templom falára? A magyaroknak és a horvátoknak reagálni kellene erre! Akár most! Le kellene fordítani azt a szöveget magyar és horvát nyelvre is. Gyalázatos szöveg. [Határozottan mondta, érzelmileg erősen, felháborodottan. – A szerző megjegyzése.]

– Igen voltam, láttam. Egyetértek. Én is úgy érzem, hogy ezzel senki nem foglalkozik, de hát én egy muravidéki magyar könyvtáros, költő, író vagyok. Voltak emlékévek, újragondolhatták volna. 2016-ban itt volt a Zrínyi-emlékév, eljöttem Csáktornyára, konferencia volt, stb. Volt rá alkalom újragondolni. De hol van már 1671. április 31-e? És hol van már a Habsburg Birodalom?

– Igen, egyetértek Önnel. A politikusokat sosem érdekelte a szakma. De szeretném felhívni még a csáktornyai Zrínyi IV. Györgyre a figyelmet, aki rendkívüli egyéniség volt, igazi katona, hiszen az ő idejében a törökök nem tudták bevenni Kanizsát. Övé volt az egész Balaton környéke, és erősen védte ezt a vidéket. Őt sem a tudomány, sem a vallás nem érdekelte, csak a katonaság és az alkímia, és az okkult témák.

– Amikor felállították a Zrínyiekről szóló állandó kiállítást a Csáktornyai Muraköz Múzeumban, mi volt ezzel a céljuk?

– A Csáktornyai Muraköz Múzeumnak nem volt állandó Zrínyi-kiállítása, ami valójában totális abszurdum volt, mert a Zrínyiek építették ki a vár komplexumát, a vár az ő idejükben lett igazán kiépítve Csáktornyán. Amikor felállítottuk először a múzeumban a Zrínyiekről szóló kiállítást, minden muraközi általános iskolás tanuló és középiskolás diák eljött megnézni. Mozgósítottuk a fiatalokat, sosem volt ennyi fiatal látogatónk, mint akkor. Az iskolák igazgatói is mozgósítva lettek, a történelemtanárok stb., 15 000 tanuló és diák látogatta meg a múzeumunkat és a Zrínyiek kiállítását. Ez volt az az első lépés, amely alapján létrehoztuk a Zrínyiekről szóló állandó kiállítás koncepcióját is. Aztán egy nagyobb helyiségben állítottuk fel a Zrínyiekről szóló állandó kiállítás anyagát, amely bemutatja a Zrínyi család életének atmoszféráját a 16.

és a 17. században. Ez egy horvát és angol nyelvű kiállítás, kétnyelvű. Mi azt állítottuk ki, amink volt, eredeti dokumentumokat és másolatokat is, kezdve Zrínyi IV. György életéből ránk maradt dokumentumokkal, archív anyagokat és Zrínyi Miklós költő és hadvezér, illetve öccse, Zrínyi Péter korából, Zrínyi Ádámmal bezárólag. Kiállítottunk egy kevés fegyvergyűjteményt és kőből készült sírfedeleket is.

– Hogyan kellene továbbfejleszteni a jövőben ezt az állandó Zrínyi-gyűjteményt, összekötni multimédiával, hangos anyaggal stb.?

– Amikor nyugdíjba vonultam, akkoriban kezdtük el tervezni a Zrínyi-utak projekt kiépítését, amely turisztikai jellegű. Én voltam a megalkotója, szerzője ennek a projektnek. Egyébként is óraadó tanár vagyok, előadó a Csáktornyai Turisztikai Főiskolán, és ezzel a témával is foglalkozom. Azt szeretném, ha *Csáktornya a Zrínyiek nemzeti emlékhelye* lenne a horvát, de nemcsak a horvát, hanem a magyar nemzet számára is, kiszélesítve nemzetközi színterekre. Én ezzel a témával 25 éve foglalkozom és ezt építem, de még nem épült ki teljesen. Sajnos, lassan megy az emlékhelyek kiépítése. Csáktornyán kívül 17 helyen lenne Zrínyi-emlékhely, turizmussal összekötött út, főleg azokra a helyekre gondoltunk, ahol a Zrínyiek éltek, és ahol emlékezhetünk rájuk. Hadd említsek néhányat: Nedelišće (Drávavásárhely), Gornji Kuršanec (Felsőzrínyifalva), Prelog, Donja Dubrava, Kotoriba, Goričan, Podturen, Štrigova, Šenkovec (Sveta Jelena / Szentilona, mauzóleum). Ezeket az emlékhelyeket turisztikai utakkal összekötve be lehet járni néhány nap alatt. Ezt a projektet Európai Unió támogatásból valósítottuk meg. A turisztikai utakon felkeresett emlékhelyeknél lehetséges autentikus hazai ételeket fogyasztani, amelyek a muraközi kulináris hagyományok alapján készülnek, és emléktárgyakat is vásárolhatnak a turisták, az érdeklődők. A Zrínyi-emlékhelyek kulturális és turisztikai célból épültek ki, és ezt gazdasági érdekből is meg lehet közelíteni. A Muraközben a Zrínyieket kell bemutatni, mert nekünk ők vannak, máshol nincsenek ezek az emlékhelyek. A Muraközi Turisztikai Közösség és a Csáktornyai Muraköz Múzeum együtt hozta létre a *Zrínyi-emlékhely-utak* elnevezésű projektet, és ők működtetik. Ezek a turisztikai helyeken fel vannak állítva azok a szobrok, táblák, a Zrínyi-kultuszra vonatkozó tárgyi emlékek, amelyek a Zrínyieket szimbolizálják. A Csáktornyai Muraköz Múzeumban egy zenei-információs központ is működik, amely a legújabb zenei infrastruktúrával van felszerelve. El kell azt is mondanom, hogy más egyesületek, intézmények is szerveznek a Zrínyiekre vonatkozó kiállításokat, megemlékezéseket Csáktornyán, például a *Zrínyi Gárda*. Valamikor mi is szerveztünk a zalaegerszegi Göcsej Múzeummal együtt a bajcsi erődítményről – amelyet a csáktornyai Zrínyi IV. György építtetett, parancsnoka pedig Malakóczy Miklós volt – közösen egy nemzetközi kiállítást. Ők elhozták hozzánk ezt a kiállítást, mi pedig elvittük Zalaegerszegre a szentilonai pálos kolostorról szóló kiállításunkat.

– 2016-ban volt a szigetvári Zrínyi Miklós emlékéve, a Csáktornyai Muraköz Múzeumban akkor még Ön volt az igazgató, Bécsből hozták el a szigetvári hős szablyáját és sisakját is kiállítani. Mennyire volt kultikus ez a kiállítás itt, Csáktornyán, és ezt Önök hogyan élték meg?

– Ezt elsősorban a Zrínyi Gárda szervezte, de mi vállaltuk fel, mert intézményes kezek közé kellett tenni, és így a Csáktornyai Muraköz Múzeum is bevállalta a szigetvári *Zrínyi Miklós kultikus tárgyainak, a sisakjának és a szablyának* az elhozását Csáktornyára

a múzeumunkba. Mindenkinek a Muraközben, elsősorban oktató-nevelő intézményeknek és kulturális egyesületeknek küldtünk meghívókat az említett kiállításra, mi mindent megtettünk, hogy bevonzzuk az embereket erre a rendkívüli kiállításra, amelybe annyi energiát fektettünk, és csak egyszeri alkalommal kerültek az emléktárgyak Csáktornyára, sokkal nagyobb közönséget vártam volna, hogy megtekintse, mint ahányan eljöttek.

– **Mi kellene ahhoz, hogy a Zrínyi-kultusz a jövőben is itt, Csáktornyan még jobban kibontakozzon, európai színtereket kapjon úgy, mint régen a Zrínyiek idején volt, hiszen a Zrínyi dinasztia a Habsburg Birodalom nemzetfeletti elitjéhez is tartozott.**

– Szerintem két fontos dolgot kell figyelembe venni. Először teljes egészében *fel kell újítani a csáktornyai várat* és visszaadni neki azokat a tulajdonságait, amik régebben is megillették, amilyenekkel régen is bírt. A másik fontos teendő az, hogy szintén *fel kell újítani a szentilonai Zrínyi-mauzóleumot*, temetkező helyüket, mert ez is a Zrínyi-kultusz része, hiszen itt nyugszanak, ide voltak eltemetve. Ezek a helyek voltak a csáktornyai Zrínyiek „lelki helyei”. Említhetném még a Sveti Mihovján-i kastélyukat, a csáktornyai vár reneszánsz-barokk kertjét, amely a lóistállójuk közelében volt akkor, s itt, ahol éltek és pihentek, a pálos kolostor is ilyen szent helynek számított, ahova végül is temetkeztek. Sajnos, a Zrínyiekkel a történelem során általában mostohán bántak. Nem maradtak fenn népdalok, énekek róluk, vagy nagyon kevés. Ma már vannak lehetőségek, körülmények, hogy erőteljesebben ápolhassuk a Zrínyiek kultuszát, elsősorban *regionális* szinten. Regionális szintről megyünk az országos szintek felé, majd nemzetközi szintésre, lentől felfelé. Akár ki is lehetne szélesíteni ezt a Kárpát-medencére, ahova elszármaztak a Zrínyiek rokonai, utódai. Ez volna az igazi Zrínyi-kultuszápolás. Egyébként meg a jövőben tervezem, hogy írjak egy tudományos monográfiát a Zrínyiekről is, akik a Muraközben éltek. Ez a tervem, s ezzel is szeretnék hozzájárulni a kultuszuk ápolásához.

– **Így legyen, a megjelent *Muraköz története* monográfiája jó kiindulópont hozzá.**

Mr. sc. Zlatko Bacinger

Čakovec (Csáktornya, Horvátország), politológus, a Csáktornyai Muraköz Múzeum marketingosztály-vezetője

– Mikor alakult ki az Ön életében a Zrínyi-kultusz, és hogyan jutott el addig, hogy kiadta 2014-ben a *Moje drago srce* című könyvét, amely Zrínyi Péter *Búcsúleveléről* szól?

– Politológus vagyok, erkölcsstani témák érdekelnek, ebből írtam a szakdolgozatomat, és sokáig nem foglalkoztam a Zrínyiekkel – mindaddig, amíg sajtófelelősként el nem helyezkedtem a Muraközi Megyeházán, 1995-ben. Akkor volt mandátuma Marijan Ramušćak polgármesternek. A megyeháza elhatározta, hogy április 30-án megünnepeljük Zrínyi Péter mártírhalálának a napját, vagyis a Zrínyi–Frangepán összeesküvők kivégzésének a napját, amely 1671. április 30-án volt Bécsújhelyen. Tudvalevő, hogy erre a kivégzésre mindketten Csáktornyáról indultak el, és Csáktornya ezt a napot ezért is akarta megünnepelni, hogy emlékezzünk a mártírhalált elszenvedettekről. Mivel én voltam az ünnepi szónök és protokollfőnök, szerettem volna ezt a napot szellemileg is mélylyé tenni, értelmet adni neki. A horvát hősök, akik elveszítették életüket, ezt meg is érdemelték. Sokáig nem tudtam eldönteni, hogy mit is csináljak ezzel az ünnepel, majd 1999-ben a Matica hrvatska alelnökeként szerveztem egy kirándulást Szigetvárra a szigetvári csata évfordulója alkalmával, és ott döbbsentem rá, hogy milyen tisztelettel ünnepelik meg ezt a Zrínyiekre vonatkozó eseményt a magyarok. Ez olyan élményként hatott rám, hogy elkezdtem azon gondolkozni, hogy mi hogyan ünnepeljük meg Zrínyi Péter kivégzésének a megemlékezését itt, Muraközben, *hogyan feléledjen az ő kultusza*, mivel a *kommunizmus idején ez el volt nyomva*, erről nem volt szabad nagyon beszélni. Akkor arra gondoltam, hogy megalakult a saját országunk, Horvátország, amelyben szólásszabadság van, vannak híres történelmi személyiségeink és eseményeink is. Számomra kihívás volt, hogyan kellene méltóképpen megünnepelni az évfordulót. Többet szerettem volna, mint csak ünnepi beszédet tartani, amelyet meghallgatnak a politikusok. Azt szerettem volna, hogy legyen szellemi arca, mélysége az ünnepnek, hogy felidézze Zrínyi Péter szellemiségét, azt az embert, aki valójában volt. Ki volt Frangepán Ferenc? Mit akartak, milyen emberek voltak? Hasonló kérdések vetődtek fel bennem akkor. A szigetvári megemlékezést követően kezdtem el foglalkozni a Zrínyi Gárda megalapításával is. Ez is felvetődött bennem. Ez az egyesület azzal a céllal alakult meg, hogy ünnepélyes keretek közt emlékezzen a Zrínyiekre, és különféle rendezvények alkalmával prezentálja és reprezentálja őket. A Zrínyi Gárda szellemi létrehozója én voltam, a megalapítás ötletét is én vetettem fel. Hat évig tagja is

⁵Forrás:

voltam az egyesületnek. Ezt nagy előrelépésnek tartom a Zrínyi-kultusz felélesztésének a kezdeti korszakában Csáktornyán és környékén. Aztán kiderült, hogy ez nem elegendő még a kultuszteremtéshez. Azt követően megalapítottam a Zrínyi Péter Horvát Vitézrendet csáktornyai székhellyel, amely országos szinten is működik. Mit akartam ezzel az egyesülettel elérni? Egy újabb lépést akartam tenni a Zrínyi Gárda mellett. A Zrínyi Gárda egy külsőségekben megnyilvánuló, parádés, reprezentatív eseményekre mozgósító egyesületi szervezet, míg a Zrínyi Péter Horvát Vitézrend a Zrínyiek szellemi emlékének a megőrkítésére, kultuszára irányuló egyesület, vitézrend. Mi a Zrínyiek szellemi hagyatékából azokat az értékeket képviseljük, amelyek ma is nagyon fontosak számunkra az életünkben. Mondhatnám úgy is, hogy a Zrínyiek értékrendjét visszük át a saját életünkbe, a mai világba.

– Mire gondol konkrétan? Melyek ezek az értékek, amelyek a Zrínyiekre vonatkoznak, amelyeket ők teremtettek meg?

– Ismertek azok a tények is, hogy a Zrínyi–Frangepán összeszküvést követően a Zrínyi családot megfosztották a vagyonuktól, megbecstelenítették és megszegyenítették őket nemcsak Csáktornyán, hanem egész Horvátország területén, ahol birtokuk volt. Ezért nem maradtak fenn tárgyi leletek a korukból, mert azokat megsemmisítették, eltulajdonították, elvitték Bécsbe. Mivel a Csáktornyai Muraköz Múzeum alkalmazottja vagyok, elmondhatom, hogy szinte semmi sem maradt fenn a Zrínyiek bútoraiból, festményeiből, tárgyi tulajdonukból itt Csáktornyán, néhány iraton, dokumentumon kívül. A Zrínyiek arisztokraták voltak, fényűzésben, gazdagságban éltek, az otthonuk is pompás volt, ebből nem maradt fenn szinte semmi a 21. században. Ami fennmaradt, az mégis jelent valamit, például a *Zrínyi Könyvtár könyvgyűjteménye Zágrábban*, a Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban, és Zrínyi Péter Búcsúlevele, amelyet feleségének írt, Frangepán Katalinnak. Ezt a búcsúlevelet most a zágrábi katedrális kincstárában őrzik. A Zrínyiek értékeit, főleg Zrínyi Péterét ebben a búcsúlevelében találtam meg, amelyet tíz tételben ismertettem a *Drago moje serce (Drága szívem)* című könyvemben. Melyek ezek az értékek? Amikor ezt a búcsúlevelet mélységeiben olvasom, elemzem, akkor eljutok a Zrínyiek értékeihez is. Az én módszerem az *empátia* volt, amellyel elemeztem ezt a levelet. Nem nyelvész-ként, nem történész-ként, vagy irodalomtörténész-ként elemeztem, hanem etikus, erkölcsös emberként. Beleéltem magamat Zrínyi Péter lelki világába. Ezt a búcsúlevelét a kivégzése előtti napon írta. Halála előtt csak önmagára összpontosított, hiszen ezek voltak életének az utolsó órái. A fizikai testéből a szellemi testébe költözött át, amikor a búcsúlevelét írta, átmeneti állapotban volt. Ez csak egy napig tartott, aztán lefejezték. 1671. április 29-én írta ezt a levelét Bécsújhelyen. Néhány fogalmat említenék, amelyeket fontosnak tartott Zrínyi Péter búcsúlevelében, ezek a következők: *a család, az otthon, a haza és a vallás*. Ezeket a szavakat többször is említi a levelében, ezért emeltem ki, tartom ezeket fontosnak. Például az *isten* szót ötször is említette, hiszen keresztény volt és vallásos ember. Az otthona és a hazája miatt vesztette el az életét. Nem megyek a végletekig, de elmondanám, hogy azt kezdeményezte, hogy Horvátország önálló állam legyen, és lépjen ki a Habsburg Monarchiából, szakadjon el tőle, önállósuljon. Mindenképpen azt akarta, hogy Horvátországban a horvátok uralkodjanak, nemzetállamot akart létrehozni. A levelét a családjának szánta, hiszen Frangepán Katalin felé fordult benne, a feleségéhez, gyengéden szólította meg: „*Kedvesem, drága szívem ...*” Így szólította meg a levél címében is. Zrínyi Péter akkor ötvennyolc éves volt. Nem volt már fiatal ember, érett férfi volt. Nagy szeretettel fordult

feleségéhez, gyermekeihez, családjához. A család számára szent dolog volt. A család, az otthon, a haza és a vallás fogalmait szerintem Zrínyi Péter nem nacionalista, jobboldali mantraként, felfogásból használta, hanem mélyen népi aspektusból, vagyis odaadással. Manapság is fontos volna ezeket a fogalmakat magunkévá tenni, élni velük, mert ezek az értékek, amelyek Zrínyi Pétert és a Zrínyieket nagyvá teszik. A mai világ szerintem egy mély, morális válságban van. Mi már nem tudjuk, hogy merrefelé forduljunk. Bizonyos értékek szünetesnek, bizonyos értékek pedig keletkeznek. Hogy melyek lesznek a fontos értékek, ezt majd az idő megmutatja. Bizonyos értékek pedig vizenyössé, semlegessé válnak. Melyek a fontos értékek, amelyek veszélyben vannak? Újra felsorolom: a család, az otthon, a haza és a vallás. Lehetséges, hogy az idő megmutatja, hogy ez így jó, de az is lehetséges, hogy nem. Most még nem tudjuk megítélni. Ezek az értékek szerintem mélyen benne vannak a népben is, és fontosak. A nép szempontjából mégiscsak fontosak. Ezért kell őket ápolni és megerősíteni. Ezek azok a fontos dologok, amelyeket Zrínyi Péter *Bücsülevelében* megtaláltam. Lelkesítettek, felemeltek.

– Hogyan szeretnék a jövőben Csáktornyán a Zrínyiek kultuszát ápolni? Milyenek a terveik ezen a téren? Hogyan szeretnék a Csáktornyai Muraköz Múzeumot összekötni a Zrínyiek értékeiből kiindulva a közeli vagy távoli európai színterekkel, kapcsolatrendszerrel?

– Előzőleg mondtam, hogy az Zrínyiek idejéből nem maradt fenn szinte semmi megfogható tárgy, de megmaradt maga a vár, ahol ők is éltek. Nekünk, szemben a magyarokkal, a Zrínyi-kultusz ápolásával nem volt kontinuitásunk korszakokon át. Amikor az Osztrák–Magyar Monarchia része voltunk, a Zrínyieket, főleg Zrínyi Pétert az összeesküvése miatt árulónak nevezték. Amikor megalakult az első Jugoszlávia, a két világháború közt, akkor még azt is mondhatnánk, hogy alkalomadtán a Zrínyiek kultusza akár fel is erősödött. Ez abban nyilvánult meg, hogy a Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja” (Horvát Sárkányrend egyesület) 1919-ben visszahozatta Zrínyi Péter hamvait Bécsújhelyről. Az esemény látható a fotókon is, ahogy 10.000 ember összegyűlt és kíséri a koporsóját a katedrális felé, ahova a hamvakat újra elhelyezik. Ez volt a *kultusz csúcspontja*. Aztán nyilván azt gondolták, hogy most megvan Jugoszlávia, az államunk, de láttuk, meddig tartott. A szerb hegemonia nem tűrte el nagyon a horvát hazaszeretetet, és azt sem, hogy történeti személyiségeket ünnepeljünk, megemlékezéseket tartsunk. A második jugoszláviában a kommunizmus alatt megint nem lehetett a Zrínyiek kultuszáról beszélni, őket ünnepelni. Miért? Mert a Zrínyiek a horvátok függetlenségéért harcoltak a 17. században. Ha valaki sokat beszélt a Zrínyiekről, akkor felismerték benne a horvát nacionalistát. 1971-ben a csáktornyai Matica hrvatska egyesület a *Zrínyi-vár* falára helyezte el egy emléktáblát, amely a Zrínyiek emlékezetét erősítette Csáktornyán. Ez a bástya bejárati részén volt. Később ezt a táblát levették, a horvát tavasz (Hrvatsko proljeće) eseménysorozata, a politikai eseményeket, tüntetéseket követően.⁶ A Zrínyiek

⁶1971-ben horvátok tízezrei tüntettek, a horvát kommunisták pedig egyre nyíltabban bírálták Titót és a gazdasági nehézségeket. A diktátor ezúttal keményen lecsapott a horvát tavaszra: 50 ezer személyt zártak ki a pártból, 1972–73 során nép- és államellenes bűncselekményért kétezer ítélet született (<https://www.ludovika.hu/magazin/aula/2021/01/25/a-horvat-tavasz-otvenedik-evforduloja/>). – A szerző megjegyzése.

erősek voltak abban a korban, amelyben éltek, volt hazaszeretetük, és ez későbbre is kihatott. A kommunista eszmerendszer nem bírta el őket.

– Most olyan időket élünk, hogy az Európai Unióban újra át lehetne gondolni a Zrínyiek többféle kötődését, identitásukat, európaiságukat, hiszen megszűntek a határok, vége a kommunizmusnak immár húsz éve. Miben lehetnének ma aktuálisak a Zrínyiek?

– A csáktornyai vár felújítására 40 millió kunát kaptunk az Európai Uniótól. Ebben az évben a várfalat, a vár bástyájának a részét újítjuk fel. Itt alakítunk ki egy új és modern belteret, amely a Zrínyiekre emlékezne. A vár külső részeiben szoborkomplexumot állítunk fel, amely a Zrínyieket ábrázolná. Ennek három éven belül el kellene készülnie. A csáktornyai Zrínyi Péter Horvát Vitézrend egy emlékparkot szeretne létrehozni a vár udvarán, amely Zrínyi Péter *Búcsúlevelének* a megjelenítését tűzte ki céljául, ezt tárgyi emlékek, szobrok megjelenítésével szeretnénk megoldani. Ez az én ötletem volt. Ez a várfal, a bástya és a múzeum közötti részben lenne felállítva. A témája az volna, hogy Zrínyi Péter Frangepán Ferenc jelenlétében búcsúzik feleségétől, Frangepán Katalintól. Azt a szoborcsoportot, amelyet a Zrínyi Gárda készített 2009-ben, áthelyeznénk, és az udvar közepére tennénk, hogy központi szerepe legyen. Majd ebből a helyzetből kiindulva jelenítenénk meg hasonló formában, mint ahogy megjelenítették Veronában Rómeó és Júlia búcsúját, Zrínyi Péter búcsúját feleségétől, Frangepán Katalintól. Magát a drámai helyzetet szeretnénk elevenné tenni, hiszen Csáktornyáról, a várból indult el Zrínyi Péter végső bécsi útjára 1670-ben, és sosem tért vissza Csáktornyára a feleségéhez. Az emlékparkban Zrínyi Péter *Búcsúlevelét* is kiállítanánk. Mindezt hogyan fogja az emlékpark építése kivitelezni, azt majd meglátjuk. Lenne egy olyan hely is, ahol a fiatalok az év minden napján szerelmes leveleket és szerelmes verseket helyezhetnének el egy helyre, és ott kifejezhetnék így szimbolikusan is a szerelmüket egymás iránt. Április 29-én, amikor 1671-ben Zrínyi Péter búcsúlevelét írta kedvesének, minden évben azon a napon a Szerelmes versek fesztiválját szerveznénk meg a vár udvarán Zrínyi Péter tiszteletére. A legtehetségesebb költőt meg is ajándékoznánk, díjat adnánk át neki, de elképzelhető volna a legszebb szerelmi vallomás, vagy dal díjazása is. Erre a rendezvényünkre meghívhatnánk a magyar fiatalokat is, együttműködhetnénk velük, de a lendvai magyar és szlovén fiatalokat is szívesen látnánk.

– Vannak hiányérzeteim Zrínyi Miklóssal kapcsolatosan. A vármúzeumban nincsenek magyar feliratok, kevés, vagy szinte semmi hasonló anyag nincsen kiállítva a Zrínyi-emlékszobában tőlük, ami a költő munkásságát erősítené, a kötteinek, eposzának, verseinek a kiállítása, ami irodalomtörténetileg is értékes dolog volna, hiszen a gondolkodásához, személyiségéhez tartozott. Lehetséges-e ezen a téren valamit változtatni?

– Én húsz éve foglalkozom a Zrínyiekkel. Mindent beleadtam magamból, a maximumot. Megalapítottam a Zrínyi Gárdát, megírtam Zrínyi Péter búcsúleveléről a könyvemet *Drago moje srce* címmel, és felállítottuk a szoborcsoportot: Zrínyi Péter búcsúját feleségétől, Frangepán Katalintól, Zrínyi Péter Horvát Vitézrendet alapítottam, kezdeményeztem a Nikolaj Šubić (a szigetvári Zrínyi Miklós) emléktábla avatását Csáktornyán és Zrinben is, ahonnan a Zrínyiek származnak, stb. Úgy gondolom, hogy még mindig keveset tettünk a Zrínyiek kultuszáért nemcsak Csáktornyán, hanem egész Horvátországban is.

– Igen, de most is Csáktornya a Zrínyiek emlékhelye, itt éltek, itt haltak meg, itt kell elsősorban ápolni a kultuszukat. Amikor utaztam Csáktornya felé, láttam az út mentén táblákat, a következő felirattal: „Čakovec grad Zrinskih” – Csáktornya a Zrínyiek városa. Az Ön múzeuma a Zrínyiek otthona, minden az Önök kezében van. Talán több szakmai segítséggel, nemzetközi együttműködéssel többet elérhetnének? Bevonhatnák a magyarországi szakembereket is.

– Én már 2011-ben felhívtam a széles közönség figyelmét arra, hogy 2016-ban Zrínyi-emlékévé lesz. Azt is előterjesztettem, hogy fel kell erre készülnünk, és megfelelő módon kell megünnepelnünk a jubileumot, amely a szigetvári Zrínyi Miklós 450. éves halálának a megemlékezésére vonatkozott. Felhívtam Matija Posavec, Muraköz Megye elnökének a figyelmét, hogy kapcsolatot kell teremteni Zágábban a Kulturális Minisztériummal és megteremteni a megemlékezés programjához a feltételeket. Majd a Horvát Tudományos Akadémiáig is eljutott ennek az ügye, illetve őket is megbízták a program kivitelezésével. Zvonko Kusić úr, az akadémia elnöke volt az elnöke, én pedig az alelnöke a Zrínyi-emlékbizottságnak. Szépen kezdtük el a program eseményeinek a kivitelezését. 2015-ben állt össze végül is teljességében a Zrínyi-emlékbizottság, addig csak tervezgettünk. A Zrínyi Péter Horvát Vitézrend legalább 10-15 esemény kivitelezését kapta meg feladatként, tehát volt mivel foglalkoznunk. Kettőt ebből mégis kiemelnék, amit fontosnak tartok, de mégsem valósult meg. Az egyik a *Nikola Šubić Zrinski*ről szóló *opera*, amelyet Szigetváron kellett volna kivitelezni, autentikus helyen és szabadtéren, de erre nem került sor. Zágábban is elterveztük, hogy szobrot avatunk Nikola Šubić Zrinski-nek, a szigetvári Zrínyi Miklósnak a főtéren, Zágráb központjában, amely az ő nevét viseli, tehát a Nikola Zrinski Šubić téren. Ez sem valósult meg. Sem az *opera*, sem az emlékszobor terve. Lehetséges, hogy pénzhiány miatt, de az sem kifogás most utólag átgondolva. Mindig vannak kifogások, nincs pénz, háború volt, stb., holott a háború is immár lassan harminc éve történt. Csalódott voltam, hogy az operát nem Szigetvára vették bemutatni, hanem Budapestre, és nem is mentem el aztán a szigetvári megemlékező eseményekre sem. De ebben az esetben a horvát fél nem tartotta be az ígértét. Szigetvára mentem Barezo mesterrel, aki a Zágrábi Operaház igazgatója volt, megnéztük előzőleg Szigetváron a színteret, ahova terveztük az operát, és nem is volt semmilyen akadálya annak, hogy ne tudták volna kivitelezni. Jókedv kellett volna hozzá, meg több pénz. Zágráb felé is csalódott voltam, mert a főváros sem váltotta valóra az ígértét, nem állították fel megfelelő időben, akkor, amikor kellett volna, 2016-ban a szigetvári Zrínyi Miklós (Šubić) szobrát. 2017-ben végül is felállítottak egy Zrínyi Miklós mellszobrot a Strossmayer parkban, a Horvát Tudományos Akadémia mellett.⁷A 2016-os év Zrínyi-emlékévének volt minősítve Horvátországban. Valahogy felelőtlenek voltunk ezen a téren, nem tudtuk kellőképpen megélni az emlékévé lehetőségeit, a Zrínyiek szellemiségét, szerintem sok mindent elmulasztottunk.

⁷Zágrábnak a főpályaudvartól északnak nyúló, központi parkja északi harmada a Zrínyi park, középső része a Strossmayer park, amelynek északi szélén áll a Zrínyi-szobor, közel a szintén a Strossmayer park területén, de mégis a Zrínyi téren található Horvát Tudományos Akadémia (címe: Trg Nikole Šubića Zrinskoga 11 / Zrínyi tér 11.) bejáratához (lásd 120–121. kép, 99. oldal). Így tulajdonképpen a szobor is a Zrínyi téren van, kb. 20 m-re a két parkot elválasztó út túloldalán álló Frangepán Ferenc-szobortól. – A kiadó megjegyzése.

Ezt tudom mondani. Mindenképpen egyetértek Önnel abban, hogy stúdiumszerűen, szakmailag megalapozottan kellene a Zrínyi-kultuszt kezelni. A Zrínyiek sorsából eredendően horvát–magyar együttműködésen alapuló kultuszművelésnek lennének a híve. Mindkét oldalnak vannak hiányosságai, de összefogva többet elérhetnénk, ha több tudományterületet hangolnánk össze, és felelősségteljesen dolgoznánk a Zrínyiek hagyományőrzésén.

– Zrínyi európaiságát hogyan látja mint a Csáktornyai Muraköz Múzeum marketingfelelőse, menedzsere?

– Én nem foglalkoztam a Zrínyiek európaiságával, de lehetne ez is egy érdekes ismérv, pl. ha elvittük volna a Zrínyiről szóló operát Szigetvárra, akkor ez akár európai eseménynek is minősülhetett volna. Meg tudtuk volna mutatni Európának azt, hogy van egy híres operánk, amely Horvátországból kiindulva hirdeti a Zrínyiek identitását, történeti hitelességét, szellemiségét. Elvihető volna Párizsba is, bárhova Európába. A szigetvári csata annyira nagyméretű volt, hogy európai hírneve lett, hiszen több tízezen vettek benne részt. A Zrínyi-operával mint látványos zeneművészeti formával bemutatathatnánk Európának, kik voltak a Zrínyiek, horvátok és magyarok. Ők évszázadokig védtek Európát az oszmánoktól. Ez akár manapság is aktuális a migrációs világunkban.

– Az Ön által létrehozott Zrínyi Péter Horvát Vitézrend tovább fog működni, lehetnek újabb ötleteik is és újabb kapcsolataik, együttműködési lehetőségeik. Hogyan tovább a Zrínyi-kultusz ápolásában? Mit vár az Istentől ezen a téren?

– Én úgy érzem, hogy a Zrínyi-kultusz ápolásában sokat tettem, de nem vagyok megelégedett. Természetesen tehettem volna többet is. Ezen a téren lehattunk volna nyitottabbak, őszintébbek, erősebbek is, jobban is összefoghattunk volna. A csalódásaim is alkalmyszerűek voltak. A szabad Horvátországban a Zrínyi-kultusznak színvonalasabbnak kellene lennie, mint amilyen manapság. Ebben a két évben szeretném megvalósítani a *Zrínyiek emlékparkjának felállítását* itt, a várnál, amiről Önnek beszéltem előzőleg. Ha ez sikerülni fog, akkor meg leszek elégedve. Aztán mások vihetik ezt is tovább. Nem elég, ha csak kitesszük a táblákat Csáktornya környékén azzal a felirattal, hogy „*Csáktornya a Zrínyiek városa*”, ezért tenni is kell valamit! Salzburg Mozart városa, ezt az egész világ tudja. Nekünk is ezt kell elérni Csáktornyán, hogy az egész világ tudja meg, hogy a Zrínyiek városa vagyunk, hogy itt minden róluk, a Zrínyiekről szól, és csak itt találhatóak a hagyományaik, a kultuszuk innét ered.

Bojan Kocijan

Csáktornya (Čakovec, Horvátország), a Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) alapító tagja és titkára

– Mikor alakult ki Önben a Zrínyiek kultusza és ezt milyen motivációk követték?

– Keresztény, hívő ember vagyok. Mindig az vezérelt, hogy, ha tudsz valakinek segíteni, akkor tedd meg. Mindig is érdekelték azok az univerzális emberi értékek, amelyeket megtaláltam a vallás tételeiben is. Ezek egyszerű értékek, de fontosak, pl. a családom szeretete, a haza védelme, stb.

Amikor Horvátországban kitört a polgárháború és láttam, hogy emberek veszítették el az életüket a hazánkért, itt, a Muraközben konkrétan hetvenhét személy, akkor megértettem, hogy mit jelent az a szó, hogy *hazaszeretet*. Régóta vagyok tagja a *Matica hrvatska* szervezetnek, fiatal koromtól fogva, és ebben a szervezetben a nemzeti értékeket mindig is ápoltuk, fontosnak tartottuk. Azt is éreztem, hogy milyen keveset tudunk a saját történelmünkéről. Amikor iskolába jártam, még Jugoszlávia volt, később pedig, amikor katoná voltam, polgárháború, és sok minden kimaradt a történelemtudatunkból, elsősorban a politikai és társadalmi viszonyok miatt. A *Matica hrvatska* keretei közt merült fel az a gondolat, itt, Csáktornyan, többek közt prof. dr. sc. Zvonimir Bartolić elnök úr kezdeményezésére, hogy a Zrínyi–Frangepán történelmi örökséget ápolni szükséges, és ezt egy önálló egyesület keretei között érdemes megszervezni. Az elsők között voltam tagja a *Zrínyi Gárda* alapító bizottságának, később, amikor létrehoztuk, az egyesület tanácsának is tagja lettem. Kezdetben tízen voltunk, köztük jómagam. A *Zrínyi Gárda* megalakulásának első napjától titkára vagyok az egyesületnek, most már 17 éve. A *Zrínyi Gárda* alapcéljaiban felismertem Zrínyi Péter híres *Búcsúlevelének* (oproštajno pismo, *Moje drago serce*) a tételeit, értékeit és lényegét, amelyek arra vonatkoznak, hogy az ember minden körülmények közt sikeres és boldog tud lenni, ha megfelelő a viszonya a családjához, a kisebb és nagyobb közösségéhez, ahova tartozik: a hazájához és nemzete kulturális örökségéhez, nyelvéhez és történelméhez. Kell hogy legyen az embernek nemzeti tudata, de ne legyen ezáltal nacionalista mások rovására. Fontos a nyitottság más nemzetekre és kultúrákra is. Mondok egy példát: Habsburg Ottó (Otto von Habsburg) politikus, közíró, az Európai Parlament volt tagja, az utolsó Habsburg-trónörökös, osztrák főherceg, magyar, horvát és cseh királyi herceg nálunk járt, és Csáktornyan fát ültetett, amelyet a békének, a kiengesztelésnek és a megbocsátásnak szánt, majd a zágrábi székesegyházban misén vett részt a Zrínyi–Frangepán megemlékezés alkalmával. Mindeközben tudjuk, hogy a dédapja, az ősei leszármazottjai azok a Habsburg uralkodók voltak, akik kivégeztették Zrínyi Pétert és

202. kép: Bojan Kocijan⁸

⁸Forrás:

Frangepán Ferencet. De elmondhatjuk, hogy a dédunokájuk más szellemiségben élt, hirdette a békét és a másság tiszteletét, stb. A bécsújhelyi emléktábla előtt kijelentette, hogy mindannyian csak egyszerű emberek vagyunk, pedig ő Habsburg, arisztokrata leszármazott volt, kiválasztott, és mégis tudott egyszerű emberként élni és gondolkodni. Azonkívül, hogy hétköznapi emberek vagyunk, mindannyiunknak hidakat kell építenünk a kultúrák és a nemzetek közt. A Zrínyiek a „hídépítés”-nek jó példái voltak.

– **Valójában a kereszténység, a vallás vitte el Önt a Zrínyiekhez, akik szintén keresztény tudattal éltek?**

– Igen.

– **Mikor és milyen céllal alapították meg a Zrínyi Gárdát?**

– A Zrínyi család tagjai már 1546-tól uralkodtak Csáktornyan, egészen az 1670-es évekig. Az is elmondható, hogy a Zrínyi-dinasztiának Horvátország-szerte voltak birtokaik. A Zrínyiekről a rendszerváltás előtt, a kommunizmus idején nem lehetett sokat beszélni, és ápolni sem lehetett a kultuszukat. Prof. dr. sc. Zvonimir Bartolić úr börtönbe került, mert elhelyezett a '70-es években a csáktornyai vár oldalára egy emléktáblát a Zrínyi–Frangepán vértanúk tiszteletére. Ezt az emléktáblát később el kellett távolítani a falról. Mi, akik a *Zrínyi Gárda* alapítói vagyunk, előzőleg a *Matica hrvatska* tagjai is voltunk. A *Matica hrvatska* elnöke Bartolić professzor úr volt. Azt szerettük volna, hogy a csáktornyai vár az erődítménnyel és a Zrínyiek hagyományaival együtt, újra a kulturális örökség részévé váljék Csáktornyan. Feltettük – elsősorban önmagunknak – azt a kérdést, hogy miért nem ismertek a Zrínyiek olyan mértékben, amennyire megérdemelnék, hiszen még operát is írtak róluk horvát nyelven, amelynek elment a híre a világba. Feltettük azt a kérdést is, hogy miért nem emlékezünk rájuk, miért nem ünnepeljük őket rangjukhoz és örökségükhöz méltóan? Ezt követően létrejött az alapítóbizottság, amelynek a tagjai összegyűltek a *Matica hrvatska* egyesület helyiségében Csáktornyan, prof. dr. sc. Zvonimir Bartolić elnök úrral, valamint mr. sc. Zlatko Bancingerrel, aki szintén tagja volt az egyesületnek, velem együtt. Az alapítóbizottság tagjai voltak még: Mihael Štebih akadémiai végzettségű szobrász, prof. Josip Bajuk, prof. dr. sc. Dragutin Feletar, Ilija Mijatović ferences rendi szerzetes, továbbá, Alojzij Sobočanec közgazdász és Tihomir Benčić. Így 2001. május 30-án megalapítottuk a *Csáktornyai Zrínyi Gárdát*. Tíz alapító taggal, az első elnöke mr. sc. Zlatko Bancinger lett. A célként tűztük ki, hogy bemutassuk a Zrínyiek életpályáját, kulturális és művészeti, valamint a katonai területeken elért értékeit. Ez a Zrínyi-gárdisták ruházatában, viseletében is megnyilvánult. Tudjuk, hogy a Zrínyieknek nem volt szolgálatot végző gárdájuk, de mi a történeti és viseletbeli kutatások alapján kivizsgáltuk, hogy milyen öltözetet viselhetek a 17. században ezen a vidéken, és így varrattuk meg a gárdisták egyenruháját. Ehhez véleményt kértünk neves textilipari szakemberektől. Szponzorok segítségével vásároltuk meg az első húszt öltözeteket. Ezenkívül rendelkezünk viselettel a lovas katonák, a dobosok és a tüzérek részére is. Így kezdtük el a munkát. Küldetésnyilatkozatunk így hangzott: „*Az él igazán, aki igazságosan hal meg!*” Ez Frangepán Ferenc verséből egy idézet, tőle kölcsönöztük. Tudjuk, hogy Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc 1670-ben innét, Csáktornyáról indult el Bécsújhelyen végződő, utolsó útjára. Létrejött egy olyan motívumú szoborkompozíció is a csáktornyai vár udvarán, amely ezt a búcsújelenetet ábrázolja. Mindkét hős látható, sőt Zrínyi Katalin is, aki Zrínyi Péter felesége volt és Frangepán Ferenc lánya. A szigetvári

Zrínyi Miklósnak szintén állítottunk szobrot Csáktornyan. A Zrínyiekről utcákat neveztek el a városunkban, kaszárnnyát, és a honvédség Zágrábban katonai akadémiát is elnevezett Zrínyiről. Általános iskolák is viselik a Zrínyiek nevét a Muraközben, valamint lövészeti egyesületünk neve Katarina Zrinski, a női kézilabdaklubunk szintén Zrínyi Miklós nevét viseli, tehát az elmúlt húsz évben kezdett kialakulni a *Zrínyiek-kultusza* a térségünkben. A Muraközben újra erősödni kezdett az a tudat, hogy voltak híres elődeink, a Zrínyiek, akik tekintélyes földbirtokosok, gazdasági szakemberek voltak, nemcsak Csáktornyan, hanem Horvátország-szerte és Magyarország déli részén, főleg Zala és Somogy vármegyékben is. Művelt arisztokratákként, akik mecénások is voltak, hiszen támogatták a kultúrát és az irodalmat. Könyveket írtak, verseket költöttek. Befolyásuk volt a közéletre. Ismert hadvezérként sikeresek voltak az oszmánok elleni harcokban. Európa felismerte a tehetségüket, és bejáratosak voltak az európai udvarokba. Sokféle értéket teremtettek, amelyek ma is értékeknek számítanak, lehet rájuk alapozni, azokat továbbfejleszteni. Ez most történik, amikor nincsenek már államhatárok.

– Horvátország ma az Európai Unió része. Mennyire sikerült Önöknek a *Zrínyi Gárda* keretei közt közelebb hozniuk a Zrínyiek kultuszát az emberekhez ebben a 17 évben, amióta megalakultak?

– Amikor az autósztrádán, mondjuk Zágrábból Csáktornya felé utaznak az emberek, láthatják, hogy Csáktornya előtt egy nagy táblán ki van írva, hogy a *Zrínyiek városa* (grad Zrinskih), és a Csáktornyáról kifelé vezető úton is ugyanilyen táblák találhatók. Ez volt az első felismerésünk, hogy a csáktornyai lakosok is úgy érzik, a Zrínyiek városában élnek. Másrészt Csáktornyan és a Muraköz területén az emberek azonosultak a Zrínyiek értékeivel, amelyek a kulturális örökségünk részét képviselik. Ez azt is jelenti, hogy nincs olyan rendezvény a térségünkben, legyen az kulturális, közéleti, vagy turisztikai esemény, ahol a *Zrínyi Gárda* ne jelenne meg, és ne manifesztálná magát viseletbe öltözve, hogy ezzel reprezentálják a Zrínyiek szellemét. Ezenkívül négy nemzetközi tudományos konferenciát szerveztünk. Eddig négy szakmai publikációt is kiadtunk, amelyekben közöltük a Zrínyiekről írt tanulmányokat, vagy egyéb jelentős szövegeket, amelyek rájuk vonatkoztak. Továbbra is gyűjtjük a Zrínyiekre vonatkozó anyagot. A tevékenységünkkel ráirányítjuk a figyelmet a hazaszeretetre és az Istenszeretetre, de a Zrínyiek értékeinek az őrzését is felvállaltuk. Elsősorban a családok, a szülők tiszteltét emelnénk ki, és a polgárok, valamint az otthoniak védelmét. Mi senkit nem kényszerítünk arra, hogy hívő legyen, hiszen befogadjuk a szervezetünkbe az ateistákat is, de univerzális értéknek tarjuk a hazaszeretetet és az Isten szeretetét. Vagyis fontosnak tartjuk a nép szellemének a megnyilvánulását, magát az egyszerű népet. Minden vallás értéknek tartja az egyszerűséget és a népet. Ezek az értékek Zrínyi Péter búcsúlevelében is megtalálhatók. Gondolatait halála előtt írta le. A búcsúlevelét feleségének szánta, de mondanivalója évszázadok távlatából is értékes, mert olyan értékeket rejt, amelyek univerzálisak. A mai világban a robotok kezdtek el dominálni, az emberek pedig háttérbe szorultak. Miért? Mert nem tudják megbecsülni azt, ami a sajátjuk, és tisztelni sem tudják mások értékeit. A *Zrínyi Gárdának* évente 130 fellépése volt eddig itthon és külföldön is, Tomislavgradtól Sinjen keresztül Požegáig, Eszékiig. Magyarországon Szigetváron, Zala megyében, Murakeresztúron, Budapesten stb. szerepelt. Most zárándokútra készülünk Lourdes-ba, ahol a katonaság és rendőrség is találkozik hozzávetőleg

ötven országból, ilyen alkalmakra is elmegyünk. Ott imádkozni fogunk a békéért. Láttam katonákat, akik egyenruhában imádkoztak azért, hogy ne legyen háború. S ott is *Zrínyi Gárdaként* jelenünk meg a *Svájci Gárda* mellett. Voltunk Lengyelországban és Önöknél is Lendván: jelen voltunk a lendvai Horvát Egyesület programjain, legutóbb a muraközi bálon. Emellett voltak politikai események, amelyeken díszőrséget álltunk, pl. amikor eljött a Magyar Országgyűlés elnöke a Horvát Parlamentbe, Zágrábba. Jelen vagyunk a közéleti, gazdasági és politikai eseményeken egyaránt. Donációkból élünk, abból, amit kapunk megyei szintről és Csáktornya város önkormányzatától, de vállalatoktól is kapunk adományokat. Csáktornya város ünnepén, április 30-án mindig felvonulunk, amikor megünnepeljük Zrínyi Péter elmenetelét Csáktornyáról Bécsújhelyre, de a megye ünnepén is jelen vagyunk. Ilyenkor meghívjuk a *Zrínyi Gárda* tagjait és támogatóit, ezért most is 170 személy tisztelt meg bennünket országos szinten és külföldről is. Hagyományosan *Zrínyi-bált* szervezünk. Amikor Horvátország belépett az Európai Unióba, akkor a *Zrínyi Gárda* a bálját a várban tartotta meg, s ezzel is felelevenítettük a Zrínyiek szellemiségét és korát. Amikor új tagokat veszünk fel a gárdába, akkor ezt külön szertartás formájában tesszük, és ünnepi fogadást szervezünk az új gárdistáknak. Azon felül, hogy aláírják a szándéknyilatkozatot, ide is kell jönniük az egyesületünk székhelyére, hogy esküt tegyenek: gyertyaláng felé kell tenniük a kezüket, amely jelképesen világosságot ad a szívüknek és megtisztítja őket. Ha ez a szertartás nem történik meg, akkor nem válhat a jelölt a gárda tagjává. Majd kezet kell mosnia a Mura és a Dráva vizében, amely szimbolikusan (nagy kerülővel végül is) belefolyik az Adriai-tengerbe, s mindez az országunkat is jelképezi. Ezt a szertartást összekötöttük a horvát nemzet értékeivel, hiszen népünk történelmének van olyan része, amely nehéz és véres eseményeket is magába foglal. Hiányérzetem van abban a tekintetben, hogy Horvátországban számos film készült, de Zrínyi Ilonáról még egy sem. Dr. Várkonyi Ágnes akadémikus asszony kutatta Zrínyi Ilonát, könyvében leírta, hogy Zrínyi Ilona Európa legbátrabb asszonya volt, hiszen három évig védte Munkácsot. Mi nyitottak vagyunk más kutatók véleményének a befogadására is. A közelmúltban fogadtunk egy török együttest. Nemcsak kulturális, hanem gazdasági együttműködést is szeretnék kialakítani. Mindez valahogy belefér a *Zrínyi Gárda* tevékenységeibe. A fő célunk: a hazaszeretet ápolása, hogy szeressed a családodat, a közösségedet, amelyben élsz, a hazádat, és tiszteled másokét is. Szerintem ezek azok az univerzális értékek, amelyek minden nemzetnél megtalálhatóak.

– Ezeket az értékeket, amelyeket Ön felsorolt, a *Zrínyi Gárdában* meg is élük, ezekkel élnek? Sok megpróbáltatás után, Jugoszlávia szétesését követően is megmaradt a horvát nemzettudat és a keresztény szellemiség. A Zrínyiek örökségéből minden nemzet azt vette ki, és használta fel, amit akart. Szerintem Zrínyi Péternek nagyobb a kultusza Csáktornyán, mint Zrínyi Miklósnak, pedig mindketten itt éltek. Miért alakult így? Befolyásolhatta-e ezt a kettős identitásuk, vagy valami más az oka annak, hogy ilyen a kultuszuk Csáktornyán?

– Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér kijelentette, illetve leírta verseiben, hogy ő *Nikola Zrinski* és horvát is. Mi természetesen nem akarjuk Zrínyi Miklóst magyar identitásától megfosztani. Úgy gondolom, hogy a *Zrínyi Gárda* tagjaiként tevékenységünkkel – amelyet a beszélgetésünk során vázoltam – azt akarjuk elérni, hogy kultúrákat,

nyelveket, különböző régiókat, tájakat hozzunk össze. Együttműködni szeretnénk másokkal, akik ápolják a Zrínyiek kultuszát. Ez kétségtelen. Hidakat építünk. A Zrínyiek sosem mentek hódító, területeket szerző háborúkba, csak védték – többnyire az oszmánoktól – azokat a területeket, ahol birtokaik voltak. A *Zrínyi Gárda* is védi a kultúrát, a Zrínyiek örökségét és azt, ami Horvátországban a miénk, amit mi teremtettünk meg, és védi a horvát népet. Azt is tiszteljük, amit a Zrínyiek Magyarországon hoztak létre, főleg a déli végeken, ennek tudatában vagyunk, hogy ott is értékeket teremtettek. A szigetvári Zrínyi Miklós Szigetváron élt többnyire, ott halt hősi halált, de Szentilonán vannak eltemetve a hamvai, a Zrínyiek közös mauzóleumában. Horvátországban operát komponáltak a tiszteletére (opera Nikola Zrinski Šubić), úgyhogy így is megközelíthetjük a témát. Tavaly mellszobrot állítottak Zágrábban a Zrínyi téren a szigetvári Zrínyi Miklósnak (Nikola Zrinski Šubić sigetski) a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti) palotája bejáratának közelében. Megteremtették ott is a kultuszát. A *Zrínyi Gárda* alapelve az együttműködésre vonatkozik. Alapjában véve ez a legnagyobb kihívás az életben, pl. a családokban, a szülők és a gyerekek közt, a szűkebb és tágabb közösségekben, egy régióban, egy országban, hogy hogyan tudnak az emberek együttműködni egymással. A legkönnyebb összeveszni és szétmenni. Ha átvinnénk ezt a szemléletmódot a Zrínyiek kultuszára, akkor azt kellene mondjuk, hogy a Zrínyiek öröksége csak a horvátoké, és csak ezt erősítjük meg, ez a legegyszerűbb, és nem kell figyelembe venni másokat. Remélem, érti, amit szeretnék mondani ezzel. Együttműködni nehezebb dolog, és akarni kell! Meg kell őriznünk és / vagy, ha szükséges, fel kell újítanunk azokat az építészeti emlékeket, várakat, amelyeket a Zrínyiek építettek.

– **Zrínyi Péter kultusza mégis erősebben jelen van Csáktornyan. Mi ennek az eredete, vagy oka?**

– Igen. Talán az, hogy Zrínyi Péter *mártírhalt* halt Bécsújhelyen 1671-ben. Az özszeesküvés felgöngyölítésével Lipót kancellárját, Lobkowitz herceget bízta meg, aki 1670 tavaszán elrendelte Zrínyi Péter birtokainak megszállását. A bécsi udvar törbe csalta a bánt, miután a megszálló csapatok vezetőin keresztül elhitette Zrínyivel, hogy megadása esetén ismét kegyelemre számíthat. A bán Frangepán Ferenc társaságában 1670. április 13-án el is indult Bécsbe, de útja végül a bécsújhelyi börtönbe vezetett. Zrínyi hiába írt Lipót számára egy ékes latin nyelvű emlékiratot, eljárást indítottak ellene, és 13 havi fogság után felségárulás vádjában bűnösnek találták, majd 1671. április 30-án kivégezték. Zrínyi Péter *drámai halála* példaértékű a horvát nemzet számára. Jövőre lesz száz éve, hogy hazahozták a hamvait Zágrába Bécsújhelyről (Wiener Neustadt) és újratemették a zágrábi katedrálisban. Ezt a *Zrínyi Gárda* 2019-ben meg is ünnepli, aminek kultikus jelentősége lesz. 1919-ben különvonaton hozták haza Zrínyi Péter hamvait Zágrába, és nagy nemzeti ünnepséget rendeztek. Volt felvonulás és díszkíséret Zágráb központjában, erről dokumentumok és főleg fényképek tanúskodnak. Olvastam egy könyvet, amelyben nyilatkozott Bécsújhely polgármestere, amikor átadta Zrínyi Péter hamvait a horvát küldöttségnek. Akkor mondja ki azt, hogy Zrínyi Pétert *felségárulás* miatt végezték ki, s ezzel akart a császári udvar a horvát nemzeti tudatra hatni, hogy lásd, mi fog történni, ha árulóvá váltok. Ha visszatekintünk, akkor látjuk azt is, hogy a szigetvári Zrínyi Miklós, a dédapa hősi halált halt Szigetvár megvédése érdekében. Neki más gyökerű a kultusza, és egészen más a költő Zrínyi Miklósnak, aki vadkanbaleset áldozata lett. Zrínyi Péter *Búcsúlevelét* horvát nyelven írta, ez is jelzi identitását,

és a tragikus sorsa miatt, meg a császári udvar felségárulási vádja miatt is kiemelkedik a Zrínyiek közül. 1670. április 13-án éjjel távoztak Csáktornyról, Frangepán Katalin és leánya ott maradtak. Zrínyit és Frangepánt a bécsújhelyi börtönbe zárták. Itt Zrínyi ékes latin nyelven írt egy öngizolást a királyhoz, amelyben igazolni igyekezett tetteit, és hivatkozott a király ígéretére, amely szerint nem lesz bántódása, ha megadja magát. A saját, Miklós bátyja és más őseik nagy érdemeire hivatkozva kegyelmet kért. Mindezt hiába tette. Egy év és egy hónapos fogsága után osztrák különbíróság alkotmányellenesen halálra ítélte őt és sógorát. Zrínyi Péter hősként, félelem nélkül lépett a vérpadra. Az 1671. esztendő április 30. napján fejeztette le a Habsburg-zsarnokság Zrínyi Pétert és sógorát, Frangepán Ferenc Kristófot mint a Wesselényi-összeesküvés két belső tagját. Ezért is erősebb Zrínyi Péter kultusza manapság Csáktornyán, mint bátyjájé, Miklósé.

– **Mi a véleménye arról, hogy a Zrínyiek családi és egyszerre világirodalmat is teremtettek, hiszen Zrínyi Miklósnak az *Adria tenger szíriénái* kötetében megjelent *Szigeti veszedelem* eposzát Zrínyi Péter kétszer is lefordította és kiadta horvát nyelven. Miért nem ment be ez a horvát irodalom vérkeringésébe olyan mértékben, ahogy ez esetleg elvárható volna? Az európai barokk irodalom egyik képviselője volt Zrínyi Miklós. Magyarországon az eposza érettségi tétel, Horvátországban alig tudnak róla valamit. Mi a véleménye erről?**

– Azok, akik felelősek lennének, mondjuk a tankönyvírás területén, talán ők mulasztanak, hogy mindössze egy-két mondatot írnak a történelemkönyvekbe a Zrínyiekről, pl. általános iskolásoknak hatodik osztályban. Velük kellene elkezdni beszélni a változtatás lehetőségéről, bennük kellene hogy jobban tudatosuljon, vagy szélesebb területet kapjon a Zrínyiek története és irodalma. Sokáig küszködtünk azzal a meggyőződéssel, hogy a kivégzésekkel járó Zrínyi–Frangepán mozgalomnál összeesküvésről volt szó, de később már azt vallottuk, hogy valójában a kezdete volt az önálló horvát nemzet *szabadságharcának*. Ezt a meggyőződést kellett korrigálni, s ez el is hangzott egy tudományos tanácskozás alkalmával, amikor a Zrínyiekről tanácskoztunk. Senki sem akarta megdönteni akkor a császárt, Zrínyi Péterék azt akarták, hogy több önállóságot kapjanak a horvát területek és azok főurai. Eddig a *Zrínyi Gárda* négy konferenciát szervezett. A legutolsó nemzetközi tanácskozáson, amelyet két évvel ezelőtt szerveztünk, és a szigetivári csata 450. évfordulója alkalmából tartottunk meg, közel 30 tudós vett részt Horvátországból, Magyarországról, Ausztriából, Crna Gorából stb. A konferencián Alojzij Sobočanec, a *Zrínyi Gárda* akkori elnöke elmondta, hogy létre kellene hozni a *Zrínyi Kutatóintézetet*, amelynek keretében tudományos kutatásokat végeznének a Zrínyiek és a Frangepánok életével, pályafutásukkal és irodalmi munkásságukkal kapcsolatosan. Ezek a témák is a horvát történelem részei és gazdag múlttal rendelkeznek, hiszen az említett főúri családoknak kutatásra méltó értékeik vannak, és szükség lenne kutatni tudományos szinten nagyobb mértékben, mint ezt eddig tették. Ez akkor új koncepcióként merült fel a *Zrínyi Gárda* körében.

– **Mennyire reális ez a felvetés, ötlet, terv?**

– Most már addig jutottunk, hogy tegnapelőtt Alojzij Sobočanec úr, az oktatási miniszter asszony nál volt ez ügyben egy megbeszélésen, és megkapta a szóbeli támogatást a *Zrínyi Kutatóintézet* létrehozására. Két lehetőség van a létrehozására. Az első az, hogy a zágrábi *Történettudományi és Kulturológiai Kutatóintézet* keretei között hozzák létre,

a másik lehetőség pedig az, hogy *önálló intézetként* működjön, állami támogatással. Itt volna a székhelye Csáktornyan, a Zrínyiek városában. A megye vezetősége megígérte, hogy helyiséget biztosít számunkra, illetve erre a célra. Eddig európai uniós támogatást is kaptunk a csáktornyai vár felújítására. A kutatóintézet alkalmazottjait pedig állami költségvetésből finanszíroznák. A *Zrínyi Gárda*, mint egyesület eljutott már egy olyan minőségi szintre, hogy támogatást adnánk az említett kutatóintézetnek és együtt is működneünk velük. Ez volna a következő szakmai lépésünk a jövőben. Ennek a legnehezebb része a finanszírozás ügye, szakembereket könnyebben szereznénk, hiszen vannak, akik együttműködnek velünk. A *Zrínyi Gárda* megváltoztatta a státútumát azzal a céllal, hogy létre tudjuk hozni ezt a kutatóintézetet. A megyétől megkaptuk azt a támogatást, ahhoz, hogy a kutatóintézetnek Csáktornyan legyen a székhelye. Reménykedünk abban is, hogy mindezt két év leforgása alatt létre tudjuk hozni, és megfelelő programmal beindulhatnak a Zrínyiekről és a Frangepánokról szóló kutatások Csáktornyan. Mi optimisták vagyunk, és harcolunk a céljaink eléréseért. Amikor létrejön a *Zrínyi Kutatóintézet* Csáktornyan, akkor reményeink szerint a tankönyvekben nemcsak néhány mondat fog szólni a Zrínyiekről, hanem sokkal többet írnak róluk majd meg a kutatók a tankönyvírókkal együttműködve, hiszen a tudományos kutatások tárgyává válnak a Zrínyiek itt Csáktornyan, és erre rá fogjuk irányítani a széles közönség és a fiatalság figyelmét is. Ősszel egy tudományos tanácskozást fogunk szervezni, amelynek a témája a Zrínyiek építészeti öröksége lesz. Most akarunk cselekedni minden irányban, mert ötven év múlva már lehetséges, hogy nem leszünk. A 450 éves Zrínyi-jubileum elmúlt, az 500-at meg nem biztos, hogy megérjük. A Zrínyiek kultuszát itt akarjuk őrizni Csáktornyan, s ehhez már kutatások is szükségesek. Bizakodunk a tudományos szintű kutatásokban, amelyek valami újat fognak hozni a kultuszteremtésben. Ez a kiindulópontunk. A kutatóknak szorosan együtt kell működniük a Zala megyei levéltárakkal és könyvtárakkal is, hiszen a Zrínyiek idejéből számos dokumentum, archív anyag ott található meg. Mi tudatában vagyunk annak, hogy a Zrínyiekre évszázadokon át kevés figyelem irányult, és ezt most szeretnénk megváltoztatni. Szükséges a paradigmaváltás és a kutatások beindítása, felkarolása, a publikálás és ismeretterjesztés folyamata is. Egyébként a tervünket eljuttattuk a Horvát Országgyűlés részére, és most ott fognak róla döntést hozni, illetve az illetékes minisztérium, amely támogatja és finanszírozza majd. A *Zrínyi Gárda* a megalapításuktól kezdve nemcsak reprezentatív funkciót kíván ellátni, hogy megjelenünk az egyenruhánkban, fegyvereinkkel és külsőségekben képviseljük a Zrínyieket, hanem tartalmilag is formálni szeretnénk a hozzájuk kapcsolódó szellemiséget. A célunk kettős volt, és most, tizenhét év elteltével eljutottunk a *Zrínyi Kutatóintézet* létrehozásának az utolsó lépcsőfokáig. A 144 tagú *Zrínyi Gárdának* az akadémikusoktól kezdve az egyszerű állampolgárokig, sokféle műveltségű tagja van. Tudósok is csatlakoztak hozzánk. Tagjaink közt vannak püspökök, férfiak és nők is. Tehát nyitottak vagyunk a széles társadalmi rétegek iránt, itt Horvátországban, Magyarországon, Ausztriában, Szlovákiában egyaránt vannak rendes és pártoló tagjaink. Az Európai Uniótól az IPA Határon Átnyúló horvát–magyar programban is kaptunk támogatást a tevékenységünkre. Előzőleg kölcsönöket vettünk fel, és abból is fedeztük a tevékenységünk kiadásait. Az EU-s programokban mindig megfogalmaztuk, hogy a Zrínyiek-kultusza *európai színterekre* vonatkozik, nem kizárólag csak Horvátországot gazdagítja. S ezek a megcélzott progra-

mok lassan meg is valósultak. A Zrínyiek-kultuszának a nemzetközi ápolása meghozta a gyümölcsét, hiszen támogatást kaptunk egyenruhák vásárlására, helyiségek felújítására, nemzetközi programokra és könyvek kiadására is az EU-tól. Céljainkat úgy fogjuk elérni, ha nyitottak maradunk és együtt tudunk működni másokkal. Természetesen ezen az úton voltak csalódásaink, és feltettek olyan kérdéseket is, hogy tulajdonképpen mit is akarunk a *Zrínyi Gárda* létrehozásával, ez miért is fontos nekünk és Csáktornyanak? De a 17 év munkánkkal bebizonyítottuk, hogy mire vagyunk képesek, ha összefogunk.

– A Zrínyiek a horvát és a magyar történelem fontos személyiségei, főurai voltak, most az Európai Unió térségében én elvárnám, és Csáktornyan a vármúzeumban szívesen látnék magyar feliratokat is a magyar turisták tájékoztatására, tekintettel arra, hogy a Zrínyi-dinasztia tagjai, Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter kettős (horvát–magyar) identitással éltek. Mi a véleménye erről?

– Szerintem a csáktornyai vármúzeum még mindig keveset nyújt a Zrínyiek kulturális örökségéből az elvárásokhoz képest. Elsősorban ez nem a mi fennhatóságunk alá tartozik, hanem a múzeum igazgatóságához és a helyi politikai akaratához. Az elmúlt tíz évben a *Zrínyi Gárda* tagjai több támogatást kaptak a megyétől, mint a város önkormányzatától. A politikusok nem tudnak tőlünk elvenni olyasvalamit, amit végül is nem kaptunk meg tőlük. Ez egy általános vélemény, de ez a valóság. Sajnos, azt kell mondanom, hogy még mindig olyan emberek töltik be a kulcspozíciókat, akik nem részesítik előnyben a Zrínyieket és nem támogatják olyan mértékben a kultuszukat, ahogy ezt mi szeretnénk. Ezek a gondolataim a beszélgetés befejezéseként. A mi feladatunk az, hogy véghez vigyünk a kitűzött céljainkat, amiért egyáltalán létrehoztuk a *Zrínyi Gárdát*. Ezen dolgozunk és cselekszünk programjainkban, tevékenységeinkben. Természetesen mindenkinek megvan a saját feladata: a polgármesternek, a püspöknek, a miniszternek (stb.) ebben az ügyben, de nekünk is a Zrínyi-gárdistáknak is, akik ezt önkéntes munkával támogatjuk, és a szabadidőnkben végezzük tevékenységeinket a Zrínyi-kultusz ápolásában. A fő célunk az, hogy a *Zrínyi Gárda* mutassa meg, milyen értékei vannak Csáktornyan a Zrínyiek örökségének. Ahogy fejlődik a társadalom körülöttünk, ebbe kell beleágyazni lassú előrelépésekkel mindazt, amit a Zrínyiek kultuszáról gondolunk, a társadalmi környezetbe helyezni a kultusz tárgyi- és szellemi jeleit. Ablakokat kell nyitnunk a világra, hogy jobban lássunk ki- és befelé. Célunk az is, hogy azok is betekintsenek a mi ablakainkon, akik döntési helyzetben vannak, hogy segítsék a Zrínyi-kultusz ápolását.

– Jó úton vannak, hiszen Zrínyi Kutatóintézetet akarnak létrehozni, a Zrínyi Gárda tagjai prezentálják a felvonulásaik alkalmával számos szintéren a Zrínyiek örökségét, nemzetközi konferenciát szerveznek stb. Ezek felmutatható eredmények. Mi a tervük a fiatalok bekapcsolásával a Zrínyi-kultusz elfogadásába és terjesztésébe?

– Elkezdtünk járni a fiatalok közé: az óvodáktól kezdve az általános- és középiskoláig előadásokat tartunk a Zrínyiekről, akik a Muraköz helytörténetét gazdagították. Ez beindult, hogy kimegyünk a fiatalok közé. Elsősorban akkor megyünk egyenruhában, kardokkal, fegyverekkel felszerelve, amikor az iskolák külön iskolai napokat tartanak, és a programjaikba bekapcsolják a Zrínyiek történetét is. Mi ezáltal jobban bekerülünk a fiatalok tudatába. A *Zrínyi Gárdának* ma 30 aktív tagja van. Tudja-e Ön, hogy ma

mennyire nehéz egy hagyományörző egyesületet működtetni, akik beöltözve programokban szerepelnek, és a szabadidejüket társadalmi tevékenységre fordítják - természetesen a saját meggyőződésük által? Nem könnyű meggyőzni a fiatal fiúkat, akik az internet és a mobiltelefonok világában élnek, hogy jöjjenek és legyenek hagyományörző gárdisták. Nekünk minden kedden próbáink, gyakorlataink vannak, valamint fellépéseink, amelyekre a gárdistáinknak ki kell öltözniük, és pontos időben megjelenniük. Ők ezért nincsenek megfizetve, de megvendégelik őket, és kapnak egy kis útiköltséget. Ez a tevékenység mégis éltet bennünket, erőt és reményt ad a jövőt illetően. Én optimista vagyok a *Zrínyi Gárda* jövőjét illetően. Rengeteg ötletünk van, pl. a várban szeretnénk létrehozni egy *Zrínyi éttermet és cukrászdát*, ahol a Zrínyiek receptkönyve alapján készítenék el a menüket, mert ez is volt a Zrínyieknek, receptes könyvük. Lehetne nosztalgiázni erről. A csáktornyai várban még vannak üres helyiségek, amelyeket ki lehetne használni hasonló célokra, csak az igazi emberek megfelelő helyekre kerüljenek és elvégezhessek becsületesen a munkájukat. Mi azt gondoljuk, hogy jó úton vagyunk, ezt igazolják az évi közgyűléseinken a tagjaink, a város és a tágabb térség polgárai, s azok is, akikkel kapcsolatban vagyunk, a partnereink. Most már támogatnak bennünket a gazdasági szakemberek is, akik felismerték a *Zrínyi Gárda* erejét. Nemzetközi szinten sikeres menedzserek keresik a kapcsolatokat velünk.

Dr. Bence Lajos

Lendva (Szlovénia), költő, a Népújság újságírója, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Szlovéniai Magyar Író Társaság elnöke

203. kép: Dr. Bence Lajos (Forrás: <https://www.kl-kl.si/domoznanstvo/lendavski-znanstveni-portreti/dr-lajos-bence/>; Letöltve: 2020. 04. 04.)

– **A Zrínyi új várat épít című versét többször is hallottam, legutóbb a csáktornyai várban, amikor tanulmányi kiránduláson voltunk a muravidéki kétnyelvű általános iskolák tanulóival. Tulajdonképpen kirajzolódott bennem az a kép, hogy Ön párhuzamba vonja az említett versében a kisebbségi sorsot Zrínyi Miklós költő és hadvezér sorsával, törekvéseivel. Úgy éreztem, hogy Önt mint költőt Zrínyi Miklós megerősíti. A költő és hadvezér önerőből építette fel Zrínyi-Újvárat, nem kapott támogatást a Habsburgoktól, és végül is ez lett a végzete: egyedül maradt a törekvéseivel, nem jött a segítség, hogy megvédjék közösen a várat. Milyen ihletéssel jött létre ez a költeménye?**

– Amikor elmentem a színhelyre, ahol Zrínyi-Újvárnak a maradványait kutatták több éven keresztül a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Hadtörténeti Intézet kutatói, ennek alapján egyértelművé vált számomra, hogy ez a vár valamikor mégis létezett. Hosszú évtizedeken keresztül, főleg Trianon után, amikor a határok lezárultak, Zrínyi-Újvárat nem lehetett kutatni, és feledésbe merült a létezése is. Akkor a határ menti részen nem lehetett ezt kutatni, még a levegőből sem. *Kocsis Edit*, nagykanizsai művelődésszervező ajánlotta ezt a lehetőséget, és kalauzolt végig ezen a felfedező úton, így elmentem és megkerestem Zrínyi-Újvár maradványait. Valamilyen „titkos sugallatok” mentén próbáltam felidézni az eseményeket, helyzeteket, amelyek ezzel a várral megtörténtek. Később világosabban kirajzolódott bennem az – ahogy Ön is említette –, hogy a Habsburgok nemhogy nem segítették ennek a várnak a megmentését, hanem egyszerűen figyelmen kívül hagyták. Van olyan történelmi feljegyzés is, hogy ott volt a Montecuccoli hadvezér vezette hadsereg egy igen erőteljes része, és végignézték, ahogy tönkremegy, s ahogy a török tűzzel-vassal, ágyúkkal, meg amivel tudta, elpusztította ezt a vályogból cölöpökre épített várat, a hozzá tartozó sereggel együtt. Zrínyi Miklósnak van egy megrázó feljegyzése ebből az időből is, mert ő nem volt bent a várban, de segélykiáltása azért volt, hiszen kért, könyörög, hogy állítsák meg a törököt, de a segítség nem érkezett meg Zrínyi-Újvárra. Ez olyan volt, mintha nem is lett volna. Később, ami történt – amit Ön is felvezetett a kérdésében –, hogy Zrínyi szellemisége, s ezzel egész életművének e meghatározó harcos része, a tragikus, kuršaneci erdői történeteket megelőlegezve, tönkre is ment.

A vers első részében megpróbáltam ezt a helyzetet leírni, a halála előtti eseményeket, azzal, hogy Zrínyi Miklós magyar hadsereg felállításában, megszervezésében gondolkodott, de ehhez valószínűleg, mint minden ilyenhez, pénzre lett volna szüksége. S bár az is igaz, hogy földbirtokos volt, bán és főúri méltóság, Zala vármegyének főispánja, de erőteljesebb támogatás kellett volna magyar részről az ország egész részére kiterjedő hadsereg létrehozásához. Nemcsak Muraközben gondolkodott, mert

ezt maga is látta, hogy ez területileg kevés volna. Muraköz népe, ide érthetjük Mura-vidék népét is, nem értette meg Zrínyi Miklóst a törekvéseiben a 17. században. Én úgy gondolom, hogy ő többre vágyott, és ezt elvárta a sajátjaitól is. A horvátjaira is gondolt, bár elsősorban magyar érzelmű főúr volt, e három részre szakadt, maradék ország dunántúli, később erdélyi részének hadvezére is. Öccse, Zrínyi Péter volt „inkább” horvát, tudjuk, az ő életpályája Bécsújhelyen, a vérpadon ért véget. A versem ihletésében benne van az is, hogy szerintem Zrínyi Miklós szerette volna megújítani az életét, és megépítette Zrínyi-Újvárat. Újjá akarta szervezni a környezetét, a törökellenes háborút, de ismételten szembesülnie kellett azzal, hogy magára maradt. Senkire nem számíthatott, és senkiben nem bízhatott meg. Ilyen gondolatokkal írtam meg a *Zrínyi új várat épít* című versemet. Ennek utolsó soraiban a vár maradványai Zrínyiért kiáltanak égbe ma is, amikor a szondákkal és ásatásokkal kimutatott tartó-cölöpjeit több méter föld fedi el.

– Ha mindezt egy kisebbségi költő vonja párhuzamba a saját közösségével, a sorsával, a létezésével, a küldetésével, akkor a költő Zrínyi Miklós jó példaképe lehet a szlovéniai, határon túli magyar költőknek, értelmiségieknek?

– Szomorú példaképe lehet, s valójában az is. Az ő személye annak a harcnak is a betetőzését jelenti, amit mi kisebbségben nap-nap után folytatunk. A szellem emberei nemcsak költők. A költészet tanúsága sokszor az, hogy nem akarunk szembesülni a keserű valósággal, a tényekkel, hogy itt már minden harc eldőlt, mégis reményt ad, hogy nálunknál nagyobb emberek is belebuktak ebbe a harcba. Lehetséges, hogy most ez durván hangzott, de így gondolom. Nálunknál sokkal nagyobb szellemek is vereséget szenvedtek, mert legtöbb esetben csak magukra hagyatkozhattak. Zrínyi Miklós költő és a hadvezér Közép-Európának a legnagyobb gondolkodója volt, és minden területen, pl. a hadtudományokban, s nem utolsósorban íróként. Az eposza a legfőbb bizonyíték erre, és az öröksége, a szigetvári dédapjának a példája, akinek a vére csordogált az ereiben. Azt is tudjuk, hogy a dédapa hogyan végezte be az életét: hősi halált halt. Zrínyinek is volt bizonyára előérzete, hogy ő sem fog párnák közt meghalni. S erre az egy kártyára tette fel az életét: hogyha a törököt a szigetvári dédapja nem tudta megállítani, ő megteszi. Részben sikerült is neki.

– A sors megvolt a dédapjában is, csak más időben és más korban, de a kihívások ugyanazok maradtak, a török, az ellenség kiűzése. Miben aktuális ma a Zrínyi-kultusz a 21. században ebben a társágban, határsávban, ahol mi, mura-vidéki magyarok élünk, még akkor is, ha már nincsenek fizikai határok?

– Öncélúan nagy dolgokban nem lehet győzni. Ő elhitte, hogy ezt csak ő tudja elvégezni, de mégis úgy gondolom, hogy kevés volt hozzá a kapcsolatrendszere. Zseni volt, de túlságosan is sokat vállalt talán, az erejéhez képest. Ezért kellett volna nagyobb szövetségeseket találnia. Olyan zűrzavaros volt az akkori helyzet, tudjuk, hogy a lendvai Bánffyakkal sem tudott mindenben egyetérteni a törökök kiűzésével kapcsolatosan. Bánffy is akkor kapkodott, amikor már a törökök a lendvai vár kapujáig értek, s akkor kért segítséget Zrínyitől. Különben nem érdekelt a dolog, azt mondta, hogyha Kanizsa elesik, akkor nekünk is végünk, mármint a lendvai várnak. Habár Lendvát sosem tudta elfoglalni a török, és ebben óriási szerepe volt Zrínyinek, hogy „ellentámadásaival” késleltetni tudta a folyamatot. Arról ne is beszéljek, hogy a

vasvári béke is szégyenletes volt, a Habsburgok kezét nyújtották a töröknek, s ennél nagyobb árulás nem is lehetett volna. Talán a „Sors”, talán a véletlen hozta úgy, hogy három hónappal később az akadémikus Zrínyit is elérte végzete. Ma is a nagyhatalmi diplomáciai játszmákon keresztül – mondhatnánk – egy ügy már nem is válik üggyé, pl. egy eszmei dolog, mint Európa megmentése, nem is válik fontossá. A mai viszonyainkban is előrettekintőbbnek kellene lennünk. A megmaradásunk forog végül is kockán, vagy Európa megmaradása múlik rajta. De ezt nem mindenki veszi észre, mert elvakítják őket a gazdasági érdekek, s a politikai lobbik. Erről nagyon jól el tudják terelni a figyelmet, mert a mai világunkban is a pénz a fontosabb. A mindenható tőke a legfontosabb dolog. Az egybeesés a mai viszonyainkkal is érdekes lehet, mert a megelőző korokban is ez volt.

– Ma kultúrát meg lehet-e menteni akár egy főúri családon belül? Zrínyi Miklós családi irodalmat is teremtett, habár csak szűk körnek szánta az eposzát a 17. században, amikor a könyvkiadás is másképp működött, ha egyáltalán létezett, amitől az olvasási kultúra is függött. Zrínyi Miklós a legnagyobb volt ebben a térségben, barokk eposza ma is érettségi tétel Magyarországon és nálunk is. Lehet-e költőként példaképünk?

– Bizonyára, de pesszimista vagyok bizonyos tekintetben. Ha megnézzük azt, hogy a 20. században mit tettünk mi, magyarok, és mit tettek a horvátok a Zrínyi-kultusz teremtésében, akkor azt mondom, hogy nagyon nehéz ebből az életműből valamit a jövőre átvinni, mert szinte semmit sem alakítottunk a Zrínyi-képen, vagy csak nagyon keveset. Az, ami a múlt század elején volt, ha belenézünk a Muraköz hasábjába és a magyarul megfogalmazott publicisztikai írásokba, akkor találunk egy olyan hírt, amely arról számol be, hogy az utolsó Zrínyi ivadék még az isonzói csatában is harcolt. Ezt magyar források fedezték fel, Bedécs Gyula isonzói összefoglalójában áll így. Olyan szempontból döbbsentem meg, hogy ott is volt egy Zrínyi, aki harcolt. A Zrínyi-emlékoszlop is a kultuszt erősíti Csáktornyan, áll a vár is, de látjuk, milyen körülmények közt működik, lepusztult állapotban van, habár a '90-es évektől kezdve volt némi változás, csekély felújítási szándék. Mégis úgy érzem, hogy a Zrínyiek magyar vonalát nem hajlandók, nem akarják felvállalni Csáktornyan. Idegennek, talán ma is elsősorban a népén élősködő „főúrnak” tekintik. Szerintem, Horvátországban a Zrínyiek irodalmi munkássága horvát fordításban sincsen eléggé jelen, sem az aktív irodalmi életben és a közéletben, nem jutott el eléggé az egyetemi szféráig.

– Mi itt, Lendván, ahol élünk, mit tehetnénk a Zrínyi-kultusz érdekében?

– Jó ötletnek tartom azt, hogy a Horvátok Egyesülete emléktáblát szándékozik elhelyezni Zrínyi Miklós tiszteletére a Horvát Ház falára Lendván a Fő utcán, mert valahol el kell kezdeni a kultuszeremtést. Nekünk, magyaroknak kötelességünk volna támogatni ezt a kezdeményezést, hiszen Zrínyi Miklósnak voltak kapcsolatai a Bánffy dinasztiával, főleg Bánffy Kristóffal, és ez datálható is a források alapján: mikor, hol, milyen alkalommal találkoztak Lendván, stb. Be lehetne vonni a magyar nemzetiségi önkormányzatokat is, egy emléktábla sok mindent elindíthat az itt élő emberekben. Ha ezt Lendván csináljuk meg, az perspektivikusabb lesz, mert itt magyar nemzetiség is él, Csáktornyan sajnos közösségi szerveződés sincs, hiszen számuk már a „legkritikusabb tömegre”, néhány 10-re fogyatkozott az elmúlt évtizedben.

Zadravec Szekeres Ilona

Dobronak (Szlovénia), magyartanár, Gellért Sándor-díjas versmondó, a Kisebbségért Díj tulajdonosa

– **Mikor alakult ki Önben a Zrínyi-kultusz, és ennek milyen volt a folytatása?**

– Elsősorban a tanulmányaim során. Már a középiskolában tanultunk Zrínyi Miklósról, később részletesebben Mariborban, az egyetemen. Tanultunk a műveiről, a Szigeti veszedelem című eposzáról, ismerkedtünk prózai írásaival is. Amit külön ki szeretnék emelni: örülök, hogy volt lehetőségünk bejárni ezeket az emlékhelyeket, és valahol mélyebben a lelkünkben, ha nem is hangoztattuk annyiszor, de azért büszkék voltunk, hogy itt van a szomszédságban Csáktornya, hogy magyarként mégiscsak van közünk ehhez a híres Zrínyi családhoz. *A végeken való kiállítás* volt az, amit mindig megcsodáltam Zrínyiben. Bámultam a bátorságát, mert, ha figyelembe vesszük, hogy mindössze 44 évet élt, akkor elgondolkodtató, hogy a 17. században mekkora

belső erő, magabiztosság kellett ehhez a kiálláshoz. A szókimondáshoz. Szembeszállni az egyik oldalon az oszmán veszéllyel, a másikon a Habsburgokkal. Mindenekelőtt Zrínyi Miklós *bátorsága* az, ami a mai napig is lenyűgöz. Emellett nagyon tetszett az is, amikor Ön elindította mindezt, akár a verseivel, akár a diplomamunkájával, amelyet a Zrínyi-kultuszról írt. Emlékszem, amikor verseit még Csáktornyán, a Zrínyi-várban szavaltam, egy médiaesemény során. Az is igaz, hogy nem tíz-husz kötetnyi anyag íródott meg nálunk Zrínyiről, a Zrínyiekről, de mégiscsak vannak morzsák, és ezekre büszkék lehetünk.

Nagy élmény volt számomra, amikor magyartanárként tanulóinkat elvittük Szigetvárra, a *Török–Magyar Barátságparkba*, ahol a két nagy vezér, Szulejmán szultán és Zrínyi Miklós, a dédapa, szobra áll. A tanulóifjúságnak kellene ezek a látványok, és szükségesek is, hogy kialakuljon bennük a Zrínyi-kultusz, a kötődés, a gyökerek, ha éppen úgy tetszik. Ezek a történelmi személyiségek nem pislákoló mécsesek, hanem ragyogó csillagok ma is.

– **Egy 2017 októberében megszervezett tehetséggondozó délután keretében jártuk be a Zrínyi-emlékhelyeket. Ezen a Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola tanulói is részt vettek, s jelen volt Ön is mint magyartanár és kísérő. Milyen élmények értek?**

– Az az igazság, hogy közvetlenül a Tehetséggondozó nap után írásban is begyűjtöttem a tanulók élményeit. Szép kis visszaemlékezések születtek. A tanulók és az írások egyaránt lelkesek voltak. Meglepő, hogy sok minden megmaradt bennünk. Nagyon tetszett nekik a program, annak ellenére, hogy délután, a tanítás után utaztunk el. S maga a kezdeményezés és a Zrínyi szakmai kirándulásra is üdvözlendő. Szép volt és tartalmas. Örülök, hogy Ön volt az ötletadója, az iskolájuk, a központi, 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, ahova sok tanuló jár. Tetszett az is, hogy a programba már a hatodikosokat is bekapcsolták, és mi, göntérháziak és dobronakiak is csatlakozhattunk.

204. kép: Zadravec Szekeres Ilona (Forrás: <http://lendvainfo.com/foto-predstavitev-zgoscenke-izbranih-pesmi-judite-zagorec-csuka/>; Letétve: 2020. 05. 15.)

Szép volt látni, ahogy együtt jártuk be az emlékhelyeket, a csáktornyai várat, együtt tekintettük meg a Zrínyi-emlékoszlopot a város központjában, és Kuršanecen együtt koszorúztunk. Lehet, közhelynek számít, de valahogy így kezdődik a hazaszeretet. Lassan, apró lépésekkel, tettekkel. Mert a hazaszeretetről és a magyarságtudatról nem csupán magasztos szavak szükségeltetnek, hanem tettek is. Történelmünk emlékhelyeinek bejárása kötelességünk, s kötelességünk elvinni oda növendékeinket is. A dicső eseményekről, nemzetünk nagyjairól, vagy éppen a válságos időszakokról ott és akkor, tehát helyben kell beszélni, ott szív a legtöbbet magába a gyerek. S ha ezt megtettük, akkor van remény, hogy megmaradunk.

– **Ennek volt egy olyan része, amikor a várban, a Zrínyi-emlékszobában a tanulók Zrínyi-verseket mondtak. Ugyan a tanárok előzetes felkészítésével, de mégis. Ez hogyan hatott Önre, aki gyakorló versmondó? Mit gondol erről az emlékszobáról?**

– Az emlékszobából hiányolom az interaktív bemutatást, mely segítségével Zrínyi és a Zrínyiek közelebb kerülnének a mai fiatalokhoz.

Ami a tanulók szereplését illeti, erre fel kellett őket készíteni, hiszen Zrínyi nyelve, a 17. századi magyar nyelv, nem könnyű, a muraközi nyelvjárás sajátosságait hordozza. Viszont ők ott szembesültek ezzel, ott szembesültek Zrínyivel, a politikussal, költővel és hadvezérrel. A kijelölt kis szövegeket igyekeztek szépen felolvasni, a saját kis világnézetükön, érzelemvilágukon átszűrni. Szerintem élmény volt ez számukra.

– **Kuršanecen, a Zrínyi-emlékoszlopnál, ünnepélyes koszorúzás és megemlékezés következett. Ez nem mindennapi esemény volt. Megtörtük a jeget, hiszen a vidékünkéről régóta nem járnak oda iskolák szervezeten kirándulni. Számos kérdés hangzott el ott is a gyerekek részéről. Mi erről a véleménye?**

– Zrínyi Miklós halálának a története, a vadkan okozta halál megérintette őket. Hogy ez megállja-e ma a helyét vagy nem, illetve ahogy Bence Lajos írja: „*a homályból nagyokat / vakkantva közelít felém / a csőre töltött vadkan*”. Tehát, hogy vadkan vagy fegyver okozta-e Zrínyi halálát, ez a történészek vagy további kutatások dolga. A gyerekeket ez mindenképpen érdekelte, mert olyan titokzatos, mesészerű. A legenda nagyon megérintette őket. Innen a sok kérdés, melyet éppen ezzel kapcsolatosan tettek fel.

– **2016-ban szerveztük meg a Bánffy Központban a Zrínyi-emléknapot, és Ön ott Bence Lajos Zrínyi új várat épít című versét szavalta. Hogyan élte meg a verset?**

– Maga a vers egyes szám első személyben íródott, mintha csak Zrínyi szólna hozzánk a múltból, saját szomorú sorsáról. Ami számomra fontos Bence Lajos költeményéből, az az optimizmus, ami a vers vége felé kicsendül. Igen, az új várat fel kell építeni, minden akadály, minden nehézség ellenére is. Az *új várnak*, amelyet úgy is értelmezhetnénk, hogy a mi *összefogásunk jelképe*, győzni kell, minden probléma, széthúzás, ellenére is (ami Zrínyi Miklós életében is megvolt!), hiszen csak így maradhatunk meg.

– **A kisebbségi sorsot Bence Lajos versében párhuzamba vonja Zrínyi Miklós életével és sorsával. Ezért egy kicsit más ihletésű ez a vers, mint úgy általában azok a versek, amelyeket Zrínyiről írnak Magyarországon?**

– Igen, szerintem is így van. Önnél is, a *Csáktornyára vezető út* című versben, melyet Zrínyi Miklósnak ajánlott, ugyanezt a mozzanatot örökíti meg, csak másképpen fogalmazva. Szerintem egy kisebbségben élő költő másként éli meg hovatartozását, anyanyelvét és kultúráját, mint ahogy költőtársai az anyaországban. Ezer szállal kötő-

dik eleihez, anyanyelvéhez és kultúrájához. *Zrínyi Miklós halála* – ahogy írja Ön – *a reménységünk volt*, s szomorúsággal tölt el az igazság, hogy „*elképzeléseidért ma sem harcolnak, a történelem / más vizekre evezett...*” S mintegy zárásképpen szembesít bennünket saját sorsunkkal: „*...széthullunk, mi magyarok a / végeken, az idő csap arcul, s a határsávok, / golyózápor helyett az idegeneknek hódoló valóság.*” A Zrínyi-téma ma is aktuális. Lehet, sőt biztos: a határsávban, a végeken még inkább. Zrínyi Miklós történelmünk kiemelkedő egyénisége, s mint ilyen, példaként állhat nemcsak a magyar és a horvát nép, de a tágabb térség nemzeti előtt is, hiszen a 17. század közepén európai értékekért küzdött és harcolt. Kapcsolatai, szemlélete, bátorsága és kiállása révén egy igazi európai személyiségről beszélhetünk.

– A Muravidéken, ahol magyar nemzetiség is él, milyen szinten ápoljuk Ön szerint a Zrínyiek kultuszát?

– A '90-es évek elején, amikor magyartanárként szolgálatba léptem, tantervünkben, valamint a Nemzeti Tankönyvkiadó tankönyveiben is, Zrínyi Miklós tananyagként szerepelt. Epigrammája, mely akár ars poeticája is lehetne – *Nem irom pennával, / Fekete téntával, / De szablyám élivel, / Ellenség vérivel, / Az én örök hiremet* –, tanulóim füzetét is díszítette. Híres eposza, a Szigeti veszedelem ugyan nem szerepelt a tankönyvben, viszont az összefoglalóban a tanulók olvashattak róla. A Muravidéken inkább egyéneknek köszönhető a kultusz ápolása, mintsem hogy ez intézményes szinten vált volna gyakorlattá. Buzgó, odaadó, lelkes személyeknek hála, akik szorgalmazták, és ma is szorgalmazzák ezt, beleértve Önt, vagy Bence Lajost... Főleg a költőkre, írókra gondolok. Dr. Varga József verseiben, prózájában is felfedezhető a nagy előd, stb. A muravidéki magyar irodalomárok alkotásaiban a Zrínyi-kultusz él, de intézményi szinten van még tennivalónk.

– Voltak események, kezdeményezések, a lenti Rákóczi Szövetség Lendvai tagozata, amelynek én is tagja vagyok, együtt menjen koszorúzni Kuršanecre, de most már ez sem jellemző. A lentiek is botladoznak ezen a téren, elhunyt Tantalics Béla helytörténész, aki ezt a hagyományt élte, nemcsak a Rákóczi Szövetség keretében, hanem a lenti Honismereti Egyesületben is. Egyébként középiskolában tanulják a Szigeti veszedelmet?

– Nem élünk mi ezekkel a lehetőségekkel. Az idősebb nemzedék megszállott egyénei (ahogy Ön is említette, pl. Tantalics Béla) elhunytak, előregedtek, s ma már a múlttal csak keveset foglalkozunk. Ami az oktatást illeti, bizonyára nehéz volna ma az általános iskolában belemélyedni Zrínyi Miklós műveibe, ezeket elemezni, megértetni, sőt lehet, hogy a középiskolás korosztálytól is távol áll már. De tudtommal a Szigeti veszedelem a középiskolában még mindig tananyag. Az utóbbi két évtizedben erősen teret hódított a kortárs irodalom. A tanulóifjúság figyelme most inkább feléjük fordul, az új művek és formák felé. Természetesen azokról beszélek, akik még szeretnek olvasni.

– Én azt látom, hogy a Határtalanul program alapján jönnek Magyarországról általános iskolás csoportok, és szakmai kirándulásuk egyik programja a csáktornyai Zrínyi-emlékhelyek megtekintése. Lendváról átmennek Csáktornyára, miközben a muravidéki általános iskolákban ilyen program nincs, pedig csak 25 km-re van tőlünk Csáktornya. Mi lenne számunkra a megoldás?

– Valahol nekünk is meg kellene találnunk ennek a módját, hogyan lehetne ellátogatni Csáktornyára, s bejárni ezeket a helyeket. Nem csupán a Tehetséggondozó nap keretében, hanem valamilyen rendszerességgel. Esetleg az iskola Éves tervébe kellene iktatni. Természetesen, ez némi költséggel is jár, de fel kellene vállalnunk. Mintegy a Tehetséggondozó nap folytatásaként, vagy jutalomként is el tudnám képzelni, hogy ezt a 49 tanulót a következő tanévben elvinnénk Szigetvárra. S így összekapcsolnánk, tovább éltetnénk a költő és a dédapa kultuszát. Itt továbbra is azokat a tanulókat lenne célszerű megszólítani, akik anyanyelvént tanulják a magyart, vagy érdeklődnek a magyar történelem iránt.

– **A Zrínyi-kultusz terjesztését hogyan tudná elképzelni itt, a szlovén–magyar–horvát határsávban?**

– Elsősorban fontosak a *kezdeményezők*, a *mindig tevők*, akik felvállalják az ügyet. Fontos a *hajlandóság*, a *tenni akarás* és a *folyamatosság*. Ha valamit a Zrínyi kultusból át akarunk adni a fiataloknak és a jövő nemzedéknek, akkor be kell állnunk a sorba, magyaroknak, szlovéneknek, horvátoknak egyaránt. Fel kell vállalni a munkát: programokat kidolgozni, lehetőségeket keresni... Lehet, ismét egyéneken múlik, és éjszakákba kerül, fáradtságos lesz, de ha nem tesszük bele magunkat, nem fog megvalósulni. Az elégedettség, a jól végzett munka öröme csak ezután jön. Ha a mostani nemzedék közül valaki húsz év múlva saját gyerekeit viszi el majd Csáktornyára, s elmondja: „*Látod, itt koszorúztam, a Zrínyi-várban én szavaltam... stb.*”, akkor törekvéseink nem voltak hiába. *Akkor tettünk valamit azért, hogy megmaradjunk, akkor ők is tesznek valamit azért, hogy megmaradjanak.*

– **Mondott egy idézetet Zrínyi Miklóstól: „Ne bántsd a magyart!” A török áfium elleni orvosság című művéből. Miért jegyezte meg ezt, vagy mondta el nekem?**

– Zrínyi Miklós a 17. század kiváló történelmi személyisége. Hadvezér és politikus, aki világosan látta, hogy a török hódítással milyen veszély fenyegeti nemzetét. Szomorúan tapasztalta, hogy e küzdelemben a Habsburgok sem álltak igazán mellé, hogy sok esetben egyedül maradt... *Az török áfium ellen való orvosság* című művéből vett jelmondatot úgy élem meg, mint a magyar nemzet megóvásáért tett bátor kiállást. Mint egy felemelt, megálljt parancsoló kezet, egy hangot, mely átszól a múlton, s üzen a jelennek. Hiszen gondoljunk csak bele: Forr a világ! Emberek ezrei hallnak meg vallásuk, világnézetük, nemük... stb. miatt. S egy szebb világot, jobb megélhetést és sorsot remélve, emberek ezrei hagyják el ma is otthonaikat. S a másik oldalon a látszólagos, „*nagy demokrácia*”, a „*mindenkihez és senkihez*” se való tartozás, a „*diványboldogság*” az „*elidegenedés és a közöny*” felőröl bennünket. Elvesznek értékeink, elveszítjük önmagunkat. *Ne bántsd a magyart!* – üzen a világnak Zrínyi. Maradjon meg a magyar nemzet, a keresztény vallás, ez a kultúra, a muravidéki magyarság, értékünk Európának!

Duro Bel

Csáktornya (Čakovec, Horvátország), a Csáktornyai Zrínyi Gárda (Zrinska garda Čakovec) elnöke

– **Mikor alakult ki Önben a Zrínyiek kultusza, és ennek mi lett a története?**

– Akkor kezdtem el igazán foglalkozni a Zrínyiek kultuszával, amikor a Matica hrvatska egyesület tagja lettem. Az említett egyesület volt az a térségünkben, amely felkarolta a Zrínyi kultusz ápolását. Ez a múlt század 90-es éveiben történt. Akkor kezdtük megünnepelni a jellegzetes jubileumi dátumokat, amelyek a Zrínyiekre vonatkoztak. Minden év április 30-án elzarándokoltunk Bécsújhelyre (Wiener Neustadt), és megadtuk a tiszteletünket gróf Zrínyi Péter mártírnak, hősnek, akit 1671-ben Frangepán Ferencsel együtt végeztek ki az említett város főterén. Ezt a Horvát Sárkányrenddel együtt teszi meg a Zrínyi Gárda. Majd elkezdtünk megemlékezni szeptember 6-án šenkoveci (Szent Ilona) mauzóleumban eltemetett Zrínyiekre is, elsősorban a Szigetváron elhunyt Zrínyi Miklóstra, aki hősi halált halt Szigetvár védelméért és a csáktornyai Zrínyiekre is, akiket itt temettek el a díszes sírhelyükbe. Természetesen, november 18-án a költő Zrínyi Miklós halálára emlékezünk Gorni Kuršanecen (Felsőrínyifalván) az obeliszk előtt. Prof. dr. Zvonimir Bartolić adta ki a Zrínyi-Újvárról szóló könyvét, és azt követően oda is eljártunk és ott is megtettük a tiszteletünket. Létrehoztuk Donja Dubrán a Zrínyiek-émlékművét, hogy ott is rendszeresen megemlékezzünk róluk. Csáktornya a mi városunk, itt is újra felfedeztük azokat az emlékhelyeket, amelyek a Zrínyiekre vonatkoznak. Elsősorban a várra gondolok, ahol a Zrínyiek éltek évszázadokon át. Mi is kikutattuk, hogy mikor élt a Zrínyi diansztia, milyen volt az uralkodásuk, mit tettek a városunkért és Muraközért az életükben. A költő és hadvezér Zrínyi (VII.) Miklós (horvátul: Nikola Zrinski) jelenléte, uralkodása Csáktornyán fontosnak nevezhető, hiszen kialakította a magyar–horvát kapcsolat-rendszert, mindkét népet képviselte a birtokain és a közéletben is.

– **Önnek személyesen is kialakultak a baráti és közéleti kapcsolatai, amelyek érintették a Zrínyiek kultuszát, de Ön is Csáktornyán él, ahol a Zrínyi Gárda létrejött mint honismereti, hagyományörző egyesület, amelynek most az elnöke. Erre hogyan emlékszik vissza?**

– Igen, 2001-ben alapították meg a Zrínyi Gárdát. Én kilencedik éve vagyok tagja, fogadalmat is tettem, és két éve, 2018-ban lettem a gárda elnöke. A Zrínyi Gárda küldetése a kezdetektől fogva a mai napig az volt, hogy ápolja a Zrínyiek kultuszát és ezt magas szinten tegye Csáktornyán és környékén. Elsősorban itt, de nemcsak itt, hanem Horvátország más területein is, sőt az országhatárokon túlra is vigye el a nevüket és a hírüket. De, nemcsak a Zrínyiek kultuszát ápoljuk, hanem a Frangepánokét is, hiszen a Zrínyi és a Frangepán dinasztiák rokoni és bajtársi kapcsolatban voltak egymással, sorsuk összefonódott, uralkodásuk pedig kiterjedt Csáktornyától kezdve Krk szigetén

205. kép: **Duro Bel** (Forrás: <https://medjimurje.hr/aktualno/gradovi-i-opcine/duro-bel-postao-predsjednik-zrinske-garde-cakovec-33318/>; Letöltés: 2020. 05. 15.)

át, Šibenikig, Sziszek-Monoszló megyéig egészen Zrinig, ahonnan eredeztetik a Zrínyiek a nevüket. Ez a település a mai horvátországi Kostajnica környékén van. Saját pénzt is nyomtattak, tehetős főurak voltak azon a környéken. Előzőleg a bribiri Šubić nevet viselték, és a tengerparton voltak a birtokiak, sőt konkrétan léteztek egy Šubićevac nevű település is. Ez a Zrínyiek középkori történetére vonatkozik, aztán Zrin környékéről Csáktornyára (Čakovec) költöztek. Számomra az is érdekesnek tűnik, hogy Zrínyi Miklós költő és hadvezér később létrehozta Zrínyi-Újvárat, és ebben a helységnevében sem hagyta el a „Zrin” nevet, így az erődítmény nevével utalt az őseire, arra, hogy honnan származtak.

– **A Zrínyi Gárda fennállása óta számos nemzetközi jellegű Zrínyi-konferenciát szervezett, ezt a tevékenységet Ön is folytatta. Milyen céllal?**

– Elnökségem előtt szervezték meg a IV. nemzetközi Zrínyi-konferenciát (2016), amelynek a tematikája a Šubićekről szólt, a címe IV. szigetvári Zrínyi Miklós Šubić volt (Nikola IV Šubić Zrinski i njegova doba), ennek az anyagát is kiadtuk tanulmánykötet formájában. 2018-ban már az én elnökségem alatt tartottuk meg az V. nemzetközi Zrínyi-konferenciát, amelynek a címe A bribiri Šubićektől a csáktornyai Zrínyi dinasztia kihalásáig (1703) volt. Az utolsó Zrínyi, nevezetesen Zrínyi Ádám hadvezér a szalánkeméni csatában esett el, s halálával kihalt a Zrínyiek férfi ága. A konferencia tanulmányi kirándulással zárult. A résztvevők megtekintették Zrin várát és azokat a dalmát emlékhelyeket, amelyek a Šubić dinasztiára vonatkoznak (Šibenik környéke, Kostanjica, az Una folyó mente, Krk sziget stb.). A másik nagy tervünk az, hogy Csáktornyan kezdjen el működni az úgynevezett történettudományi Zrínyi Intézet, amelynek keretei között tudományos kutatásokat folytatnának a kutatók a Zrínyi és a Frangepán dinasztiával kapcsolatosan (élettörténetük, tevékenységük stb.). Ennek a létrehozásánál ötletadók voltak mns. dr. Juraj Kolarić püspök úr, de a Zrínyi Gárda tagjai is a kezdeményezők között voltak. 2019 júliusában a horvát kormány Csáktornyan tartotta meg ennek a megalakuló ülését és ezzel elkezdődtek az alapító tevékenységek is az intézet létrehozásával kapcsolatosan. A Zrínyi Kutatóintézetben hivatalosan tudósok, kutatók fognak dolgozni, akik szakmailag is magas szinten fogják képviselni a Zrínyi kultusz ügyét. A Zrínyi Gárda most az intézet létrehozásának a technikai kivitelezésén dolgozik, hiszen a megalapításának a döntésén túl vagyunk. A Zrínyi Kutatóintézet székhelye a Zrínyiek várában lesz, ott fog működni. Remélhetőleg, a következő év elején már el is kezd a működését. Az év folyamán adjuk ki az V. Zrínyi konferencia tanulmánykötetét és azt követően a tudományos publikálást átadjuk a Zrínyi Intézetnek, amely hamarosan elkezd működni, tehát a Zrínyi kutatásoknak lesz tudományos intézményrendszere is. A Zrínyi Gárda kezdeményezése termékeny talajba hullott. Ezenkívül a Zrínyi Gárda, a Horvát Sárkányrenddel és a horvát kormánnyal együtt egy deklarációt fogalmazott meg, amely arra irányult, hogy jogilag vizsgálják felül Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc 1671. április 30-ai kivégzésnek ügyét és rehabilitálják a kivégzetteket, akik igazságtalannul voltak elítélve a Habsburg hatalom által.

– **Mint a Csáktornyai Zrínyi Gárda jelenlegi elnöke már sokat tett a Zrínyi-kultusz érdekében. Ha jól értesültem, Bécsúlyhelyen Zrínyi Péternek szobrot fognak állítani 2019-ben, pontosan száz évvel Zrínyi Péter földi maradványainak Zágrábba való visszahozatala után.**

– A Zrínyi Gárda az én elnökségem előtt is sok mindent tett, szinte minden Zrínyi szobor, vagy emlékmű felállítását az egyesület kezdeményezte Csáktornyan. Hadd említsem a szigetvári Zrínyi Miklós szobrának a felállítását a csáktornyai parkban és Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc szoborkomplexumát a csáktornyai múzeum bejáratánál. A szoborkomplexum témája Zrínyi Péter búcsúja, az a pillanat, amikor elbúcsúzik feleségétől, Frangepán Katalintól a csáktornyai vár udvarán. Ezenkívül Szentilonán (Šenkovec) is felállítottuk a Zrínyi-mauzóleum környékén a szigetvári Zrínyi Miklós mellszobrát a templom előtti téren, és Szigetváron is felállításra került a szigetvári Művelődési Ház előtt a szigetvári hős Zrínyi Miklós szobra. 2019-ben társkiadásban adtuk ki a Matica hrvatskával és a Horvát Sárkányrenddel, valamint a Horvátországi Tudományos Akadémiával együtt a *Zrinski & Frankopani* című monográfiát, amely Zrínyi Péter hamvai visszahozásának 100 éves jubileumára készült. 1919-ben hozták haza Bécsújhelyről Zrínyi Péter földi maradványait és helyezték el a zágrábi katedrális mauzóleumába. Ennek az emlékére szenteltünk egy reprezentatív emlékkönyvet (szerzők Dragutin Feletar, Hrvoje Petrić, Nevio Šetić). Tavaly kezdeményeztük Zrínyi Péter szobrának a felállítását Bécsújhelyen, és ez az álmunk az idén valóra is válik, ősszel fel fogjuk avatni a szobrot Bécsújhely főterén. A szoborállítás jogát nem volt könnyű megszerezni, de végül sikerült. Megkaptuk az engedélyeket a felállítására és az év vége felé fel is avatjuk. Az április 30-a, mint ünnepnap Zrínyi Péter tiszteletére jött létre. Ezt a Horvát Országgyűlés jóváhagyta. Zrínyi Péter szobrának a bécsújhelyi felavatását a Horvát Országgyűlésre bíztuk, ők jogosultak rá. Zrínyi Péter nemzeti hősrünk volt, ezért a szoboravatásának is országos jellegűnek kell lennie.

– A Zrínyi Gárda kezdeményezésére indult el Zrínyi Péter igazságtalan kivégzésének, mártírhalálának a rehabilitációja. El fogják-e érní azt, amit ebben azt ügyben szeretnének?

– Az egy jogi ügy, ami arról szól, hogy vissza kell adni Zrínyi Péter *méltóságát*. Én, azt hiszem, hogy el fogjuk érní. A jogászok azt állították a dokumentumok alapján, hogy úgy hoztak halálbüntetést Zrínyi Péterre és Frangepán Ferencre, ahogy ezt a Habsburg császár elrendelte. Vagyis, egyszemélyes volt a döntés. Amikor egy nappal a hivatalos meghívásuk előtt mindketten felmentek Bécsbe, már másnap a császár katonái feldúlták a csáktornyai várat és mindent elraboltak, kifosztották a Zrínyieket. Tehát, előre meg volt tervezve Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc elfogatása és megsemmisítése. Végül is, nem volt hova visszatérniük. Azt követően Frangepán Katalin, Zrínyi Péter felesége a grazi börtönbe került, és ott halt meg. Nekünk itt Csáktornyan semmink sem maradt fent a Zrínyiek korából. Ami megmaradt, az Bécsben van. Ez is igazságtalan, de tény. Szeretnénk, ha megvalósulna Zrínyi Péter rehabilitációja, mert eddig ez nem történt meg. Magyarország – tudtommal – megkapta az úgynevezett lusztrációt a Zrínyiek tekintetében, de mi nem. Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet nem tartjuk összeesküvőknek, őket behívatta a Habsburg császár egy beszélgetésre. Megbeszélésre mentek, de azt követően bebörtönözték őket és egy évvel később kivégezték mindkettőt. Bécs sosem háborúzott, akik igazán kardot fogtak, azok a Zrínyiek voltak, akik a magyar nemesekkel is szövetkeztek és védtek a területeiket. Ha csak Zrínyi-Újvárra gondolunk, ott is az történt, hogy Zrínyi Miklós küzdött a török ellen, míg a Habsburgok a háttérben várták, hogy mikor lesz a vége a csatának. Nem cselekedtek, nem akartak neki segíteni. Én így látom. Szerintem Ausztria, mint ország a Habsburg Birodalom jogutóda, ezért az osztrák kormánytól váránk Zrínyi Péter rehabilitációját.

Azt is el kell mondanom, hogy egy horvát származású barátunk, aki Kanadába vándorolt ki és ott is él, megvásárolta az osztrákoktól a Zrínyi Péter kivégzésére vonatkozó jogi dokumentumokat. Ezek kiindulópontként felhasználhatók a rehabilitációjára. Remélhetőleg újra átnézik és értelmezik a jogi iratokat, amelyek 1670-ből és 1671-ből valók. Két héttel ezelőtt láttam a tévében, hogy valaki arról nyilatkozott, hogy a kivégzésre vonatkozó jogi dokumentumokat könyv formában is ki szeretné adni. Miért van ez így? Mert meg akarja az illető személy tudni, hogy mi volt 350 évvel ezelőtt az igazság, amikor 1671-ben kivégezték Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet. Akadémiai közegeből tudom, hogy ez folyamatban van, s nyilván, a jogi dokumentációból a történészek, a kutatók kielemezik majd, ami szükséges, hogy nyilvánosságra jusson. Lehetséges, hogy ez már itt Csáktornyan fog megtörténni, mert itt szeretnénk létrehozni a Zrínyi Kutatóintézetet. Mi mindenképpen meg fogjuk ünnepelni még Zrínyi Péter halálának a jubileumát és a születését is. Lesznek továbbá megemlékezések, ünnepségek, melyek ráirányítják a figyelmet.

– A Zrínyi Gárda adta azt az ötletet, hogy a Horvát Köztársaság Himnuszában kerüljön be a Mura mint folyó, amely Muraközt szimbolizálja. Miért?

– Igen, ahogy ismeretes, a Zrínyi Gárda a múlt év folyamán azt az ötletet terjesztette a Horvát Országgyűlés, konkrétan az országgyűlés jelenlegi elnökének, Gordan Jadranković úr elé, hogy a jelenlegi himnuszunkban a „*Folyjál csak Dráva, Száva, folyjál*” verssorába be lenne helyezve a következő sor is „*folyjál Mura, Dráva, Száva, folyjál ...*” ezzel tulajdonképpen Muraköz is bekerülhetne képletesen a himnuszba. Úgy gondoljuk, hogy ezt a muraköziek megérdemlik, akik hatszáz évig a hazájukon kívül éltek, de mégis megőrizték az anyanyelvüket, a horvát nyelvet, a kulturális örökségünket és a horvát identitásukat sem adták fel a másféle, idegen hatalmi rendszerek alatt. Ezt az is bizonyítja, hogy jelenleg nincs már egyetlen magyar település sem a Muraközben, és magyar–horvát vegyes házasságokban sem élnek tömegesen emberek. Mindössze felvetettük a himnusz kiegészítését, azt viszont nem tudjuk még, hogy sikerül-e megváltoztatni a szövegét és belevinni a Mura folyó szókapcsolatot, amely tulajdonképpen a Muraközt jelképezi, s ezzel minket is, akik itt élünk. Évszázadokon át megőriztük a horvát identitásunkat, kultúránkat és nem volt ezt könnyű megtartani. Ezen a területen sokat köszönhetünk a keresztény egyházunknak is.

– Milyen koncepciója van a fiatalok bevonására a Zrínyi Gárda körébe, ezzel kapcsolatosan mi a jövőképe?

– Mi arra törekszünk a Zrínyi Gárdában, hogy a fiatalokat tájékoztassuk a Zrínyi-dinasztia dicső múltjáról és fölvilágosítsuk őket arról, hogy kik voltak valójában a Zrínyiek. A fiatalok erről keveset tudnak. Vannak elképzeléseink, hogy hogyan jusunk el az iskoláig és népszerűsítsük a Zrínyiek kultuszát. Megkeressük azokat a médiákat, amelyek iránt érdeklődnek a fiatalok. Van egy honlapunk is, ott is tájékozódhatnak rólunk. Az év végig közösségi oldalakat létesítünk, és más online hálózatokba is be szeretnénk kerülni. Az is tény, hogy a fiatalok nem nagy mértékben látogatják a megemlékezéseinket, rendezvényeinket, ettől függetlenül azt gondoljuk, hogy nekik is tudniuk kell Csáktornya és Muraköz helytörténetéről, mert együtt élnek velünk ebben a térségben. Tudniuk kell, hogy a Zrínyi-emlékoszlop csúcsán mit szimbolizál a turulmadár stb. Szerintem a fiatalság fele nem tudja, hogy mi céllal és kinek állították

fel a Zrínyi-emlékoszlopot Csáktornya főterén. Azonkívül azt is hírül kell adnunk, hogy Csáktornya miért a Zrínyiek városa és ezt nekünk tisztelnünk kell. Mindez természetesen a szigetvári Zrínyire is vonatkozik, az ő hőstetteiről és történeti tevékenységeikről, törökellenes harcairól és várvédő cselekedeteiről is hallaniuk kell. Ugyanúgy fontos, hogy halljanak Zrínyi Miklósról a költőről, aki megépítette Zrínyi-Újvárat (Novi Zrin). Fontosnak tartjuk azt is, hogy Zrínyi Péter mártírhaláláról is tudomásuk legyen, miért is végezték őt ki 1671-ben Bécsújhely piactérén? Tudniuk kell arról is, hogy a Zrínyi-Frangepán összeküvés nem volt összeesküvés, csak azt deklarálták a Habsburgok, mert akkor hatalmi helyzetben voltak. Egyébként tervezünk Csáktornyan egy szabadtéri színpadi előadást erről az eseményről, mert jubileumi évet élünk és az emberek látni fogják, hogy mi történt valójában Zrínyi Péterrel és Frangepán Ferencsel 1671-ben. Arról is tartottunk előadást, hogy a szigetvári Zrínyi Miklós hogyan kapta meg Murakózt, mint területet. Ezáltal talán vonzóbbá tehetjük a Zrínyiek történelmét. Az is tény, hogy az országhatárok nem voltak mindig ugyanazok mint most, és tájékozottnak kell lennünk a történelmünkről. Természetesen manapság is változnak az országhatárok, példaként említeném Oroszországot és Ukrajnát. Fel kell ismernünk és el kell helyeznünk a horvát történelmet az egyetemes történelemben, s ebben a Zrínyiek történetének is van helyük.

– Ha összpontosítunk a Zrínyiek irodalmi tevékenységére, tudjuk, hogy Zrínyi Miklós a költő és öccse Zrínyi Péter a műfordító családi irodalmat hoztak létre Csáktornyan. Mennyire tudatosult ez a horvátokban, mit tudnak általában erről és a 17. századi barokk irodalomról Csáktornyan és környékén, regionális és országos szinten?

– A Zrínyiek irodalmi tevékenységéről is vannak ismereteink. El tudom képzelni azt is, hogy Zrínyi Miklós eposzának a horvát fordítását újra kiadnák a költő 400. születésnapjára. Talán jó volna a horvát fordítást, amelyet Zrínyi Péter kétszer végzett el, először 1660-ban, másodszer 1666-ban, kicsit aktualizálni, nyelvileg átdolgozni és olvashatóbbá tenni. A Zrínyi Gárdának ebben a témában össze kellene fognia a Matica hrvatskával és együttesen újra kiadni a lefordított művet. A Matica hrvatska eddig is számos Zrínyi művet adott ki horvát nyelven. Egyetértek azzal is, amit kérdezett. Vannak irodalomtörténészeink, kutatóink, akik szakmailag is segíthetnek a Zrínyiek szépirodalmának az aktualizálásában.

– Ön szerint kik azok a tagok, akik zászlóvivői a Zrínyi Gárdának?

– Azt gondolom, hogy elsősorban azok, akik megalapították. Az első elnöke Milan Štepih volt, majd őt váltotta fel Zlatko Bacinger és követte Alojzije Sobočanec. Most én vagyok az elnök. Tagságunk nagy és minden tag esküt is tett a felvételkor. De, külön büszkék vagyunk Gotovina, Markač, Šundov, Zdrilić, Pađen generálisokra, Urlič admirálisra, Josip Mrzljak és Juraj Jezerinec püspökökre, Zvonimir Kustić és Drago Feletar akadémikusokra, Gordan Jadrankovićra, a Horvát Parlament elnökére, Matija Berljak és Juraj Kolarić „monsinjor”okra, Kolinda Grabar Kitarović Horvátország volt elnökére, dr. Stanko Horvath úrra Bécsből, de másokra is, akik vállalkozók és politikusok. A Zrínyi Gárdának közel 180 tagja van, és ennek tekintetében mindenkire büszkék vagyunk.

– Felújítás alatt van a csáktornyai vár, nemrég kezdődtek el a munkálatok. Mennyire járul ez hozzá a Zrínyi kultusz ápolásához?

– A csáktornyai vár külső terei az udvarral együtt felújítás alatt vannak, és a vármúzeum bizonyos belső helyiségeit is felújítják. Valahol ott lesz a Zrínyi Kutatóintézet is elhelyezve. Most a bástyát újítják fel. Láthatóan meg fog változni a vár és a bástya külalakja. Ha valaki meglátogatja Csáktornyán a vármúzeumot, akkor lehetősége lesz a Zrínyiekről is sok mindent megtudnia. Nyilván lesz egy állandó kiállítási részlegük a Zrínyieknek és a vár rekonstrukciója is vonzóbb lesz az ide látogatóknak. Tudjuk, hogy valamikor a csáktornyai várat mocsár vette körül és bástyával volt védve. Tehát, hamarosan ezt a képet kapjuk vissza, ami már a 17. században is megvolt a Zrínyiek idején. Vizuálisan és tartalmilag is izgalmas lesz ennek a látványa.

– Ezekben az új helyiségekben nyilván a Zrínyiek tárgyi dokumentumait és a kiadott könyveiket is ki fogják állítani?

– Csáktornyán a múzeumban a Zrínyiek idejéből szinte semmi sem maradt fenn az utókornak. Tudjuk, hogy a Habsburgok mindent kifosztottak annak idején, amikor Zrínyi Pétert lefejezték, a várból mindent elvittek Bécsbe. De ha bármilyen tárgyi emléket találnánk még akár Bécsben, vagy Budapesten és Szigetváron, ami a Zrínyiektől származik, akkor megkísérelnénk a beszerzését. A szépirodalmi műveket is reprint formában, esetleg fénymásolatban közölhetővé tehetjük vagy kiállíthatjuk a vármúzeumban. A cél az volna, hogy mi is láthassuk és a kiállításainkon másoknak is megmutathatnánk. Ezenkívül fel kellene újítanunk a Šenkovecen (Szentilonán) a mauzóleumot, a Zrínyiek temetkezési emlékhelyét is. Ez már elkezdődött, de nem kielégítő állapotban. Ha a sírhely belsejét nézzük, akkor az még romokban hever, kívülről jobb a helyzet. A múzeum munkatársai már harminc évvel ezelőtt ásátásokat végeztek itt, a kutatók tudják, hogy mit, találtak, milyen csontokat. Az archeológiai ásátások már befejeződtek. De, mégis lehetne a talált leletek alapján felállítani egy kiállítás-sorozatot, amely tájékoztatná az embereket arról, hogy mi a lelőhely története, kik és mikor temetkeztek ezekben a sírokban. Ez még nem történt meg. Itt temették el a szigetvári Zrínyi Miklóst, a költő Zrínyi Miklóst, annak édesapját, Zrínyi Györgyöt, feleségével, Széchy Magdolnával együtt, kivéve Zrínyi Pétert, aki nem itt nyugszik. Tehát, lenne miről hírt adni, hiszen Szentilona a Zrínyiek temetkező helye ma is, éppen ezért nemzeti és helytörténeti jelentőséggel bír. Jó volna ezt a pálosrendi kolostort felújítani, visszavarázsolni eredeti állapotába. A kápolna és a Zrínyiek temetkező helye is ehhez a kolostorhoz tartozott, ezért jó volna ezt együtt kezelni és eredeti állapotukban mutatni be. Az embereknek azt kellene látniuk, hogy valamikor háromszáz évvel ezelőtt itt létezett egy kolostor, amelyhez egy templom és mauzóleum is tartozott. Akár egy Zrínyi emlék-múzeumot is állíthatnának az emlékhely megőrzésének a helyére, amely ide vonzaná a turistákat.

– Hogyan ítéli meg a Zrínyiek kultuszának mai helyzetét a tudományos életben és a magyar-horvát nemzetközi kapcsolatok színterén? Mi a véleménye a Zrínyi Gárdának erről?

– Mi minden együttműködést jónak tartunk, amelyek a Zrínyiek kultuszát erősítik. Már régóta együttműködünk Szigetvárral, Murakeresztúrral, de a lendvai Horvát Egyesület (Hrvatsko društvo) tagjaival is. Ebben az évben kétszer is találkoztam a lendvai polgármesterrel, akivel együttműködésekről tárgyaltunk. Donja Dubraván is megbeszéltünk dr. Padányi József vezérőrnaggyal egy közös kiállítást, amely a Zrínyi-újvári kutatások

eredményeit mutatná be a közönségnek. Tehát, a magyarországi kutatók a kutatási eredményeiket a horvát közönség elé tárnák és ezzel is prezentálnák mindazt, ami fontos és fennmaradt Zrínyi-Úváron. Én személyesen nem voltam még ott, de szívesen elmennék a kutatások színhelyére. Ezt másokkal együtt is megtenném, úgyhogy szervezhetnék akár egy szakmai kirándulást is oda. Arról is értesültem, hogy még az idén lesz egy tudományos horvát-magyar tanácskozás, amelyen Gorićanon szerveződik és jelen lesznek a murakeresztúriak, a dolnja dubravaiak, a beleznaiak, a zákányfalusiak, abból a térségből, ahol a Zrínyieknek a 17. században birtokaik voltak, tehát a Zrínyi-Újvár környékéről, a Mura mindkét oldaláról. A Zrínyi Gárda minden olyan városal együttműködik, ahol valamikor a Zrínyiek éltek, és ápolják a kultuszukat. De, mi azt is szeretnénk, ha a volt Frangepán városokkal is együttműködnénk, kezdve Zágrábtól, Karlovácon, Ozaljon át egészen Bosiljevoig, Ogulinig, Bakarig, Crikvenicáig, Trsatig, egészen a dalmát tengerpartig. Ők is a Zrínyi dinasztiához tartoztak főleg a feleségeik, házasságaik és birtokaik által. Így egymást is támogatták és egymástól is függtek. Azt terveztük továbbá, hogy a Frangepánokról tudományos tanácskozást szervezünk, amit már tervbe vetünk. Tartjuk a kapcsolatot a zágrábi Katonai Akadémiával is. Szakmai kirándulásokat is tervezünk a Frangepánok emlékhelyire. Kezdjük akár Vrbovecce, ahol Zrínyi Péter született, hiszen a város vezetőségével már felvettük a kapcsolatot. Ezenkívül Bécsújhellyel együttműködünk, ahova megemlékezésekre is eljárunk minden áprilisban, amikor Zrínyi Péter kivégzésére emlékezünk. Az együttműködések viszont költségesek, a Zrínyi Gárda egyesületként működik, így anyagilag is behatárolt a tevékenységünk. Kapcsolatrendszerünk mégis szerteágazó. Ennek köszönhető az is, hogy ebben az évben Zrínyi Péternek sikerült emlékszobrot állítanunk Bécsújhely főterén, a lefejezés helyszínéhez közel. Ez is a mi kapcsolatrendszerünknek köszönhető.

Dr. Varga Szabolcs

Pécs, történész, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Kora Újkori Osztálya, a 16. és 17. század kutatója

– *A Zrínyiek a bribiri Šubićektől a csáktornyai Zrínyi dinasztia* című nemzetközi konferencián Sziszeken Zrínyi III. Miklósról, a szigetvári hős Zrínyi (IV.) Miklós gróf (horvátul: Nikola Šubić Zrinski) apjáról tartott előadást. **Mi volt az előadásának a vezérmotívuma?**

– Magyar megközelítésben a Zrínyieknél a Šubić nevet nem nagyon hangsúlyozzák. A horvátok pedig éppen a Šubić-t emelik ki, holott ők ezt nem használták, miként ebben a formában a Zrínyit sem. Nicolaus de Zrin, azaz Zrin várából származó Miklósként írták alá leggyakrabban a nevüket, és az eltérő névhasználat a 19. században alakult ki és vált véglegessé, mintha két személyről lenne szó. A Zrínyiekről szóló történeti munkákban Zrínyi III. Miklós, horvátul Nikola (III.) Šubić Zrinski, a szigetvári Zrínyi (IV.) Miklós apjáról valójában keveset tudunk. A magyar történetírásban megrogzódott az a toposz, hogy ő törökbarát politikát folytatott, pénzt fizetett a törököknek azért, hogy a birtokait megvédje, sőt segítette is őket a portyáikban, emiatt rendkívül negatív volt a megítélése. Ami nagyjából mind a mai napig tart. Az előadásomban arra kerestem a választ, hogy milyen lehetett apa és fia kapcsolata. Kimutatható egy éles váltás a két generáció között, avagy nem? Úgy tűnik az apró jelekből, hogy Zrínyi Miklós nem tagadta meg az édesapját, egész életében tisztelte őt, akkor is, amikor 1566 szeptemberében a kirohanást választotta Szigetvár falai közt. Akkor az apjától kapott kardját kérte az apródjától, azt fogta a kezébe, az volt a vitézségének a legfontosabb attribútuma. Ő maga is a legkisebb fiának a Miklós nevet adta, valószínű az apja iránti tiszteletből. Látszik, hogy azt a vonalat is követte, amit édesapja politikai hagyatékként bízott rá, miszerint mindvégig hűnek kell maradniuk a Habsburgokhoz. Számára a legfontosabb a család egyben tartása és a családi birtokok gyarapítása volt. A szigetvári Zrínyi (IV.) Miklós tökéletesen folytatta apja művét, és az atyai örökségre épülve került fel a Magyar Királyság arisztokráciájának a legfelsőbb csúcsaira.

– **Mint a török kor kutatójában, mikor alakult ki Önben a Zrínyiek iránti érdeklődés?**

– Az érdeklődésem már akkor megvolt, amikor megtanultam olvasni. Először az Egri csillagokra irányult a figyelmem. Hatéves lehettem, és emlékszem, hogy az ifjúsági regény nagyon lenyűgözött. Többször is elolvastam az általános iskolás éveimben. Más sem rajzolgattam akkor, mint a várakat. Ettől kezdve mindig is volt egy csodálatom a török kor hősei iránt, említhetném Szondi Györgyöt vagy Jurisics Miklóst, vagy éppen a szigetvári Zrínyi Miklóst. Amikor ebből kialakult egy konkrét kutatási irány, elkezdtem aktívabban foglalkozni a szigetvári Zrínyivel. Ehhez kapcsolódott egy konkrét feladat is. 2004-ben kezdték összeállítani Szigetvár monográfiáját a város szervezésében, és az 1526–1566 közötti fejezetre Szakály Ferencet kérték fel,

206. kép: Dr. Varga Szabolcs (Forrás: <https://metaegyesulet.hu/tagjaink/elnok-varga-szabolcs/>; Letöltve: 2020. 05. 15.)

ő azonban meghalt. A helyére kerestek valakit, és akkor a professzorom, Pálffy Géza ajánlott, hogy esetleg megcsinálhatnám.

– **Ha rendszerezné a Zrínyi-kutatásait, akkor meddig jutott el ma a Zrínyiek vonatkozásában?**

– *Leónidász a végvidéken, Zrínyi Miklós (1508–1566)* a monográfiám címe, amely a szigetvári Zrínyi Miklós életéről szól. Ez 2016-ban jelent meg, az akkori 450. évfordulóhoz kapcsolódva. Sosem gondoltam volna, hogy lesz merszem megírni egy ilyen életrajzot. Igyekeztem közérthetően írni Zrínyiről és rá mint emberre helyezni a hangsúlyt. Milyen is lehetett ő valójában? Amit lehetett, azt elolvastam róla és ki is írtam magamból. Azt tudom Barabás Samu révén, hogy a 20. század elején Zrínyi levelezése teljes körben még nem került kiadásra, hiszen körülbelül 200 levél kimaradt belőle. Én ezeket a leveleket szeretném felkutatni, ennyivel tartozom még a szigetvári Zrínyi Miklósnak. A következő években szeretném sajtó alá rendezni ezeket a leveleket is, mint ahogy a nagy elődök ezt már a többi Zrínyi által kiadott irattal már megtették.

– **Hogyan ápolja a Zrínyiek kultuszát? Eljár horvát–magyar konferenciákra? Ezenkívül miben vesz még részt, ahol fellelhető még a Zrínyiek kultusza?**

– Ha a történelmi munkánkat nem szolgálatként fogjuk fel, akkor félreértjük a saját feladatunkat. Azaz, annak kell örülnünk, amíg van ránk igény, ha hívnak bennünket a konferenciákra, egyesületek, civil szervezetek stb., akkor menjünk és adjuk is elő a kutatásaink eredményeit. Most Csáktornyára és Sziszekre a Zrínyi Gárda hívott nemzetközi konferenciára, de a Szigetvári Várbaráti Körben is rendszeresen megjelenek, nemcsak előadóként, hanem a hallgatóság soraiban is. Büszke tagja vagyok a Szigetvári Várbaráti Körnek. A dunaföldvári Művelődési Házba szintén visszahívnak, ahol a 16. századi történelemről tartok előadásokat. Pécssett is eljárók különböző rendezvényekre, evangélikusok közé, esetleg a pécsi dzsámiba, egyetemre, civil rendezvényekre, ahol vannak megemlékezések. Úgy vagyok vele, hogy Somogy, Tolna, Baranya és Zala megyékben, ahol van rám igény, mint előadóra, oda szívesen elmegyek beszélni Zrínyiről. Ha belefér az életembe, akkor elmegyek függetlenül attól, hogy ez most mennyire szakmai, vagy más jellegű meghívás. Fontosnak tartom azt, hogy beszéljünk a Zrínyiekről és azok kultuszáról. A gyerekekre is gondolok, hogy nekik is beszélni kell ezekről a dolgokról, mert ha egy mondat is megmarad a fejükben, akkor már megéri velük foglalkozni, s ha ez folyamatos, akkor elértük a célunkat.

– **Az Európai Unió keretében, amikor megszűnt a kommunizmus, amikor légiesebbek és globálisak lettek az emberek viszonyai, mennyire más a Zrínyiek kultusza, mint a rendszerváltás előtt Magyarországon?**

– Szerintem sokat változott és ehhez az is hozzájárult, hogy Szigetváron van egy egyesület, amely felkarolta ennek a kultusznak az ápolását. Szerintem enélkül nem ment volna. Azt is fontos megemlíteni, hogy mögötte állt egy nagyobb kezdeményezés, amely a szigetvári *Barátságpark* indítványozására 1994-ben jött létre, közvetlenül a rendszerváltást követően. A magyar kormány 2016-ban Zrínyi Miklós emlékét szervezett, s teret adott ezzel is a Zrínyi-kultusznak és tett mellé anyagi fedezetet is. Még nem látjuk igazán, hogy mennyire volt ez pozitív hatással a Zrínyi kultuszra, de az már biztos, hogy a Zrínyiek iránti érdeklődés a török korra is ráirányította a figyelmet. Ami azt jelenti, hogy más török kori események is egy kicsit fókuszba kerültek,

akár egy mohácsi csata, vagy egy szigetvári ostrom újra felelevenült. Mindez gazdagította a szigetvári turizmust, hiszen épültek múzeumok és kiadványokat is kiadtak a jubileum kapcsán. Bízunk benne, hogy egy országos, ne adj' Isten Közép-európai kultusszá is alakulhat a Zrínyiek kultusza. Zrínyi Miklós szerintem közös hőse volt a magyaroknak, a horvátoknak, az osztrákoknak, és a szlovénoknak is egyaránt.

Mons. prof. dr. Juraj Kolarić

Zágrábi (Zagreb, Horvátország), püspök, egyetemi tanár, történész- és teológusprofesszor a zágrábi Katolikus Teológiai Egyetemen, a salzburgi Európai Tudományos és Művészeti Akadémia tagja

207. kép: Mons. prof. dr. Juraj Kolarić⁹

– Mióta lelkesíti Önt a Zrínyiek kultusza?

– Tizenkét km-re születtem Csáktornytól, Donje Hrašćan településen. Csáktornya, a Zrínyiek otthona számomra ismert hely volt, és ez a dinasztia 1546-tól a Muraközben szuverénül uralkodott. Ez az időszak igen nehéz időszaka volt a horvát történelemnek, hiszen a törökök 1562-től már állandóan támadták ezt a térséget, főleg a mohácsi csatát követően. De az is elmondható, hogy bizonyos szempontból a Muraköz külön bánságnak számított, hiszen a többi bánsághoz viszonyítva nagyobb volt az önállósága. A Zrínyiek uralkodása előtt is voltak kezdeményezések, de a szigetvári Zrínyi Miklós Zrinből érkezett Csáktornyára, hogy megerősítse a Muraköz határait Muraszombattól Lendváig és a Mura mentét, amihez hozzátartozott még Csáktornya, Eszék és Virovitica is. Ebbe a térségbe érkeztek katonák, köztük az én vezetéknevemet hordozók is, a Kolarićok, mert a védelemhez emberekre volt szükség, akik más térségekből jöttek a Muraközbe. A vezetéknevemből kikövetkeztethető, hogy az elődeim kapcsolatban voltak a Zrínyiekkel, hiszen velük együtt védték a Muraközt. 2010-től elnöke vagyok a Zrínyi-konferencia elnökségének, és szervezem a nemzetközi Zrínyi-konferenciákat a Zrínyi Gárda tagjaival együtt. Hogy milyen témákban szerveztünk Zrínyi konferenciákat? 2010-ben *A Zrínyiek és Frangepánok politikai, kulturális és egyesületi tevékenysége Horvátországban* volt a címe. Most pedig az 5. Zrínyi konferenciánknak *A Zrínyiek a bribiri Šubićektől a csáktornyai Zrínyi dinasztiáig* címet adtuk. A Šubićok az Anjou-ház magyarországi trónigényének legelső támogatói közé tartoztak. Amikor Károly Róbert hajója 1300 augusztusában kikötött Spalatóban (Split), a Šubićok voltak a legbefolyásosabb segítők. Az 1320-as évek közepétől a dalmát városok egymás után behódoltak Velencének és Károly Róbert sem tett visszaszerzésük érdekében. A tengermelléki Ostrovica vár és egyéb dalmáciai birtokai fejében I. Lajos magyar király 1347-ben Šubić Gergelynek és unokaöccsének, Šubić Györgynek adományozta az Una folyó mellett (in terra Schlavoniae) épített Zrin várát, az ahhoz közel fekvő Stupnica falut és Pedalj várát. Ettől kezdve György és utódai a Subics név mellőzésével Zrinski (Zrínyi) változatban írták nevüket, és immár nem a dalmát, hanem a horvát és a magyar történelem alakításából vették ki részüket. Šubić György a család megalapítója, Zrínyi I. György, nagybátyjának a Frangepán családból származott Blagai Dujmo, vegliai grófnak a házában nevelkedett. Mint serdülő ifjú I. Lajos király apródja volt, 1347-ben még a nápolyi

⁹Boris Kovacev fényképfelvétele, forrás: <https://www.jutarnji.hr/globus/Globus-politika/teolog-koji-tajne-politike-cuva-u-vinskom-podrumu-gotovo-svi-politicari-bili-su-kod-mene-tu-su-se-odvijajali-i-neki-veliki-dogadaji-iz-nase-povijesti/5432815/>; Letöltés: 2020. 05. 15.

hadjáratba is követte, ahol kitűnt vitézségével. 1361-ben halt meg. Egyetlen fia Zrínyi I. Pál, apja halálakor még kiskorú volt. A Zrínyi névhasználat Zrin település nevéből ered. Zrin vára a 13. században épült. 1293-ban a Babonicsok krajinai ágáé volt, majd rokonáé, János báné. 1328-tól Raholcai Tót Lőrincé, ekkor „Zirn” néven említik. 1347-ben a király cserével megszerezte, és Subics Gergelynek és Györgynek adta. Ezután a Györgytől származó Zrínyieké lett, akik róla vették családi nevüket. Amikor Csáktornyára érkeztek megtartották a Zrínyi nevüket. A főnemesekre jellemző volt, hogy felvették vezetéknevükbe a város nevét, hogy ez még jobban megerősítse őket, hogy honnan származtak. Például a Cilleiek Celjéből eredeztethetőek, és a szlovén város nevét viselik a vezetéknevükben. Az is érdekes történeti adat, hogy a Zrínyiek Csáktornyán éltek, de nem vették fel a Csáktornya nevet, habár mi úgy nevezzük őket, hogy a csáktornyai Zrínyiek. A Muraközt 1546-ban a szigetvári Zínyi Miklós úgy kapta meg Ferdinánd császártól, hogy a császár nem tudta kifizetni a gróf 400 zsoldos katonáját, akik védték Horvátország területét, amely a Habsburg Császársághoz tartozott, ezért cserébe adta neki a Muraközt. Így jöttek valójában a Zrínyiek a Muraközbe. Zrínyinek voltak birtokai természetesen a Muraközön kívül és a Dráva mentén túl is. Történeti tanulmányaim során ismertem meg, és mélyedtem bele a Zrínyiek történetébe.

– Az Európai Unióba került Horvátország és Magyarország is, ezáltal egy újabb szövetség keretein belül él mindkét nemzet. Mit gondol Ön mint teológus és történész a Zrínyiek kettős identitásáról?

– El kell mondani, hogy a nyelv határozza meg az embert. Az anyanyelv pedig a legszebb a világon, mert hordozza az ember identitását. Minden nyelvre ez jellemző a világon, de az embernek csak egy anyanyelve van. A Zrínyiek nagyon művelt arisztokraták voltak, azt is mondhatnám, hogy „*reneszánsz emberek*” a barokk korban, akik sok különféle területről szereztek meg a műveltségüket. Világi emberek voltak, több nyelven beszéltek. Rokoni és vérbeli szálak fűzték őket a magyar és a horvát nemességhez, de a Habsburgokhoz is kötődtek. Nemcsak uralkodtak, de az irodalomban és a kultúra terén is termékenyek voltak, alkotó személyiségek. Ma is érvényes az a tétel, hogy a horvát, vagy akár szlovén is kis nemzetek, és Közép-Európában integratív szerepük van, hiszen összekötik a katolikus világot a pravoszlávval – ha csak a vallásra fókuszálok. Az én édesapám is három nyelven beszélt, magyarul, németül és horvátul, pedig egyszerű parasztember volt. A Zrínyiekre is jellemző volt ebben a térségben a többnyelvűség, akkor ez természetes volt, és ebből kifolyólag a kettős identitás is, hiszen Zrínyi Miklósnak, a költőnek és az öccsének, Péternek az édesanyja, Széchy Magdolna magyar származású volt, az édesapjuk, Zrínyi György pedig horvát. A kettős identitás számukra csak előnyt jelentett, először vérbeli vonalon, majd a birtokaik és a térség eredetéből kifolyólag is, hiszen itt éltek és ezt a területet védték, itt fejtették ki a küldetésüket, nemcsak a politikában, hanem a kultúrában is. Miért is lázadtak fel a Zrínyiek a Habsburgok ellen? Mert a Habsburgok nem tartották be a fogadalmaikat, és nem védték meg a horvát területeket a töröktől. Ma az összeesküvőket terroristáknak nevezik, de a Zrínyiek nem voltak azok, ők nem tudták elfogadni a Habsburgok védelmi politikáját. Elsősorban Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc politikai tevékenységére gondolok, amelyet még ma sem tisztáztak igazán. A Zrínyiek és a Frangepánok horvát területen egészen Dalmáciáig bezárólag megállították a törökök előremenetét nyugat felé. Ha mindez nem történt volna meg a 16. és a 17. században

akkor Párizsban, Madridban, Berlinben feltűzhetnék volna a török zászlót a félholddal. De ez nem történt meg. Szép példája ennek a szigetvári hős, Zrínyi Miklós, aki hősi halált halt 1556-ban, hogy megvédjé a szigeti várat és a magyar népet. Ő állította meg a török sereget, amely meghátrált és nem vonult Bécs felé. Zrínyi IV. Miklós gróf, a szigetvári hős, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós dédapja, feláldozta az életét a magyar népért. A legendás emlékü várkapitány mégis Horvátországból származik, Zrin környékéről. Ferdinánd király, a hozzá való hűségének elismeréseként 1542-ben horvát–szlavón–dalmát bánná nevezte ki. Mondhatnánk azt is, hogy a szigetvári Zrínyi IV. Miklós is kettős identitással bírt.

– Ön szerint milyen Zrínyi Miklós, a költő-hadvezér és Zrínyi Péter kultusza Csákkorján és környékén?

– Horvátország 1995 előtt, a rendszerváltást megelőzően nem volt nyitott a Zrínyiek kultuszára, nem lehetett a Zrínyiekre nyilvánosan emlékezni. Hogy miért? Mert már a 16. században harcosai voltak Horvátország függetlenségének. Habsburg I. Lipót, német-római császár és magyar király azt róttá fel Zrínyi Péternek, hogy el akarta szakítani Horvátország területét a Habsburg Monarchiától, és független államot akart létrehozni, ez volt az ő bűne, s ezt dokumentumokkal, forrásanyaggal is bizonyítható. Valójában kik állítottak Csáktornyán Zrínyi-szobrokat először? A magyarok, s ez még a Habsburg Monarchia idején volt. A hivatalokban, a közigazgatásban magyarul beszéltek, de a templomokban megmaradt a horvát nyelv, mivel azok egyházközösségileg Zágrábhhoz tartoztak. A Muraköz ennyire volt vegyes és megosztott. A Horvát Országgyűlés a rendszerváltást követően elfogadta azt a határozatot, hogy Zrínyi Péter kivégzésének napja, április 30. nemzeti emléknap legyen. Ez már a Zrínyi-kultusz egyik alappillére, hiszen munkaszüneti nap, és a horvátok, főleg a Muraközből a Zrínyi Gárda és Varasd megye szervezésével mindig elutaznak Bécsűjhelyre, és kifejezik a tiszteletüket a bécsűjhelyi temetőben, majd azon a főtéren is, ahol kivégezték Zrínyi Pétert és Frangepán Ferencet. Több autóbusznyi ember tesz zárandoklatot ezen a napon. Ehhez mi is hozzájárulunk, a Zrínyi Gárda segítségével konferenciákat szervezünk, amelyeknek a Zrínyi dinasztia és a tetteik a fő témánk.

– Mi a véleménye a helyi megemlékezésekről, amelyek a Mura mindkét partjának a térségében valósulnak meg, Horvátországban (Légrad, Alsódomboru) és Magyarországon (Murakeresztúr, Belezna, Zákányfalu, Órtilos)? Mit kell tenni annak érdekében, hogy a Zrínyi-hagyomány fennmaradjon?

– Mindenképpen be kell vonni a Zrínyi-megemlékezésekbe a fiatalokat is. Tudjuk, hogy a kommunizmus idején, amely nem olyan régen volt, nem lehetett nyíltan felvállalni a nemzeti értékeket, és keveset beszélhettünk a Zrínyiekről. Ezért szerveztünk olyan szimpóziumokat, amelyek ezt pótolták, így ráirányítottuk a Zrínyiekre és a Frangepánokra a figyelmet. És még van valami, ami fontos a Zrínyiek és a Frangepánok életében, nevezetesen az, hogy a házasságaik révén és a kapcsolatrendszerükben összehozták a magyar és a horvát nemzetet. A 15. és a 16. század erről szólt, de később, a Habsburg Monarchia idején szintén így volt. Erre ma is lehetne építeni.

– Milyennek tartja Zrínyi Péter kultuszát manapság, a 21. században?

– Évekkel ezelőtt Zágrában tartottam egy olyan szimpóziumot, amely Zrínyi Péter Búcsúleveléről szólt (Pismo oproštaj). Ebben a témában írtam is egy tanulmányt, amelyben e levelet párhuzamba állítottam azokkal a búcsúlevelekkel, amelyeket arisztokraták írtak a kivégzéseik előtt. Ebben a tanulmányban rámutattam, hogy keressenek nekem egy

olyan búcsúlevelet a világirodalomban, amely szebb lett volna Zrínyi Péter Búcsúlevelénél. Zrínyi Péter hitt abban, és bátorította a feleségét arra, hogy *Isten előtt* majd újra találkoznak. Zrínyi Péter édesapja, Zrínyi György nagy protestáns hívő volt, úgy mint Primož Trubar a szlovéneknél, és a protestánsok nagy törkevése volt, hogy anyanyelvre, tehát horvát nyelvre fordítsák a Bibliát, a Szentírást. A Zrínyiek ebben is élenjárók voltak, és katolikusként szimpátiával közeledtek a protestáns valláshoz. A török kiűzésében keresték a protestánsok segítségét is, és nem voltak ellenségesek irántuk. Ma ezt úgy neveznénk, hogy ökumenikusak voltak. Beengedték a protestánsokat a Muraközbe, bár később ők is rekatolizáltak, míg Szlovéniában fenmaradtak, és ma is működik az egyházközösségük.

– **Mi a véleménye arról, hogy a Zrínyiek valamikor a Habsburg Birodalom nemzetfeletti elitjéhez tartoztak? A szakirodalomban ez is felmerül.**

– Erről az a véleményem, hogy abban az időben, amikor a Zrínyi dinasztia uralkodott, nem volt úgy meghatározva a nemzeti hovatartozás, mint ma. Én mint püspök abból indulnék ki, hogy a Zrínyiek a *kereszténység* hű követői voltak és ezt meggyőződéssel tették. A kereszténység pedig, ha úgy tetszik, nemzetfeletti fogalom, amely egy közösségbe integrálja a hívő embereket. Ezenkívül a Zrínyiek azokkal is együttműködtek, akik más vallásúak és más nemzetiségűek voltak. Bizonyos, hogy a keresztény hit által tették ezt. A Zrínyiek egy keresztény Európában hittek. Manapság az Európai Unióban éppen a nemzeti identitásokat szeretnék kiszorítani saját kereteik közül azzal a meggyőződéssel, hogy mindannyian egyformák vagyunk, tekintet nélkül az identitásunkra, nemzetünkre, nyelvünkre stb.

– **Ön a Zrínyi Gárda tagjaként a Zrínyi-konferenciák elnökségének az elnöke, most hogyan őrzi a Zrínyiek emlékét? Teológusként, történészként mit érez az irányukban?**

– Szerintem ők a saját korukban elsősorban katonák voltak, akiknek az volt a feladata, hogy kiűzzék az oszmánokat a térségünkből, és azt követően sajnos kihaltak. A másik fontos ismérv, ami meghatározza őket az, hogy tiszta elképzelésük volt a kereszténységről, és ezt meg is élték mint vallásos főurak. Össze akarták kötni egész Európát azzal a meggyőződéssel, hogy megteremthető az emberek közt a béke. Nem utolsósorban a kultúra hordozói és teremtői voltak. A művelt ember magához vonzza a többi embert, és ezt jó szándékkal teszi. A közjóért is harcoltak, mert aki együtt él velünk, azzal békében kell lenniük. Állításuk szerint a mai európai politikusok is ezt akarják, de az megfigyelhető a köreikben, hogy sok tekintetben csak a saját érdekeiket védik. Szerintem ez volt és mai is ez a Zrínyiek univerzális értéke.

– **Mit gondol Zrínyi Miklós költő haláláról, amelyről számos legenda szövődött az évszázadok során?**

– Igen, létrejöttek legendák a költő Zrínyi Miklós haláláról. Az is egyértelmű, hogy ő volt az a hadvezér, aki szembekerült a Habsburg Birodalom hatalmával, mert ő volt a feje és az eszmei atyja az ellenzéknek. Jogosan felmerül az a kétely is, hogy nem a vaddisznó martaléka, áldozata lett. Halálát követően öccse, Zrínyi Péter vette át tőle ezt a szerepet. A vadászon senki sem látta a vaddisznó támadását, sem a költő halálának az okozóját, annak ellenére, hogy ő jó vadász és fegyverkezelő hadvezér volt. A legenda arról szólt, hogy egy vaddisznó ölte meg, de ez vaddisznó egy „bécsi vaddisznó”

lehetett. Lehetséges, hogy mindkét feltevés valós volt, az is, hogy bérgyilkos lőtte le, és azt követően a vaddisznó is megmarcangolta. Mindkét verzió lehetséges, sőt akár egyidőben is megtörténhetett. Nem kell kizárni azt sem, hogy a vaddisznó végzett vele, de ebben az a furcsaság, hogy a költő Zrínyi Miklós képzett vadász volt, és mégsem tudott legyőzni egy vaddisznót? Lehetséges az is, hogy egy bérgyilkos lőtte meg, majd azt követően a vaddisznó is elvégezte a magáét. A bécsi vaddisznó rettenetesen képmutató és jellemtelen ellenfél lehetett. Egy évtizeddel később ugyanazzal a két-színűséggel végezték ki Zrínyi Pétert a Habsburgok. Azt azért ne állítsuk, hogy ehhez semmi köze ne lett volna a bécsi hatalomnak. Szerintem a Zrínyiek eszmei és politikai ereje nagyon erőteljes és meghatározó volt, amit a Habsburgok nem tudtak elviselni.

– Zrínyi Péter lefejezésekor sem a magyar, sem a horvát arisztokrácia nem volt jelen. A kivégzése törvénytelen volt. Mit gondol Ön erről?

– A Zrínyiek hanyatlását követően a legnagyobb Habsburg-ellenes arisztokraták a magyar főurak voltak. A Zrínyi Gárda nemzetközi konferenciái közül egyet a Zrínyi dinasztia női alakjainak szenteltük. E tekintetben említeném meg Zrínyi Ilona életét és munkásságát, aki végigszenvedte a Habsburgok minden kegyetlenségét, majd emigrációban hunyt el. Zrínyi Ilona Zrínyi Péter lánya volt, aki folytatta édesapja ellenzékiességét és harcát. Képzelje azt is el, hogy 1918-ig Horvátország területén nem lehetett gyászmisét tartani, requiemet, az elhunyt Zrínyiek lelkéért. De ezt megtörté az a történelmi cselekvés, hogy 1919-ben hazahozták, és a zágrábi székesegyház mauzóleumába helyezték el Zrínyi Péter földi maradványait. Az úgynevezett panteonban helyezték el a horvát hősök, az elhunyt bánok és püspökök közé. A kriptá az oltár alatt van lezárva, nem lehet belépni, mivel temetkezési hely. A kriptában van elhelyezve Erdődy Tamás bán is, aki Sziszeket védte, és Alojzije Stepinac vértanú, zágrábi bíboros is. Igen, a kriptá a katedrális alatt szent hely. Manapság már csak a püspökök temetkezhetnek ide, ez egyházjogilag meg van határozva. Régen nem így volt, világi személyeket is el lehetett ide temetni. A zágrábi székesegyház nemcsak egyházi emlékhely, hanem *nemzeti emlékhely* is, éppen azért, mert ide temették valamikor a horvát nemzeti hősöket. A székesegyház mauzóleumában van eltemetve az őrgróf Frangepán Ferenc Kristóf (Fran Krsto Frankopan) horvát főnemes, a Wesse-lényi-összeesküvés egyik vezetője és gróf Zrínyi Ádám (Adam Zrinski) zászlósúr, Légrád és Muraköz kapitánya is, akinek a földi maradványait a két világháború között hozták hazaa Horvátországba, és a katedrálisban temették el. Alexander Karađorđević Szerb–Horvát–Szlovén király megengedte, hogy visszahozzák Zrínyi Ádám hamvait Erdélyből, mert abban reménykedett, hogy ez a gesztus jót tesz az újonnan megalakult jugoszláv államalakulatnak.

Kemény István

Budapest, költő, író

– **Zrínyi Miklós gondolataival indítja a *Zrínyi Miklós és az üvegplafon* című esszéjét: „...a ki a maga országának leszállásában és esetiben születtetik és nem virágjában. Azért ehhez is szerencse kell.” (Zrínyi Miklós: *A vitéz hadnagy*) Milyen ihlettel, motivációval írta meg ezt az esszéjét Zrínyi Miklósról?**

– Bene Sándor, irodalomtörténész kért föl rá, aki barátom, évfolyamtársam volt, Zrínyi-kutató, tőle kaptam rengeteg anyagot a témához. Rajta kívül még Szálinger Balázs költőtől kaptam könyveket. Így írtam meg a *Zrínyi Miklós és az üvegplafon* című esszémet. Nem tartom magamat irodalomtörténésznek, Zrínyi-szakértőnek sem. Tehát, ez egy laza esszé. Miközben készültem ehhez az esszéhez, és olvastam hozzá szakirodalmat, egyszer csak rájöttem, hogy tényleg nagyon nagy költő volt. Tizenöt éves koromban olvastam utoljára tőle a Szigeti veszedelmet. Akkor gimnáziumba jártam, elsős voltam, és átrágtam rajta magam, de nem nagyon tudtam vele mit kezdeni. Régies volt a nyelve és egyáltalán: mérhetetlenül távol volt még nekem 1976-ban időben is, mentalitásban is, mindenféle szempontból. Most, 2015-ben újra olvastam a Szigeti veszedelmet, és a második éneknél már ott tartottam, hogy tökéletesen tudom olvasni, egyáltalán nem volt nehéz a nyelve. Aki felnőtt ember, és tud magyarul, az meg tudja érteni. Ez a nyelv nagyon következetes, rendkívül pontos és messze nem az a régies, poros valami... A nyelvújítás előtti költők közül leginkább Csokonai Vitéz Mihályhoz lehetne hasonlítani, aki szintén úgy tudott írni a régi magyar nyelven, még Kazinczy előtt, hogy egyszerűen, régiesen és mégis közelebb áll a mához, mint a 19. században nagyon sokan. Például Jókai Mór nyelvénél Zrínyi Miklós nyelvét nem érzem régiesebbnek, inkább másnak.

– **Mint költőt ihlette meg Önt Zrínyi Miklós költészete, életpályája? Az esszéjében mintha a 20. és a 21. századba helyezné el őt. Furcsa szinkronicitásban közelíti meg, ami úgy hat, mintha most élne. Miért?**

– Ha arról beszélünk, hogy milyen volt a 20. századi Magyarország, és most a 21. század milyen, akkor a szituáció hasonló Európában, mint a 16. és a 17. században volt. Nekem az is elég relatív volt, amikor ezt az esszét írtam, hogy nagyon is lehetett találni hasonlóságokat a két korszak között. Az volt a meglepő, hogy pl. van egy szituáció, hogy török megszállás alatt van egy ország, de ez a megszállási zóna már olyan régi, hiszen több évtizedes, hogy már mindenki megszokta. Csak szó van arról, hogy a törököket ki kellene üzni, de igazából senki nem hisz a dologban, vagy alig valaki, s egyszer csak ráéreztem, hogy ez milyen lehetett Zrínyi Miklósnak, aki komolyan vette a dolgokat. Milyen lehetett ennek az embernek a sorsa, aki a katonai és a politikai tehetségét is érezte magában. Ambiciózus is volt. Ez az ember *cselekvésre született*, és úgy éli le az életét, hogy állandóan be volt szorítva a politikai szituációba, a belső és a külső bürokráciába, a törökről nem is beszélve, a végvári harcokba pedig bele-

208. kép: Kemény István (Forrás: <http://alfoldonline.hu/2019/01/kolteszet-es-posztrtruth/>; Letöltés: 2020. 05. 15.)

született. Ő olyan ember lehetett, aki ezekkel a képességekkel egy másik korszakban, akár csak ha a halála után húsz évvel élt volna, akkor ő űzhette volna ki a törököket. A felszabadító háborút nagy valószínűséggel Zrínyi Miklós vezethette volna. Ha mindezt pozitívan nézzük, és ha minden összeállt volna. Mi lehetett volna, ha? De az mégiscsak érdekes, hogy mit érezhetett akkor, amikor élt. Milyen volt ez a bezártsága, korlátozottsága.

– **Zrínyi Miklós a magyar főnemességhez, a horvát bánokhoz, a nemzetfeletti arisztokráciához tartozott, de az európai elithez is. Ha belehelyezné a sorsát a 21. századba, akkor hova tartozna? A magyarokhoz, horvátokhoz, a brüsszeli bürokráciához? És mi volna a sorsa, kiért és ki ellen harcolna ebben a furcsa szinkronicitás-ban ma, 2019-ben?**

– A 21. század eleje és a 17. század, Zrínyi Miklós kora, ez ég és föld. Ami itt ma elképesztő hősiességnek számítana, az abban az időben a világ legtermészetesebb dolga volt. Vagyis naponta kiment a harcterre, kockára tette az életét, harcolt a törökökkel, megvédte a földünket. Így éltek nemzedékeken keresztül. Ma ez már hősködésnek számít, de ennek ellenére mégis van valami hasonlóság, mert azt a fajta rendkívüli hősiességet, amit Zrínyi Miklós mutatott, amiről az írásai szóltak, azt a saját kora nem igényelte. Konkrétan azt, hogy minden erőnket szedjük össze és legyen az országunk is, Magna Hungariae. Ma azt mondjuk, hogy semmi szükség hősiességre, de közben ma is nyilván van rá szükség. Talán, más szintről kell nézni ugyanazt a dolgot. Ma gyakorlatilag itt, Budapesten, vagy akár Lendván az ember nagyjából leélheti az életét nyugodtan – adja az Isten – hősiesség nélkül.

– **Miért tartja Zrínyi Miklós sorsát tragikomikusnak? Halála mégiscsak örökös rejtély, ezért titokzatos. De inkább tragikus, mint komikus, mert drámai helyzet volna az is, ha a vaddisznó marcangolta volna szét, de az is, ha golyó által ölték volna meg. Lehetséges, hogy merénylet volt, de a vaddisznó is megtámadta... Minden lehetséges, az életet nem lehet megúszni...**

– Igen, félig tragikus, félig komikus szituációnak tűnik Zrínyi Miklós halála. Végül is így babrált ki vele a sorsa, hogy egy vaddisznó áldozata lett. De provokálta is a törököket, és a vadászat napi sport volt számára, valószínűleg kereste a veszélyt, ez biztos. Különlegesen kereste a veszélyt, mert addigra már eltöltött húsz évet azzal, hogy nem kapta meg a neki kijáró feladatokat. Nagy valószínűséggel – abban az évben megkötötték a szentgottárdi csata utáni békét – talán azt láthatta, hogy az ő életébe már nem fér bele semmi más. Nem jut neki dicsőség, nagyság stb. El tudom képzelni, hogy tényleg provokálta a sorsát, játszott a halállal. El tudom képzelni, hogy egy vadászon is, esetleg óvatlanabban vagy felelőtlenebbül mozgott.

– **Mi a véleménye Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposzáról? Összekötötte benne Zrínyi Miklós a magánéletét a közélettel, a dédapja sorsát a saját sorsával?**

– Miközben olvastam az eposzt, én úgy értelmeztem, hogy nagyon átélt, átgondolt műről van szó. Azzal szokták vádolni, hogy ez egy összecsapott valami, de nekem nagyon nem úgy tűnt, hanem az átgondolt cselekménye és a cselekménynek az egyszerűsége azt a benyomást keltette bennem, mintha majdnem egy regény lett volna. Miközben megvoltak neki a nagy eposzi példái, amelyeket ismert Homérosztól kezdve Tassóig, annak ellenére mintha valami mást csinált volna, mondjuk irodalomtörténetileg előremutató dolgot. Az eposz önmagában eléggé régies műfaj, a regény pedig még nem alakult ki abban a korban, de a mű arra mutat.

– **Zrínyi Miklós kettős identitását hogyan ítéli meg, hiszen magyar és horvát irodalmat is teremtett öccse, Zrínyi Péter is lefordította az eposzát horvát nyelvre.**

– A horvát néppel több mint nyolcszáz évig éltek együtt az őseink, s valahogy el van választva tőlünk, mint bármelyik másik ország, de lehetséges, hogy csak a Dráva miatt van ez így. Valahol ott ez a határ, a Dráva stabil volt, és lehet, hogy ezt megszoktuk. Kevés közös dolgunk van a horvátokkal és nekik is velünk. Abszolút lehetne Zrínyi Miklós és az egész Zrínyi dinasztia egy ilyen összekötő kapocs ezen a téren.

– **Boldog volna-e ma Zrínyi Miklós, ha most, az Európai Unióban élne?**

– Nem tudom, nem hiszem, hogy ez kiszámítható. Azt sem tudom, hogy egyáltalán valaki itt most boldog-e. Nem tudom, hogy mitől boldog az ember.

– **Az olvasmányaim alapján következtetek arra, hogy Zrínyi Miklóst az élete végén eléggé elhagyták, magára maradt, felépítette Zrínyi-Újvárat, aztán a háttérben a Habsburgok mégsem védték meg. Nem jött sem a francia, sem a velencei segítség. Cserben hagyták, pedig nem kellett volna. Ő megállta helyét, kiállt az eszméi mellett, de nem álltak mellé. Mit gondol erről?**

– Igen, azt hiszem, hogy ez is benne volt az életében.

– **Egy idézetet közölt az esszéjében, amely a következő: „Ideológiája a vitézségre épült. Ennek három fokozata van. Első: tudni a vitézségről. Ez még semmi. Cselekedni a vitézséget, ez már valami (maga a *virtus*), de erre a hitvány hősök is képesek. Hazánk javára cselekedni a vitézséget – ez az, aminél többet ember nem tehet.” Ilyennek látta Zrínyi Miklóst, ebben a hármass meghatározásban, karakterisztikában?**

– Valószínűleg ilyen lehetett, egy hatalmas frusztráció lehetett benne, de ezt a legnagyobb fajta vitézséget a három közül – a cselekvést – nem tudta kifejtetni, közben érezte a képességet rá. Arra, hogy mindent megtegyen a hazájáért, és ő nagyon sokat tudott volna tenni a hazájáért.

– **Az esszéje a *Hévíz folyóirat* 2015/4–5. számában jelent meg, díjat nyert vele, Hévíz-díjas lett. Milyen érzéssel vette át a díját, és ott akkor, gondolt-e Zrínyi Miklósról?**

– Természetesen büszke voltam, amikor a Zrínyi esszémért Hévíz-díjas lettem. Ott volt a fejemben Zrínyi Miklós a költő és hadvezér, azért is mert Szálinger Balázs, aki az egyik szerkesztője volt a *Hévíznek*, kimondottan kutatta Zrínyit, talán ma is kutatja és tervei vannak Zrínyivel kapcsolatban. Amikor átadták a díjat, akkor volt róla szó, hogy esetleg elmennék megnézni Zrínyi-Újvárat, de aztán ez elmaradt, de majd majd egyszer talán mégis elmegyünk. Zrínyi Zala megyében megkerülhetetlen.

– **Az esszéjének a címe *Zrínyi Miklós és az üvegplafon*. Ez az üvegplafon mit jelentsen, mit szimbolizál?**

– Az üvegplafon kifejezés azzal kapcsolatban született meg, hogy létezik a nők és férfiak közti fizetéskülönbség, vagy a nők valamilyen oknál fogva nem kerülhetnek, esetleg nehezebben jutnak bizonyos posztokra, melyeket férfiak könnyedén elfoglalhatnak. Látszólag nem, s mégis van egy üvegplafon, ami megtartja őket, nem törhetik át. Ezt az üvegplafon kifejezést Zrínyi helyzetére alkalmaztam, hiszen valami megakadályozta abban, hogy mint magyar főúr, vitéz, a birodalmi hadseregnek és a hadjáratnak vezére lehessen.

Dr. Bene Sándor

Budapest, irodalomtörténész, MTA BTK Irodalomtudományi Intézet, Károli Gáspár Református Egyetem BTK, Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu

– 2007-ben jelent meg a *Zrínyi Kiadónál A Zrínyiek a magyar és a horvát históriában* című tanulmánykötet, amelyet Hausner Gáborral együtt szerkesztettek. Ebben nyolc magyar és négy horvát kutató vállalkozott arra, hogy a Zrínyi család jelentősebb tagjairól virtuális „ősgalériát” állítson össze. Kezdve a bribiri Šubićektől egészen a Zrínyi család utolsó férfi utódjáig, Zrínyi Ádámgig. Mi inspirálta Önöket arra, hogy létrejöjjön ez a monográfia?

209. kép: Dr. Bene Sándor (Forrás: <https://iti.btk.mta.hu/hu/munkatarsak/userprofile/BeneSandor>; Letöltve: 2020. 05. 15.)

– Ennek a könyvnek hosszú volt a története. Mire megjelent, addigra már többéves munka volt mögötte. Minden személyes kapcsolatokkal kezdődik. A könyv szerzőgárdájában horvát kollégák is voltak, akik itt, Budapesten a CEU-ra, a Közép Európai Egyetemre jártak, és akik már a régi történész generációnál jobban megértették azt, hogy a saját történelmüket is úgy tudják jól kutatni, ha nem vágják el a kutatást a határoknál. Ők maguk is keresték a magyar anyagot, és figyelembe is vették a kapcsolatot a magyar kollégákkal. De volt ennek egy teljesen egyéni szála is, hiszen én mint Zrínyi-kutató korábban sokat jártam Olaszországba és Horvátországba, és ott találtam magamnak feleséget is. Fiatalon egy ideig Zágrábban dolgoztam, a '90-es évek közepén, és a zágrábi Történettudományi Intézetben (Hrvatski institut za povijset) kaptam állást, és egy évig ott voltam. Azt követően a '90-es évek végén visszajöttem Magyarországra, de azok a kapcsolatok, amelyeket ott szereztem, megmaradtak. Így, a 2000-es évek elején kitaláltuk azt Hausner Gábor barátommal, hogy kellene egy ilyen kötetet létrehozni, hogy a saját hagyományainkat folytassuk, hiszen mindketten Zrínyi-szeminaristák voltunk Kovács Sándor Iván professzornál. Ez volt az első indíttatás, a második pedig a kialakuló horvát kapcsolatok a zágrábi Történettudományi Intézetből. Volt ennek egy elég konkrét apropója is, ez pedig az volt, hogy nekem annak idején Kovács Sándor Iván professzor adta oda a Zrínyiek családtörténetét kéziratban, azt a Marcus Forstall által Zrínyi Miklós kérésére írott latin nyelvű családtörténetet, és kerestük a lehetőségét, módját, hogy ezt megjelentessük. Hausner Gábornak volt az ötlete, hogy legyen ennek az ősgaléria a címe, és a tanulmánykötetben a függelékben volt kiadva.

– A Zrínyiek családtörténetének megírásához, amelynek a címe *A Zrínyiek: egy családtörténet története*, ezen kívül még mi inspirálta, mert családtörténetet írni nem könnyű dolog, de megírta. A Zrínyi-genealógia keletkezéséhez és műfaji háttéréhez rengeteg szakirodalmat olvasott, kutatási időt szánt mindkét kultúrában és irodalomban (magyar–horvát). Hogyan látja ennek a folyamatát?

– Én az egyetemen foglalkoztam Zrínyi-kutatásokkal, de akkor sem csak Zrínyi Miklóssal, hanem körülötte olyan kis témákkal, amelyeket a professzorom adott nekem. Később aztán félretettem ezt a témát, mással kezdtem el foglalkozni, de valahogy végig izgatott ez a dolog engem, hogy ott volt nálam öt dobozban egy nagyon érdekes levéltári fényképanyag.

Ezt az én tanárom, Kovács Sándor Iván megrendelte a levéltárban, lemásoltatta, és évekig ott állt a Forstall-féle anyag, amelyben nemcsak az irodalmilag megírt geneológia volt, hanem ott volt Marcus Forstall összes kutatása is, cédulái, az azóta elveszett, Zrínyi-levéltárban készített hatalmas terjedelmű jegyzete, az úgynevezett regesztája, amelyben az oklevelek tartalmát kivonatolta. Tudtam, hogy ez egy rettenetesen értékes forrásanyag, hogy van valami a kezemben, ami nagyon értékes. Mikor jött az ötlet, hogy csináljam meg? Azt hiszem, 1999-ben fejeztem be a kandidátusi disszertációmát, ami a kora újkori politikai nyilvánosságról szólt, és amikor befejeztem egy nagy munkát, akkor mindig szembesültem a régi adósságaimmal. Akkor volt egy olyan érdekes hullám, ha már tudománytörténetileg nézzük, hogy a magyarországi történészek között akkor, a '90-es évek végén és a 2000-es évek fordulóján jött újra divatba az arisztokrácia kutatása. Ez a felső nemesség mentalitásával, tárgyi és szellemi kultúrájával is foglalkozott, pl. a nemességről alkotott fogalmakkal és az ősiséggel, a leszármazással, az identitással kapcsolatos nézeteikkel foglalkoztak. Én láttam azt, hogy ennek eljött az ideje. Akkoriban rendeztek a Magyar Nemzeti Galériában ősgaléria-kiállítást, Galavics Géza, Buzási Enikő művészettörténészek, akik kora újkorral foglalkoztak, ők is bekapcsolódtak ebbe az arisztokráciakutatásba, s láttam, hogy ez a téma a levegőben van, és azt is láttam, hogy honnan jön. A '90-es években kétszer is töltöttem egy-egy szemesztert a Bolognai Egyetemen, és akkor, 1995-ben jelent meg egy Roberto Bizoki nevű professzornak egy könyve, az volt a címe, hogy *Hihetetlen genealógiák*. Nagy feldolgozás volt a genealógiáról mint irodalmi műfajról és a mögötte álló mentalitásról. Kinek, mikor, miért volt fontos kitalált genealógiát hazudni? Az is felmerült, hogy a kitalált genealógiát hogyan vegyíti a szerző össze a valós, forrásokból felhasznált szakirodalommal. Azt hiszem, hogy valami módon ez a könyv is hatott rám, mert inspiratív volt számomra. 2000-ben megjelent Esterházy Péternek a *Harmonia caelestis* című könyve, később a *Javított kiadás* is. Egyszerre volt kurrens téma a genealógiai kutatás, és itthon Magyarországon, Molnár Antal, Pálffy Géza történészek is kutatták az arisztokráciát. A magaskultúrában, a szépirodalomban is ez óriási dolog volt, lásd Esterházy Péternek ezt a családregényét és a *Javított kiadást*. Azóta is beszélnek róla az irodalomtörténészek, hogy mi a kettőnek a viszonya egymáshoz. Vajon igaz-e az a történet, hogy amikor Esterházy apjáról írta a regényt, akkor nem tudta, hogy az apja titkos ügynök is volt, stb.? Valahogy az Esterházy-genealógia rejtélyeiből jött az ötlet, hogy a Zrínyi-genealógiát is meg lehetne csinálni. A genealógiai kutatás nagyon erősen horvát műfaj, mert a 16. századi genealógia műfaját a 17. században hozták be a horvátok Itáliából Közép-Európába. Az említett tanulmánykötet kiadásához 2003-ban született meg a szerződés, majd évekig húzódott.

– **2012-ben jelent meg a Matica hrvatska kiadásában *Susreti dviju kultura, Obitelj Zrinski v hrvatskoj i mađarskoj povijesti* című tanulmánykötet, amelyben már 18 tanulmány jelent meg a Zrínyiekről horvát nyelven, de magyar összefoglalókkal, magyar és horvát szerzőktől, kutatóktól. Ön is egyik szerkesztője és fordítója volt a kötetnek. Mi volt a hozadéka ennek a kötetnek? Mennyiben volt más ez a kötet a megelőzőtől, amelyet magyar nyelven adtak ki Budapesten Hausner Gáborral együtt?**

– Ez nem volt valaminek a folytatása, hanem inkább tőlünk jött a kezdeményezés. Nekem és Hausner Gábornak is eszébe jutott az, hogy csinálni kellene az ősgaléria-kötetből egy horvát változatot. Tulajdonképpen kezdetben csak egy fordításra gondoltunk. Ezt a kezdeményezést nagyon támogatta a kiváló professzor asszonyunk, R. Várkonyi Ágnes, aki egyenesen a befolyását is latba vetette, mint akadémikus, és szerzett rá pénzt a magyar államtól a minisztériumon és az akadémián keresztül. Abban a pillanatban megint működésbe léptek a személyes kapcsolatok. Közben én Zágrábban nagyon jóba lettem Zoran Ladić kollégával, aki a SAZU-ban a Horvát Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében dolgozott. Damir Kardiához, az intézet igazgatójához is régi kapcsolat fűzött. Velük beszéltem meg, hogy hogyan lehetne egy horvát változatot csinálni a megelőző kötetünkéből. Ők azt mondták, hogy, ha hozunk pénzt Magyarországról, akkor lehet csinálni. Horvátországban jelentősebb a Nikolaj Šubić Zrinski, a szigetvári Zrínyi Miklós kultusza. A másik oldalon pedig Zrínyi Péter kultusza nagyon erős. Zrínyi Miklósnak külön története van, hiszen tudjuk, hogy magyarul írt, ezért a horvátok nehezen tudják hová tenni. A fiatal kutatógenerációt már nem köti annyira a nacionalista szemlélet, ők tudják, hogy ezeket a történelmi alakokat nem mai nemzeti határok szerint kell szemlélni. Ezeknek a birtokaik területileg a mai szlovén–magyar–horvát háromszögnek minden területére kiterjedtek, sokszor három országot jártak be, miközben csak meglátogatták a szomszéd birtokost. Ha visszatérek a horvát kötet koncepciójához, azt mondanám, hogy az említett horvát kollégák támogatták, hogy a kötethez próbáljunk egy konferenciát is szervezni. Lényegében a magyar kutatók indították el az ügyet, de a Horvát Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete karolta fel és csinált belőle konferenciát és könyvet is. Ebbe bevonták a Matica hrvatskát és a Magyar Tudományos Akadémiát is. Nem a megelőző magyar kötetet fordítottuk le, hanem azt csináltuk, hogy a tanulmányírók szerzői körét bővítettük, de voltak szerzők, akik mindkét kötetben publikáltak és a horvát konferencián is előadtak, és ott egy kicsit meg is újították a témájukat. Így egy újabb tanulmánykötet jött létre a Zrínyiekről. Először volt az, hogy horvát és magyar kutatóközösség rendezett valamit magának, és nemcsak illusztratív célból hoztak oda egy-két magyart, vagy horvátot, hanem itt tényleg fele-fele arányban találkoztak a Zrínyi-kutatók. Megmutatta a találkozás, hogy lehet fejleszteni a Zrínyi-kutatásokat, illetve meg lehet határozni a kutatás irányait is. A horvátok három évvel ezelőtt rendeztek Zágrábban egy Zrínyi-konferenciát, amelynek még nem jelent meg az anyaga. Azt már csak a SAZU szervezte, s oda már engem is meghívtak, Varga Szabolcs és Tüskés Gábor kollégákat. Kialakult egy tudományos társaság, amely a Zrínyi-kultuszt élte, de idetartoznak azok a kutatók is, akik katonák, és ásatásokat végeznek Zrínyi-Újvár körül a Nemzeti Közszolgálati Egyetemről.

– **2015-ben jelent meg *A horvát–magyar együttélés fordulópontjai – intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra* című monográfiában egy tanulmánya: Constantinus és Victoria. Zrínyi Miklós első házasságának a története magyarul és horvát nyelven is. Miért írta meg Zrínyi Miklós első házasságának a történetét? Miért volt ez az esemény annyira fontos történeti tény Zrínyi Miklós életében annak ellenére, hogy ez a házassága Draskovich Mária Eusébiával rövid ideig tartott? Majd az apósával indult el a perlekedés a vagyonnal kapcsolatosan. Milyen volt ez a per?**

– Ez a tanulmány főigazgatói parancsra íródott. Ennek az a története, hogy Sokcsevits Dénes, aki Zágrábban is volt Balassi Intézet-igazgató, és horvát származású, kiváló történészünk, egy nagy konferenciát szervezett Budapestre a horvát–magyar együttélésről. Nagy mennyiségű horvát történészkollega jött el ide, az MTA BTK által szervezve a Budai Várba és a Nemzeti Közszolgálati Egyetemre, a kétnapos konferenciára. Nekem is elő kellett adnom. Előadtam Rátkai Györgyről valamit, az ő történelmi könyvéről, amely 1652-ben jelent meg. Megtartottam az előadást, s úgy gondoltam, hogy ennek a szövegét nem kell leadnom majd, hogy publikálják. De ez nem sikerült, mert Fodor Pál, az MTA BTK főigazgatója felhívott és megkért, hogy írjam meg. Akkor ki kellett találnom egy témát. Régóta a levegőben volt, hiszen van egy popularizálása a Zrínyi-kultusznak. Volt egy régi pletyka, levéltári forrás alapján, Erdélyből indult, hogy Zrínyi Miklós, a költő, megölte a feleségét, Draskovics Mária Eusébiát. Talán megmérgezte, talán leszúrta. Minden történelmi pletykának szokott lenni alapja, de aztán nem kutatták ki rendesen. Jött egy magyar író, Bánki Éva, aki írt erről egy novellát. Ott már féltékenységi dráma van a dolog mögött. Jött egy gimnáziumi tanár, egy történész, Nényei Pál, aki pedig egy egész könyvet írt Zrínyiről, és ez volt a legfontosabb mozgatórugó mögötte. Vagyis Zrínyi az egész Syréna-kötetet azért írta, mert lelkiismeret-furdalása volt, hogy megölte a feleségét. Ezek után azt gondoltam, hogy ha már az igazgató is rám parancsolt, hogy írjak valamit, itt vannak ezek a pletykák, amelyeket én nem hiszek el, valahogy nem az a Zrínyi-kép élt bennem. Félig Zágrábban élek, s elkezdtem járni ott a könyvtárakba, levéltárakba, az érseki levéltárba is, és egymás után találtam meg a dokumentumokat. Ezeket összevetettem a Rátkai György által előadott történettel, és rendkívül érdekes történet bontakozott ki a horvát arisztokrata családok közti viszályokról. Ezeket a viszályokat házasságokkal oldották meg, vagy rendezték. A Zrínyiek a Frangepánokkal is így házasodtak össze, és a Draskovicsokkal is. Tulajdonképpen az egész mögött kirajzolódott egy nagyon érdekes figurának a profilja, ez Draskovics Gáspár volt, aki támogatója volt a jezsuitáknak, az egyháznak. Tipikus magyar nemes volt, aki csak adósságból élt, mindenhol kölcsönöket vett fel, azt elköltötte, majd újabb kölcsönöket vett föl, azt újra elköltötte, stb. Lényegében kirajzolódott Zrínyi házasságának egy története, hogy itt volt egy érdekházasság, ami arról szólt, hogy Draskovics Gáspár valamilyen álcázott jogi ügy keretében kapott rengeteg pénzt Zrínyi Miklóstól, valószínűleg Zrínyi kifizette az ő legsürgősebb adósságait. Cserében ő a családi birtokait hozományul adta a lányának. Zrínyi Miklós horvát bán akart lenni, és neki kellett a birtokok súlya is. Ez egy illegális üzlet volt tulajdonképpen. Azért is illegális, mert Draskovics Gáspár a saját családjának a tagjaival került szembe. Törvénytelenül még az unokatestvére birtokát is elzálogosította. Közben pedig Zrínyi sem járt el törvényesen, ezt ő is tudta. Ez a konstrukció addig működött, amíg Eusébia élt. De amikor meghalt, a levelekből az tűnt ki, hogy közben Zrínyi meg is szerette a feleségét, szerelmes volt belé. Eusébia beteges természetű nő volt, a végrendeletéből is kiderül, megtaláltam, s arra következtetek, majdnem biztos vagyok benne, hogy szülés közben halt meg. Gyenge természetű volt, és nem bírta ki a szülést. Amikor meghalt, akkor Draskovics Gáspár visszakövetelte a hozományt, a birtokokat. Ezt Rátkai György is leírta.

– **Elég bonyolult történet, de mégis kultikus erővel bír. Hogyan kapcsolódik ehhez a Zrínyi kultusz?**

– Én a feleségemmel elmentem Klenovnikra, a várába, ahol Zrínyi udvarolt a leendő feleségének annak idején, bejártuk a vár környékét is. Ma a vár egy tudószanatórium, kórház. Valamikor a történelem során fontos hely volt, országgyűléseket tartottak ott. Szép tavaszi időben sétáltunk ott a feleségemmel, a vár a dombtetőn volt, tele volt az egész domboldal lila violavirággal. Néztem ezeket, kérdeztem a feleségemet, hogy mi ez. Ő azt válaszolta, hogy viola. Akkor lehetséges, hogy Zrínyi ezért hívta Violának a szerelmét a Syrena-kötetben? Így is elképzelhető a kultusz megjelenítése, megélése.

– **2016-ban jelent meg a *Zrínyi-album* (magyar–angol) kétnyelvű kiadvány Hausner Gábor szerkesztésében, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint a Zrínyi Kiadó közös gondozásában. Szemléletében és kutatási eredményeiben merőben új stílusú kötetet mutattak be. Új nézőpontokból világították meg és új összefüggésekbe helyezték Zrínyi életét és munkásságát. Az album szakirodalma is bőséges. Ön az albumban Zrínyi Miklós élete, A költő Zrínyi Miklós és A Zrínyi-próza fejezeteket írta meg mint Zrínyi-kutató, irodalomtörténész. Jelen voltam az album bemutatásán Budapesten, az MTA Könyvtár és Információs Központjában. Mennyire van megelégedve a munkájával, hiszen ez egy reprezentatív, kifejezetten szép kivitelezésű, jól illusztrált, díszes mű, amelynek megírásánál sokat felvállalt. Hausner Gábor szerkesztő a Zrínyi-kutatás paradigmaváltására hívta fel a figyelmet, hiszen Zrínyi Miklóst mint költőt és katonát rendkívül aktuálisan mutatja be az album, de nemcsak a magyar, hanem a külföldi olvasók számára is. Milyen érzéssel lapozgat bele a könyvbe? Van-e hiányérzete, hogy valami mégis kimaradt az albumból?**

– Én azt mondanám erre, hogy minden egy kicsit előbb születik meg, előbb jelenik meg, mint kellene. Az én esetemben is az történt, hogy elkezdtem körülbelül öt évvel ezelőtt újra Zrínyivel foglalkozni, és lassan összeállt bennem egy kép, hogy teljesen új koncepcióra van szükség. Írni kell egy új, nagy monográfiát Zrínyi Miklósról. Ez a nagy monográfia a napokban készült el. Ezt én akadémiai doktori disszertációként fogom beadni. Remélem, hogy jövőre meg is jelenik. Az lesz a címe, hogy *Az Adria szirénje, Zrínyi Miklós költészete*. Egyszerű címe lesz. Az ember évekig gondolkozik egy ilyen kötetten. Elkezdtem a koncepciót kitalálni, és a koncepciónak bizonyos elemei készen voltak már az előző években. Akkor jött a kiadói szempont, jött Hausner Gábor, aki azt mondta, hogy pályázzunk, most volna pénz arra, akár EU-s forrásból, hogy csináljunk egy szép, látványos kötetet, és más történész kollégákat is kérjünk meg, hogy írjanak bele. Ő erre gondolta alapozni az egészet. Aztán én odaadtam neki azt az anyagot a készülő kötetemből, ami akkor éppen megvolt. Különben sincs soha semmi készen, ezt prof. dr. Kovács Sándor Iván tanár úr idézte mindig, egy könyvet nem lehet befejezni, csak abbahagyni és el kell vágni valahogy. Ezt történt, s gyakorlatilag kihúzta a kezemből, a számítógépemből a kéziratot. A Zrínyi-album egy népszerűsítő kiadvány, szépen illusztrált, de a benne lévő tanulmányok mégiscsak újdonságot, egy paradigmaváltást jelentenek, ahogy maga is mondta, a Zrínyi-kutatásokban. Tudománytörténetileg és kultusztörténetileg is a Zrínyi-téma esetében az a megközelítés, ami a '90-es években még újdonság volt, pl. hogy át kell lépni a határo-

kon, hogy meg kell nézni, hogy a másik kultúrában mit jelent ez, vagy hogy Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter miért találnak ki egy külön programot. Ez a dolog már a '90-es években elindult a Zrínyi kutatásokban, hiszen tudjuk, hogy a titói Jugoszláviában szét voltak választva a dolgok, és a kádári Magyarországon is hasonlóan zárt volt a rendszer. Majd azt követően háború is volt Horvátországban. Ami a '90-es években újdonság volt, az most, a 2010-es években a legtermészetesebb dolog, hogy ezt a Zrínyi-jelenséget csak a határok fölött lehet kutatni. Van is egy ilyen című kötet, *A határok fölött, tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról*, amely Zrínyi Miklós halálának a 350. évfordulójára készült. A 2014. november 18-án Budapesten megrendezett nemzetközi tudományos konferencia szerkesztett anyagát tartalmazza, és 2017-ben adta ki az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Ennek a tanulmánykötetnek a koncepcióját én dolgoztam ki, a kötet felelős kiadója Fodor Pál, az MTA BTK igazgatója volt. Már Széchy Károly is tudta, hogy így érdemes kutatni Zrínyi Miklóst, magyar és horvát vonatkozásban, a kutatások két kultúrát ölelnek fel, és a kutatók is kíváncsiak egymás eredményére. Amikor Széchy Károly kutatta Zrínyi Miklóst, akkor még Horvátország a monarchia része volt, és együtt éltek a horvátok a magyarokkal.

– Mi a véleménye Zrínyi Miklós halálának a körülményeiről, az 1664. november 18-i vadászbalesetről Zrínyifalván (Kuršanec)? Zrínyi Miklós halála körül legendák alakultak ki, amelyek kultikus jellegűek. Önnek mi a véleménye erről tudományos szempontból?

– Az az igazság, hogy Zrínyi Miklós nagyon rossz pillanatban halt meg. Azonnal elkezdődött a halála körül egy pletyka. Amit azonnal propagandaszerűen, politikai célokra kezdtek kihasználni. Nekem az az érzésem, amit a forrásokból be tudtam látni, hogy itt valószínűleg vadászbalesetről van szó. A vadászbalesetben úgy tűnik, hogy tényleg volt Zrínyin lött seb is. Nemcsak a vaddisznó ölte őt meg, hanem megtörténhetett az is, hogy egy megsebesített vaddisznó döntötte le a lábáról, és valaki megpróbálta lelőni a vaddisznót, s ebből egy vagy két golyó magát Zrínyit is eltalálta. Úgy tűnik, hogy ez az, ami a forrásokból kihámozható, semmiképpen sem szándékos merénylet. Ugyanakkor már ebben az évben, 1664-ben nagyon nagy feszültség volt a horvát, a magyar rendek és a bécsi udvar között. Nekem úgy tűnik, hogy maga Zrínyi Péter kezdte terjeszteni azt a hírt, hogy bátyja esetleg merénylet áldozata lett. Felmerül, de nincsen rá teljesen bizonyíték. Ez a dolog Zrínyi Péter lefejezése után elaludt, és a 17. század végén és az egész 18. század fordulóján már nem került elő a történeti irodalomban, hanem a hivatalos történeti irodalom alatt egyfajta szájhagyományként élt ez a legenda tovább, és épült be egy sorozatba. Ez a sorozat arról szól, hogy minden jelentősebb magyar politikus a bécsi udvar ármánykodása miatt hal meg. A 18. század végén, amikor Kazinczy Ferenc elkezd gyűjteni a Zrínyi-émlékeket Somogyban, Zalában a saját ismerőseitől, akkor megírják neki a levelezőpartnerei, akár a Festeticsek környezetéből is jönnek ilyen pletykák. Ez így szilárdan tovább él, sőt Kazinczy Ferenc Zrínyi-kiadása után, amikor a romantika költészetében Vörösmarty és Kölcsey rákapnak a Zrínyi-témára, akkor ezzel együtt erősödik a gyanú és ismét a Bécs elleni gyanakvásnak az irodalmi motívuma lesz. Mindenki tudta, hogy nem lehet bebizonyítani, de valahogy ez a pletyka, amely eredetileg is politikai propagandacélt szolgált, aztán újra aktuális lett a reformkorban.

– **És ma ez mennyire aktuális?**

– Én azt gondolom, hogy ma is nehéz erre választ adni. Mint érdekességet, mint rejtélyt talán mindig el lehet adni. Az emberek ma is rejtélyt, izgalmat keresnek Zrínyi halálában. Ez a rejtélyek egyike. Az egész gyanú divatossá tehető, mint téma. Azt hiszem, hogy azt a komoly politikai súlyát már elvesztette, ami miatt pl. a '80-as években még fontos volt. Tehát ma már a magyar nemzeti identitást nem építi az a gondolat, hogy mindig minden jobbra törekvésünket a bécsi titkosszolgálat akadályozta meg. Régebben Zrínyi halála ebben élt. De most is megmaradt ez a téma: amatőr történészek, orvosok, ügyvédek és egyéb történelem iránt érdeklődő, de nem professzionális történészek kedves kutatási területe lett, mert egyértelmű bizonyítékok nincsenek semmire. Ezért mindig akad valaki, akinek van egy új ötlete ezen a területen. Ezek egy-egy időre a közvéleményt megfuttatják, érdeklődést keltenek vele. Én ennyiben látom ma a Zrínyi halálával kapcsolatos kultusz szerepét. Ma már ennek nincs olyan politikai jelentősége, mint régen volt.

– **Összefoglalásként mit mondana a Zrínyi-kultuszról ma, a 21. század elején? Most milyen értékekre kellene odafigyelnünk Zrínyi Miklós költő és hadvezér életében, munkásságában? Mit kellene kiemelniünk és átgondolnunk, esetleg továbbvinnünk az erényeiből, emberi értékeiből?**

– Azt hiszem, hogy a legendáknak és kultuszoknak addig van szerepük, amíg segítenek tisztázni egy-egy közösség saját identitását, önazonosságát, önmeghatározását. Ez azt is jelenti, hogy a saját történelmünket határozzuk meg vele. Amíg nyitott a kultusz, addig termékeny, ha akár legenda is. Addig jó dolog, amíg kérdéseket vet fel. Akkor, amikor egy-egy kultusz elszárad, elhal, és nem kapcsolódnak hozzá újabb legendák, akkor még megmaradhat a tudományos téma, de az annyit jelent, hogy a problematikája többé már az adott nemzeti és kulturális közösségnek nem olyan élő problémája, hogy sokakat izgat valamilyen módon, hanem megmarad a tudósok szűkebb játékterének. Úgy látom, hogy a Zrínyi-kultusz azért jó és élő dolog, mert nemcsak a tudomány területére vonatkozik, hanem szélesebb közege és mozgató ereje van a különböző közösségekben is. Ez azért fontos, mert élő, ugyanis a Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter testvérpár együttműködése ma is érdekes kérdéseket vet fel, amelyek arra vonatkoznak, hogy a különböző nyelvű és kultúrájú népek tudnak-e valamilyen módon együttműködni, vannak-e közös dolgaik. Kikről van itt szó: stájerokról, szlovénekről, horvátokról, magyarokról, tágabb értelemben még olaszokról is. Akár szerb háttere is létezik. Van-e ezeknek a népeknek egymáshoz közük? Maga Zrínyi Miklós a szigetvári várvédelemből ilyen hatalmas jelképet, eposzt teremtett, ő mintha azt mondta volna, hogy van, és kutatni kell, hogy mi a közünk egymáshoz. Valami módon erre úgy válaszolhatott, hogy itt, ebben a bonyolult viszonyban benne van Európa. Az egész európai kultúrát védte a szigetvári Zrínyi Miklós, de Európának elsősorban egy olyan részét, amelyik a mi Európánk, pontosabban Közép-Európa és a Balkán – de ez is saját jogán része a nagy Európának. Maga Zrínyi Miklós, a költő ezt megvalósította azzal, hogy megmutatta, hogy a nagy nyugat-európai eposzoknak el lehet készíteni a közép-európai párját. Ez is nagyon fontos, sőt a Balkán ma migrációs útvonalba esik megint. Továbbá, a pravoszláv és a római katolikus, protestáns kultúrák nehezen élnek együtt, keresik az együttműködés útját, de sok konfliktussal találkoznak. A fel-

bomló nagy államok milyen új lehetséges politikai formációban állnak össze? Ezek ma is nyitott kérdések. A Zrínyi-kultusz addig lesz kultusz és addig lesz élő, amíg ezek a problémák nyitott kérdések maradnak. Egy nagy eredményt mégis elért a Zrínyi-kultusz, ez a végső válasz: nyitva tartja a határokat. Nem hagyja a Zrínyi-téma, akár a szigetvári, akár a költő Zrínyi élete és munkássága, nem hagyja, hogy zárt határok között vizsgáljuk. Ez a '80-as évek végétől indult a tudományban mint kezdeményezés, említettem Kovács Sándor Iván professzort, R. Várkonyi Ágnes professzor asszonyt, de másokat is lehetne említeni. Láthatóan most jutottunk oda, hogy a különböző kultuszok már nem tudnak megmaradni a maguk kultuszformájában sem, csak bezárt nemzeti kultusznak. A Zrínyiekről ennél többről van szó, nyitott határok fölött hatnak, határtalanul.

Dr. Morován Zsolt

Magyarország Főkonzulátusa, Lendva, konzul, történész

– Mikor hallott először Zrínyi Miklósról költőről, hadvezérről és a Zrínyi dinasztiáról?

– Mivel én nem a muravidéki oktatási rendszerben szocializálódtam, hanem a magyarországiban, azt tudom elmondani, hogy a magyarországi oktatási rendszernek része az, hogy tudni kell, kik voltak a Zrínyiek. Tehát, amit most mondok – az érettségi után harminc évvel –, az az, amit akkor tanítottak, és hogy ebből mára mi maradt meg az emlékezetemben. Persze lehet, hogy ma már más a helyzet, esetleg, ha most kimennének az utcára és megkérdéznék a frissen érettségizőket, hogy ki volt Zrínyi Miklós, akkor hosszan elgondolkoznának rajta. Bennem annyi maradt meg az iskolai tananyag szerint is, hogy volt a két Zrínyi, akik fontosak voltak a magyar történelemben. A második volt a híresebb, mivel őt nemcsak a történelemórán tanítják, hanem az irodalomórán is. A költő Zrínyi Miklós írta meg a *Szigeti veszedelmet*, amelynek a történetét a saját dédapjáról írta, aki a szigetvári hős volt. Ezenkívül más jellegű írásai is voltak a hadtudományok, illetve a történelem területéről, ezek pedig: *a Török áfium ellen való orvosság*, *a Mátyás királyról való elmélkedés*, ami nekem személyesen is fontos volt. Arra is emlékszem, hiszen irodalomórán tanították, hogy az eposzi kelleket hogyan használta az eposzában Zrínyi, pl. az *in medias res* részt. A jogi egyetemen a felvételikor ezeket tudni kellett. Éppen ezért Zrínyi benne van a magyar köztudatban. Megjegyezném azt is, hogy egy aktuális politikai rendszer éppen kit tart hősnak, vagy kit fogad el, azt onnan lehet tudni, hogy kiről neveznek el utcákat és milyen mennyiségben. A Zrínyiekről elmondható, a szigetvári Zrínyiről is és a költő Zrínyiről is, hogy Zrínyi Miklós utca szinte mindegyik magyarországi településen van. Nem mondom azt, hogy Kossuthal, Petőfivel, vagy Széchenyivel vetekszik a nevük, mert ez nem igaz, de nagyjából Zrínyit – az utcanevék sorozatában – besorolnám Bethlen és Bocskai mellé. Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér az a történelmi személy, aki szerintem ebbe a hőskultuskörbe tartozik Magyarországon. Egy országnak, egy nemzetnek az életét az határozza meg, hogy legyen identitása és egyáltalán tudja azt, hogy honnan jön és hová tart. Ezt az határozza meg, hogy mennyire ápolja a múltját és mennyire veszi figyelembe a saját történelmi hagyományait. Mi, magyarok annyiban szerencsések vagyunk, hogy nekünk nem kell magunknak kitalálni történelmet, nekünk ugyanis van történelmünk. Felmerül az is sajnos, hogy a meglévő, tényleges magyar történelemből is elfelejtünk bizonyos részeket, eseményeket. Mi tehát egy ilyen „ellenhős-kultuszt” is művelünk. Ez is csak egy megjegyzés, de a Zrínyiek ebben a magyar mítosz- és kultuszvonzáskörben szerintem benne vannak, és méltó helyen vannak. Ami még a Zrínyieket illeti, szerintem nagyon fontos az is, hogy milyen alternatív elméletek merülnek fel Zrínyi Miklós halálával kapcsolatban. Számomra ez nem volt baleset, hanem gyakorlatilag egy politikai indíttatású gyilkosság, ez nem kétséges. Ez is fontos momentum számomra. Grandpierre K. Endre írt is erről egy oknyomozó könyvet *Fekete hőésés* címmel a múlt század ’70-es éveiben,

210. kép: Dr. Morován Zsolt (saját gyűjteményéből)

amely csak szamizdatban jelenhetett meg. Ő logikusan vezeti le, hogyan történt a gyilkosság. Ez azért nagyon fontos kérdés, mert a Zrínyivel kapcsolatos politikai áskálódás és az ő megölése szerintem tökéletesen beleillik abba a nagypolitikai folyamatba, amely Magyarországon az elmúlt ezer évben meghatározta az életünket. Ennek az a lényege, hogy a mindenkori függetlenségért, szabadságért, szuverenitásért fellépő és a markáns politikai / katonai személyiségek ellen a külföldi, ellenérdekelte fél – aki belföldi pozíciókkal is rendelkezik – egy bizonyos pont után nem ismer határt, nem ismer eszközt, hanem azt mondja, hogy ennek a történetnek itt vége. Én azt gondolom, hogy Zrínyinek a megölése akkor, abban a pillanatban, 1664-ben, az akkori külföldi aktorok érdekeit szolgálta, mert miért is lépett fel a költő Zrínyi? Hogy megvalósuljon a magyar függetlenség. Éppen ezért a Mátyás királyról szóló elmélkedését sem véletlenül írta meg. Ő valóban arról elmélkedett, hogy nekünk itt, Közép-Európában (későbbi megfogalmazással a germán és a szláv tengerben) a nagyhatalmi meghatározottságban, a német és a török közé ékelődve csak az a megmaradási esélyünk, ha sikerül létrehoznunk a független magyar államot. Zrínyinek – és ez a javára szól – minden potenciája megvolt ehhez, pénz, paripa, tudás és fegyver, hogy ezt ő valóban megvalósítsa. Éppen ezért kellett vele leszámolni. Számomra ezért is egyfajta hőskultusznak az alanya, habár amit mondtam, az nem a hivatalos álláspont. Gyermekkoromban egyébként nagyon szerettem a hőskultuszokat, Napóleontól kezdve megvoltak az *Így élt* sorozatok, talán Zrínyiről is olvastam ebben a sorozatban.

– Most, mint történész a 21. században, hogyan képzeled el Zrínyi Miklóst mint költőt és hadvezért, milyen lehetett a 17. században az alakja Ön szerint?

– Ha jól értem a kérdést, akkor azt mondanám, hogy mindig minden történelmi személyiség az adott korban, amelyben él, tudja kifejteni a hatását. Zrínyi Miklós kultuszának ma is van aktualitása, minden rendszerben és politikai korban, mindegy, hogy a 19. századot, a 20.-at, vagy a 21.-et nézzük. Zrínyi Miklósnak a személyisége fontos a kultusza teremtésében. Mi kell hozzá? Nyilván – adottság. Kell hozzá genetikai adottság, de potenciál is, hiszen a lelkesedés önmagában nem elég. Kell hozzá a száz százalékos elhivatottság is. Egyfajta jó értelemben vett fanatizmus is, mert aki egy adott korban bármilyen képességekkel is rendelkezik, de gyáva vagy megalkuvó, vagy azt gondolja a nemzetközi rendszerről, hogy most inkább a másik oldalon kellene lennem és nem ezen az oldalon. Ha most Zrínyi ezzel a képességgel születne, akkor a mostani rendszerben is kifejtené ugyanezt a tevékenységét. Egyébként, volt egy másik olvasmányélményem is, annak a könyvnek az elejét legalább tízszer elolvastam, Mikszáth írta és *Új Zrínyiász* volt a címe. A bennem lévő hőskultusznak egy nagyon jó visszacsatolása volt ez. A 19. századi dualista, kétpólusú, mikszáthi Magyarországon, ahol kibontakozott a kapitalizmus az összes nemcsak pozitív, hanem negatív velejárójával is, ezt Mikszáth úgy ábrázolta, hogy Zrínyi a csapatával egyfajta időutazásként kétszáz évvel később belovagolt az adott korba, és egyszer csak azon lepődött meg, amit látott, majd az egész történet átment egyfajta paradox iróniába. Ha Zrínyi most lovagolna be a maga állapotában, mondjuk 2020 Európájába, akkor őt is hasonló meglepetések érnék, mint Mikszáth korában. Az abszurditást Mikszáth nagyon jól fejtette ki, de arra is nagyon jó ennek a továbbgondolása, hogy nem lovon kell belovagolni négyszáz évvel azelőtti öltözetben, hanem mindig az adott kornak megfelelően kell fellépni a magyar nemzeti célokért. Ez az egész gondolatmenetnek a lényege. Ebben Zrínyi Miklós, a költő, és Mátyás király is tökéletesek voltak.

– **Zrínyi Miklós eposza ma is jól olvasható, nemzeti gondolatai aktuálisak, hiszen vannak univerzális értékei.**

– Ha, mondjuk újjáéledne Zrínyi Miklós, és itt élne, nyilván nem a törökök ellen harcolna, hanem először is felmerné a valós, aktuális helyzetet. Van-e fenyegettség, ha igen, akkor az honnan jön és milyen súlyú? Mit lehet ez ellen tenni, lehet-e egyáltalán bármit is cselekedni ellene? Ha lehet, akkor azt milyen technikákkal, módszerekkel érdemes megtenni. Úgy tudom őt elképzelni most is, hogy lenne egy helyzetfelmérése, s arra találna valamilyen orvosságot. Biztos, hogy a magyar szuverenitásért lépne föl, teljesen mindegy, hogy őt most horvát bánnak nevezik, vagy egy magyar költőnek és hadvezérnek, hiszen a *Szigeti veszedelmet* magyarul írta, később egyébként az eposza megjelent horvát fordításban is. A kettős identitásából fakadóan magyar is volt és a programját is magyarként fejtette ki. Ez a legfontosabb tulajdonsága. Ez Petőfire, Mátyás királyra, de Zrínyire is igaz, sorolhatnánk a neveket.

– **Szerintem most eljött az ideje annak, hogy helyére kerüljenek a Zrínyiek értékei, hiszen az Európai Unió keretében működik már Magyarország, Szlovénia és Horvátország is. Újra el lehetne látni a Zrínyi-emlékszobrokat, obeliszkeket magyar feliratokkal is, pl. 1906-ban a magyarok avatták fel Csáktornyan a Zrínyi-emlékoszlopot, és fent volt rajta a magyar felirat is és egy idézet: „Ne bántsd a magyart!” Erről mi a véleménye?**

– Tekintettel arra, hogy most mekkora válságban vagyunk, véleményem szerint a Zrínyi-kultusz csekélység. Arra gondolok, hogy ideológiailag milyen irányba megy a világ, és egyéb vonatkozásban is, a mostani fiatal korosztályok felé nemcsak Zrínyit, bármi egyebet is nehéz bemutatni. Zrínyi egyébként jó példa lehetne arra, hogy ezen a környéken a magyar nemzeti érzést, a szuverenitás gondolatát újra bemutassuk. Én azt gondolom, hogy száz évvel ezelőtt, amikor magyar őseink Kárpát-medencei összefogással állították fel a *Zrínyi-emlékoszlopot*, sokkal jobb helyzetben voltak, mint ma. A kérdés az, hogy a mai világban hogyan lehet a nemzeti értékeket megőrizni, hiszen egy fogyasztói világban élünk, mindenük megvan a gyerekeknek, ideológiailag mindenféle élményt megkapnak, a virtuális valóságtól kezdve bármit, tehát teljes szabadság van, nincsen semmiféle elnyomás, gyakorlatilag egy olyan hamis világban élünk, amelyben mindent fel tudnak kínálni a fiataloknak. Egyébként ez egy látszateletnek nagyon jó, csak ebben semmilyen érték és tartalom nincsen, sőt semmilyen igazság sincsen benne. Ha viszszanéznünk legalább ötszáz évet, akkor rádöbbenünk arra, hogy mindig az aktuális korosztálynak kell megtalálnia a megoldásokat a felmerülő problémákra, hogy a magyar kultúrát, a magyar nyelvet stb. hogyan lehet megőrizni, továbbadni és továbbvinni. A mi generációnk is adott erre választ, de az idősebbek is találtak válaszokat. Bízom abban, hogy a fiatal generáció is megadja a választ felnőttként, mondjuk húsz év múlva. Akkor is meglesznek azok a hagyományörzők, tisztánlátók, akik majd valamilyen választ tudnak adni a helyzetükre a magyar kultúrában. Nem vagyok pesszimista, csak azt mondom, hogy minden korábbinál nehezebb ez a helyzet, ami most van. Ezzel meg kell birkóznunk, mert annyira csábító és behúzza az embert a fekete lyukba.

– **Zrínyi Miklós halálával számos legenda foglalkozik. Önnel is megtekintettük a zrínyifalvai emlékoszlopot, amely annak a másolata, amit 1725-ben Pignatelli hercegnő állított, de itt kezdődött valójában a Zrínyi-kultusz a Muraközben. Ön mit gondol erről most, amikor Lendván él, és itt a hármaskörös magyar–szlovén–horvát határsávbán kell megőrizni a Zrínyiek kultuszát?**

– A Muravidék kis terület, de mégis három nemzet találkozik a Zrínyiek földjén. Az is lehetséges, hogy ez a vidék a kulturális emlékek tekintetében nem annyira gazdag, mint más vidékek. Például Erdély területileg nagyobb, mint a mostani Magyarország, ezért sokkal több eseménye és történelmi személyisége van. A Muravidék és a Muraköz kis területek, de itt viszonylag rendezett az élet, és nyugalom van másokhoz képest. Itt három nemzet találkozik, és meg lehet találni azokat a fogódzókat, amik alapján összefogva mindhárom részről a meglévő kulturális értékeket fenn lehet tartani. Ezek közül az egyik történelmi és kulturális érték a Zrínyiek kultusza, hagyatéka. Erre most is van lehetőség, vannak benne lehetőségek a partnerségre is. Mint ahogy Mátyás királyban is van, a kultusza nagy, hiszen nemcsak a magyarokhoz tartozik, hanem más nemzetek is magukénak érzik, akár a szlovákok, de a szlovének is. Lendván említhetnénk a protestáns könyvnyomtatást, az ötszáz évvel ezelőtt kiadott Kultsár György prédikációit, amelyet Hoffhalter Rudolf nyomtatott ki, majd a vándornyomdász a Zrínyiek birtokára költözött, ahol folytatta a magyar könyvnyomtatást.

– **Mit tehetünk mi most itt, Lendván átlag polgároként, hétköznapi embereként? Ápoljuk a helytörténetünket, felfedezzük benne akár a Zrínyiek nagyságát? Eljárunk az emlékhelyekre, utcákat nevezünk el róla?**

– Nekem erről az a véleményem, hogy belsőleg kell érezni az itt élő embereknek, hogy mi a dolguk, miben kell hogy cselekedjenek, miben kell megoldaniuk a felmerülő problémákat. Ezt sosem kellene elhanyagolni, vagy másokra ráruházni, esetleg elodázní. Ha észreveszünk egy problémás dolgot, ha van bennünk valamilyen cselekvési kényszer, mert azt gondoljuk, hogy valamit csinálnunk kellene, akkor ne várjunk másra, mert lehetséges, hogy más nem fog arra gondolni, sőt az aktuális kormány sem fog arra egy államtitkárságot létrehozni. A kulturális fejlődés azon múlik, hogy az adott korosztályban megvan-e az az egy-két, akár öt hangadó személy, aki felkarolja és viszi előre, ápolja a hagyományokat a magyar kultúra területén. Fel kell kutatni azokat a személyeket, hagyományőrzőket, akik motiváltak, és tenni akarnak valamit akár a Zrínyi-kultusz ápolásáért, akár más területen. Utólag az szokott történni, hogy a bátor, tette kész embereket kinevezzük hőssé. A hőskultuszok így születnek. Pedig az ember egyszerűen csak teszi a dolgát, akár egy forradalomban, vagy egy könyvkiadásban, mert az a meggyőződése, hogy ezt kell tennie. És mondjuk, ötven év múlva kap egy emléktáblát a tetteiért. Utólag is lehet teremteni hőseket. Az egyéni életfejlődésünkben az a dolgunk, hogy felfedezzük azt, hogy mi a dolgunk a világon. Ilyen egyszerű.

– **Zrínyi Miklós költő és hadvezér kultusza 1725-ben kezdődött véleményem szerint, amikor a Csáktornyan élő Altánné Pignatelli hercegnő felállította Zrínyifalván (Kuršanec) a halála emlékére az obeliszket. Ő egy finom lelkű, művelt hercegnő volt, aki felnézett az előző korban élt költőre, Csáktornya grófjára. Majd Kazinczy a leveleiben megírja, hogy létezik ez az emlékoszlop, s később Kölcsey és Arany is verset írnak Zrínyinek ajánlva, stb. Egyszóval Zrínyi Miklós a saját korában még nem volt hős, később fedezték fel az eposzát és a hőstetteit is, azóta dicsőíti az utókor.**

– Így van.

– **Ha összefoglalná a mondottakat Zrínyi Miklósról és a Zrínyiek kultuszáról...**

– Az éppen aktuális nemzetközi összefüggési rendszerben, ha valaki valamit fesziesnek talál a magyar színpadon, akkor én személyesen megemlíteném a „történelmi vadkan” fogalmát, mivel történészként ez merült fel bennem. Nemcsak Zrínyi Miklóssal végzett egy vadkan, hanem Szent István fiával, Imre herceggel is, épp egy adott történelmi szituációban, amely akkor egy kényes belpolitikai helyzet volt. Érdekes, hogy akkor is egy vadkan végzett, egy baleset során, egy történelmi személyiséggel, aki aktuálisan ki volt választva. A példa alapján esetleg óvni kellene a jelenkori politikusokat, hogy ne járjanak vadászni, nehogy ők is találkozzanak egy „történelmi vadkannal”.

Steiner Józsefné, Ilona

Nagyatád, képeslap- és bélyegyűjtő

– Több mint harminc éve lelkiismeretesen és szisztematikusan gyűjti a képeslapokat. A felbecsülhetetlen értéket képviselő gyűjteményében külön figyelmet szentelt a Zrínyi-képeslapoknak mint korhű dokumentumanyagnak. Hol lettek kiállítva a Zrínyi-gyűjteményéből a képeslapok?

– Harminc éve gyűjtöm a képeslapokat, és ötven éve a bélyegeket, kezdetben mindent gyűjtöttem, később szakosodtam. A magyar történelem érdekelt, elsősorban az írók, a zeneszerzők. Ezekben a témakörökben kezdtem el kiállítási anyagokat készíteni. A kiállításokra egy-egy történelmi személy életét, vagy a nagy eseményeket, pl. a honfoglalás, a forradalmak és szabadságharcok, elsősorban a Rákóczi szabadságharc, majd Trianon témáját dolgoztam fel. A magyar történelem különböző szakaszaiból a Zrínyiek is sorra kerültek. A Zrínyi Ilona-témából csak három alkalommal szerepeltem kiállításokon, először Sárospatakon Halász Magdolna, a sárospataki Zrínyi Ilona Városi Könyvtár igazgatónője felkérésére, aki számtalan Zrínyi Ilona-emlékünnepeket szervezett a városban. Ezekre az alkalmakra és konferenciákra meghívott engem is mint képeslapgyűjtőt. Mindhárom kiállításom 2003-ban volt. Zrínyi Ilona halálának 300. évfordulójára rendezték meg a *Zrínyi Ilona és kora* című kiállítást Sárospatakon a Zrínyi Ilona Városi Könyvtárban. R. Várkonyi Ágnes professzor asszony nyitotta meg a képeslap-kiállításomat. Majd két közös kiállításom volt még Szombathelyen és Nagyatádon. A II. Rákóczi Ferencről szóló képeslapgyűjteményem 15 alkalommal 13 városban került bemutatásra, Borsiban két alkalommal is a 2004-től 2010-ig terjedő időszakban. A Rákóczi-kiállítás címe *A nagyság fejedelem* volt. Ebből 7 kiállítás Felvidéken volt. A Zrínyi családról szóló kiállításom (A szigetvári Zrínyi Miklós, a két dédunoka, Miklós és Péter, az ükunokák: Zrínyi Ilona és Zrínyi János, összesen öten) csak két ízben: először Szombathelyen a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtárban az országos közös kiállításon 2018-ban és 2019. december 10-től 2020. január 15-ig Szigetváron a Sóház Galériában, a Vigadó Kulturális Központban került bemutatásra. Az idén, 2020 májusában lesz kiállításom Nagyatádon *Zrínyi Miklós a költő és hadvezér* címmel. Ez a kiállítás a költő Zrínyi Miklós születésének a 400. évfordulója lesz megszervezve. A kiállításon 32 képeslap és bélyeg kerül bemutatásra 2020. május 29-től június 26-ig a helyi Művelődési Házban. Szintén az idén áprilisban jelenik meg az emlékévkapszán a költő és hadvezér Zrínyi Miklóst ábrázoló bélyeg, amelyet már megrendeltem. A legfontosabb momentum a Zrínyiek sorozatában nekem Zrínyi Ilona volt, s az őt ábrázoló képeslapok története.

– Milyen élményeket jelentettek Önnek a Zrínyi családot ábrázoló képeslapok, hiszen szisztematikusan gyűjtötte őket, feldolgozta, katalógust is épített ki belőlük, albumokban őrzi őket?

– Számomra élmény volt minden lépés, ami a hős lelkű Zrínyi Ilona életének, tetteinek megismeréséhez vezetett, hogy annyi balszerencse után, erős lelkülettel viselte a megpróbáltatásokat, hiszen fiatalon megözvegyült, majd férfiakat megszegyenítő erővel védte

211. kép: Steiner Józsefné, Ilona (saját gyűjteményéből)

Munkács várát. Gyermekeitől, Ferentől és Juliannától elválasztották, és már soha többé nem találkozott velük. Bécsben őt magát is fogva tartották, s amikor kiszabadult, hosszú és fáradságos úton jutott el török földre, ékszereit eladva tartotta fenn magát és környezetét, majd száműzetésben élte le fiatal éveit. Örülök, hogy annak idején Halász Magdolna igazgató asszony Sárospatakról rákérdezett, nincs-e Zrínyi Ilonáról összeállításom. Rögtön éreztem, hogy nekem ezt rövid idő alatt meg kell oldanom, s megtisztelő is egyben, hogy éppen Zrínyi Ilona városában – úgy tudom – elsőként én dolgoztam fel képeslapokon Zrínyi Ilona életútját. Ezek után módszeresen gyűjtöttem minden olyan képeslapot, ami a Zrínyi családdal kapcsolatos volt. A következő években a Rákóczi-szabadságharc 300. évfordulója volt, ami Rákóczi Ferencre irányította a figyelmet. Ebből következően 15 városban és községben került bemutatásra a Rákóczi Ferencről készült összeállításom, aki a hős Zrínyi Ilona gyermeke volt. A kiállítás címe *A nagyságos fejeledelem* volt. A Rákócziakról szóló képeslap-kiállításom a Veszprémi Egyetem aulájában volt 2004-ben, majd Nyitragelencséren, Felvidéken. Ugyanabban az évben Sárospatakon a Gimnáziumban és 2005-ben Kisvárdán a Szakközép- és Szakiskolában, és még abban az évben bemutatásra került az anyag Bodrogszerdahelyen a Művelődési Központban, Miskolcon a Megyei Könyvtárban, Kassán a Községi Házban, Borsiban a Rákóczi-kastélyban, valamint a hidasnémeti általános iskolában, és Baján a Vay Ádám Múzeumban is. 2006-ban Szombathegyen a Művelődési Központban volt közös kiállításom, abban az évben még Kassán a Műszaki Múzeumban, ahol a csoportunk együtt volt jelen, és Sárospatakon az Újbástya Rendezvényközpontban. 2010-ben Kisvárdán a Várday István Városi Könyvtárban is volt kiállításom. A magyar történelem nevezetes alakjait, jeles eseményeit képeslapon elvinni széles tömegekhez – általános iskolákba és szakközépisiskolákba, könyvtárakba, művelődési központokba – számomra kulturális misszió volt. Képeslapgyűjteményeimmel, rövid képi bemutatóval, annak magyarázó szövegével közelebb hozni nagyjaink, közöttük a Zrínyiek életét és szerepét a magyar történelemben. A bemutatás helyszíne Északkelet-Magyarország volt, ahol részben Halász Magdolna navigálásával kerültek bemutatásra anyagaim, több esetben Magdi vitte át az adott helyre a kiállítást, pl. Kassára is. A sárospataki Rákóczi-kiállítás, bemutató egy olyan nagy rendezvényen volt, ahol sok történész előadása közepette szerepeltem. A rendezvény címe az *Az olvasókörök kulturális kapcsolatai a határon innen és túl volt*. El kell mondjam, hogy volt egy bélyeggyűjtő ismerősöm, Vida István, aki lendvai származású volt. Őt a pesti összefogóval, a Bélyeggyűjtők Házában ismertem meg mint lendvai és budapesti gyűjtőt. A Zrínyi Ilonáról szóló anyagom fejlesztéséhez áhítottam a tenger melléki Frangepán-birtokokról, kastélyokról. Vida István említette, hogy ő megpróbál megszerezni, és telefonált egy zágrábi kereskedőnek, akitől kért ilyen képeslapokat azzal, hogy a Lendváról Zágrábban dolgozó barátja bemenne érte, s a hétvégi hazajövetelkor azt neki átadná. Ez a dolog nagyon bejött, mert a lendvai barát a hétvégén átadta neki, ő pedig hétfői Pestre utazása alkalmával el is hozta, na de nem tudta rögtön nekem átadni, mert 200 km-t kellett utaznom Pestre, hogy átvegyem. Így is történt. Szerdai napokon a Bélyeggyűjtők Házában jönnek össze a képeslaposok, s így a Frangepán-birtokokról a képeslapokat már szerdán átvehettem. Ezek a lapok a következők voltak: Buccari, azaz Bakar, bakari tengerpart, illetve öböl, Kraljevica,

ahol Ilona is sétálhatott, de ez régi lapon volt, mint Portorose (szlovén neve Portorož). Nem utolsósorban Zrínyi Ilona szülőhelyéről, Ozaljról is hozott lapokat. Ha ez nincs, talán még a mai napig sem tudtam volna beszerezni. Elmondható minden képeslapról, hogy külön-külön története van annak, hogy milyen bonyodalmakkal sikerül az adott témához a megfelelő lapot be- illetve megszerezni. A gyűjtőknek nem kell a pénz az adott lapért, amit kapok, mert nekem megfelel, ha a gyűjtőtárs olyan lapot kér cserébe, amire neki van szüksége. Azután beindul a gépezet: honnan és hogyan szerezzem meg a cserébe adható lapot. Célom és tervem mindig az, hogy a Zrínyi családról is a létező képanyagot beszerezsem, s ezzel még szélesebb körűen mutathassam be az adott történelmi alakot vagy eseményt. Apró lépésekkel felépített vár minden történet, sok téglából épül fel, s az élmény az enyém, de az érdeklődőké is egy-egy adott kiállításon. Mindenről csak általánosságban tudok beszélni, de nincs kivétel, minden neves történelmi alak nagy kihívás, sokat kell olvasni hozzá, megismerni az életét és a munkásságát. Múzeumokba járok, kiállításokra és a gyűjtőtársaktól is szereztem be Zrínyi-képeslapokat és -bélyegeket. Csere útján én is adok anyagot, de másoktól is kapok. Régiségpiacokon, a pécsi vásáron is vásároltam képeslapokat, de a gyűjtőtálasztásokon is be lehetett szerezni őket. Mások gyűjteményéből is válogattam, és vásároltam is tőlük. Így alakult ki a Zrínyi-anyagom is.

– **Milyen oklevelekben részesült a kiállításokon?**

– A városom, Nagyatád kulturális díját kaptam mag a rendszeres, folyamatos, majd minden évben folytatott, helyi s zömmel más városokban (az ország 90 városában s külföldön, azaz az elcsatolt területeken, azok 11 helységében) történő kiállítói tevékenységemért.

– **Nagyatádon működik a Wass Albert Emlékezete Alapítvány, kuratóriumi elnöke Kovács Géza György. Milyen szinten működik velük együtt?**

– Férjemmel, amíg élt, jó volt a kapcsolatunk Kovács Géza kuratóriumi elnökkel. Most már csak én tartom a kapcsolatot. Az idén szeretnénk egy emléktáblát felavatni a kuratórium kezdeményezésére Nagyatádon a költő és hadvezér Zrínyi Miklós és a dédapja, a szigetvári Zrínyi Miklós tiszteletére. Én is támogatom a tervet. Remélem, hogy sikerül véghezvinni, és sor kerül a Zrínyi-emléktábla felavatására.

Varga Zoltán

Szigetvár, a Szigetvári Városi Könyvtár igazgatója és a Szigetvári Várbaráti Kör elnöke

212. kép: **Varga Zoltán** (Forrás: [**– Milyen programokkal erősítik a Szigetvári Városi Könyvtárban a Zrínyiek kultuszát, és ezek mire terjednek ki, megemlékezésekre, előadásokra, könyvbemutatókra, vagy mindezek mellett vannak-e tárgyi jelei a kultusznak még a városukban?**](http://www.zrinyi-szigetvar.hu/esemeny_2019_09_27_biedermann; Letöltés: 2020. 05. 15.)</p>
</div>
<div data-bbox=)

– A Szigetvári Várbaráti Kör székhelye 1982 óta a könyvtárban van, sokezes dokumentumanyagával, 600 tételből álló archívumával és 1000 kötetes könyvtárával egyetemben. Ennek a helytörténeti anyagnak egy tekintélyes része a Zrínyi-kultuszról szól, amelyhez a Szigetvár történetét vagy a Zrínyi-kultuszt kutató szakemberek és más magánszemélyek is hozzáférhetnek, a Szigetvári Önkormányzattal közművelődési megállapodást is kötöttünk erre nézve: a Szigetvári Várbaráti Kör a Városi Könyvtáron keresztül bocsátja ezen anyagokat az érdeklődők rendelkezésére. Napjainkban is vannak olyan dolgozatok, amelyekhez a diákok, legyenek bár középiskolások vagy egyetemi hallgatók, anyagokat kapnak, ez a tevékenységünk folyamatos.

A könyvtár helyismereti gyűjteménye is, amely ugyancsak tartalmaz a Zrínyiekről szóló szakirodalmat, az olvasók rendelkezésére áll. Jelenleg egy új, integrált könyvtári rendszerre áll át az intézmény, amelynek segítségével a jövőben sokkal több dokumentumot tudunk full text formátumban szolgáltatni az érdeklődőknek. Ez a következő évek nagy feladata lesz, célunk, hogy akár otthonról is bele tudjanak tekinteni a Zrínyi-kultusz ápolói is ebbe a dokumentumvagyomba.

A szigetvári Zrínyi-kultusz szervezett ünneplése 1833-ra megy vissza, ettől kezdve őrizzük a dokumentumok eredeti vagy másolati példányait. Rengeteg fotóval és feljegyzéssel rendelkezünk, de a Zrínyi-lakoma meghívói és étlapjai is megtekinthetők. Hogy mennyire összefonódik a könyvtár és a Várbaráti Kör tevékenysége, elég arra utalni, hogy a Várbaráti Kör rendezvényeinek nagy részét itt tartja a könyvtárban – könyvbemutatókat, konferenciákat, művészeti eseményeket, vetélkedőink egy részét, de még a közgyűléseinket is. Az elmúlt 60 esztendőben a Várbaráti Kör több mint 60 féle kötetet jelentetett meg Szigetvár helytörténete és a Zrínyi-kultusz témakörében, ezek között megtalálhatók képregények, verseskötetek, regények, tudományos és ismeretterjesztő munkák egyaránt. Ezen kötetek nagy részét is a Szigetvári Könyvtárban mutattuk be a szerzők jelenlétében, áltatában nagy érdeklődés mellett.

– Vannak-e folyamatos programjaik, amelyekkel már több éve erősítik a Zrínyiek kultuszát?

– 36 éve minden esztendőben megszervezzük a Zrínyi-szavalóversenyt – a Várbaráti Kör és a könyvtár – Szigetvár és térsége általános iskolás tanulói számára.

A Zrínyi-kultusszal kapcsolatban megjelent kötetek bemutatására is szervezünk író-olvasó találkozókat, szívesen hallgatnánk egy előadást a történelmi Zala megye Zrínyi

kultuszáról is. Programjainkra mindig van érdeklődő, és az előadók is szeretnek hozzánk járni, a közönség általában aktív és érdeklődő. Több kutató szinte hazajár Szigetvárra, így Csikány Tamás, a Nemzeti Közszerződési Egyetem rektorhelyettese és a Hadtörténelmi Tanszék oktatói, akik tagjai a Szigetvári Várbaráti Körnek, de ugyanígy tagunk Varga Szabolcs, a legújabb Zrínyi-monográfia szerzője, vagy Négyesi Lajos hadtörténész, aki nemrégiben Padányi József tábornok úrral együtt hozta el a *Zrínyi-szablya* korhű másolatát Szigetvárra.

Több mint húsz éve rendezzi a Várbaráti Kör a Zrínyi-túrát, amely Szigetvár és térsége lakosságát mozgatja meg, ennek egyik fontos állomása a Városi Könyvtár. Minden évben városismereti vetélkedőt szervezünk az általános iskolás tanulók számára, ezeknek a vetélkedőknek is fontos eleme a Zrínyi-kultusz.

A Várbaráti Kör tagjaival, akik közül sokan könyvtárlátogatók is, rendszeresen kirándulunk a különböző Zrínyi-emlékhelyekre. A tavalyi évben például felkerestük Zrin várát, eljutottunk egészen a tenger melléki Zrínyi-varakig, rendszeresen részt veszünk a csáktornyai Zrínyi-ünnepségeken, a Zrínyi Gárda rendezvényein is. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem jogutódja, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtörténelmi Tanszékével több mint három évtizedes kapcsolatot ápolunk, folyamatosan hozzák a leendő honvédtiszteket Szigetvárra, minden év novemberében közösen szervezünk hadtörténelmi konferenciákat, amelyeken időről időre előkerülnek a Zrínyiek.

– Az idei Zrínyi-évfordulót, Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulóját hogyan szeretnék itt, Szigetváron megünnepelni?

– A Szigetvári Városi Könyvtár és a Várbaráti Kör együtt szervezi a nagy évforduló rendezvényeit, nekünk idén többszörös évfordulónk van: 400 éve született az államférfi, hadvezér és költő Zrínyi Miklós, és 100 éve született Molnár Imre, a Várbaráti Kör alapító elnöke, akit Szigetvár város díszpolgári címmel is kitüntettek. A kettős évfordulót méltóképpen szeretnénk megünnepelni, várjuk a történelmi Zala megyében tartandó ünnepségeket, amelyekre a Kör tagjaival és a könyvtár olvasóival szeretnénk ellátogatni, így Csáktornyára, a Muraközbe, Zalaegerszegre, Nagykanizsára és még sok szép helyre. Bécsújhelyen Mihael Štebih csáktornyai szobrászművész *Zrínyi-szobrát* avatják, ott is jelen szeretnénk lenni. A májusi Zrínyi-túránkat a kettős évforduló jegyében tartjuk.

Több kötetet szeretnénk megjelentetni, így Németh Balázs hadtörténész Zrínyi Miklós haláláról szóló kötetét, amelynek külön érdekessége, hogy a hadtörténész egy gyakorló utánkereső vadász szemszögéből vizsgálja a tragikus eseményt. Újra megjelentetjük Molnár Imre elemzését a *Szigeti veszedelemről*, és Salamon Ferenc szigetvári író, a Várbaráti Kör elnökhelyettese szépirodalmi művét is kiadjuk, amely természetesen Zrínyi Miklósról szól.

A könyvtárat szeretnénk Molnár Imréről elnevezni, aki annak idején a Várbaráti Kör könyvtárban található gyűjteményének nagy részét összegyűjtötte. Erre az ünnepségre novemberben kerülne sor, a névadó mellszobrának felavatásával együtt.

A novemberi hadtörténelmi konferenciánk középpontjában természetesen a költő és hadvezér Zrínyi Miklós állna, azonban lenne egy irodalomtörténelmi vonulata is, így emlékeznénk a tavaly elhunyt kiváló irodalomtörténészre, Kovács Sándor Ivánra, aki számos alkalommal szervezett Zrínyi-konferenciát Szigetváron, és ötletadója volt a Zrínyi-lakomának is.

Ősszel szeretnénk egy történelmi vetélkedőt szervezni a megye középiskolásainak a Pécsi Tudományegyetemmel és a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel közösen.

– A Zrínyi-kultusz ápolása egész évi tevékenységükre kiterjedt, teljes energiájukat leköti. Ez emberfüggő, a csapatától függ, vagy az elkötelezettségtől, amit önök felvállalnak? Napi, heti figyelmet igényelnek már a Zrínyiek kultuszára szánt programok?

– Kellenek olyan elődök, akik mély alapokat tettek le. Molnár Imre 25 évig volt a Várbaráti Kör elnöke, ő volt a gimnázium igazgatóhelyettese, korán nyugdíjba kényszerült, így viszont teljes erőbedobással tudott koncentrálni a Várbaráti Kör munkájára és a Zrínyi-kultusz ápolására, megújítására, szinte egész szigetvári életét erre szánta. Őt Ravazdi László könyvtárigazgató követte, aki 25 évig volt a könyvtár, 24 évig a Várbaráti Kör élén, azaz a két nagyszerű vezető munkája fél évszázadot ölelt át, ez elég erős alapnak mondható.

Kell egy aktív tagság is, amely újabb igényekkel lép fel, így folyamatos megújulásra készíti a könyvtár és a Várbaráti Kör vezetését. Szigetvár kisváros, ezért különösen fontos, hogy hálózatban működjünk, jó kapcsolatot ápoljunk minden intézménnyel, szervezettel, magánszeméllyel, akivel munkánk során átfedésbe kerülhetünk. A mai világban szükség van jó pályázatírókra is, tagságunkban is vannak ilyenek, a 340 fős tagságunkra is büszkék vagyunk.

– Ha most Zrínyi Miklóstra gondolunk, aki 400 éve született, akkor Ön szerint melyek azok az univerzális értékek, amelyek őt jellemzik és még ma is megállják a helyüket az Európai Unióban és lehet velük élni? 400 év elteltével is létezik a magyarság, a horvátság, léteznek a nemzeti kisebbségek, amelyek igénylik azokat az értékeket, amelyek összetarthatnák őket. Mit gondol erről az évforduló kapcsán?

– Zrínyi a hadtudományok területén és a szépirodalomban is újat alkotott. Ő volt az első hadtudományi szakírónk. Kitűnő könyvtárral rendelkezett, példát mutatott főnemes társainak, az ország akkori vezetőinek. Nála európaiság és kereszténység összetartozott, ez ma is megállja a helyét, ma is szükségünk van az európai és a keresztény értékekre, így együtt. A haza védelme is nagyon fontos, és Európa és a magyarság érdekeinek közösnek kell lenniük. A *Szigeti veszedelem* értékei ma is ugyanolyan fontosak, mint akkor, ahogy az is, hogy a Dráva és a Mura két oldalán élő népek összetartoznak, a Zrínyi család is összeköti őket, magyarokat, horvátokat, szlovéneket, osztrákokat. Egy ilyen hatalmas család kultuszának ápolása nem önmagáért való cselekedet, akkor van értelme, ha azok az emberek, akik ezt gyakorolják, folyamatosan gazdagnak, nemcsak kulturálisan, hanem lélekben, érzésekben, emberségben is.

Salamon Ferenc

Szigetvár, a Szigetvári Vár kapitánya,
a Szigetvári Várbaráti Kör alelnöke

– **Mint várkapitány a Szigetvári Vár vezetőjeként ápolja a Zrínyiek kultuszát. Ez miben nyilvánul meg?**

– Mi a lényege a kultusznak? Úgy gondolom, hogy Szigetváron a Zrínyi-kultusznak van egy fizikális alapja, ez maga a várfal, és a régészeti kutatások során fellelt maradványok, amely megtapintható, megnézhető és érzékelhető. A kultusznak ezenkívül van egy gyakorlati, rendezvényekben, eseményekben megnyilvánuló oldala, ugyanakkor van egy kevésbé megfogható oldala is. Ezt nem lehet elmondani, ezt érezni kell, amikor a várban azon a helyen állunk, ahol Zrínyi és társai mártírhalált haltak. Ezt a kisugárzást a városban több helyen is megérezhetjük, a Szent Rókus-templom mennyezetfreskójánál, a vár északi oldalánál elhelyezkedő Láto-máskeresztnél, vagy éppen a Turbéki Segítő Szűz Mária kegytemplomnál. Nehéz erről a kisugárzásról beszélni, a lényeg, hogy akit megérint, azt cselekvésre inspirálja, mégpedig kettős cselekvésre. Egyrészt, hogy megismerje Szigetvár történetét, másrészt, hogy ezt a tudást valamilyen módon továbbadja. Nem lehet kiragadni egy részt a történelmi események folyamatából. Bár mindenképpen a legfontosabb IV. Zrínyi Miklós és katonatársainak mártírhalála, de a kontinuitáshoz hozzátartoznak Szigetvár megalapításától kezdve Horváth Márk sikeres várvédelmén és VII. Zrínyi Miklós, a dédunoka életén keresztül, Szigetvár török alóli felszabadulásának és az azt követő korszakoknak napjainkig terjedő eseményei is. A dédunoka már megírta a *Szigeti Veszedelemet*, mikor eljutott Szigetvár környékére, és Szulejmán szultán síremlékének égő falai mellett nézhetett le a török kézben lévő városra. Arra a városra, ahol dédapja hősi halált halt, és annak az embernek a türbéje mellől, aki győztesként is vesztes maradt, hiszen a védők hitét nem tudta megtörni, ő maga pedig már meg sem érthette a végső győzelmet és Zrínyi Miklós halálát. Mivel a Zrínyi család központja Csáktornyán volt, így a két Miklós nemcsak történelmi évszázadokat, de a két várost is összeköti. A két személy élete és tevékenysége együttesen fejt ki azt a hatást, amely Zrínyi-kultusz néven gyökerezik az emberek lelkében. Nem lehet külön-külön, vagy csak egy személyről beszélni, ezt a folyamatosságot erősíti a szigetvári *Zrínyi-vár* is, és ezért tán pontosabb a Zrínyiek kultuszáról, mint Zrínyi-kultuszról beszélnünk.

– **A Szigetvári Várbaráti Körön belül milyen programokat szerveznek a Zrínyi-kultusz ápolásának és megőrzése érdekében?**

– A Szigetvári Várbaráti Kör tavaly ünnepelte fennállásának 60. évfordulóját. Az országban másodikként alakult civil szervezet egy olyan időszakban, amikor a hatalom nem lelkesedett az ilyen közösségekért. A körnek eddig három elnöke volt, személyük alapvetően meghatározza az eddigi periódusokat. Az alapító, egyben első

213. kép: **Salamon Ferenc** (Forrás:

elnök Molnár Imre tanár úr volt, a Szigetvári Zrínyi Miklós Gimnázium igazgatóhelyettese, nagy műveltségű, több nyelven beszélő kiváló pedagógus. Szigetváron munkásságát a fiúkollégium igazgatójaként kezdte. A kollégium akkor még a várban álló Andrassy-kastélyban volt, ők kezdték el a gondozatlan várudvar rendbetételét, ma is élő fák ültetését. A Zrínyi-kultusz gyökerei sokkal régebbre nyúltak vissza, hiszen korábban is voltak kegyeleti megemlékezések, Zrínyi-misé énekeltek, koszorút helyeztek el a Zrínyi téren, az ország első Zrínyi-emlékszobránál. Molnár Imre a Várbaráti Kör elnökeként széleskörű tevékenységet folytatott, fordított, publikált, a Zrínyi-emlékünnepegeknek igazi élő tartalmat adott, kapcsolatot alakított ki a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiával (ma Nemzeti Közszolgálati Egyetem), és ami a legfontosabb, kialakította, megszervezte azt a tagságot, amely a mai napig is létezik és működik. Őt Ravazdi László követte az elnöki tisztségben, aki tovább bővítette a kör tevékenységét. Egyre több könyv, elsősorban történelmi témájú értekezések, tanulmányok jelentek meg a kör gondozásában, rendszeressé váltak Szigetváron a tudományos konferenciák, ahol rangos előadók szerepeltek, és megkezdődött a külföldi kapcsolatok kialakítása is. Jó példa erre egy fénykép, ahol egy fiatal hadnagy a költő Zrínyi Miklós szobránál katonai tiszteletadást vezényel társainak. A kép valamikor a hetvenes években készülhetett. Ez a fiatalember Csikány Tamás, ma már professzor, ezredes, a Közszolgálati Egyetem rektorhelyettese, a kör rendezvényeinek rendszeres résztvevője, előadója. Ravazdi László nevéhez fűződik még egy fontos esemény. A vár tulajdonjogának változásával a kör igen jelentős tárgyi anyagát „áttelepítette” a könyvtárba, megteremtve ezzel a könyvtár és a kör közös együttműködését, így kölcsönösen segíti és támogatja a két szervezet egymást a hatékony és eredményes munkában. A kör harmadik – jelenlegi – elnöke Varga Zoltán történelemtanár, könyvtárigazgató. Pedagógusként a hagyományos tevékenységek folytatása mellett nagy figyelmet szentel a fiatalságra, az évek óta megtartott Zrínyi-túra vetélkedő, a Zrínyi-szavalóverseny és még sok rendezvény hozzájárul ahhoz, hogy a kör tagjai között minden korosztály megtalálható legyen, egyben megteremti az alapot, hogy a jövő generációi is odafigyeljenek, tevékeny részvétellel hozzájáruljanak a kör további folyamatos működéséhez. Az ő nevéhez fűződik a nemzetközi kapcsolatok kiépítése, elsősorban tartalmas és sikeres IPA-projekteken keresztül. Az egyik ilyen fontos, határokon túli területet is érintő eredmény a Zrínyi–Szulejmán tematikus út kidolgozása, illetve az ezzel együtt létrehozott kiállítás, amely tartalmas tájékoztatót ad az útvonal helyszíneiről. A munkában kiemelkedő szerep jutott Varga Szabolcs történésznek és Müller Nándor fotográfusnak, akik az összes helyszín bejárásával készítették el a bemutatásra kerülő anyagot, továbbá Pinczehelyi Józsefnek, aki a kiállítást szállítható formába öntötte, és azóta is kezeli. Itt szeretném elmondani, hogy a kiállítást kérésre – szállítási költség fejében – bárhová eljuttatjuk. Úgy vélem, hogy a fiatalokkal foglalkozni a legfontosabb, ugyanakkor a legnagyobb felelősséggel járó feladat is egyben. Többször szememre vetették, hogy amikor a Várbaráti Kör tevékenységéről beszélek, nagyobb hangsúlyt fordítok a fiatalokra, mint az idősebb korosztályra. Ez valóban így lehet, de megvan az ideje, amikor a munkát el kell ismerni, és megvan az ideje, amikor inspirálni kell a munka elvégzésére. Ha mi most a fiatalokkal szót értünk, közös hangot találunk, felkeltjük figyelmüket, akkor ezt a kultuszt ők fogják tovább ápolni. Ha nem tesszük meg, akkor

tíz vagy húsz év múlva ki fogja továbbvinni a hagyományt? Nekünk kell megadnunk a fiataloknak a lökést, az inspirációt, hogy továbbvigyék a múlt értékeit, a Zrínyiek kultuszát. Ha a pártoló tagok mellett legalább tíz aktív tagja van a körnek, akkor nemcsak zökkenőmentesen továbbfolytatni, de bővíteni is lehet a kör tevékenységét. A Várbaráti Körnek eddig 61 saját kiadású kötete van. Ezek között nagy forrásértékű történelmi és helytörténeti témájú kiadványokat éppen úgy megtalálhatunk, mint szépirodalmi regényeket. Ez utóbbi műfajban Újkéri Csaba és jómagam vagyunk a legtevékenyebbek.

– Ön mikor vette át a Szigetvár Várbaráti Kör alelnökségét? Milyen feladatokat tűzött ki célként a Zrínyiek kultuszának ápolásában?

– Öt évvel ezelőtt ért az a megtiszteltetés, hogy a Várbaráti Kör alelnökévé választottak. Az első – rövid – időszak az ismerkedésé volt, de hamarosan jelentkeztek az első feladatok, és – azóta szerencsére – a tennivalók csak sűrűsödtek. Harmadik éve vezetem a Helytörténeti Ifjúsági Szakkört, több kutatást is végeztünk szigetvári családokról, emberekről. Nagy sikere volt a II. világháború szigetvári pilótáit bemutató előadásunknak. Jelenleg Molnár Imre és a Várbaráti Kör történetének bemutató előadásán dolgozunk, illetve részt veszünk a Honismereti Szövetség Ifjúsági Tagozatának munkájában. Két évvel ezelőtt éppen Szigetváron rendeztük meg az éves találkozót, mindenki meglepedésére nagy sikerrel. Múlt évben kezdtük meg az együttműködést a Pannon Térség Ifjúsági Értékőr Hálózattal, szerencsére a két tevékenység jól és hatékonyan illeszkedik egymásba. Várkapitányként és a Várbaráti Kör alelnökéként immáron feladatom a két egység koordinálása. A Zrínyi-kultusz az utóbbi évtizedekben kissé „kiszakadt” a várból, helyszíneként praktikus okokból inkább a könyvtár szolgált a rendezvényeknek. Céлом ennek az egyensúlynak az újratemtése, hiszen a Zrínyi-kultusz tárgyiasult megnyilvánulása maga a vár. Ki kell használnunk ezt az adottságot, mellyel senki más nem rendelkezik. Természetesen nem kisajátításról beszélek, továbbra is szükségesek a könyvtárban, illetve a város más kulturális színterein megtartani a programokat, de a maga szellemiségével, történetiségével mindenképpen a Nemzeti Emlékhelyek sorába emelt várnak kell a középpontnak lennie. Nem presszionálva, hanem okosan és céltudatosan együttműködve, egy gépezet összeillő fogaskerekeiként a Vár és a Várbaráti Kör sokkal hatékonyabban fog tudni hozzájárulni a Zrínyi-kultusz méltó ápolásához, a hagyományok megőrzéséhez, az új kutatók segítéséhez, ezáltal az újszerű ismeretek bővítéséhez.

– Úgy gondolja, hogy Szigetvárnak is van helyi szellemisége, amire építhet, ami által ide vonzhatja a turistákat vagy Európát? S ez a szellemiség, a helyi „csoda” a Zrínyiekre vonatkozik?

– Igen, ez így van. A csoda nem igazán jó kifejezés. Inkább egy kapunak nevezném, egy nyitott kapunak, amin azonban át kell menni. Ez a kapu sok mindent jelképez. Jelképezi az európaiságot, a Zrínyiek által egymással összetartozó nemzeteket, Európát és a kereszténységet, amelyet élete feláldozásával védett meg. Ez a kapu adottságokkal teli lehetőség, amellyel feladatunk és kötelességünk élni. A kormány fejlesztési programjában a Szigetvári Vár is benne van, remélem, ebben az évben sor fog kerülni a munkálatokra, amelyekkel új turisztikai attrakciókkal, lehetőségekkel megerősödve tudjuk fogadni a látogatókat. Gere László, a Janus Pannonius Múzeum

régésze ásatásokat folytat az északnyugati bástyában, a kirohanás helyszínén, remélem, kutatásai sok újdonságra fognak fényt deríteni. Úgy vélem, nekünk nagy szerencsénk van, hiszen a történelem a szemünk láttára alakul át. Az eddigi – és remélhetőleg a közeljövöbeni – kutatások legújabb eredményei alapján adhatunk képet történelmi múltunk fontos eseményeiről. Pontosabb, konkrétabb adatok, új megközelítések, teljesebb kép a történésekről – ez a mi nagy ajándékunk és lehetőségünk is egyben. Ilyen könyv például a *Szigetvár 1566. évi ostromának elfeledett története* című kötet, amelyben Kelenik József ostromkutatásainak eredményei egy új történelmet és történetet tárnak elénk, de ugyanebben a kötetben jelent meg Cserenkó Ferenc és Budina Sámuel leírásainak újrafordított, pontosított változata is. Tavaly fejeződtek be a Szulejmán szultán türbéjével kapcsolatos kutatások, ez év elején a kutatócsoport komplex megvalósíthatósági tanulmányt terjesztett kormányunk elé. Reménykedünk a pozitív elbírálásban, mivel ez a turisztikai attrakció megvalósulása nemcsak a helyieknek, hanem az egész ország számára is fontos. Azt szoktam mondani, hogy a várban lehet sokféle rendezvényt tartani, a várban sokféle előadást kell tartani, de kívül a várkapu bal oldalán, vagy egy sztlélé nemzeti lobogónkkal, jelezve, hogy Nemzeti Emlékhelyen járunk. Mielőtt belépünk, itt kell megállni egy pillanatra, és elgondolkodni, mi is ez a hely valójában. Észre kell venni a különbséget más helyek turisztikai látványosságaihoz képest, hiszen itt elsődleges, hogy megfelelő tisztelettel adózzunk a hősöknek, akik lehetővé tették, hogy mi beléphessünk ezen a kapun. Amikor mi tervezzük meg turisztikai attrakcióinkat, látványosságainkat, ezt a fontos dolgot is szem előtt kell tartanunk. Ez egy újabb lehetőség, hogy a Várbaráti Körrel együttműködve ápolni tudjuk a Zrínyi-kultuszt.

– Ön mint író is inspirálódik a Zrínyiek kultuszából. Milyen témákban írt róluk?

– Gimnazista korom óta érzem a késztetést, hogy nekem írnom kell. A történelem iránti szeretetemet és tiszteletemet kiváló történelemtanáraim, az általános iskolában Franciszti Margit, a középiskolában Ruppert Ignác táplálták és erősítették. Ehhez jön még Szigetvár a maga szellemiségével, és máris megvan minden a történelmi regények írásához. *Bátor Márkó* című első kötetem Gradeczi Stancsics Horváth Márk szigeti várkapitány életének története. 1556-ban sikeresen védte meg a várat Khadim Ali budai pasa ostromló serege ellen. Ha tíz évvel később nem történnek meg az ismert események, akkor most ezt a győzelmet ünnepelnénk. Ez azért is fontos esemény volt, mivel az 1552-es egri siker után négy évnek kellett eltelnie a következőig, másik fontos eseménye az ostromnak, hogy a Nádasdy Tamás és Zrínyi Miklós vezette felmentő sereg Babócsánál csapást mért Khadim Ali csapataira. 1526 óta ez volt az első olyan csata, ahol reguláris keresztény csapatok nyíltszíni csatában győzelmet arattak a török sereg felett. Ez a könyvem IPA-projekt keretében magyar és horvát nyelven is megjelent, a sok pozitív visszajelzés mellett az egyik legjelentősebb, hogy a Csáktornyai Zrínyi Gárda tiszteletbeli tagjai közé kerülhettem. Második könyvem a Zrínyi-emlékév tiszteletére íródott 2016-ban, *Látomásskereszt* címmel. A kereszt valóban létezik, egy mélyen keresztény idős hölgy érzett különleges késztetést, hogy arra a helyre felállítson egy keresztet az elesettek emlékére. Miközben pénzt, időt, fáradságot nem kímélve megvalósította tervét, ő maga is meggyógyult betegségéből. A könyv megírása előtti kutatásaim során derült ki, és ezt a későbbiekben további kutatások is megerősítették,

hogy körülbelül azon a helyen az 1566-os ostrom idején ágyúüteg állt. A leírás szerint háborúk, járványok idején a halottak nagy részét nem temették, hanem elégették, a vár északi falától egy ágyúlövésnyi távolságra. Tehát elképzelhető, hogy ez a hely valóban különös jelentőséggel bír. A kereszt felállításának története keretbe foglalja Szigetvár legfontosabb eseményeit, történéseit, így Zrínyi Miklós és mártírtársainak halálát, az 1664-es téli hadjárat során Szulejmán türbójánél lezajlott eseményeket, illetve az 1688–89. évben a török alóli felszabadítás cselekményeit. Igyekeztem a lehető leghitelesebben, a legfrissebb kutatási adatok alapján megrajzolni az adott korok környezetét és cselekményét, ebben nagy segítségemre volt Varga Szabolcs történész és Hancz Erika régész, turkológus. Harmadik könyvem több évszázados ugrás a történelemben, városunk 1956-os eseményeit dolgozza fel. 2020 többek között VII. Zrínyi Miklós születésének emlékéve, ennek tiszteletére most írom következő regényemet. Egy része már írott formában, a többi a fejemben, csak némi idő kellene, hogy leírjam, meglepő befejezéssel. Úgy tervezem, hogy Zrínyi Miklós tragikus halálának időpontján lenne a bemutató író–olvasó találkozó keretében.

–Ön szerint mi a Zrínyi-kultusz legnagyobb ereje itt, ahol élnek, a határsávbán az Európai Unió keretei közt?

– A kultusz ápolása nem egy ember munkája. Mindig voltak, és lesznek is húzóemberek, akik képesek mozgósítani, inspirálni, szervezni, irányítani. De szükség van mellettük arra a kis csapatra, amelyik, ha kell, megy, ugrik, segít a rendezvények gyakorlati lebonyolításában. És természetesen mindnyájan közösen gondolkodnak azon, hogy hogyan lehetne még jobbat szervezni, még jobban kivitelezni. A Várbaráti Kör alelnökeként itt szeretnék köszönetet mondani mindenkinek, magánszemélyeknek, civil szervezeteknek, akik segítik és támogatják munkánkat, ezáltal részt vesznek a Zrínyi-kultusz ápolásában is. Mert csak együtt, közös akarattal és cselekvéssel érhetjük el, hogy a Zrínyi-kultusz ne csak tovább éljen, de tovább erősödjön.

Simon Márta

Honismereti Egyesület, Lenti, 1997-től aktív tagja az egyesületnek, 1999-től elnökhelyettese, 2014-től elnöke, a Letenyei Andrásy Gyula Általános Iskola igazgatója

– **Amióta ismerem Önt, mindig aktívan részt vett a Zrínyi-kultusz ápolásában Lentiben, Zala megyében számtalanszor előadott a Zrínyiekről, vagy konferenciát szervezett, de megemlékezéseken is gyakran részt vett, ahova minket is elhívtak Lendváról. Mire emlékszik vissza a múltban, ami meghatározta az életében a Zrínyiek kultuszának ápolását?**

– A Honismereti Egyesületünk Lenti város legnagyobb civil szervezete, aktív szervezet, amely Lenti életében a szakmai programjaival teljes mértékben értékadó egyesületnek számít. Közel ötven aktív tagja van. Mi egy hagyományörző és a történelmi múltat ápoló, csapatépítő és szabadidőprogramokat szervező egyesület vagyunk. Ezt a célt írtuk le elsősorban az egyesület alapító okiratában 1993-ban. Úgy gondolom, hogy ez jogfolytonosan nagyon magas színvonalon működik. A Zrínyi-kultuszt illetően legalább két évtizedet kell átgondolnom, amióta felkaroltuk Lentiben ennek az ápolását. A Zrínyi-kultusz ápolása valójában a helytörténeti múlt kapcsán kezdett el bennünket foglalkoztatni. Már a '90-es évek elején nagyon sokat diskuráltunk az akkori polgári-értelmiségi körünkben, akik a Honismereti Egyesületünk tagjai voltak, és gyakran ültünk le egymással diskurálni is. Ilyenkor nagyon nagy méltatások közepette emlegettük a költő és hadvezér Zrínyi Miklós nevét. Akkoriban Tantalics Bélával, Lenti helytörténészével többször jártunk Német József muzeológusnál Zalaegerszegen, az akkori Zalaegerszegi Múzeum igazgatójánál, aki szintén kutatta Zrínyi Miklós múltját Zalában, ő Zrínyi-kutató is volt. Valahogy ezt a témát történelmileg tovább kezdtük vinni. Akkor, amikor a Zrínyi-kutatások tekintetében felszínre kerültek, azok már célirányosan is folytatódtak. A Zrínyi-kutatásokat a Zala Megyei Levéltárban és a Zala Megyei Múzeumban végezték. Nem utolsósorban a lenti középkori végvár is a kutatás tárgya lett, hiszen sok vonatkozásban a Zrínyiekkel kapcsolatosan is kutatható volt. Amikor Zrínyi-levelek kerültek elő a Zala Megyei Levéltárból, akkor kezdődött ezeknek a feltárása, és a Zrínyi-kultusz is feléledt Lentiben, mert arra gondoltunk mi, hogy ennél többet érdemel, mint amennyit akkor tudtunk róla. Múltak az évek, de mi mindig visszatértünk a Zrínyi-hagyományok ápolásához. Először nem szerveztileg, hanem magánemberként kezdtem el Muraköz vidékére járogatni, és többször meglátogattam a csáktornyai várat, a Zrínyiek történelmi helyét, többször adóztam a Csáktornya központjában 1906-ban felállított *Zrínyi-emlékoszlop* előtt. Többször visszatértem barátokkal is Csáktornyára. Amikor pedig bekerültem a Lenti Honismereti Egyesületbe, akkor elsők között kezdtem el a Zrínyi-kultusz ápolását az egyesület keretében, és nyitni kezdtünk Muraköz felé is, így kezdődött el igazán a Zrínyi-kultusz erőteljesebb ápolása az egyesületünkben. Mi is elmentünk, és hosszú éveken keresztül részt vettünk a központi Zrínyi-megemlékezésen Zrínyifalván (Kuršanec). Ez

214. kép: Simon Márta (saját gyűjteményéből)

mindig november 18-án történt, amikor 1664-ben vadkanbaleset áldozata lett Zrínyi Miklós. Évek múlva olyan kapcsolatot sikerült kiépítenünk, hogy számtalanszor találkoztunk például a Zrínyi Gárdával is a muraközi Banfi (magyarul Bánffy) településen, Štrigova szomszédságában. A Bánffy dinasztia volt valamikor a középkorban ennek a településnek a birtokosa, innét eredt a település neve is. A magyar történelemben a névadás terén is jelen volt ez a tendencia, a település nevét a birtokosa nevééről nevezték el. Így történt ez a Muraközi Banfi településen is, amely egy hangulatos muraközi domboldalon terült el. A Zrínyi Gárda vezetőjével és többi tagjával is itt találkoztunk, és beszélgettünk át egy egész estét, amelynek Zrínyi Miklós volt a témája. Szó volt arról is többek közt, hogy a volt Zala vármegye és a mostani Zala megye területein hány helyen ápolják a Zrínyiek kultuszát manapság.

– A Lenti Honismereti Egyesület tagjai, többek közt történészek és történelemtanárok a '90-es években megtalálták a csáktornyai hagyományőrző egyesületekkel a közös témát, amely a Zrínyiek kultuszának az ápolásából indult és terjedt el mindkét megyében regionális szinten?

– Igen. Megtaláltuk a közös témánkat, és kapcsolatok alakultak ki belőle. Mi az elsők közt voltunk, akik megteremtettük a kapcsolatokat. 2005-ben szerveztünk egy közös konferenciát is *Kulturális csereprogramok Zrínyi nyomában* címmel. Mindezt a PHARE Kísérleti Kisprojekt Alap alapján valósítottuk meg, amely EU-s pályázat keretében volt megszervezve, és 2003-ban mi is csatlakoztunk ehhez a projekthez a lenti Városi Művelődési Központtal és Könyvtárral együtt. Ezt a programot nemcsak Zala megyére, hanem Muraközre is kiterjesztettük, és teljes mértékben a Zrínyi-kultusz témájára épült, és így is neveztük el. Felkerestük ez ügyben prof. Vladimir Kalšan muzeológust Csáktornyan, és felkértük az együttműködésre. A Zrínyi-konferencia anyaga írásban is megjelent egy kis tanulmánykötetben, amely két nyelven, magyarul és horvátul olvasható. A tanulmányokat prof. Vladimir Kalšan, csáktornyai történész, múzeumigazgató, dr. Németh József zalaegerszegi múzeumigazgató, Tantalics Béla, lenti helytörténész és én mint történelemtanár írtuk. Én Zrínyi életének főbb állomásait mutattam be, a többiek pedig a Zrínyiek hadpolitikáját, a török elleni védelmi rendszerét, de bemutatásra kerültek Zrínyi Miklós Lentivel kapcsolatos levelei és irodalmi munkássága is. Mivel mi folyamatosan jártunk a levéltárakba és a múzeumokba, az eredményeink első bemutatására éppen itt, Lentiben került sor. Tehát a konferenciánk anyaga mégiscsak helyi és Zala megyei kutatásokon alapult. Ezzel a konferenciával is szerettük volna összefogni azokat a szervezeteket, akikkel egy közös munkával a Zrínyi-kutatásokat be lehetett indítani. Kezdeményezésünk kiszélesedett, és a hagyományápolásunk magyar–horvát összefogássá bővült, átléptük vele az országhatárt, hiszen ápoltuk a Zrínyi-hagyományokat Zala megye és Muraköz területén is. A Zrínyi-kultusz ápolásában kerestük a közös gyökereinket a horvát kutatókkal együtt. Kerestük a kapcsolatokat a múzeumokkal is Csáktornyan és Zalaegerszegen. Tantalics Béla helytörténészünk kifejezetten ezt a területet kutatta, és bejárta Muraközt, nemcsak a magyarországi, hanem a horvátországi levéltárakban is kutatott, még a barátait is bevonta a kutatásokba, akik beszéltek a horvát nyelvet. Ő nagyon sokat tett ezen a téren. Olyan írások kerültek ki a tollából, amelyek a kutatásai révén egyediek voltak a Zrínyi-kutatások területén Zala megyében, Lenti, illetve Lendva környékén is. A ku-

tatások eredményeit megjelentettük, és ezeket sokan kérték is, szakdolgozók, egyetemi tanárok, könyvtárak, tehát volt jelentőségük, hírértékük. Tantalics Béla egyedi kutatási forrásokra lelt a Zrínyi-kutatásai kapcsán, amit addig a Zrínyi-kutatók még nem írtak le. Elsősorban Zrínyi leveleire gondolok, amelyeket Tantalics Béla tanár úr, helytörténészünk fedezett fel a levéltári anyagokban. El kell mondanom azt is, hogy a megrendezett Zrínyi-konferencián olyan négyszázan voltak, s ennek a megszervezését a Lenti Honismereti Egyesület vállalta el, mi voltunk a szervezők, és akkor tömegeket mozgattunk meg vele. A konferenciát nagyon széles körben hirdettük meg, és fontosnak tartottuk. Megyei szinten szólítottuk meg az előadókat és a közönséget is. Elsősorban a társ civil szervezeteket hívtuk meg, aztán történelmi kutatásokkal foglalkozó intézményeket is és múzeumokat is Zalaegerszeg és Nagykanizsa vonatkozásában egyaránt. A konferencia kísérőprogramjaként készítettünk egy *Zrínyi Miklós-mellszobrot* is, amelyet felavattunk, és ma a lenti Művelődési Ház aulájában áll. Egy nagyon szép nemzeti színű szalag átvágásával adtuk át a rendeltetésének. Preferáltuk azt is, hogy valami Zrínyi-elnevezést kapjon a művelődési ház egyik terme. Örömmel datáltuk, hogy Lenti város vezetősége megkeresett bennünket akkor, amikor a művelődési ház átépítésre került, és ajánlatukra lett is a művelődési házban egy *Zrínyi-terem*. Valójában ezt is mi kezdeményeztük, a Honismereti Egyesületünk tagjaival együtt. Az EU-s projekt is összekötött minket, majd Muraköz Megye vezetősége azt követően rendszerességgel meghívott bennünket a Zrínyi-koszorúzásokra Kuršanecre, és együtt koszorúztunk, illetve ünnepeltünk, megemlékezve Zrínyi Miklósról és halálának az évfordulóira. Az egyesületünk tagjait is hívtuk, autóbust rendeltem, előtte elfogyasztottunk egy közös ebédet, és indultunk megemlékezni. Ezt szakmai kirándulásként és tiszteletadásként szerveztük meg. Tisztelegtünk Zrínyi előtt, és mindig készültünk erre az eseményre. Mivel nagyon szerettem a hazafiságot és a történelmi tudatot erősítő emlékhelyek látogatását, így mindig mondom, hogy a második hobbim a pedagógusi munkám mellett az idegenvezetés, és ilyenkor a tudásomnak az átadásával is gazdagítom az emlékhelyeken megnyilvánuló programot, és az emberek emlékezetét a magyar történelem nagyjaira. Így kedvenc történelmi emlékhelyem közé sorolnám a Zrínyi-emlékhelyeket is. Rengeteg alkalommal szerveztem pedagógusként, intézményvezetőként is szakmai kirándulásokat Csáktornyára és környékére, de Szigetvárra is. Nemcsak Zala megyeieket, hanem veszprémieket, sőt budapestieket is vittem kirándulni a Muraközbe. Történész barátaimmal együtt is ellátogattunk ezekre az emlékhelyekre. Ilyenkor mindig a Zrínyieknek a magyar történelemben betöltött szerepét méltattam, illetve megmutattam azokat a fennmaradt emlékhelyeket, amelyek a Zrínyiekre vonatkoztak. Ezeket a továbbiakban is lehet ápolni, hiszen nemcsak a múltba vezetnek el bennünket, hanem a jövőbe is mutatnak. A Zrínyi-konferenciát követően megalakult egy Rákóczi Szövetségünk is Lentiben, ennek volt egy lendvai tagozata is. Megszólítottuk ebben a témában a muravidéki magyarokat is, akik érdeklődtek a Rákóczi-hagyományok iránt, s ezzel a Zrínyiek iránt is, hiszen napi kapcsolatban voltunk velük. Akkor naponta érkeztünk hozzátok, Muravidékre, a rendezvényeitekre, erős volt a kapcsolatunk ezen a téren is. Ez egy emberfüggő dolog volt, tehát bennünket nem kényszerített senki, figyeltük a ti programjaitokat és a munkátokat, mentünk és megszólítottuk egymást azzal, amit éppen

akkor csináltunk és szerveztünk. Kerestük az együttműködés lehetőségeit is. A Zrínyiek és a Rákócziak hagyományápolása ebben is összekötött bennünket. Itt meg kell említenem dr. Zágorec-Csuka Judit és Patyi Zoltán nevét is, akikkel együtt mentünk el november 18-án Zalaegerszegre koszorúzni a *Zrínyi-lovasszobor* előtt, amikor ünnepi megemlékezés volt. A 2000-es évek elején történt mindez, a lendvai Bánffy Központtal együtt szervezve el is mentünk kirándulni Szigetvárra. Közösen szerveztünk tanulmányi utakat, és meglátogattuk a történelmi emlékhelyeket is. Ezt a Zrínyi-kirándulásokkal kezdtük. Dr. Kovács Sándor Iván professzort, Zrínyi-kutatót is meghívtuk előadni a Zrínyiekről a lenti Művelődési Házba. A Honismereti Egyesületünk számára a Zrínyiek szerepe meghatározó volt a programjainkban. A Zrínyi családon keresztül valójában a családtörténetükkel az ősszmagyar történelmet akartuk bemutatni. A magyar történelem nincs Zrínyi-családtörténet nélkül, és egyszerűen ezt a térséget a Zrínyiek nagysága és munkálkodása hatja át. Zrínyi Miklós ezen a vidéken járt Kőrmend felé Batthyányi Ádám főkapitányhoz, nagybátyjához, és tisztában volt a korabeli Magyarország történeti helyzetével a Habsburg Birodalmon keretei közt. Ő akkor is a legnagyobb főúr volt a vidékünkön. A Zrínyieket kutatva pedig még jobban elmélyült bennem a kultuszuk, illetve a család nagysága előtti tiszteletem. Mindig szerettem ezt, mint történelemtanár, a diákjaimnak is átadni. Szoktam mondani, hogy a magyarországi történelemlékönyvek az általános iskolákban és a gimnáziumokban is sajnos egy kicsit mostohák e tekintetben, hiszen kevés bennük a Zrínyiekről szóló anyag. De van tanári szabadság is, ez esetben a tanároktól függ, hogy hogyan méltatják a Zrínyieket az oktatás folyamatában. Én fontosnak tartottam, mint tanár, hogy a 17. századi tananyagot a Zrínyiek tanításával egészítsem ki. Én éltem a Zrínyiek méltatásával, mint történelemtanár, amikor tanítottam a 17. század magyar történelmét. A helytörténeti vonatkozásokat is be szoktam vinni a történelemóráimba.

– Mint intézményvezető a Letenyei Általános Iskolában most milyen vonatkozásban ápolja a Zrínyiek kultuszát?

– Letenyére kerültem intézményvezetőnek, és az ember nem tud kibújni a bőréből, hogy történész, illetve helytörténész. Itt még erősebb a Zrínyi-kultusz, hiszen ezen a vidéken, Letenyén és környékén horvát nemzetiség is él. Amikor ezeket a kapcsolatokat kialakítottam Muraköz felé, egyszerűen kineveztek intézményvezetőnek is, rá egy hónapra már a Zrínyiek vonatkozásában meghonosítottam egy olyan tematikát az intézményben, amit teljes mértékben a kollégáim és a tanulók is elfogadtak. Miről volt szó? Szeptember végén már az akkori 6. osztályosokkal egy kihelyezett irodalomórara mentünk magyartanárokkal együtt. A hatodikosok megismerték a Zrínyiek szerepét a magyar történelemben, téma volt a *Szigeti veszedelem* eposz is. Majd egy történelmi nap keretében elutaztattuk busszal a tanulókat Nagykanizsára, ahol felszálltunk a vonatra, és elutaztunk egészen Szigetvárig. A tanulók a szüleikkel együtt jöttek, majd ott leszerveztünk egy rendhagyó történelmi napot. Már vártak bennünket, és fegyverbemutatót tartottak nekünk, illetve a tanulók mindent megtudhattak a helyszínen a Zrínyi-hősök vonatkozásában. A tanulók megtanulták kívülről a *Szigeti veszedelmet* úgy, hogy felálltak a vár belső udvarán, és párosával elmondták. Nagy tudással felvértezve mentünk Szigetvárra, ahol koszorúztunk is. Közben megismertük a Nemzeti Szövetség elnökét Zalaegerszegen, aki a Rákóczi Szövetségnek is az elnöke, Paál István urat, akivel elkezdtünk együttműködni.

Vele együtt vittem el a tantestületemet Kuršanecre, és emlékeztünk meg Zrínyi Miklós halálának évfordulójáról. Iskolánk képviselői koszorúztak is. Előző héten pedig az iskola galériájában Zrínyi-kiállítás szerveztünk, Paál István tablót állította ki nálunk a Zrínyiekről, amelynek *Zrínyi élete és kora* volt a címe. Letenye polgárainak jelentős része jelen volt a kiállításon, és ezt megnézte. Társintézmények érkeztek, és a szomszéd falvakból is eljöttek az érdeklődők. Még a plébános úr is kihirdette a templomban az eseményt. Volt olyan szervezet is, aki tárlatvezetést kért tőlem a kiállításunk kapcsán. Közben én a nagykanizsai tantestület tanárait is bevonva alapítottam egy szervezetet, amelynek az a neve, hogy a Dél-Zalai Történelemtanárok Szakmai Egyesülete, amelynek szakmai vezetője is vagyok. Itt is az első tematikus témám *Zrínyi a magyar történelemben* volt. Ezt a szervezetet is elvittem Csáktornyára, és Kalšan professzor mutatta be nekik a várat és a múzeum történeti anyagát. Közben mesterpedagógus is lettem, és Zala megyében egyedüli vagyok mint történelemtanár, aki ennek a tantárgynak a szaktanácsadója is egyben. Nagyon jó kapcsolatot építettünk ki a Vas megyeiekkel a szaktanácsadás vonalán. A szaktanácsadóknak is volt egy szakmai napjuk Csáktornyán. Nincsen olyan szervezet, amellyel kapcsolatban vagyok, hogy ne a Zrínyiek bemutatásával kezdeném el a munkámat. Ezt nem tudom megmagyarázni, de velük kezdem, a Zrínyiekkal, bemutatom az életüket és a munkásságukat, vagy programot szervezek ebből a tematikából.

– Mi volna ma a dolgunk a Zrínyi-kultusz megélésében és teremtésében most, 2020-ban?

– 2019 novemberében vettem részt az Országházban a hazafias nevelés egységes stratégiájának a bemutatására rendezett szakmai konferencián. A fő téma a honvédelem volt, vagyis az, hogy hogyan kellene oktatni a hazafiasságot, és általa fejleszteni a nemzettudatot a fiatalokban. Még mélyebben bele kellene vinni mindezt a magyar oktatás rejtelseibe és a gyakorlati oktatás megvalósításába. Egy olyan szemléletváltást kezdeményez ez a stratégiai terv, amelynek a lényege a mai történelemtanításban az volna, hogy akár a Zrínyiek életműve kapcsán is megvalósítható volna a hazafiasság, hiszen méltó hazafiságot kellene nevelni, tanítani a fiatalok nevelésében. A Zrínyiek megérdemelnék, hogy évszázadok múlva is megemlékezzenek róluk. Ez a hazaszereget érzésének a kialakulását is jelenthetné. A Zrínyiek pozitív példaképek lehetnének e tekintetben. A szellemiségük megismerése is fontos volna a hazafiaság kialakításában. Tantárgyként is lehetne tanítani a hazafias és honvédelmi nevelést. Magyar nemzettudatot képviselnek a Zrínyiek, de ma egy európai értékrendet is képviselnek. Ez az európai értékrend egy kicsit fellazult most Európában, de a Zrínyiek által még erősebb lehetne, ha visszatekintünk rájuk. Nagyon fontosnak tartom ezt egy többkultúrájú Európában, amelyben most élünk. A magyar kormány fogja elindítani a hazafias és honvédelmi nevelést. A konferencián hallottam, hogy a legtöbbet, amit adhatunk a gyerekeinknek, az a következő: gyökerek és szárnyak.

Horvát nyelvű összegzés

Sažetak na hrvatskom jeziku

Knjiga dr. Judit Zágorec-Csuka (PhD) ima naslov Kult Zrinskih danas u hrvatskom, mađarskom i slovenskom graničnom području. Kult Zrinskih u graničnom području se održava različitim programima kao što su npr. serijska predavanja s naslovom Hadtörténeti esték – Vojne večeri v Nagykanizsi, ili u ljetnim programima s naslovom Várjátékok és Kulturális bemutatók – Igre u gradovima i kulturne predstave – u mađarskom i hrvatskom graničnom području u naseljima Murakeresztúr, Belezna, Órtilos, Tótszerdahely, Zákányfalu, Legrad, Donja Dubrava itd. Djelovanje organizacija mladih Kadetov Zrínyi v Murakeresztúru i njihova svečana inauguracija ima značaj ukjučivanja mladih u društvo koje predstavlja kult o Zrinskim na području Murakersztúra, u široj i užoj okolini. Djelovanje organizacije Zalai Magyar Nemzeti Szövetség i Rákóczi Szövetség u njegovanju kulta Zrinskih (predavanja, tematske izložbe) iz Zalaegerszega ima također sličan značaj pri njegovanju kulturne baštine Zrinskih, koji su također bili mađarski aristokrati s dvostrukim identitetom.

Djelovanje Zrinske garde iz Čakovca (konferencije, reprezentacije) je značajno kulturno-povijesno delovanje na području Međimurja. Znanstveno istraživanje na području Novoga Zrina – Zrínyi-Újvár i izdavanje znanstvenih monografija u Mađarskoj (Budimpešta) i u Hrvatskoj (Zagreb, Čakovec) u okviru znanstvenih institucija, akademija znanosti i umjetnosti te filozofskih fakulteta je značajan korak k njegovanju kulta Zrinskih na znanstvenom području. Vizija o nastanku Interpretacijskega centra Nikola Zrinski u Lendavi u okviru Društva Hrvata i Znanstveno-istraživačkog Centra u Čakovcu kao nove prilike za istraživanje Zrinskih i za razvoj kulta Zrinskih u Prekmurju i u Međimurju su dva nova projekta, koji se polako ostvaruju. Predavanje o sablji Zrinskih dr. Józsefa Padányija i predavljanje kulturnoga predmeta sablje Nikole Zrinskog iz Szigetvára kao imitacije vojničkog oružja iz 16. stoljeća je nova pojava na području interpretacije vojničkih oružja i predmeta. Kult Zrinskih u Szigetváru i u Čakovcu u jubilarnoj godini 2016 u programima muzeja, društava i akademija Mađarske i Hrvatske imao je povijesnu ulogu kad su se oba mesta Szigetvár in Čakovec povezivala. Fizički znakovi kulta Zrinskih u Čakovcu i u Murakeresztúru npr.: imena ulica, kipova, trgova, posjeda itd. su dokaz, da kult Zrinskih živi s narodom. Kako se interpretira dinastija Zrinskih danas u obrazovanju u Mađarskoj i u Hrvatskoj, naročito u području dviju država je zanimljivo pitanje u 21. stoljeću? Posjete spomenicima Zrinskim u Međimurju i na dvjema stranama rijeke Mure, u Novom Zrinu – Zrínyi-Újváru, Murakeresztúru, Donjoj Dubravi, Legradu, Čakovcu, Šenkovcu, Kuršancu pripadaju također povijesnom sjećanju mladih, koji se zanimaju za te krajeve, gdje su prije živjeli Zrinski i djelovali u korist naroda.

Ideja o nastanku muzeja o Zrinskim u graničnom pojasu hrvatsko-mađarske granice je znak kulturne baštine i turizma u okviru Evropske unije. Istovremeno je i novi projekt, koji će širiti informacije o djelovanju dinastije Zrinskih iz 16. i 17. stoljeća, koji su imali europske vrijednosti na području kulture, znanosti, umjetnosti, literature i ratovanja u

graničnom području Mađarske, Hrvatske i Slovenije, gdje su pred nekoliko stoljeća živjeli kao bogati aristokrati, pjesnici, vojskovođe i imali svoje posjede, borili se i štitili to područje pred Turcima.

Tradicije imaju posebnu ulogu u životu pojedinih zajednica budući da zajedničko iskustvo tradicije zadržava, obogaćuje, pruža mogućnost snalažanja u svijetu, te se stoga stalno mijenja zbog izazova sadašnjosti. Druga polovica 20. stoljeća nije favorizirala ništa u srednjoj Europi što je imalo nacionalni značaj. Tako se kult Zrinskih javlja u Mađarskoj u Szigetváru, a u Hrvatskoj u Čakovcu gdje je rehabilitacija Zrinskih dovršena tek 1991. godine. 2016 godina proglašena je "Godinom Nikole Zrinskog", događanja su jasno pokazala da je tradicija pozitivnog sjećanja na zajedničku prošlost fragmentirana, ali nesumnjivo prisutna u hrvatskom i mađarskom društvu. Tako postoji mogućnosti da se prekinu dvjestogodišnji kanoni koji su se pojavili tijekom izgradnje nacije, a koji su uglavnom naglašavali razlike između dva naroda, i umjesto toga koriste boljem razumijevanju prošlosti.

Prisutnost kulta Zrinskih u hrvatsko-mađarsko-slovenskoj pograničnoj regiji danas dokazuje da se ovdje pojavljuje nova povijesna svijest u kojoj je nekada živjela dinastija Zrinski više stoljeća. Društveni sustav koji je bio diktatorski u sve tri zemlje je okončan, a u mnogim slučajevima u 20. stoljeću kult Zrinskih posebno nije imao prostora baš tamo gdje su se Zrinski jednom borili i trudili se za neovisnost, nacionalnu pripadnost i konsolidaciju kršćanstva. Za zajednice koje su izgubile svoju prošlost ne postoji zajednička vizija za budućnost i kohezivna sila prestaje.

Najveća pažnja posvećena kultu Nikole Zrinskog u mađarsko-hrvatskoj sferi utjecaja usredotočena je na povijesno istraživanje i istraživanje Novog Zrina, a traje od 2005. godine sve do danas. Istraživanje je provedeno od strane Vojnog instituta i muzeja Ministarstva obrane, Nacionalnog sveučilišta za javne usluge te od stručnjaka muzeja Županije Somogy i Županije Zala koji i u današnjim danima konstatno rade na istraživanjima. Ovdje izgrađena utvrda ukupno je stajala tri godine, 1664. godine Turci su je zauzeli te srušili do zemlje. Uz potporu stanovništva i voditelja općina stvoreno je spomen mjesto i uspomene, jer u Mađarskoj kult utvrde Zrinski jedino njeguje lokalno stanovništvo. Nakon otkrića to je dalo temelj na kojem se održavaju niz vojno-povijesnih izleta i vojnopovijesne večeri, a koje organizira Edit Kocsis, organizatorica obrazovanja iz Nagykanizse, i to konstantno uključujući istraživače Zrinskih kao što su prof. dr. József Padányi, dr. Lajos Négyesi, dr. Gábor Hausner, dr. István Nemes i dr. László Vándor. Rezultati istraživanja su objavljeni 2012. godine u knjizi studija Memorije Novog Zrina. Kao novost se pojavilo i međunarodno predavanje prof. dr. Józsefa Padányija o sablji Zrinskog, a koji je sa svojim istraživačkim timom izradio repliku izvorne sablje Zrinskog koja se čuva u Beču. Ispred kulturnog predmeta novi doktori polažu prisegu na Vojnom sveučilištu. Važan istraživački rezultat je otkrivanje bunara Zrinskih kod utvrde Novi Zrin i on od 2017. godine postaje kulturno mjesto.

U pograničnoj regiji u njegovanju kulta Zrinskih bitna i aktivna činjenica je djelatnost Zrinskih kadeta iz Murakeresztúra (2009.) i Zrinske garde iz Čakovca (2001.) koji njeguju i promoviraju tradicija na kulturnim, javnim i međunarodnim poljima, iako zadnje, ali ne manje bitno, mladi se uključuju u zajednički život udruga gdje mogu pojačati identitet i domoljublje prema svojoj domovini. Zajedno posjećuju spo-

men mjesta Zrinskih u mađarskoj i u Hrvatskoj, i to pogotovo u pograničnoj regiji. To je dobar primjer komplementarne mađarsko-hrvatske suradnje na području tradicije i zaštite baštine.

Kult Nikole Zrinskog u znanstvenoj literaturi i izdavanju knjiga objavljen je uglavnom u Budimpešti u monografijama Nacionalnog sveučilišta za javne usluge, Instituta za vojnu povijest i muzej, Instituta za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti i Matice hrvatske u Zagrebu.

Organizacija mađarsko-hrvatskih međunarodnih konferencija i objavljivanje mađarske znanstvene literature o temi Zrinskih također su bili uspješni u posljednjem desetljeću u vezi sa spomen-godinom Zrinski 2016. budući da je prošlo najmanje dvadeset godina od promjene režima. U sadašnjem vremenu istraživači Zrinskih već su se zainteresirali za mađarsko-hrvatske, bilateralne rezultate i metode međusobnih istraživanja. U Čakovcu, u gradu Zrinskih, objavljena je monografija Vladimira Kalšana, muzeologa i povjesničara, pod naslovom Povijest Međimurja (2006.), na mađarskom: Muraköz történelme (2014.), a koja prema mom mišljenju pruža novi pogled na kult Zrinskih gdje su stoljećima živjeli, u Čakovcu, Međimurje, kao i mogućnosti, i to na oba jezika.

Dr. Gábor Hausner, potpukovnik, urednik, vojni povjesničar, glavni urednik knjiga iz Mađarskog Nacionalnog sveučilišta za javne usluge je jako bitna osoba u prethodnim desetljećima vezano uz izdavanje knjiga o Zrinskima. Kao autor napisao je niz studija o Zrinskima. U 2007. godini se pojavio zbornik radova *Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében* (Zrinski u mađarskoj i hrvatskoj povijesti) koju je zajedno izradio sa Sándorom Bene. 2012. godine na hrvatskom jeziku su izdani *Susreti dviju kultura – Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, zbirka radova gdje su objavljene studije na hrvatskom jeziku mađarskih autora, a vezano uz Zrinske. U izdanju Matice Hrvatske. 2016. godine izdan je *Album Zrinskih* kojeg je uredio Gábor Hausner. U 2014. godini je objavljena knjiga *Zlatka Bacingerja Moje drago srce* u izdanju Bratovštine Petra Zrinskog – Časni stol Čakovec. U 2016. godini je objavljena monografija Szabolcsa Varge “Europe’s Leonidas Miklós Zrínyi 1508. 1566.” u izdanju Mađarske povijesne udruge i Izdavaštva Kronosz, autor nadilazi strogo žanr biografije. Osvrćući se na izopačena pitanja Kraljevine Mađarske, ona predstavlja mjesto i ulogu Zrinskih u svijetu u kojem je živio. U 2017. godini je izdana studija *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról* (Iznad granica, studije o pjesniku, vojniku i državniku Nikoli Zrinskom), autori su: Sándor Bene, Gábor Hausner, József Padányi i Pál Fodor.

2007. godine je počela nova inicijativa Igre i kulturni festivali Nikole Zrinski, što je čuvanje tradicije koju već 10 mađarskih i hrvatskih naselja smatra bitnim na obadvi obale Mure i Drave. Ova inicijativa se gradi na prijateljstvu pograničnih načelnika i pobratimstva naselja. Sve to će se održavati dok živi prijateljstvo u nama. U 2007. godini prema ideji Ferenc Pappa je osnovan Zrinski krug. Dana 30.09.2007. godine potpisano je pismo namjere, vezano uz običaje Zrinskih, a u vezi kulturne i znanstvene suradnje. Pismo namjere potpisala su naselja u okolici Novog Zrina: Órtilos, Legrad, Murakeresztúr, Donja Dubrava, Belezna, Zákányfalu – načelnici tih naselja, glavni direktor Vojnog instituta i muzeja, rektor Vojnog sveučilišta Nikola Zrinski,

glavni direktori muzeja županija Somogy i Zala. Dana 30. rujna 2007. godine u znaku hrvatsko-mađarskog prijateljstva organizirana je prva igra i kulturni festival Nikola Zrinski u Órtilosu. U narednim godinama iz Mađarske se uključilo naselja Mlinarci, a iz Hrvatske naselje Donji Vidovec. Prema sporazumu, od tada su sva naselja već organizirala Dan Zrinskih.

Kao nova inicijativa i kao novi projekt u pograničnoj regiji je osnivanje Istraživačkog centra Zrinski u Čakovcu, a što je pokrenuto na inicijativu Zrinske garde, te je novost i osnivanje Zrinskog centra u Hrvatskoj kući u Lendavi. Obadvije inicijative su pokazatelji budućnosti, u Čakovcu žele podići istraživanja o Zrinscima na znanstveni nivo, a u Lendavi Hrvatske udruge žele ostvariti prostor za objavljivanje i širenje kulta Zrinskih. U mađarskoj pograničnoj regiji došlo je do ideje da se napravi odgovarajuće spomen mjesto/odjel muzeja za zbirku Zrinski s predmetima koji su nađeni za vrijeme istraživanja ili se odnose na Zrinske na lokalnom nivou.

Kult Zrinskih u Županiji Zala se počeo razvijati kad je u Zalaegerszegu 1998. godine osnovan Mađarski nacionalni savez županije Zala. Prema predsjedniku Istvanu Paalu cilj saveza je poštovanje povijesti i običaja u danjašnje vrijeme, a što se manifestira odavanjem počasti svake godine 18. studenog, na dan smrti Zrinskog, zajedno sa Zrinskim kadetima iz Murakeresztúra. Taj dan ispred spomenika konjanika Zrinski u Zalaegerszegu, ispred gradske vijećnice, polažu se vijenci i održava se svečana priredba. Dvogodišnji istraživački rad rezultirao je izložbom o Zrinskom na devet panoa. Ova izložba se selila u različite gradove kao što su Pápa, Keszthely, Nagykanizsa Szombathely, Zalaegerszeg te naravno Murakeresztúr, Lendava i Lenti.

Život pjesnika i vojskovođe Nikole Zrinskog u najboljim prekinut je u najboljim godinama, mogao je ostvariti još velike planove. Kuršanečka šuma (Gornji Kuršanec) i kriptna Svete Jelene (Šenkovec) su prije vremena dovršili životni vijek najveće osobe mađarske i hrvatske povijesti i literature. Njegov život ipak nije bio neuspješan, kult Nikole Zrinskog i danas živi u mađarskoj, hrvatskoj i slovenskoj pograničnoj regiji, i to na više nivoa. To se ostvaruje prvenstveno kroz stoljetno istraživanje utvrde Novog Zrina i kroz organizije vojnih povijesnih predavanja u Nagykanizsi. Zrinski kadeti iz Murakeresztúra i Zrinska garda iz Čakovca čuvaju tradiciju, i to ne samo u pograničnoj regiji, nego u obadvije zemlje, pa čak i na širem međunarodnom nivou. Kult Nikole Zrinskog pojavljuje se i u stručnoj i znanstvenoj literaturi, kao i u izdavaštvu, pogotovo u Budimpešti na Nacionalnom sveučilištu za javne usluge Institutu za vojnu povijest i muzej, Institutu za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti te u monografijama Matice Hrvatske iz Zagreba. Djelatnosti Mađarskog nacionalnog saveza županije Zala i Udruge Rákóczi u njegovanju kulta Zrinskih proširuju se najviše jačanje kulta Zrinskih kao i običaja Zrinskih, zbog toga se svake godine na dan smrti, 18. studenog, polaže vijenac u Zalaegerszegu ispred kipa konjanika Nikole Zrinskog, te u Kuršancu kod spomen stupa Zrinski, ali se još organiziraju izložbe o Zrinscima u županiji Zala.

Felhasznált irodalom

Monográfiák, tanulmánykötetek:

- ALSÓLENDVA *nagyközség millenniumi emlékkönyve* 1896. (1996): Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, (reprint kiad.).
- A HOVÁT-MAGYAR *együttélés fordulópontjai*. Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra. (2015). Budapest. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Horvát történettudományi Intézet, (főszerk. Fodor Pál, Sokcsevits Dénes, szerk. Jasna Turkalj, Damir Karbić).
- A MURA *menti horvátok a századok vonzásában* (1999). Murakeresztúr. Zrínyi Miklós Általános Iskola 8. (szerk. Dr. Rác Erika).
- A SZENTGOTTHÁRDI *csata és a vasvári béke*. Oszmán terjeszkedés – európai összefogás (2017). La bataille de Saint-Gotthard et la paix de Vasvár. Budapest. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. (szerk. Tóth Ferenc és Zágórhidi Czigány Balázs).
- A ZRÍNYIEK *és a honvédelem* (2014). Budapest. Nemzeti Községi Intézet, (szerk. Hausner Gábor – Padányi József).
- A ZRÍNYIEK *a magyar és horvát történetében* (2007). Budapest. Zrínyi Kiadó. (szerk. Bene Sándor – Hausner Gábor).
- BACIGER, Zlatko (2014): *Moje drago srce*. Čakovec. Bratovština Petra Zrinskog – Častni stol Čakovec.
- BARTOLIĆ, Zvonimir (2007): *Sibila. Knjiga gatalica Zrinskog dvora u Čakovcu*. [hasonmás kiadás]. Čakovec-Zagreb. Matica hrvatska. (predgovor, előszó Zvonimir Bartolić).
- BENCE Lajos (1994): *Írott szóval a megmaradásért, (A szlovéniai magyarság 70 éve)*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. A Bánffy család naplója című fejezet: 76–79. p.
- BENCE Lajos (2018): *Írott szóval*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Előtörténet, kibontakozás című alfejezet: 79–84. p.
- BENE Sándor – BORIÁN Gellért (1988): *Zrínyi és a vadkan*. Budapest. Helikon Kiadó.
- CENNERNÉ Wilhelmb Gizella (1997): *A Zrínyi család ikonográfiája*. Budapest. Balassi Kiadó. (felelős szerk. Hausner Gábor).
- DERVARICS Kálmán (1881): *Gróf Zrínyi Miklós, a költő halála 1664-ben, történelmi cáfolat*. Szombathely.
- DERVARICS Kálmán (1896): *Alsólendva története*. Alsólendva.
- EGY *elfeledett ostrom emlékezete*. Szigetvár, 1556. (2016). Budapest. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont.
- FELETAR, Dragutin – PETRIĆ, Hrvoje (2013/2014): *Općina i župa Dolnja Dubrava*. Povijesno-Geografska monografija. Dolnja Dubrava. Meridijani.
- FELETAR, Dragutin – PETRIĆ, Hrvoje – Šetić, Nevio: *Zrinski & Frankopani. 100 godina povratka u domovinu*. Zagreb, Meridijani, 2019, (urednik/szerk. Dragutin Feletar).
- GÖNCZ László (1996): *Fejezetek Lendva történetéből 1920-ig*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 67–83. p.
- GÖNCZ László (1997): *Hadik Mihály* (Legenda nyomán). Győr, Hazánk kiadó.

- HALLER Jenő (2016): *Povijest Legrada*. Légrad története. Legrad. Općina Legrad. (ured./szerk. akademik Dragutin Feletar).
- HATÁROK *fölkött*. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról (2017). Budapest. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. (szerk. Bene Sándor, Fodor Pál, Hausner Gábor, Padányi József).
- HAUSNER Gábor (2018): ZRÍNYI Miklós. Budapest. Kossuth Kiadó. (Sorsfordítók sorozat).
- HORVÁTH Sándor (1942): *Alsólendva múltja és jelene*. Alsólendva, Balkányi Ernő Könyvnyomdája, 30–31. p.
- HRVATSKA / *Mađarska stoljetne književne i likovne-umjetničke veze – Horvátország/Magyarország évszázados irodalmi és képzőművészeti kapcsolatok* (1995). Zagreb. The Croatian Writers Association/Društvo hrvatskih književnika, (uredila/szerk. Jadranka Damjanov), dvojezično hrvatsko-mađarsko izdanje.
- KALŠAN, Vladimir (2006): *Međimurska povijest*. Čakovec. [samozaložba (magánkiadás)].
- KALŠAN, Vladimir – KALŠAN, Janko (2012): *Međimurski biografski leksikon*. Čakovec. [samozaložba (magánkiadás)].
- KALŠAN, Vladimir (2014): *Muraköz történelme*. Csáktornya. Magyarország–Horvátország IPA határon átnyúló Együttműködési Program.
- KALŠAN, Vladimir (2014): *Nikola Zrinski Čakovečki (1620.-1664.)*. Čakovec, Muzej Međimurja Čakovec, 5–41. p. (Kiállításkatalógus).
- KIRÁLY Erzsébet, KOVÁCS Sándor Iván (1983): „*Adriai tengernék főnnforgó hajjai*”, tanulmányok Zrínyi és Itália kapcsolatáról. Budapest. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- KOVÁCS Sándor Iván (2006): *Az író Zrínyi Miklós*. Budapest. Akadémiai Kiadó.
- KÖLTŐ, hadvezér, államférfi Zrínyi Miklós 1620–1664. (2014). Budapest. Magyar Nemzeti Galéria, (szerzők: G. Etényi Nóra, Hanák Béla, Hausner Gábor, Schmidt Péter, Tátrai Júlia, Vándor László, R. Várkonyi Ágnes).
- LENDVAI KEPE Zoltán – S. SEBESTYÉN József (2012): *Alsólendva vára – grad Dolnje Lendave*. Lendava, Lendva, Galerija-Muzej : Galéria-Múzeum.
- LENDVAI KEPE Zoltán (2018): *Lendvai évszázadok*. Lendava, Lendva, Galerija-Muzej: Galéria-Múzeum, A Bánffyák kora című fejezet: 17–25. p.
- LENDVAI KEPE Zoltán (2019): *Legenda és valóság a Hadik-múmiáról*. Lendava : Lendva, Galerija-Muzej : Galéria-Múzeum, 9–18. p.
- NAGY Levente (2003): *Zinyi és Erdély*. A költő Zrínyi Miklós irodalmi és politikai kapcsolatai Erdéllyel. Budapest. Argumentum Kiadó.
- NIKOLA ZRINSKI VII. i utvrda Novi Zrin 350 godina. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Dolnjoj Dubravi, 5. srpnja 2014 godine. (2014): Zagreb-Čakovec. Hrvatsko vojno učilište Petar Zrinski, Zrinska Garda, Družba Braća Hrvatskog Zmaja, Matica hrvatska Čakovec.
- PADÁNYI József – HAUSNER Gábor – NÉGYESI Lajos (2007): *Zrínyi-Újvár ostromának nyomait kerestük*. Konferenciakiadvány.
- PÁLFFY Géza (2016): *Zrínyi Miklós nagy napja*. Az 1663–1664. évi török háború egyik meghatározó eseménye: a váti hadimustra 1663. szeptember 17-én. Budapest –Pápa. MTA BTK Történettudományi Intézet – Jókai Mór Városi Könyvtár.
- PÁLFFY Géza (2010): *Povijest Mađarske. Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1771.)* Samobor. Meridijani.

- SUSRETI *dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti.* (2012). Zagreb, Matica hrvatska, (szerk. Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner).
- TANTALICS Béla (2009): *A Bánffy család szellemi hagyatéka.* Lenti. Lenti Honismereti Egyesület.
- TANTALICS Béla (1988): *Lendva kulturális emlékei a 16. század második feléből.* Lenti, Zala Megyei Levéltár, 28. p. ; 32–33. p. ; 56–58. p.
- TÉNY és fikció – *Tudomány és művészet a nemzetépítés büvkörében a 19. századi Magyarországon* (2015): Budapest: MTA BTK TTI, Lajtai M. – Varga B. (szerk.).
- VARGA Szabolcs (2016): *Leónidasz a végvidéken.* Zrínyi Miklós (1508–1566). Pécs–Budapest. Kronosz Kiadó – Magyar Történelmi Társulat.
- VARGA Szabolcs (2015): *Studije o povijesti Sigeta i obitelji Zrinski u 16. stoljeću.* Szigetvár. Szigetvári Várbaráti Kör – Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola – Pécsi Egyháztörténeti Intézet.
- VARGA Szabolcs – MÜLLER Nándor (2016): *Történelmi kalandozások a Dráva mentén : a Zrínyi – Szulejmán tematikus út értékleltára.* Szigetvár. Szigetvár Önkormányzata.
- VÁRKONYI R. Ágnes (2010): *Európa Zrínyije.* Válogatott tanulmányok. Budapest. Argumentum.
- VÁRKONYI R. Ágnes (2011): *Jelena Zrinski, najhrabrija žena Europe.* Zagreb. Konzor.
- WHITING, S. Gene (2009): *Zrinski, Međimurje i reformacija. Prilozi poznavanju povezanosti Zrinskih, međimurja i reformacije u drugoj polovici 16. stoleća.* Zagreb. Bogoslovni institut.
- ZALA megye ezer éve (2001). Tanulmánykötet a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére – Zala Megye Önkormányzata, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, főszerk. Vándor László. 70–71. p. ; 81–82. p. ; 89–96. p. ; 102–106. p.
- ZALAI Millennium (2000). Szemelvények Zala megye múltjából. Egy főúri család a XVI. Században. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 25–28. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2003): *A Zrínyiek nyomában* (tanulmánykötet). Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2009): *Tragom Zrinskih*, zbirka studija. Zagreb–Pilisvörösvár. Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj / Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság – Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- ZRÍNYI-album (2016). Budapest. Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Zrínyi Kiadó. (szerk. Hausner Gábor).
- ZRÍNYI Károly (1905): *Csáktornya monográfiája.* Csáktornya, Asztaltársaságok – Zrínyi asztal című fejezet: 17. p. ; A Zrínyi-epoka című fejezet: 38–60. p. ; A Zrínyi-önképzőkör című fejezet: 283–287. p. ; A Zrínyi-emlékoszlop című fejezet: 301–304. p.
- ZRÍNSKA Garda Čakovec. *The Zrinski Guard Čakovec* (2015): Čakovec. Zrinska garda Čakovec.
- ZRÍNYI-ÚJVÁR emlékezete (2012). Budapest. Argumentum, (szerk. Hausner Gábor és Padányi József).
- ZRÍNYI-ÚJVÁR. Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán (2019). Budapest. Ludovika Egyetemi Kiadó (szerk. Hausner Gábor és Németh András).
- ZRINSKI i Europa (2000). Zagreb. Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj. (uredila, szerk. Jandranka Damjanov).
- ZRINSKI – od Bribirskih Šubića do Čakovečkih Zrinskih (2019). Čakovec. Zrinska garda Čakovec (urednici akademik Dragutin Feletar, mons. prof. dr. sc. Juraj Kolarić).

Szépirodalom:

- BENCE Lajos (2015): Zrínyi új várát épít. In: *Pannon Tükör*, 20. évf. 2. sz. 3. p..
- BENCE Lajos (2016): *Szóval vágok rendet*. Lendva–Zalaegerszeg. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Pannon Írók Társasága. 33–34. p.
- BENKŐ László (2015): A Zrínyiek. *A lángelme* (a trilógiai II. kötete). Budapest. Családi Könyvklub.
- GÖNCZ László: Köszöntjük a 70. életévét betöltő Varga Józsefet! In: Varga József: *A lendvai vár kapitánya*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001, 5–6. p.
- GÖNCZ László (2003; 2015): Emlékkoszorú. In: *A szétszórtság arénája*. Stockholm – Budapest, Erdélyi Könyv Egylet, 79–86. p.; In: *Pannon Tükör*, 20. évf. 2. sz. 31–36. p.
- GÖNCZ László (2016): *Határ-szél*. Pécs, Pro Pannonia Kiadó.
- GRANDPIERRE K. Endre (2014): *Az ördög apostolai*. Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér ifjúságáról. Budapest, Titokfejtő Lap- és Könyvkiadó.
- GRANDPIERRE K. Endre (1997): *Gróf Zrínyi Miklós meggyilkoltatása*. Budapest, Titokfejtő.
- KEMÉNY István: Zrínyi és az üvegpafon. In: *Hévíz*, 2015/4–5. sz.,
- MILINOVIĆ, Aleksej (2003): *Pogledu u susret*. Pretetincec. Letis.
- MILINOVIĆ, Aleksej (2004): *Svjetla i tmine viteza Katzianera*. Pretetincec. Letis.
- SZÁLINGER Balázs: Zalai Passió. In: *A százaegyedik év*. Budapest, Magvető, 7–51. p.
- VARGA József (2001, 2020): *A lendvai vár kapitánya*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (1997): *Viharverten*, verseskötet. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2001): Csáktornyára vezető út (vers). In: *Irodalomismeret*, XII. évf. 3–4. sz. 22. p..
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2005): Csáktornyára vezető út. Zrínyi Miklós költő emlékére. In: *Pannon Tükör*, 20. évf. 2. sz. 12. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2007): Epilógus, gróf Zrínyi Péternek. In: *Lindua*, 1. évf. 2/3. sz. 106 p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2017): A zrínyifalvi erdő titka (novella). In: *A szív akkumulátora*. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. 129–140. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2019): *Enigma*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Zrínyi-versek című ciklus: 22–33. p.
- ZRÍNYI Miklós (1997): *Szigeti veszedelem*. Budapest. Zrínyi Kiadó. (Utószó Szepes Erika).
- ZRÍNYI Miklós (2016): *Szigeti veszedelem*. Budapest. Magyar Napló. (Somogyi Győző rajzaival, sajtó alá rendezte és az előszót írta Orlovsky Géza).
- ZRÍNYI Miklós (1981): *Adriai tengernek Syrenaia / Groff Zrini Miklos*. [Hasonmás kiad.] Budapest. Akadémiai Kiadó : Magyar Helikon. (utószó Kovács Sándor Iván).
- ZRINSKA, Katarina (2006): *Putni tovariš*. Izvornik II. naklada Triptiha Zriniana. Čakovec-Zagreb. Matica hrvatska : Nacionalna i Sveučilišna Knjižnica, (urednici Zvonimir Bartolić, Tomo Blažeka).
- ZRINSKI, Petar (1993): *Moje drago srce*. Pismo Petra Zrinskoga Katarini Zrinski u suvremenim prijevodima. Zagreb. Kršćanska Sadašnjost, (pripremio Dražen Budiša).

ZRÍNYI-konferencia. *Kulturális csereprogramok Zrínyi nyomában*. 2005. 10. 27–28. (2005): Lenti, Városi Művelődési Központ és Könyvtár, fel. kiad. Konczer Katalin.

Tanulmányok:

- BALI Lóránt – HEGEDŰSNÉ Baranyai Nóra (2017): Történelem, kultúra és az asszimiláció viszonyrendszere a muravidéki magyarság körében, egy kérdőíves felmérés tapasztalatai alapján. In: *Kisebbségkutatás*, 26. évf. 2. sz. 42–56. p.
- BÁNYFY Szilvia (2009): A nyomdászat kezdetei a Dráva-Mura-vidéken. In: *Lindua*, 3. évf. 6–7. sz. 43–47. p.
- BENCE Lajos (2010): A Zrínyiek nyomába a Muraközben, Zágrábban, Sárospatakon... In: *Muratáj*, 1–2. sz., Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 121–123. p.
- BENE Sándor (1996): Politika és genealógia (A Zínyiek eredetéről), In: „*Café Babel*” 1, 27–38. p.
- KEPÉNÉ BIHAR Mária (2020): Zrínyi Miklós kultusza napjainkban. Interjú dr. Padányi Józseffel és dr. Zágorec-Csuka Judittal Zrínyi Miklós költő és hadvezér születésének 400. évfordulója tiszteletére. In: *Muratáj* 20, 1–2 sz. 180–190 p.
- CSUKA Judit (1991): A Zrínyi-sírok Szentilonán. In: *Naptár* 1992, 154–156. p.
- GÖNCZ László (2001): *Hadik Mihály története. Dervarics Kálmán helytörténeti író kutatásai nyomán*. In: *Naptár* 2001, 82–94. p.
- HAUSNER Gábor (2016): A halhatatlanság koszorúja. Zrínyi Miklós, a költő, államférfi és katona emlékezete. In: *Muratáj*, 1–2. sz. 105–131. p.
- HAUSNER Gábor – NÉGYESI Lajos – PADÁNYI József (2012): NOVI ZRIN U SVJETLU IZVORA I ISTRAŽIVANJA TERENA. Zrínyi-Újvár a források és a terepkutatások tükrében. könyvrészlet. In: Bene Sándor (szerk.): Bene Sándor. *Susreti dviju kultura: Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*. 189–217. p.
- HÓVÁRI János (2016): Mohácstól Szigetvárig 1526–1566 gyász és megdicsőülés a magyar történetírásban és a nemzeti emlékezetben. In: *Magyar Tudomány*, 177. évf. 6.sz. 1067–1073. p. Forrás: http://epa.oszk.hu/00600/00691/00156/pdf/EPA00691_mtud_2016_09.pdf (Letöltve: 2020. 03. 25.)
- KOVÁCS S. Tibor – NÉGYESI Lajos – PADÁNYI József (2018): Zrínyi-szabályák. In: *Hadtörténelmi Közlemények* 2018. 1. 3–27. p.
- KOVÁCS S. Tibor – NÉGYESI Lajos – PADÁNYI József (2017): Sablja Sigetskog Nikole IV. Zrinskog. In: *Podravina : časopis za multidisciplinirana istraživanja* 2017. 16. 43–58. p.
- KÖLTŐ László – NÉGYESI Lajos – BERTÓK Gábor – PADÁNYI József – SZABÓ András (2019): Zrínyi-Újvár sáncának lokalizálása (könyvrészlet). In: Hausner Gábor et al. *Zrínyi-Újvár: Egy 17. századi védelmi rendszer az oszmán hódoltság határán*.
- KULTURÁLIS csereprogramok Zrínyi nyomában. In: *Zrínyi konferencia-anyag*. Lenti. Városi Művelődési Központ és Könyvtár, 36. p.
- LŐKÖS István (2007): „Zriniana” – csáktornyai „triptichon”. In: *Hitel* (Műhely), augusztus. 25. 116. p.
- MARTÍ Tibor: A téli hadjárat kimagasló elsimerése: az Aranygyapjas Rend. In: *Dosszié. Irodalmi magazin*. 2014/2. sz. 18.
- MILINOVIĆ, Aleksej (2012): Modeli uspešnega večstoletnega sodelovanja rodbin Bánffy in Zrinski. In: *Lindua*. 6. évf. 13–14. sz. 41–48. p.

- NÉGYESI Lajos (2010): Zrínyi-Újvár a források és a terepkutatások tükrében. In: *Várak, kastélyok, templomok, történelmi és örökségturisztikai folyóirat*, VI. évf. 4. sz., augusztus. 12–15. p.
- NÉGYESI Lajos – PADÁNYI József (2012): Zrínyi-Újvár a hadszíntérkutatás tükrében. In: Hausner, Gábor; Padányi, József (szerk.) *Zrínyi-Újvár emlékezete* Budapest, Magyarország : Argumentum Kiadó (2012) 201 p. pp. 71-94. , 24 p.
- NEMES István – TOLVAJ Balázs (2014): Orvosi vélemény Zrínyi Miklós, a „Magyar Hadisten” haláláról | Medical opinion about the death of Miklós Zrínyi, the “Hungarian Mars” (God of War). *Orvosi Hetilap*, 155 (52). pp. 2097–2104.
- ORLOVSZKY Géza (2016): „Mert Isten rendelte itt végső órámat” A Zrínyiász új kiadása elé. In: *Magyar Napló*. XXVIII. évf. szeptember, különkiadás, 23–27. p.
- PADÁNYI József (2016): A Zrínyiek nyomában. In: *Muratáj*, 1–2. sz. 94–104. p.
- PADÁNYI József – NÉGYESI Lajos (2018): Zrínyi Miklós tevékenysége a Muraköz katonai védelmének megerősítésében. In: *MŰSZAKI KATONAI KÖZLÖNY*. XXVII. évf. 2018. 3. 146–163. p.
- PADÁNYI József – NÉGYESI Lajos – NAGY László (2018): A Zrínyi-árok azonosítása. Egy 1662-ben épített műszaki zárelem. In: *A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei* (6.). 241–254. p.
- PADÁNYI József – ONDRÉK József (2019): Examining lead bullets from the siege of Novi Zrin in 1664. In: *Journal of Conflict Archaeology* 2019. 4. 58–77. p.
- PADÁNYI József – EGERESI Zoltán (2015): OSMANLI-HABSBURG SAVAŞLARI'NDA (1663–1664) ÖNEMLİ ROL OYNAYAN ZRİNYI-ÚJVÁR'IN (ZRİN-YENİ KALE) TARİHİ. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARASTIRMALARI DERGİSİ / In: *Hacettepe University Journal of Turkish Studies* 2015. 23.
- SZIGETVÁR 1566. évi ostroma, Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán halála 450 év távlatában. In: *Magyar Tudomány*, 2016/9. sz. 12–49. p. (szerk. Hóvári János, Fodor Pál és F. Tóth Tibor).
- TÓTH Sándor (1997): Újabb adatok a Bánffy családról és a lendvai várról. In: *Muratáj* '96, 2. sz. 73–84. p.
- TÓTH Sándor (1996): Képek a török korból. Zrínyi Miklós és a rátkai lesvetés. In: Szunyogh Sándor (fő- és felelős szerk.): *Naptár* '97, 100–110. p.
- VARGA Szabolcs (2017): Szigetvári Zrínyi Miklós – Nikola Šubić Zrinski. A horvát–magyar közös múlt újragondolása a 21. században. In: *Magyar Tudomány*, 178/12, 1633–1643 p. https://mersz.hu/dokumentum/matud__80; Letöltve: 2020. 03. 30.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2010): A Zrínyi főúri dinasztia kettős, horvát–magyar identitása. In: *A muravidéki könyvek világa. Tanulmányok és publicisztikai írások*. Pilisvörösvár–Lendva. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, 160–171. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2014). Zrínyi Miklós titokzatos halála. In: *Pannon Tükör*, 19. évf. 6. sz. 52–57. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2014): Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér halálának 350. évfordulója. In: *Naptár* 2015, 100–111. p.

- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2019): A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávban. The Zrinski Family Cult along the Hungarian–Croatian Slovenian Border. In: *Hadtudományi Szemle*. XII. évf. különszám, 361–368. p., szerk. dr. Hausner Gábor.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2020): Zrínyi Miklós emlékezete Szlovéniában. In: *Lindua : multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava*, 14. évf. 22. sz. 15–24. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2019): Kult Zrinskih danas u hrvatskom, madžarskom i slovenskom graničnom području. V: *5. međunarodni znanstveni skup Zrinski od Bribirskih Šubića do Čakovečkih Zrinskih (1102.-1347.-1546.-1671.-1703.)* : Čakovec, 26. listopada 2018., Sisak, 27. listopada 2018.. [S. l.: s. n. 2018], 18–19. p.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2020): Zrínyi Miklós emlékezete Szlovéniában. In: *Biztonság és honvédelem*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, szerk. Pohl Árpád, 206–215. p. file: [///C:/Users/admin/Documents/zr%C3%ADnyi/TKP_Biztonsag_es_honvedelem_01_26.pdf](http://C:/Users/admin/Documents/zr%C3%ADnyi/TKP_Biztonsag_es_honvedelem_01_26.pdf), (Letöltve: 2021. 03. 20.)

Publicisztikai írások:

- ABRAHAM Klaudia (2019): Szoros verseny, jól felkészült tanulók. In: *Népújság*, 63. évf. 48. sz. 3. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/8001szoros-ver-seny,-jól-felkészült-tanulók.html>.(Letöltve: 2020. 03.19.)
- A ZRÍNYI Gárda tagjává választották (2019): In: *Népújság*, 63. évf. 52. sz. 13. p. Forrás:<https://www.nepujtag.net/horizont/8167-a-zrínyi-gárda-tagjává-választot-ták.html>. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos (2013): A Zrínyi-kadétok is tisztelegtek. In: *Népújság*, 57. évf. 49. sz. 17. p.
- BENCE Lajos (2014): Az együttműködés és az összetartozás-érzése fontossága. Emléktáblát avattak Kapcán. In: *Népújság*, 58. évf. 15. sz. 4–5. p. Forrás: <https://issuu.com/nepujtag/docs/15-14nepujtag>; Letöltve: 2020. 04. 06.)
- BENCE Lajos (2014^{1a}): Zrínyi Miklós „balesete” a kuršaneci erdőben. In: *Népújság*, 58. évf. 46. sz. 19. p.
- BENCE Lajos (2016^{1a}): Március 15-i ünnepség Kapcán. In: *Népújság*, 60. évf. 11. sz. 3. p.
- BENCE Lajos (2016^{2b}): „De a vár porában is áll, értem kiált!” In: *Népújság*, 60. évf. 42. sz. 19. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/1684-„de-a-vár-po-rában-is-áll,-értem-kiált-”>.html. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos (2018^{1a}): A Zrínyi-szablya titka. In: *Népújság*, 62. évf. 44. sz. 4. p. Forrás: <https://nepujtag.net/horizont/5855-a-zrínyi-szablya-titka%20.html>. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos (2019): „Minden, amit magyar emberek létrehoztak...” In: *Népújság*, 63. évf. 5. sz. 17. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/kultura/6328-„minden,-amit-ma-gyar-emberek-létrehoztak-”>.html. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos (2019^{1a}): Kapcán is megünnepelték március 15-ét. In: *Népújság*, 63. évf. 11. sz. 17. p. Forrás: <https://nepujtag.net/10-nepujtag-online/6574-kap-cán-is-megünnepelték-március-15-ét.html>. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos: *Kapcán is megünnepelték március 15-ét*. In: *Népújság*, 63. évf. 11. sz. 17. p. (2019). <https://nepujtag.net/10-nepujtag-online/6574-kapcán-is-megünnepelték-március-15-ét.html>. (Letöltve: 2020.03.18.)

- BENCE Lajos (2019^{2b}): Elégedett zsűritagok és szervezők. In: *Népújság*, 63. évf. 49. sz. 5. p. Forrás: <https://www.nepujstag.net/muravidek/8048-elagedett-zsurita-gok-es-szervezok.html> (Letöltve: 2020. 03. 19.)
- HORVÁTH BALOGH Attila: Tisztjelöltek „terepszemlén”. A költő-hadvezér Zrínyi Miklós egyetlen magyaroszági emlékhelyén jártak. In: *Zala Hírlap*, 2017. október 5. Fókusz.
- HORVÁT Silvija (2018): Közös felelősség a megmaradásunk! In: *Népújság*, 62. évf. 11. sz. 6. p. Forrás: <https://nepujstag.net/nemzetiseg/4587-kozos-felelossseg-a-meg-maradasunk.html> (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- KOVÁCS Attila (1999): A Bánffyak. In: *Naptár 2000*, 92–97. p.
- KOVÁCS Attila (2001): Konferencia a Zrínyiekről. In: *Népújság*, 45. évf. 37. sz. 9. p.
- SZOLARICS NAĐ Klára (2016): Idén Márigyüd, majd a Zrínyiek nyomában: Szigetváron. In: *Népújság*, 60. évf. 27. sz. 16–17. p. Forrás: <https://issuu.com/nepuj-sag/docs/2716nepujslow>. (Letöltve: 2020. 03. 19.)
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2020): Négyszáz éve született Zrínyi Miklós : Zrínyi-kultusz a Mura-vidéken. In: *Népújság : a szlovéniai magyarok hetilapja*, 2020. május 7. 64. évf. 18. sz. 18. p.

Internetes publikációk:

- A LEGIZGALMASABB szakaszához érkezett a Zrínyi-Újvár feltárása. In: *Alfahir* (2017. 05. 21.) https://alfahir.hu/2017/05/21/tortenelem_regeszet_zrinyi_ujvar
- A ZRÍNYI Gárda tagjává választották. In: *Népújság*, 63. évf. 52. sz. 13. p. (2019) <https://www.nepujstag.net/horizont/8167-a-zrinyi-garda-tagjava-valasztottak.html> (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- A ZRÍNYI-hagyomány és kultusz erősítése a cél. A Magyar Hősieség Emlékmúzeum Szigetváron. (írta: J. G.) In: *BAMA* (2017. 12. 14.), <https://www.bama.hu/kozelet/helyi-kozelet/zrinyi-hagyomany-es-kultusz-erositese-cel-1201461/>
- ARANYLEMEZRE és emberi csontokra bukkantak a kútban Örtilosnál. In: *ZAOL* (2017. 05. 29.), <http://kaposvarmost.hu/hirek/orszagos-hirek/2017/05/29/arany-le-mezre-es-emberi-csontokra-bukkantak-a-kutban-ortilosnal.html>
- AZ ALSÓLENDVAI *Bánffyak naplója*. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Alsolindvai_Bánffy_nemzetség_naplója (Letöltve: 2020. 03. 21.)
- BENCE Lajos: Örízte a Muraközt, védte Stájerországot... In: *Népújság*, (2015. május 21.), <https://issuu.com/nepujstag/docs/20-15nepujstag>
- GYIMESI Endre: Mint esetleg ötszáz évenként születő »Phoenix« Zrínyi Miklós. In: *ZAOL* <https://www.zaol.hu/kultura/helyi-kultura/mint-esetleg-otsz-az-even-kent-szuleto-phoenix-zrinyi-miklos-4050243/>; Letöltve: 2020. 04. 23.)
- GYURICZA Ferenc: Zrínyi Miklós emlékezetére. In: *ZAOL* (2008. 12. 05.), <https://www.zaol.hu/lenti/zrinyi-miklos-emlekezetere-1462180/>
- HAJDU Péter: Zrínyi halálának 353. évfordulóján. In: *ZAOL* (2017. 11. 17.), <https://www.zaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/zrinyi-halalanak-353-evfordulojan-2202035/>
- HORVÁTH-Balogh Attila: Napokon belül kiderül, rejt-e emberi maradványokat a Zrínyi-Újvár kútja. In: *ZAOL* (2017. 05. 08.), <https://www.zaol.hu/hirek/zrinyi-ujvar-kut-ortilos-regeszet-dr-vandor-laszlo-grof-zrinyi-miklos-1834248/>

- HORVÁTH – BALOGH Attila: Meggyilkolt keresztényeket rejthet az őrtilosí kút.
In: *ZAOL* (2017. 03. 07.), <https://www.zaol.hu/hirek/kut-ortilos-uj-zrinyivar-zrinyi-miklos-torokok-dr-padanyi-jozsef-dr-vandor-laszlo-1822258/>
- HORVÁTH – BALOGH Attila: Napokon belül kiemelhetik a holttesteket – Befejeződött Zrínyi-Újvár kútjának feltárása. In: *ZAOL* (2017. 05. 26.), <https://www.zaol.hu/hirek/holttest-zrinyi-ujvar-kut-regesztet-1837464/>
- HORVÁTH – BALOGH Attila: Évfordulót ünnepelt a Zrínyi-iskola Nagykanizsán.
In: *ZAOL* (2017. 12. 21.), <https://www.zaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/evfordulot-unnepelt-zrinyi-iskola-nagykanizsan-2231583/>
- HORVÁTH – BALOGH Attila: Újjáépült Zrínyi-Újvár kútja, mely egyszer a Zrínyiek előtti tisztelgés zárandokhelyévé válhat. In: *ZAOL* (2020. 04. 24.), (Forrás: Fotó: Szakony Attila, Zalai Hírlap, <https://www.zaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/ujja-epult-zrinyi-ujvar-kutja-mely-egyszer-a-zrinyiek-elotti-tisztelges-zarandokhelyeve-valhat-4095882/>; Letöltve: 2020. 04. 25.)
- KISS Ernő: *Mikor lett Zrínyi Miklós Zala főispánja?* 209–210. p. Forrás: https://eda.emc.ro/bitstream/handle/10598/4774/EM1902_4_010_KissErno-MikorLett (Letöltve: 2020. 03. 21.)
- MAGYAR Hajnalka: Vízfürdőbe került Zrínyi-Újvár több száz éves itatója. In: *ZAOL* (2017. 06. 06. : <https://www.zaol.hu/hirek/zrinyi-ujvar-tobb-szaz-eves-ita-to-re-geesztet-1839351/>
- MÚZEUMOT csinálni. Vendégünk dr. Vándor László régész, nyugalmazott múzeumigazgató. In: *ZAOL* (2014. 04. 25. 18:17). <https://www.zaol.hu/hetvege/muzeumot-csinal-ni-1618170/>
- PAÁL István: Túra Zrínyi emlékei nyomán a Mura mentén. In: *ZAOL* (2017. 10. 21.), <https://www.zaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/tura-zrinyi-emlekei-nyoman-mura-menten-2176985/>
- PÁLFFY Géza: Több ország szolgálatában – a politikus, katona és költő-író Zrínyi Miklós identitása. In: *MTA honlapja* (2020. 02. 02.) https://mta.hu/tudomany_hirei/tobb-or-szag-szolgalataban-a-politikus-katona-es-kolto-iro-zrinyi-miklos-identitasai-110242
- PÁSZTOR András (2019): Muravidéken a Zrínyiek hagyatéka tárult a zalakomári diákok elé. Határtalanul. In: *ZAOL*, Forrás: <https://www.zaol.hu/kozelet/helyi-kozelet/muravidéken-a-zrinyiek-hagyateka-tarult-a-zalacomari-diakok-ele-3381777/>. (Letöltve: 2020. 03. 19.)
- TOMIĆ, Rajko: Zrinska garda Čakovec postavila spomenik Petru Zrinskom i Franu Krstići Frankopan u Bečkom Novigradu. In: *Muralist*, (2019. listopad 7.), <https://muralist.hr/drustvo/zrinska-garda-cakovec-postavila-spomenik-petru-zrinskom-i-franu-krstici-frankopan-u-beckom-novigradu/>
- STANKOVICSNÉ SZENDI Anna: A muravidéki magyar anyanyelvű lakosság térségi identitásának vizsgálata. Forrás: <http://epa.oszk.hu/00400/00462/00080/pdf/EPA00462> (Letöltve: 2020. 03. 21.)
- VARGA Szabolcs (2017): Szigetvári Zrínyi Miklós – Nikola Šubić Zrinski. A horvát–magyar közös múlt újragondolása a 21. században. In: *Magyar Tudomány*, 178. évf. 12. sz. 1632–1643 p. https://mersz.hu/hivatkozas/matud_88#matud_88 (Letöltve: 2020. 03. 12.)
- ZRÍNYI-ÚJVÁR. In: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Zr%C3%ADnyi%C3%BAjv%C3%A1r>

A szerzőről

Zágorec-Csuka Judit [Muraszombat (Murska Sobota), Szlovénia, 1967. március 24.] Jókai-díjas szlovéniai magyar költő, író, műfordító, könyvtáros, magyartanár, biblioterapeuta, Zrínyi-kutató

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1gorec-Csuka_Judit

Szakmai életrajz

1986-ban fejezte be a Lendvai Kétnyelvű Középiskola Pedagógiai Szakirányú Gimnáziumát. 1991-ben szerzett középiskolai magyartanári és könyvtáros diplomát Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, ahol 2006-ban doktori (PhD) fokozatot is szerzett könyvtártudományokból. Disszertációjának a címe: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Témavezetője dr. Sebestyén György (Széchényi Ferenc-díjas, professzor emeritus) egyetemi tanár volt. 1991–1994 között Lendván a Néptűrság, a szlovéniai magyarok hetilapjának az újságírója, 1996-tól 2000-ig magyarszakos tanár a Lendvai Kétnyelvű Középiskolában. Jelenleg könyvtárostanárra, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában. 2006-tól tagja, 2007-től tudományos titkára a Muravidéki Magyar Tudományos Társaságnak. 2006-tól a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének külső tagja. 2010-től tagja a Muravidéki Akadémiai Tudósok Uniójának (Pomurska Akademska Znanstvena Unija, PAZU). 2011-ben doktori bizottsági tag az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékén. 2011-től a Maribori Egyetem Fordítástudományi Tanszékén habilitált magyar lektor, 2013 óta óraadó tanár. Szépirodalmi publikációi: az 1980-es évektől kezdve eddig nyolc önálló verseskötete, egy levél-regénye és egy novelláskötete jelent meg. Tíz tudományos igényű tanulmánykötetet és négy monográfiát publikált a szlovéniai magyar nemzetiségi könyvkiadás, könyv- és könyvtártörténet, a muravidéki magyar nyelv és irodalom, valamint kisebbségkutatás témákkal. Versei és prózai művei a következő lapokban jelentek, jelennek meg: Muratáj, Muravidék, Lindua, Pannon Tükör, Zalai Hírlap, Hitel, Napút, PoLiSz, Bárka, Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális Folyóirat, Palócföld, Magyar Műzsa, Dialogi. 2003–2020 között a *Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület*, 2015-től a *Magyar Írószövetség*, 2019-től a *Csáktornyai Zrínyi Gárda* (Zrinska garda Čakovec) hagyományörző egyesület tagja. 2020-ban a Falvak Kultúrájáért Alapítvány elfogadva a jelölését az Egyetememes Kultúra Lovagja címben részesíti.

A Zrínyi-kultusz kutatásának az előzményei, folyamata és eredményei

Dr. Zágorec-Csuka Judit a Zrínyi-kultusz szervezett és valós jeleit az 1990-es évektől kutatja, 1991-ben ebből a témából írta szakdolgozatát dr. Kovács Sándor Iván professzor Zrínyi-kutatónál az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszékén. A Zrínyieknek főleg Csáktornyán és környékén, a háromnyelvű, horvát, magyar és szlovén határsávban tapasztalható kultuszát tartalmilag is érintő, *A Zrínyiek nyomában* című tanulmánykötete 2003-ban jelent meg Pilisvörösváron a Muravidék Baráti Kör Kultu-

rális Egyesület gondozásában. Ebben külön fejezetben tárgyalja a Zrínyi-kultusz megnyilvánulását a történelmi Zala vármegyében 1880–1920 között. Ennek a kötetnek a bővített változatát jelentette meg horvát nyelven *Tragom Zrinskih* címmel (fordítója Helena Molnar) 2009-ben Zágrábban a Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság (társkiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület). A Zrínyiek kultusza kezdetben irodalomtörténetileg érdekelte, de amikor néhány évvel ezelőtt előadásokat hallgatott Nagykanizsán a Zrínyi-újvári régészeti és műszaki kutatásokról, egyre jobban kezdett el érdekelődni a Zrínyiek hadtörténeti kultusza iránt is. Erre dr. Padányi József vezérőrnagy, a Nemzeti Közszerződési Egyetem tudományos rektorhelyettese, a Zrínyi-újvári műszaki kutatások vezetője hívta fel a figyelmét, majd a kutatásokról szakirodalommal is ellátta, 2016-ban pedig meghívta a kutatás színhelyére, ahol bemutatta neki a kutatások valós folyamatát, ismertetve az elért eredményeket is. A megelőző években részt vett a Zrínyi Miklósról szóló Hadtörténelmi Esték előadásorozaton, amelyet Nagykanizsán Kocsis Edit művelődésszervező szervezett. Így alkalma nyílt meghallgatni dr. Padányi József, dr. Hausner Gábor, dr. Négyesi Lajos hadtörténészek, dr. Vándor László régész, történész, dr. Varga Szabolcs történész, Zrínyi-kutató a Zrínyiekről szóló előadásait. A Zrínyi-kultuszra vonatkozó magyarországi kutatását az MTA Domus határon túli senior pályázat segítségével valósította meg. 2018 februárjában Budapesten a Nemzeti Közszerződési Egyetem Könyvtárában gyűjtött anyagot a csáktornyai Zrínyi Miklóssal kapcsolatos hadtudományi monográfiákból, tanulmánykötetektől és egyéb tudományos szakirodalomból. Témavezetője, dr. Padányi József tudományos rektorhelyettes segítséget nyújtott neki a könyvtárhasználatban és a releváns forrásanyag megszerzésében. 2019-ben a Nemzeti Kulturális Alap alkotói támogatásban részesítette a tanulmánykötet kéziratának elkészítéséhez. A könyvben a tanulmányrésze melletti 33 mélyinterjú jeles Zrínyi-kutatókkal és a Zrínyi-kultusz ápolóival készítette.

Dr. Zágorec-Csuka Judit bibliográfiája – Zrínyi-szakirodalom (2003–2020)

Tudományos művek, szakcikkek:

A szlovén SICRIS kutatói adatbázisból: <http://www.sicris.si/public/jqm/cris.aspx?lang=slv&opdescr=home&opt=1>), amely Szlovéniában a regisztrált tudományos kutatók hivatalos adatbázisa; dr. Zágorec-Csuka Judit kutatói száma: 40443.

Az MTA Magyar Tudományos Művek Tárából: https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?nwi=1&initd=1&ty_on=1&url_on=1&cite_type=2&orderby=3D1a&location=mtmt&stn=1&AuthorID=10058222&jelleg=1,2,3,4,5,6,7

1. ZÁGOREC-CSUKA Judit. *A Zrínyiek nyomában : tanulmánykötet*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2003. 75 ol., ISBN 963-212-558-4. Online kiadás: 2016. ISBN 978-615-5026-79-9 (PDF) <https://mek.oszk.hu/01500/01526/01526.pdf>; http://www.kl-kl.si/files/fb/digitalne_knjige/ZCSJ-A_ZRiNYIEK_NYOMABAN/ZCSJ-A_ZRiNYIEK_NYOMABAN.pdf.

2. ZÁGOREC-CSUKA Judit. *Tragom Zrinskih : zbirka studija*. Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj. Pilisvörösvár: Kulturano društvo „Prijateljski krug” Pomurja / Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2009. 111 ol., ISBN 978-953-6564-08-8. http://www.kl-kl.si/files/fb/digitalne_knjige/ZCSJ_tragom_zrinskih/tragom_zrinskih.pdf.
3. ZÁGOREC-CSUKA Judit. *Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér halálának 350. évfordulója : a költő és hadvezér titokzatos halála 1664. november 18-án*. Naptár ... : a szlovéniai magyarok szemléje, ISSN 1318-0290, 2015. 110–111. ol.
4. ZÁGOREC-CSUKA Judit. *Csáktornya és környéke a Zrínyi-kultusz és a magyar helytörténet tükrében a 19. század végén*. In: GASPARICS, Judit (szerk.), RUDA, Gábor (szerk.). *Drávaszög és Szlavónia : Adalékok a horvátországi magyarok nyelvéhez és kultúrájához*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület. 2014. 70–79. ol.
5. ZÁGOREC-CSUKA Judit. *A Zrínyiek nyomában* : (könyvismertetés). In: Muravidék : kulturális folyóirat, ISSN 1419-0613, 2003. 5. sz. 63. ol.
6. ZÁGOREC-CSUKA Judit. *Epilógus* : gróf Zrínyi Péternek. (vers) In: Lindua : multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava/Lendva Község multikulturális, tudományos,társadalomtudományi, szépirodalmi folyóirata, ISSN 1854-7931, 2007. 1. évf., 2/3. sz. 106. ol.
7. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Csáktornyára vezető út. Zrínyi Miklós költő emlékére*. (vers) In: Pannon Tükör : kulturális folyóirat, ISSN 1219-6886 , 2015. március–április, 20. évf., 2. sz., 12. ol.
8. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A zrínyifalvi erdő titka*. In: *A szív akkumulátora*, novelláskötet, Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2017. 129–140. ol.
9. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Pesmi o Zrínyskih* : „*A Zrínyiek termése*” (Zrínyi Miklós költőnek, gróf Zrínyi Péternek, Zrínyi Ilona grófnőnek, szigetvári hős Zrínyi Miklósnak) ciklus. In: *Enigma, kétnyelvű magyar-szlovén verseskötet*, Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2018. 2–33. ol.
10. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A Zrínyiek nyomában magyar (2003) és Tragom Zrinskih horvát (2009) nyelvű monográfiáinak bibliográfiai adatait közölték a Zrínyi-albumban, a Zrínyi Miklós emlékezete című fejezet bibliográfiában*, 411. ol., szerkesztő: dr. Hausner Gábor, kiadó: Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Zrínyi Kiadó, 2017.
11. ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Kult Zrinskih danas u hrvatskom, mađarskom i slovenskom graničnom području*. V: FELETAR, Dragutin (szerk.), Zrinski – od Bribirskih Šubića do Čakovečkih Zrinskih (1102.-1347.-1546.-1671.-1703.) : zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa Čakovec-Sisak, 26. i 27. listopada 2018. godine. Čakovec: Letis: Zrinska garda. 2019. 32–40. ol.

Nemzetközi Zrínyi-konferencia:

Zrinski – od Bribirskih Šubića do Čakovečkih Zrinskih (1102.-1347.-1546.-1671.-1703.), nemzetközi Zrínyi-konferencia (2018, Čakovec, Sisak, Hrvatska), szervező: Zrinska garda Čakovec (Čakovec, Sisak, 2018. 10. 26–27.) Dr. ZÁGOREC-CSUKA

Judit: (előadás): *Kult Zrinskih danas u hrvatskom, mađarskom i slovenskom graničnom području. (The Zrinski Family Cult along the Hungarian-Croatian-Slovenian Border)*

Publicisztikai írások:

Népújság (ISSN: 0352-6569), a szlovéniai magyarok hetilapja – 1991-ben megjelent cikkek:

1. *A Zrínyi sírok Szentilonán* (I.). In: Népújság, XXXV. évf. 26. sz. 1991. július 5. 15. ol.
2. *A kursaneczi Zrínyi-émlékoszlop története* (II.). In: Népújság, XXXV. évf., 27. sz., 1991. július 12. 13. ol.
3. *Új Zrínum a Zrínyiek idejéből*. (III.), In: Népújság, XXXV. évf. 27. sz. 1991. július 19. 13. ol.
4. *A Zrínyiek idejéből – A történelmi múlt jellegzetes személyiségei, akik kapcsolatban voltak a Zrínyi családdal*. In: Népújság, XXXV. évf. 28. sz. 1991. július 26. 13. ol.
5. *A Zrínyiek idejéből Muraköz múltjáról*. In: Népújság, XXXV. évf. 29. sz. 1991. augusztus 2. 2. ol.
6. *A Zrínyiek idejéből – Emlékezés gróf Zrínyi Miklós, a költő 1664. november 18-án történt haláláról*. In: Népújság, 1991. XXXV. évf. 30. sz. 1991. augusztus 9. 13. ol.

Tv-műsorok:

A Mostovi – Hidak szlovéniai magyar nemzetiség tv (2011) – a *Vendégem* című műsorban adták Zágorec-Csuka Judit szereplésével, közreműködésével a *Zrínyiek nyomában / Po sledeh Zrinskih* című riportot, amelynek Kovácsics Ildikó volt a szerkesztő-riportere, az elhangzott versek előadója Zadavec Szekeres Ilona, a műsor felelős szerkesztője Lovrić Mirjana volt. A műsort 2011. júniusában sugározták az RTV Slovenija Mostovi – Hidak nemzetiségi tv-műsorban a Lendvai TV Stúdióból.

A Mostovi – Hidak szlovéniai magyar nemzetiség tv (2020) – a *Hidak* című műsorban adták 2020. június 5-én *400 éve született Zrínyi Miklós* címmel azt a riportot, amelyet Zágorec-Csuka Judittal készített Kepéné dr. Bihar Mária szerkesztő-riporter; <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/mostovi-hidak/174698375>

A Mostovi – Hidak szlovéniai magyar nemzetiség tv (2020) – a *Težišče – Súly-pont* című műsorban *Zrínyi-kultusz / Kult Zrinskih* címmel készítették stúdióbeszélgetést prof. dr. Padányi József, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (Budapest) egyetemi tanára és dr. Zágorec-Csuka Judit lendvai Zrínyi-kutatókkal. A műsorvezető-szerkesztő Kepéné dr. Bihar Mária volt. A műsort 2020. szeptember 24-én adták az RTV Slovenija Mostovi – Hidak nemzetiségi tv-műsorban a Lendvai TV Stúdióból. A műsor felelős szerkesztője Lovrić Mirjana volt. <https://stari.rtvsllo.si/mmr/prispevek/174698375>

Muravidéki Magyar Rádió – MMR:

MMR – Nyelvművelő műsor: dr. Zágorec-Csuka Judit: *A halál motívumai Zrínyi Miklós költői nyelvében*, szerkesztő-riporter: Botka Ágnes, 2020. szeptember 23. <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/nyelvmuvelo/174721616>

MMR – Nyelvművelő műsor: dr. Zágorec-Csuka Judit: *Tájszavak Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem* című eposzában, szerkesztő-riporter: Botka Ágnes, 2020. szeptember 16. <https://4d.rtvsllo.si/arhiv/nyelvmuvelo/174718329>

Internet-közlések – Deák+kert, Irodalmi-kulturális portál (<http://deakkert.dfmvk.hu/>):

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Zrínyi Miklós halálának is van kultusza a magyar–horvát–szlovén határsávban (Helytörténet); <http://deakkert.dfmvk.hu/hu/helytortenet/zagorecz-csuka-judit-zrinyi-miklos-halalanak-is-van-kultusza-magyar-horvat-szloven-hatarsavban>

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A Zrínyi-szablya a Zrínyi-emlékezet része (Helytörténet); <http://deakkert.dfmvk.hu/hu/helytortenet/zagorecz-csuka-judit-a-zrinyi-szablya-a-zrinyi-emlekezet-resze>

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Zrínyi-kútja mint kultikus hely Zrínyi-Újváron (Helytörténet); <http://deakkert.dfmvk.hu/hu/helytortenet/zagorecz-csuka-judita-zrinyi-kultusz-napjainkban-a-magyar-horvat-es-szloven-hatarsavban>

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A Zrínyi-újvári kutatások és a kutatás eredményei (Helytörténet); <http://deakkert.dfmvk.hu/hu/helytortenet/a-zrinyi-kultusz-napjainkban-a-magyar-horvat-es-szloven-hatarsavban>

Képek a borítón

Címlap

Hátlap

1. Balló Ede József (1859–1936) olajfestménye a költő és hadvezér Zrínyi Miklósról Zalaegerszeg város dísztermében (Forrás: <https://www.zao1.hu/kultura/helyi-kultura/minteset-leg-otszaz-evenkent-szuleto-phoenix-zrinyi-miklos4050243/>)
2. Alsólendva látképe (1660–1664) Montecuccoli hagyatékából (lásd 111. old. 140. kép)
3. Mihael Štebih: Zrínyi Péter köztéri mellszobra Csáktornyan (lásd 92. old. 100. kép)
4. A Zrínyi-album (szerk. Hausner Gábor) címlapja (lásd 64. old. 49. kép; 333. old.)
5. (azonos a hátlap 2. képével) a törökverő Zrínyi Miklós gróf (rézmetszet; forrás: <https://www.zao1.hu/kultura/helyikultura/mint-esetleg-otszaz-evenkent-szuleto-phoenix-zrinyimiklos-4050243/>)
6. Költő, hadvezér, államférfi. Zrínyi Miklós 1620–1664. kiállítást katalógus, szerk. Rostás Tibor, a címlapon Jan Thomas festménye (1662–1663) Zrínyi Miklósról (lásd 70. old. 63. kép; 332. old.)
7. Cennerné Wilhelmb Gizella: A Zrínyi család ikonográfiája című kötet (1997) címlapja (részlet, lásd 69. old. 56. kép; 331. old)
8. térkép: Új-Zrínyivár ostrom-kép az 1664-ben megjelent metszet után (lásd 23. old. 9. kép)
9. A Határok fölött című kötet (szerk. Bene Sándor, Fodor Pál, Hausner Gábor, Padányi József, 2017. Lásd 67. old. 53. kép; 332. old.)
10. A szigetvári Zrínyi Miklós szablyája és sisakja a Csáktornyai Muraköz Múzeum Zrínyi-termében 2016-ban, a szigetvári ütközet 450. évfordulója alkalmából, Bécsből először kikölcsönözve (lásd 97. old. 109. kép)
11. Háttérkép a teljes borítón, a 8. kép halványított változata

1. A Zrínyi-címer ábrázolása az Adriai tenger Syrenájának horvát kiadásából (Velence, 1660. Forrás: https://temesvarijeno.blog.hu/2010/04/02/a_zrinyi_csalad_cimervaltozatai)
2. (lásd címlap 5. kép)
3. A csáktornyai vár madártávlatból (lásd 72. old. 65. kép)
4. a névadó mellszobra a nagykanizsai Zrínyi Miklós Általános Iskola falán (lásd 57. old. 40. kép)
5. A költő Zrínyi Miklós szablyája a bitóvi gyűjteményben (Forrás: <https://honvedelem.hu/cikk/so-ha-ne-add-felzrinyi-kutatas-ahatarokon-is-tul/>; Letöltve: 2020. 05. 06. Lásd 146. old. 181. kép)

Magyarország, Horvátország és Szlovénia csatlakozásával az Európai Unióhoz a szerző bizonyos „nyitottságot” is regisztrál a Zrínyiek kultuszának az ápolásában. S miben nyilvánul ez meg? – kérdezi. Talán a tudományos érdeklődésnek a Zrínyiek iránti fokozottabb figyelmében? Vagy az írók és más alkotók „szekunder” irodalmi feltárásaiban, vagy abban, hogy az írók 400-500 év távlatából is fontosnak tartják, hogy a Zrínyiek példáját történelmi regényeikben vagy lírájukban is újragondolják, mai életünk részeként újraértelmezzék? Vagy a történeti-régészeti kutatásoktól remélhető újabb eredmény, a hadvezér-stratéga utolsó nagy művét – a Zrínyi-Újvárt – érintő ásatások elindításával? – zárja kérdésfeltevései sorát.

A könyv második részében azokat szólaltatja meg a szerző, akik kutatóként, íróként, történészként, pedagógusként és kultúraszervezőként Budapesttől Nagykanizsáig, Lendvától Csáktornyáig ma is ápolják a Zrínyiek szellemét, vagy ahogy maga a szerző írja a tanulmányriportkötet lényeges kérdéseként: miért lehetünk büszkéek a Csáktornyán, 400 évvel ezelőtt, 1620. május 3-án született Zrínyi Miklósrá és a Zrínyiekre – a Zrínyiek örökségének, emlékezetének értelmezésében – az évforduló kapcsán? A szerző kulturális diplomáciai kapcsolatépítő tevékenységének is köszönhetően nyilvánított Zrínyi-évnek 2020.

Dr. Bence Lajos

